

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Middelalderen (Sluttet.)

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Middelalderen (Sluttet.)", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 5. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-grundtvig07val-shoot-workid54323.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Sachser og Angel-Sachser.

Ved første Øiekast synes det *Syvende Aarhundrede Araberne* aldeles overladt, thi under dets Løb var der ikke en Mand i hele Christenheden, der kunde lignes ved *Mahomed*, og intet Folk udmærkede sig ved Bedrifter, som engang kunde nævnes ved Siden ad Ismaeliternes. Det *Ottende Aarhundrede*, med sin *Karl den Store*, viser imidlertid, at der dog, mens Araberne glimrede, langt fra dem i Løn havde udviklet sig noget Stort, og naar vi opdage Sammenhængen mellem den hellige *Benedikt*, den store *Gregor* og Tydskernes *angelsachsiske* Apostel, da gaaer der et Lys op for os, saa vi maae beundre *Forsynet*, prise *Christendommen* og tage inderlig Deel i *Angel-Sachsernes* Levnets-Løb, der i alle Maader danner Overgangen fra Romersk Trældom og raat Barbari til Nordisk Frihed og nyfødt Dannelse. For at imidlertid denne Betragtning kan blive fyldestgjørende, maae vi samle hvad vel Tid og Rum adskiller, men baade gamle Sagn og nye Kiends-Gierninger forbinde: *Sachser* og *Angel-Sachser*, *Otto* den Stores og Morten *Luthers* Fædre med *Winfreds* [Wilbrords], *Alfreds* og *Wiklefs*¹; thi først da see vi *den* Stamme, det var ⁶ beskikket, ved Christendommens Hjælp, at føre Menneske-Aandens Hoved-Banner I den ny Folke-Verden. Det er nemlig her slet ikke Spørgsmaalet om Christendommens evige men kun om Dens *timelige* Virkninger, ei om Dens Værd blot for Enkelt-Manden men for hele Menneske-Slægten, og hvad Man da end for Resten dømmes om *Winfreds* [Wilbrords] Prædiken og *Luthers* Dogmatik, er det dog lige vist, at de var store Redskaber i Forsynets Haand til at optugte ædle men raa Folkestammer, og til rette Tid¹ at bryde de Voxnes Aag, som hemmede den fri Udvikling. Hvor uenige vi derfor end i *Kirken* kan være om *Benediktinerens* og *Augustinerens* Vei til Himlen og Raad til Salighed, maae alle oplyste Folk dog i *Skolen* blive enige om at ære den Rod, hvoraf de randt, og vi ære os selv, ved at ophøie dem, der saae med Graad hvad vi høste med Fryd!

Hvordan nu Livet i *Old-Tiden* havde gestaltet [teet og rørt] sig paa den store Øe i Verdens-Havet, det veed vi ikke, thi af *Phønicernes* Tin-Gruber skimte vi kun dunkle Spor, og *Romerne*, som fra *Cæsars* til *Neros* Dage med deres Ørne-Kløer stræbde at omspænde *Britannien*, er ikke de Folk, af hvem vi kan vente ordenlig Beskeed om dem, de kaldte Barbarer, da vi veed, hvor aldeles uefterrettelig deres Oplysning er selv om Old-Tidens Hoved-Folk: *Ebræer* og *Græker*. Saavidt vi imidlertid kan skiønne, har det i alt Fald kun været hos de *Galiske* Stammer, i *Wales*, i *Kornvall* og paa *Irland*, der har været Levninger af Phønisk Dannelse, medens Stammerne i *Østen*, som *Cæsar* kalder *Belger*, men Engelske Old-Sagn føre med Kong *Humber* fra *Tydskland*^{*)}, naturligviis har lignet Folkene i Nørre-Leden. For det meget Morskabs Skyld, Man i den senere Middel-Alder havde af Æventyret om Kong *Artus* ved det runde Bord, maae vi imidlertid lægge Mærke til, at denne Kong *Artus* eller *Arthur*, efter de *Galiske* Sagn, herskede som en vældig Herre ei blot paa *Øen* men ogsaa over *Irland*, *Norge* og hele *Norden*, saa det er en Skam at ville spise denne *Galiske Keiser* af med et lille Fyrstendom [Fyrstendømme] i *Wales*, og det endda paa det besværlige Vilkaar, at han efter sin Død skal slaaes dygtig med *Sachserne*. Langt heller maae vi da lade det staae ved sit Værd, ⁷ om *Galerne* med deres *Arthur* har meent en gammel Britte-Keiser, eller *dem selv* i det Hele, samt hvorvidt det *Wælske Rige* og ridderlige *Væsen* engang kan have strakt sig, da det baade er uafgjørligt og kan være os det Samme, aldenstund vi veed, at da *Romerne*, i Begyndelsen af det *Femte Aarhundrede*, trak deres Tropper fra *Øen* og overlod *Britterne* til dem selv, da var de saalangt fra at indtage Verden, at de meget mere synes ei at have kunnet forsvare sig selv. Her, som saa tit, bedrager imidlertid *Skinnet*, thi er det vist, at *Britterne* i *Wales* forsvarede deres Borgerlige Selvstændighed lige til Slutningen af det *Trettende Aarhundrede*, og er det ydermere vist, at de endnu i det *Nittende* har deres eget Tunge-Maal og *Bog-Sprog*, og følgelig en vis aandelig Selvstændighed, da kan de umelig i det *Femte Aarhundrede* have været saadanne modløse Trælle, i Bund og Grund fordærvede Skrællinger, som Man ofte tænker og *Angel-Sachsernes* Frem-Skridt, almindelig tænker sig dem. Den rette Sammenhæng maa altsaa omtrent have været den, at *Britterne* udgjorde den *mindste* Deel af Landets Befolkning, saa de havde deres Styrke fra Nord-Vest til Syd-Ost, *vestenfor* *Severn* og *sydenfor* *Thems*, medens *Belger* beboede Resten, og hvorliden kiendelig Forskiel Sligt end gjorde under de Romerske Tyranner, maatte *Britterne* nødvendig faae det at føle, naar de vilde herske i samme Udstrækning [over hele Landet]. Dette fandt de saameget umeligere, som Alting naturligviis ogsaa hos dem under Tyranniet var opløst i Splid og Forvirring, og de dog havde de Nordlige Grændser at forsvare mod *Pikterne*, de *Vestlige* Kyster mod deres *Skotske* Frænder fra *Irland* og de *Østlige* mod *Nordiske* Vikinger. Under disse Omstændigheder see vi strax, at *Britterne* godt kunde være den kraftigste og mindst fordærvede Stamme i hele *Romer-Riget*, og dog være nødt til enten at nøies med deres Bjerg-Egne i *Wales* og *Kornval*, elier, efter *Romernes* Exempel, tage *Barbarer* i Sold.

Hvordan det nu egenlig gik til med *Angel-Sachsernes* Indkaldelse, hvor de havde hjemme, hvad deres

Høvdinge hedde og hvorvidt de var mandstærke nok til at befolke Meer end Borge og Val-Pladse, derom har vi ingen paalidelige Efterretninger, thi *Angel-Sachseren Beda* skrev først henvendte tre Aarhundreder senere, Bangor-Munken *Gildas*, fra Begyndelsen af det *Sjette* Aarhundrede, som skulde tændt Lys, gjorde derimod kun Blæst med sin Bibel-Kundskab, og hvad vi, saavel 8 hos Britten *Nennius*, en høist mistænkelig Person, som hos *Beda* fra det *Ottende* Aarhundrede, læse om Tiden før *Angel-Sachsernes* Daab, er aabenbar kun løse Rygter, som der vel kan slottes Noget af men Intet bygges paa.

Det var, siger saaledes *Beda*, midt i det *Femte* Aarhundrede, at Kong *Wortigern* (efter Navnet *ingen* Britte) kaldte *Angler*, *Saxer* og *Jyder* til Hjælp, og af dem kom *Saxerne* fra *Old-Saxen*, *Jyderne* fra *Jylland* og *Anglerne* fra Krogen (*angulus*) derimellem, med *Odins* Ætmænd *Hengst* og *Horsi* Spidsen. Disse fremmede Gæster sloges nu vel kiækt med *Pikterne*, men faldt snart deres *Brittiske* Værter meget besværlige, da de vilde være Herrer i Huset, saa for at faae Fred, maatte Britterne selv tage Mod og Mands-Hjerte til sig, som de da ogsaa gjorde, under Anførsel af *Romeren Ambrosius Aurelianus*, og overvandt *Angel-Sachserne* i et Hoved-Slag ved *Bath-Down*, 44 Aar efter deres Ankomst*).

Naar vi hertil føie, at fra *Jyderne* nedstamme Indbyggerne i *Kent* og paa *Øen Wight*, fra *Saxerne* de i *Essex*, *Sussex* og *Vestsex*, og fra *Anglerne* de i *Ost-Angeln*, *Mercia* og *Northumberland* 1, da er det Alt, hvad *Beda* melder, og det er kun *Aarbogen* (*Sachse-Krøniken*) der fortæller, at strax efter Slaget ved *Bath* kom en Anden af *Odins* Ætmænd, *Kerdik*, til Lands 2 og grundede Riget i *Vest-Sex*, og at endelig 547 kom den sidste *Vodanide*, *Id Jeppesøn*, til *Northumberland*.

Naar *Sachse-Krøniken*, denne *Aarbog* paa *Moders-Maalet*, der særdeles udmærker sig fra de *Latinske* paa *Fast-Landet*, er begyndt, veed vi vel ikke, men efter *Kerdiks* Slægt-Register i *nedstigende* Linie, maa det have været under *Alfreds* Ætmand *Edgar*, efter Midten af det *Tiende* Aarhundrede, og det giver kun daarlig Hjemmel for saa gamle Sagn 3, skjøndt det er rimeligt nok, at Indvandringen medtog et heelt Aarhundrede, og det er høist mærkeligt, at kun i *Syden* see vi de Nykomne støde sammen med *Britterne* 4.

Hvad »*Hengst* og *Hors*« angaaer, da har Englænderne 5 nu selv opgivet dem, fordi Navnene betyde »*Hingst* og *Hoppe*«, der danne et sært Broderskab, og der kan heller neppe være * * * * * 9 nogen Tvivl om, at de kun er magede af en *angel-sachsisk* Skjald til at gaae for alle Nordiske »*Hav-Heste*« af *Sleipners* ædle Race; men da *Hengst* ogsaa nævnes i *Frisiske Sagn* som Hoved-Mand for Toget, og han besynges som *Friser-Høvding* under *Dansk Høihed* i *Bjovulfs-Drape*, bør han ikke høre ilde for »*Horset*«, som ikke det oprindelige Folke-Sagn, men kun *Skjalde-Lune* har parret ham med.

Hvad der skal menes med »*Angeln* og *Old-Saxen*« har Man vel tvistedes om, men i Forbindelse med »*Jylland*« maa det nødvendig blive, hvad vi nu kalde »*Slesvig* og *Holsten*«, og *Old-Saxen* skyldes vel her en *Angel-Sachsisk* Skole-Drengs Vittighed, der har oversat *Holsten*, ligesom (*H*)old-*Steen*, *Saxum antiquum*, hvad Læseren har taget for en *Bommert*, og rettet til *Saxonia antiqua*. Et ganske andet Spørgsmaal er det, om Man kan lide paa det Ord hos *Beda*, som ikke er hans, men maa-skee et almindeligt Sagn, *maaskee* ogsaa kun en enkelt *Skrivers* Gætning, og her seer Man let, at var det kun ellers ligesaa rimeligt, da kunde *Angel-Sachserne* for den Sags Skyld ligesaa godt være kommet fra *Maanen*, som fra *Jylland*, *Slesvig* og *Holsten*. Deres *Maal* røber dem imidlertid som *Mæglere* imellem *Tydske* og *Nordisk*, og deres *Kvad* [viser dem] langt mere end deres *Stam-Tavler* som Ætraænd af den *Odin*, der tømde *Odhraerir* med den stærke *Drik* til *Bunds* hos *Gunlode*, og levnedede end ikke *Bærmen*. Hermed var det nu vel ikke sagt, at *Angel-Sachserne* nødvendig alle maatte 1 være kommet fra *Jylland*, *Slesvig* og *Holsten*, da baade *Ost-* og *Vest-Frisland* sagtens har bidraget Sit, men *Jyde-Kongerne Vermund* og *Uffe*, tilligemed *Slesvigerne Frovin* og *Vig*, i deres *Slægt-Registre*, vidne dog, i Forening med *Sproget* og *Danmarks Priis* i *Bjovulfs Drape*, at *Bedas* Efterretning i dette Stykke maa være langt nøiagtigere end Man kunde formode.

Ved at nævne *Bjovulfs-Drape*, det *Angel-Sachsiske Helte-Digt*, der i *Middel-Alderen* forgiæves spørger om sin *Mage*, har vi i *Grunden* allerede sagt, hvad der udmærker *Sø-Hanerne* [de høinordiske *Søhaner*] fra alle de Folk, der som *Land-Krabber* kom ind i *Romer-Riget*: at de nemlig holdt paa *Moders-Maalet* og lod det ikke, som *Gotherne*, beroe med et svagt Forsøg paa at føre det i *Pennen*, men skabte giennem *fire* Aarhundreder en *ny Literatur*, der vel ikke, enkelt taget [i og for sig * 10 selv], taalder *Sammenligning* med den *Græske*, men blev *Moder* til *Sønner* og *Døttre*: den *Engelske*, den *Tydske* og *Nordens Trillinger*, der samlede danne en *Bog-Samling*, hvormed den *Alexandrinske* skulde have ondt ved at maale sig. Før vi imidlertid tale mere herom, maae vi nødvendig melde *Christendommens* Indførelse paa *Øen*; thi vilde Man end frakiende den al *Moder-Ret* til den nyfødte *Hav-Dronning*, var *Kirken* dog her aabenbar den store *Jorde-Moder* og *Foster-Moder*, uden hvem hun enten var blevet kvalt i *Fødselen* eller vanskabt i *Svøbet*.

Efter *Bedas* Sigende var nu *Christendommen* indført i *Britannien* under *Mark Aurel*, men i *Bedas* Tid tænkte Man sig en *Folke-Daab* som et *Øieblik*s Sag, og det veed vi dog, den ingenlunde var i det *Andet* Aarhundrede, saa, skjøndt *Christendommen* godt endnu tidligere kan have naaet *Britannien*, har det dog først været under *Konstantin*, selv udentvivel født i *York*, den blev almindelig antaget, og det endda sagtens kun mellem de *egenlige Britter* og deres *Frænder* i *Irland*. Det Eneste, den gamle *Kirke-Historie* melder om det *Brittiske Sagn*, er i alt Fald, at der kom *Pelagius* fra, som i *Begyndelsen* af det *Femte* Aarhundrede gjorde *Opstyr* med sine *Lov-Taler* over *Menneske-Naturen* [den fordærvede *Menneskenatur*] og dens eget *Stor-Værk*

i Salighedens Sag. Dette synes vel at danne en synderlig Modsætning til Bangor-Munkens Straffe-Præken, men det er dog i Grunden ganske rimeligt, at hvem der pukker paa Dyden, kiender den kun slet, og hvem der høilig forundrer sig over gode Gierninger, maa finde dem svære at øve¹. Paa den anden Side er det ogsaa ganske i sin Orden, at *Britterne*, hos hvem *Pelagius* skal have fundet meget Bifald, ingen Uleilighed gjorde sig med *Angel-Sachsernes* Omvendelse; thi deels troer Man selv ikke synderlig paa *Christus* [Frelseren], naar Man tvivler om, *hvorvidt* Man trænger til ham, og deels er aabenbar Menneske-Naturens *Fald* og *Opreisning* Sjælen i den *Mosaisk-Christelige* Anskuelse, saa naar Man tager dem bort, slaaer Man den ihjel, og det gaaer naturligviis med Christendommen som med Alt hvad der drager Aande, at efter Døden forplanter den sig ikke. Om da ogsaa *Britterne*, for, om mueligt, at indpræke deres Fiender den »Sagtmodighed og Ydmyghed af Hjertet«, de selv ^{*} 11 fattedes, vilde stræbt paa deres Viis at christne *Angel-Sachserne*, vilde det dog neppe lykkedes; thi *verdslig* Fordeel kan den *Stærkere* jo aldrig vente af den *Svageres* Tro, og hvem der var saa levende inde i *Asa-Dramet* og *Valhals-Mytherne*, som vi maae tænke os *Angel-Sachserne*, kunde umuelig finde noget Tiltrækkende i en *Pelagiansk* Christendom, der maatte synes dem en kraftløs Skygge af deres egen Nordiske Livs-Anskuelse, der drev dem som *Odins* Slægt til daadfuld Kamp for Udødeligheden.

Efter Midten af det *Sjette* Aarhundrede aabnede der sig imidlertid Udsigt for *Evangeliets* Prædikanter til at faae Øren-Lyd hos *Angel-Sachserne*; thi Kong *Ædelbert* i *Kent*, Ætmand af *Hengst* i fjerde Ledd, som herskede fra Havet til *Humber*, havde ægtet en *Frankisk* Prindsesse og ved den Leilighed lovet at *taale* en *Christen Bisp* og *Christelig Guds-Tjeneste* hos sig. Til ham blev derfor ogsaa *Augustin* og hans Medhjelpere sendt, med Anbefaling fra Dronning *Brynhild*, og fik strax Lov til at gjøre deres Bedste; men skiøndt Kongen selv og Endeel af Folket lod sig døbe, saa *Augustin* kunde indvies til den første *Ærke-Bisp* i *Canterbury*, tegnede det dog for vore Øine kun maadelig med Christendommens Udbredelse i disse Lande-Mærker. *Augustin* var nemlig vel en from men ingen høibegavet Mand, maatte bruge *Frankiske* Tolke, og kunde slet ikke formaae *Britterne* enten til at døbe og holde Paaske efter den Romerske Alter-Bog eller til at tage sig af Missjons-Værket, og han døde desuden snart, Man regner samme Aar som *Gregor* den *Store* (605), der ogsaa, skiøndt legemlig fraværende, var Sjælen i det Hele*).

Saasnart den gamle *Ædelbert*, meer end *Jubel-Konge*, var hensovet (616), lod det ogsaa til, at Værket skulde reent gaaet overstyr, thi hans Søn, som ægtede sin Stif-Moder, følte godt, det rimede sig ikke med Christendommen, og den ny *Ærke-Bisp*, der nu blev forladt af alle sine Medhjelpere, stod selv paa Springet at følge dem over Havet, saa, efter hans eget Sigende, maatte St. Peder i Søvn pidske ham til at bie; men det hjalp dog ogsaa lidt paa Kongen, saa han forligde sig med Kirken, og da hans Syster *Ædelburg* blev gift med Kong *Ed-vin* i *Northumberland*, fandt Christendommen derved aabenbar sin retie *Angel-Sachsiske* Virke-Kreds. Samme ^{*} 12 *Edvin Elling* 1, ogsaa en *Vodanide*, tilstod nemlig ikke blot Prindsessen og hendes Præster fri Religions-Øvelse, men lovede ogsaa selv at lade sig døbe, naar Man kunde overbevise ham og hans Raad om at *Christendommen* var *helligere* og *mere himmelsk* end deres gamle Tro, hvad da nu blev *Paulins* Sag, der som Biskop fulgte *Ædelburg* og kunde ventelig Landets Sprog, da han alt havde opholdt sig der over tyve [endeel] Aar*).

Egenlig hører det nu vel til Kirke-Historien at fortælle, hvordan Christendommen fik Indpas i *Northumberland*, men da det i *alle* Henseender havde vigtige Følger og hører ingenlunde til Hverdags-Begivenhederne i Middel-Alderen, maae vi dog et Øieblik dvæle derved.

En Snig-Morder, sendt fra Kong *Kvikhelm* i *Vest-Sex*, havde paa en hellig Paaske-Dag stræbt at rygte sit Nidings-Ærende, og var kun forhindret deri ved *Little* 2, en af Kong *Edvins* tro Mænd, der, da intet Skjold var ved Haanden, tog Stødet af med sit Bryst og offrede sit Liv for sin Drot. Næste Dag gjorde Dronning *Ædelburg* Barsel med en lille Pige, og hende tillod *Edvin*, der, trods sin Tjeners Troskab, var farlig saaret, blev [at blive] døbt, og lovede derhos, at vilde *Christus* skaffe ham Helbred og Seier over hans Avinds-Mand, vilde han ingen anden Gud dyrke. Da han nu kort derpaa baade kom sig, overvandt *Kvikhelm* og indtog *Vest-Sex*, holdt han ogsaa op at dyrke Afguderne, men kunde dog endnu ikke bestemme eller bekvemme sig til den *Ydmygelse*, Daaben syndes ham at kræve, da det ventelig er faldet ham paa Sinde, hvad der lyder ved Daaben: uden I blive som *Børn*, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige! Han sad imidlertid tit hele Timer, uden at mæle et Ord, og overlagde med sig selv, hvilken Tro der var den bedste, og som han engang saaledes sad, gik Biskop *Paulin* hen til ham, lagde sin Haand paa hans Hoved og spurgde ham høitidelig, om han vidste, hvad det betød? Det slog Kongen, saa han sank i Knæ, thi for en halvsnees Aar siden, da han var landflygtig hos Kong *Redvald* i Ost-Angeln, vidste at *Redvald* stod paa Nippet at udlevere ham til hans Avinds-Mand, og gad dog ikke længer frelse sig ved Flugten, da havde han en Nat det Syn, at der kom en himmelsk En til ham, og spaaede ham Liv og Lykke med kronede Dage, men lagde saa ^{**} 13 Haanden paa hans Hoved og sagde: vil du være taknemmelig, saa troe den, der gjør saaledes ved dig igien!

For sin Person var Kong *Edvin* nu fuldt og fast besluttet til¹ [bestemt paa] at lade sig døbe, men [han] sammenkaldte dog først sine Raadsherrer og Oldermænd, for at see, om ikke Nogen af dem vilde gjøre ham Selskab, og ved denne Leilighed sagde En af dem: jo, Konge, kan den ny Lærdom give nogen vis Beskeed om *Evigheden*, da er den al Ære værd, thi Livet her i Verden seer ud for mine Øine, ligesom naar en Spurv flyver ind ad den ene Dør og ud ad den Anden, giennem Hallen, hvor du sidder til Høibords med dine Stormænd og sidder lunt ved Baalet paa Arnen, mens det regner og sneer og stormer herude: Spurven har det godt nok,

mens den flyver igiennem, men det er kun et Øieblik, og ligesaadan gaaer det med os, som veed ikke, hvor vi kom fra og hvor vi skal hen. Dog, endnu mærkeligere var det, at Ypperste-Præsten eller *Hof-Goden, Kæf*, gav *Asa-Læren* det daarlige Lov, at jo mere han i den søgte Sandhed til Salighed og et evigt Liv, desmindre fandt han, og bød sig derfor til selv at være den Første, som vanhelligede det Tempel og Alter, han før havde været ivrigst i at ære og fredlyse. Som Hof-Gode maatte han hverken bære Vaaben eller ride paa Andet end en Hoppe, men nu spændte han med Flid Sværd ved Lænd, og satte sig paa Kongens Strids-Hingst med et Spyd i Haanden, saa Folk tænkte han var gaaet fra Samlingen, til de saae, han reed lige til det store Offer-Sted ikke langt fra *York*, som hed *Godmundingham* (Gudværn), stak Spydet til Helligdommen og bød sine Ledsagere rive den ned med samt hele Indhegningen*).

Næste *Paaske-Dag* (627) blev Kong *Edvin* døbt, med hele sit Raad og mange Andre, og saaledes stimlede Folket i den Egn sammen for at høre Guds Ord, at *Paulin*, den første *Ærke-Bisp* i *York*, da han var med Kongen og Dronningen paa deres Gaard *Yeverin*, ei kunde gjøre Andet i 36 Dage [i hele fem Uger] end prædike og døbe, og det var ligedan paa den anden Kant af Riget, ved *Catterick* (i North Riding) hvor han døbde i *Svale-Floden***).

Saaledes greb da Anglerne i *Northumberland* Korset med Glæde i de samme Dage, som *Mahomed* reiste Banner imod ^{* * *} 14 det, og skiøndt *Edvin* snart (633) faldt ved *Heathfield* i et Slag mod *Britte-Kongen Cedvalla* og den hedenske Vordanide *Bent* (Penda) fra *Mercia*, og skiøndt *Paulin* flygtede med Enke-Dronningen *Ædelburg* hjem til *Kent*, saa tog dog Ingen af dem *Northumberland*s Christendom med sig; thi *Jakob* Degn, som blev tilbage, kunde baade præke og synge, og *Peders-Kirken* i *York*, som *Edvin* havde begyndt at bygge af Steen, fuldførde Sønnen af hans Medbeiler, Kong *Osvald*, som blev hans Eftermand og *Northumberland*s *Helgen**). Vel faldt ogsaa *Osvald* for *Bent* Hedning, men *Bent* faldt igjen for *Osvald*s Broder *Osvig*; i Midten, af det Syvende Aarhundrede var Christendommen indført overalt, og det er høist mærkeligt, hvad vi læse om Kong *Kenvald* i *Vest-Sex*, at skiøndt han havde en meget lærd Mand til Biskop i *Dorchester* (ved Oxford), blev han dog kied af det fremmede Sprog [Kirkesprog], som han ikke forstod, og lod en *Angel-Sachser*, ved Navn *Ven* (Wine), vie til Biskop i *Winchester***). Vel er det nemlig en vanskelig Sag at finde dygtige Biskopper mellem Folk, der nys var Hedninger og end er raa, og den gode *Ven*, *Kenvald* greb i Blinde, var ikke af de Bedste, thi da han snart blev usaattes med sin egen Konge, købde han Bispe-Stolen i *London* af ham i *Mercia*; men Isen blev dog brudt, snart (644) fik *Rochester* en værdig Indfødt til *Paulins* Eftermand, og Hoved-Sagen for et Folk, der har nogen Aand, er det dog immer, at *Moders-Maalet* holdes i Ære og bliver ved at være Aandens Tale-Rør i Tempel saavel som paa Thinge, og kun fordi *Angel-Sachserne* fælde det, blev de Middel-Alderens Vidunder. Allerede ved *Mercias* og *Ost-Angelns* Daab finde vi næsten lutter *Engelske* Prædikanter, og selv *Canterbury* begyndte at faae indfødte *Ærke-Bisper*, men de kunde ingen ret Myndighed vinde i de urolige Tider, saa det var i alle Maader en Lykke, at *Wighard*, som var sendt til *Rom* for at indvies, døde der (667) tilligemed sine ypperste Ledsagere. Derved fik nemlig England ikke blot en myndig, men en mesterlig *Ærke-Bisp* i den lærde *Græker Theodor*, Byes-Barn med Apostelen *Paulus*, som, tilligemed hans Høire-Haand, *Afrikaneren Adrian*, holdt saaledes Skole paa Øen, at *Beda* forsikrer, han havde selv kiendt Discipler af dem, hvoriblandt Biskop *Tobias* af *Rochester*, der kande baade *Latin* og *Græsk* som deres Moders-Maal. Med Rette siger ^{* *} 15 derfor den *Angel-Sachsiske* Historie-Skriver: det var de deiligste og de lyksaligste Dage, der oprandt, siden Angler gjæstede Bretland; thi vi havde vældige christne Konger, for hvilke de Fremmede skjalv, Folket lyttede med Glæde til de nye Tidender om Himmerigs Herlighed, og hvem der havde Lyst til Lærdom, fandt hellige og snilde Mestere ved Haanden*). Det var heller ikke blot et Øieblik, Øen kunde fryde sig ved saadanne Mestere, thi *Theodor* virkede der i 21 Aar og *Adrian* i 39, saa det var i *Bedas* egen Tid (690 og 708) de Begge hensov**).

Dog, der fattes endnu eet Træk til at fuldende Maleriet af *England* i det Syvende Aarhundrede, og det er Hoved-Skjaldene *Kædmund* i *Northumberland* og *Oldhjem* (Aldhelm) i *Vest-Sex*, som ei blot slog Harpen engang til Fryd og Gammen, men er hos *Angel-Sachserne* hvad *Homer* og *Hesiod* var hos *Grækerne*: de himmelske Mund-Harper, hvis Tone-Strøm blev for de følgende Slægter Begeistringens [Skjaldskabens] Kilde.

Indtaget af Fordorn for »Classikerne«, og vildfrærmet for Nordens »Hjærøe og Brage,« som den lærde Verden hidtil har været, synes det maaskee endog latterligt at bruge saadanne Tale-Maader om et Par *Riim-Smede* fra *Middel-Alderen*; men derfor er det dog lige vist, baade at det høie Harpe-Slag paa *Anguls-Øen* i det Syvende Aarhundrede beviser, der var Liv og Aand, trods mellem de *Araber*, som dengang fængslede Verdens Opmærksomhed, og derhos, at al den følgende Sang, der stiler høiere og stikker dybere end *Arabernes*, maa udledes ei fra dem, men fra den Aand der var over *Kædmund* og *Oldhjem* og fra det Evangelium, *Angel-Sachsernes* Prædikanter udbredte i den Nordiske Halv-Verden.

Om *Kædmund* fortæller *Beda*, at han var en ringe Person i Verdens Øine, kunde ikke læse og havde, til han blev aldrende, ei engang lært en Vise, saa naar i et godt Lag Raden kom til ham at synge En, stod han op og gik sin Vei; men at saa en Nat, da den Skam igjen var gaaet ham over, drømte han, der kom En til ham og sagde: *Kædmund!* syng mig en Vise! og da han blandt Andet indvendte, han vidste ikke hvorom, da sagde den Anden: syng om »*Skabelsen*«! Da stemmede *Kædmund* op i Drømme og huskede grandt, da han *vaagnede*, hvordan det lød, satte Endeel til i samme Tone og fortalte om Morgenen sin *Oldermand* det Hele. Nu var der dengang ^{* *} 16 i *Strynshalk* (ved *Whitby*) en hellig Abbedisse af ovenmeldte [ovennævnte] Kong *Edvins* Slægt, hvem Folk sædvanlig kaldte »*Moder Hilde*,« og hende gik *Oldermanden* til med *Kædmund* og

lod ham fortælle den hele Begivenhed, hvorpaa *Hilde* sammenkaldte alle de Lærde i Egnen, som prøvede *Kædmund*, ved at fortælle ham en *Bibelsk Historie* og lade ham sætte den paa Vers, og kom saa til den Slutning, at saavel Drømmen som Sangen kom fra vor Herre. Derpaa overtalte Moder *Hilde Kædmund* til at gaae i Kloster og satte Nogle til at lære ham *Bibel-Historien*, og Alt hvad han lærde satte han saa deilig paa Vers, at hans egne Lærere gjorde sig en Fornøjelse af at lytte til det og skrive op hvert Ord han sagde. Saaledes besang han, foruden Skabelsen og det øvrige Indhold af første Mose-Bog, *Israels Udgang af Ægypten*, *Herrens Kiøds-Paatagelse*, *Lidelse* og *Himmel-Fart*, den *Hellig-Aands Udgydelse*, *Apostlernes Prædiken*, *Domme-Dag*, *Helvedes Pine* og *Himmerigs Glæde*, men om verdslige og forfængelige Ting hverken kunde eller vilde han synge*).

Denne mærkelige Tildragelse, som fandt Sted ved *Bedas* Fødsels-Tid, (thi Moder *Hilde* døde 680) er vel ingen Stats-Begivenhed, men det er den Nordiske Poesies Opstandelse i Christen-Tøiet efter dens Begravelse i Daaben, som i alle Retninger var af saa store, uberegnelige Følger for Udviklingen i den ny Folke-Verden, at den ingenlunde kan forbigaaes i den ny Skabelses-Bog, som Middel-Alderens Historie er. Om derimod den saakaldte »*Cædmøns Paraphras*« vi endnu har, er ægte eller uægte, det er selv i Bog-Historien kun en Bisag, da Virkningen blev den samme, og her kan det kun bemærkes i Forbigaaende, at Tiden sikkert har levnet os Brud-Stykker af *Kædmunds* Høi-Sang, skiøndt de, som Middel-Alderens Kæmper og Skjalde saa let, er kommet i meget slet Selskab.

Med *Oldhjelm*s (Aldhelms) Sang veed vi ikke nær saa god Beskeed som med *Kædmunds*, thi vel giver *Beda* ham et godt Lov, som en meget lærd Mand, der gjorde prægtige *Latinske* Vers, men taler ikke et Ord om hans *Angei-Sachsiske* Digter-Aare [Skjaldeaare], og vi, som godt veed, hvor dybt de stive Latinere sædvanlig stikke i Poesien og Moders-Maalet, maatte da paa fri Haand kun have meget ringe Tanker om Skjaldskabet hos den sprænglærde Biskop i *Sherborne***).

* *
-- 17

Hjemmels-Manden for dets Ypperlighed: *Vilhelm* af *Malmesbury* fra det *Tolvte* Aarhundrede, er ogsaa meget for ung til at overbevise os, saa naar vi ikke havde et gammelt *Angel-Sachsisk Helte-Digt*, der næsten nødvendig maatte gjøre sin Forfatter navnkundig, kunde vi ikke synderlig ændse, hvad *Vilhelm* 1 efter en vis *Alfred* 2 melder, at *Oldhjelm* var som *Engelsk Digter* aldeles mageløs, hvad enten det gjaldt om at sammensætte Kvad eller at synge og fremsige dem. Nu derimod, da vi i »*Bjovulfs-Drape[n]*« har et saadant Mester-Stykke fra Middel-Alderens, maae vi nødvendig blive opmærksomme paa dette Vidnesbyrd, især, da der udtrykkelig tilføies, at der var et *Kvadi Folke-Munde*, som almindelig tillagdes *Oldhjelm*, skiøndt Indholdet³ var *Tant*, saa det maatte undskyldes med Tidens Pinagtighed, som nødte den hellige Mand til at synge Noget for den raa Almue, som de gad hørt, for efterhaanden at faae Øren-Lyd til bedre Ting*). Denne Forklaring i Munke-Stil passer nemlig særdeles godt paa et Kvad, der dreier sig om *Grændel* Trolld, hans Moder, den Hex, og Ild-Dragen *Stærk-Hjort*, der rugede paa Oldtids Skatte, og saalænge vi derfor ikke veed nogen anden Mester for det *Nordiske* [høinordiske] *Helte-Digt*, faaer *Oldhjelm* tage sig Skylden paa og trøste sig ved, at Meget, som Munke, selv i en god Mening, kaldte *Tant*, ei blot kan tækkes den raa Almue men selv forbause og indtage den Lærde.

Oldhjelm døde, ligesom hans Lærer i Latinen, Abbed *Adrian*, i Begyndelsen af det *Ottende* Aarhundrede (709), og nu saae Man i *Beda* den Ærværdige, i *Ælkin* (Alcuin), men fremfor Alt i *Wilbrord*, *Winfred* og deres troe Stald-Brødre, hvor store Ting der i Løn var udrugede og opelskede paa Øen; thi i *Beda* fik baade Kirken en *Nordisk* Historie-Skriver og Vester-Leden en ny *Lære-Fader*, hvis Navn gik med Priis giennem Middel-Alderens; *Ælkin* tog, som *Karl* den Stores Ven og Lærer, Deel i hans Udødelighed, og Evangeliets *Angel-Sachsiske Prædikanter* indgiød *Tydskland* det evige Livs Haab, medens⁴ det lysende Exempel, Anglerne gav, paa en levende Opfattelse af Christendommen og en heldig Uddannelse af Moders-Maalet, fik afgjørende Indflydelse baade paa *Tydskland* og paa det høie Norden.

* * * * *
-- 18

Det gik for Resten i *England* da som nu, at det ei var nær saa vigtigt der som andensteds, hvad Kongerne hedd eller hvad de vilde; thi *Angel-Sachserne* vedblev ogsaa paa det Tørre at betragte dem, som djærve Vikinger betragte deres Høvding, ingenlunde som Den, der skal kæmpe, tænke og handle for dem, men kun som Formand i Krig og mere venlig Raad-Giver end stræng Lov-Giver i Fred. Selv følte de baade Drift og Mod og Størke til at kæmpe og handle paa fri Haand og taalde derfor ikke synderlig fremmed Indblanding enten af *Præst* eller *Drot* i deres daglige Liv og huslige Sysler, hvoraf Følgen vel blev et *borgerligt Virvar*, men en fri og levende Virksomhed til alle Sider, som Menneske-Aanden *forholdsviis* maatte fryde sig ved. Uagtet derfor mange af Vodaniderne udmærkede sig deels ved drabelig at svinge Sværdet og deels ved ydmyg at ombytte Septeret med Pilgrim-Staven og Ridder-Salen med Munke-Buret, er der dog, efter *Edvin* og *Osvald* i Northumberland, ingen Konge, der ret rager frem i sin Tid, før Kong *Ælfred* i *Vest-Sex*, og selv han synes langt meer at have gjort Opsigt, som en Ædling, ved besynderlig Skæbne og sjeldne Egenskaber, end som en Over-Drot¹, ved stor Indflydelse paa sin Omkreds. Det staaer rigtignok i alle vore Haand-Bøger, at hans Far-Fader, *Egbert*, der enstund som Flygtning havde opholdt sig hos *Karl* den Store, var selv en stor Mand, som forenede alle de *syv Riger* og blev *Engelands* første Stol-Konge, men skiøndt den Snak er saa gammel som *Vilhelm* af *Malmesbury*, er det dog kun Snak; thi *Sachse-Krøniken* baade siger og viser, at *Egbert* kun var Over-Konge, ligesom *Edvin* og *Ædelbert* fordem, og regner ham desaaarsag for den

Ottende i sit Slags. At han og de følgende Konger i Vest-Sex havde færre indenlandske Med-Beilere til Magten, iaae da blot i den Omstændighed, at *Vodaniderne* for Resten omtrent uddøde med det *Ottende* Aarhundrede, og de *Nordiske Vikinger*, som netop fra *Egberts* Dage blev ved at husere ei blot paa Kysterne men trindt i Landet, bevidne bedst de saakaldte Stol-Kongers Afmagt.

Naar vi imidlertid huske, at *Engelands* 2 Plante-Skole for Christendorn og folkelig Vidskab var den Eneste i sil Slags og Vester-Leden uundværlig, da afvinder den lange, kiedsommelige *Viking-Feide* paa Øen os en egen Deeltagelse, thi det er aabenbar en Livs-Sag for den nyskabte Verden, om de *Nordiske* ^{**} 19 *Hedninger* ved denne Leilighed skal opluge *Christenheden* eller indlemmes i den. Vel er vi ikke spændt paa Opløsningen, da den for længe siden har reddet Verden og æret Forsynet; men Kong *Ælfred*, hans Søn *Edvard* og Sønne-Søn *Ædelsteen* (Athelstan), hvis Levnet og Bedrifter paa den afsides Øe ellers neppe vilde tildrage sig vor Opmærksomhed, blive dog, under disse Omstændigheder, som Christenhedens og Dannelsens Lande-Værger, universalhistoriske Personer. De sad nemlig paa Thronen over i to Menneske-Aldere (871-941), og i *Ælfreds* første Dage satte Hedningerne sig ikke blot ordenlig ned i *Ost-Angeln* og *Northumberland*, men huserede saaledes, at den lille Øe *Athelney* (i Sommerset-Shire) var engang Alt hvad *Ælfred* eiede*); da derimod ved *Ædelsteens* Død hele Øen ligeop til Skotte-Havet lystrede hans Septer.

Om vi end kunde hitte Rede i alle Kong *Ælfreds* Tog mod Vikingerne, hvad dog allerede *Vilhelm* af *Malmesbury* fortvivlede om, vilde det vist nok ikke lønne Umagen, da de Blod-Bad for vore Øine allesammen ligne hinanden som to Draaber Vand; men i en Sum tilligemed *Edwards*, et i det Mindste hvert Aar, er de godt værd at lægge Mærke til, som Forbud paa det store Hoved-Slag under *Ædelsteen*, hvorom der staaer i *Kæmpe-Visen*¹, at Mage til *Birtings-Bad* var hverken seet eller spurgt paa Øen, siden Angler først gjæstede Bretland.

Ædelsteen, som vilde raade ene, havde nemlig fordrevet Kong *Olav* (Anlaf) fra *Northumberland* og lagt sig ud med *Konstantin* Skotte-Konge, og de havde samlet Alt hvad der sværmede om paa Havet, for at knuse ham; men han mødte dem ved *Brunborough* (Brunanburh), efter Henrik Huntingdons Sigende, i *Mercia*, og sloges med dem saalænge, til der laae fem Konger og syv Jarler paa Val-Pladsen, hvorpaa baade *Olav* og *Konstantin* hardtad folkebare tog Flugten med Skamme**).

Dette Slag stod omtrent 940, og det bedste Beviis paa, at hverken Skjalden eller Annalisterne har overdrevet Seiren, er, at vi i hele 40 Aar derefter næsten slet intet høre til Vikingerne, men see, at deres Høvdinge ei engang kan forsvare sig i *Northumberland*. Først i Slutningen af det *Tiende* Aarhundrede, ^{**} 20 under den feige og lumpne *Ædelred*, bliver det Alvor iglen, med *Olav Tryggesen* fra *Norge* og *Sven Tveskiæg* fra *Danmark*; men da tjener den Angel-Sachsiske Thrones Fald netop til at befæste Christendommen og udbrede Dannelse i Norden.

Egenlig hører det vel nu til *Kirkens* og *Skolens* Historie at beskrive Anglernes Prædiken og Bøglige Konst; men deels nytter det aldrig at forudsætte som almindelig bekiendt hvad hardtad Ingen veed, og deels kan vi i *Middel-Alderen*, da de nye *Stater* først ved *Hjelp* af Kirken og Skolen skulde *skabes*, aldrig uden Skade tabe disse af Sigte.

At nu *Ælfred* (Alfred), der i fjortende Led nedstammede fra *Vodaniden Kerdik*, som først gjorde Landgang i Vest-Sex, var paa en Maade Stifter af *Høi-Skolen* i *Oxford* og indkaldte, saavel fra *Wales* som fra *Frankrig*, alle de Lærde, han kunde opspørge, det kunde være smukt nok af ham, men vilde her ikke engang sige saameget som at *Karl* den Store indkaldte lærde *Angel-Sachser*. Ved at stirre paa Sligt kan Man endogsaa let komme paa *Vild-Spor*, som om *Engeland*, i det *Niende* Aarhundrede, langt fra at være Dannelsens Moder-Skiød, trængde til at skruphøvles af *Vælsk-mænd* og *Franker*; men vi skal see paa *Moders-Maalet*, som dengang i Vester-Leden havde slet ingen boglærde Dyrkere undtagen *Angel-Sachserne*, og en enkelt *Tydsker*, som havde lært af dem. Det var, hvad *Kædmund* og *Oldhjelm* spaaede, og skiøndt de Lærde ikke godt kan lide, Man siger, de med *Moders-Maalet* ikke kan gjøre Andet end humpe efter, hvor Skjaldene paa Vinger har viist Vei, saa er det dog meget naturligt, baade at de der flyve komme raskest¹ afsted, og at Menig-Mand gider heller hørt paa dem der synger end paa dem der staver. Hvor Man derfor nogensinde skal faae Bøger paa *Moders-Maalet*, som er værd at læse, maa Man, som vi læse om *Kædmunds* Lærere, først høre Sange, Man faaer Lyst til at skrive op, og saadanne opskrevne Sange synes indtil *Ælfreds* Tid at have været de eneste *Angel-Sachsiske* Bøger. Baade siger han det saa omtrent i Konge-Brevet, han lod følge med *Oversættelsen* af *Gregor* den Stores *Hyrde-Bog* (*Pastorale*), og om ham selv læse vi, at til han var tolv Aar, havde han aldrig havt Bog i sin Haand, men da viiste hans Moder *Aasberg*, Mund-Skiænken *Aslak Jydes* Daatter, ham og ^{*} 21 hans Brødre en *Angel-Sachsisk Verse-Bog* med et meget pænt Titelblad¹ og sagde, at hvem af dem der først kunde lære den, maatte have den til Arv og Eie. Da ledte *Ælfred* sig selv en Skole-Mester op og slugte snart Bogen, da han var godt vant til at lære Vers udenad, og den Slags Læsning stræbde han ogsaa siden at faae almindelig udbredt*). Det er *Vælskmanden Asser*, indkaldt af *Ælfred* og gjort til Biskop i *Sherborne*, vi maae takke for denne Oplysning, og da han ovenikiøbet skrev paa *Latin*, har han naturligviis ikke sagt os, hvad det var for et *Kvad*, *Ælfred* lærde at læse af, medens hele Talen viser, der har været Endeel at vælge imellem; men vi, hvem Tiden kun har levnet *Eet*, som en letnem tolvvaars Dreng kunde lære med Fornøielse og faae Lyst til at læse af, vi maae nødvendig tænke paa *Bjovulfs-Drape[n]*, der i det Mindste gjør os Sagen meget forklarlig. At dette Helte-Digt, skiøndt det først i nærværende Aarhundrede

har begyndt paany at komme for Lyset**), dog maae være ældre end *Ælfred*, skjønnere Man let af indvortes Grunde, og en *Nordisk* Historie-Skriver raa nødvendig gribe Leiligheden til paa det Varmeste at anbefale et Digts Læsning, der endnu kun er lidt bekjendt og er dog ikke blot i historisk Henseende Guld værd, men bliver, ligesom de Homeriske Digte, beslægtede Naturer kiærere, jo tiere det læses, og burde derfor være alle disse ligesaa bekjendt fra Barns-Been, som Hine var de gamle *Græker*. Man finder nemlig her ikke blot lutter *Nordiske* [høinordiske] Old-Sagn, men en lyslevende Skildring af *Nordens Aand* i sine bedste Klæder: som den *Danske* Lands-Fader *Hrodgar* (Roe), *Gothe-Kæmpen Bjovulf* og hans fuldtro *Ven*, den unge *Vigiaf*, der bogstavelig gaaer i Ilden for ham, og det Altsammen i en trohjertig men kort og fyndig Stil, og uden mindste Stænk af den *Uhøviskhed*, der vanhælder næsten alle verdslige Digte fra Middel-Alderen, undtagen Angel-Sachsernes. At Svinkerne (Episoderne), skiøndt i sig selv deilige, falder vel meget i det Dunkle og slaaes lidt klodset, lader os nok føle, at *Gother* var ikke *Græker*, men vi gjør vel i at huske, at vi er heller ikke *Græker*, fordi vi kan læse deres Vers, og at vi ingenlunde nærme os dem ved at bandlyse vore Fædres Aand og lade haant om hans Kæmpe-Skridt!

* * *
-- * 22

Hvormeget nu *Ælfred* end yndede Verse-Bøgerne, fælde han dog, der vilde mere til, naar Bog-Læsning ret skulde gjøre Gavn, og han greb da til det sædvanlige Raad at *oversætte* fra *Latin*, hvad vist nok er Peer Gantes Gienvei til et godt Bog-Sprog; men havde selv Kæmpen *Beda* ikke vovet at skrive sin *Historie* paa *Moders-Maalet*, da kunde *Ælfred* og hans Medhjelpere, som var lidt svage i Aanden, umuelig komme videre end til at *oversætte* den taalelig. Det gjorde de da, og oversatte tillige *Gregor* den Stores *Hyrde-Bog* og *Samtaler*, *Orosii* Kirke-Værn og *Boethii* Trøste-Grunde*), som endnu Altsammen er til, saa vi kan see, baade hvad de mægtede og hvordan de bar dem ad. Hvormegen Deel nu *Kongen*, som øiensynlig var Sjælen i det Hele, selv har taget i Arbeidet, er et unyttigt Spørgsmaal; men da Man sædvanlig tilskriver ham det Altsammen, bør det anmærkes, at *Asser*, langt fra at hjemle det, tvertimod vidner, at *Ælfred* først mod Enden af sin Løbe-Bane lærde at læse lidt *Latin*, og melder udtrykkelig at *Gregors Samtaler* blev oversat af Biskop *Werfred* i Worcester, som altsaa formodentlig har gjort Broder-Parten. Hvad imidlertid *Ælfred*, der bestandig havde sine Lærde om sig til at læse og udtyde de Latinske Bøger for ham, med sin Styrke i Moders-Maalet sikkert har bidraget, er mangt et godt Udtryk, som de Lærde maae lede om, og *Versene* i *Boethius*, der paa et Haar ligne ham, som, uden selv at være Skjald, kunde mange gode Rim udenad fra Barns-Been.

Hvormeget nu denne Skat af Oversættelser siden voxde, veed vi saameget mindre, som baade meget er forgaaet og Endeel kan endnu ligge skjult; men de *fire Evangelier*, mange Brud-Stykker af det *Gamle Testamente* og andre baade gudelige og verdslige Bøger vise noksom, Man i det *Tiende* Aarhundrede har fortsat Værket, medens det endnu er tvivlsomt, Hvormeget der af den store *Prædiken-Samling* er blot Oversættelse, da den med saameget Andet, til stor Skam for det rige *Engeland* og stor Skade for det lærde Væsen, henligger utrykt**).

Dog, hvor mærkelige end disse Oversættelser er i deres Tid, og hvormeget de end maae have bidraget til at forsinke og formilde * * * 23 den fransk-latinske Uvætte, maae vi over dem dog ingenlunde glemme det aldeles originale Forsøg paa Moders-Maalet, som *Sachse-Krøniken* er; thi vel er den smagløs, men løierlig og lærerig, altsaa ingenlunde, hvad den har Skikkelse af, en tør Annal [Aarvog]. Enten har den oprindeligt været skrevet paa Vers, som Man siden, saavidt Man nænde, har kalfatret, eller, hvad omtrent løber ud paa det Samme, den er skrevet efter Riim, Man stræbde at opløse til Prosa. For det Første taler de *hele* Riim, som det over Slaget ved *Brunborough* og det langhalede over Kong *Edgar**), men det Andet synes rimeligere, naar Man betragter de poetiske *Talemaader*, som komme hovedkulds ind uden al Rimelighed**), og Man faaer da vel lade Tingen staae ved sit Værd, hvad Man saameget desbedre kan, som *Gaaden* er langt mere værd end dens Opløsning. *Gaaden* selv lærer os nemlig, iblandt Andet, at skiøndt Aanden var blevet svag, havde den dog ikke forladt *Angel-Sachserne*; thi Kvadet om *Brunborough-Slaget* er en god Kæmpe-Vise til *alle* Tider, og Brud-Stykket om den varme Dag ved *Maldon* (i Essex), hvor den tappre Høvding *Birhnoth* faldt, er endnu ypperligt for sin Tid, da Man maa huske, det var Kong *Ædelreds* Dage***).

Fast-Landet maatte have været et reent Barbari, hvis Man der desuagtet kun havde lagt Mærke til det meget *Guld* og *Sølv*, de paa den afsides Øe havde at rutte med, og som Vikings-Togene klarlig vise, Man vidste at skatte; men vi gjør vel i ikke at oversee denne Deel af *Engelands* Rigdom, som, efter de mange Tusinde Pund, Man i *Ædelreds* Dage udredte som *Dane-Gæld*, maa omtrent have staaet i samme Forhold til Fast-Landets som nu. Naar der nemlig findes en saadan Rigdom, hvor Man hverken kan grave Guldet op af Jorden eller, som i Romer-Riget, udpine det af Millioner, vidner den om en langt høiere Grad af Borgerlig Frihed, Fred og Vinskibelighed, end Man lettelig tænker sig i det *Niende* og *Tiende* Aarhundrede, fordi man stirrer sig blind paa *Frankrig* og *Italien*. At Man imidlertid i det *Tiende* Aarhundrede ogsaa begyndte at faae Øinene op for Underværks-Øen, hvor der, som ved et Trylleri, af et hardtad ukiendeligt Frø var opvoxet et Træ, hvori »Himmelens Fugle gjorde Rede,« og hvis Grene strakke sig baade over Floden og Havet, det see vi blandt Andet * * * 24 paa *Beilerne* til Kong *Ædelsteens* Systre; thi En af dem var *Hugo* den Store, Starn-Fader til alle de følgende *Franske Konger*, og en Anden var Keiser *Otto* den Store, der altsaa fælde, ligesom vi, at *Sachser* og *Angel-Sachser* bør historisk forbindes.

Ved denne Leilighed fortæller *Vilhelm* fra Malmesbry (i det Tolvte Aarhundrede), at *Hugo*, blandt mange andre kostbare Foræringer, sendte *Ædelsteen* baade *Konstantin* den Stores Sværd, og Landsen, *Karl* den

Store svang mod Saracenerne*), og medens vi lade Ægtheden heraf staae ved sit Værd, bør vi ikke lade ubemærket, at det er passende Sind-Billeder paa *Angel-Sachsernes* Stor-Værk, baade som *Christendommens* ypperste *Udbredere* i Middel-Alderen og som *Arabernes* rette *Mod-Standere* og *Over-Mænd!*

Hermed overlade vi *Angel-Sachserne* til deres Skæbne, som blev, efter et daadfuldt Liv at fængsles i de Dødes Rige og drikke af *Lethe*, saa de, fødte paa Ny som *Engelsk-Mænd*, ei gienkiendte dem selv, og har de end lidt Skam deraf, er Skaden dog forvindelig, naar Man tænker, som *Øboerne* under begge Navne, at *Liv* og *Frihed* er ogsaa uden Stam-Tavler en herlig Sag og skulde kun nødvendig byttes bort for de Bedste.

Vil vi nu vide Grunden til *Sachsernes* store Berømmelse, under *Henrik Fugle-Fænger* og de tre *Ottoer* i det *Tiende* Aarhundrede, da inaae vi lægge Mærke til, hvordan ved Sammes Begyndelse Sagerne stod i *Tydskland, Frankrig* og *Italien*, som fra *Karl* den Stores Dage aabenbar gjaldt for den store Skue-Plads i *Vester-Leden*.

Hvor stygt *Karolingerne* reves og sledes om Keiser-Kronen og det rige Arve-Gods, er saameget mindre værdt at see, som de Fleste af dem var Krystere og Skrællinger, og kun i Forbigaaende kan vi lægge Mærke til, at efter Slaget ved *Fontenay* (841), hvori de alle fik en banket Trøie, var det først *Ludvig* den *Frommes* ugudelige Sønner fandt dem i, [at] der blev tre Riger af Eet, men holdt sig dog en Val-Plads aaben, der laae bekvemt for dem alle, ved hverken at regne *Lothringen* og *Elsas, Schweits* og *Nederlandene* til *Tydskland* eller *Frankrig*, men til *Italien*, som laae fra Haanden.

Hvad derimod fortjener al Opmærksomhed, er den øiensynlige Fare, *Christenheden* paa Fast-Landet endnu mere end paa *Anguls-Øen* stod for at opsluges af Fienden, som her var $\frac{1}{25}$ firdobbelt; thi foruden de *Nordiske Vikinger* (Normannerne), der ikke blot sværmede paa Strand-Bredden men løb ind i alle Floder, som gode Havne, havde Man baade *Araber, Slaver* og *Ungarer* at drages med, og Modstanden, de fandt, var længe ubetydelig. Vel blev den sidste vaabenføre *Karoling*, Kong *Arnulf* i *Tydskiand*, navnkundig af en stor Seier over *Normannerne* ved *Løven**), men da han ei kunde hamle op med *Slaverne* i *Mæhren*, skaffede¹ han Riget en ny Fiende paa Halsen, ved at kalde *Ungarerne* til Hjelp, som var et nyt Hunne-Folk, der under Navn af *Madscharer* havde slaaet *Leir* ved *Atles Grav***), og vilde sagtens ogsaa uden *Arnulfs* Vink snart fundet Veien til *Tydskland*.

Under disse Omstændigheder var det, at *Tydskerne* valgde Hertug *Henrik* af *Sachsen*, med Tilnavn *Fugle-Fænger*, til deres Konge (919), og sin Dygtighed paa Val-Pladsen havde han beviist, thi da den forrige Konge, *Konrad* af *Franken*, hvem han var for kry, skikkede en Krigs-Hær ud for at spæge ham, anrettede han et saadant Blod-Bad paa den, at Rim-Smeden sagde i sin Vise, der var knap Rum i Helvede til dem***).

Denne Kong *Henrik* skal paa Moders-Side have nedstammet fra den *Vittekind*, der gav *Karl* den *Store* Saameget at bestille, men det er baade langt vissere og vigtigere, at han var en ægte *Sachser*, og her var da Stedet til at sige lidt om denne mærkelige Folke-Stammes Old-Tid, naar vi² vidste Noget, men nu maae vi nøies med at melde, at vor ældste Hjemmels-Mand, *Vittekind* fra *Korvei*, som var en dygtig *Karl* og skrev i det *Tiende* Aarhundrede, vidste saagodtsom slet Intet derom. Vi see imidlertid, det har været et almindeligt Folke-Sagn, at de var kommet fra *Norden* og landede først i *Hadeln* (ved *Kuxhaven*), hvor *Thüringerne* dengang herskede, og udbredte sig siden i de tre bekiendte Grene: *Vestphaler, Ængrer* og *Ostphaler*, hvorved vi kun, med *Albert Kranz*, maae anmærke, at de mange Sagn hos *Saxo* om Krigene mellem *Danske* og *Saxer* bevise, de har været *Naboer* fra *Arilds-Tid*. Ved *Thüringer-Rigets* Indtagelse gjorde *Sachserne* naturligviis fælles Sag med *Frankerne* og skal derfor $\frac{1}{26}$ have faaet det Land-Strøg ved *Unstrut*, hvor *Scheidung* ligger, men de kunde naturligviis ikke forliges med deres *Bunds-Forvandte* om Byttets Deling, end sige være *Frankerne* underdanige. Heraf reiste sig en langvarig Feide, hvoraf vi dog kun kiende Lidt til Slutningen under *Karl* den *Store*, som ikke blot huggede dem ned for Fode, men bortførde mange Tusinde af dem, som han spredte omkring i *Frankerig* og *Tydskland*.

Naar vi nu see, at *Sachserne*, uagtet denne Aare-Ladning lige til Hjerter-Blodet, dog *hundrede* Aar efter *Karls* Død var *Tydsklands* eneste men velgrundede Haab, da kan vi ikke tvivle om, de jo i Mellem-Tiden maae have faaet en god Hjertestyrkning, og det maa have været *Christendommen*, skiøndt det er vanskeligt at forstaae, hvordan selv den bedste Sæd kunde voxer i Furer af *Frankernes* Plov, da den gik bedst ved *Weser* og *Elben*. Der er nemlig¹ giennem de følgende Aarhundreder saa gyldige Vidnesbyrd om, at *Christendommen* slog dybe Rødder i Morten *Luthers* Fædrene-Land, at *Kiends-Gierningen* er uomtvistelig, og Gaadens Opløsning maae vi da ikke søge i den Øxe, der omhuggede *Irmensul* paa *Eresburg*, eller i den *Nød-Daab* med *Kniven* paa *Struben*, der umuelig kunde føde Andet end Had til *Troen*, men især hos de fromme Munke i *Fulda-Klosteret, Winfreds* Yndlingssted og Stiftelse, som baade før og siden utrættelig forkyndte det store *Evangelium*. De Fleste af Disse var formodenlig *Winfreds* Lands-Mænd, altsaa *Angel-Sachser*, og det var i alt *Fald Wilhad*, som blev den første Bisp i *Bremen* og prædikede Ordet saa ivrig i *Karl* den Stores Dage, at Man har kaldt ham *Sachsernes Apostel*. Hvor ganske anderledes Evangeliet har lydt fra hans og hans Medhjælperes Læber end fra de *Frankiske* Bishops og Høvdingers, kan vi vide af *Maaden*, hvorpaa *Angel-Sachserne* selv var blevet *Christne*, og af Begeistring, der drev dem til at være Evangelister i fjerne Lande; men det mest slaaende Beviis findes dog vel i *Ælkvins* Breve², thi uagtet han, baade som Hof-Mand og Bog-

Orm, maatte betragte Sagen endeel anderledes end *Martyrerne*, tordner han dog baade mod *Tvangen* og *Tienden*, som den *keiserlige* Præken dreiede sig om. Huske ^{***} 27 maae vi imidlertid ogsaa, at hvor Man anraabde *Thor*, som *Midgaards-Ormens* Bane-Mand, og kæmpede for *Valhald*, der maatte den vidunderlig hjemlede Historie om *Jesus Christus*, der *knuste Slangens Hoved* og skabde et nyt *Paradis* til sine Troende, nødvendig finde Indgang, og at *Sachserne* dyrkede *Nordens* Guder, det er sikkert nok. Vel har i den nyere Tid endeel *Tydskere* gjort en *Sachsisk* Over-Gud af Blokken *Irmin-Sul* (ret egenlig *ex trunco Minervam* 1); men naar Man kan lidt *Angel-Sachsisk*, seer Man strax, at Navnet virkelig, som *Adam* af *Bremen* melder, betyder »*Verdens-Støtten*« (*universalis columna*), og naar Man er lidt hjemme i *Edda*, gienkiender Man snart det fælles Stam-Træ, *Asken Ygdrasil* deri. Om for Resten denne mærkelige Blok har staaet ved *Merseburg*, ved *Pyrmont*, eller kanske paa *Bloksbjerg*, og om Man engang virkelig fandt den begravet ved *Korwei* og lod den staae op i *Hildesheim*, kan være os ligegyldigt; men dette *ny Korwei* ved *Weseren*, tæt ved Høxter, blev ganske rigtig *Christendommens Støtte* i disse Lande-Mærker. Dette mærkelige Kloster, en Aflægger af det *Frankiske Korvei* i *Picardiet*, blev nemlig allerede stiftet under Keiser *Ludvig den Fromme* (822), og medens de senere Munke udledte dets velsignede Virkninger af *St. Viti* Levninger, som Man snart var saa lykkelig at overkomme, melde de dog ogsaa, at Klosterets første Indbyggere mest var bortførte *Sachser*, opdragne i det gamle *Korvei*, hvad vel tør have gjort det Meste. En af Disse, *Ansgar* (Æsger), skal vi siden nærmere omtale, som *Nordens Apostel*, men vi maae dog allerede her lægge vel Mærke til ham; thi han var ikke blot Skole-Mester og Prædikant i det *ny Korwei*, men blev ogsaa den første *Ærke-Bisp* i *Bremen*, og maa da, som det *Christelige Vidunder*, han var i sin Tid, netop i disse Egne have virket uberegnelig.

Samtidig med *Ansgar* var *Henrik* Fugle-Fængers Far-Fader *Lodulf* (Ludolph), den Første af Slægten, som kaldes Hertug*), og allerede hans Søn, *Otto*, skal have været Thronen nærmest, da *Karolingerne* uddøde**), men dog nævner Ingen hans Bedrift. Hans Søn *Henrik* derimod slog sig, som sagt, til Ridder paa *Konrad 2* af *Franken* og skal, efter Sigende ^{***} 28 have skabt baade *Ridder-Standen* og *Borger-Skabet* i *Tydskland*, og skiøndt Man nok seer, hans Bedrifter allerede i den næste Menneske-Alder har ligget besynderlig i Taage, er *Lodbrand* dog et gyldigt Vidne om, at han baade slog *Ungarerne* ved *Merseburg* og, hvad *Italienerne* end1 mere forundrede sig over, tæmmede *Danskerne*, som ansaaes for de Allerbalstyrigste*). Med *Slaverne*, som ikke blot laae ham nær i *Brandenburg* og *Bøhmen*, men bespændte ret egenlig *Nord-Tydskland*, har *Henrik* dog nok havt den meste Fortræd og det bedste Held; uagtet de Laurbær *Otto* den Store høstede ogsaa hos dem unægtelig bevise, hans Fader havde levnet ham Endeel; og at bringe de *Frankiske*, *Bayerske* og *Swabiske* Hoveder under een *Hat* med de *Sachsiske*, hvad *Henrik* ogsaa ærlig prøvede paa, det var en fortvivlet Opgave, som Tiden har viist, der vilde ikke blot et Aarhundrede, men i det Mindste et heelt *Aartusinde* til at løse. Det var ogsaa allerede store Ting, da *Tydskland* laae sønderlidt, skatskyldigt til *Ungarerne*, aabent for enhver Fiende og oversvømmet af *Slaver*, hvis Troes-Bekjendelse, siger *Ditmer* fra *Merseburg*, var, at Folk døde som Fæ og maatte altsaa leve derefter, da [dog] *saavidt* at frede, befæste og forbinde Riget, at hvad der i Grunden duede fik Lov til at voxte og Leilighed til at udvikle sine Kræfter. At denne Roes tilkommer *Henrik*, er aabenbart, og skiøndt vi vel maae studse over2 det Slør, der, [alt] hos *Wittekind* i det *Tiende* og *Ditmer* i Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede, hviler over hans Bedrifter, lader det sig dog let forklare deraf, at deres *Kilder* aabenbar var *Kæmpe-Viser*, og vi bør ikke oversee, at netop de var *Henriks* bedste Efter-Mæle, som levende Beviser paa, at han var en rigtig »*Fugle-Fænger*,« som vidste at fremlokke Sangen paa Ny i Saks-Lands Skove. Kun Skade, at Man Ingen af de *Viser* har giemt til os, men kun plyndret dem slet med eftergjorte Romerske Fingre; thi saaledes er der nu slet3 Intet meer tilbage af den *Vise*, *Wittekind* havde lært om *Merseburg-Siaget*, end »den fede Hunde-Steg,« *Slaverne* i *Meissen* beværtede deres *Ungerske* Venner med, da de paa Giennem-Reisen bad om Hjælp mod den *Stærkeste*, som *Slaver* naturligviis altid holdt med**). *Wittekind* anfører i Øvrigt ^{***} 29 dette Slag, som *Henriks sidste* Stor-Værk, og da de fleste Aarbøger ogsaa nævne det ved 934, maa Munken i *Korwei*, som en *Sachser*, vel beholde Ret, skiøndt *Lodbrand*, som er ældst, aabenbar kalder det hans første Helt-Giæring, som han lod skuffende afskildre paa Væggen af sin Ridder-Sal i *Merseburg**).

Vi komme nu til *Otto* den Store, hvis Moder *Mædhild* (Mathilde) efter alle Beretninger nedstammede fra den gamle Sachse-Høvding *Wittekind*, og han blev ordenlig salvet og kronet i *Aachen* til *Karl* den Stores Efter-Mand (936), ved hvilken Leilighed *Ærke-Biskop Hildebert* af *Maints* rakde ham Sværdet med de Ord: *fordriv* du med dette alle *Christenhedens Fiender*, Barbarer og falske Christne, til Fred for Herrens Folk i hele *Frankernes* Rige! Ved denne Høi-Tid gjorde ogsaa *Hertugerne* Opvartning: *Giselbert* af *Lothringen* som *Skaffer*, *Eberhard* af *Franken* som *Drost*, *Herman* af *Swaben* som *Mund-Skiænk* og *Arnulf* af *Baiern* som *Marsk*; rnen hvor daarligt et Mærke det var paa Underdanighed, fik *Otto* snart at finde, thi han havde alt sit høie Mod og al sin Konge-Lykke nødig, for at dæmpe en Række af Oprør, som den *Frankiske* Hertug *Eberhard* stod i Spidsen for, og hvori selv *To* af *Ottos* egne Brødre, *Dankmar* og *Henrik*, tog virksomt Deel. *Otto* beviste imidlertid soleklart sin Odels-Ret til Riget; thi som en Helt bestod han sine Prøve-Aar, svang kun Sværdet paa Val-Pladsen, og stræbde for Resten med *Ædelmodighed* at overvinde sine Misundere. Derfor kronede Lykken ogsaa hans Bestræbelser med et sjeldent Held, thi ikke alene faldt *Eberhard* og *Giselbert*, som havde forbundet sig imod ham, paa een Dag ved *Andernach*, saa at sige af dem selv, men ved utrættelig at giengjælde Ondt med Godt, samlede *Otto* saaledes gloende Kul paa sin Broder *Henriks* Hoved, at han omsider vandt en fuldtro Ven i ham**). For et Øieblik syndes da alt ved Midten af det *Tiende* Aarhundrede *Tydslands* store Gaade fortryllende løst; thi *Henrik* ægtede *Arnulfs* Daatter og blev Hertug i *Baiern*, *Ottos* egen Søn med *Ædelsteens* Sysler, *Lodulf*, som ægtede *Hermans* Daatter, blev Hertug i *Swaben*, og Grev

Konrad fra Worms, som havde stridt mandelig for *Otto* og ægtede hans Daatter, blev Hertug i *Franken* og *Lothringen*, medens ^{***} 30 alle *Slave-Fyrsterne*, selv den kæphøie Hertug *Boleslav* i *Bøhmen*, fandt det aldeles umueligt at trodse Rigets samlede Styrke.

Med denne samlede Styrke, paa *Sachserne* nær, som maatte blive hjemme for at holde *Slaverne* Stangen, var det da ogsaa *Otto* mødte *Ungarerne* ved Bredden af *Lech*, ei langt fra *Augsburg*, og holdt det berømte tre-dags Hoved-Slag, som skaffede *Tydskland* Fred for dets farligste Fiender. Lad nemlig end saa være, at det passer langt bedre i en Kæmpe-Vise, end hvor vi finde det, i en Aar-Bog, at der af hele den *Ungerske Hær* blev kun *Syv* tilbage, som, da de kom hjem, gjorde alle de Kværsiddende til *Slaver* og blev Stam-Fædre til hele den *Ungerske Adel*(^{*}), saa er dog *Kiends-Gierningen*, at de frygtelige Røver-Flokke, som, endnu kort før *Birtings-Badet* ved *Lech*, oversvømmede ei blot *Tydskland*, men selv *Frankrig* og *Italien*, siden aldeles forsvinde af Historien, det bedste Beviis paa, at *Seieren* over *Ungarerne* ved *Augsburg* har endnu været mere afgjørende end den over deres *Patriarker*, *Hunnerne*, ved *Chalons*.

I dette Slag, derom er Alle enige, faldt *Ottos* Sviger-Søn, Hertug *Konrad* af *Franken*, efter at kæmpet som en Løve og bidraget det Meste til *Seieren* (^{**}), men naar Endeel af *Aarbøgerne* give ham Skyld for selv at have skaffet Riget de frygtelige *Giæster* paa Halsen, da har de ikke mindste Medhold enten af *Wittekind* eller *Ditmer*, som her er vore eneste Hjemmels-Mænd, og har da ventelig forvexlet dette *Ungarernes Hoved-Tog* med Et af deres tidligere *Indbrud*, som Man almindelig gav *Lodulf* og hans Svoger *Konrad* Skyld for, under den sørgelige *Feide*, de førde med Kongen, der var Fader til den Ene, Sviger-Fader til den Anden og Begges retmæssige Over-Herre.

Den rette Sammenhæng med dette unaturlige *Sørge-Spil*, der forbittrede *Ottos* Dage, vilde det i hans *Levnets-Beskrivelse* være fortjenstligt at oprede, men det lader sig neppe gjøre, da de Gamle nok her stak Endeel under *Stol*, og de Nye, der selv vil drage det frem, kun løbe med *Lim-Stangen*, saa vi maae være glade ved, det ingen kiendelig *Indflydelse* havde paa *Tingenes Gang* i det Hele, undtagen maaskee hos *Slaverne* i ^{***} 31 *Brandenburg* og *Pommern*, der fik endeel *Sachsiske* Rønnings-Mænd af *Lodulfs* Parti til Hjelp mod deres *Tugte-Mester Herman Billing*(^{*}).

Efter *Wittekind's* *Sigende* reiste imidlertid saavel *Lodulfs* som *Konrads* Nag til *Otto* sig af [fra] hans *Italienske* Forbindelser, og vi maae finde det ganske rimeligt, at *Lodulf*, udnævnt til sin Faders Efter-Mand paa Thronen, saae skiævt til hans andet *Gifter-Maal*, med *Dronning Adelheid*, der let kunde skaffe ham en farlig *Med-Beiler*; men skiøndt det ogsaa kan være sandt nok, at *Tydsklands* Konger i det Hele ingenlunde spandt *Silke* ved deres *Italienske* Tog, saa er disse dog aabenbar saa uundværlige *Ledd* i den store *Kiæde*, at vi, uden at bryde os det Mindste om *Lodulfs* *Surmulen* eller om alle de *Tydske* *Patrioters* *Rysten* paa *Hovedet*, med stor *Fornøielse* maae følge *Otto* til *Italien*, som, trods al *Forvirring* og *Fordærvelse*, var den ny *Verden* uundværlig, og var *Tydskerne's* *Konge* ligesaa, naar han vilde være *Keiser*.

Her vente vi nu med Rette god *Oplysning* af den samtidige »*Levit* i *Pavia*« (*Levita Ticinensis*), *Lombarden* *Lodbrand*, som tog sig paa at skrive sin *Tids* »*Europæiske Historie*« og det under gunstige *Omstændigheder*, thi *Rom* vedblev at være *Vester-Ledens* aandelige *Middel-Punkt*, og ei blot havde *Lodbrands* Fader været i *Konstantinopel*, men han var der selv to Gange, som *Gesandt*, først for *Berengar* og siden for *Keiser Otto*(^{**}). Det er imidlertid selv nuomstunder saa sjældent at faae en god *Udsigt* over »*Dagens Nyheder*«, at vore *Fordringer* til en *Lombard* i det *Tiende* *Aarhundrede*, for at blive billige, maae være meget *beskedne*, da *Vester-Ledens* *Latinske* *Skribentere* ei kunde være andet end *Peblinger* i *Latin-Skolen*, der, naar de, som *Lodbrand*, *hændelsesviis* lærde en *Mundfuld* *Græsk*, kun paa en latterlig *Maade* gjorde *Vind* dermed. *Lodbrand* skrev desuden ikke nær saameget for vor *Skyld* som for sin egen, eller, som han selv siger, for at betale baade *Venner* og *Fiender* sin *Giæld*(^{***}), og under de *Omstændigheder* lader Man gerne ligesaalidt *Begivenhederne* som *Personerne* skee *Ret*. Kun derfor, naar vi indsee, at det *Slags* *personlige* *Bekjendtskab*, vi gjør med et godt *Hoved* og en lærd ^{***} 32 *Mand* fra *Middel-Alderen*, ved at læse hans trohjertige *Fortælling* om det *Mærkværdigste*, han har hørt eller seet, giver os den bedste *Oplysning*, vi kan faae, om »*hans Dage*«, kun da tilfredstiller *Lodbrand* os med Rette, som en ikke uværdig *Efter-Mand* af *Povel Varnefredsøn*.

Vil vi nu have en nogenlunde tydelig *Forestilling* om *Italien* i det *Tiende* *Aarhundrede*, da maae vi huske, at *Latinere* og *Gother*, *Byzantiner* og *Lombarder* laae hulter til bulter imellem hverandre, som »*Jern* og *Leer*« der umuelig kunde hænge sammen, og at denne *Forvirring* ingenlunde hævedes me *voxde* under *Karl* den *Store[s]* og *Frankernes* *Herskab*. Skulde her findes mindste *Eenhed*, maatte den paa *Kirke-Veien* udgaae fra *Rom*, saa, naar *Paverne* var udelige eller *afmægtige*, maatte *Alt* opløses i en frygtelig *Giæring*, især da under *Løbet* af det *Niende* *Aarhundrede* *Saracenerne* fra *Spanien* satte sig fast i *Fraxinetum* ved *Aix* og De fra *Afrika* saavel paa *Sicilien*, som i *Nedre-Italien* 1. Sagtens er det nu vel et *Æventyr*, hvad Man har fortalt om *Pavinden* *Johanne*, der, i *Midten* af det *Niende* *Aarhundrede*, skulde paa en egen *Maade* have beviist den *Romerske* *Kirkes* *Moderlighed*; men *Sagnet* er dog gammelt, og *Kvinde-Regimentet* i det *Tiende* *Aarhundrede*, om hvis *Virkelighed* Man ei kan tvivle, har sagtens begyndt midt i det *Niende*, og var til langt mere *Skam* og *Skade* baade for *Kirken* og *Staten*, end om et *Fruentimmer* virkelig ved en *Feiltagelse* var blevet valgt til *Pave*. Vel har *Papisterne* i *førrige* *Aarhundrede* ogsaa stræbt at gjøre *Lodbrands* *Fortælling* om *Theodore* og hendes *smukke Døttre*, disse *slemme* *Kirke-Fruer* og *Pave-Mødre*, *mistænkt*(^{*}), men det er, efter

mange Aarhundreders eenstemmige Vidnesbyrd, meget for sildigt, da det her slet ikke gjælder om lidt meer eller mindre², eller om, enten *Fru Marozia*, der gjorde sin Søn til Pave, havde ham med en Pave eller med en Anden. Sagen er blot den, at de *kiødelige* Romerske Damer raadte for hvem Christenheden skulde kalde sin *aandelige* Fader, og det er sikkert nok, men heller intet Under, thi ogsaa i *Rom* maatte Følelsen dog seire midt i Middel-Alderen, og den *Romerske* Følelse var nu engang ikke bedre, saa det er kun underligt, at den ei blev Pave-Magtens Grav.

* * *
-- -- 33

Under disse Omstændigheder var *Rom* og Pave-Stolen naturligviis ingen Forenings-Punkt, men tvertimod eet Tvistens Æble meer mellem *Italiens* Matadorer, og af Disse var det først Hertug *Guido* af *Spolet* og *Berengar* af *Friuli* 1, der, efter *Karl* den *Tykkes* Død sloges om den *Lombardiske* og, hvad dermed syndes nøie forbundet, den Keiserlige Krone. *Guido* døde først (894), men det nyttede ikke hans Medbeiler stort, da *Italienerne* altid, som *Lodbrand* anmærker, helst tjende to Herrer*), og det var desuden ikke blot i *Rom* Damerne nu fandt baade Drift og Held til at herske; thi Markgrev *Adelbert* af *Toskana* havde en *Birthe* til Gemalinde, som enten vilde gjøre en Konge eller en Æsel af ham, og deres Daatter *Irmingerd*, hvem engang hele *Italien* tilbad, fandt ogsaa det var sødt at hylde**). Sit Forhold til de herskende Damer var det da aabenbar Grev *Hugo* af *Provence* kunde takke for den Lykke, næsten i tyve Aar (926-46) at bære *Italiens* Krone; thi denne store Tilbeder af det smukke Kiøn, der endog kaldte sine *Friller* op efter *Roms* *Gudinder*, var ovennævnte *Fru Birthes* Søn af første Ægteskab, og giftede sig blandt Andet med *Fru Marozia* i *Rom*, skiøndt hun var Enke efter hans Halv-Broder, Mark-Greven i *Toskana****).

Samme Kong *Hugo*, hvem *Lodbrand* i sine Dreng-Aar selv tit havde sunget for, var vel, endogsaa efter hans fordeelagtigste Skildring, neppe værd at besynges, men han gjorde i sin Tid dog temmelig Opsigt, saa ikke blot *Henrik* Fugle-Fænger men selv de *Byzantinske* Keisere fandt deres Regning ved at leve i god Forstaaelse med ham). I den Anledning gik først *Lodbrands* egen Fader og siden hans Stif-Fader som Gesandter [Kronbud] for ham til *Konstantinopel*, og det skaffede os ikke blot en af vore bedste Krøniker fra Middel-Alderen, men er, som en Fornøjelse af Samkvemmet mellem Østen og Vesten, af uberegnelig Vigtighed. Saa ussel derfor end Tilstanden, ogsaa efter *Lodbrands* Beskrivelse, var i *Maglegaard*, saa er dog den Opmærksomhed Keiserne og Skrivelserne der skienke Vester-Leden os en sikker Maale-Stok for den ny Verdens Udvikling af Barbariet, og i denne Henseende har Kong *Hugo* en høi Stjerne, thi han nævnes ikke blot af *Byzantinerne*, * * * * * 34 som kalde ham Franke-Kongen, men en Keiser tog til Takke med hans Frille-Daatter til Gemalinde og sendte ham en Flaade med den Græske Ild til Hjælp mod *Saracenerne* *Fraxinetum*, som han dog, for sine Aarsagers Skyld, ikke nænde at gjøre nær al den Skade, han kunde*). Hvor nødig derfor end Italienerne vilde tjene een Herre, maatte de dog til en Tid finde sig i at tjene Kong *Hugo* alene, som endda ikke var af de Naadigste, og kun *Rom* gik Ram forbi, ikke fordi *Paven* var blevet bedre, thi det var netop *Marozias* Søn, men fordi hans Broder *Alberik* var sin Stif-Fader for snu og fik immer Forstærkning af de Misfornøiede**).

Hvor godt imidlertid Kong *Hugo* end forstod at skille sig ved dem, han tænkte kunde gjøre ham Kronen [Rangen] stridig, undslap dog Mark-Grev *Berengar* af *Ivrea*, en Daatter-Søn af sin Kongelige Navner, og en Stif-Søn af den forgudede *Irmingerd*, og fandt et sikkert Tilflugts-Sted hos Keiser *Otto* den *Store*, hvorover *Lodbrand* er meget vred og river især *Fugle-Bjerget* (*Vogelberg*) slemt ned, fordi *Berengars* Kone, *Villa*, høifrugtsommelig, slap over det tilfods midt om Vinteren, da det dog ellers selv om Sommeren er svart at overfare***). Denne Vrede kan vi imidlertid slet ikke dele med ham, men maae tvertimod finde, det var smukt gjort af *Bjerget*, om det tog Parti for Fruen i Flugten mod *Italiens* Tyran, om end Tiden senere har viist, hun slægtede sin kiære *Far-Broder* kun alt for meget paa. Forgæves bød *Hugo* Keiser *Otto* mange Penge for sin Fiende, thi dertil svarede *Sachseren*, han vidste vel, Man pleiede ikke at gjøre sine Giæster i Penge, men heller at sætte Noget til paa dem, saa de store Foræringer, *Hugo* desuagtet aarlig sendte *Otto*, gjorde, siger *Lodbrand*, i det Høieste, at han ikke saa let fandt Leilighed til at understøtte *Berengar* med Hjelpe-Tropper). Det behøvedes imidlertid ikke heller, thi *Hugo* blev efterhaanden saa forhadet hos *Italienerne*, at *Berengar* behøvede blot at vise sig, for at løftes til Skyerne som Fædrene-Landets Befrier, Guld-Alderens Fornyer, større selv end *Karl* den *Store*). *Berengar* kom derfor ogsaa, da hans gode Ven *Amadeus* kom tilbage fra * * * * * 35 sin skielmske Pillegrims-Fart til *Rom* med saa gode Tidender, og snart fandt *Hugo* det raadeligt at pakke sine uhyre Rigdomme sammen og gaae tilbage til *Provence*, men dog beholdt hans Søn *Lothar*, af Italienernes Naade og Barmhertighed, Konge-Navnet under *Berengars* Værgemaal*).

Hvor ilde nu denne *Berengar*, hvem *Otto* i Midten af Aarhundredet tog Magten fra, egenlig holdt Huus, maae vi lade usagt, da hans store Anklager, *Lodbrand*, som tillige var hans Haand-Skriver¹, deels lader det beroe med Skiælts-Ord og deels giver ham det Vidnesbyrd, at saalænge *Hugo* og *Lothar* levede, bevarede han et godt *Skin*, saa, da *Lothar* først døde 950, har hans Tyranni i det Mindste neppe faaet Tid til at komme ud af Ægget. Det eneste Beviis paa hans topmaalte Ondskab der forelægges os, er, at da han vilde have en Gesandt [et Sendebud] til *Konstantinopel* for godt Kiøb, gik han til sin *Haand-Skrivers* Stif-Fader, som selv havde været der og var en meget rig Mand, og spurgde ham som en Luren-Dreier: hvormeget han vilde give til, at hans Stif-Søn kunde lære *Græsk*? Da nu den rige Mand svarede: Halv-Delen af mit Gods, tog *Berengar* ham paa Ordet og sagde: nei, Hundrede-Delen kan være Nok, thi for det kan han gaae til *Konstantinopel* for mig, og, saa ypperlig som han har nemmet *Latinen*, lære *Græsk* i et *Øieblik***).

Hvorvidt nu for Resten *Berengar* og *Villa*, som de skyldes for, har ladet *Lothar* forgive og mishandlet hans Enke, den skønne *Adelheid*, maae vi lade staae ved sit Værd, da Ingen af de Ældste melder det Første og *Wittekind* kun i meget ubestemte Udtryk det Sidste; men vist og vigtigt er det, at Adelheids Befrielse spillede en Rolle ved *Ottos* første *Italienske* Tog og at det var som hendes Gemal, han gjorde Krav paa den *Lombardiske* Krone.

Lægger Man imidlertid sammen, hvad der om *Adelheid* findes i *Syster Hrodvides* 2 Latinske Æres-Vers fra det *Tiende* og i *Cassino-Krøniken* fra det *Tolvte* Aarhundrede, da faaer Man en høist Romantisk Fortælling, som i det Væsenlige gerne kunde være sand og lyder paa, at *Berengar* havde ladt *Adelheid* indspærre, men at hun, ved en Biskops Hjelp, slap ud giennem en underjordisk Gang, skjulde sig i Krat og Korn ^{***} 36 og naaede endelig *Canossa*, hvor Grev *Azzo* mandelig forsvarede hende mod *Berengar*, til hun fik gode Tidender fra Kong *Otto*, som dog maatte skydes med en Piil ind i det beleirede Slot*).

Saaledes begyndte da den lange Række af de *Tydske* Kongers *Italienske* Tog, og *Otto* den *Store* gjorde saadanne Tre, hvoraf det *Første* dreier sig om Dronning *Adelheid*, det *Andet* om *Keiser-Kroningen*, og det *Tredie* om Krig, Forlig og Svogerskab med Hoffet i *Konstantinopel*.

Til Keiser blev *Otto* kronet (962) af *Marozias* Sønne-Søn, *Octavian*, der i sit *sextende* Aar havde besteget *Pave-Stolen* under Navn af *Johannes* den *Tolvte*. Da han skal have været den første *Pave*, der aflagde sit *Døbe-Navn*, kunde Man snart tænke, det kom af, han skammede sig dog lidt ved sin Herkomst [Stamtavle], men da hans *Levnet* beviser det Modsatte, og da det siden blev en sat Ret, til den Dag i Dag, at *Paven* skulde skifte Navn, maa det vel have været en egen Hellighed, Man deri søgde, skiøndt egenlig dog Ingen kan aflægge sit *Døbe-Navn*, uden derved at frasige sig *Daab* og *Christendom*. Ved denne Keiser-Kroning fik imidlertid de Romerske Damer farlige Med-Beilere til Kirke-Regimentet i *Tydsklunds* Konger, hvad allerede *Johan* den *Tolvte* fik at finde, thi da han blev ved at dandse efter sine Frillers Pibe, lod Keiser *Otto* ham formelig [ligefrem] afsætte; men [og] skiøndt de *Tydske* Konger heller ikke var de bedste *Pave-Magere*, viiste dog Tiden, at den *hellige Stol* havde Gavn af at blive et *Twistens* Æble, hvormed ei Kvinder og Børn kunde lege og som ingen *Usling* kunde længe beholde.

Hidtil har vi kun seet paa *Rom* og *Lombardiet*, men *Nedre-Italien*, hvor *Lombarder*, *Byzantiner* og *Araber* sloges om Magten og kappedes om at misbruge den, maa dog ligesaa lidt undgaae vor Opmærksomhed, som det undgik Keiser *Ottos*, da han først blev fast i *Sadelen*, og uden at paatage os det utaknemmelige Arbeide at pille *Knuderne* op, som alle *Smaa-Tyrannerne* gjorde hinanden, maae vi dog pege paa dem.

Hertug *Erik* (*Arichis*) i *Benevent*, en *Sviger-Søn* af *Desider*, maatte vel falde til Føie for *Karl* den *Store*, men belavede sig dog paa Modstand ved at bygge *Salerno* til en stærk Fæstning, og hans Søn *Grimvald* vovede at byde *Frankerne* ^{*} 37 Brodden. Strax efter hans Død opløstes imidlertid *Fyrstendømmet* i *Smaa-Herskaber*, med *Benevent*, *Salerno*, *Kapua* o.s.v. til Hoved-Stæder, og Medbeilerne kaldte *Saracener* fra *Afrika* og *Spanien* til Hjelp, som imidlertid saaledes hjalp dem Alle af Asken i Ilden, at de selv maatte anraabe *Frankernes* Bistand. En af *Karolingerne*, Keiser *Ludvig* den *Anden*, kuede ogsaa for et Øieblik *Saracenerne* og indtog selv deres Hoved-Sæde *Bari*, men snart mylrede de frem igien, hærgede Landet og afbrændte blandt *Andet* (884) *Klosteret* paa *Monte Cassino**). *Neapel*, *Amalfi* og andre *Sø-Stæder* kaldte vel den *Byzantinske* Keiser Herre, men gjorde dog kun hvad de selv vilde, og Biskop *Athanasius* i *Neapel* holdt ved Slutningen af *Aarhundredet* slet ikke Venskab med Nogen, uden med de *Vantroer*, der gjorde sig en Fornøielse af at plage alle hans *Naboer***). Det *Makedoniske* Keiser-Huus, som med *Basil* havde besteget *Thronen* i *Byzants* (867), var imidlertid ikke slet saa dorsk og daadløst, som de nærmeste *Forgiængere*, saa engang indtog deres Hær endog *Benevent*, og siden (915) gjorde den fælles Sag med *Fyrsterne* baade der og i *Salerno* mod *Saracenerne* ved *Garigliano*, saa baade de, og deres Hjelpere, Hertugerne af *Neapel* og *Gaeta*, maatte pibe *Olie****). Sjælen i dette Forbund var ellers *Atnulf* [Arnulf] og hans Søn *Landulf*, der nedstammede fra en urolig men stridbar *Greve-Slægt* i *Kapua* og var nu tillige *Fyrster* af *Benevent*, og skiøndt *Ungarerne* ei heller forskaanede disse Egne, var Glæden, de fik af Byttet, de gjorde, dog kun stakket, thi da Folket reiste sig imod dem (934), maatte de der ei faldt, lade Byttet fare og flygte med Skamme).

Dette er den sidste Begivenhed vi spørge fra disse Egne, til Keiser *Otto* gjæstede dem, og paa det Lidet nær, *Saracenerne* end havde inde, maa da hele *Nedre-Italien* betragtes som en *Byzantinsk* Provinds, skiøndt Magten naturligviis var deelt mellem *Fyrster* og *Stat-Holdere*, der ei levnedes Keiseren stort meer end *Skyggen* deraf [af *Heredømmet*].

Saavidt Man nu skiønner, var det først paa sin *tredie* *Romer-Reise*, Keiser *Otto* besøgte *Landulf* og hans Søn *Pandulf* *Jern-Pande* i *Kapua* og *Benevent*, blev hyldet saavel af deni som af *Gisulf* i *Salerno*, og holdt seierrig Slag med ^{***} 38 *Saracenerne* ved *Gargano*, men beleirede *forgiæves* *Bari*, som da var Sædet for den *Byzantinske* *Statholder* i *Apulien* og *Kalabrien**).

I denne Anledning gik der endeel *Gesandter*1 fra og til *Konstantinopel*, som deels handlede om *Over-Heredømmet* i *Nedre-Italien* og *Keiser-Titelen*, og deels om *Formælingen*, *Otto* ønskede mellem sin Søn og *Navner* og en *Græsk* *Prindsesse*, og Et af Disse, som *Lodbrand* var Hovedet for, har han beskrevet til stor *Oplysning* for os, skiøndt ikke saameget om Tilstanden i *Konstantinopel*, som om *Øinene*, hvormed kloge Folk

fra Vester-Leden betragtede den fiint uddannede men vanskabte Verden.

Det *Makedoniske* Huus, hvis Lovtalere kaldte dem *Arsacider*, havde vel endnu Ord for at sidde ved Roret, men staaet for Styret havde det kun under *Basil* og hans Søn *Leo* (867- 911), og det synes at være en Natur-Lov, at ikke selv den kraftigste Slægt, i en forkiælet Tid, kan sidde paa en Throne i tredie Ledd, uden at henvise. En saadan Vissen-Pind af en dygtig Stamme var i alt Fald *Leos* Søn *Konstantin*, bekiendt under Tilnavnet *Porphyrogennet* (keiserfødt), saa han trængde ikke blot til Formynder i sin Barndom, men alle sine 48 saakaldte Regierings-Aar (911-59). Selv fordrev han Tiden med at læse og skrive og foranstaltede desaaarsag mange *Udtog* af »de Gamle,« som vist nok ikke fremmede Læsningen af deres Værker, men har dog bevaret os *Billinger* af Meget, der sagtens ellers vilde være reent forsvundet; thi i aandløse Tider læser Man sjelden hele Værker uden »for at gjøre Udtog af dem«, hvad Man ret kan see paa den vanskabte Tusindbeen af en Bog (*Myrobiblion*), som den sprænglærde *Photios*, Patriark i Konstantinopel under *Basil* og *Leo*, har efterladt os. Saa nødig vi nemlig nu skulde miste hans mangfoldige Bog-Titler med 280 smaa og store Udtog, maa Man dog baade lee og græde over saadan en Videnskabelighed og Boglig Konst, hvis rette Navn er »Registrering og Vurdering i salig Aandens Stervbo«, men hvis Efterligning nys har været saa almindelig, at vi har ikke Noget at lade *Byzantinerne* høre.

Dog, dette kun i Forbigaaende, thi kun saaledes kan vi i Stats-Historien ændse *Photios*, baade for hans »Bibliothek« ^{*} 39 og for hans Tvist med *Paven* i *Rom*, der blev Begyndelsen til den aabne Feide mellem »*Græsk* og *Latin*« i *Kirken*, hvis ypperste Virkning udentvivl var, at den hindrede Geistligheden i Østen fra reent at sove ind over *Bogen*, og i Vesten fra reent at glemme den, over Verdens Tummel og *Pavens* Tøffel.

Mellem den lærde Keisers Formyndere udmærkede sig en forvoven Ulk, der svang sig op til Admiral og blev vidtbekiendt under Navn af Keiser *Romanos Lakapenos*, thi uagtet han ikke tog Keiser-Titelen fra *Konstantin*, delde han den dog ikke blot med ham, men lod i alle Forordninger hans Navn komme drattende baade bag efter Sit og sine Sønners*). *Konstantin* var for Resten gift med hans Daatter og kaldte sin Søn op efter ham, og *denne Romanos* paa anden Haand var det, som blev gift med Kong *Hugos* Frille-Daatter, og blev Sviger-Fader til Keiser *Otto* den Anden. Han, saavel som hans Fader og Mor-Fader, var imidlertid nu død, og hans anden Gemalinde, den kiønne Kielder-Pige *Anastasia*, som Hofmændene døbde om til *Theophane*, havde ægtet den tappre *Nikifer* (*Nildphoros*) med Tilnavn *Phokas*, hvem *Byzantinerne* hellig berømme, men *Lodbrand* ei noksom kan laste.

Vil Man imidlertid være upartisk, som Man jo sagtens kan mellem Keiseren i *Konstantinopel* og Bispem i *Cremona*, Begge fra det *Tiende* Aarhundrede, da kan Man ikke nægte, at Kong *Hugo*, som nødte Fyrsterne i Nedre-Italien til at hylde Keiseren, beilede langt smukkere til hans Venkab og Svogerskab, end Keiser *Otto*, som hjalp dem til at trodse ham, saa det var intet Under, at *Nikifer* blev stødt. At *Lodbrand*, da han kom til *Magiegaard*, maatte sidde og kukelure 120 Dage i et stort, vindaabent Marmor-Huus, med fire Skild-Vagter, uden Dyne eller Hoved-Pude, at der maatte *Told-Stempel* paa Kapperne, han havde kiøbt, og at de Kiønneste blev confiskerede som Contreband, det, tilligemed saameget Andet, var vist nok ubehageligt, men vi, som veed, hvilken Rolle »Politiet og Told-Faget« spiller i en velindrettet Stat, maae vel smile ad *Lodbrands* Jammer-Klage, og finde det i sin Orden, naar *Byzantinerne* fortælle ham, at de der i Rigdom og Vidskab overgaae alle andre Folk, ogsaa i Klæde-Dragten maae have Lidt for dem selv, og at Purpur-Kapper er ikke for *Frankiske* Tølpere. Ja, selv naar *Lodbrand* herimod indvender, ^{*} 40 deels at da han var i Konstantinopel forrige Gang, under *Konstantin* *Porphyrogennet*, spurgde Man slet ikke om Sligt, og deels, at hos Kiøhmændene i *Venedig* og *Amalfi* kunde Man faae saamange Purpur-Kapper, Man lystede, da er *Byzantinerne*, som ordenlig afrettede Folk, dog ingenlunde forlegne for Svar, men bede ham betænke, at hvad der gjaldt under *Konstantin*, der var en stille, livsalig Herre, umuelig kan gælde under *Nikifer*, som er Fyr og Flamme, og at træffer Man *Smuglerne* fra *Venedig* og *Amalfi*, skal de skee en Ulykke *).

Dog, hvor moersomt det end kan være at gjøre sig lidt tilgode baade over *Byzantinerne* Finhed og *Lodbrands* Grovhed, maae vi dog gaae videre, især, da der for det Første Intet blev af Giftermaalet, og kun i Forbigaaende kan vi lægge Mærke til, at hvad *Byzantinerne* især blev rasende over, var et Brev fra *Paven* i *Rom*, hvori han bad »den *Græske* Keiser« om dog endelig at indgaae Venkab og Svogerskab med »den *Romerske* Keiser« *Otto*; thi da de ei engang vilde kalde nogen anden Fyrste Keiser (*Basileus*), var det dem noget Uhyre, at St. Peders Eftermand endogsaa udelukkende vilde tilskrive en Barbarisk Konge (*Rex*) det dyrebare »*Romerske*« Keiser-Navn. Kun forgiæves vilde *Lodbrand* trøstet [trøste] dem med Erindring om *Romer-Navnets* kun lidet hæderlige Oprindelse, og med den Forsikkring at hjemme hos ham var »*Romer*« det værste Skiælds-Ord, Man kunde bruge til Nogen; thi paa det Øre var de saa døde som den stiveste Latinske Grammatiker.

For Resten fik *Theophane* snart Lyst til at giftes tredie Gang og var *Johan Zimisces* behjælpelig til [med] at stjæle Livet af *Nikifer*, hvorpaa den ny Keiser lod det være En af sine første Sysler at slutte Forbund med *Otto* og sende ham Prindsessen, han ønskede til sin Søn. At hun fik *Apulien* og *Kalabrien* i Medgift og at *Byzantinerne* ved denne Leilighed udtrykkelig erkiendte *Otto* for Keiser, har de Lærde vel saalænge giættet dem til, at det er nær ved at gælde for afgjort, men det staaer dog i Grunden ingensteds skrevet, og ligner heller ikke *Byzantinerne*, der vel ogsaa maatte holde paa Indbildningen, som deres eneste faste Eiendom. Vel finder Man *Otto* kaldt Keiser (*Basileus*) af *Kedren* i det *Ellevte* Aarhundrede, men da Prindsesse *Anna* er

anderledes prutten, * 41 bliver det1 endnu et Spørgsmaal, om *Byzantinerne førend Kors-Togene* bekvemmede sig til at erkiende en *Keiser* i Vester-Leden.

Den Græske Prindsesse, som her blev Keiserinde, ved at ægte *Ottos Søn* med *Adelheid*, hedd for Resten *Theophane* ligesom hendes Moder, og hendes *Søn, Otto* den *Tredie*, tegnede til at ville træde i sin store Far-Faders Fodspor; men han døde ung og ugift, saa i Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede uddøde baade det *Makedoniske* og *Sachsiske* Keiser-Huus. Kun forgiæves prøvede det Sidste paa at opstaae i *Otto* den *Tredies* Næst-Sødskendebarn, *Henrik* af Bayern; thi hvad enten Man kalder ham »den Halte« eller »den Hellige«, haltede det dog øiensynlig til begge Sider med hans Keiserlighed, og han døde barnløs 1024, uden at Man i de 50 Aar efter *Otto* den Stores Død havde seet Meer paa Thronen end hans Kæmpe-Skygge.

Indfredningen af *Tydskland*, Samlingen paa *Italien* og Lige-Vægten med *Byzants* var altsaa Frugten af den første *Ottos* Menneske-Alder paa Thronen (936-73), og vel har Tydskerne Lov-Taler over ham sædvanlig den samme Lyde som *Ditmers* af *Merseburg*, naar han siger: da kom *Guld-Alderen*, thi da fandt vi i Sachsen den første *Sølv-Aare*, saa bærer han dog i Stats-Historien med Rette Navn af den store *Sachser* og fandt hverken blandt *Schwaber* eller *Østerrigere* sin Ligemand, end sige Mere. At for Resten den omtalte *Sølv-Aare*, i Forbindelse med den Sikkerhed, *Ottos* seierrige Vaaben, og den store Opmuntring, hans Konge-Breve gav *Kirker, Klostre* og *Stæder*, har bidraget mærkelig til at fremme Handel og Vandel og al fredelig Virksomhed, [det] følger af sig selv, og *Magdeburg*, som var hans kiære *Edithes* Yndlings-Sted2, maa især takke ham for sin Opkomst. For sin Gudsfrygt og Gavnildhed mod Geistligheden, har han vel, i senere Tider, som forsvor begge Dele, hørt ilde; men uden at kunne inlade os paa, hvorvidt han i den anden Verden høstede de Frugter deraf, han sagtens ventede, havde dog baade han og hele *Tydskland* aabenbar saamegen Fordeel deraf i *Denne* [Verden], at i det Mindste hans Landsmænd og Lovtalere burde høilig prise ham derfor. Hvad Deel han ellers tog i Menneske-Aandens Bedrifter, har Aarbøgerne vel ikke optegnet *—* 42 med den Flid, som hans Gave-Breve, men naar en saa driftig og stridbar Herre henimod de *Fyrretive* tager sig Tid til at *kiende Bog-Staver*, da gaaer vist i alle Maader hans Lyst videre end Sværdet rækker, og hvem der kan baade *Slavisk* og *Latin*, men gider dog ikke talt Andet end sit *Moders-Maal*, han staaer sikkert1 i Pagt med *Aanden* [Folkeanden]. Begge disse Kiends-Giærninger fortæller imidlertid *Wittekind*, og da han med en vis [et vist] Eftertryk siger, det var just efter hans Angel-Sachsiske Dronnings Død han lærde at læse, er det vel en rimelig Slutning, at det har været den hensovne Elskeliges Yndlings-Bøger, altsaa blandt Andet de Angel-Sachsiske Digte, der har vakt *hans* Læse-Lyst saavel som Kong *Alfreds* 2.

Til Indfredningen af *Tydskland* og til den *Angel-Sachsiske* Dannelses Redning hørde unægtelig, efter Omstændighederne, ogsaa Nordboernes og især de *Danskes* Spægelse og Forlig med Christendommen, og at *Otto* den Store bidrog Sit dertil, er alle vore Kilder enige om, men da, efter *Ditmer* af *Merseburg*, *Otto* den Anden ogsaa skal have gjort et Tog til *Danmark* og været Den, der fik Bugt med *Dannevirke*, har Man sagtens blandet begge Dele sammen, saa de nærmere Omstændigheder lade sig ikke godt udfinde. Da vi imidlertid nu maae giæste *Danmark* og *Norge* for at ledsage *Knud* den Store og *Normannerne* paa deres mærkelige Løbe-Bane, vil vi der bedst see, hvad. rimeligt kan være.

Danskere og Nordmænd.

Blandt alle de Mundheld i Studere-Kamrene, der til en Tid gjaldt for Orakel-Sprog, men var dog kun Vis-Vås, er neppe Noget blevet mere berømt end det, at en *Historie-Skriver* maa hverken have *Religjon* eller *Fædrene-Land*, altsaa, grundig forklaret, hverken Phantasi eller Følelse, hverken *Aand* eller *Hjerte*, men kun iiskold, stærblind, tvivlesyg, kiødelig Forstand. Modbydeligheden og i alt Fald Farveløsheden3 af de Historier, der skrives4 efter denne Regel, har *—*—* 43 imidlertid noksom beviist dens Ubrugbarhed, saa nu seer Man heller, naar galt skal være, *Historie-Skriveren* saa blindt indtaget for sin Tro og sit Land, at han derudenfor kun finder Helvede og Barbariet. Dog, hvor taaleligt for Læseren end Dette kan være, i Folke-Historien, naar kun *Skriverens* Tro og Land baade er værd at ændse og virkelig opflamme ham, saa bliver det i *Verdens-Historien* dog næsten utaaleligt, og er i alt Fald ærgerligt, da Man, ved at ville have alle Folk og Tider støbt i een og samme Form, selv den Bedste, aabenbar er uenig med *Skaberen* og *Forsynet* og kan da umuelig enten fremme eller forklare den mangfoldige Udvikling af Menneske-Livet, Man saa aldeles miskiender. Her, som allevegne i vore Dage, er da gode Raad dyre, thi der gives kun *Eet*, som Man nødig vil følge, nemlig at indgaae et mindeligt Forlig paa billige Vilkaar. Om derfor ogsaa Læseren mener, at den *fuldkomne* *Historie-Skriver* vilde, saa at sige, have *alle* *Religjoner* og finde sig hjemme *allevegne*, hvor det gik nogenlunde *menneskelig* til, maa han dog betænke, at den *fuldkomne* *Skriver*, der desuden kun vilde passe til den *fuldkomne* *Læser*, er endnu ikke født, og bliver det aldrig, hvis Man ikke, indtil videre, i dette Stykke af Livet, som i alle Andre, tager til Takke med det Ufuldkomne, saa Man maa være glad, naar Man under Læsningen af en *Verdens-Historie* sporer Øie for Himlens Billede i alle de Vande, hvori den paa nogen Maade kan spille

sig, og Deeltagelse i alt Menneskeligt, om Man end seer, der er kun eet Punkt [een Plet], hvor Himmel og Jord ret mødes for Skriversens Øie og kun een Skikkelse af Menneske-Livet, han inderlig elsker. Til Giengjæld maa Skriven, om han end tænker, alle rigtig oplyste Mennesker maatte indsee, at *hans Tro* var den rette og *hans Folk* det bedste, dog komme ihu, at saalænge han skriver for at fremme Oplysningen, forudsætter han selv, den er, i det Mindste hos hans Læsere, endnu ufuldstændig, og at hvem der, uden selv at være en Gud, vil troes blindt, arbejder kun slet paa rigtig Oplysning. Medens han derfor med Rette tager sig den Frihed at være baade sin Tro og sin Kiærlighed bekiendt, naar Talen er om deres Gienstand, maa han dog hverken ved Haarene trække dem ind, hvor de Intet har at gjøre, eller stræbe at udpine den Bekræftelse paa deres Ypperlighed, kun Frem-Tiden eller maaskee først Evigheden kan give, af For-Tid og Sam-Tid¹. Fordringen er billig, thi kan ^{*} 44 han ikke anderledes overtale sig til at lade det, menneskelig talt, Store og Ædle under alle Skikkelser og Himmel-Egne vederfares Ret, saa kan han dog for det Meste naae det, ved, som en *Engelskmand*, aldrig at sammenligne de Fremmede med sit eget Uforlignelige, men kun med alt Andet under Solen. Vel er denne Upartiskhed altid kold og brøstfældig og stundum saare frastødende, men, som Man især føler ved at læse *Gibbon*, dog immer tilstrækkelig til med Muntherhed, Friskhed og Oplysning at holde Læseren skadesløs.

Saadanne Betænkninger kan vel synes overflødige hos en Skriver, der ei blot hører til et beskedent Folk, men fører et Sprog, de Fremmede ei agte det Umagen værdt at forstaae; men Beskedenheden, der i en rigtig Sammenhæng ogsaa¹ maa have sine Grændser, har dem udentvivi snævrere hos denne Penne-Fører end hos de Fleste af hans Lands-Mænd, og han er stolt nok til ei at ville hviske dem Andet i Øret, end hvad hele Verden maatte høre. Indtaget, som han bekiender sig at være, for *Nordens Aand* og *Danmarks Hjerter*, ei mindre end for Christendommen i sin enfoldige, gammeldags Skikkelse, og dog opsat² paa at lade Menneske-Livet under alle Skikkelser afbilde sig i Historien, som det virkelig har yttret sig i Verden, maa han nødvendig falde lidt i dybe Tanker ved Indførelsen af de kværsiddende Nordboer, og især af de lavmælede Danskere, i Verdens-Historien, hvor de Fremmede, naar de engang prøvede paa at samle det Store i naturlig Forbindelse, neppe vilde finde en Plads beskeden nok for dem.

Trods al min Forkiærlighed for *Nordens Guder* og *Danmarks Hav-Fruer*, finder jeg nu, ved saa koldt [koldsindigt] Overlæg, som en aldrende Skribent, ene med sin Pen imellem de Døde, maa kunne bruge, at de har *Intet* at bestille med *Old-Tidens* og endnu kun saare lidt med *Nyaars-Tidens* almindelige Historie; men at i *Middel-Alderens*, der dreier sig om Udvandringerne fra Norden, og oplives af hvad der er stærkest hos Kvinden, der spille mine Yndlinger, under allehaande Skikkelser og Omklædninger, næsten bestandig en *Hoved-Rolle* 3, saa at hvis *Ælve-Dronningen* (*The Fairy Queen*), som gav hver Ridder sit Æventyr, selv reiste Verden rundt, vilde hun i Norden finde sig omleiret af alle sin Barndoms Minder, og i Bælt og Sund mellem Bøge-Skove kiende Vuggen igien, som det blev tidlig sunget for, hvad Kaar hun skulde friste.

* * * 45

Den billige Læser, hvor fremmed han end kan være for mine Liv-Stykker, vil da let indsee, det er ikke mig men Dronningen¹ selv, der i det *Ellevte* Aarhundrede fører *Danskere* og *Nordmænd* ind paa den store Skue-Plads, medens han vil finde det naturligt, at Skriven, som, efter en lang Udenlands-Reise, kun nogle Øieblikke kan dvæle ved Fædrene-Landet, baade gjør det med øiensynlig Forkiærlighed og dvæler et Øieblik længere end Reise-Selskabet ønskede. Han² vil ogsaa, naar han tager Deel i alt Menneskeligt og ønsker Oplysning derom, og hvad læser han ellers Verdens-Historie for, finde sig fuldkommen skadesløs, da den Fornøielse og Vinding det altid er at høre et Menneske tale om hvad han er rigtig *hjemme* i, maa for de Fremmede blive dobbelt, naar Talen er om *Nordens* Historie, der hidtil er de bedst oplyste blandt dem hardtad saa ubekiendt som *China*[s]. Rigtig nok er *billige Læsere* nuomstunder en Sjældenhed, men *billige Skrivere* er det ikke mindre, og høre vi til disse, maa vi ogsaa regne paa tilsvarende Læsere, blandt Andet, fordi vi ellers nærede den ubillige Mistanke, at selv naar det klarer sig, at alle kloge Folk, som aldrig finde, de ere kloge nok, af en velforstaaet Egen-Nytte maa være billige baade mod hinandens Dyder og Lyder, at selv da kun Faa eller Ingen vilde rette sig derefter.

Under disse Omstændigheder kunde jeg da baade løfte *Knud* den *Store* til Skyerne, fægte for *Danmarks fuldkomne Uafhængighed* af Keiser *Otto*, og gjøre meget Andet, som Man har regnet til Pennens Patriotisme, uden at de Læsere, jeg skriver for, var de end *Tydskere*, vilde tage anden Hevn end den jeg selv saa tit har taget over *Romersk Patriotisme*, baade hellig og søgn, nemlig at »blade om«; men gjorde jeg Sligt, da var jeg i mine egne Øine stokblind ei blot for Skrivere og Læsere, men ogsaa for Fædrene-Landets Tarv. Betragtningen af det *virkelige Liv*, som det Væsenlige, der er det første Skridt til sand Oplysning, maa nemlig jævne alle Trætter om Keiserens Skiæg og kiøle Heftigheden i enhver Strid om den Snee, der faldt i Fjor, og Opdagelsen af det rette menneskelige Forhold mellem »*Aand* og *Haand*«, som er det næste Skridt, lærer paa Timen, at de mest glimrende Seire i Kæmpe-Slag, end sige da i Penne-Feider, hverken give den mindste Ret eller baade Andre end dem, der har bedre Sysler i Sinde, som de derved vinde Fred til at drive, saa Kæmpe-Færd er som Torden-Veir, immer ^{*} 46 frygtelig og majestætisk, men kun glædelig bagefter, naar den findes gavnlig. Dyrt maatte *Danmark* betale den forfængelige Ære, Det vandt under *Knud* den *Store*, medens *Hyldingen* af Keiser *Otto*, om den fandt Sted, har aldrig kostet Det enten Hvid eller Suk, og det gaar desuden med Folke-Færd, som med Enkelt-Manden, at de har kun Skam af en haabefuld Ungdom, naar deres følgende Liv har skuffet de store Forventninger, mens den Trælbaarne, som tilkæmpede sig Frihed, og den slet Opdragne, der blev en ædel og dannet Mand, har Ære deraf. Den *oplyste* Historie-Skrivers

Patriotisme, der langt mere viser sig i Haabet om sine Yndlingers Frem-Tid end i Skildringen af deres Fortid, kan derfor lettelig synes hans Lands-Mænd meget for tarvelig, og vil kun falde den fremmede Læser, som ønsker Oplysning, besværlig, naar Folket, hvad neppe vil hændes, er sin Skriver saa uligt, at *hans Læsere* finde det deres Bekiendtskab saavel som hans Haab aldeles uværdigt.

At nu *Danmark* var det gamle *Moder-Skiød* for *Nordens Aand*, maae vi iblandt Andet slutte af de *Angel-Sachsiske Digte*, og skiøndt den overveiende Deel, *Mødre sædvanlig* har i *Sønners Storhed*, er af hemmelig Art, kan Man dog aldrig fortænke de store Mænds yngre Brødre deri, at de ære deres Moder og haabe, trods Følelsen af deres egen Svaghed, at en saadan Moders *youngste* Sønner vel endnu tør opvoxe til de Ældstes Maal. Intet Haab kan heller være rimeligere, end at *Danmark*, der skiænkede den ny Verden sin største Digter i *Angel-Sachsen* [*Angelsaxen*], ogsaa vil opelske, hvad den videnskabelige Verden ei mindre savner, en tilsvarende *Historie-Skriver*, thi ingensteds *aander* Fædrelands-Kiærligheden endnu saa varmt, og intet Fædrene-Land er saa skikket til at indgyde sine historiske Beundrere den rette Upartiskhed. Skulde nemlig en Engel fra Himlen beskrive Verdens Løb, da vilde han være upartisk, hverken fordi han fattedes Kiærlighed til sit Fædrene-Land, eller fordi Jordens Begivenheder var Det uvedkommende, men kun fordi hans Fædrene-Land var hævet over Tidens og Lykkens Omskiftelser og skiænkede ham paa eengang det høie Stade, det sikke Blik og den rolige Lige-Vægt i Sindet, der høre til at aftegne Slægtens forunderlige Løbe-Bane, som den virkelig var, og at lade alle Folk, som Menneske-Aanden besjælede, skee lige Ret. Derfor vil det *lykkeligste* Land paa Jorden ogsaa være *Moder-Skiødet* for *Historie-Skrivere* med de største Dyder og de mindste Feil, og *menneskelig* 47 talt, kan neppe noget Land i *Lykke* ligne sig med *Danmark*. I det *Aartusinde*, Landets Skæbne var den store Verden bekiendt, stod det hardtad bestandig Fare for at oversvømmes og underkues af Fremmede, men blev dog kun øiebliklig det Første og aldrig det Andet! Kort og sjelden inddraget i Hvirvelen af de store Verdens-Begivenheder, laae det dog disse nær og betragtede dem med levende Deeltagelse Nok, for i Stilhed at høste varig Frugt af dem Alle, hvorfor *Danmark* ogsaa, trods sin verdslige Ubetydelighed, i Aands-Dannelse bestandig holdt Skridt med de Forreste og kom dem stundum forbi, mens de standsede af Studsen over deres egne Kæmpe-Skridt eller indslumrede paa deres Laurbær! Endelig, trods sin herskende, tit ligesaa farlige som barnagtige Lyst til at efterligne store Folk i allehaande Smaa-Ting, undgik *Danmark* dog at lide Skib-Brudd paa den inderlige Kiærlighed til det gode Gamle, den dybe Beundring for virkelig Storhed og det aabne Øie for Naturens Røst, som Menneske-Forstanden i de »Slyngels-Aar«, den under sit Opvekt har tilfælles med alle Drengene, nødvendig miskiender og truer, men uden hvilke dog den sande *Høi-Skole* for *Livet*, ei mindre end det ægte, lykkelige *Borger-Samfund*, er aldeles uopnaelig! Ingensteds kan det da med mere Rimelighed ventes og med mere Billighed kræves af Slægtens *Historie-Skriver*, at han med inderlig Deeltagelse følger *Men-neske-Aanden* hvor [-somhelst] den spores, og hæver sig i Betragtningen, over alle smaalige Hensyn, til *Forsynets Styrelse*, paa hvis Virkelighed hans Fædrene-Lands Skæbne er en tusindaarig Bekræftelse og hvis Godhed det aabenbar har sin Lykke og dermed Alt at takke, og føler nu end Fuseren paa den skiønne Konst at afbilde *Age-Thors* Reiser og udtyde *Nornernes* Runer, at han, ved at spaae om Mesterligheden, netop røber Savnet, saa hører det dog ogsaa til den Gienkiærlighed, Danne-Kvinden med Rette kræver af alle sine Sønner, ei at ændse øiebliklig Skam hvor Talen er om Fædrene-Landets udødelige Ære!

Det er først i det *Sjette* Aarhundrede, at *Byzantineren* Prokop, *Gothen* Jornandes og *Galleren* Gregor fra Tours lægger Mærke til de *Danske*, som et eget Folk, og Strand-Hugget paa *Frislands* Kyster, som Gregor fortæller, deres Konge *Hilak* (Higelak, Hugleik) maatte betale med sit Liv, da Hlodvikiden Thjodrik kom efter ham (515)* see vi af *Bjovulfs-Drape* * 48 var dog egenlig et *Gothisk* Æventyr [Bedrift]*). Denne Sammen-Blanding og Forvexling af Nordboere, som hos *Tydskerne* og de *Romanske* Folk varede temmelig længe, har skaffet *Danmark* baade Æren og Skylden for mange Bedrifter, hvori det tog liden eller ingen Deel, og selv *Angel-Sachsere* bruge tit det *Danske* Navn i en udstrakt Betydning, ikke fordi de jo kiendte Forskiel paa Nord-Boerne, men fordi, som vi klarlig see af de *Islandske* Bøger fra Middel-Alderen, »Dansk« var et Fælles-Navn for de *Nordiske* Stammer, naar Man vilde adskille dem og deres Tunge-Maal fra *Tydske* og *Vælske*. Om Grunden til denne Kiends-Gierning har Man kiævledes, da den synes at forudsætte et Slags Fortrin eller dog Forspring hos *Danmark*, fra Arilds Tid, som *Svenskere* og *Nordmænd* har fundet det, om ikke farligt saa dog ærgerligt at indrømme; men uden at ville nærmere berøre en saa killen Sag, er det en uskyldig Bemærkning, at ligesom *Danmark* for nærværende Tid maa takke sin Lykke og sit Leie for den Smule Forspring i Handteringer, Manerer og høiere Sving, det dog uidentvivi virkelig har, saaledes kunde noget Lignende godt været Tilfældet i Old-Tiden, uden mindste enten Skam eller Skade for dem »paa det høie Fjeld«, end sige da for dem, hvis »*Fyrresvold*« er nok saa berømt af »*Rolf Krakes Guld-Sæd*«, som af alle sine Kongelige Bauta-Stene.

Ei engang fra *Karl* den Stores Tid, da Kong *Godefred*, uden at spørge om Forlov, indtraadte paa den store Skue-Plads og vilde selvbuden giæstet Keiseren i *Aachen*, har vi en fortløbende Danmarks-Historie, og langt mindre i de Aarhundreder baade før ham og *Hugleik*, saa, naar vi desuagtet har indbildt os det, fortjener denne Drøm fra Middel-Alderen kun at omtales i Verdens-Historien, fordi Lykken hos os er meget bedre end Forstanden. Hvor godt nemlig end *Saxo Sællandsfar* i sin Tid, som laae paa Grændserne af det *Tolvte* og *Trettende* Aarhundrede, fortjende sit underlig sammensatte, dobbelte Binavn »*Grammatikeren* og *Poeten*«, vilde han dog vist aldrig have vovet at byde sine lærde Læsere det hele Vognmands-Læs af *Nordiske* Old-Sagn, der fylde de første otte Bøger af hans *Danmarks-Krønike*, hvis han ikke havde meent i dem at finde en

vel noget fabelagtig, men dog i det Hele forsvarlig Fædrenelands-Historie, og en langt større Skat end ^{*} 49 *Knud Lavards* var da sunket til Havsens Bund, istedenfor at den nu paa halv-classisk Grund lod sig opgrave som *Dannefæ*. Dette *Dannefæ*, der, siden *Fofners-Guldet* eller Niflunge-Skatten (Der Niebelungen Hort) sank tilbunds i *Rhinen*, og *Upsals Dressel* blev spredt paa *Fyrres-Vold*, er det Eneste i sit Slags, den *ny Verden* eier, har nemlig ikke blot en egen Glands, som Brud-Stykker af den over hele Nørre-Leden berømte Tusind-Konstner *Vølunds* Arbeide, men kaster tillige samme historisk-poetiske Lys paa de *Nordiske* som *Grækernes* Sagn paa de *Helleniske* Stammers begeistrede [daadfulde] Old-Tid, og en grundig videnskabelig Undersøgelse vil vise, det er ikke lidet, fordi hvad Folke-Aanden lader sine Yndlinger drømme, de har oplevet, er hvad den uafsladelig arbeider paa at udføre.

Mellem mange deilige Sagn er der imidlertid især *To*, som besynderlig maa tildrage sig den *Nordiske Historikers* Opmærksomhed, det *Ene* om *Hading* og det *Andet* om *Frode Fredegod*; thi *Hading*, der sammensmelter med *Njord*, den store Hav-Mand og Offer-Gode i *Asgaard*, lader os bestandig tænke paa *Angel-Sachseren* og *Engelsk-Manden*, medens Sagnet om *Frode*, hvem Lykken spillede for, saa han blev Keiser over hele Nørre-Leden, ret øiensynlig dreier sig om det *Danske Løsen*: Lykken bedre end Forstanden. *Frode* er nemlig en iegod, men svag Herre, som fra *Barns-Been* er hildet af *Rænke-Smede* og sover ind i sledske Kvinders Favn, og selv da han vaagner ved *Erik Ylfings* Norske Fritalenhed, er det *Erik* og *Andgrim*, *Hedin* og *Hogne*, med alle de *Andre*, der har Umagen, hvoraf han høster *Æren*, saa kun *Livsaligheden* er ham egen, men den var det rigtignok ogsaa, der stemplede hans Tid over hele Norden, hvor *Kæmpe-Daad* var Hverdags-Ting, til »Guld-Alderen«, og skaffede ham det mageløse Efter-Mæle, at Folket bar hans Liig »tre Aar om Land«, og skjænkede hans Krone til Skjalden, som besang ham bedst*).

En ganske anderledes Karl er *Hading*, *Brages* Foster-Søn, der vel ogsaa i sin tidlige Ungdom falder i *Jette-Pigens* Garn, men sønderriver det snart, opsat paa *Daad*, rider lukt over det vildende Hav paa *Odins* Hest, gjør en Reise til *Hel* og til *Valhal* ved den gamle *Frues* Haand, og ender graahærdet sit travle, daadfulde Liv, ved at hænge sig selv for at holde sit ^{*} 50 Ord*). At det Sidste er et *Engelsk* Indfald, vil Ingen nægte, men slaae ei alle Mærker fejl, da er det Hele ligeledes, og kun optaget af *Saxo*, fordi *Angel-Sachseren* altid betragtede sig selv som en *Dansk Konge-Søn*, og bevægede sig, som *Bjovulfs-Drape[n]* viser, selv efter Udvandringen, med Fornøielse poetisk i de *Nordiske* Far-Vande.

Herved mindes vi om et andet deiligt Sagn, som *Saxo* vel ikke har, men som ved ret egenlig at angaae *Danmark* og findes i *Bjovulfs-Drape[n]*, mærkelig stadfæster Bemærkningen ved *Hading-Sagnet*. Det hedder nemlig om Stam-Faderen til *Skjoldungerne*, *Danmarks* vidtberømte *Arilds-Konge* slægt, at han kom i sin spæde Barndom drivende til En af *Øerne* paa et folkeløst Skib, men slumrede sødt, med en *Korn-Neg* til Hoved-Pude, trindt omringet af allehaande *Vaaben* og *Klenodier*, og da Folket paa den Tid just fattedes en *Konge*, betragtede de den »lille Ubekjendte« som deres *Skyts-Aand*, kaldte ham *Skjold* og elskede ham op til deres *Konge***). I denne *Skjold*, hvem *Islænderne* kalde »*Odins Søn*«, og *Saxo* melder om, at han »bandt *Bjørnen* med sit *Bælte*«, da han var kun femten Aar, har vi aabenbar *Fredegod* med *Lykke-Stjernen* igjen, men i en *Skikkelse*, kun *Hading* saae, da han travede over Havet paa *Sleipner* og stjal sig til et Udkik under *Odins* Kappel!

Om nu enten *Godefred* eller *Gorm* den Gamle og *Harald* *Blaatan*, *Sven* *Tveskiæg* og *Knud* den Store hørde til de ægte *Skjoldunger* eller ikke, kan vi saameget mindre afgjøre, som de *Danske* Sagn aabenbar forvirres eller afbrydes ved *Braavalle-Slaget*, hvor ikke blot den gamle *Harald Hildetan* faldt, men fældtes af sin egen *Kjøre-Svend*, der gierne var *Danmarks* gamle *Skyts-Aand* *Odin* selv, som dermed sagde sine *Yndlinger* Farvel eller forvandlede sig til »*Upsals* *Odin*«, for at gaae *Bærsærke-Gang* med *Regner Lodbrog* og hans *Sønner*.

Denne *Lodbrog*, som ikke blot *Saxo* og *Islænderne* veed Endeel at tale om, men som ogsaa *Tydskere* og *Angel-Sachser* finde sig nødte til at nævne langt tiere end de ønskede, maa vel fra *Upsal* have udstrakt sit *Jern-Spir* over Norden, og sin *Rædsel* over Havet, i Midten af det *Niende* Aarhundrede, ^{*} 51 thi i den næste *Menneske-Alder*, som var *Kong Ælfreds* Dage, fortæller *Asser*, at hans *Sønner* nu huserede i *England* og førde et *Blod-Banner*, hvori deres *Systre* havde baldyret en *Ravn* til et underligt *Seiers-Tegn**). Uagtet imidlertid *Angel-Sachser* og *Islændere* ogsaa er enige om, at *Lodbrog* faldt i *England*, hvor hans *Sønner* grusomt hevnedes hans *Død* paa *Kong Ælle* i *Northumberland* og satte sig fast i *York*, ja, uagtet hans *Islandske* »*Døds-Sang*«, det saakaldte *Krage-Maal*, er en vitterlig Ting, saa er dog *Regner Lodbrog* selv, historisk talt, en meget mistænkelig Person, blandt *Andet* fordi hans *Sønner* er saa mange og rase saa længe, at Man faaer ondt i Hovedet af at tænke derpaa. Tingen er da formodentlig, at enten førde *Fleer* det Tilnavn »*Folke-Skræk*« (leod-broga), som *Saga-Mændene*, efter *Løierlig* *Sædvane*, har gjort til et *Par laadne* *Buxer*, eller ogsaa var det *Blod-Banneret* selv der hedde *Lod-Brog*, ligesom vort *Kors-Banner* endnu hedder *Danne-Brog*.

Hos *Saxo* er for *Resten* *Regner Lodbrog* samtidig med den *Jydske* *Kong Harald* (*Islændernes* *Klak-Harald*), som tyede til Keiser *Ludvig* den *Fromme* om Hjælp mod sine *Med-Beilere* til den *Danske* *Krone*, og lod sig døbe i *Maints* (826), hvorved *Begyndelsen* skedte til *Christendommens* *Indførelse* i *Danmark*, skiøndt vi først henved 200 Aar senere, under *Knud* den *Store*, finde den herskende i *Riget* *Skulde* Man slutte heraf, maatte Man troe, enten at de *Danske* var meget haarde Halse, eller at de havde meget slette *Evangelister*, men dog vilde Man i begge *Tilfælde* tage mærkelig fejl!; thi allerede i *Sven Tveskiægs* Dage sagde *Olav Tryggesøn* om

de Danske: det er *blødsødne* Karle**), og at *Ansgar* (Æsger) fra *Korvej*, som bærer Navn af »*Nordens Apostel*«, kom de gamle Evangelister nærmere end nogen Prædikant giennem mange Aarhundreder, derom er hans Levnets-Beskrivelse af *Rimbert*, Discipelen, han elskede, et gyldigt Vidnesbyrd. For hvem der ikke kiender Bogen, maa dette² vel klinge mistænkeligt, da, naar Man turde troe deres lovtalende Discipler; var ikke blot *Augustin* og *Winfred*, men hveranden Vinkel-Helgen nærvæd at være Apostlernes Overmænd; men naar Man ^{***} 52 hos *Rimbert*, istedenfor de sædvanlige Lovtaler og Barnagtigheder, seer Billedet af en dybt bevæget, for sit Kald og Martyr-Kronen indtil Sværmeri begejstret Munk, og betænker, hvilket Indtryk han maa have gjort paa sin kiære Discipel, for at denne, ved en besynderlig Undtagelse, kunde opfatte og fremstille ham saaledes, da maae vi tilstaae, at Danmark havde samme Lykke med Stamfaderen til sit Præsteskab, som, efter Skjold-Sagnet, med ham til Konge-Slægten. Da nu *Rimberts* Vidnesbyrd tillige er gyldig Hjemmel for, at ikke blot blev der i *Ansgars* Dage bygt Kirker i *Slesvig* og *Ribe*, men [at] i de *fyrretive* Aar, han rygtede sit store Ærende, var det ham, paa et lille Øieblik nær, aldeles uformeent at omvende alle dem, han kunde, saa maa Langdraget nødvendig have havt ganske egne Grunde, hvoriblandt det aabenbar var En, at Kongerne, i det Mindste til *Gorm* den *Gamles* og *Harald Blaataans* Dage, lod Troen og Guds-Dyrkelsen, som det sig altid burde, være en fri Sag. Det Samme var imidlertid, som vi veed, Tilfældet i *Engeland*, hvor *Døbelsen* dog kun medtog halv saa lang Tid, og desuden trak det i Danmark ikke blot langt ud, men Man hører efter¹ *Ansgars* og *Rimberts* Dage slet intet til den *Danske Christendom*, før der stemmes op med Jammer-Klagen over *Gorm* den *Gamle*, først i det *Tiende* Aarhundrede, som gruelig forfulgte den, saa denne Kiends-Gierning ved et Folks *Daab*, der endnu i det *Nittende* Aarhundrede holder fastere paa *Daabs-Pagten* end noget Andet, bliver først forklarlig, naar Man kiender Danskerne, og har opdaget, at hvor alle Mand gaaer i Kirke er det Meste immer *Skin* og *Skygge*.

Intet Folk har nemlig mindre *Sands* end det *Danske* for »*Skin* og *Skygge*« af Aandelighed [Aand og Sandhed], saa naar ikke Kong *Knud* og hans *Angel-Sachsiske* Præster havde taget dem alvorlig af Sagen, var *Mængden* her, især paa *Øerne*, vel aldrig blevet døbt, og hvem der desuden, som (de *Danske* i Almindelighed, er lidt dørske af *Natur* og skal have alt Aandeligt igiennem *Hjertet*, maatte nødvendig, hvor dybt end Evangeliet rørde dem, blive sene til øiensynlig at rette sig derefter, ja, vidste vel ikke selv ret, om de troede, før Troen blev forfulgt. Endelig maatte hos et saa *kvindeligt* Folk baade den gamle Vane være næsten uovervindelig, og Evangeliets Trøst en Tidlang synes ret godt forenelig med en Slump Afguderi, saa det undrer os hverken at læse hos *Wittekind*, ^{*} 53 at i *Harald Blaataans* Dage lod Man nok i Danmark *Christus* gjælde for Gud, men meende dog, de gamle Guder var de stærkeste*), eller hos *Saxo*, at endnu paa *Sven Tveskiægs* gamle Dage, da han omvendte sig og vilde overtale *Sællandsfarene* til det Samme, vilde de dog ikke give Slip paa Fædrene-Troen, førend Hof-Præsten [Pope] med *Jern-Byrd* beviste Christendommens Ægthed **).

Hvad nu Forholdet til *Sachserne* angaaer, da er Krigene med dem En af de Strænge, der idelig slaaes paa i vore Old-Sagn, og Tve-Kampen, *Uffe* hin Spage bestod paa *Eider-Holmen* med *Sachse-Kongens* Søn og hans *Stal-Broder*, er En af *Perlerne* i dem. *Henrik Fugle-Fænger* er ogsaa aabenbar meent med *Keiseren*, [som] *Sven Aagesøn* fortæller, fik Lyst til *Gorm* den *Gamles* deilige Dronning *Thyre Dannebod*, men blev kiønt narret, da *Thyre* holdt ham op med Snak, til hun fik *Danne-Virke* (*Dannis-Volden*)¹ færdig, og lod ham saa staae for den med en lang Næse***), og bliver Man end heraf ikke klogere paa *Henriks* Tog, saa seer Man dog, de Danske fandt dem selv for svage til at gaae *Sachserne* paa *Klingen*, og mindes om? hvor »Danmark, deiligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa«, har altid havt sit ømme Sted, det taalde ikke godt at røres paa. *Danne-Virke*, som de saakaldte *Einars Aarbøger* lader reise sig i *Karl* den *Stores* Tid, er derfor vist endnu ældre, men paa saadanne Giærder brydes immer Gab, der trænge til at lukkes, saa Dronning *Thyre* kan dertil godt have havt al sin Snildhed nødvendig.

Da nu *Thyre Dannebod*, efter alle Sagn, var en Christen Frue, der havde sin Nød med sin Hosbond, den gamle Hedning, ja, gøres af *Islænderne*, for Kortheds Skyld, til Daatter af den *Harald Klak*, der for et hundrede Aar siden blev døbt i *Mainits*, saa er det ganske rimeligt, som *Wittekind* og *Ditmer* sige, at *Gorms* og hendes Søn *Harald Blaataan* vaklede mellem Hedenskab og Christendom, og da vaklende Folk staae aldrig fast, er *Keiser Ottos* Seier over ham aldeles i sin Orden. *Adam* af *Bremen*, som i det *Ellevte* Aarhundrede skrev *Nordens Kirke-Historie* og fik Endeel at vide af *Knud* den *Stores* Syster-Søn, Kong *Sven Æstridsøn* i Danmark, ^{***} 54 er her vor bedste Hjemmel og han fortæller, at da *Ærke-Biskop Unne* af *Bremen*, den Første der traadte i sine Formænd *Ansgars* og *Rimberts* priselige Fod-Spor, kom til Kong *Gorm*, fandt han vel den gamle Knast ubøielig, men fandt derimod aabne Øren hos Sønnen *Harald*, der vel ikke selv lod sig døbe, men hjalp dog gierne med til Christendommens Udbredelse. *Unne*, siger *Adam* videre, døde paa den[-ne] Reise, ovre i *Sverrig*, samme Aar som *Henrik Fugle-Fænger* (936); og *tolv* Aar derefter var det, *Keiser Otto* hærgede *Jylland* lige op til *Otte-Sund* ved *Limfjorden* og sloges paa Hjemveien med Kong *Harald*, som maatte flygte til sine Skibe, og forligde sig derpaa i Mindelighed med *Keiseren*, ved hvilke Leilighed baade han og hans Søn blev døbt, og Sønnen blev kaldt op efter *Keiseren*, saa han kom til at hedde *Sven-Otto**).

Dette er ogsaa Alt hvad *Saxo* veed, og naar *Islænderne* udførlig fortælle om Striden ved *Danne-Virke*, hvor *Hakon Jarl* fra *Norge* kæmpede drabelig med paa *Haralds* og *Olav Tryggesøn* paa *Keiserens* Side, da maae de have sammenblandet dette Tog med et langt Senere under *Otto* den *Anden*, hvem Kong *Harald* ogsaa overlevede, thi han regjerede, efter *Adams* Regning, fulde *halvtredsindstyve* Aar**).

At der i denne Tid (omtrent 936-86) maa i Danmark og hele Norden være foregaaet mange mærkelige Ting, tillade de *Islandske* Sagaer os saameget mindre at tvivle om, som *Adam* af *Bremen* selv peger paa, at *Harald* baade virkede til Christendommens Udbredelse i alle tre Nordiske Riger, udvidede sit Herredømme i *Norge* og *England*, og gav saavel de *Danske* som *Friserne* Love, der endnu gjaldt i *Sven Æstridsøns Tid****). Om den Rolle, Jubel-Kongen spillede under Nordens Omskabelse, er derimod *Adam* langt fra at stemme med Islænderne; thi han gjør en Helt og en Helgen af ham, medens han i deres [Islændernes] Øine var baade en Usling og et Afskum; men da de selv fortælle os, der for en af hans Fogeders Udyd mod en strandet *Islands-Farer*, blev paa offentlig Foranstaltning gjort en lang *Nid-Vise* om ham paa Øen, med en Næse for hvert Næs, og de *Islandske* Old-Sagn gierne er gjort *efter Viserne*, [saa] er deres Stemme langt fra at være ^{* * *} 55 upartisk*). Hvor mandelig og hvor christelig *Harald* var, maae vi da lade staae ved sit Værd, og holde os til, hvad Alle er enige om, at han var en Nordisk Over-Konge i sin Tid og omkom tilsidst i en unaturlig Krig med sin egen Søn, *Sven Tveskiæg*, der stod i Spidsen for *Hedningerne*.

Ved denne Leilighed nævne ogsaa baade *Adam* og *Islænderne Jomne* eller *Jomsborg*, og uden at kunne indlade os i de lærde Tvistigheder om Sammes egenlige Navn og rette Leie, maae vi dog skiænke Efterretningen om dette mærkelige Sted paa Øster-Søens Slave-Kyst et Øiebliks Opmærksomhed. *Adam* er ogsaa her vor ældste Hjemmels-Mand og maa derfor høres først, skiøndt Man nok seer, han havde ikke selv været i *Julin* eller *Jomne* ved *Oderens* Udløb (hvor nu *Stettin* er Stor-Staden), men kalder hvad han havde hørt derom fast utroelige Ting. Det skal, siger han, være den største By i hele *Europa*, og det er *Stapel-Staden* for den *Nordiske* Handel, hvor Man har Alt, hvad Ens Hjerte kan ønske. Det er heller ikke blot *Slaver*, der boe, men ogsaa andre Folk, baade *Græker* og *Barbarer*, og selv *Sachser* kan godt vinde Borgerskab, men maae da tie med, de ere *Christne*, thi *Hedenskab*et hersker udelukkende**). Ikke desmindre hedder det siden, at da *Harald* paa sine gamle Dage blev bekriget af sin egen Søn, *Sven*, i Spidsen af [for] de *Danske Hedninger*, og tabte Slaget, [da] tyede han til *Jomne*, hvis hedenske Indbyggere, imod Forventning, husede og haelede ham, til han nogle Dage derefter døde af sine Saar***).

Sammenligne vi nu hermed hvad *Saxo* har om *Julin*, da see vi strax, det er samme Stad, men høre, at *Harald* tæt derved skal have bygt en fast Borg, som blev til en frygtelig Røver-Rede, og det er da igien aabenbar det i de *Islandske* Sagaer saa berømte *Jomsborg*, stiftet, Somme sige af Kong *Harald*, og Somme af hans Avinds-Mand, *Sven Tveskiægs* Foster-Fader: *Fynboen Palnatoke*). Om der nu virkelig reiste sig et saadant Nordisk Viking-Sæde lige ved Siden ad den Slaviske Stor-Stad, eller om det var i den, de *Hedenske* Høvdinge fra *Danmark* med deres Huskarle tog Borgerskab paa deres gamle Hand-Værk, og spillede til en Tid Mester i Staden, det lader sig ^{* * *} 56 neppe afgjøre; men i begge Tilfælde blev der et Borge-Leie for Nordens berømteste Vikinger, hvoriblandt Islænderne, foruden *Palnatoke*, udmærke hans Sønne-Søn, *Vogn Aagesen*, *Vesets* Sønner: *Bue Digre* (Tykkert) og *Sigurd Kappe* (Kæmpe) fra *Bornholm*, og *Strut-Haralds* Sønner: *Høie-Thorkild* og *Sigvald* fra *Skaane**).

At nu Disse, *Hedninger* alle, har, som *Islænderne* fortælle, været paa *Svens* Side, er høist rimeligt, især da *Saxo*, som ellers heri følger *Adam*, er enig med Islænderne om, at det var *Palnatoke* (Toke Skytte) der gav Kong *Harald* Bane-Saar.

Hvad der for Resten gjorde *Jomsvikingerne* mest berømte i *Norden*, men tillige svækkede deres Magt og opløste for en stor Deel det frygtelige Broderskab, var Toget til *Norge*, som endtes med det store Sø-Slag i *Hjøring-Vaag* eller *Sule-Fjorden*, saaledes kaldt af de glimrende Klippe-Tinder, som muelig kan være de *Herkules-Støtter* i *Norden*, *Tacitus* hørde tale om**). Her maae vi imidlertid kaste et Blik paa *Norges* Fortid, der vel indtil *Gorm* den *Gamles* Dage er temmelig mørk, men lysner saa med Eet, til der fra *Island* af kastes Lys paa hele *Norden*.

Ikke blot *Dovre* med alle dets Grander, men en egen Lyst hos Folket, synes fra *Arilds*-Tid at have deelt *Norge* i ligesaa mange Smaa-Riger, som der var Dale, og Striden maa vel især have giældt *Bamsen* og *Bølgerne*, siden *Islænderne* vidste langt mindre at fortælle om de gamle Drotter i deres Fædrene-Land end i *Danmark* og *Sverrig*. *Snorre* begynder saaledes med *Upsals* Drotter, bekjendte under Stam-Navnet *Ynglinger* og *Skilfinger*, og lader en *Green* af dem sætte sig fast omkring *Opslo* eller *Folle-Fjorden*, uden at gjøre synderlig Opsigt, før *To* af dem, *Halvdan Svarte* og hans Søn *Harald Haarfager*, opkaste[-de] sig til *Norges* Herrer. Med Tids-Regningen seer det vel her lidt broget ud, som ved »Tidens Fødsel« under alle Himmel-Egne, men da baade *Angel-Sachser* og *Islændere* er enige om, at *Harald* var samtidig med Kong *Ædelsteen*, og det var *Gorm* den *Gamle*, der blev ham foreholdt som Exempel paa en rigtig Stol-Konge, maa hans Regjerings-Tid nødvendig falde i [naae til] det *Tiende* Aarhundrede***).

Halvdan Svarte havde kun stræbt at udbrede sig søndenfjelds, ^{* * *} 57 men *Harald Haarfager* gik over *Dovre*, bemægtigede sig baade *Trøndelagen* og *Nummedalen*, og anskaffede sig derpaa en Flaade, hvormed han undertvang *Nord-Mør*, *Sønd-Mør* og *Romsdal*, med hele Vester-Landet. Til dette Stor-Værk blev han opægget af *Gyde*, Kongens Daatter paa *Hordeland*, som han beilede til, men fik det Svar [af], at hun blev aldrig hans, med mindre han først raadte ligesaa frit over *Norge* som *Gorm* over *Danmark* og *Erik* over *Sverrig*; thi da gjorde han det hellige Løfte, at før vilde han heller hverken bruge Kniv eller Kam til sit Haar, hvorover han vel en Stund kom til at hedde *Harald Uglehoved*, men fik, da Løftet var løst og Lokkerne redt, tilstrækkelig Bod derfor i *Norges* Krone og Kiendings-Navnet »*Haarfager*«*).

I ti Aar, siger *Snorre*, varede den Herrefærd, og hvad der gjorde Udslaget var den varme Dag i *Bukke-Fjorden*, hvor tre Konger, foruden Bærsærken *Thore* Langhage og Bue-Skytterne fra *Tellemarken: Roald* Surmule og *Hadd* Haardenhud, gjorde deres Bedste, men kom dog Alle tilkort**).

Det var imidlertid langt fra alle *Nordmænd* havde Sind til at bøie sig under *Haralds* Jern-Spir, som ikke nøiedes med Æren, men vilde være den eneste *Odels-Mand* i hele Riget, og at begrave sig selv levende, som Kong *Herlov* i *Nummedalen*, dertil havde vel neppe engang den Tylvt, der fulgte ham ind i Jette-Stuen, synderlig Lyst***). De vandrede da ud, eller rettere, de stak i Søen og drev for Vind og Vove, og ved denne Leilighed, sige *Islænderne*, det var, at baade deres Land og *Færøerne* bebyggedes, medens Havet kom til at vrimle af Vikinger, blandt hvilke *Gange-Rolf*, som vandt *Normandiet*, bar Prisen).

Hvorledes det nu egenlig hængde [hang] sammen med *Haarfager* og *Ædelsteen*, er ikke godt at blive klog paa, da *Wilhelm* af *Malmesbury* blot fortæller, at Kong *Harald* i *Norge* forærede Kong *Ædelsteen* et prægtigt Skib med Gylden-Stavn og Purpur-Seil, ved hvilken Leilighed hans Sendebud, *Helgrim* og *Offred*, som traf *Ædelsteen* i *York*, fik deres Reise rigelig betalt, medens *Snorro* derimod har en ganske anden Historie om et Sværd med Guld-Hjalte, som *Ædelsteen* sendte *Harald*, for paa en snild Maade at gjøre ham til sin *** 58 Lehns-Mand, og hvordan *Harald* hævnede sig, ved at sende *Ædelsteen* sin Frille-Søn *Hakon* at opfostre*). Uagtet nemlig det sidste Gesandskab, hvis Hoved-Mand1, *Høg Habrok*, har Navn tilfælles med En af *Eddas* Fugle, aldrig historisk kan staae Nogen i Veien, saa er dog den lille *Hakons* Opfostring hos Kong *Ædelsteen*, hvis Navn han siden med Æren bar paa *Norges* Throne, en Kiends-Gierning, Man ingen anden Oplysning har om. Rimeligviis har imidlertid, som *Saxo* melder, *Harald* paa sit Tog i Vester-Leden stødt sammen med *Ædelsteen*, men fundet sig i Billighed, og *Ædelsteen* har med Fornøjelse paataget sig at være Foster-Fader til en Konge-Søn, der maaskee engang kunde *christne Norge* og dæmpe Viking-Stormen fra den Kant**).

Dog, hvad der end har bevæget Kong *Ædelsteen* til at tage sig af den lille Nordmands Opdragelse, saa gjorde han det saa godt, at han, selv i *Saxos* Øine, som dog ingenlunde var ham huld, havde Ære deraf, og en Drot som *Hakon Adelsteen* i *Norge*, der, ligsom *Balder*, var nær ved at grædes op af Graven, er til alle Tider saa stor en Sjeldenhed, at han maatte vække vor Opmærksomhed, om han end ikke, ved at føre *Christendom* og *Angel-Sachsisk* Dannelselse med sig til *Norge*, havde uberegnelige Fortjenester af sit Fædrene-Land, af hele Norden og, videnskabelig talt, af hele den ny Verden. Vel læse vi ikke et Ord derom, at han gjorde Nogen bekiendt med *Angel-Sachsiske* Sæder og Sange, men det følger af sig selv, og vel syndes hans Bestræbelser for *Christendommens* Udbredelse ganske at strande paa *Trøndernes* Trods, men deels var *Trøndelagen*, om end Sædet for »Landsens Størke«, dog ikke hele *Norge*, og deels spørge vi i Henseende til Tro og Aands-Udvikling aldrig om, hvad der siges og synes for Øieblikket, men hvad der i Tidens Løb virkelig viser sig. Naar vi derfor see, at *Hakons* *Drape* ligner langt mere »*Ædelsteens*« end »*Haarfagers*«, og see *Islænderne* arve *Pennen* efter *Angel-Sachserne*, da maae vi nødvendig tænke paa »*Ædelsteens-Fostre*«, og naar vi see, at *Christendommen* fra Kong *Hakons* Dage udbreder sig i *Norge* og seirer, før Aarhundredet er omme, da er det os klart, han udrettede alt det *** 59 for den, som en Konge maa og virkelig kan, da det kun er herskesyge *Paver* og *Præster*, der har indbildt os, at *Christendommen* først er indført i et Land, naar Ingen tør mukke mod deres Buller og Prækener. Kun disse blinde Veiledere, og de dem følge, korse sig ved at høre *Asbjørn* fra *Melhus* tale paa *Froste-Thing* og fortælle Kongen reent ud, at Fædrene-Troen, som baade giennem *Brænd-Old* og *Høi-Old* har staaet sin Prøve i »*Norge, Kæmpers Fødeland*«, vil *Trønderne* ogsaa nu have Lov til at beholde, og vil Kongen pine dem fra den, da, hvor høit de end har elsket ham, som faldet ned fra Himmelen til deres Held, vil de lade ham fare og tage sig en anden Høvding*). Vi derimod finde det baade billig tænkt og godt sagt, skiøndt det var intet Under, at *Hakon* i sin Tid gjorde sig Samvittighed over at throne et Øieblik længer mellem Hedninger, end han havde *Haab* om at *christne* dem, og vi laste kun *Bøndernes* Vildskab og Kongens Svaghed, naar de brænde Kirker og han gaber over Hanken paa deres Offer-Kiedel**).

I sine sidste Aar maatte *Hakon* idelig ligge til Feldts med sin Broder *Erik Blodøxes* Sønner, som, tilligemed deres Moder *Gunnild*, den Hex, havde fundet Tilflugt og Understøttelse hos *Harald Blaatan* i *Danmark*, og havde omsider den Glæde vel ei at overvinde men dog at overleve *Hakon* den Gode. Det var ved *Fidje* paa *Stor-Øen* (under *Hordeland*), *Hakon* sidste Gang kæmpede og seirede, men ramdes efter Slaget af en, som det syndes, forhexet eller vildfarende Pil, som gav ham Bane-Saar***). At denne Pil og dette Slag har ogsaa gjort Opsigt i *Danmark*, seer Man hos *Saxo*, og hvordan de *Norske Hedninger* med stor Æres-Bevisning jordede den *Christne Konge* og viste ham til *Valhal*, fortæller ikke blot *Snorro*, men beseigler det, ved at anføre Lig-Sangen, Kongens egen Syster-Søn, *Eivind* Skaldaspilder, gjorde over ham, det med Rette berømte *Hakons-Maal*, hvori *Brage* slaar Harpen for *Ædelsteens-Fostre* og spaer at ei paa denne Side *Ragna-Roke* faaer *Norge* hans Mage).

Hakon den Gode, som gav alle *Nordmænd* deres Odel igien, og gjorde, efter kloge Mænds Raad, baade *Froste-Things* og *Gule-Things* Lov, sad paa Thronen i 26 Aar (omt. 937-63), og ved *Gunnilds-Sønnerne*, som hans Efter-Mænd, *Harald* *** 60 *Graafeld* og hans Brødre, sædvanlig kaldtes, er her kun det at mærke, at de var døbt i *England*, men viiste kun deres *Christendom* ved, blandt andet *Hær-Værk*, ogsaa, naar de kunde slippe til, at brække Gude-Huse ned, og *Eivind* Skalda-Spilder gav dem det Skudsmaal, at Guldet fra Kong *Hakons* Dage nedgravede de*).

Efter dem kom derimod (omt. 975) en *Hakon*, berømt under Navn af »*Hlade-Jarlen*« og opkaldt efter *Hakon Adelsteen*, med hvem ogsaa *Trønderne* enstund forvexlede ham, endnu mere end *Adam af Bremen*; thi vel kaldte de ham ikke *Konge*, som *Adam* gjør, men de løftede ham dog til Skyerne, som om han var *Hakon* den Gode op ad Dage, paa *Ch ristendommen* nær, som *Hlade-Jarlen* vidste sig fri for, og dyrkede ivrig de gamle Guder, skjøndt han narrede dem med falske Guld-Ringe. Han nedstammede, siger *Adam*, fra *Ingvar* (Yngve) og de gamle *Jetter*, og *Islænderne* lægge til, at hans ypperste Gudinde, til hvem han endog skal have offret en Søn for Seieren i *Sule-Fjorden*, var *Jette-Fruen Thorgerd Hølgabrud* [*Hørgabrud***]. Hans Fader, *Sigurd Jarl* i *Trøndelagen*, havde været *Hakon Adelsteens* Høire-Haand, om end ikke fuldtro Ven, og var blevet indebrændt af *Gunnilds-Sønnerne*, hvorpaa *Hakon* flygtede til *Danmark* og kom ved *Harald Blaataans* Hjælp ei blot i Besiddelse af sit Jarldømme men fik hele *Vester-Landet* til Lehn af Kong *Harald* og snød ham for Skatten***). Derfor, siger *Saxo*, sendte *Harald* ham *Jomsvikingerne* paa Halsen; men *Islænderne* paastaae, det var ved *Arve-Øllet* efter Kong *Harald*, da *Sven Tveskiæg* ved *Brage-Bægeret* gjorde det Løfte at indtage *England*, *Jomsvikingerne* lovede at fare til *Norge* og knække Halsen paa *Hakon Jarl*). Det faaer nu være det Samme, hvem af dem der vidste det bedst, thi derom er de paa begge Sider enige, at Toget gik for sig og at *Jomsvikingerne* tabde, især fordi *Hakons* usynlige Hjælpere reiste en *Hagel-Byge* midt under Slaget, der baade skar og skræmmede. *Strut-Haralds* Sønner flygtede, sige *Islænderne*, men *-*-* 61 *Bue* faldt med stor Ære, og *Vogn Aagesøn*, der fangedes levende; fik, mod *Hakon Jarls* Villie, Liv og Fred af hans Søn, *Erik*.

Denne Seier i *Sule-Fjorden* gjorde imidlertid *Hlade-Jarlen* saa opblæst, at han Ingen ændsede, men gav alle sine Lyster Tøllen, og blev da snart ligesaa forhadet i *Trøndelagen*, som han nys var forgudet, og just som *Bønderne* reiste sig imod ham (omt. 995), kom en Ætmand af *Haarfager*, Norges Helt, *Olav Tryggesen*, hjem fra *Vikings-Tog*, blev paa Timen hyldet af *Trønderne* og satte en Priis paa Jarlens Hoved, som hans egen Træl, *Karker*, ved at stjæle Livet af ham, stræbde at vinde, men fik til Belønning1 et stakket Halsbeen*).

Om denne *Olav Tryggesen*, som grundede *Trøndelagens* Hoved-Stad ved *Nidros* [*Nidaros*] (*Nid-Elvens* Munding), hvor end *Throndhjem* staaer, taler baade *Adam af Bremen* og, efter ham, *Saxo*, lidt forvirret, som om hans *Christendom* var meget tvivlsom og Spaamænd og Tegns-Udlæggere i alt Fald lians bestandige Raadgivere. *Adam* havde imidlertid dog hørt, at *Olav* skulde være døbt i *England*, og det er da sikkert den »*Unlaf*«, eller »*Anlaf*«, der, efter *Saxe-Krøniken*, slog *Byrthnot Jarl* ved *Maldon 2*, men lod sig derpaa døbe og havde Kong *Ædelred* selv til Gudfar**).

Udsættelsen paa *Olav Tryggesens* *Christendom* er heller ikke nær saa ubillig, som den ved første Øiekast kan synes, thi naar Man har læst hans *Islandske* Lovtaleres Beretning om hans *Tyrkiske* Maneer at forkynde *Evangelium* paa, da kan Man virkelig ikke skjønne rettere, end at hans *Christendom* maa have forholdt sig til *Hakon* den Godes, omtrent som *Ædelreds* til *Ædelsteens*. Vist nok kan det tjene til hans Undskyldning, at han heller ikke var opfostret af Kong *Ædelsteen* men kun oplædt af Kong *Ædelred*, og at hans Hof-Biskop *Sigurd*, der immer fulgde med ham, sagtens har billiget hans korte Proces med dem der vragede *Daaben*, men derfor bliver det dog hverken klogere eller christeligere »med Ild og Sværd« at arbejde paa sit Folks Lyksalighed. Nordmændene *-*-* 62 lyttede i Øvrigt langt mere opmærksom til *Olav Tryggesens* end til *Hakon* den Godes Thing-Lysninger om Daab og *Christendom*, tildeels vistnok, fordi *Olav* begyndte *søndenfjelds* i *Vigen*, hvor *Harald Blaatan* havde banet Veien*), men dog vel især fordi *Olav* var en Helt efter *Trøndernes* Hjerte og fik *Horde-Kaars* Kæmpe-Slæggt paa sin og *Daabens* Side, ved at gifte sin Syster med dens Hoved-Mand Erling *Skjalgsen* paa *Sole* (ved *Stavanger*), Norges mageløse *Herremand* (*Herse*), der i Folke-Munde, ikke uden Føie, kom til at hedde *Lille-Kongen* paa *Jedderen***).

Sandt er det ogsaa, at naar Man læser *Olav Tryggesens* Saga, med det aabne Øie, uden hvilket alle Bog-Staver kun er Krage-Tæer, og med den Efter-Tanke, der er Vilkaaret for al virkelig Oplysning, da seer Man *Olav* i de fem Konge-Aar, der var ham knapt tilmaalte, arbejde saa glimrende og utrættelig paa det Kæmpe-Værk, at christne og kalfatre Norge, at om han end baade forgreb og forløftede sig, maae vi dog prise hans Agt, beundre hans Kræfter og give *Trønderne* Ret i, at skal Man tages med Trumf i Hjertets Anliggender, da maae det ogsaa kun være af saa aandrig, forvoven, aabenhjertig, og dagligdags saa jævn og mild og elskelig en Kæmpe-Drot, som *Olav* den Store!

Efter Sagaerne var *Olav*, da han kom hjem til Norge, endnu ikke fyldt sine tredive Aar, men dog allerede Enkemand baade efter en *Vendisk* Prindsesse og en *Engelsk* Grevinde, hvad nok kunde hændes en Sø-Hane; men nu fik han Lyst til den *Svenske* Enke-Dronning, *Sigrud* Stor-Raade, navnkundig over hele Norden for sin Deilighed og sine Tryllier, men ogsaa for Stolthed og Grumhed. Hun havde nylig indebrændt et Par Nisse-Konger, der vovede at beile til hende, og skjøndt hun var langt fra at sætte Helten, der nu var Norges Stol-Konge, i Klasse med dem, taalde hun dog selv af ham ei mindste Overmod, end sige da, fordi hun ikke vilde lade sig døbe, at skiældes ud af ham baade for en »hedensk Tæve« og for »*gammelagtig*« ***). Det er derfor naturligt, at hun, som kort efter blev gift med *Sven Tveskiæg*, har gjort sit Bedste for at bringe baade Kong *Sven* og sin Søn Kong *Olav* Svensker i Harnisk mod Tølperen deroppe »paa det høie Fjeld«), men dertil hørde *-*-* 63 vel heller ikke mange Overtalelser, da den Norske Vovehals ikke blot gjorde Ende paa Naboernes Indflydelse deroppe, men kunde let blive dem selv farlig, og havde desuden gjort Kong *Sven* den Tort, imod hans Villie, at gifte sig med hans Syster *Thyre*. Vel skriver *Saxo*, at *Sven* narrede ham tilgavns, ved først paa anden Haand at tilbyde ham *Thyre*, hvorover han lod *Sigrud* fare, og saa at snoe sig fra det; men har *Sven* begyndt paa at spille *Olav* den Streg, da blev han aabenbar selv narret, thi der er ingen Tvivl

om, at *Thyre* jo fik *Olav*, om hun end først maatte løbe fra den gamle *Slave-Høvding*, *Sven* skal have koblet hende til*). Naar det nu videre hedder i *Sagaen*, at *Thyre* desuagtet gjorde Krav paa sin *Vendiske Morgen-Gave* og plagede Kong *Olav* saa længe for at skaffe sig den, til han gjorde *Reisen*, som kostede ham *Kronen [Livet]*, da klinger det vel høist urimeligt; men nogen Deel maa *Thyre* dog sikkert have havt deri, siden *Adam af Bremen* udtrykkelig siger: det var denne »stolte Danske Dame«, der opæggede ham**).

Efter *Islænderne* skal nu *Olav Tryggesen*, paa sin Hjem-Reise fra *Venden*, være blevet forraadt af *Strut-Haralds Søn*, *Sigvald Jarl i Jomsborg*, og, efterat *Erling Skjalgsen* og mange Andre af hans Venner var seilet forud, blevet overrumplet [overrasket] ved *Svolder*, af den *Danske* og *Svenske* Flaade, i Forening med en lille *Norsk* under *Hakon Hlade-Jarls Søn Erik*, som var landflygtig og ei bange for at drages om Reeb med den *Stærke***)*. I Hoved-Sagen har vi heller Intet derimod at indvende, men hvad *Stedet* angaaer, som *Islænderne* desuden kun dunkelt betegne, maae vi nødvendig holde os til *Adam*, som, sikkert efter *Sven Æstridsens* egen Mund, udtrykkelig vidner, at det berømte *Sø-Slag* stod i *Øre-Sund*, ei langt fra *Helsingborg*).

Dette *Svolder-Slag*, endnu meer berømt i *Norden* end det i *Hjøring-Vaag*, saa det har kun *Braavalla-Slaget* over sig, stod omtrent Aar 1000, og er udførlig beskrevet i *Sagaen*, især efter *Olavs-Drapen af Halfred Vanraad-Skjald*, som selv var med, og uagtet der i slige *Draper*, baade for *Rimets* og *Rundingens Skyld*, let løbe Ord med, der ei maa tages lige efter *Bog-Staven*, saa er dog *Beskrivelsen* ei mindre jævn * * * * 64 og rimelig end den er deilig, og hvad vi snarest kunde fristes til at tvivle om, stadfæstes heel uventet af *Adam og Saxo*.

Saaledes fortæller *Saxo* os, at Kong *Olav* havde en mesterlig Bue-Skytte, hvis Pile susede saaledes om *Svens Øren*, at han saae ingen Redning, med mindre der kunde gaae Last paa den forbistrede Bue, og da nu endelig En af hans Skytter slumpedede til at skyde *Strængen* over, gav det saadant et Knald, at *Olav* spurgde høit, hvad der brast, og fik det stolte Svar: *Norges Rige af din Haand**). Naar vi nu høre af *Islænderne*, at samme Bue-Skytte var den berømte *Trønder: Einer* Thambeskælver, som knap kunde komme med paa *Lang-Ormen*, fordi han var kun atten Aar, men spillede siden en stor Rolle i *Riget*, og at Kong *Olav* svarede: for *Riget* raader Gud og ei din Bue! da er det en Oplysning, vi maatte vente og aldrig kan vrage**). At *Olav*, da han ei længer kunde væрге sig paa *Lang-Ormen*, det berømte *Orlogs-Skib*, bygt efter hans Hoved og under hans *Øine* ved *Nid[a]ros*, sprang overbord for ei at fanges levende, det sander baade *Adam* og *Saxo*, og den Første lægger til, at hans Dronning »den stolte Danske Dame« ynkkelig men velforskyldt satte *Livet* til ved *Sult* ***).

Hermed stemme *Islænderne* fuldelig overeens og anføre de nærmere Omstændigheder, hvoriblandt den høist mærkværdige, at da *Olav* var borte, spurgde *Thyre* Biskop *Sigurd*: hvor lidt hun vel turde nyde om Dagen, for ei at være *Selv-Morderske*, og rettende sig efter hans Svar, døde hun af *Sorg* og *Sult* den *niende* Dag). Var hun stolt i sine Dage, maae vi vel sige, da var hun ogsaa høi i sin Død, og for saadant et Hjerte kan Man godt forstaae, en Helt som *Olav* med *Fornøielse*, saa tit det skulde være, vilde vove sit Liv. Da Man aldrig fandt Kong *Olavs* Lig, formodede naturligviis hans gode Venner, han var vidunderlig blevet reddet, og kom kanskee igien, før Man vidste det, men skiøndt *Somme* syndes, de havde seet et Glimt af ham inde i *Jødeland*, er det dog vist, han kom aldrig meer paa *Norges Throne*), og Tiden vil nu snart vise, om hin i *Middel-Alderen* sædvanlige *Venten* paa bradt forsvundne *Heltes* Atterkomst i en ny *Skikkelse*, dog [for *Norge*] havde Noget at betyde.

* * * * *
-- -- -- -- 65

Seler-Herrerne deelde *Byttet*, dog saaledes, at *Erik Jarl*, som var gift med den *Danske Konges* Daatter, og hans Broder *Sven*, som var gift med den *Svenskes*, fik hele *Bestyrelsen*, som de dog igien, for en *Sikkerheds Skyld*, deelde med *Einer* Thambeskælver, og gav ham deres *Syster1*)*.

Saaledes stod *Sagerne* i *Norden*, da *Sven* *Tveskiæg* vendte sine *Vaaben* mod *England*, ei blot for at hæрге og beskatte men for at indtage og besidde det, og det er endnu en *Hemmelighed*, hvordan det *Stor-Værk* faldt Kongen af *Danmark* ind, medens det er klart, at *Udførelsen* var ikke mindre et *Lykke-Træf* end *Lemlæstelsen* af *Einers* Bue.

Dog, før vi nærmere berøre det *Engelske* Æventyr, der i et halvt Aarhundrede berusede *Danskerne*, saa de drømde, de var et stort Folk, maae vi dog høre, hvad Man ellers veed om den *Sven Tveskiæg*, *Lykkens* *Luner* gav et ikke lidet, skiøndt tvetydigt Navn i *Verdens-Historien*.

At han blev døbt i sin Barndom og kaldt *Sven-Otto*, maae vi troe paa *Adams* Ord, men vi, som veed kun alt for godt, at *Christen-Tøiet* gjør *Ingen* til *Christen*, [vi] lægge ei synderlig *Vægt* derpaa, og holde os til den *Kiends-Gierning*, at han i *Spidsen* for *Hedningerne* bar *Avind-Skjold* mod sin *Fader*, hvad selv en *Hedning* maatte skammet [skamme] sig ved. Var der altsaa noget *Ædelt* hos ham, da laae det dybt begravet, som *Guld* i en *Mødding*, og det er *Billedet*, *Saxo* giver os af ham, saa, efter hans *Sigende*, blev *Sven* vel en meget christelig Mand, men først efterat have været to Gange i *Jomsvikingerne* *Kløer*, og i mange Aar fordrevet af den *Svenske* Konge, *Erik Seiersæl*. Da *Adam af Bremen* fortæller omtrent det Samme efter hans egen *Daatter-Søns* Mund, faaer vi vel lade det giælde, men maae dog bemærke, at *Saxo* er ene om den *Fortælling*, som gjør *Sven* mest *Ære*, nemlig at da han *anden* Gang var fanget af *Jomsvikingerne*, løste *Danmarks*

Kvinder ham ud med deres Guld-Smykker, og fik derfor bedre *Arve-Ret* end de før havde havt. Er det nemlig sandt, da borger *Danne-Kvinden* os for, at hvor vild *Sven Tveskiæg* end foer, havde han dog Hjerte i Livet, og naar kun saa var, ligner Offeret ganske en Moder, som har det gode Lov igiennem mange Aarhundreder, at hun med Glæde sætter Alt paa haabefulde Sønner!

* *
-- 66

Naar vi nu vil gjøre os en nogenlunde rigtig Forestilling om *Englands Erobring*, hvorom et klart Begreb er os nægtet, da maae vi allerførst huske, at derpaa havde Nordens Vikinger arbeidet hele *tohundrede* Aar, saa i alle Tilfælde høstede *Sven* og *Knud* hvad *Andre* havde saaet. Om det nu i det Hele var ligesaa med *Danskerne*, kan Man vel tvistes om, men da det er deres gamle Vane, og vi godt kan see, de, mellem Slagene paa *Braavals* Hede og i *Øre-Sund*, havde ondt nok ved at forsvare sig selv mod deres Naboer, maae vi dog finde det høist rimeligt. Hermed stemmer ogsaa Alt hvad vi veed om Viking-Heltene godt overeens, thi om de første *Danske Folk* der gjorde Land-Gang siger *Sachse-Krøniken*, det var »*Nordmænd*« fra *Heredaland*, hvori altsaa »*Hordeland*« stikker*), og den *Halvdan*, under hvem Vikingerne gav dem til at *pløie* og *saae*, altsaa holde ordenlig »*Dug* og *Disk*« i *Northumberland*, er sikkert den *Halvdan Ylfing*, om hvem *Islænderne* fortælle, at han fældte Kong *Ælle* og indtog *Northumberland*, men1 »*Ylfingerne*« er Norges Helte-Slæggt**). Vel er det sædvanligst hos *Islænderne* at lade *Lodbrogs-Sønnerne* baade fælde Kong *Ælle*, der smeed deres Fader i Orme-Gaarden, og sætte sig ned i *Jørvi* (York), men ogsaa derved ledes Tanken fra *Danmark* til de andre Nordiske Riger, hvor *Lodbrog* og hans Sønner, efter alle Sagn, havde *hjemme*. Gaae vi nu videre, da komme vi til Norges berømte Viking-Tid i *Haarfagers* og hans Sønners Dage, til hvis Orden netop Kryds-Togene i Vester-Havet (Vester-Viking) hørde; i Visen om *Brunborough-Slaget* høre vi, at den »*Norske Konge*« var ogsaa blandt de Flygtende, *Haarfagers* mærkelige Berørelse med Kong *Ædelsteen* har vi seet, og *Islænderne* fortælle eenstemmig, at da *Erik Blodøxe* maatte rømme Norge for *Hakon Ædelsteens*-Fostre, gav *Ædelsteen* ham *Northumberland* til Lehn, hvad vel neppe bogstavelig er sandt, men stadfæstes dog i Hovedsagen ved *Sachse-Krønikens* Vidnesbyrd om »*Erik Haraldsøns*« Herredom i *Northumberland* ***).

Hermed vil vi imidlertid ingenlunde frakiende især *Jyder*, *Skaaninger* og *Bornholmere*, Æren eller Skylden for ogsaa * * * * 67 paa Englands Kyster at have gjort deres Bedste, men blot, saavidt mueligt, oplyse Sagen og yttre den Formening, at det først er *efter* *Jomsborgs* Stiftelse, at *Danskerne* kom til at føre an i Vester-Viking. At *Palnatoke* har taget sin gode Deel deri, maae vi deraf slutte, at han havde et *Jarldom* [Jarledømme] i *Bretland*, som han flittig besøgte og om vi da1 end ikke fandt *Strut-Haralds* Søn, *Thorkild 2*, nævnet som det store Hjul ved *Englands Erobring*, kunde vi dog neppe tvivle om, at »*Joms-Vikingerne*« jo spillede Hoved-Rollen paa *Danske* Vikings-Tog i *Sven Tveskiægs* Dage. Vel gav *Thorkild* sig to Gange i *Ædelreds* Tjeneste, men hvad enten det var efter Aftale med *Sven* og *Knud* eller ikke, saa maatte *Ædelred* betale Legen*), og ved denne Leilighed maae vi lægge Mærke til, at ikke blot *Ædelred* havde for Skik at leie sig en Liv-Vagt blandt Landets Fiender, men at dette visse Tegn paa faldefærdige Throner allerede strax efter *Ædelsteens* Dage var kommet til Syne. Vi læse nemlig om *Ædelsteens* Broder-Søn *Edgar*, hvem *Sachse-Krøniken* i Øvrigt løfter til Skyerne, at han gjorde en stor Synd med det, han trak fremmede Ulykkes-Fugle ind og lod Hedning-Skikke rodfæstes i Landet**). Heri kunde imidlertid *Edgar* været ligesaa uskyldig som *Ædelred* i den Uskik at købe Fienden fra sig med Penge; thi af to onde Ting maa Man vælge det Mindste, om det end er meer end stort nok, og desuden betragtede Kongerne i *Vest-Sex* bestandig det øvrige England, som en Erobring, de havde gjort, hvoraf Man vel maatte see til at beholde det Meste mueligt, men kunde dog ogsaa miste en heel Deel og dog være meget baade rigere og mægtigere end Stam-Fædrene *Kerdik* og *Kynrik*. Naar derimod *Edgar*, som *Sachse-Krøniken* lægger til, virkelig elskede »den fremmede Udyd«, da var han ligesaalidt at undskylde, som *Ædelred* var at beklage, naar det er sandt, at han kom paa Thronen ved et Snig-Mord og var saa dorsk, som *Wilhelm* af *Malmesbury* siger, at naar han ikke sov, sad han dog kun overende3 i Sengen og støttede sig paa Albuen***).

* * * * *
-- 68

Dog, før vi følge *Sven* og *Knud* til *London*, maae vi omtale den *Arve-Ret*, de, ligesaavei efter en *Engelsk* Skribents, som efter *Saxos* Vidnesbyrd, paastod at have til Riget. *Saxo* gaaer hermed ikke længer tilbage end til *Thyre Dannebod*, som han siger var en *Engelsk* Prindsesse, Syster til *Ædelsteen*, der anmassede [tilranede] sig Thronen, skjøndt Faderen havde tilkeiset *Thyres* Sønner den; og hvor urimeligt end dette klinger, turde der dog ligge noget Sandt til Grund; thi, uden engang at regne de Rygter, vi hos *Wilhelm* see, der gik om *Ædelsteens* dunkle Herkomst, er det mærkeligt, at den *Normanniske* Kong *Gudrun* i *Ost-Angeln* havde »*Ædelsteen*« til *Døbe-Navn**), og kunde da i Sagnet lettelig forvexles med sin berømte Navner. *Adam* af *Bremen* melder i alt Fald, at paa denne Tid begyndte det *Danske* Herredømme i *England* med en *Gundred* (ventelig *Gudrun*) som fulgte paa *Halvdan* (Ylfing1), og at siden sendte *Harald Blaatan* En af sine Sønner did, som efter at have regieret en Stund, satte Livet til**). Lægge vi alt dette sammen med hvad *Engelænderne* selv fortælle, at *Sven* og *Knud* paastode Riget, som Ætmænd af den *Danske* Kong *Havelok* i *Lincoln****), da maae vi formode, at *Ost-Angeln* alt en Tidlang har været anseet for *Danskernes* Deel af Byttet, og at *Sven*, uden høiere Tanker fra Først af, kun da Lykken over al Forventning fødte, fik Mod paa det Hele.

Sagnet om *Havelok* Konge-Søn, der blev Kokke-Dreng hos Kongen i *Lincoln*, men fik saa Prindsesse *Guldborg*, Rigets rette Arving, og blev omsider Konge baade i *Danmark* og *England*, har Man først nyelig iglen lært ret at kiende af en heel [engelsk] *Rim-Krønike*, der i *Middel-Alderen* blev gjort derom, men her vedkommer det os ikke videre, uden forsaavidt det er høist mærkeligt, at Skjaldene derovre immer har havt

et godt Øie til *Danmark*, om end han, der gjorde *Prinds Hamlet* uødelig, med det Samme satte en Klik paa os, [som] vi, selv naar det er i *Sverrig*, Man laster Noget, maae høre ilde for i *Danmark*). Havde vi imidlertid blot Magen ^{***} 69 til »*William*«, da kunde han slippe nemt til at hevne Skade, ved snildt at benytte den Deel af Sagnet om *Amlet* Jyde, som Engelsk-Manden har forsmaaet; thi del er Broder-Parten, og Skue-Pladsen [er] netop *England*, hvor *Amlet* ligesom *Havelok*, fik Kongens Daatter, men sagde baade ham og Dronningen bidende Ting, der kun behøvede at opfriskes for at hænge fast*).

Hvorainge Tog nu egenlig *Sven Tveskiæg* gjorde til *England*, er et meget vanskeligt Spørgsmaal, men en ikke mindre ligegyldig Sag. saa vi kan godt nøies med at vide, at Man mærker ham der først 994, da *Ædelred* kiøbde ham fra sig, og at han 1002 sluttede et fast Forlig for 24000 Pund, som *Ædelred* brød, saasnart han var borte, ved at lade alle Danske, selv *Gidslerne*, hvoriblandt *Svens* egen Syster *Gunnild*, myrde**).

Dette *Niddings-Værk* berettes saa almindelig netop af *Engelske* Skribenter, at det vel maa have sin Rigtighed, men om *Sven* selv havde en Syster, der maatte undgiælde, og om dette Blod-Bad just bragde ham i Harnisk, falder tvivlsomt, da *Saxo* tier, og Dronning *Emmas* Lov-Taler, der gjerne vilde sige om *Sven* alt det Gode, han vidste, synes at nægte det, ved at fortælle: Kong *Sven* sad rolig i *Danmark*, mens *Thorkild*, med hans Tilladelse, drog til *England* for at hevne sin Broder, som der var dræbt, men lod sig forlige paa billige Vilkaar. Derpaa, bliver Lov-Taleren ved, skikkede Resten af Vikingerne Bud til Kong *Sven*, at han maatte endelig komme over og tage Landet, da enten vilde *Thorkild* snart gaae over til dem igjen med de *fyrretive* Snekker, han havde skilt dem ved, eller ogsaa skulde han faae Skam. Det var som talt ud af *Svens* Hjerte, Thing-Løberne foer Landet rundt, alle vaabenføre Mænd maatte indfinde-sig, og da *Drosten* udraabde, at Kongen agtede sig til *England* for med »List eller Vold« (*ferro dolisve*) at underlægge sig det Hele, da fandt alle Mand det priseligt. Hvor stor Flaaden var, hvormed *Sven* stak i Søen til det store Tog, finder Man ingensteds anmærket, men Lov-Taleren kan ikke noksom udtrykke sin Beundring over al den Pragt og Stads der fulgde med, ligefra de brølende Løver, ildspyende Drager af det pure Guld og de ravgule Marsvin (som *Gallions-Figurer*) lige til Guld-Fuglene i Toppen, der (som ^{***} 70 Fløi[e]) immer fløi med Vinden*). Havde *Sven* ikke saalænge krævet »Danegæld« i *England*, og nylig faaet saamange tusinde Guineer [Pund], som der lod sig en heel Deel støbe af og endnu langt Mere forgyldte med, da maatte vel al den Rigdom fra »Skov-Gaardene, Hede-Husene og Fisker-Leierne« i *Danmark* falde lidt mistænkelig, men nu lader det sig høre, og Noget maa der da vel ogsaa have været at overdrive, da Dronning *Emma* ellers maatte fundet det alt for latterligt.

Hvordan det nu egenlig gik til med den store Erobring, som er hvad vi spørge om, det springer Lov-Taleren, desværre, reent over, under det lurvede Paaskud, at hverken vil han trætte Læseren med den Vidtløftighed, Beskrivelsen vilde kræve, og heller ikke vil han gjøre sig selv den Tort at begynde paa hvad han aldrig var istand til at udføre sømmelig, og saaledes smurte om Munden, maae vi da nøies med den korte Beskeed af *Sachse-Krøniken*, at *Sven* begyndte sit Feldt-Tog [Hærtog] fra *Ost-Angeln*, og fandt, da *Uhtred* Jarl i *Northumberland* strax underkastede sig, liden eller ingen Modstand paa sin Herre-Færd til *Oxford*, *Winchester* og *London*. Hoved-Staden, hvor *Ædelred* havde sluttet sig inde, med *Thorkild* ved Haanden, forsvarede sig derimod kiækt, og *Sven* mistede mange Folk i *Themsen*, men da han saa lod den Steen ligge, han ikke kunde løfte, og vendte sig vesterpaa til *Bath*, underkastede Hertug *Ædelmer* og hele Adelen i *Vest-Sex* sig paa Timen, og *Ædelred* fandt det ikke raadeligt at oppebie hans Tilbagekomst til *London*, men gik ombord paa den saakaldte »*Engelske* Flaade«, hvormed *Thorkild* laae nede ved *Greenwich*, skikkede Dronning *Emma* med Børnene over til hendes Broder, Hertugen i *Normandiet*, og fulgde snart selv bagefter. Saasnart han var ude af *London*, overgav Borgerne sig til *Sven*, men havde dog ondt at gjøre, thi *Thorkild* vilde ogsaa have »Kost og Løn«, og hverken hans eller *Svens* Hær sparede desuden at tage selv, hvad de kunde faa Fingre paa**).

Derom er Alle enige, at *Sven Tveskiæg* kort efter (1014) fik sin Hel-Sot, men Lov-Taleren siger naturligviis ikke, at *Hellig-Edmund* (fordum Konge i *Ost-Angeln* og myrdet af *Lodbrogs-Sønnerne*) dræbde ham ligesom den hellige *Merkurius Julian* Niding (Apostaten), og selv *Wilhelm* af ^{***} 71 *Malmesbury* kalder hans Døds-Maade uvis og anfører kun det Andet som et løst Rygte*). Ikke engang *Robert* af Glo[u]cester, som skrev den første *Engelske* Rim-Krønike og sparer ellers ikke de »lede Danskere«, forfølger *Sven* i Døden, saa det er først *Robert* af *Brunne* (i det Fjortende Aarhundrede) der lader ham styrte steendød for Sankt *Edmunds* Landse og fare lige til Helvede ikke blot med »Liv og Sjæl« men selv med »Kiød og Been« at boe hos *Satanas***). Saa galt gik det imidlertid dog ikke, thi ikke blot *Lov-Taleren* men en samtidig *Tydsker*, *Ditmer* af *Merseburg*, vidner, at en *Engelænderinde* af sin egen gode Villie lod Liget balsamere og seilede med det til *Kiøbenhavn* (*portus danorum*), hvor *Sønnerne* høitidelig modtog det og ledsagede det til Hellig Trefoldigheds Huus i *Roskilde*, saa det er ikke for Intet, En af *Domkirkens* Piller endnu bærer hans Navn.

At *Knud* ikke selv, efter *Svens* sidste Villie, besørgede hans1 Hjemfærd, var, fordi han kom lidt hovedkulds afsted; thi saasnart *Engelsk-Mændene* spurgde *Svens* Død, skikkede de Bud til *Normandiet* efter *Ædelred*, og *Thorkild*, som havde baaret Kappen paa begge Skuldre, fulgde nu Strømmen, saa *Knud*, som nok desuden saae sig forladt af sine fleste Hjelpere, fandt det raadeligst at skynde sig hjem med *tresindstyve* Skibe.

Disse tresindstve Viking-Snekker, vel ikke større end vore Kanon-Baade, det var da hele den *Skjoldungs* Arve-Gods, som fik tre *Kroner*, og deriblandt *Englands*, at dele mellem sine Sønner, thi *Danmark* havde hans Broder *Harald*, og naar derfor Lov-Taleren kalder *Sven næsten* den »lykkeligste« Fyrste i sin Tid, maa vi vel finde, at hans største Lykke var dog i alle Maader den, at være Fader til den *Lykkeligste!* Allerede dermed begyndte nemlig *Knuds* Lykke, at han, omringet af et forbitret Folk og af Forrædere, dog slap heelskindet hjem til *Danmark*, og den viste sig fra en sjelden god Side, da *Harald*, skøndt han ingen Lyst havde til at dele Fædrene-Riget med sin Broder, dog modtog ham kiærlig og understøttede ham broderlig med hele den Danske Flaade til Arve-Gangen paa hin Side Havet***). Intet Under derfor, at *Thorkild*, *—*—* 72 der immer fulgte Lykken, ogsaa snart fulgte efter *Knud* til Danmark, undskyldte sin Vankelmodighed, og forsikkrede, at de *trediv*e Skibe, han havde liggende i *England*, tilligemed de *Ni*, der fulgte ham til Danmark, alle bemandede med Karle udaf Vælgten (Thingmænd), var istand til at føre Kongen trygt fra Ende til Anden i hele Riget*).

Om nu den Danske Flaade, der allerede hos *Adam* af Bremen er svulmet op til *tusinde* Seilere**), bestod af 340 Skibe, som *Ditmer* havde hørt, eller, som *Lov-Taleren* siger, kun af 200, kan være det Samme, naar vi kun veed, det var derimellem; thi, stor eller lille, kastede den lykkelig Anker ved *Sandwich* og fandt ingen Engelsk Flaade at maale sig med. *Knud* derimod fandt, i Kong *Æ delreds* ældste Søn *Edmund*, en værdig Med-Beiler til Thronen, hvis Tilnavn »*Jern-Side*« betegner, hvad Historien viser, at han paa Val-Pladsen maatte blevet *Knuds* Over-Mand, hvis han ikke bestemt havde havt Lykken imod sig.

Hvorvidt *Ædelred* og hans Sønner var kommet i *Knuds* Fraværelse, er uklart, da vi derom kun har *Islandske* Beretninger, men efter dem havde den Norske *Hellig-Olav*, som dengang foer til Kaps, været *Ædelreds* Høire-Haand og hjulpet ham at tage Borgen i *London* (Tower) fra Thingmændene (*Thorkilds* Stalbrødre), uden dog i det Hele at faae Bugt med dem ***), og saavidt vi kan skiønne, var det ogsaa blot med sin egen Styrke, *Thorkild* paa *Knuds* Vegne leverede Slaget ved *Skorsten*, hvor *Lov-Taleren* siger, de Danske var i Flugten, men tog dog igien Mod og Mands-Hjerte til sig, da *Thorkild* viste dem, det var den visse Død at flygte, med Fienden i Hælene saa langt fra Stranden, og Seieren, som derpaa blev vundet, siger *Lov-Taleren*, bragde en stor Deel af Landet i *Knuds* Vold. I dette Slag maa det have været, at *Tymm e Sællandsfar*, da Mærkes-Manden var fældet, og Hæren paa Flugt, snappede en *Mai-Green* og stak den paa et Spyd til et Nød-Banner, hvorved det lykkedes ham at samle Folket til fornyet Kamp og Seier), Noget, der maaskee nok falder Fremmede sært, men falder Sællandsfarer saa naturligt, at denne »*Mai-Greve*« blev den Eneste af Kong *Knuds* Kæmper, de gav Efter-Mæle.

——*—* 73

Et af de andre Landskaber, siger *Lov-Taleren*, rensede en Helt, al *Ære* værd, *Erik Jarl* fra *Norge*, for Kongen, men da baade han og *Thorkild* gjorde reent Bord, hvor de kom, syndes *Knud*, Profiten gik i Arbeids-Lønner, forbød al videre Plyndring og rykkede, for at gjøre Pinen kort, med samlet Styrke mod *London*, hvor *Ædelred* laae i sidste Aande-Dræt. Det lykkedes imidlertid kun halv om halv; thi vel døde nu endelig Kong *Ædelred*, efterat have, saa at sige, ligget for Døden alle de otte og trediv Aar, han havde Ord for at sidde ved Roret, og saasnart *Londonerne* havde faaet ham standsmæssig begravet, dagthingede de ogsaa med *Knud*, men Natten førend han skulde holde sit Indtog, stjal dog Besætningen, med *Edmund* i Spidsen, sig ud af Byen for at gjøre nye Optøier. Da *Knud* nu heller Ikke troede Freden i *London*, blev han der ikke længer, end mens han satte Kronen paa, og tog saa Vinter-Leie ved *Sheerness* paa *Shepey*, de Danske Vikingers »*Gammel-Holm*« i Munden af *Thems*en.

Edmund Jernside spillede nu Mester, saa længe det varede, samlede en utallig Hær, løftedes til Skyerne hele Landet over, holdt et glimrende Indtog i *London* (*civitatem pompaticè ingreditur*), og udfordrede gierne *Knud* til en Tve-Kamp, men skal af ham have faaet det snilde Svar: nei, jeg vil nok bie med at slaaes, til jeg er vis paa at vinde, og tag du dig bare i Agt med din Kamp-Lyst om Vinteren, at du ikke synker i Knæ naar Krigs-Tiden kommer!

Herved blev det, til strax efter *Paaske* (1016) da *Edmund* rykkede i Marken og *Knud* mødte ham paa Halv-Veien, ved *Ashdown* (*Æskebjerg*) i *Kent*, hvor det berømte Hoved-Slag stod, som, indtil videre, afgjorde *Englands* Skæbne. *Thorkild*, som gik i Spidsen for de Danske, pegede paa Banneret og sagde: seer I, *Ravnen* flagrer i Dag, derfor mandelig frem; vi har ingen Nød! Vende-Kaaben, *Edrik* Jarl, som nu var hos *Edmund*, flygtede med Sine, før Sværdet var draget, men *Edmund*, som ogsaa havde Folk Nok endda, opmuntrede dem til at staae som Mure for »Frihed og Fædrene-Land« og agte det for en Vinding, at de Feige flygtede i Tide, og derpaa gav han dem selv et følgeværdigt Exempel, ved at styrte ind, hvor Fienden stod tykkest, og hugge ned for Fode. Han kom ikke heller til at staae ene, thi Engelsk-Mændene holdt tappert ud fra *Klokken* ni om Formiddagen til *Soel* gik ned, men saa var de ogsaa baade lede og kiede ad Legen, medens *Danskerne* derimod ikke blot blev ved at slaaes i *Maan-Skin*, 74 men begyndte da1 netop ret at rase, saa det var aabenbart, de vilde enten seire eller døe. Da løb det randt for *Engelsk-Mændenes* Øine, saa det syndes, Fienderne blev ikke blot kiækkere men ogsaa flere, jo længere det varede, og de vendte da Rygg, uden at *Danskerne*, for Mørkets Skyld, turde forfølge dem ret langt paa ukiendte Veie. Det var allerede over *Midnat*, og de skildtes ad, og *Danskerne* lod da Byttet ligge til om Morgen, men saae til at blive samlede, begravede saa, da det dagedes, deres mange faldne Stal-Brødre saa godt de kunde, tog med hvad der var noget værdt paa Val-Pladsen, overlod Fiendens Lig til Ravne og Krager, og lettede, saasnart de kom om

Bord, for at gaae lige til *London*. *Edrik* var imidlertid atter kommet til *Syne* og, fordi han var en klog *Karl*, taget til *Naade*, og han tog nu i Raadet saaledes til Orde: I bær sagtens hardtad Allesammen *Nag* til mig, fordi jeg vendte *Rygg*, men seer I vel, vi har jo flygtet Allesammen, og naar *Man* forudseer, der skal [maa] flygtes, [da] finder jeg, det er bedre at slippe heelskindet derfra end lemlæstet, især naar *Man* kan tjene sit *Fædrene-Land* med et godt Raad, hvor det ikke nytter at stampe mod *Brodden*. Som sagt, vi har flygtet Allesammen og skaffet *Danskerne* *Seire Nok*, men vil I nu lyde mit Raad, skal det være forbi baade med *Flugt* og *Fare*; thi naar vi dele *Riget* med de *Danske*, holder de nok *Fred*, og vor *Konge* maa jo dog meget heller nøies med det *Halve* end miste det *Hele*! Den *Tale* behagede *Alle*, undtagen *Edmund*, men han blev nødt til at finde sig deri, og *Knud* tog imod *Tilbudet* paa det *Vilkaar*, at *Edmund* skulde udrede det *Halve* af *Lønningen* til hans *Hær*. Det varede imidlertid ikke længe, før vor *Herre* kaldte *Edmund* og saa fik *Knud* det *Hele*!

Saaledes fortæller *Emmas Lov-Taler* denne mærkelige *Begivenhed*, og efter modent *Overlæg* bliver der vel ikke *Andet* at indskyde, end *Sachse-Krønicens* *Anmærkning*, at ved *Ashdown* faldt, illigemed *Hertugerne Ælfrik* og den tappre *Ulfkatil* [*Ulfketil*], saagodt som hele den *Engelske Adel*; thi baade hvad *Islænderne* og hvad *Wilhelm* af *Malmesbury*, for ei at tale om *Andre*, lægge til, er saa indviklet og usammenhængende, tildeels ogsaa saa modsigende, at det kun fordunkler den tydelige og troværdige *Beretning*, *Man* forgiæves dermed har stræbt at udfylde og oplyse. *Kong Edmunds* 4^{*-*-*} 75 *Død* melder *Sachse-Krøniken* ligesaa kort og umistænkelig som *Lov-Taleren*, og selv *Wilhelm* anfører det kun som et *Rygte*, at *To* af hans *Kammer-Svende* efter *Edriks* *Tilskyndelse* ynkelig myrdede ham, saa [at] en *Nid-Vise* om *Edrik*, den falske *Forræder*, hvem det forbittrede, undertrykte *Folk* naturligviis ingen *Samvittighed* gjorde sig over at beskyldte for hvad det skulde være, er ventelig *Kilden* til hele den *Fortælling*, som derfor ogsaa bør læses i *Rim-Krøniken*, hvor den har noget *Shakspearsk* ved sig*).

Efter *Sachse-Krøniken* blev nu *Thorhild* *Hertug* i *Ost-Angeln*, *Erik* *Jarl* i *Northumberland* og *Edrik* i *Mercia*, men *Edrik* fik endnu samme *Aar* (1017) sit *Bane-Saar*, hvorom det er værdt at høre *Lov-Talerens* *Beretning*. Hos *Knud*, siger han, fulgdes *Ungdom* og *Viisdom* ad, derfor elskede han alle dem, der havde tjent *Edmund* tro, men *Forræderne* og *Vende-Kaaberne* hadede han og lod paa een *Dag* mange høie *Hoveder* springe. Deriblandt var *Edriks*; thi da han offenkendigt sagde, det var af *Godhed* for *Knud*, han vendte *Rygg* ved *Ashdown*, og fordrede *Belønning* derfor, da sagde *Kongen* mørk: vil du, som forraadte din egen *Herre*, da vel være mig tro; men nu skal du faae *Løn* som forskyldt, saa du skal tabe *Lysten* til *Lumskeri*! Dermed vendte *Kongen* sig til *Erik* *Jarl* og sagde: betal ham hvad vi skylder ham, det vil sige: slaae ham ihjel, før han sviger os! og strax var *Erik* ved *Haanden* med sin *Hellebard* og huggede med eet *Snit* *Hovedet* af *Edrik***).

Hvad *Man* nu sagde i *Tydskland* om alt Dette, kunde vist nok være os saavel som *Knud* ligegyldigt, da det kun angik *Danmark* og *England*, hvorom *Man* heller aldrig i det hellige *Romerske Rige* har vidst ret *Beskeed*; men da vi dog altid er nysgierrige efter at vide hvad *Tydskerne* tænke og dømme, maae vi takke *Biskop Ditmer* af *Merseburg* for, vi ogsaa her kan faae vor *Lyst* styret. Han, som i de samme *Dage* skrev paa sit »*Allehaande*«, hvori han fandt *Plads* til Alt hvad der faldt ham ind, begynder da med at fortælle os, at somme *Tider*, skiøndt det er sjelden, »fortæres han af *Nidkiærhed* for *Herrens Huus*« og kan derfor ikke undlade her at indskyde, hvad han tit har hørt tale om, hvorlunde nemlig *Anglerne* (saaledes ^{*-*} 76 kaldte enten af deres *Engle-Ansigt* (det vil sige: *Smukhed*) eller af den *Krog* dvs. *angulus*, de boe udi) er blevet usigelig plagede af den grumme *Danske* *Kong Sven Haraldsen*, saa de, som før var skatskyldige til *Apostel-Fyrsten Petrus* og var den hellige *Fader Gregors* aandelige *Børn*, nødtes til at svare »de skidne *Hunde*« (*immundis canibns*) aarlig *Skat* og lade *Fienden* boe tryggelig i den største *Deel* af deres ødelagte *Land*.

Dog, *Vidtløftighed* er *Tydskerne*s *Skiøde-Synd* og vi kan have *Nok* i vor egen *Deel*, saa vi nødes til at bryde af i *Tide* med den *Bemærkning*, at i *Henseende* til *Kiends-Giærningerne* stemmer *Ditmer* ret godt overeens med *Lov-Taleren*, undtagen i hans sidste mærkelige *Ord* om *Knud* (ved 1018) som lyder saaledes: i *England* blev, *Gud* skee *Lov*! (*Deo gratias*) *Mandskabet* paa *tredive* *Viking-Snekker* nedsablet af *Svens Søn*, deres egen *Konge*, saa han, som med sin *Fader* *hjem søgte* og idelig *hærgede* *Landet*, sidder nu i sin *Eenlighed* og maa forsvare sig selv, som *Basilisken* i *Afrikas Sand-Ørk**).

See, det var da *Tydskerne*s *Tanker*, *Ønsker* og *Forhaabninger* ved *Englands Erobring* af de *Danske*, og ved *Stand-Retten*, *Knud* holdt over *Edrik* og hans *Med-Skyldige*, og »*fromme*« kan *Man*, uagtet *Bispens* *gudelige Stil*, just ikke kalde dem, billige er de heller neppe; men de henvende dog vor *Opmærksomhed* paa del *Sørge-Spil*, raa *Strids-Mænd* altid opføre i den dannede *Verden*, og *Sørge-Spil*, hvis *Indhold* kun er *Blod-Bad*, maae vi finde slette, ligesaavel af *Danske* som af *Tydske* *Forfattere*. Det nytter ikke her at beraabe sig paa *Krigs-Retten*, thi det er den afskyelige *Romer-Ret*, ikke heller at hænge sig i den *Angel-Sachsiske* *Straffe-Præken* af *Lupus*, hvor det siges reentud, at *Alting* var raaddent i *England* fra *Inderst* til *Yderst***), thi naar det er allersandest, retfærdiggjør det dog kun *Sværdet*, aldrig *Haanden*, som hos de *Mennesker*, vi skal agte og elske, maa stræbe efter *Andet* end *Rov* og *Mord*. Spørgsmaalet er altsaa her slet ikke om *Løn* som forskyldt, hvorved *Hamlet* meget rigtig anmærker, at skal *Retten* saaledes have sin *Gænge*, maae vi i det *Mindste* *kagstryges* Allesammen, men Spørgsmaalet er: om *Menneske-Livet* med tilsvarende *Dannelse* øiensynlig vandt ved *Englands* ^{*-*} 77 *Erobring* af de *Danske*, og besvarede *Verdens-Historien* ikke det med *Ja*, da skulde den kun i *Forbigaaende* nævne *Danskerne* med deres *Knud* ligesom *Hunnerne* med deres *Atle* den *Store*, nævne dem som et eget *Slags* *Rov-Dyr*, der trivedes bedst i *Vandet* og drev deres *Uvæsen* til det

Høieste i det *Ellevte* som Hine i det *Femte* Aarhundrede. Saaledes er nu vel ogsaa *Danskerne* hidtil sædvanlig behandlede i Verdens-Historien, men skulde det lade sig forsvare, maatte natur-ligviis en »*Dansk*« Verdens-Historie være ligesaa utænkelig som en »*Hunnisk*«; thi i det Hele falder Æblet aldrig langt fra Stammen, saa hvor der udvikler sig en eiendommelig Anskuelse af *Menneske-Livet*, som noget ikke Dyrisk men Guddommeligt, der har ogsaa fra Arilds-Tid været kraftig Deeltagelse i dette Menneske-Liv, og det er desuden soleklart, at naaede *Danmark* i Middel-Alderen nogen aandelig Udvikling, maa det takke Forbindelsen med *England* derfor. Naar nu kun *Menneske-Livet* vinder ved en Kamp, da er det *Aanden* ligegyldigt paa hvad *Sted*, og med et saa øiensynligt *Forraads-Kammer* og *Oplags-Sted* for den ny Verden, som *England*, er det kun en Bisag, *hvad* der bliver *tilbage*, naar Hver har faaet Sit; men naar Man seer, hvad *Angel-Sachserne* i det *Tiende* Aarhundrede nedsank til, da er det en følgelig Sag, at Alt hvad der siden har aandig udmærket sig i *England* maa enten være af *Dansk* eller af *Normannisk* Oprindelse, og det var aabenbar ikke *Normannerne*, der bekæmpede den *Romerske* Retning og skabde det *Engelske* Bog-Sprog, med Alt hvad dertil hører. Det vil derfor aldrig falde veloplyste *Engelsk-Mænd* ind at betragte *Danskerne* som den *Angel-Sachsiske* Dannelses Bane-Mænd, hvilken de tvertimod, saavidt mueligt, tilegnede sig og giengjældte med de »raa Materialier«, uden hvilke den »*Engelske Dannelse*«, som blot er en god Bearbejdelse deraf, aldrig vilde fundet Sted.

Forholdet mellem *England* og *Danmark* i Middel-Alderen er nemlig det Eneste i sit Slags, fordi Erobrerne i det *Ellevte* Aarhundrede var for en stor Deel »samme Moders Børn« som de i det *Femte*, og kunde derfor ikke blot forstaae men sammensmelte med dem, og gjorde det virkelig til fælles Fordeel, thi *Angel-Sachserne* fik ikke blot en Tugtelse men ogsaa en *Forstærkning*, de høilig trængde til, og *Danskerne* vandt ikke blot store *Midler* til Uddannelse, som de fattedes, men blev ogsaa mange uvorne Kæmper og urolige Hoveder kvit, 78 som fandt hvad de søgde »Død eller Brød« i det rige *England*, hvor *Livet* er en *Glæring*, der netop for at lykkes kræver stridige og stærke Elementer. I alle Henseender maa da »*Joms-Borg*« staae os for Øie, naar vi betragte den Krig, hvori Høvdingen *derfra*, *Thorkild* den *Høie*, er Mærkes-Manden; thi *Joms-Vikingerne* var jo netop gode *Stal-Brødre* til »*Hengst* og *Hors*«, og det var farlige Naboer for *Danmark*, som *Islænderne* sige, *Sven Tveskiæg* haabede at blive kvit ved at opægge dem til Toget mod *Hakon Jarl*, og som *Saxo* vist nok med Grund skylder for at have givet *Slaverne* Mod og Vane paa *Danmark*. Disse *Joms-Vikinger*, som paa Øster-Søens Kyst sikkert vilde ødelagt *Danmark*, der allerede i *Sven Tveskiægs* Tid to Gange maatte købe sin Konge af dem og kunde ikke veie ham op med Penge, uden at kaste sine Kvinders Guld-Smykker i Skaalen; disse *Joms-Vikinger* kunde umuelig gøre den dannede Verden en større Tjeneste, end først at skaffe *Danmark* en Deel gode *Engelske* Penge og Præster, og dernæst sætte sig ned eller falde paa Øen, hvor *Normannerne* var ved Haanden, som *Hakon Jarl* i *Hjøring-Vaag*, med Haardt imod Haardt!

Vi sige altsaa med Rette, at *Englands* Erobring af de *Danske* var noget langt Andet og Bedre end *Ditmer* drømde om, og hvordan *Knud* den *Store* personlig teede sig derved, bliver saameget mere hans egen Sag, som *Saxos* Krønike viser, de kværsiddende *Danskere* har kun taget meget liden Deel i hans Storhed; thi ikke blot er *Saxo* nær ved at skiænde over, at han [*Knud*] er blevet Rygtets Yndling, saa hans Glands fordunkler andre *Dane-Kongers*, der alle Dage i Daad kunde maale sig med ham, men *Danmark* har næsten ikke bevaret et Sagn om ham. Tildeels har dette nu samme Grund, som at en Bonde-Mand, hvis Søn er blevet Professor, ei veed stort at fortælle om hans lærde Værker og Penne-Feider; men det viser dog ogsaa, at *Knud* i den store Verden maa være blevet Fædrene-Hytten langt mere fremmed, end *Englands-Toget* nødvendig medførde, saa han maa egenlig betragtes som »udvandret« med *Joms-Vikingerne*, hvorfor han da heller ikke forlangde at begraves i *Roskilde*, men lagde sig til Hvile i *Winchester*, medens Ordet gik i *Danmark*, han havde endt sit Løb og fundet sin Grav i *Normandiet**).

Det vidne da ogsaa de *Engelske* Forfattere eenstemmig, at * 79 *Knud*, efter *Edmonds* Død, ikke alene ved at gifte sig med *Ædelreds* Enke, *Dronning Emma*, men paa alle optænkelige Maader stræbde at vinde sine nye Undersaatters Hengivenhed, og da de gamle Viking-Høvdinge naturligviis ikke har været Hertuger efter deres Hoved, var det vel ogsaa for deres Skyld han snart gjorde *Thorkild* den *Høie* fredløs*). *Wilhelm* af *Malmesbury* siger i alt Fald udtrykkelig, det var for den Vold han fordum øvede mod *Ærke-Bispen* i *Kanterbury* (Ælfeg), som var ynkkelig myrdet af *Vikingerne* og blev nu skrinlagt som en Helgen, og han lægger til, at saasnart *Thorkild* satte sin Fod paa *Dansk* Grund, blev han grebet og aflivet**). Om *Knuds* Svoger, *Erik Jarl*, virkelig, som *Wilhelm* siger, ogsaa maatte rømme Landet, er vel tvivlsomt, men da *Islænderne* sige, han døde paa en *Romer-Reise*, er det dog meget mueligt; thi at *Knud* ikke gjorde meget for *Svogerskabs* Skyld, fik *Ulv* Sprageleg at finde, hvem han uden Lov og Dom lod myrde, enten, efter *Saxo*, ved sit eget Bord, eller, efter *Islænderne*, ved *Alteret* i *Roskilde* Dom-Kirke***).

Dog, om ogsaa *Ulf* og *Edrik* var de eneste fribaarne Mænd, *Knud*, uden Lov og Dom, lod myrde i Freds-Tid, og om det kun skulde være sort Bagtalelse, hvad *Sachse-Krøniken* rigtig nok ligesaavel som *Lov-Talen tier* med, at han sendte *Edmund* Jernsides Sønner til *Sverrig* for at myrdes, saa er det dog lige klart, at *Danmark* gierne maa give Afkald paa *Æren* baade af hans Kroner og hans Klogskab, naar Det saa kan fritages for Skammen af hans Tyranniske Luner.

Hvorledes *Knud* blev Konge i *Danmark*, veed Man egenlig slet ikke, da hans Broder *Harald*, hvem *Saxo* end ikke nævner, forsvinder ubemærket, men hvordan han blev Konge i *Norge*, veed vi langt bedre, end han skulde ønske, thi det var ved at bestikke alle de dygtige *Nordmænd*, han kunde enten høre eller spørge, med

store Penge og end større Løfter.

Da vi sidst forlod *Norge*, havde nemlig Seier-Herrerne i *Svalder-Slaget* deelt Riget som et Bytte, dog saaledes, at Kongerne i *Danmark* og *Sverrig* nøiedes omtrent med Navnet, medens *Jarle-Sønnerne Erik* og *Sven* havde Gavnet. Derved blev det, indtil, medens *Erik* Jarl var i *England*, *Olav Haraldsen*, af *Haarfagers Æt*, benyttede Leiligheden og skyndte sig (1015) hjem til *Norge*, hvor hans Stillader, *Sigurd* ^{*-*} 80 *Syr*, var Nisse-Konge paa *Ringerige*, under *Dansk* Høihed. Da *Olav* var langt fra at tilkæmpe sig den Vigtighed i *Verdens-Historien* som i *Norges*, hvis *Skyts-Helgen* han blev, kan vi her hverken dvæle ved hans Kamp med *Jarlerne*, eller ved hans Kiv med *Oluf Svensker*, og alt hans Bryderi med Nisse-Kongen *Rærek* paa *Hede-Marken*, men vi maae dog lægge Mærke til, at Det og Mere findes paa det Livligste udviklet og beskrevet i hans *Saga*, som viser os den *Islandske Skildre-Konst* i al sin Glands. Hvad vi her maae udhæve, er derimod hans *Ivrighed* ikke blot for *Daaben*, men for Afguderiets fuldkomne Afskaffelse, thi baade er det fra denne Side han indtager sin Plads i *Verdens-Historien*, mellem *Norges* kronede *Prædikanter*, og i den Anledning han paadrog sig det bittere Nag hos *Trønder* og *Haleier*, der kostede ham baade Liv og Krone. Han var, efter *Sagaen*, døbt af *Olav Tryggesen*, hvem han ogsaa ved Christendommens Indførelse meget tog til Mønster, men, skiøndt baade kiæk og klog, var han dog ikke saadant et Vidunder i Nordmænds Øine, saa de taalde ikke det Halve af ham, og han vilde slet Intet taale af dem, hvad umueligt kunde gaae godt, da »*Norske Herser*« er kun et andet Navn paa »*Normanniske Baroner*«, og *Norges* »*ypperste Herse*«, der saae alle *Jarler* over Skuldrene, *Olav Tryggesens* Svoger, *Erling Skjalgsen* paa *Sole*, krummede kun meget nødig sin Rygg selv for en Konge.

At *Knud* tog *Olav* hans Frihed meget unaadig op, var en følgelig Sag, og havde han, det Første han fik Stunder, hjemsogt *Norge* med en Deel af Englands og Danmarks Styrke, eller med den Hele, da havde det været *Verdens* sædvanlige Løb, det *Nordmænd* saavel som andre Folk maatte lære at finde dem i, men nu lurede han aabenbar paa Leilighed, til *Olav* havde lagt sig ud med *Erling Skjalgsen* og andre Høvdinger, som under de Omstændigheder hverken fandt det deres Ære for nær at bukke dybt for Kongen i *England*, eller at modtage gyldne Beviser paa hans Bevaagenhed. Ja, selv da sendte han ingen Hær til *Norge*, men et stadseligt Gesandtskab [Krone-Budskab], der, ved kun at forlange Hylding og Skat af Kong *Olav*, skulde krænke og ydmyge ham, medens de udspeidede Tilstanden og bearbejdede Gemytterne omkring ham*). Forbittret herover og kied af bestandig at ligge paa Vagt mod ^{*-*} 81 en mægtig Fiende, der kun troede, gjorde *Olav* et Tog til *Danmark*, i Forbindelse med den *Svenske* Kong *Ønund*, og havde aabenbar en Fordeel over *Knuds* Flaade, men hvad enten *Knuds* Foræringer dog ogsaa gjorde Virkning i *Sverrig*, eller *Olav* selv fælde sig for svag, saa undveg Kongerne et Hoved-Slag, snart seilede Kong *Ønund* hjem, og da *Olav*, som ei mere vidste, hvem han turde troe, fandt det alt for voveligt at gaae igiennem *Øre-Sund*, hvor den *Engelske* Flaade laae, forlod han sine Skibe paa *Kalmar-Næs* og reiste landveis hjem som en skibbruden Mand*). *Erling Skjalgsen*, som enstund havde opholdt sig i *England*, kom tilbage samme Efteraar, med store Foræringer, og med endeel Bisse-Kræmmere, der om Vinteren løb Landet rundt og opkiøbde alt det »*Venskab*« til *Knud*, de kunde gjøre fal, deels for »det rene Væsen« og deels for Løfter om Guld og grønne Skove, og saa, næste Sommer, da faldt det Kong *Knud* beleiligt at gjøre sit Tog til *Norge*, hvor nu ingen Modstand var at vente**). Han skulde Havet med sin Flaade, satte Kaasen lige op til *Nid[a]ros*, lod sig i *Trønde-Lagen* udraabe til *Norges* Konge, gjorde Sønnen af sin Syster og *Erik* Jarl, *Hakon*, til Rigs-Forstander, uddeelte Forleninger, sagde *Einer Thambeskjælver* smukke Ting, seilede tilbage til *Danmark*, og lod Helte-Gieraingen besynges af sin *Islandske* Hof-Skjald, *Thoraren* Lov-Tunge eller Roesiflæng, især bekiendt af Omkvædet paa *Knuds*-Drapen: *Knud* freder Jorden som *Christus* Himlen***). Kun forgiæves prøvede *Olav*, som imidlertid maatte sidde stille i *Tønsberg*, da *Knud* var borte, at komme paa Thronen igien, Lykken var ham bestemt imod, og da han, efter et Ophold hos Kong *Jarislav* i *Holmgaard*, brød tillands over *Kiølen* ind i *Trønde-Lagen* (1030), var den unge *Hakon* Jarl vel alt forgaaet, men *Trønderne* flokkedes dog under Anførsel af *Haleierne*: *Thore Hund* paa *Bjærkøe* og *Harek* fra *Thjøtøe* (en Søn af Eivind Skalda-Spilder), leverede *Olav* et Slag paa *Stiklestad* i *Værdalen* og fik Held til at fælde ham). Nu satte *Knud* sin Frille-Søn *Sven*, som *Islænderne* sige havde været Høvding i *Jomsborg*, til Konge i *Norge*, men han var i alt Fald kun en opløben Dreng, der snart blev ligesaa foragtet, som hans Moder, *Engelænderinden* ^{*-*} 82 *Ælvive*, hvem Man tilskrev lians haarde Love, blev forhadet, og saasnart *Olavs* Søn, *Magnus* den Gode, viste sig, fandt *Sven* det Klogest at pakke ind, saa *Knud* den *Store* mistede *Norge* ligesaa hurtigt og meget lettere end det var vundet*).

Samme Aar (1035)1 *Svend* blev fordrevet, døde hans Fader, hvem *Emmas* Lov-Taler kalder *Keiser* over *Danmark*, *England*, *Bretland* (Vales), *Skotland* og *Norge*, og det er forsaavidt ganske rigtigt, som han langt mindre lignede en *Danne-Konge* af Guds Naade, end en *Romersk Keiser*, med Spydstage-Ret, der triumferede over langt mere end han vandt og drømde sig en Gud paa Jorden. Man studser derfor let ved at læse det smukke Sagn om ham, at han for at beskjemme sine Forgudere engang satte sig ved Havet henimod Flod-Tiden, og truede, som Landets Herre, Bølgerne, hvis de vovede at væde hans Taa, men sprang saa op, da de ei vilde lystre, priste Himlens og Jordens og Havets Skaber, som den eneste rette Herre, satte Guld-Kronen paa et *Christus-Billede* og bar den aldrig siden**). Vel fortæller *Robert* af *Glocester* *Historien* saaledes, at *Knud* virkelig var indbildsk nok til at tænke, Havet skulde have lystret ham, og helbredtes kun af Erfaringen for den Daarlighed; men saa *dum* var *Knud* ingenlunde, og da hans *Venskab* med *Geistligheden* viser, han var langt fra at være Guds-Fornægter, kunde han være stolt nok, skiønt han loe ad dem, der alt for ubehændigt vilde løfte ham til Skyerne.

Hvilken Opsigt for Resten *Knud* gjorde i Verden, slutter Man vel bedst deraf, at den *Tydske Keiser Konrad* af Franken, den anseeligste Fyrste i Europa, sluttede Forbund og *Svogerskab* med ham, og denne Opsigt blev ikke lidet forøget ved hans *Romer-Reise* (1031), da han saae Guld i *Frankrig* og *Italien*, som *Rolf Krage* 2 paa Fyrresvold, og skrev et saare mærkværdigt Brev til begge *Englands Ærke-Bisper* og alle Rigets Stormænd, hvori han skrifter ganske ærlig sine Konge-Synder, lover Bod og Bedring, og forbyder strængelig alle sine Embeds-Mænd at gjøre mindste Uskiel, var det end for at tækkes ham, eller at tage en Skilling med Uret, var det ^{***} 83 end til hans Fordeel, da han herefter alvorlig vilde 1 frygte Gud og ære Loven og trængde 2 ei til uretfærdigt Gods*). Da nemlig *Engelænderne* vidne, at han efter sin Hjemkomst *virkelig* beflittede sig paa alt Godt, er det billigt at tænke, hans forrige Voldsomhed og tyranniske Luner var mere Følgen 3 af Opvæxt i Leiren mellem raa *Joms-Vikinger*, end egenlig Natur. Dog kan hverken dette, eller hans baade i *England* og *Danmark* berømte *Lov-Givning*, eller nogen Roes enten af *Emmas* Lovtaler eller af *Knytling-Sagas* Forfatter give ham Adkomst til Storheds Navn 4, uden som *Lykkens store* Kiæle-Dægge (*hamingjumadr mikill um alla hluti*), der, skiøndt han, som de fleste Erobrere, døde ung (under *fyrretive* Aar), dog havde det mellem dem vel mageløse Held at opleve den Dag, han fandt sig rig og mægtig nok, og at vinde den Roes: han bedredes med Aarene! I alle andre Henseender staaer han langt under sin Med-Beiler til Nordens Beundring, *Hellig-Olav*; thi medens vi see *Olav* endnu paa *Stiklestad* i en Skjoldborg af trofaste Venner, som dele hans Død og Udødelighed, sidder *Knud* saa eensom i Høielofts-Salen, at er det end meget for haardt at ligne ham ved »Basiliken i Afrikas Sand-Ørk«, er det dog klart, [at] han søgte paa *Thronen* og paa *Valen* kun Redskaber, ikke Medhjelpere, og fandt derfor kun Misundere istedenfor Beundrere, han fattedes Alt hvad Hengivenhed skiænker og maatte nøies med hvad Guld kan opveie! Vel er det ikke usandsynligt, at han »inden lukte Dørre« baade søgte og fandt Endeel, som anderledes adler Mennesket og fryder Hjertet, men skiøndt Enkelt-Manden, til sin *Lykke*, tit i det Smaa kan baade give og tage rig Erstatning for store Mangler, saa bliver han dog aldrig stor derved, og hvad enten det er i Løn-Kammeret eller i fremmede Lande en Konge maa søge sin Roes og sin Glæde; fattes han dem under Kronen, da vakler hans Throne! Det hørde da ogsaa til *Knuds* besynderlige *Lykke*, at han døde før han dalede, thi han fik neppe engang Tidende om *Svens* Uddrivelse fra *Norge*, og fælde i alt Fald slet ikke sin Afmagt til at indsætte ham igien, saa lidt som det kunde ahne ham, der efterlod tre unge Sønner, rigere Arvinger end nogen Mands i Europa, at inden syv Aar var omme, skulde alle Sønnerne være døde og Arven i Fiendernes ^{***} 84 Vold, saa hans eneste navnkundige Frænde, *Ulv* Spragelegs Søn, omvankede flygtig i Fæderne-Landet!

Det blev nemlig *Ædelreds* og *Hellig-Olavs* Sønner, som arvede *Knud* den Store; thi efterat hans Egne, *Harald* og *Harde-Knud*, havde gjort ham og det *Danske Navn* al den Skam i *Engeland*, de kunde, faldt Riget der til *Edvard* den Hellige, og *Magnus* den Gode forsvarede sig ikke blot paa Norges Throne, men besteg ved *Harde-Knuds* Død tillige *Danmarks*, enten efter et sært Forlig imellem dem, eller i Følge den *Stærkeres Ret*. Det Første har længe giældt for afgjort, da baade *Saxo* og *Snorro* melde det; men da den *samtidige Adam* af Bremen, underrettet af *Sven Æstridsøn*, der maatte vide det tilgavns, udtrykkelig skriver, at *Magnus* tog *Danmark* med Staal-Handske, mens *Harde-Knud* endnu levede, saa vil der meget Andet end Efter-Snak til at svække hans Vidnesbyrd*). Da *Knytling-Saga*, som heller Intet taler om *Forliget*, lærer os, at *Sven Æstridsøn* hedd ogsaa »*Magnus*«**), har Sagnet formodenlig sammenblandet ham med »Nordmanden«, saa det har været *Frænderne*, *Sven* og *Harde-Knud*, der trættedes om *Danmarks Krone*, men blev mindelig forligte.

Med *Harde-Knud* (hvis løierlige Navn vel har været *Haarde-Knude*, som et uopløseligt Baand mellem *Knud* og *Emma*, *Danmark* og *England*) uddøde, siger *Knytlinga*, *Danmarks gamle Konge-Slæggt*, altsaa »*Skjoldungerne*«, og skiøndt det er et stort Spørgsmaal, hvad Æt, uden *Gorm* den Gamles, *Knytlingerne* var af, er det dog baade vist og kiendeligt nok, at *Knud* den Stores Syster-Søn, *Sven Ulfson*, eller, som han almindelig kaldes efter sin Moder, *Sven Æstridsen*, blev Fader til en ny Herre-Stamme, som [vel] maa kalde de Danske »*Ylfinger*«, og beholdt *Thronen* i *trehundrede* Aar, til den uddøde med *Valdemar* Atterdag og *Margrethe*.

Denne *Sven*, om hvem *Adam* af Bremen vidner, at alle *Barbarernes* (Slavernes), end sige da *Danskernes*, Historie stod for ham, som den var præntet ***); har vi derfor alt tit maattet nævne som Klerkens Hjemmel, men uagtet han i mange Henseender maa have været en ganske udmærket Mand, gjorde ^{**} 85 han dog, uden for det *Bremiske Ærke-Stifts* Grændser, alt for liden Opsigt, til at vi her kan dvæle ved hans mange Slag med *Norges* Konger, der desuden var omtrent ligesaa mange *Nederlag*, og det maa da være nok sagt om ham som *Konge* i *Danmark*, at det var kun ved at overleve baade *Magnus* den Gode og *Harald Haardraade*, han blev fast i *Sadelen*, og kunde ved sin Død (1076) efterlade Riget til sine mangfoldige Sønner, blandt hvilke dog kun *Hellig-Knud* og *Erik Eiegod* blev navnkundige. Selv hans uopløselige Venskab med sin skarpe Tugte-Mester, Biskop *Vilhelm* i *Roskilde*, kan her kun berøres, fordi denne *Vilhelm Engelskmand*, som bygde *Roskilde* Dom-Kirke, selv er en Hæders-Mand i *Danmarks* Historie, som indskiærper os, at den Danske Kirke, og dermed hele Dannelsen, havde *Angel-Sachserne* og *Knud* den Store usigelig meget at takke.

Sven Æstridsens Norske Avinds-Mand [Medbeiler], *Harald Haardraade*, har derimod i dyre Domme kiøbt sig en egen Navnkundighed i Verdens-Historien, som det var Synd at mis, unde, end sige 1 berøve ham, og han var i alle Maader, som den første navnkundige »*Væring*«, en saare mærkværdig Mand.

Denne *Harald* var en Søn af *Sigurd Syr* paa *Ringe-Rige*, og Halv-Broder til *Hellig-Olav*, med hvem han som en femten Aars Knøs og tidligmoden Skjald gik kvædende i Kreds paa *Stiklestad*, og lagdes i Dvale paa

Val-Pladsen, men blev forbundet, kom sig og søgte sin Lykke først i *Holmgaard* og derpaa »langt af Leed« i *Maglegaard*, hvor *Zoe*, den sidste Levning af det *Makedoniske Huus*, dengang valgte og vragede Keisere, som Kvinder Stads. *Harald* med sit Følge blev strax optaget mellem *Væringerne* (Forbunds-Tropperne dvs. *Fæderati* [wedbroðers]) og skal, efter hans eget og *Islændernes* Sigende, have udmærket sig ganske overordenlig i *Serkland* (Afrika) og paa *Sikiløe* (Sicilien)*, hvorom *Byzantinerne* dog intet melde, men tilskrive *Georg Maniakes*, som Over-General, det Hele. Da imidlertid *Adam* af Bremen ogsaa bruger stærke Udtryk om *Haralds* Bedrifter i den *Græske Keisers* Tjeneste**), og det er vist, han var hvas, hvor han kom, kan *Byzantinerne* Taushed saameget mindre vække Tvivl, som *Kedren*, der ved denne Tid ganske rigtig nævner *Væringerne*, ^{***} 86 hverken melder, hvor de tjende, eller hvad *deres* Høvding hedde.

Tilslidst faldt *Harald* i Unaade hos Keiserinden og blev smidt i Taarnet, og Man hviskede om, det var fordi han ikke vilde ægte hende, men en god Veninde hjalp ham ud, hvorpaa han endnu var med at stikke Øinene ud paa Keiseren og skyndte sig afsted tilbage til *Holmgaard* og *Norden**).

Om nu *Harald*, som *Adam* melder, ved sin Hjemkomst fandt Norges Throne ledig, eller, som *Islænderne* udførlig berette, fandt *Magnus* og *Sven* i fuldt Slagsmaal om *Danmarks*, blev først Stal-Broder med *Sven*, men deelde siden halvt med *Magnus***), det kan vi ikke opholde os ved, da det egentlig kun er *Haralds Udenlands-Reiser*, vi har med at gjøre, saa selv hans glimrende Seire over *Sven Æstridsen* og hans [sine] egne Undersaatter, navnlig *Einer Tambeskiælver*, hvem han dog stjal Livet af, kan her kun nævnes i Forbigaaende.

Sagen er, at vi, ligesom *Harald*, har Øie paa *Engeland*, der ligesaa lidt tabde sin Vigtighed i Verdens-Historien ved at skilles fra *Danmark*, som ved at samles og klogelig styres af *Knud*, men var dog under *Edvard* den Hellige saa forvirret og forstemt, at Vove-Halse, hvis høieste Ønske var Glimmer og Galgen-Frist, godt kunde vente der at gjøre deres Lykke.

Blandt de indenlandske Vove-Halse var nu enstund Ingen lykkeligere end *Godvin* Jarl og hans Sønner, og da En af Disse endogsaa et Øieblik kom til at bære Kronen, er det nok værdt at vide, at *Godvin* var en Søn af *Ulfnad* Herse (Wulfnoth) i *Sussex*, som i Kong *Ædelreds* Dage blev gjort fredløs, men trodsede hele Rigets Styrke***). Hvordan det siden gik *Ulfnad*, tale *Angel-Sachserne* Intet om, men »*Knytlunga*« fortæller, at da *Ulv Sprageleg* efter Slaget ved *Skorsten* forvildede sig i en tyk Skov, stødte han paa den Fredløses pæne Hytte og blev ledsaget ned til Stranden af *Godvin*, hvem han skaffede i Naade hos Kong *Knud* og giftede med sin Syster, som derved blev Moder til endeel Sønner, og deriblandt Kong *Harald* og *Toste Jarl*). Dette Ægteskab veed *Wilhelm* fra *Malmesbury* vel Intet af, men han veed ikke heller, hvem der var Moder til *Harald* og *Toste*, og faaer da lade sig oplyse ^{***} 87 derom af *Islænderne* 1, som her kan pukke paa *Adam* af Bremens Medhold2*).

Man hører for Resten ikke synderlig til *Godvin* Jarl og hans Sønner, førend under *Edvard* den Hellige, hvem de satte paa Thronen og vilde altsaa naturligviis raade over, men havde dertil farlige Med-Beilere i *Normannerne*, som *Edvard* fra Barns-Been havde nydt Godhed af [hos] og var vant til at lystre. Det kom derfor engang (1048) til aaben Feide mellem Kongens selvgjorte Formyndere, men Enden blev dog, at *Normannerne*, med Ærke-Biskop *Robert* af Canterbury i Spidsen, indtil videre maatte rømme Landet og lade de Indfødte raade**). Ved samme Leilighed gik det udentvivil ogsaa ud over de *Danske Herremænd*, thi *Adam* af Bremen siger, at det var egentlig *Godvins* Sønner, der skildte *Engeland* fra *Danmark*, slog den Ene af *Sven Æstridsens* Brødre ihjel, og drev den Anden ud ***), saa det stadfæstede sig ogsaa her, at Frænde er Frænde værst. *Edvard*, siger *Adam*, fik vel Lov at beholde Livet og Konge-Navnet, men det var ogsaa Alt, og *Saxo* kalder ham reent ud en kronet Slave [Træl], og melder, hvad der er ganske rimeligt, at *Harald*, for at glimre som »Fædrene-Landets Befrier«, stjal paa een Dag Livet af hele den *Danske Liv-Vagt*).

Der har været megen Trætte om, hvem *Edvard* egentlig ønskede til sin Efter-Mand: enten *Sven Æstridsen*, hvem *Adam* siger, han gav baade Løfte og *Handsel*), eller *Harald* Godvinsen, der selv vilde have hørt ham hviske om sig paa hans Døds-Seng, eller endelig Hertug *Vilhelm* i *Normandiet*, for hvis Vugge det vel maa være sunget; men det er saameget mindre værdt at tvistes om, som der, i det Mindste for vore Øine, ei kunde være noget Afmægtigere end *Edwards* Ønsker. Det er imidlertid klart nok, at ikke alene han, men *England* i det Hele, hældede til den *Franske* Side, medens *Northumberlænderne* for deres Part vel, næst efter dem selv, holdt mest af de *Norske*; thi vi læse, at da de fordrev deres Jarl, *Toste Godvinsen*, sparede de ligesaa lidt *Engelskmænd* som *Danskere*).

*** 88

Da *Edvard* døde (1066), blev *Harald Godvinsen* vel uden al indenlandsk Modsigelse hans Efter-Mand1, men maatte endnu samme Aar holde to Slag om Kronen med udenlandske Med-Beilere, og tabde ligesaa afgjørende det Sidste, som han vandt det Første.

Om nu *Harald Haardraade* fra *Norge* kom af sig selv, for at prøve Lykken i *England*, eller *Toste* Jarl, som var usaattes med sin Broder, hentede ham, [det] kommer omtrent ud paa Eet, da de To i alt Fald gjorde Følgeskab baade til Valen og til Graven; men *Islænderne*, som her synes at vide bedst Beskeed, fortælle udførlig, at *Toste* Jarl kom først til *Danmark* og vilde overtalt [overtale] sin Frænde, *Sven Æstridsen*, til at

vove en Dyst for *Knud* den Stores Krone, og da det mislykkedes, til *Norge*, hvor hans Ord faldt i god Jord, saa *Harald* fulgte ham hjem med en Flaade paa 200 Skibe*). De løb op ad *Humberen*, slog *Morker Jarl* og nødte *York* til at thinge, men da de tænkte, der var Fred og ingen Fare, og kom kun med halv Styrke og letbevæbnede for at holde deres Indtog, havde Bymændene narret dem, saa *Harald Godvinsen* kom farende ud af [ad] Porten med sin Hær og nødte dem [Nordmanden] til enten at vende Rygg eller holde Stand ved *Stanford-Bro*. *Haardraade* valgde naturligviis det Sidste, og skikkede kun Bud ned til Flaaden om sin Brynie og anden Forstærkning, ikke heller kunde Engelænderne bryde hans Skjold-Borg, men i sin Hidsighed brød han selv ud deraf og faldt, tilligemed *Toste*, førend *Eisten Urhane* kom med de Brynieklædte. Kun forgiæves stræbde *Eisten* at hevne Skade, han fik selv sit Bane-Saar, men ventelig var han dog den *ubenævnte Nordmand*, Engelænderne give det Lov, at han alene enstund saaledes forsvarede *Stanford-Bro*, at tilsidst Ingen turde vove sig imod ham, og da han kun loe ad gode Tilbud, havde han kanskee staaet der endnu, hvis der ikke var kommet et *Kaste-Spyd* og [havde] strakt ham til Jorden**).

Saaledes sank da »Nordens Lyn og alle Danske Øers Skræk«, som *Adam* kalder *Harald****), i den sorte Jord, og han tog ^{***} 89 *Norges* glimrende Udsigter med sig i Graven, thi hans Søn *Olav Kyrre* (den Stille) vendte kun med Seier-Herrens Forlov hjem til *Norge*, og skiøndt *Kæmpe-Aanden* endnu øiensynlig svævede over *Magnus Barfod*, som faldt i *Irland*, og over *Sigurd Jorsalfar*, som under *Kors-Togene* glimrede ved *Sidon* og i *Maglegaard*, saa stod dog »den *Engelske Krone*« ei meer paa Spil, og med *Sigurd* i det *Tolvte* Aarhundrede uddøde egenlig de storladne »*Ynglinger*« af *Haarfagers* 2 Æt. Naar Man selv er Nordbo, og seer, at enten skulde *England* tilfalde den *Norske Konge* eller den *Normanniske Hertug*, kan Man ikke vel bare sig for at tænke, *Haardraades* Seier vilde sparet *England* Undergangs-Kampen med *Frankrig*, baade i Sproget og i Marken, baade i Aandens og i Haandens Verden, mens den uopløselig vilde sammenknyttet *Angel-Sachsisk* med *Islandsk* og *England* med *Norden*; men alt saadant Drømme-Værk er dog kun Giøgleri; thi hverken er der hidtil, ikke heller vorder der, til Verdens Ende, nogen Seier vundet, som, efter Omstændighederne, kunde timedes uden hele den foregaaende Kamp. Sammenligne vi Gammelt og *Nyt* i den Nordiske Halv-Verden, da maa det aandelig bundfrosne *Island* ved Siden ad det omsmeltede *3 Angeln* [Angel] vel ogsaa lære os, at *Nordens Vætte*, hvor kæmpemæssig Den [han] end stræbde at tilegne sig den *Christelige* Anskuelse, og dermed fortsætte sin gamle Bane, dog dermed kun prøvede paa en Umuelighed og maatte, for at opstaae i Kirken, først virkelig drukne i Daaben!

Dog, ogsaa disse Grublerier maae, heller end fortsættes, hurtig afbrydes ved de store Optrin af det virkelige Liv, som *Normannernes* og *Kors-Togenes* Historie beskriver; thi der kommer det unægtelig for Dagen, *hvorvidt* det var mueligt at oprette et *Verdsligt Christus-Rige*, uden at Virak kom til at gaae for Aand, Vie-Vand for Kraft, Optog for Bedrift, Legender for Historie, og Skabilken-Hoveder [Blokhoveder] for Engle og Helgene, ja, for Herren selv!

* * *

90

Normanner og Islændere.

Thule, der ligger saa uendelig langt borte, bag det vilde Hav, er, saa at sige, ganske ubekjendt; men dog veed saavel *Barbarerne*, som de Romerske Skribenter, heel mærkelige Ting om den at fortælle og nu hedder den *Island*.

Disse *Bremer-Klerkens* Ord, i hans korte, men uskatteerlige Beskrivelse af *Nørre-Leden**), kan neppe anvendes bedre, end til at indføre *Islænderne* i *Verdens-Historien*, hvor de hidtil kun antegnedes som »de ubekjendte Steder« paa vore gamle Land-Kaart; thi de veed ikke blot saa mærkelige Ting at fortælle om dem selv, som Nogen i hele det gamle *Bremer-Stift*, men har ret egenlig fra *Arlids-Tid* »opoffret sig« til Historien, saa det er baade Skam og Skade at udelukke dem deraf. Uagtet nemlig *Krigs-Bedrifter* nødvendig i vor urolige Verden optage den meste Plads i *Stats-Historien*, saa er det dog ingenlunde for deres egen Skyld, men kun for Kraftens, de yttrede, og Følgerne, de havde, og nu hørde der aabenbar langt mere ægte *Menneske-Kraft* til den *Islandske* Udflytning og historiske Opoffrelse for Slægtens almindelige Bedste, end til Indtagelsen af *England*, og naar *Følgerne* desuagtet er mindre iøinefaldende, kommer det dog vel kun af, at de ligge fjernere og begynde først nu at gjøre Opsigt udenfor *Norden*. Her hjemme gjorde de det derimod saa tidlig, at allerede *Saxo*, vor Romerske [classiske] Skribent fra det *Tolvte* Aarhundrede, giver *Islænderne* det ligesaa forbausende som hæderlige Vidnesbyrd, at de *opoffrede* hele deres *Liv til* at samle og udbrede *Historiske Kundskaber* om alle *Folke-Færd*, fandt deres Fornøielse i at mindes, og satte deres Ære i at ophøje Stor-Værk, saa han af deres Skat-Kammer anseelig berigede sit Værk **).

Da nu, trods Tidens Tand og Ildens Tunge, som har fortæret mange historiske »*Kalve-Skind*,« det

Islandske »Saga-Bibliothek« endnu er et Stovværk, mageløst i sit Slags, og en Skat, hvoraf Historie-Skrivere¹ til Verdens Ende kan og skal anseelig berige deres Værker, saa var det dog alt for urimeligt, ^{*}^{*}^{*} 91 om den lille *Fri-Stat*, der gjorde sig saa fortjent af Verdens-Historien, skulde nogensinde af den forbigaaes med Taushed.

Vil Man indvende, at *Skolen* og *Bøgerne* har deres *egen* Historie, hvori *Islænderne* altid ville finde en Hæders-Plads aaben, men at en *Stat*, der, som *saadan*, ei gjorde mindste Opsigt i Verden, ei heller kan have Krav paa vor Opmærksomhed, hvor det knn er de »*store Stats-Begivenheder*,« hvorom vi spørge; da er den Indvending vel ingenlunde grebet af Luften, men da det altid er *Historie-Skrivere*, der skrive Historie, vil Naturen i alt Fald gaae over Optugelsen, og vi maatte slet forstaae vor Konst, om vi ikke med et godt Skin kunde gjøre »*Historiens egen Stat*« til en Undtagelse fra Regelen. Det er imidlertid kun fordi Man aldrig, hvor Man er sig en stærk *Forkiærlighed* bevidst, kan troe sig selv i Vurderingen af Grundene *for og imod*, [at] jeg helst lader det staae uafgjort, om den *Islandske Republik* hører til de *store Stats-Begivenheder*, eller ikke, thi skulde Man engang finde, at¹ den *Islandske Fri-Stat*, trods al sin Ringhed og Raahed, dog havde Grund-Trækkene af den Forfatning, der mest begunstiger *fremskridende Oplysning om Menneske-Livet*, da vilde unægtelig dens Stiftelse hævde sig Rang mellem de største *Stats-Begivenheder*, i det hele den *Islandske Virksomhed*, med *Mund* og med *Pen*, da maatte sees, ei tilfældig forbundet dermed, men nødvendig udsprunget deraf. Og skuffer nu ikke min naturlige *Forkiærlighed* mig uvitterlig, da er det Sidste virkelig Tilfældet, saa naar Man tænker den *Islandske Fri-Stat* bort[e], forsvinde med det Samme alle de *Skjalde* og *Saga-Mænd*, der fra Midten af det *Tiende* til Midten af det *Trettende* Aarhundrede virke uberegnelig paa *hele Norden*, forsvinder, med dem igjen, *Vøluspá*, *Edda*, *Heimskringla*, og alle de *Old-Nordiske Bøger*, der ikke blot har virket paa vore Bøger, nien paa vor hele Dannelse, og vil virke endnu langt mere paa vore Børns, saa, hvis *Norden* faaer en Hæders-Plads i Nyaars-Tidens Historie, maa det nødvendig baade først og sidst dele Æren med den *Islandske Fri-Stat*!

Skulde den [denne] imidlertid end ikke for sin egen Skyld fortjene en Plads i *Haand-Bogen*, maatte den det dog for Lysets Skyld, den kaster deels paa det hedenske Nordens *Borgerlige Retning*, og deels paa *Normannernes Færd*; thi ^{*} 92 vi maae endelig huske, at *Udvandringen* til *Island* er en Deel af den *Normanniske*, og at hvad der i *Frankrig*, *England* og *Italien* fordunkles i Sammen-Giæringen med fremmede Elementer, fremtræder klart paa den øde Øe i Verdens-Havet, hvor de Norske Vikinger, som paa Fjeldene voxde omkap med Grane-Masterne til deres Snekker, havde det Meste Spille-Rum for deres hele Eiendommelighed! Naar vi derfor see, at Man i *Rude-Borg* (Rouen), da Man fik Pennen i Haanden, havde tilligemed Moders-Maalet halvveis glemt Fædrene-Landet, saa vi maae gaae til Frænderne paa *Island* for at høre ret Beskeed, da maatte i det Mindste Nordiske Historie-Skrivere, ligesom Normannerne, have glemt Fortiden over Øieblikket, naar de ei med Velbehag skulde dvæle ved Mindet om de *Islandske Høvdinger*, som umuelig kunde være meer brydske og balstyrige end de *Normanniske Baroner*, men havde aabenbar langt bedre Øie for Helte-Livet, langt bedre Begreb om »*faste Eiendomme*«, og et langt anderledes mesterligt Greb paa at bygge »*Taarn-Borge*« i Kæmpe-Stil, som kan trodse Tiden og fortælle Efter-Slægten: der var Ild i deres Øine og Marv i deres Been!

Naar *Lag-Manden* for det »*Historiske Selskab*« paa *Island*, *Snorre Sturlesen*, taler om de *Norske* Udvandringer i *Haarfagers Dage*, da synes han selv nær ved at glemme Øen i det *Nordvestlige* Ilishav over den *Nordvestlige* Deel af *Frankerig*, som *Englands Erobrer* havde bragt i alle Folks Munde; thi kun i Forbigaaende nævner han *Islands Bebyggelse* tilligemed *Færøernes*; men det kom dog kun af, at han skrev for *Islændere*, som han vidste godt, glemde ikke dem selv, skiøndt det naturligiis især var fremmede *Begivenheder*, de udfrittede *Saga-Mænd* og *Bøger* om.

Foruden »*Landnams-Bogen*« med alle »*Høvdingernes*« Slægt-Register, har vi da ogsaa en »*Islænder-Bog*« af Præsten *Are Frode*, som blev født, da *Harald Haardraade* faldt, og var den *Første*, som, ved at lægge Hovedet sammen med *Thorodd Rune-Mester* 1, fandt paa, efter »*Angel-Sachsernes Exempel*«, at skrive »*Norsk*« med *Latinske Bogstaver**). Vel er denne »*Islænder-Bog*« saa mager og tør, som om det havde været *Thorodd Rune-Rister* selv, der benyttede ^{*}^{*} 93 det snilde Paafund til en Udskrift af alle de *Islandske Lag-Mænds* Bauta-Stene; men »*Aarstal og Navne*«, skiøndt i og for sig selv slet ingen Ting værd, gjør dog megen Nytte i Verden, især til at skille Folk ad, som enten ikke kan forliges eller maae dog ikke forvexles med hinanden, og naar de i Historien sættes med Flid til hvad Man af andre Kilder har faaet Kundskab om, og af gode Grunde sætter Priis paa, da er de uskatteerlige. Saa nødvendig Man derfor¹ i en begejstret Ungdom² rymper Næse ad de historiske »*Gravskrifter i Lapidar-Stil*«, forliges Man dog efterhaanden med dem og vinder omsider ordenlig de Bedre af dem kiære, vist nok ikke som Mønstre paa oprigtig gode Historie-Bøger, men som de Grændser »*Livet og Døden*« i Middel-Alderen maatte sætte hinanden, naar vi skulde hitte Rede i Vexel-Virkningen.

Af *Ares Bog* lære vi da ikke blot, at *Ingolf*, der først satte Bo paa *Island* i *Reikevig*, (som nu ogsaa skal være Hoved-Staden), kom did, da *Iver*, den slemme *Lodbrogs-Søn*, slog *Hellig-Edmund*, altsaa i Kong *Ælfreds* Dage (efter *Sachse-Krøniken* 870), men ogsaa at *Udflytningen* varede omtrent i *tresindstive* Aar, og [at] Udflytterne kom især fra *Bergens Stift* [Leed], hvorfor det ogsaa, kun med enkelte Forandringer, blev *Halvdan Svartes Guløethings-Lov*, deres første *Lag-Mand*, *Ulfliot* [Ulfjot], som stiftede *Althingel*, gjorde gjældende hos dem*).

Hvor gjerne vi nu end kunde ønske at vide, hvad der dog egentlig stod i den »*Ufflits Lov*«, baade givet og rettet efter *Kloge Thorleif* (sikkert Thors-Præsten) og *Horde-Kaares Raad*, saa var det dog urimelig forlangt, at *Are* skulde tilfredstille denne vor Nysgierrighed, da der *ikke stod* eet Ord3 enten paa Papir eller Kalve-Skind, [ind-] til i det *Tolvte Aarhundrede*, et Aars-Tid før Keiser *Alex* i *Maglegaard* og Kong *Baldvin* i *Jorsal* døde, da den ny Mode blev indført af *Bergthor Lag-Mand*, og *Loven* ved den Leilighed, med *Althingets* Samtykke, [blev] meget forandret**). Ligesaalidt nu, som det kunde falde *Are* ind at afskrive den ny *Lov-Bog* i sin historiske Oversigt, ligesaalidt kunde det falde ham ind, at *hans Læsere* brød sig om, hvad de selv havde været med at afskaffe, saa han er uskyldig, og vi er i Grunden skadesløse; thi at Man ^{***}94 selv i *Hedenskabet* fandt »*Lov og Ret*« i *Norge* og indførte dem strax paa *Island*, det er *Hoved-Sagen*, og »*Kloge Thorleif*« vidste sikkert, meget bedre end *Justinian* og alle de »*Latinske Jurister*,« at skal *Livet* rette sig efter *Loven*, maa den være udsprunget deraf, medens vi bestemt veed, at en *Lov*, der lægges paa *Hylden*, vel i *Skolen* kan findes ypperlig, men er i *Staten* kun til Spot. *Islænder-Livet* giver os derfor den bedste Underretning om *Ufflits-Loven*, og af *Livet* paa *Øen* i *Hakon Hlade-Jarls* Dage har vi i *Nials 1-Saga* den mesterligste Skildring, nogen *Mund* kan give og nogen *Pen*, som dens *Træl*, optegne.

Naar Man nu her seer to ædle Slægter, *Gunnars* og *Nials*, ret egentlig drives af *Furier 2* til at ødelægge hinanden; ja, seer *Sværd-Slag* og *Mord-Brand* afgjøre de fleste *Trætter*, og *Retter-Gangen* for en stor *Deel* betragtet som en blot *Slibe-Steen* for *Spidsfindigheden* og et *Drille-Vaaben* mere, da fristes Man vistnok til at korse sig over den næsten værre end lovløse *Tilstand*, der synes herskende; men saasart vi lægge *Mærke* til, at alt det *Ædle*, der pines og forgaaer paa *Island*, er ogsaa *udklækket* og *opvoxet* der, og at *Nials Saga* er ligesaavel et *Islandsk Værk*, som *Nials Indebrænding*, da fristes vi snarere til at bryde *Staven* over *Nutiden*, da Man allevegne synes gjerne at give *Afkald* paa [*Daaden* og] *Livet* for at kunne *døe* i *Stilhed*! *Vælg* vi saa endelig, hvad altid er det *Klogeste* ved *Sammen-Ligning* mellem *Fortid* og *Nutid*, den gyldne *Middel-Vei*, at tænke deres *Fortrin* og *Mangler*, *Dyder* og *Lyder*, tør vel omtrent opveie hinanden, da vinde vi *Rolighed* til at bemærke, det slet ikke er med det *Nittende Aarhundrede*, men med dem selv, det *Niende* og *Tiende Aarhundrede* skal sammenlignes, naar Man vil bedømme deres *Skikkelse* paa *Island*, og naar vi da, ved at gienemgaae *Verdens-Historien*, finde, at hvor ikke *Døden* dengang herskede uindskrænket, var *Livet* alle Dage ligesaa uroligt og usikkert, men ingensteds saa daadfuldt, muntert og frugtbart som paa *Island*, da prise vi *Gunnar* og *Nial borgerlig* lyksalige, og ønske blot for deres egen, for *Islands* og det smukke *Kiøns Skyld*, [at] de havde været *bedre gift*! *Lovløsheden* er ogsaa, forholdsviis, blot tilsyneladende, thi hvor selv *Høvdinger*, der har et tusind *Sværd* og dobbelt saamange raske *Hænder* til deres *Tjeneste*, og hverken Keiser eller Konge at frygte for, og prøve ^{**}95 *Forlig* paa *Thing*e, før de rykke i *Marken*, og stræbe med *Flid* at dreie *Loven* for at faae *Skin* af *Ret*, der kan Man være vis paa, *Retten* har til dagligt *Brug* sin *Giænge*, og »den fuldkomne *Rets-Tilstand*«, som *Tydskerne* har skrevet og vi læst kun alt for meget om, findes under *Solen* ingensteds, uden maaskee i en velskrevet [*reenskrevet*] *Lov-Bog* og et velindrettet *Tugthuus*.

I Slutningen af det *Tiende Aarhundrede* kom *Christendommen*, ved *Olav Tryggesens Omhu*, til *Island*, og det var første Gang, den skulde prøve sin *Lykke* i en *virkelig Fri-Stat*, hvis hele *Indretning* var nøie forbundet med den gamle *Guds-Dyrkelse*, thi ikke blot stod *Lagmanden* der mellem de *tolv Sysselmænd* og *Hofgoder*, paa eengang baade *Præster* og *Dommere*, som *Odin* mellem de *tolv Aser*, men ingen *Dommer* maatte sidde i *Rette*, uden først at have offret og bære en *Ring*, der ellers laae paa *Alteret*, dyppet i *Offer-Blod* med sig, og paa den *Ring* maatte alle *Vedkommende* sværge: saasandt hjælpe mig *Frey* og *Njord* og den *almægtige As*, som jeg vil forfølge dette *Søgs-Maal* (eller forsvare mig, eller vidne i denne *Sag*) saa ærlig og redelig og lovlig, som jeg veed, og underkaste mig Alt hvad lovmæssigt er, mens jeg er her tilstæde*).

Den *Flamske Præst Thangbrand*, som var den Første, der [med *Islænderen Thorvald Kodransøn*] forkyndte *Evangelium* paa *Øen*, et *Aars Tid* eller *To*, kom ogsaa tilbage til Kong *Olav* med den *Beskeed*, at det *Lands Folk* lod sig vist aldrig *christne*, hvorover Kongen nær havde ladet alle de *Islændere*, Man fandt i *Norge*, dræbe eller lemlæste; men uagtet *Thangbrand* havde været saa brydsk, at han slog to, tre *Mænd* ihjel, (ler gjorde *Nid-Viser* om ham, havde han dog ingenlunde talt for *døve Øren*; thi baade *Sid-Hall* paa *Hof* og *Hjalte Skæggesen* fra *Thjorsaa-Dal* og *Gissur* hin *Hvide* paa *Mosfell*, og mange andre *Høvdinger* havde ladt sig døbe, skiøndt *Mængden* sagde *Nei*.

Næste Sommer, samme Aar, *Olav Tryggesen* faldt (1000), undsagde vel *Hedningerne* og de *Christne* hinanden paa *Althinget*, saa det var nær kommet til *Sværd-Slag*, men saa købde *Sid-Hall Thorger Lagmand* til at foreslaae *Christendommens* *Indførelse*, og det hjalp, saa der blev en *Lov* for, at alle *Mand* skulde lade dem *christne* og *døbe*, men at ^{*}96 æde *Hesle-Kiød* og *smide* sine *Børn* ud skulde være uformeent, og hvem der vilde *offre* til *Guderne* i *Smug*, han kunde, saa *Ingen* skulde bansættes for det, uden han gjorde det i *Vidners Nærværelse*. Disse *Levninger* af *Hedenskabet* faldt imidlertid snart bort af dem selv*).

Hvad Art det nu i Grunden havde med den *Islandske Christendom*, kan Man heraf vel omtrent slutte sig til; men *Evangeliet* maa dog have gjort noget *Indtryk*, før Man i en saadan *Fristat* gjør det til *Lands-Lov*, og den *Boglige Konst*, der altid følger med det [*Evangeliet*], faldt ingensteds i bedre *Jord*, hvortil det vel ogsaa1 har bidraget, at den *Angel-Sachsiske Biskop Bernhard*, med Tilnavn »den *Boglærde*«, sendtes did af *Hellig-Olav* og blev der i fem Aar**). Den udenlandske *Biskop, Islænderne* havde længst og rose mest, var ellers en anden *Bernhard* fra *Sachsen*, som var der alle *Harald Haardraades* Dage, og imidlertid (1056) indviedes *Gissur* hin *Hvides Søn, Isleif*, til den første indfødte *Biskop*, som fik sit *Sæde* i *Skalholt* ***).

Det var den i *Tydsklands* Historie noksom bekendte Ærke-Biskop *Adelbert* (Albert) i *Bremen*, der viede *Iisleif*; thi vel var *Norge* blevet christnet fra *England* og *Island* igien fra *Norge* af, og selv i *Danmark* var det aabenbar *Bisperne*, *Knud* den *Store* førde med sig fra *England*, der satte *Skik* paa Kirken; men Paven havde dog, een Gang for Alle, i *Ansgars* Dage, lagt hele Norden til *Bremer-Stiftet*, og *Adelbert*, den myndige Mand, der en Tidlang som Keiser *Henrik* den *Fjerdes* Formynder beherskede *Tydskland*, og beklædte Ærke-Stolen hardtad i *tredive* Aar (1043-72) vidste godt at gjøre sine Fordringer gjældende). Saalænge *Harald Haardraade* levede, som trodsig spurgde: hvem er Ærke-Bisp elier Høvding i *Norge* uden jeg), maatte *Adelbert* vel overlade dette Rige til sin egen Skæbne, men fandt dog Leilighed til at sikkre sig *Island*, hvad vi maae lægge Mærke til, fordi *Norden* derved *aandelig* skildtes fra *England*, som vilde været beklageligt, hvis ikke *England* paa samme Tid var faldet i de *Romaniserede* *Normanners* Vold.

***--* 97

Adelbert, siger *Adam*, beholdt *Iisleif* hos sig enstund, for at danne ham til Lærer for de Nysomvendte, og om det har meer paa sig med den »Skole-Gang i *Erfurt*«, Man har tilskrevet *Iisleif*, er et Spørgsmaal; men at han gjaldt for den I ærdeste Mand paa Øen og optugtede Endeel til *Bisper* og *Præster*, melder *Are*, og at hvad Man i »*Erfurt* og *Bremen*« kaldte »Lærdom« først fem [flere] *Aarhundreder* senere kom til at trives paa *Island*, lærer hele *Middel-Alderens* Historie*).

Grunden til denne *Islændernes* Afsmag for Kloster-Latinen, og Mangel giennem hele *Middel-Alderen* paa »*Classisk Lærdom*«, laae naturligviis hverken i Mangel paa Nemme eller Lærvillighed hos det i begge Henseender høist udmærkede Folke-Færd, men fornemmelig i *Fædrene-Aandens* Magt over dem, og deres deraf følgende Størke i *Moders-Maalet* og Stolthed deraf, saa den *afsides* *Beliggenhed*, Landets *Fattigdom* og den *fri Forfatning* var maaskee nok nødvendige til Undgaaelsen af det *Romerske* Aag, men vilde, uden *Kæmpe-Aandens* Nærværelse og *Moders-Maalets* kraftige Indsigelse, dog ligesaalidt have frelst derfra, som de var istand til at skabe et eneste Blad af den *Islandske* Bog-Samling.

Selv Biskop *Iisleif* satte En af sine Sønner, *Telt*, i Skole hos *Nadodd* *Vikings* Ætmand, *Hall* i *Høkedal*, en Historiker [Sagamand] paa en Hals, der godt kunde huske, at *Thangbrand* døbde ham, da han kun var tre Aar, men i *Latinsk* Forstand aldeles »ulærd«, og her møde vi *Are Frode*, som var *Teits* Skole-Kamerad i *Høkedal* og skar Pennen til Skrift paa *Moders-Maalet***), der siden brugdes saa flittig, at Landet i det *Tolvte* og *Trettende* *Aarhundrede* blev fuldt af Bøger, som Bønder ikke blot kunde læse og forstaae, men for det Meste havde selv gjort. Til at »skrive« brugdes nemlig vel til jævnt Hold [Jævnshold] studerte Folk eller dog »halvstuderte Røvere«, men kun som »*Skriver-Karle*«, efter *mundtlig Tilsigelse* af dem, der enten selv havde sammensat eller lært af *Andre Viser* og *Sagn* paa *Moders-Maalet*, og det var næsten Allesammen, ligesom *Snorre Sturlesen*, *ustuderede* *Krabater*, der gav alle *Romere*, selv *Paver* og *Kirke-Fædre*, en god Dag.

*** 98

Dette Boglige Særsyn, ja halve Vidunder, hængde [hang] altsaa paa det Nøieste sammen med Rækken af *Islandske Skjalde* og *Saga-Mænd*, som, efter *Eivind Skalda-Spilders* Død, hvorved *Mund-Harpen* i *Norge* forstummede, begynder under *Hakon Hlade-Jarl*, med *Einar Skalaglam*, og slutter først efter *Hakon* den *Gamles* Dage (1260) med *Snorres* Broder-Søn, *Sturle Thordsen*, og begge Dele er saa *mageløse* i *Christenhedens* Historie, at det er soleklart, de er *Norden* eiendommelige, og lade sig kun forklare af *Nordens* Aand og den *Islandske* *Fri-Stat*. Man siger derfor med Rette, at disse *Islandske Draper*, udspækkede med *Old-Nordiske* Gude-Navne og Fabel-Vink, at *Eddas* Snik-Snak (Dæmesøgur) om alle *Aser* og, i det Hele, den *Islandske* Dannelselse og Boglige Konst, var slet ikke »*Christelige*«, men deels var *Livet* og *Bøgerne* i det *Tolvte* og *Trettende* *Aarhundrede* i Grunden fuldt saa *uchristelige*, hvor Man skrev slet *Græsk* og *Latin*, og deels er ingen Dannelselse eller Boglig Konst ægte [levende], med mindre den falder *naturlig*, saa det er ingenlunde det *Nordiske* Præg eller den fremstikkende Hedenskab, men kun det *Ubetimelige*, altsaa i Grunden *Unaturlige*, i en saa *tidlig Videnskabelighed*, der gjør den *Islandske* Dannelselse og Literatur, saavel som *Udflytningen* og *Fri-Staten*, der avlede dem, til en *stor Feiltagelse*.

Dog herom siden, thi det var *Islændernes* egen Skade at de »kom for tidlig«, men er vores og sagtens hele Verdens Gavn, at *Nordens* Aand i dem beholdt et kraftigt Redskab giennem *Aarhundreder*, den ellers vilde savnet, og at den ubetimelig afbrudte *Angel-Sachsiske* Udvikling erholdt en Fortsættelse, der vel ikke kiendelig overlevede »den sorte Død,« men var dog aabenbar Vilkaaret for Opstandelsen eller Gienfødelsen i vore Dage, altsaa for den »*Nordiske* Dannelselse og Vidskab,« vi selv opelske, og derfor, skiøndt de Fremmede kiende den ikke, med Rette omtale som et Svøbelse-Barn, der sikkert vil komme til at ligne baade *Kæmpen*, den kalder *Fader*, og *Danne-Kvinden*, som bar den længe i Løn under *Moder-Hjerte*. *Knud* den *Stores* *Skjalde* vare ligesaavel *Islændere* som *Olav Tryggesens* og *Hellig-Olavs*, et sikkert Mærke paa, at *Strængene* var sprunget paa *Anguls* Harpe; endnu *Erik Eiegod* fik en *Islandsk* *Drape*, og endskiøndt vi under hans Søn, *Knud Lavard*, begynde at spore de *Tydske* Sangere i *Danmark*, saa roser *Saxo* dog de *Islandske* 99 Historie-Bøger og *Islænderen Arnolds* Styrke i at more Kong *Valdemar* og Biskop *Absalon* med gamle Fortællinger; medens »*Knytlinga*« løber ved Siden ad *Saxos* Værk, som en kostelig *Danmarks-Krønike* paa *Islandsk*, fra *Knud* den *Stores* rige *Bram* paa den *Engelske* Throne til *Knud* den *Sjettes* fattige Triumph paa de *Pommerske* Kyster.

Saaledes naaede vi det *Trettende* *Aarhundrede*, sørgeligt for hele den nyskab te Verden, saavel som for den *Islandske* *Fri-Stat*, der under dets Løb gik under i Blod, men den *Islandske* Pens *Guld-Alder*, kiendeligpaa

»*Heimskringle*«, den *Nordiske Verdens-Historie*, hvormed *Snorre Sturle* en paa *Reikholt*, en af *Fri-Statens* sidste *Lagmænd*, kronede dens Værk og forevige sit Fædrene-Land. Vel er nemlig *Heimskringlen* kun stilet paa en *Norsk Konge-Krønike*, fra *Halvdan Svarte* og *Harald Haarfager* til *Sverre*; men saa kæmpemæssig var *Storværks-Tiden* i *Norge*, saa udstrakte var *Islændernes* Reiser og Kundskaber, og saa *Universal-Historisk* var *Nordens Aand*, at Værket omfatter hele *Nørre-Leden*, og rækker selv til *Maglegaard* og *Jorsal*, ikke som en mager Aarvog, en vattersotig Munke-Præken, eller et vindigt Romer-Indlæg for Publikums Dom-Stol, men som den letteste, muntreste, reneste og troeste Skildring af Menneske-Livet i Verden, der vel endnu saae Dagens Lys!

Her er det da ogsaa, vi, med saameget Andet, finde Fortællingen om *Gange-Rolf*, der udenlands blev saa navnkundig ved Skabelsen af »*Normandiet*« i *Vester-Leden*, og ved alt det *Normanniske* *Storværk*, der glimrer i det *Ellevte* og *Tolvte* Aarhundrede af *Verdens-Historien*. Han var, siger *Snorre*, en Søn af den berømte *Røgnvald* Jarl paa *Møre*, gamle Kong *Haralds* bedste Ven, som klippede ham efter Seieren i *Bukke-Fjord* og skaffede ham dermed *Haarfager-Navnet*; men desuagtet taalde dog *Enevolds-Kongen*, der vilde have Fred i sit Land, ingenlunde, at *Rolv*, en Viking af *Moders Liv*, og sædvanlig, som *Thor*, paa Spil i *Øster-Leden*, ogsaa tog hvad han trængde til paa *Norges* Kyster. *Rolv* blev da gjort fredløs, og kun forgiæves gik hans Moder, som traf til at hedde *Hilde* (*Valkyrie*), i Bøn for ham hos Kongen, hvem hun imidlertid, ved *Afskeden*, fortalte paa Vers: det vilde vist svide til Kongens Hjord, at han drev hendes Søn til Skovs, hvor han maatte lære at tude med de Ulve, han var iblandt. Dette gav Anledning til, at *Rolv* fristede Lykken i *Vester-Leden*, hvor 100 han blev Stam-Fader til Jarlerne i *Rude-Borg* og til en ny *Konge-Slægt* i *England**).

Saavidt *Snorro*, og skiøndt de *Norske Sagn*, der blev saa gamle som *Stærk-Odder*, inden de førdes i *Pennen*, ligesaa lidt er *Troes-Artikler*, som Lignende i andre Lande, saa er de *Normanniske Jarlers* og *Baroners Norske* Herkomst, hvorom det her ene gjælder, dog nok derved hjemlet, og naar Man seer *En af Røgnvald Jarls Sønner* (*Hrolloug*) flytte til *Island*, og en *Anden* (*Tørv-Einer*) opkaste sig til Herre over *Ørken-Øerne*, da er det aldeles i sin Orden, at den *Tredie* reiser sig et Høi-Sæde i *Normandiet*, hvorved det Sammenhørende paa den allernaturligste Maade forbindes**).

Vi indrømme derfor gjerne, at da »*Rolv*« i *Norge* var næsten ligesaa hyppigt et Navn som »*Olav*«, [saa] er det et stort Spørgsmaal, *hvordan* Man i *Hjemmet* blev saa vis paa, det netop var »*Gange-Rolv*« fra *Møre*, der var saa lykkelig at faae Kongens Daatter i *Valland*, med *Rude-Borg* og et heelt Hertugdøm [-dømme] i Tilgift, men desuagtet tør vi nok mene, at i *Verdens-Historien*, hvor »de store Begivenheder« saa ganske er Hoved-Sagen, kommer det ikke nær saameget an paa, at »Navne og nærmere Omstændigheder« lade sig bevise, som at de passe og hjælpe til at skielne det Ene fra det Andet og at huske det Hele. Det gaaer dermed, som med *Iliaden* og *Odyseen*, eller med *Edda* og *Heimskringle*, hvorved det i Grunden slet ingen Forskiel gjør, om vi veed det rette Navn paa *Forfatteren* og de nærmere Omstændigheder ved *Opskrivningen*, men er dog baade morsomt og nyttigt at have et Sagn, der ligner dem, og et Navn, der passer.

Spørge vi nu imidlertid *Normannerne selv*, hvad de veed at fortælle om deres Herkomst [Udspring] og første Hertug, da har vi strax den Fornøielse at opdage, at *Noget* veed de, og stræbde, saavidt det paa *Fransk* Bund og paa et fremmed Sprog, lod sig gjøre, at holde Skridt med *Islænderne*, saa det er tydeligt nok, de var nær i Slægt. I et Slægt-Register, som slutter med *Rolvs* Mands-Linie (1135), hedder det ogsaa *to Gange* udtrykkelig, de kom fra *Norge* (*Northuega*), men ellers veed deres Skribenter rigtig nok ikke, om det var fra *Danmark* eller fra *Norge* eller fra *Halland* (*Alane*), midt imellem Begge, thi *hele Norden* (selv *Rusland* iberegnet) løb bestandig i Eet for dem, ligesom for *Franskmændene* den ^{* *} 101 Dag i Dag, saa *Vindene* derfra (*nord-est* og *nord-ouest*) og *Vognen* deroppe (*Karls-Vognen* «dvs.» *Thors-Kerren*) var deres eneste [Sø-] Mærker*). Dette er saameget naturligere, som Man nok [vel] kan vide, der har ligesaa vel været *Karle* fra alle Kanter ombord med *Rolv*, som der mødtes Folk fra hele Norden paa *Island*, men naar Man først veed, de kom især fra *Norge*, seer Man dog godt, de vilde baade tale og skrive *Norsk* (*Noreiz*), naar de kunde, og pege ganske tydelig paa »*Horderne*« (*Ortenoiz*) som deres bedste Venner, skiøndt det haper lidt for dem med Navnet, fordi de har Meen paa Mælet og kan ikke sige »H«**). Den *Hasting*, *Latinerne* har talt saameget om ved denne Leilighed, gjort til *Rolvs* Forløber og forlenet med *Chartres*, skulde ogsaa aabenbar hedder *Hastein* (*Hastainz*), som er et godt gammel *Norsk* Navn, og var iblandt Andet virkelig Navnet paa en Søn af *Halvdan Svartes* gode Ven, *Atle* Jarl paa *Guløe*, hvorved endnu møder den mærkelige Omstændighed, at *Hastein* *Atlesen* havde været *Stal-Broder* til *Kaps* med *Ingolf* og *Leif*, som gik til *Island*, og at han virkelig maatte see sig om anden Leilighed, da Kong *Harald*, efter *Atles* Fald, havde taget en anden Bestemmelse med Jarledømmet [Jarledømmet] i *Fjordene*, saa, naar *Landnams-Bogen* ikke havde drevet ham til *Island*, vilde ingen *Nordmand* paa den Tid være nærmere til *Chartres* end han ***).

Dog, har end Følgerne viist, at *Nordmændene* havde meget bedre Ret til at boe i det *Franske* Landskab, de kaldte op efter sig, end de forrige *Indbyggere*, saa var det dog slet ikke klart, da de beilede til *Bruden*, thi da var det kun *Spydstage-Retten*, de beraabde sig paa og klarlig beviste, saa det hører til, vi veed, at det1 var ogsaa den eneste Ret, der gjaldt i *Frankrig*, før *Normannerne* fik fast Fod i Landet og lærde *Franskmændene*, som de selv tilstaae, baade at kiende »*Lov* og *Ret*« og at skrive deres eget *Sprog*).

Det var da, som Man veed, i *Begyndelsen* af det *Tiende* Aarhundrede, netop da *Sachserne*, med *Henrik*

Fugle-Fænger, kom til at flyde oven paa i *Tydskland*, at *Rolv* med sine

--- 102

Normanner modtog *Tosse-Karls* Tilbud: at lade sig døbe, ægte hans Daatter, *Gisle*, og være Hertug i »*Nordvest*«, hvor Vikingerne, som over i et *halvhundrede* Aar (843-911) immer kom den Vei, naar de skulde op ad *Seinen* og plyndre *Paris*, skal hardtad ei have levnet et levende Øie. Vel maae vi herom, som hardtad om Alt udenfor »*England og Norden*« ligefra *Karl* den Stores Tid til de *Normanniske* Krønikers, udtrykke os meget *ubestemt*, naar vi skal opvise skriftlig Hjemmel, da vore Kilder næsten udelukkende er enten tørre *Annaler* eller *Munke-Præk*, men *denne* Kiends-Giærning giver allerede stor Oplysning, og da vi veed, hvordan *Normannerne* huserede i *England* i Kong *Ælfreds* Dage, kan vi godt forstaae, *Annaler* og *Legender* havde ondt ved at overdrive Ulykken, naar de kom fra *Themsen* til *Seinen*, hvor vantrevne *Karolinger* (Kærlinger) bar Konge-Navn, men Ingen førde Spiret og hardtad kun *Bødler* [førte] Sværdet.

Da *Karl Tykkert*, en Søn af *Ludvig Tydsker* og Sønnesøns-Søn af *Karl* den Store, blev afsat (887), opløstes for bestandig det store *Franke-Rige*, som under ham igjen for et Øieblik var blevet samlet, og medens *Tydskerne* valgte *Arnulf* til deres Konge, og *Italien* blev *Gribs-Gods*, faldt Landet mellem *Rhinen* og *Pyrenæerne*, som vi nu kalde *Frankrig*, i mange Stykker. Grev *Odd* (*Odo*, *Eudo*) som havde udmærket sig ved dog een Gang at forsvare *Paris* mod *Normannerne*, blev vel det egenlig kronede Hoved, men hans Rige strakke sig kun fra *Maas* til *Loire*, hvor de *Nordiske* Vikinger endda herskede meer end han. *Bretagne*, *Gaskogne*, *Languedok*, *Provence*, *Bourgogne* og *Flandern*, havde hver sin egen Herre, som, hvad enten han kaldte sig Konge eller Hertug, Lehnsmænd eller *Selv-Eier*, gjorde, saavidt han kunde, Alt hvad han vilde, og naar vi huske, af hvilke stridige Elementer Befolkningen bestod, kan det aldrig forundre os; thi den Tid er nu forbi, da Man bildte sig ind, et Rige hængde [hang] lige godt sammen, hvor forskellige saa end, baade i *Sind* og *Skind*, baade i *Herkomst* [Ophav] og *Sprog*, *Indbyggerne* var. Rigtig nok forskrev denne *Indbildning* sig netop fra *Frankrig*, og bestyrkedes ved Sammes Historie i de sidste *tre* Aarhundreder (1500-1800), da Man neppe sporede mindste Forskiel mellem *Efterkommerne* af *Allemaner*, *Gother* og *Burgunder*, *Franker*, *Britter* og *Normanner*; men det kom dog mest af, at Man blot saa paa *Over-Fladen*, som alle Stammerne i lang Tid havde kappedes om 103 at gjøre saa plat og glat som mueligt, og i det *Niende* Aarhundrede krævede Hjørtet selv der ganske anderledes sin Ret.

Kort efter *Odds* Thron-Bestigelse var det, *Arnulf* vandt sin berømte Seier over *Normannerne* ved *Dile-Floden*, ei langt fra *Løwen* (891), som virkelig gjorde Ende paa deres *Rhin*fart, der var gaaet saavidt, at de endogsaa havde udplyndret *Karl* den Stores Palads i *Aachen*, og, efter *Islændernes* Sigende, brugt det til *Heste-Stald*. Rømmede de imidlertid *Rhinen*, da gæstede de desflittigere *Seinen*, og *Odds* Tapperhed synes at være forsvundet med Kroningen, saa *Tosse-Karl*, en i alle Henseender *uægte* *Karoling*, endog fik Mod til at maale sig med ham. Vel lod *Karl* sig for det Første nøie med en »*Pensjon*«, men efter *Odds* Død (898) slap han dog paa Thronen, ja, naar Man undtager, at de Store engang imellem satte ham i Fængsel, beholdt han den i *tredive* Aar, og gjorde sig virkelig paa en Maade uødkelig ved at dele med *Rolv*.

Rolv, i Daaben kaldt *Robert*, og hans *Normanner*, fik nemlig endnu i det *Tiende* Aarhundrede, hvad *Karolingerne* blandt Andet fattedes, en veltalende Historie-Skriver i den berømte *Dudo* (*Todd*), hvis *Herkomst* vel er ubekjendt, men hvis Pen er saa aldeles *Normannisk*, at *Robert Wace*, som i det *Tolvte* Aarhundrede skrev *Rim-Krøniken* (*Roman de Rou*), følger ham Skridt for Skridt.

Rolv og *Gurm*, hedder det her, var Sønnen af en *Dansk* Høvding, der gav Kongen en god Dag, men da han var død, gik det ud over Sønnerne, hvem Kongen bekrigede med hele Rigets Magt, hvorved *Gurm* satte Livet til og *Rolv*, i Spidsen for det unge Mandskab, der, efter gammel *Viking-Skik*, skulde reise paa Haandværket, nødtes til at rømme Fæderne-Landet. *Rolv* havde drømt, der kom En og sagde til ham: reis til *Engeland*; det gjorde han da, holdt et Slag paa den Engelske Kyst og vandt Seier, men var saa dog lige nær, til han drømde igjen, han sad paa et høit Bjerg i *Frankrig*, høiere end der virkelig findes Noget, og var spedalsk, men blev strax helbredt, ved at bade sig i en Kilde, der var, og havde saa den Fornøielse at see utallige *Fugle*, Alle med en *rosenrød* Vinge paa den venstre Side, flokke sig omkring ham, bade sig i Kilden, bukke for ham og bygge Rede paa Bjerget. Det tog han for et godt Varsel, sluttede Venskab med Kong *Alsteen* eller *Adelsteen* i *England* og fik Hjelp af ham til at hæрге baade paa *Scheldes* og *Seines* Bredder, men ophævede ogsaa siden *Beleiringen* af *Paris*, for at komme ham til Hjelp, da *Engelskmændene*¹⁰⁴ gjorde Opstand imod ham, og [han] slog sig, efter mange varme Dage, endelig til *Ro* i *Rouen*, da Kong *Karl*, foruden sin Daatter og *Normandiet*, ogsaa skienkede ham *Bretagne*, der var ham nødvendig til *Spise-Kammer*, da *Normandiet* laae øde *).

Herimod kunde nu vel være Adskilligt at indvende, men da det Altsammen dog hverken kunde skaffe os den nøiagtigere Beretning om *Rolv*, vi savne, eller skille ham ved en *Fods-Breed* af »*Bretagne og Normandi*«, som han virkelig blev Herre over, er det ei Umagen værdt. Heller maa vi lægge Mærke til, at Sagnet er dog ikke nær saa forvirret, som de Lærde har syndes, fordi de slet ikke vilde tænke paa nogen anden Kong »*Ædelsteen*«, end ham det umuelig kunde være, da han ikke var født. Naar Man nemlig seer, at *Sachse-Krøniken*, ligesaavel som *Dudo*, nævner *Rolv* ved 876, og paa samme Tid den *Normanniske* Kong *Gudrun* (hos *Vilhelm* af *Malmsbury* *Gudrum*), som blev døbt hos Kong *Ælfred* med Navnet »*Ædelsteen*«, og herskede i *Ost-Angeln* til 890, altsaa virkelig mens *Paris* blev beleiret af *Normannerne* (885-86), da bortfalder alt det

Urimelige i Sagnet, og »de stærke Drømme«, som vore Kæmpe-Viser med Rette kalde dem, høre saa ganske til *Rolvs Folk*, at han umuelig kunde fattes dem, medens det unægtelig taler stærkt for Drømmens *Poetiske Ægthed*, at vi kan forklare den bedre end *Dudo*.

Forleningen med *Normandiet* og *Bretagne*, som ikke kunde koste *Tosse-Karl* stor Overvindelse, da det ene var ødelagt og det Andet ikke hans, skal være blevet meget morsom, ved det en *Norman*, som paa *Rolvs Vegne* skulde kysse Kongen paa Foden, var lidt stiv i Ryggen, saa *Benene* kom høiere i Veiret end Hovedet var; men Hoved-Sagen er, at *Rolv* deelde Landet ordenlig med sine Stalbrødre, fik det godt opdyrket, og lærde *Frankerne*, at Galgen var et godt Huus-Raad mod Tyve og Røvere, saa ingen Bonde behøvede at tage sit *Plov-Jern* hjem af Marken, med mindre han vidste, hans Kone var begfingret og vilde dog nødvendig hænges ved Siden ad hende **).

Dette er omtrent Alt hvad Man veed om *Gange-Rolv*, thi selv hvad Aar han døde, trættes Man om, men skulde end 926 ikke just netop være det Aar, hans Søn *Villum Langspyd* blev hans Eftermand***), kan Misregningen dog ikke være stor, *-* 105 især for os, som egenlig kun spørge om *Rolvs Normanniske* Eftermand i *Verdens-Historien*, og det er, som Man veed, ikke denne »*Villum Langspyd*« men hans Navner i det *Ellevte* Aarhundrede.

Det er imidlertid ret mærkeligt, at allerede den første *Villum* maatte skikke sin Søn *Rikard* til »*Bayeux*« for at lære »*Dansk*«, thi det lærer os ei blot, at *Normannerne*, der sagtens, ligesom *Rolv*, tog *Franske* Koner, glemde snart deres Moders-Maal, men ogsaa, at det kun har været *Bessin* og *Cotentin* (i Nedre-Normandiet), der var blevet befolket med *Nordmænd*, medens Resten kun beherskedes af dem. I Øvrigt, saa, eftersom vi høre, der, under en *Ridulfs* Anførsel, skedte en farlig Opstand mod *Villum Langspyd*, netop for hans »*Franskhed*«, har han ventelig kun gjort en Dyd af en Nødvendighed, ved at lade *Rikard* lære *Dansk*, hvad dog kom ham godt tilpas, da han, efter Faderens Mord (943), maatte kalde den *Danske* Kong *Harald* til Hjælp, for at beholde sit Hertugdømme[-dømme], som den *Franske* Konge stod paa Nippet at skille ham ved*).

Dette *Danske* Tog til *Normandiet* har vel hos nyere Historie-Skrivere fundet endeel Modsigelse, men da de kom meget for seent til enten at hindre eller giendrive det, og da *Dudo*, som selv havde kiendt Hertug *Rikard* og lovet ham at skrive den *Normanniske* Historie, er i disse Ting aldeles troværdig, skal vi blot lægge Mærke til, at samme *Danske* Kong *Haralds* Flugt til *Normandiet* for sin Søn *Sven*, i *Villum* Langspyds Dage, som Man nu altid forbinder med *Dudos* Fortælling, nævnes end ikke af ham, men findes først i en Bog fra *Vilhelm Erobrers Dage***). Herved bliver nemlig »*Sven Tveskiæg*«, der ikke var født endnu, som billigt, uden for det Hele, og skiøndt »den *Danske* Konge«, der hjalp *Rikard*, gierne kunde været *Harald Blaaatan*, har det dog ventelig været den *Norske* *Harald* Graafel, som dengang, medens *Hakon Adelsteen* sad fast paa *Norges* Throne, ikke havde Andet at gjøre end at fare til Søes og see til gamle Bekiendtere. Det er i denne Henseende ogsaa mærkeligt, at da *Rikard* anden Gang (Man siger 963) havde *Danske* Hjelpe-Tropper, kalde de sig selv baade »*Danske* og *Norske*«, nævne baade »*Horder* og *Hallandsfare*« (*Hirenses et Alani*) som deres Stal-Brødre, og tee sig i det Hele, som *Vikinger*, der el bryde sig det mindste *-* 106 om Hjemmet, men søge kun Bytte og Raade-Rum. Da saaledes *Rikard* vil overtale dem til at samtykke i Freden, han har sluttet med den *Franske* Konge, og til at lade sig døbe, svare de Fleste: det er spildt Umage at saae paa en *Klippe*, og da de endelig »for gode Ord og Betaling« rømme *Frankrig*, seile de ingenlunde hjem, men søge *Spanien* og plyndre atten Stæder*).

Denne første Hertug *Rikard*, som kun var et Barn, da hans Fader blev myrdet (af Grev *Arnulf* i *Flandern*), kom under Skin af Værgemaal i den *Franske* Konges farlige Hænder, men reddedes ved Hjælp af *Bernhard Dansker* og andre troe *Normanner*, bestod, med *Nordiske* Hjelpe-Tropper, en lang Kamp paa Liv og Død med de sidste *Karolinger*, og oplevede sin Svoger, *Hugo Kapets* Thron-Bestigelse. Man kan da nok tænke, han er de *Normanniske* Historie-Skrivers egenlige Helt, ligesom ogsaa *Dudo*, der for hans Skyld begyndte paa sin Krønike, slutter den med hans Død (1002), og en saadan *Folke-Yndling* fra Barns-Been, med hvem Riget gienemgaar sin Skiærs-Ild, maa nødvendig, efter Døden, gaae igien under æventyrlige Skikkelser, saa det kan umuelig forarge os, i *Rim-Krøniken*, at see *Rikard* den *Uforfærdede* (*sans peur*) slaaes med Fanden selv, medens baade Vætter og Uvætter underkaste sig hans retfærdige Dom**), Det fornøier os derimod dobbelt, fordi vi har *Dudos* Fortælling historisk at holde os til; thi er han end mere snaksom end vi kunde ønske, er han dog for alvorlig til, hvor det giælder om Daad, at fare med Tant. Vel er hans Fortælling om Keiser *Ottos* Tog til *Normandiet* og *Rouens* mærkværdige Beleiring, i senere Tid, blevet meget anfægtet, men ene paa Grund af »*Aarbørgernes Taushed*«, og Man indseer let, det er dog alt for ubilligt at lade *Normannernes* Historie-Skriver høre ilde, fordi *Franker* og *Tydskere* Ingen havde, men nøiedes med tørre Annalister, som maaskee neppe vidste, at *Rouen* var til.

Med Kong *Hugos* Syster havde *Rikard* ingen Børn, men ved den deilige *Gunvor*, *Dansk* baade paa *Fædrene* og *Mødrene*-Side, blev han Fader til en talrig Afkom, hvoriblandt vi maae lægge Mærke til hans Eftermand, *Rikard* den *Anden*, og til Dronning *Emma*, hvis Giftermaal med *Knud* den *Store* *-* 107 falder meget mere naturligt, naar vi veed, hun var en Daatter af den *Danske* eller *Norske* »liden *Gunvor*« *).

Om Dronning *Emmas* Broder, *Rikard* den *Anden*, skulde vi her ikke have Åndet at sige, end at det var til ham Kong *Ædelred* og hans Sønner tog deres Tilflugt i *Sven Tv e-skiægs* og *Knud* den *Stores* Dage, dersom

han ikke ogsaa engang, usaattes med Greven af Chartre s, havde indkaldt Nordiske Hjelpe-Tropper; men det er mærkværdigt, fordi det kaster Lys paa det Forrige, og stadfæster Snorre s Beretning om Forholdet mellem Norge og Normandiet. Rikard forlangte nemlig ikke Hjælp af *Danskerne*, skiøndt de nu i England var ham nær nok og Sven Tveskiæg havde gjort en evig Fred med ham, paa det Viikaar, at de *Danske* Kapere, naar de var i Farvandet, skulde søge Normanniske Havne med deres Priser**); men til den *Norske Kong Olav*, som siden blev *Martyr* i sit eget Land, (og til den Svenske *Lakman*) skikkede han Bud, og hos ham, sigende *Normannerne*, blev Kong *Olav* døbt***).

Den »*Svenske Lakman*« maae vi nu lade staae ved sit Værd, men at *Hellig-Olav* virkelig, i sin Viking-Tid, havde Vinter-Leie i *Seinen*, stadfæster *Snorre*, og vidner ved den Leilighed, at *Rude-Jarlerne*, som nedstammede fra *Gange-Rolv*, glemde seent deres Slægtskab med *Norges* Høvdinger, men var de *Norske* Vikingers Venner i allen Stund, saa hos dem havde de frit Kjørind). *Olavs Normanniske* Daab vil *Snorre* vel ikke vide Noget af, men *Didrik Munk*, som allerede i det *Tolvte* Aarhundrede skrev en lille *Norges Krønike* paa *Latin*, havde dog ikke blot læst derom, men siger reent ud, det er et stort Spørgsmaal, hvem der i det Stykke har Ret, saa *Hellig-Olavs* Daab i Barndommen af *Olav Tryggesen* synes kun at have været en *Islandsk* Giætning).

Hermed forsvinde Sporene af Vexel-Virkning mellem *Norge* og *Normandiet*, deels fordi ved *Christendommens* Indførelse *Viking-Farten* standsede, og deels fordi *Hertugen* i *Normandiet* nu snart tillige blev *Konge* i *England*, og han, der gjorde det Kæmpe-Skridt, *Vilhelm Erobrer*, var en ^{***}108 Frille-Søn af Hertug *Robert*, Rikard den Andens Søn, som efter sin ældre Broders (Rikard den Tredies) tidlige Død (1028), udelukte hans Søn og bemægtigede sig Regieringen.

Denne *Robert*, som engang i *Knuds* Dage skal have været paa Vei til at gjøre Landgang i *England*, men dreves tilbage af Storm, døde endnu førend *Knud den Store* (1035) paa en Pillegrims-Reise, han havde gjort til *Jerusalem*, og uden at kunne sige, hvad Hjemmel Mester *Wace* havde for det, er det dog ret mærkeligt, hvad han fortæller om *Robert* paa denne Reise. Først lærde han nemlig Keiseren i *Konstantinopel* baade at kaage Mad ved Nødde-Skaller og at bænke sine Giæster ordenlig, som før maatte sidde paa Gulvet, og endelig sendte han det Bud hjem med en Pillegrim, han, baaret af *Saracener*, mødte i *Syrien*, at *Djævl* bar ham til *Paradis**).

Man seer nemlig heraf, det var en *spøgefuld* Herre, *Vilhelm Erobrer* havde til Fader, og Man hjælpes til en levende Forestilling om den store »*Gudelighed*«, som, efter *Munke-Krønikerne*, var arvelig i *Rolvs* Æt, medens vi, som kiende *Sigurd Jorsalfars* Mester-Stykker i *Konstantinopel*, ordenlig forbauses over *Rude-Jarlens* Lighed med den *Norske Konge***).

Vilhelm Harlotsen, fra *Falaise*, var vel hyldet før hans Fader reiste til *Jerusalem*, men var kun otte Aar, da *Robert* døde i *Nikæa*, saa der hørde for ham allerede megen Lykke til at blive Hertug i *Normandiet*, og der var da Ingen, *Store Knud* mindre kunde drømme om at faae til sin Eftermand paa *Englands* Throne og i *Verdens-Historien*; men ligesom *Vilhelm* havde Tiden (over *halvtredsindstyve* Aar) for sig, saaledes lærde han ogsaa tidlig, hvad der er en meget større Konst og Klogskab, end *Verdens Vise* endnu har fattet, nemlig »at *bie*«.

At nu en *Normannisk* Vove-Hals foer over *Kanalen*, med en Ladning forvovne Kroppe fra alle Verdens Hjørner, og at det lykkedes ham at slaae en Krigs-Hær, fælde Kongen, forbluffe Folket og bestige Thronen, det vilde i *Verdens-Historien* kun været et Æventyr, Man i Forbigaaende skiænkede et flygtigt Blik, naar ikke den Haand-Fuld *Normanner*, langt fra at tabe sig mellem *Angel-Sachserne*, havde paa en Maade ^{*}109 opslugt dem; men dette beviser unægtelig, at enten var *Angel-Sachserne* usle Slaver eller de fik i *Normannerne* baade »store [stolte] og strænge« Herrer. Har altsaa Tiden viist, at *Angel-Sachserne*, eller Øens gamle Indbyggere med *Nordisk* Tungemaal og Tænkemaade, var dog i Grunden stærkere end de *Romaniserede* *Normanner*, da bliver unægtelig *Vilhelms* Tog og Seier, som i tre Aarhundreder gav *England* Love og spores endnu kiendelig i Sprog og Alt, en af de store *Stats-Begivenheder*, vi maatte ønske tilgavns at kiende.

Da baade *Angel-Sachser* og *Normanner* var Adel-Stammer med *Boglig Konst*, er denne Begivenhed ogsaa virkelig bedre beskrevet end Nogen af alle de foregaaende Omvæltninger i Middel-Alderen, og er det end lidt ærgerligt, her at maatte tie til *Latinske* *Munke-Krøniker*, maae vi dog finde det i sin Orden, at Pennen netop ved denne Leilighed faldt de *Angel-Sachser*, der elskede Moders-Maalet, af Haanden, og at *Normannerne* først af den [hos dem] lærde at skjære sig en Lignende. *Sachse-Krøniken* er imidlertid dog fortsat, til *Erobrerens* Mands-Linie var lykkelig og vel forgaaet, og skjøndt den om Erobringen selv er meget lakonisk [ordknap], er det dog klarlig en samtidig Kilde, som gjør Gavn ved Siden ad *Erobrerens* Lov-Tale (af *Vilhelm* af *Poitiers*) og *Ingulfs* Beskrivelse af *Crowland-Kloster* (i Ost-Angeln), hvor han var Abbed i de samme Dage. Af en smigrende Lovtale at være, er nemlig *Vilhelms*, ligesom *Emmas*, saa overordenlig *historisk*, at Frændskabet mellem *Normanner* og Islændere ogsaa derved stadfæster sig, og skjøndt *Abbeden* i *Crowland* naturligviis især fæster Øie paa Klosterets Fri-Breve og store Eiendomme, hvormed det var gaaet hulter til bulter i den urolige Tid, saa var hans Syns-Kreds dog meget videre, som en studeret *Angel-Sachser*, der, mens han gik i *Westminster-Skole*, tit for Løier var blevet hørt i sin Lexe af Dronning *Edgith*e (Hertug Godvins

Daatter, gift med Hellig-Edvard), havde enstund været *Kantsler* hos »*Erobreren*«, mens han endnu kun var Hertug, og havde seet sig om baade i *Konstantinopel* og *Jerusalem*. Hertil kommer, i Begyndelsen af det *Tolvte* Aarhundrede, Værkerne af *Vilhelm* fra *Malmsbury* og *Ordrik* fra *Atcham* (i Shrop-Shire), der vel ogsaa ere *Munke-Krøniker*, men lære os, at i Middel-Alderen var Munke-Buret netop den rette Skriver-Stue, naar kun Fingrene havde lært at føre Pennen ordenlig. Endelig træder 110 i Slutningen af samme Aarhundrede Mester *Wace* frem med sin *Normanniske Rim-Krønike*, som vel smager mere af *Seinen* end af *Kritiken*, men er dog et Livs-Tegn mellem Grav-Høiene, som altid opmuntrer, og har opbevaret mangt et Træk af *Erobreren* og hans forvovne Stål-Brødre.

Vilhelm var kun en Snees Aar, da der skedte en hardtad almindelig Opstand mod ham af de *Normanniske Baroner*, med *Niels* fra *Cotentin* og *Ranulv* fra *Bessin* i Spidsen, og det skal være gaaet saa hemmelig til med Sammen-Sværgelsen, at Man vilde have taget *Vilhelm* paa Sengen i *Valogne* (ved Cherbourg), hvor han var paa Jagt, dersom ikke *Narren Golet* fra *Bayeux* havde banket ham op ved Natte-Tid, saa han undslap halvnøgen*). Han fandt imidlertid Understøttelse hos Kong *Henrik* den Første i *Frankrig* og slog de opsætsige Baroner saaledes sønder og sammen ved *Valdune*, at hvem der ikke faldt, lærde dog at bukke**).

Hvordan Hertug *Vilhelm* siden kørde i Ring med *Gotfred Hammer* af *Anjou*, med de andre Franske Herrer og Kong *Henrik* selv; hvordan han kuede *Bretagne* og indtog *Maine*, det, siger allerede *Vilhelm* af *Malmsbury*, vilde blive vidtløftigt at fortælle og behøves ikke, da Sagen er, han laae immer til Feldts [paa Jagt], havde bestandig Lykken med sig og var saa vis paa Seieren, at han aldrig angreb Nogen uden Kald og Varsel. Deraf, saavel som af Lande-Freden, han skabde, og af alle hans Dyder, siger *Lov-Taleren*, blev han saa berømt, at to *Spanske* Konger beilede til hans Daatter, og havde, skiøndt de var Brødre, nær kommet op at slaaes om hende, og Keiseren i *Konstantinopel* ønskede bare, han havde havt ham til *Nabo*, saa vilde han blæst ad Sultanen i *Babylon****).

Vist nok skulde nu Keiseren i *Konstantinopel*, der havde Ulykke Nok med den *Normanniske Baron*, *Robert Viskard*, som nys var blevet hans Nabo, ikke ønsket at have *Hertugen* saa nær; men det er dog ganske rimeligt, at Man i *Konstantinopel* nu blev opmærksom paa *Normandiet*, og ønskede sig saa godt et Greb paa at tæmme *Normanniske Baroner*, som de hørde, Hertugen havde.

Hvordan egenlig *Vilhelm* fik Mod paa *England*, er ikke let at forstaae, med mindre Man vil overhugge Knuden og sige: han var født med det, saa det var ligesaa urimeligt at spørge, *-* 111 hvor han fik det fra, som at spørge, hvi de see høit, som fødes mellem Fjelde! Vel var han lidt i Slægt med den barnløse Kong *Edvard*, men det var Saamange, og vel besøgte han ham engang og saae hans Herlighed (omt. 1048), men dengang, siger *Ingulf* udtrykkelig, som just ved den Leilighed kom i Hertugens Tjeneste, var der hverken Tanke eller Tale om Arve-Gangen*). *Lovtaleren* forsikrer jo rigtig nok, at Kong *Edvard* høitidelig havde udnævnt *Vilhelm* til sin Efter-Mand, og givet ham baade en Søn og en Broder-Søn af *Godvin* Jarl til Gidsler for det, saa det var kun til ydermere Bekræftelse, *Harald*, efter *sit eget Sigende*, blev sendt over til ham og tilsvor ham Huldskab og Troskab**); men havde en saa høitidelig Udnævnelse virkelig fundet Sted, da hverken kunde *Sachse-Krøniken* eller *vilde Ingulf* saa aldeles fortiet det. Det har da udentvivel især været paa »sin Samvittighed«, *Vilhelm* kunde føle, at *Edvard*, som helst talde *Fransk* og elskede *Normannerne*, langt hellere undte ham Kronen end en af *Godvins* Sønner, som nødte ham til at gjøre baade *Ærke-Biskop Robert* og alle de andre Franskmænd, han havde trukket over Kanalen, fredløse; men dog er det ogsaa meget troeligt, at *Ærke-Bispen*, da han rnaatte smøre Hæle, har, som *Ingulf* melder, i al Hemmelighed betroet *Vilhelm*, at det var ligesaavel *Edwards* som hans [eget] Ønske, at *England* maatte faae en *Normannisk* Konge, der ikke var bange for *Godvins* Sønner***). Fortællingen om *Haralds* Gæste-Rolle i *Normandiet* og *Troskabs-Eed* til *Vilhelm* har vel ogsaa noget Æventyrligt ved sig, men det har Middel-Alderen i det Hele, og da, paa *Sachse-Krøniken* nær, som tier, alle vore Hjemmels-Mænd fra *Ingulf* til *Snorre Sturlesen*, stemme overeens i Hoved-Sagen, maae vi ansee den for afgjort. *Vilhelm* af *Malmsbury*, som baade siger og viser, [at] han, deels for Slægtskabs Skyld og deels for »Gunst og Gave«, er *Normannerne* tro, giver udentvivel den bedste Besked om Sagen, i det han melder, at *Harald* efter *Nogles* *Sigende* reiste i Kongens Ærende, men at andre velunderrettede Personer forsikre, han foretog sig slet ingen Reise, men var kun fra sin *Lystgaard Bosham* (i *Sussex*) taget ud at fiske og dreves da af Stormen over paa den *Franske Kyst*, hvor Man behandlede skibbrudne Folk som gode Priser, og faldt saa i Hænderne paa *Grev Guido* af *Abbeville* *-* 112 eller *Ponthieu*, som indtil videre satte ham i Bolt og Jern. I denne Vaande, siger Man, hittede *Harald* paa det snilde Raad at skikke Bud til Hertug *Vilhelm*, at han var sendt i et vigtigt Ærende fra Kong *Edvard* til ham, men [var] standset paa Halv-Veien af *Utysket* i *Ponthieu*, hvis Kløer han derfor bad Hertugen udrydde ham af. Det skedte, *Harald* smigrede *Vilhelm* med Haabet om *Englands* Krone, og *Vilhelm* tog Sagen alvorlig, saa *Harald* maatte sværge ham til at indrømme ham *Dover*, og gjøre alt Sit til at fremme hans *Thron-Bestigelse*, hvorimod *Vilhelm* lovede ham sin Daatter og tilsikrede ham alle hans *Forleninger**).

Slutningen bliver da, at *Vilhelm* havde et Slags Krav paa *Haralds* Bistand, men ikke mere Ret til *Englands* Krone, end *Staal-Handsken* kunde give ham, da *Harald*, som han siden meget rigtig sagde, ei raadte for at give bort, hvad han ikke selv eiede, og da hans *Normanniske Kiæreste* ei skal have oplevet det kritiske Øieblik, trøstede *Harald* sig vel med, at naar *Barnet* er dødt, er *Fadderskabet* ude**).

Dog, mod Spydstage-Retten giæide Ord-Sprog ligesaalidt som Mands Villie eller Lands Lov, og saasart Hertug Viihelm hørde, at *Harald* havde bestaget Thronen (Helligtrekonger-Dag 1066), spurgde han hverken, om det var med Kong *Edwards* Minde eller med *Folkets* Villie, men han rustede sig af alle Kræfter, fik ikke mindre end 50,000 Mand paa Benene og af *Paven* (Alexander den 2den) et indviet *Kors-Banner* at føre i Striden***). Med hvad Ret »*Hans Hellighed*« kunde erklære det *Normanniske* Indfald i *England* for et »*Kors-Tog*,« det bliver hans Sag, men at han gjorde det, maae vi lægge Mærke til, thi det gav *Vilhelm* i Millioners Øine Ret til den *Engelske* Krone, og hvad der bevægede *Apostlernes* Eftermand dertil, var aabenbar paa den ene Side, at den *Romerske Kirke* ei, siden de første *Karolinger*, havde fundet lydligere Sønner end de *Normanniske Hertuger*, og paa den Anden, at *England*, der fra *Gregor* den Stores Dage stod i et eget [vist barnligt] Forhold til den *Romerske Stol*, havde under *Godvins* Sønner gjort sig opsætsig. Vel siger nemlig *Sachse-Krøniken* om den *Normanniske* Ærke-Bisp *Robert*, som maatte rømme Landet for *Godvin* og hans *-*-* 113 Sønner, at han mistede kun derved med, hvad han havde faaet mod Guds Villie*), men det sagde Ingen i *Rom*, uden en selvgjort Pave (Benedikt den 10de), der havde sendt den *Godvinske* Ærke-Bisp af *Canterbury*, *Stigand*, Messe-Hagel [-krave] (*Pallium*), fordi, som *Ingulf* siger, Krage søger Mage, og hverken *Harald* eller *Stigand* havde engang siden søgt at forsone den ægte *Apostoliker***).

Uagtet nu *Vilhelm*, paa denne Regning, skulde have [havt] »Himlen« med sig, beholdt han dog længe Vinden og, som det syndes, Lykken imod sig; thi hans samtidige *Lov-Taler* siger: han havde megen Gienvordighed med lang Modvind, frygtelige Skib-Brudd og mangfoldige Rømnings-Mænd, skiøndt han bar det godt Altsammen, skulde han kunde, begrov de Drukne i al Stilhed, og forbedrede bestandig Levemaaden ***). Langt om længe fik han da Samling paa et Tusind Skibe i St. *Vallery-Havnen* (ved *Somme-Flodens* Udløb), men ogsaa der laae han indeblæst, til det, som *Vilhelm* af *Malmsbury* siger, surrede om hans Øren fra alle Kanter: hvad vil Spurv i Trane-Dands, det gaaer ham som hans Fader, hvis Næse ogsaa kløede efter *England*, men saadant Galskab kan vor Herre ikke lide, derfor har han Mod-Vind). Ved Hjælp af den hellige *Valerius*, hvis Levninger Hertugen lod gjøre stor Høitid ad, fik han imidlertid Med-Vind [Medbør] *Mikkels-Dag*, og kom hverken for tidlig eller for silde, men lige ret tilpas, just, da *Harald Godvinsen* var draget nordop at slaaes med Kongen af *Norge*, saa *Vilhelm* landede ved *Pevensea* og *Hastings* (i *Sussex*), uden at en Hund giøede ad ham). Vel faldt han, efter Sigende, næsegruus, da han sprang i Land, men hvad enten det ved den Leilighed faldt ham eller en Anden ind, saa viste Tiden, det var sandt nok, hvad der skal have trøstet ham, at han greb Hold i Landet med begge Hænder).

Saasart nu *Harald* hørde, han havde faaet Fremmede i Syden, mens han lavede Bad til dem i Norden, skyndte han sig, maaskee alt for meget, ned at tage imod dem ved Stranden, og *Vilhelm* af *Malmsbury* siger, han mistede endeel af sine bedste Følge-Svende, fordi han ved Delingen af det *Norske* *-*-*-*-* 114 Bytte var saa nærig, at de ingen Ting fik*), Noget, Man vel, ved at sammenligne *Norges* Rigdom med *Englands*, fristes til at smile ad, men havde, som man siger, *Harald Haardraade* virkelig sine [sit] »*Byzantinske* Liggendefæ« ombord, kunde de[t] maaskee dog nok, i saa besværlige Tider, have fristet selv den *Engelske* Konge. I alt Fald kom *Harald Godvinsen* dog hverken til at fattes Folk eller stridbare Mænd, thi der stod endnu Mange, efterat han var faldet i det kiedsommelige lange Slag ved *Senlak* eller *Hastings* (14de October), med hvis Beskrivelse Mester *Wace* nær aldrig var bleven færdig**). *Sachse-Krøniken* fatter sig des kortere, sigende: *Harald* kom sønderned og sloges med *Vilhelm*, inden han endnu havde ret Samling paa Hæren, og der faldt han, tillige med begge sine Brødre: *Gjord* og *Lovin*, hvorpaa *Vilhelm* tog Landet, kom til *Westminster*, lod sig krone af (den *Yorkske*) Ærke-Bisp *Aldred*, modtog Skat og Gidsler og solgde saa bagefter Folk deres egen Grund***).

Man seer strax, *Angel-Sachseren* har været i ondt Lune, og som »*Borger*« var det Synd at fortænke ham i, men en Historie-Skriver maa aldrig være i ondt Lune, thi da lægger han sig enten paa en eller anden Maade ud med Læseren og tilintetgjør derved sig selv, som er en langt større Skade end nogen »*Erobrer*« kan gjøre ham, og Man vil til alle Tider finde, det er morsomt at vide endeel om Slaget ved *Hastings*, som Man meget heller tog fra første Haand end paa Tredie og Tiende.

Nu veed vi saaledes ikke ret, hvad vi tør troe af Mester *Waces* Fortælling om, hvordan de i den *Angel-Sachsiske* Leir sad og drak til Pæls hele Natten før Slaget, drak rundt, baade ret og avet om, snart til Hælvtten og snart til Bunds, ja, vi har ondt nok ved at forstaae det lille Vers af en *Angel-Sachsisk* Drikke-Vise, *Normannerne* ved denne Leilighed saa ynkelig har radbrækket). Ligesaalidt veed vi, hvad vi egenlig skal tænke om den Pokkers *Karl* af en *Skjald*, *Thielvar* (*Taillfer* [*Tallifer*]) kaldt, som, efter at have sunget for *Vilhelm* om *Karl Magnus*, om *Roland* og *Holger Danske*, med *-*-*-*-* 115 hele Flokken, der faldt ved *Ronceval*, bad ydmygst om Forlov til at slaae det første Slag paa *Angel-Sachseren*, og slog saa, for [at] det ikke skulde være Løgn, to Dommedags-Slag, hvorved Ligesaa mange beed i Græsset og Vaaben-Gnyet stak i Sky*).

Sligt pleier Man vel ikke at ændse i *Stats-Historien*, men maa Man selv om *Staten* sige: den er kun til for *Menneskets* Skyld, da giælder det unægtelig dobbelt om *Stats-Historien*, der ligesaalidt kan skabe som opløse noget *Borgerligt* Selskab, men kan kun fornøie de Mennesker, som tage Deel deri, og oplyse dem, der har Øie for *Menneske-Livet* i alle dets Retninger. Om derfor den *Angel-Sachsiske* Leir, Natten før den store Dag, der skulde afgjøre *Rigets* Skæbne, virkelig, som *Vilhelm* af *Malmsbury* ogsaa havde hørt**), gienlød af *Drikke-Viser*, medens Man i den *Normanniske* gik til Skrifte og til Alters, det er, menneskelig talt, en meget vigtig Sag, blandt Andet, fordi det beroliger os over Omskiftelsen, naar vi see det Dalende, hvor herlig det

end har straalet, udueligt til at fortsætte Banen. Heller ikke kan det være os ligegyldigt, om *Thielvar*, der, ogsaa efter *Henrik af Huntingdons Sigende****), gjorde Vind før Slaget med sit Ridder-Spil og aabnede det ved uformodenlig at fælde en Fane-Junker, blot var en udlært Rytter og forvovent Krop, eller tillige en *Aands-Frænde* ad *Thormod Kolbrun-Skjald*, der vakde Konge-Hæren paa *Stiklestad* med *Bjarke-Maalet*, og det var desuden morsomt at vide, om de *Normanniske* Skjalde allerede i det *Ellevte* Aarhundrede havde glemmt alle Nordens Kæmper over *Karl Magnus* og hans *tolv Jævninger* (*douze pers*), og glemmt *Braaval* over *Ronceval*!

Da nu imidlertid *Lovtaleren*, ligesaavel som *Sachse-Krøniken* og *Ingulf*, tier kvær om disse Ting, maae vi nøies med at sige: Tiden har viist, at Forholdet mellem *Angel-Sachser* og *Normanner* virkelig svarede til Trækkene hos *Wace*, saa har de end ikke, efter *Bogstaven*, gyldig Hjemmel, har de den dog billedlig, som Udtryk for den Sandhed, at hvad Udfald end Slaget fik, var *Normannerne* dog *Herrer* i deres *Væsen* og *Angel-Sachserne* *Trælle* I.

--- 116

Dog, som *Trælle* kan Man ret godt tjene to *Herrer*, den *Ene* om *Natten* og den *Anden* om *Dagen*, vel at mærke naar Man er saa *bomstærk*, som det endnu kiendes paa *Engelsk-Manden*, *Angel-Sachseren* har været, og da Slaget varede fra *Morgen-Stund* til *Aftens Ende*, har vi intet mere *Vidnesbyrd* behov derom, at *Angel-Sachserne* sloges ligesaa ærlig, som de synes at have drukket; men skiøndt *Vilhelms Lov-Taler* krymper sig ved det, gaaer han dog til *Bekjendelse*, og melder, at »saasom og eftersom« *Barbarerne* for det Første var saa utallige, at Man, paa gammel Viis, maatte sige, de kunde drikke *Floder* ud og *trampe Skove* ned, og [de] for det Andet, langt fra at møde *Normannerne*, som de mødte den *Norske Konge*, paa *Halv-Veien*, stod som de var murede paa en *Brink*, med en *Skov* i *Ryggen*, og endelig, for det *Tredie*, var saa *firskaarne* og brugde saadanne *Bred-Øxer*, *Blider* og andet *Helvedes Tøi*, som hverken *Skjold* eller *Brynie* kunde hytte for; saa *flygtede* virkelig engang først De fra *Bretagne* og de andre *Hjælpe-Tropper* paa *venstre Fløi*, og saa tilsidst *næsten* hele *Hertugens Fylking*, hvilket imidlertid, naturligviis, skal siges uden mindste *Forkleinselse* for [Fortalelse af] de »uovervindelige« *Normanner*, og kan siges saa, *aldenstund* selv den *Romerske Krigs-Hær*, *Keiserlig Høihed*, vant til at knuse *Konger* og høste *Laurbær* baade til *Lands* og til *Vands*, selv den tog stundum *Flugten*, naar den troede sin *Høvding* fældet, og i denne *Vaande* var *Normannerne* netop, da de vendte *Rygg**).

Angel-Sachserne tabde altsaa med *Æren*, men den *Normanniske* *Lovtaler* kan ikke bare sig for at ymte om, at *lidt* Skam kan Man nok bære, naar Man ikke har *Skade* men *vertimod* *Gavn* deraf, og det, siger han, var aabenbar *Tilfældet* med *Normannernes* *Flugt*, ikke blot fordi en *Flok* *Fiender*, som forfulgte dem, blev hugget ned til sidste *Mand*, da *Hertugen* lod sine *Svende* see, han var *lyselvende*, og fik dem baade med det *Gode* og med det *Onde* vendt igjen; men især fordi *Hertugen* deraf lærde, *hvordan* Man skulde bære sig ad, for at faae *Hul* paa de *kiedsommelige* *Karle*, der ellers stod som *Blokke* paa *Brinken*, saa tæt stuede, at selv de *Døde* kunde ikke faae *Lov* til at falde. Nu *flygtede* han nemlig to *Gange* paa *Skrømt*, og havde den *Fornøielse*, at *Fienden* immer blev *hidsigere* til at sætte efter, saa *Flokken* paa *Brinken* blev immer *tyndere*, og der blev omsider *Muelighed* i at bryde igjennem *Skjold-Borgen* *117 ind til *Hoved-Banneret*, hvor *Kongen* stod. Da nu ogsaa baade han og hans *Brødre* og *Endeel* af de *ypperste* *Høvdinge* alt for en *Tid* siden var *faldne*, begav *Resten* af de *haardnakkede* *Krabater* sig da endelig og endelig paa *Flugt*, men standsede dog endnu en *Gang* paa *Halv-Veien*, ved hvilken *Leilighed* adskillige *fornemme* *Normanner* beed i *Græsset**).

Var det en *Angel-Sachser*, der saaledes beskrev *Kæmpe-Slaget* ved *Hastings*, kunde vi ikke ændse det stort, men da det er *Vilhelms* *Normanniske* *Lov-Taler*, maa det nødvendig tildrage sig vor *Opmærksomhed*, som et stort *Vidnesbyrd* om, at de der vandt ved *Waterlo* var netop af selvsamme *Skuffe*, som de der tabde ved *Hastings*, saa hvad der gjorde *Forskiellen*, var blot den *Normanniske* *Aand* hos *Modstanderne* og *Forsynets* dermed nøie sammenhængende *Styrelse*.

Lovtaleren, som ellers dog nævner *Endeel* af *Vilhelms* *Hjelpere*, og deriblandt hans *Drost* og *Høire-Haand* *Vilhelm Asbjørnsen*, siger ikke hvem der førde *Kors-Banneret*, men her kunne vi ogsaa godt nøies med *Waces* *Hjemmel* for, at det var *Rolv* hin *Hvides* *Søn* *Thorstein*, da hans *Æt* opkaldte sig efter ham (*Toustain*) og førde *Banneret* dobbelt i sit *Skjold***). Foruden Disse nævner *Wace* *Mangfoldige*, og kunde sagtens, da Man har lange *Fortegnelser* fra *Erobringens* *Dage* paa de *Strids-Mænd* der tog hver sin *Part* af *Landet* som et *Bytte*, men her kan vi kun lægge *Mærke* til *Hertugens* *Halvbroder*, *Odd*, som, skiøndt *Biskop* i *Bayeux*, reed dog iblandt de *Fremmerste* ved *Hastings*, og var siden *enstund* en *Slags* *Sætte-Konge* paa *Øen*.

Dog, førend vi forlade den *mærkværdige* *Val-Plads*, hvor *Vilhelm* siden lod bygge et *Kloster*, med *Rette* kaldt *Slag-Abbediet* (*Battle Abbey*) maae vi endnu bemærke, deels at *Vilhelm* ved *Midnats-Tid*, da han kom tilbage fra *Jagten* efter de *Flygtende*, lod sin *Telt* opslaae midt iblandt de *Faldne*, aad og drak og var *lystig****), og deels, at der bestandig har været megen *Tvivl* og *Twist* om, hvor *Harald Godvinsen* kom til at hvile, saa Man endogsaa udførlig har fortalt, hvordan han undkom og levede mange *Aar* efter i *Stilhed*. *Lovtaleren*, som er enig med alle de *Andre* om, at paa *Ansigtet* var det *Lig*, Man tog for *Haralds*, aldeles *unkiendeligt*, beretter imidlertid, Man fandt det efter andre *Mærker*, men at hans *Moder* kun *forgiæves* * * * 118 tilbød at opveie det med *Guld*, deels fordi *Hertugen* agtede sliig en *Handel* under sin *Værdighed* og deels fordi han fandt det var *Synd*, at Den, for hvis *Begjærighed* saa *Utallige* laae *ubegravede*, skulde stædes til *Jorde* af sin egen *Moder*. Han lod derfor *Vilhelm Mallet* (en *Normannisk* *Baron*) begrave *Liget*, hvorved det

Ord faldt i Spot, at det var bedst han som *Lande-Værge* blev begravet paa Strand-Bredden*). Munkene i *Waltham* (i Essex), den *Godvinske* Families Yndlinger, lod sig imidlertid aldrig aftrætte, at de eiede saavel *Haralds* som hans Brødres Lig, og de har i det Mindste fortalt det smukt, hvordan To af dem fulgte ham til Val-Pladsen, fandt Liget ved Hjælp af hans deilige Frille, *Edithe Svane-Hals*, og stædte det høitidelig til Jorde.

Saaledes faldt da *England* ikke blot i *Vilhelms*, men i de *Normanniske Baroners* Hænder, thi, saasnart hans Med-Beiler til Kronen var borte, baade sagde og viiste *Vilhelm* aabenbar, at det var Spydstage-Retten han takkede for Thronfølgen, og at det var den Eneste, han fremdeles kiendte for gyldig, i det han, uden noget Spørgsmaal om »Arve-Ret«, deelde Landet mellem sine Yndlinger, og gjorde det, om ikke til en skreven Lov, saa dog (hvad der er meget mere) til en sat Ret og fast Regel, at *ingen Angel-Sachser* skulde enten i Kirken eller Staten beklæde nogen Værdighed. Det siger *Ingulf* udtrykkelig**), og *Vilhelm* af *Malmsbury* bemærker netop i den Anledning, at det var lige det Modsatte af *Knud* den Stores Adfærd, som lod de *Indfødte* beholde Alting, men at derfor faldt det dem ogsaa saa let at blive de *Danske* kvit***).

Det var nemlig ingenlunde, som man nok kan tænke, »*Villien*« til at afkaste det *Normanniske Aag*, *Angel-Sachserne* fattedes, men den høiere Livs-Kraft, som Man kalder »*Aand*«, og ret som for at vise det, var der dog endnu een *Angel-Sachsisk Ridder*, som, medens alle *Vilhelms* andre Modstandere faldt, holdt saaledes Stand, at *Normannen*[rne] maatte lade ham beholde sin Odel, som hans [Sviger-]Søn, *Hugo* Evermur paa *Depping-Gaard* (Market *Deeping* i *Lincoln*), endnu besad, da *Ingulf* skrev. Denne Helt i en snever Kreds, *Hervard Lovriksen* fra *Brunne (Bourne)* i *Lincoln*), *-*-* 119 som herved fik en universalhistorisk Mærkværdighed, fortjener i alle Maader at kaldes den *sidste Angel-Sachser (The Last Saxon)*; thi *Ingulf* melder, at han endnu lod sig gjøre til *Ridder* paa den *gamle* Maade, som *Normannerne* ei kunde udstaae, men kaldte *Kærlingeri*, idet han gik til sin Far-Broder *Brand*, som var Abbed i *Burg (Peterborough)*, skriftede ærlig, gennemvaagede Natten i Kirken, offrede til Fro-Præken sit *Sværd* paa Alteret og modtog det igien velsignet af Præsten under *Høi-Messen*, en Skik, der i det mindste gjør *Angel-Sachsernes* Falke-Syn Ære, da det er saa ganske i *Christendommens* Aand, at alt det Naturlige, der skal kunne stemme med Den, maa først opoffres og saa annammes [med Tak modtages]. *Hervard* havde i sin Opvæxt været saa balstyrig, at hans egen Fader lod ham gjøre fredløs, men efter at have tumlet sig brav i den vide Verden, saa der gik Ord af hans Lykke og Bedrifter, havde han gjort et stort [godt] Giftermaal i *Flandern* og synes der at have slaaet sig til Ro. Saa snart han imidlertid hørde, at hans Fædrene-Land var erobret, hans Fader død, hans Moder udstødt og hans Odel skiænket [til] en *Norman*, da foer han over Havet, feiede med nogle Frænders Hjælp paa Timen de Fremmede til Dørs i Fædrene-Huset, lod sig, som sagt, ikke slaae men signe til *Ridder* i *Burg*, og satte sig fast i Moradserne ved *Ely*, hvor han vandt saamange Slag fra *Normannerne*, at Man sang derom paa alle Gader og Stræder, og *Vilhelm* maatte omsider ordenlig paa billige Vilkaar slutte Fred med ham. Uden at drive det videre, hensov *Hervard* i Fred og hviler sine Been i *Crowland*, hvor hans *Flanderske* Frue, *Thyrfrid*, som, kied ad Verdens Tummel, tog Sløret, alt længe havde ventet paa ham; men af *Sachse-Krøniken* see vi, at han engang havde sat sig i Forbindelse med *Sven Æstridsen*, som, efter *Harald Haardraades* Fald, begyndte igjen at tænke lidt paa *Engeland*, saavel som med de opsætsige Jarler: *Edvin* og *Morker*, og havde da de mest glimrende Udsigter til at blive sit Fædrene-Lands Befrier. Da imidlertid den *Danske* Flaade paa en Maade »gav *Kiøb*«, og Jarle-Partiet krøb til Korset, maatte *Hervard* nøies med den Roes, at han ikke blot »huggede sig godt igiennem« med alle dem, der havde Mod til at følge ham, men at han, saa længe mueligt, forhalede sit Folks Undergang og lod dem i det Mindste ei uhævnede nedsynke i de Dødes Rige*).

*- 120

En anden Opstand, hvori *Hervard* rimeligviis ogsaa tog Deel, og hvorved den *Danske* Flaade kun synes at være kommet lidt for silde, er blevet langt mere berømt iblandt de Lærde, men havde aabenbar langt mindre at betyde, da det var en Sammen-Sværgelse af alle Farver ikke mod *Normannerne*, men blot imod *Vilhelm*. En af Hoved-Mændene, *Grev Roger af Hereford*, var nemlig en Søn af den *Normanniske* Drost, *Vilhelm Asbjørnsen*, og den Anden, *Rolv* Jarl i *Northfolk* [Norfolk], var Svoger til ham, medens den Tredie, *Valthjov* af *Huntingdon*, vel var Søn af den berømte *Danske Sivard* Jarl i *Northumberland*, men paa godt Forlig gift med en Frændke af Kong *Vilhelm*. Det Hele gav i alt Fald kun Stof til en »*Criminal-Historie*,« da det blev *Vilhelm* meldt til *Normandiet*, hvordan Man havde brallet op ved *Rolv* Jarls Bryllup i *Norwich*, thi da var han strax ved Haanden, *Valthjov* blev halshugget, *Roger* slap, for Venskabs Skyld, med evigt Fængsel, og *Rolv*, som alt var flygtet, skal vel have hentet den *Danske* Flaade, under Prinds *Knud* og *Hakon* Jarl, som lod sig see, men den gjorde kun en Vende-Reise og han forsvandt med den*). Ventelig har for Resten Flere end *Rolv*, da de opgav *England*, taget til Takke med *Danmark*, men vissere er det dog, efter den velunderrettede *Ordriks* Vidnesbyrd, at Endeel af de kiækkeste Unger-Svende gik til *Maglegaard*, optoges iblandt *Væringerne* af *Comnenen Alex* (1081), havde der den Fornøielse at slaaes med de Italienske *Normanner*, og indlagde sig megen Berømmelse**). At disse *Angel-Sachsers* Afkom endnu var kiendelig et *Aarhundrede* senere, da *Latinerne* indtog *Konstantinopel*, kunde være morsomt nok, naar det var rigtig hjemlet, men det Vilkaar synes den ny Historie-Skriver, der melder det paa fri Haand, ei at have ændset***).

Hvordan en Mand nu denne »*Vilhelm Erobrer*« egenlig var, hvad han tænkte mest paa, og hvad han udrettede i de tyve Aar (1066-87), han sad paa *Engelands* Throne, Andet end at skifte Hugg paa begge Sider af Kanalen, det er langt fra at være saa vigtige Spørgsmaal i *Verdens-Historien*, som Man, efter de »piinlige Forhør«, der paa Dom-Stole af *-*-* 121 Foliaenter naturligviis ogsaa er holdt over ham, skulde slutte; thi at han var en *Norman*, bekiendte han godvillig, og at han var En af »de *Store*«, beviiste han tilstrækkelig, ikke

blot ved den Beskeed, han gjorde paa Valen, men især ved den store Opsigt og det dybe Indtryk, han gjorde i en Tid, da en dygtig *Hugaf* var langt fra at være en Sjeldenhed. At *Engelsk-Mændene*, fra i Gaar og i Dag, har regnet *Vilhelm Erobrer* for Skaberen ligesom *Vilhelm Hollænder* for Opholderen af deres Lykke, og høitidelig stadfæstet hans Døds-Dom over alt »*Angel-Sachsisk*«, som *raat Barbari*, Det skal Man nemlig, af mange Grunde, helst tie med, naar Man taler enten om deres eller hans Storhed; men hvad en *samtidig Angel-Sachser*, der ikke blot havde seet hans Ansigt, men opholdt sig enstund i hans Gaard, givet Agt paa hans Sæder og sukket dybt over Somme af dem, tænkte og dømde om ham, er høist mærkeligt. Vil Nogen vide, siger han, hvordan en Mand den Kong *Vilhelm* var, vi tale om, hvad Glands ham fulgde og hvad Magt han havde, da vil vi beskrive ham, som han stod for vore Øine, da vi enstund var under Tag med ham. Han var en snild og saare mægtig Mand, stærkere og storladnere end Nogen af hans Formænd, og han var blid mod de Fromme, men over al Maade stræng mod hvem der ei vilde lystre. Paa det Sted, Gud lod ham vinde *England*, bygde han et prægtigt Kloster, og det var langt fra at være det Eneste, thi han fyldte hele Landet med *Benediktinere*, saa der var *Christendom* Nok i hans Dage, naar Man vilde følge [fulgt] den. Men han var, som sagt, stræng og bister mod alle dem, der ikke vilde som han: han satte *Jarler* i Bolt og Jern og smed baade Adelsmænd, *Bisper* og *Abbeder* i Hullet; ja sparede tilsidst end ikke sin egen Broder, *Odd*, som dog var en fornem Biskop i *Normandiet*, havde gjort Kongen store Tjenester, var *Jarl* i *England* og pleiede at staae for Styret, naar Kongen var borte, ogsaa han kom i Hullet. Det maa imidlertid dog heller ikke forglemmes, hvordan han fredede Landet, saa en dygtig Mand kunde reise Riget rundt med Favnen fuld af det røde Guld, uskadt, og Folk turde slet ikke slaae hinanden ihjel, hvormegen Fristelse de end havde til det. Men raadte han ikke ogsaa over hele *England*, og randsagede det saa smaalig, at der var ikke en Plet Jord, uden [at] han førde den til Bogs og vidste baade hvem den hørde til og hvad den var værd; *Bretland* (Wales) og Man havde han i sin Magt, *Skotland* fælde hans stærke Arm og blev ham underdanig, *Normandiet* var hans Odel, 122 *Maine* beherskede han, og havde han blot levet to Aar længer, vilde han uden Sværd-Slag, blot ved sin Snildhed, vundet *Irland*. Vist nok havde Folket megen [t] Slid og Fortræd i hans Dage, thi *Fæstningerne*, han lod bygge, faldt Fattig-Folk meget til Besvær, og han var saa forskrækkelig haard og piinde baade med Ret og Uret saamange [mange] Tusind Pund baade i Guld og Sølv ud af Undersaatterne; for der var faret en Gierrigheds-Aand i ham, saa han kunde aldrig faae Nok! Og saa *Dyre-Fredningen* og *Jagt-Lovene*, hvorefter Øinene skulde stikkes ud paa hvem der fældte enten *Hjort* eller *Hind*, og selv *Harerne* skulde Man lade løbe, og *Kron-Dyrene* elskede han som han kunde været deres egen *Fader* (*swylc he wære heora fæder*)! Og han brød sig slet ikke om, at de Rige klynkede og de Fattige skreg, men hvem der vilde beholde Liv og Land eller nogen Ting maatte lystre. Ach, at noget Menneske-Barn dog kan blive saa overmodig og see alle Folk over Hovedet! Gud forlade ham alle hans Synder og være hans arme Sjæl naadig; thi hvor falsk og forfængelig denne Verdens Herlighed er, det fik han at finde, da han, der havde raadt over saamange Lande, maatte nøies med syv Fod Jord i Alt, og han som før glimrede af Guld og Ædel-Stene bedækkedes af Muld*).

Dette er ikke nær hele den *Angel-Sachsiske* Lig-Præken over Kong *Vilhelm*, men det kan være Nok, baade til at vise, han var en Mand der kunde skaffe sig Agtelse, og at det neppe var af Had til *Barbariet*, han vilde vænne Folk af med at læse og skrive *Angel-Sachsisk***), men at han netop selv var en halv *Barbar* og en heel *Tyran*, der vel satte en vis Priis paa *Guds-Frygt* og *Boglig Konst*, men vurderede dem, som alt Andet, kun efter Nyttens deraf for ham og hans Tjenere, til dagligt Brug, i et rigt Land, hvor Man havde hele Folket imod sig. Derfor gav han Engelænderne *Franske Sjæle-Sørgere*, som de, hvis Saligheden laae dem paa Hjerte, vel maatte lære sig til at forstaae, og lærde i Mellem-Tiden intet Ondt af, og den eneste Bog paa Fiendens Moders-Maal han fandt ikke blot uskadelig, men i en forbedret Udgave overmaade nyttig, var Kong *Ælfreds Jorde-Bog* eller Matrikel, som *Angel-Sachserne* i dens *Normanniske* Bearbejdelse kaldte »*Dommedags-Bogen*«, fordi Kongen i den kunde see Alt ^{*}_{*} 123 hvad Folk eiede og havde, ikke blot af Mark og Skov, men selv, med Skam at tale om (*hit is sceame to tellan*), af Kiør og Stude og Svin, som blev ført til Bogs, hver Kiæft*).

Medens det derfor er en ligesaa grundløs som latterlig Mening, de Lærde har havt, at *Angel-Sachserne* med Friheden ogsaa [reent] mistede deres Moders-Maal, er det dog klart, at *Normannerne* fik det *Angel-Sachsiske Sprog* banlyst fra Kirken og afskaffet i *Skolen*, et Mester-Stykke, der neppe findes Mage til i Verdens-Historien, og hvis nødvendige Følge var et vist konstigt *Halv-Barbari*, ei blot i Bøgerne, men i hele Livet, hvis Spor først vil forsvinde ved en Grund-Reform efter det Oprindelige, som »*Radikalerne*« neppe veed, hvad er. Vist nok en haard Skæbne, men nødvendig, naar *Angel-Sachserne* skulde reddes fra den ubetimelige Forfinelse og den Fordærvsens Afgrund, de med stærke Skridt gik i Møde, saa, rigtig forstaaet, var den *Normanniske Erobring* tilvisse *Englands* Redning, kun ikke fra *Barbariet*, hvori Folket netop hovedkulds blev kastet tilbage, og maatte paa Ny, med Haardt mod Haardt, arbejde sig ud af, saa de *Normanniske Baroner* dog omsider lærde, hvad *Ordrik* med Rette siger, faldt *Hertugen* for svart**), nogenlunde at forstaae Folket, som *Overhuset* nu forstaaer *Underhuset*!

Vilhelm døde, efter *Sachse-Krøniken*, netop samme Aar som *Hellig-Knud* i *Danmark*, der, med *Norges* Hjælp, vilde styrtet hans Throne, blev myrdet af sine egne Undersaatter, ellers bekjendte for *de Troeste* af alle Folk (*eallra folca getreowast****), og *Angel-Sachseren* maa nok sige, at *Erobrerens* Død ret klarlig viiste det Tomme i denne Verdens Herlighed; thi det er ikke blot *Mester Wace*, men ogsaa *Ordrik*, som vidste god Beskeed, der fortæller, at han havde neppe givet det sidste Suk, før alle de Store fløi afsted, hver sine Veie, og alle de Smaa kappedes om at udplyndre Slottet og lod Kongen ligge halvnøgen paa Gulvet. Dog, ikke

hermed nok, thi for at han kunde blive ført fra *Rouen*, hvor han døde, til *Caen*, hvor han skulde begravnes i *Stephans-Kirken*, han selv havde ladet bygge, maatte en simpel Ridder, *Helvin*¹, forbarme sig over ham og bekoste Reisen af sin egen Lomme.

--- 124

Saaledes kom da Liget til Kirke-Dørren, men der blev det staaende en god Stund, fordi der kom Ildløs i Byen og Følget splittede sig ad, og da det saa endelig slap ind i Kirken, og Messen var læst, og Bispen¹ af *Evreux* havde holdt hans *Lig-Præken*, opregnet hans Bedrifter, herømt hans strænge Retfærdighed og opmuntret Forsamlingen til at bede for hans Sjæl; see, da trængde *Asselin*, *Arturs Søn*, sig frem og raabde højrøstet: her stod min Faders Huus, som Hertugen uden Vederlag tog fra ham med Vold, da han byggede Kirken, og derfor gjør jeg nu i Guds Navn høitidelig Forbud imod den Voldsmands Begravelse paa min Grund! Alle Naboerne vidnede med ham, det var sandt, og Man købde da Grav-Stedet af *Asselin*, med Løfte om fuldt Vederlag for Resten, men da Man saa tog Liget af Baaren og lagde det i Kisten, var den for knap, saa det revnede og fyldte Kirken med ulidelig Stank*).

Saa ondt havde den rige og mægtige Erobrer ved at faae »de syv Fod Jord«, og saaledes stadfæstedes Ord-Sproget, at hvo Intet vil levne, han revner tilsidst!

Erobreren efterlod sig tre Sønner: *Robert Buxe-Braag* (*Courthose*), *Vilhelm* den Røde og *Henrik* Præstelærd (*Beauclerk*), af hvilke de to Sidste fulgde ham paa *Englands Throne* (1087-1135), men uden at slægte ham paa i stort Andet end Udyd, saa *Robert* var den Eneste, der havde arvet Ørne-Flugten, som gjorde ham til En af det store *Kors-Togs* Helte. Han var imidlertid en Sviregast og Ødeland, pand[t]satte hele *Normandiet*, som var hans Arve-Gods, til sin Broder *Vilhelm*, og sloges siden med *Henrik* baade om Det og om *England*, til han blev fanget (1106) og sat i god Forvaring i *Cardiff* (i *Wales*), hvor han, død for Verden, hensleed sine øvrige Dage. *Henrik* den Lærdes eneste ægtefødte Søn, *Vilhelm*, forgik paa en Hjem-Reise fra *Normandiet*; og ved *Henriks* Død (1135) gik baade *England* og *Normandiet* fra *Gange-Rolvs* og *Erobrerens* mandlige Afkom.

Der var imidlertid en anden *Norman* samtidig med *Vilhelm Erobrer*, som vi ingenlunde maae tabe af Syne, thi vel var der intet *England*, hvor han sad paa den høie Hest, men der var et *Rom* og et *Byzants*, som, hvor daarlig de end i mange Henseender svarede til Navnet, dog endnu var *Verdens* * 125 *Hoved-Stæder*, og i dem Begge gjorde denne *Norman*, *Robert Viskard* eller *Snilling* (det Islandske dvs. Norske *viskr*), overordenlig Opsigt.

Vi har alt flere Gange havt Leilighed til at bemærke, hvor forvirret det saae ud og hvor broget det gik til i *Nedre-Italien*, men, paa *Monte Cassino* nær, har Intet kunnet tildrage sig vor Opmærksomhed. *Normannerne* var Man derimod allevegne, hvorhen de saa kom, nødt til at ændse, og ligefra Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede spore vi ogsaa her *Normanniske* Kæmper, som gjorde lyst paa Valen og forbausede Dværgene.

De første *Normanner*, som her viiste deres Fægte-Konst¹, var fyrretive Pillegrimme, som kom fra den *hellige Grav* til *Salerno* (omt. 1002), just som Staden var beleiret af *Saracener*, og [de] bad strax Hertugen om Vaaben og Heste, for at øve Ridder-Spil med [mod] de Vantroer. Hertug *Veimer* gav med Fornøielse disse velskabte, kæmpehøie Karle hvad de forlangde, og saae dem med Beundring anrette saadant et Blod-Bad paa Fienden, at hvem der kunde, snart tog Flugten, og 2 Beleiringen hævedes. Alle Folk løftede³ naturligviis Kæmperne til Skyerne, og Hertugen lovede dem Guld og grønne Skove for at tage Tjeneste hos ham, men det vilde de ingenlunde, [de] forsmaaede hans Gaver, da det var kun for Guds Skyld og Troens Sag de havde fægtet, og reiste deres Vei. Hertugen vilde imidlertid ikke opgive Haabet om saadanne Hjelpere og sendte derfor, som en *Narses* den Anden (*veluti Narses alter*), sine visse Bud med dem til *Normandiet*, som med Mandler og Citroner, Purpur-Kapper og Ride-Tøier, gloende af Guld og Sølv, skulde lære dem i »Kæmpers Føde-Land«, hvilket *Canaan* der laae paa hin Side *Alperne**).

Nu at forene Efterretningerne om de *Normanner*, som, Flere og Færre i Tal, gik til *Italien* for at prøve deres Lykke, er naturligviis umueligt**), da det var Noget, ingen Skriver ændsede, før det var for silde, men det er ogsaa ganske ligegyldigt; thi det er os nok at vide, at disse »*Franskmænd*«, som de alt dengang kaldte dem selv, allerede i Aarhundredets første Menneske-Alder havde vundet saadant et Ry, at da den *Byzantinske* Feldtherre, *Georg Maniakes* (1037) gjorde Toget til * 126 *Sicilien*, som *Harald Haardraades* Skjalde har stræbt at forevige, tog han ikke blot alle de *Normanner*, han kunde opdrive, i Sold, men *Byzantinerne* tilstaae selv, det var dem, der vandt *Seirene* til ham*). Imidlertid, hvad enten det, som Ordet gik blandt *Normannerne*, var *Maniakes*, eller, som *Byzantineren* melder, hans Eftermand, der behandlede dem og deres Anfører, *Lombarden Hardvin*, slet, saa opkom der paa dette Tog et dødeligt Fiendskab mellem *Byzantiner* og *Normanner*, som snart udbrød i en alvorlig Kamp, om *Apulien* og *Kalabrien*, der, efter *Ottonernes* Dage, aldeles var faldet i *Byzantinernes* Vold**).

Hidindtil havde *Normannerne* kun eiet Staden *Aversa*, hvis Besidder, *Ragnulf*, Keiser *Konrad* paa sit Italienske Tog (1038) gav Greve-Titel***), men ham fornnaaede nu *Hardvin* (1041) til at gjøre fælles Sag med sig mod *Byzantinerne*, som da ogsaa, efter to store Nederlag, det Ene ved *Cannæ*, og det Andet ved *Monopoli*, maatte rømme hele *Apulien*, saanær som Stæderne *Bari*, *Otranto*, *Brindisi* og *Taranto*).

Seier-Herrerne deelde Byttet, og her møde vi det første Kuld af Junkerne fra *Cotentin*, blandt hvilke *Vilhelm Staal-Handske* blev den første Greve i *Apulien*, og disse tolv Patriarker var Sønner af Baron *Tankred* paa *Hauteville* eller *Høistrup*, hvorom *Galfred* gjør den artige Bemærkning, at det hedde ikke saa for nogen udmærket høi Beliggenheds Skyld, men snarere til et Varsel for den store Ære og Høihed (*altioris honoris culmen*), *Tankred-Sønnerne Robert* og *Roger* skulde naae). Da nu *Robert Viskard*, som var den Ældste af det andet Kuld, begyndte at træde i sine Brødrers Fod-Spor (omtr. 1050), var der ikke mere Rum til ham i *Apulien*, saa han maatte prøve Lykken i *Kalabrien*, hvor han satte sig ned i *St. Marco* og drev, reentud sagt, *Røver-Handværket*, kun fra en [et] vis[t] høiere Syns-Punkt: blot som Middel, ei som Øiemed).

Under disse Omstændigheder var det, Pave *Leo* den Niende fik det fortvivlede Indfald at drive *Normannerne* ud af *Italien*, eller i det Mindste med Magt at fratage dem *Benevent*, ^{***} 127 som Keiser *Henrik* den Tredie vel selv ved sin Nærværelse havde forlenet med dem, men siden givet Paven i Bytte for Noget af *St. Peders Gods* i *Tydskland*. *Hunfred* *Tankreds*søn, som dengang (1053) var Greve i *Apulien*, rykkede da i *Marken*, havde *Robert Viskard* med, og anrettede et stort Blod-Bad paa *Tydskerne*, der hverken var saa lette til Sinds eller til Beens, som *Italienerne*, der strax vendte Rygg. Hans Hellighed selv flygtede til en Fæstning i Nærheden, men blev strax beleiret, maatte overgive sig og følge med til *Benevent*, hvor han residerede [holdt Huus] tre Fjerding-Aar, men under *Normannernes* Vinger*). Dette lange Ophold, der dog neppe kan have været den hellige Fader behageligt, vil ikke saa ganske stemme overeens med den Beretning, baade han selv og *Andre* har givet om *Normannernes* dybe Underdanighed og Anger; men det var ganske i deres Aand at vise *St. Peders* Eftermand al muelig Artighed, bede meget om Forladelse og udbede sig hans Apostoliske Velsignelse, men dog med alt Det benytte deres Seier og ei slippe Flugten, før han lærde [havde lært] at synges med dem, han var iblandt**). Uagtet derfor *Cassino-Krøniken* stadfæster, at *Grev Hunfred* strax tilbød at følge *Hans Hellighed* paa Vei til *Rom*, naar han behagede, melder den dog, at der blev Intet af, før *Leo* sang paa det sidste Vers, saa han overlevede kun sin Hjemkomst nogle faa Dage. *Galfred* siger ogsaa, at han først forlenede *Normannerne* baade med Alt hvad de havde og hvad de sønderpaa fremdeles kunde erhverve, og det er rimeligt nok, at da de ingen Løse-Penge tog, de har beviist den hellige Fader, at den ene Høflighed var den Anden værd.

Kort efter blev *Robert*, ved *Hunfreds* Død, Greve i *Apulien*, og begyndte nu for Alvor paa *Kalabrien*, og han fik en god Hjeiper i sin yngste Broder *Roger*; thi vel nappedes de indbyrdes, da Enhver vilde rage Ild til sin Kage, men de forligdes dog immer snart igjen, for at være Byttet vis, før de sloges om det, og 1060 fuldendte de, ved Indtagelsen af *Reggio* og *Squillace* 1, *Kalabriens* Erobring***), som, efter Aftale, skulde deles ligelig imellem dem.

At nu de *Normanniske* Brødre ikke kunde staae ved Sundet ^{***} 128 og see over til *Sicilien*, uden at faae Lyst til den deilige Øe, det vilde vi slutte af os selv, om end ikke deres gode Ven *Galfred*, med en besynderlig Aabenhjertighed, idelig havde indskærpet os, at de var umaadelig jordgierrige, saa, hvad det end skulde koste, vilde de have Alt hvad de saae. Da *Sicilien* nu desuden var i de *Vantroes* Hænder, tænkte *Normannerne* naturligviis, de kunde slaae to Fluere med eet Smæk, og sørge baade for deres timelige og evige Vel ved at bemægtige sig den [Øen], og deri styrkede Paverne dem af alle Kræfter, thi *Nikolai* den Anden forlenede dem forud med *Sicilien*, og da *Grev Roger*, efter Seieren ved *Ceramo* (1063), sendte *Alexander* den Anden fire Kameler, fik han til *Giengiæld* ikke blot et [ind-]viet Banner, men Synds-Forladelse og apostolisk Velsignelse til hele sit Mandskab*).

Herimod kunde nu vel være Adskilligt at indvende, men som ikke vedkommer os. *Sicilien* havde *Muselmændene* købt for *Staal* og var altsaa pligtige til at sælge for Betaling i lige Mynt, og da *Byzantinerne* ikke kunde udrede, hvad Indløsningsen skulde koste, maa hele *Christenheden* takke *Normannerne*, som gjorde Udlæget, istedenfor at knurre over, at de selv fandt deres Regning derved; thi de *rene, uegennyttige* Bevæggrunde til Krig og Orlog fattedes jo ikke mindre i det *Nittende* end i det *Ellevte* Aarhundrede, saa Forskiellen var kun, at *Normannerne* dog ogsaa gjorde lidt for *Guds* og *Christenhedens* Skyld, hvad i alt Fald røber en høiere Anskuelse [Begavelse] og kaster en varigere Glands paa Bedriften, end vort Aarhundredes Kæmper endnu kan berømmes for eller rose sig af.

For at imidlertid *Tankred-Sønnerne* kunde faae en god Anledning til hvad de, under alle Omstændigheder, havde besluttet at vove, kom *Emiren* fra *Palermo*, ret som han var kaldet, og anraabde deres Bistand mod en Oprører, [som] han var fordrevet af, og *Messina* blev *Normannens*, ligesom *Romerens*, første Besiddelse paa Øen. Med Resten gik det imidlertid saaledes i *Lang-Drag*, at først *tredive* Aar senere, da *Viskard* [*Robert*] var død og borte, lykkedes det *Roger* (1090), som hele Øens Herre, at holde sit Indtog i *Siracusa***). Naar vi nu huske, der forud var dobbelt saalænge mellem *Messinas* Besættelse af *Romerne* og *Marcel's* Indtog i *Syracus*, bør dette vel ikke synderlig undre os; men da *Normannen* ^{**} 129 intet ordenligt *Carthago* havde at drages, men fra den Side kun *Tunesiske* Sørøvere at dele med, maatte Man dog gjøre *Grev Rogers* Driftighed megen Uret, naar Man ikke kiendte de nærmere Omstændigheder. Sagen er da først den, at *Grevens* hele Krigshær, naar den var allertalrigst, neppe beløb sig til et *Par tusind* Mand, saa det maatte tage Tid, før de fik slaaet et klækkeligt Antal *Muselmænd* ihjel, og dernæst maatte *Greven* tit [over] til *Kalabrien*, for ei at tabe mere der, end han vandt paa *Sicilien*, da hans Broder *Viskard* [*Robert*] var en meget vanskelig Mand at holde halvt med.

Hertug Robert, som *Greven af Apulien* kom til at hedde, da han fik *Kalabrien* med, tog vel ikke synderlig virksom Deel i *Siciliens Erobring*, men han sov derfor dog ingenlunde paa sine Laurbær, thi baade gav hans Broder, som var saa paastaelig, ham Endeel at bestille, og dernæst kunde han dog umuelig lade *Byzantinerne* beholde *Sø-Stæderne Bari og Taranto, Brindisi og Otranto*, som aabenbar allesammen hørde til *Apulien*; men *Bari*, som havde trodset *Otto den Store*, var endnu haardnakket, saa først efter hen ved *fire Aars Beleiring* gav den (1070) omsider *Kiøb**). Da han nu omtrent paa samme Tid fik *Brindisi*, kunde det vel syndes betimeligt strax at sætte over til *Durazzo* og hjem søge *Byzantinerne*, men deels havde han været nødt til at bruge *Rogers* Hielp for *Bari* og maatte gjøre *Giengæld* for *Palermo*, deels havde han Ubehageligheder med sin *Svoger Hertug Gisulf* i *Salerno* og *Amalfi*, hvem han tilsidst maatte skille ved Alting, og endelig gjorde *Sø-Stæderne Opstand*, saa det varede endnu hele ti Aar, før han fik rigtig frie Hænder**).

Nu forsømde han imidlertid heller intet Øieblik, men gik, snarest mueligt, over til *Korfu* og *Durazzo*, en Over-Gang, der vel ikke umiddelbar havde store Følger, men maa dog i *Verdens-Historien* stilles ved Siden ad dem [den] i gamle Dage, som gjorde *Græker* og *Latiner* bekjendte med hinanden; thi dette er den første Bedrift af *Vester-Ledens* saakaldte *Barbarer*, [som] *Byzantinerne* fandt det Umagen værdt ordenlig at lægge sig paa Kundskab om og beskrive. Hendes Høihed, *Prindsesse Anna Comnen*, maa derfor lade saa haant, * 130 som hun vil, om *Majestæternes* Besvogrelse med *Barbarerne*, saa gik dog ogsaa hos hende Naturen over Optugtelsen, da hun fyldte halvtredie Bog af sin *Alexiade* med udførlig Beskrivelse af *Robert Viskard*, fra Top til Taa, og af hans Tog, fra Hoved indtil Hale, hvorved hun selv, paa en Maade, aabenlyst formælede sig med den *Normanniske Saga-Mand Galfred Malterre*.

Det kan nu vel synes langt mere morsomt end lærerigt at vide, hvad den *Byzantinske Prindsesse* tænkte og sagde om den *Normanniske Ridder*; men deels turde det Morsomme og Lærerige være langt nærmere beslægtede, end de fleste Historie-Skrivere drømme om, og deels finder i det Mindste Nordboen sig saa behagelig overrasket ved den værdige og langt over Forventning smigrende Maade, hvorpaa *Normannen* her ved en smuk Haand indføres i den *Græske Læse-Verden*, at han hverken kan eller vil nægte, han deraf lærer Noget.

Indledningen i strængeste Forstand er vel just ikke smigrende, thi *Prindsessen* begynder med, at vel var *Normandiet Roberts* Moder, men den sorteste Ondskab baade *Jord-Moder* og *Amme* til ham; men for Resten kan hun dog ei noksom ophøie baade hans *Legems-Bygning* og hans *Sjæls Egenskaber*. Det er nemlig ikke blot for hans *Kæmpe-Høide*, hans brede *Skuldre*, hans gule *Lokker*, hans funklende *Øine*, og hans *Torden-Stemme*, der kunde fordrive en heel *Krigs-Hær*, *Prindsessen* lægger Mærke til ham; men hun tilstaaer, at, efter mange *Øien-Vidners* Forsikkring, var han fra *Hoved-Isse* til *Fod-Saale* som dreiet og støbt, var en *Løve* i *Strid* og en *barbarisk Odysseus* i *Snildhed*, var *Klippefast* i sine *Beslutninger* og, som alle *høibaarne Sjæle*, hvor lavt de end vuggedes, uforsonlig selv med *Skyggen* af *Trældom*. Derfor, siger hun, vandrede han ud af sit *Fædrene-Land* blot med et Følge af *Fem* til *Hest* og *Tredive* til *Fods*, og nøiedes med en *Røver-Kule* i *Italien*, til han fik *Borg* og *Fæste**).

Hvordan nu dette gik til, gjorde vi naturligviis Ret i1 at lære af *Galfred*, som vidste Beskeed, da *Prindsessen*, idensted kun2 fortæller et Æventyr om, hvordan han trak Tænder ud paa sin *Sviger-Fader, Vilhelm Maskabel*, som eiede det Meste * 131 af Landet, og pinde dermed baade *Penge* og *Slotte* af1 ham*). Man kan imidlertid nok giætte sig til, det er Pudset, han i sin Ungdom spillede sin gode Ven, den hovedrige *Peter de Turra*, som *Byzantinerne* har sammenblandet med hans Forhold til sin Broder *Grev Vilhelm**)*, og Man2 maa kun forundre sig [lidt] over, at *Prindsessen* slet ikke melder Noget om, hvordan han klemde *Bari* og *Brindisi*, med *Videre*, af *Byzantinerne*.

Hvad nu *Roberts* Tog angaaer, som vel standsede ved *Larissa*, men var aabenbar stilet paa *Konstantinopel*, da havde det ikke blot sine gode Grunde, men et meget antageligt Paaskud; thi vel er baade *Anna* og *Galfred* enige om, at den *Græske Munk, Robert* førde med sig og udgav for en afsat *Keiser*, ikke blot i sig selv men ogsaa i *Roberts* *Øine* var en *Bedrager*; men den *Keiser Basil Dukas*, han udgav sig for, havde dog ligefuldt forlovet sin Søn, *Konstantin*, med *Roberts* *Daatter, Helene*, og ham havde Man unægtelig i *Konstantinopel* gjort til *Munk*, og derhos berøvet saavel hans Søn som *Roberts* *Daatter* deres *Keiserlige Haab*, hvad en langt mindre baade ærgjerrig og jordgierrig *Kæmpe-Høvding* godt kunde være3 bekjendt at blotte *Sværdet* for***). *Robert* sendte derfor ogsaa betimelig sin *Gesandt* [sit visse *Bud*] til *Konstantinopel* for at kræve *Bod*, og først da han, ei engang værdiget *Svar*, kom tilbage med uforrettet *Sag*, sendte *Robert* sit *Forbud*, som *Branden* sender *Røgen*, over *Havet*: sin Søn *Boemund* nemlig, som siden glimrede blandt *Kors-Farerne*, men gjorde her sit *Prøve-Stykke*, ved, for *Havnens Skyld* til sin *Faders Flaade*, at overraske og indtage *Valona*). Det var en glædelig Tidende for Hertug *Robert*, som nu strax indskibede sig (1081), tog *Korfu* med paa *Veien* og aabnede *Durazzos* *Beleiring*, der vel ikke i sig selv var meget hæderlig, da *Staden* endog kun blev taget ved en *Venetianers* *Forræderi*, men er med *Rette* blevet berømt ved *Slaget, Keiseren* fra *Konstantinopel* i *egen Person* holdt med *Robert*, for at afbryde [ophæve] den).

Byzantinerne havde nemlig nu igjen pludselig skiftet *Keiser, * 132* og *Annas* *Fader, Komnenen Alex*, der var blevet den *Lykkelige*, ønskede naturligviis at begynde sin *Regiering* lidt glimrende, hvortil *Leiligheden* syndes givet, da en *barbarisk Hertug af Apulien*, med en *Haand-Fuld Folk* (1300 *Ryttere*

og 15000 i Alt), havde vovet at beleire en af den store Konges Byer, landfast med Hovedstaden, var trodsig nok til at turde holde Stand og navnkundig nok til at gjøre sin Overmand, naar han fandt ham, berømt*). Hertil kom endnu, at *Angel-Sachserne*, som nys var optaget iblandt *Væringerne*, brændte af Begiærlighed efter at slagte *Normanner* og udbad sig det som en Gunst at gaae i Spidsen**).

Saaledes fremstiller *Anna* nu vel just ikke Sagen, men hun tilstaaer dog, det især var paa *Væringernes* *Styrke* og sin *List*, hendes Fader stolede, ligesom hun ogsaa stadfæster *Galfreds* Beretning, at *Robert* selv før Slaget ødelagde sine Skibe og beredte sig lige saa kiækt som gudeligt til at seire eller døe***). At *Væringerne*, hvis Høvding *Anna* kalder *Nappit* (Hnapp eller Naut2?) gik mandelig frem og gjorde lyst hvor de kom, men vovede sig for yderlig, kom til at staae ene, og blev taget fra Siden og overvældede, saa de maatte falde eller flye, derom er ogsaa begge Parter enige; men det er kun *Anna*, som melder, at de havde først drevet *Roberts* ene Fløi aldeles paa Flugt, ned ad Stranden til, hvor imidlertid, efter Rygtet, *Roberts* Gemalinde, *Gæta*, en *Pallas*, siger *Anna*, skiøndt ingen *Athene*, skal have indhentet og drevet dem tilbage til Kamp og Seier). Da nu Keiseren saae, at *Væringerne* flygtede, siger *Galfred*, og at vore Kæmper styrtede ind paa ham, fandt han det raadeligst at vende Rygg, og saa kappedes *Grækerne* kun om hvem der først kunde komme af Syne; og skiøndt Prindsessen naturligviis udtrykker sig anderledes artig, løber dog Beretningen ud paa det Samme. Hun forsikrer nemlig vel, at hendes Fader, trods *Væringernes* Flugt, holdt sig tappert, men dog egenlig kun til *Robert* kom farende som en Lyn-Ild, de Store, baade en *Dukas* og en *Palæologos* og *Andre*, faldt som Fluor, og der blev draget Blod af Majestæten selv, da de slog Hjelmen af ham. See da, siger hun, og da *Tyrkerne* ogsaa flygtede, da vendte Keiseren omsider ogsaa Rygg *-*-*-*-* 133 og reddedes kun ved et Mirakel af sin Hest, der hed *Skyrids* og foer som paa Vinger i eet Spring op paa en Fjeld-Aas1 med ham*). Hvad nemlig dette Mirakel angaaer, da2 siger *Anna* selv, at *Robert* var meget vantro og svarde den der fortalte ham det: gid du faae Skam, din Kryster, at du ikke lod din Hest gjøre det samme Spring, og at det virkelig kun har været ved en af de dristige Vendinger, de *Byzantinske Talere* yndede, *Forspringet* i det »Vædde-Løb«, *Galfred* omtaler, er blevet til det store *Luft-Spring* af Keiserens Hest, tør vi saameget sikkert slutte, som vi strax efter træffe ham paa jævn Jord i samme Fare som før, saa han slipper kun til *Achride*, ved at »bede lidt« i den tykke Skov ved *Vavagora***).

En saa fuldstændig Seier pleiede i det *Byzantinske* Rige at aabne baade Hoved-Stadens Porte og Paladsets Dørre, men det synes *Robert*, med al sin Snildhed, ei at have forstaaet, og vant til den »lille Krig«, blev han ved at sylte Valle for *Durazzo*, hvorved *Kyri-Alax*, som *Væringerne* kaldte ham, fik gode Stunder ei blot til at fatte sig, men ogsaa til at samle Folk, eller rettere kiøbe Soldater for »Kirke-Sølv«, thi *Anna* siger selv: han forlovede strax at vove sig i Slag med saadanne Krystere som sidst, og maatte derfor see til at faae dygtige Krigs-Folk i Sold; men da Skat-Kammeret var udtømt, maatte han tye til Kirken, og opdagede til Lykke, at den Biskop (*Leo* i *Chalcedon*), der reentud fordømde det som Kirke-Ran, var ikke »sund i Troen« og burde afsættes***).

Det vilde imidlertid Altsammen sagtens kun været Galgen-Frist, dersom *Robert* ikke havde faaet Andet at tænke paa, og *Galfred* siger, det var Faren, hvori den hellige Fader og hans Lehns-Herre, *Gregor* den *Syvende*, svævede for at falde i sin arrige Fiende Keiser *Henriks* Hænder, men melder dog tillige, at hele *Apulien* var i Oprør, og at *Robert* sloges et heelt Aar med sin tappe Frænde, Hertug *Jordan* i *Kapua*, før han drog til *Rom* og frelste *Paven*). Lægger Man nu hertil, hvad *Anna* melder om al den Umage og Bekostning, hendes Fader anvendte for at bringe Keiser *Henrik* i Harnisk mod *Robert*), da seer Man nok, det ligesaa lidt har været ene *-*-*-*-* 134 for *Pavens* som for Guds Skyld, *Robert* fik Hjem-Vee og standsede midt i sit seierrige Løb for Keiser-Kronen, som Verdens største Klenodie. Vel overdrog han *Boemund*, der, som *Anna* siger, var sin Faders udtrykte Billede, at fortsætte Krigen og slaae Keiseren nok engang, og det gjorde han ærlig, to Gange for Een (ved *Janina*), men *Baronerne* havde naturligviis ikke den samme Ære-Frygt for den unge Helt som for den gamle Hertug, og derved forulykkedes Toget. Hvor tit nemlig end *Alex* blev slaaet, opgav han dog ikke Haabet om, ved et eller andet »Krigs-Puds«, at faae Bugt med den Halv-Barbar, som der i Sværd-Slag var intet Udkomme med, og det lykkedes ham omsider at hitte paa det Rette. Det var vel endnu ikke det, han brugte ved *Larissa*, hvor han lod det Keiserlige Banner skiøtte sig selv og lagde sig paa Lur bag den *Normanniske Leir*, for at plyndre den, mens Hærene sloges, og saa, om mueligt, tage Fienden i Ryggen; thi *Boemund* tilvristede sig dog Seieren; men derved fik Keiseren ikke blot endeel Bytte af prale med, men ogsaa Ram til adskillige *Baroner*, og med Resten aabnede han nu en snild Underhandling, i det han bød dem Alt hvad de vilde forlange, ikke for noget *Nidings-Værk*, men blot for den Villighed at plage *Boemund* for *Solden*, de havde tilgode, og naar han ikke kunde betale, nøde ham til at reise hjem og hente Penge. Det lykkedes, *Boemund* maatte reise og bringe sin Fader den sørgelige Tidende i *Salerno*, ei længe efter hans Tilbage-Komst fra *Rom*, medens *Kyri-Alax* holdt en glimrende Triumph i *Konstantinopel* over alle sine Nederlag, og *Pøbelen* i *Gade-Viser* drev Spot med *Boemund*, som ved »Lykkestomion« (i *Thessalien*) havde gjort den Bonde-Vittighed, at nu var Keiseren i *Ulv's Mund**).

Triumphen var heller ingenlunde saa latterlig, som den kan synes, thi den *Byzantinske Odysseus* havde aabenbar overlistet, altsaa overvundet, den *Normanniske*, og hvem der har vundet, gaaer Mester af Spillet, om han end har spillet falsk og tabt sin Ære. Baade *Robert* og *Boemund* havde slaaet Keiseren af Marken med Staal-Handsker, men han havde drevet dem begge To over Havet med Krigs-Puds, og han benyttede sin Seier anderledes snildt, holdt ikke blot Triumph med Byttet, han tog i den tomme *Leir*, men lokkede endeel *Normanniske Baroner* til sig, tog Alt tilbage, paa *Durazzo* nær, og forbandt sig paa det Nøieste med

Venetianerne, for at holde^{*} 135 Havet ryddeligt. *Robert* skulde altsaa næsten igien begynde fra Først af [forfra], og to Begyndelser faae sædvanlig en dobbelt daarlig Ende, selv i vore unge Dage, end sige¹, naar vi, som *Robert* var nu, er nær ved at fylde »de syv Gange Ti«, som er Støvets Aar. Uforfærdet stak han vel i Søen og sloges haardnakket med *Venetianerne*, men, skiøndt han een Gang vandt Seier, blev Flaaden, hvormed han sagtens, for Kortheds Skyld, vilde hjemsogt *Konstantinopel*, dog omsider aldeles tilintetgjort, hvorover *Robert* formodenlig ærgrede sig en Galde-Feber paa Halsen og døde i alt Fald af noget Sligt, Man veed ikke ret, om paa *Kephalonia* eller (ret Odysseisk) paa *Thiaki*; *Durazzo* overgav sig til Keiseren, og *Venetianernes* uindskrænkede *Handels-Frihed* hele Riget over blev den eneste umiddelbare Følge af *Normannens* Byzantinske Krig*). En fjernere har vi imidlertid allerede seet, ved at finde den bedste Beskrivelse af *Normannens* Bedrifter i en *Byzantinsk Historie*, og naar vi siden møde *Robert Viskards* 2 Søn, ved Siden ad *Vilhelm Erobrers*, paa det store Kors-Tog, da opdage vi sagtens, at Dette ret egenlig var en *Normannisk Bedrift*, hvortil *Roberts* Tog maatte tjene som Indledning.

Galfred siger, at *Robert* døde 1084, samme Aar som baade *Gregor den Syvende* og *Vilhelm Erobrer**), og skiøndt det ikke saa ganske vil slaae til, fattes der dog kun et Par Aar, som vi meget heller maae oversee end Sammenhængen mellem disse tre Kæmpe-Jævninger, der i den sidste Halv-Deel af det *Ellevte* Aarhundrede hjulpes ad og gav Vester-Leden paa mange Kanter en ganske ny Skikkelse.

Dog, denne Sammenhæng, der først klarede sig under *Kors-Togene*, maa det overlades til deres Historie nærmere at oplyse, medens vi her indskrænke os til at betragte alt *Normannisk* i dets naturlige Sammenhæng med det Islandske, under Eet, som det *Norske* Kæmpe-Skridt paa den ene Side til Magt og Ære og paa den Anden til Frihed og Dannelselse.

Først maae vi da erindre, at *Tankred-Sønnerne* virkelig grundede et *Normannisk Rige* i *Nedre-Italien* og paa *Sicilien*, som bestod til Slutningen af det *Tolvte* Aarhundrede, thi da *Robert Viskards* mandlige Afkom uddøde med hans Sønne-Søn *Vilhelm* (1127), arvede hans Broder-Søn, ^{*}^{*}^{*} 136 Grev *Roger* den *Anden* paa *Sicilien*, det Hele og antog *Konge-Navnet*. Efter *Heimskringle* var det *Sigurd Jorsalfar*, som paa sit Kors-Tog gjæstede *Roger*, der først gav ham denne Forhøielse i Rangen *), og hvad derimod end ellers kan være at indvende, er det dog en behagelig Mindelse om *Normannens* Sammenhæng med *Norge*.

Da Kong *Rogers* mandlige Afkom uddøde (1189), vilde *Hohenstauferne*, som havde giftet sig ind i Slægten, vel strax arvet, men maatte dog lade en Frænde med *Tankred-Navnet* herske og døde først.

Dette *Normanniske Rige* var en uundværlig Støtte for *Paven*, et forsvarligt Bolværk mod *Muselmændene* og en Skræk for *Byzantinerne*, som derved baade mistede deres *Italienske Uden-Værk*, og fik en farlig Nabo, ikke blot i *Robert Viskard*, men ogsaa i *Kong Roger*, som over i halvtredsindstyve Aar (1101-54) stod for Styret, og selv hvem der ikke troer, det var Altsammen godt, maa dog finde, der var *Meget*.

Kige vi nu indenfor i de *Normanniske Riger*, da finde vi *Lehns-Væsenet* i al sin Kraft, som vel i den senere Tid er blevet hardtad ligesaa slet benyttet som ilde omtalt, men var dog aabenbar den *frieste* Forfatning, der, udenfor *Norden*, fandtes i *Middel-Alderen*, og [som] kunde gives i de nye Riger. Naar Man nemlig ved et Riges Stiftelse lægger »*Spydstage-Retten*« til Grund, da maa deraf enten udspringe en fuldkommen »*Natur-Stand*«, som de »*Latinske Jurister*« beskrive den, eller et almindeligt Slaveri, med mindre hver Strids-Mand ordenlig tager sin Part og faaer *Arve-Fæste* derpaa, ligesom *Lehns-Herren* paa *Thronen* og *Kron-Godset*. Herved opkommer nu vist nok et *Aristo-Krati*, hvor det ingenlunde altid er de Bedste, der raade, og hvor det sædvanlig gaaer broget til, men naar Man sammenligner det *Byzantinske Rige*, hvor Alle, selv Keiseren, bestandig havde Kniven paa Struben, med det *Normanniske*, hvor Knivene, naar de ikke kunde holde hinanden i Skeden, sleed dem selv op, kan der dog intet Spørgsmaal være om, hvor et *Menneske* helst skulde opslaae sin Bopæl, eller hvor de *menneskelige* Kræfter havde det *frieste* Spille-Rum. Vist nok maatte Man ønske[t] *Almuen* bedre Kaar, end den sædvanlig havde under *Baronerne*, men den havde dem dog bedre end *Romerske* Trælle, til hvem den, som Krigs-Bytte, var nedsunket, og vilde *Baronerne* hamle^{*} 137 op med hinanden og holde *Lehns-Herren* Stangen, maatte de, for deres egen Skyld, være naadige Herrer mod deres Liv-Egne. *Lehns-Væsenet* blev derfor først en Plage, da *Ridder-Aanden* forsvandt, og da *Lehns-Mændene*, istedenfor at kappes i alt Storladent med deres Lige og selv med deres Overmænd, blev *Smaa-Tyranner*, som, selv under *Pidsken*, havde baade Lyst og Lov til at flaae deres *Undersaatter**).

Saalidt derfor, som noget Rige, der havde det *bedre*, skulde ønske sig det *Normanniske Lehns-Væsen*, maa Man dog ikke skiære det over een Kam med det *Germaniske* eller *Frankiske*, der delte Landet mellem *Lehns-Mænd*, som store Forpagtere, eller dog kun som Fæstere paa Livs-Tid; thi naar ogsaa de imellem *tiltvang* sig *Arve-Fæste*, var det dog Noget, de selv kaldte Uret og lod kun nødig deres Undergivne drage Fordeel af. Det *Normanniske Lehns-Væsen* var derimod den ældgamle *Norske Odels-Ret*, læmpet efter Krigs-Retten, thi vel gjorde Det ingenlunde de Undertvungne men dog alle *Erobrerne* eller *Landnams-Mændene*, de *Smaa* med de *Store*, til *Odels-Mænd*, hvis fælles Bedste det var, at Retten havde sin Gænge uden *Persons Anseelse*. Uagtet derfor *Lovene* havde ondt ved at blive gode, hvor de skulde gives af dem, hvis Ret til Landet i Grunden var Uret, saa havde Man dog Love, der gjaldt for Alle og blev sædvanlig strængt overholdte, og en anderledes simpel og virkelig Retter-Gang, end hvor kun *Juristerne* kiendte Loven, og *Dommeren* havde Hals og Haand over alle de *Værgeløse*. I denne Henseende havde *Normannerne* bedre

Rets Nydelse, altsaa i Grunden mere sand Frihed, end *Islænderne*; thi i Disses Fristat udviklede sig tidlig et fiint *Lov-Trækkeri*, som Ingen havde Myndighed til at afskaffe [nedkue], saa de Smaa fik Skam og Sværdet maatte jævne hardtad alle Trætter mellem de Store; men de *Eedsvorne* og *Tve-Kampene* var dog hos alle de *Norske* Udflyttere Rednings-Midler for *Uskyldigheden*, som andensteds kiendelig savnedes.

De Eedsvorne (i England Jury, i Norden Sandemænd, Nævninger og Meddoms-Mænd) sædvanlig tolv ustraffelige Mænd af den Tiltaltes nærmeste Grander, vil nemlig, efter Erfaringens Vidnesbyrd, altid være strængere mod *virkelige* Brudd paa det Borgerlige Selskab, bangere for at fælde en *Uskyldig*, og ubestikkeligere end de fleste Dommere, og *¹³⁸ skiøndt *Tve-Kampene* i vore forkiælede Tider vel vilde synes en grusom Tilflugt for en Uskyldig med Skinnen imod sig, var de dog i kiækkere Dage en herlig Sag, naar de kun brugdes til at reise, ei til at fælde. Man sige nemlig hvad Man vil om Seiren i Tvekamp som Tilfældets Værk, saa var dog Livs-Faren, den Tiltalte, ved at love [Tve-]Kamp, udsatte sig for, et anderledes *Pant* end en Benægtelses-Eed, og *Døds-Frygten* et anderledes *Baand* paa den falske, æreløse Anklager, end Man siden med al sin Skarpsindighed har kunnet udgrunde. Langt heller maatte Man da ogsaa, i alt Fald, igien give *Tve-Kampene* en *lovlig* Tilværelse, end som i *England* og ved alle staaende Hære, at afskaffe dem paa Papiret og taale dem i Livet, en Uskik, der *ingenlunde* er *Nordisk*, men forskriver sig fra *Justinians Lov-Bog* og den *Kanoniske Ret*, efter hvilke det ikke skader, at baade Store og Smaa er lastefulde, naar kun *Lovene* er saa *dydige*, at Man kan faae Sag med hvem Man vil.

Deri bestod ogsaa netop baade *Islændernes* og *Normannerens* Fortjeneste af Menneske-Slægten, at de, saavidt mueligt, gjorde deres *Nordiske Eiendommelighed* gjældende mod *Romerskheden*; thi vel lod *Normannerne* sig til en vis Grad romanisere, men egenlig dog kun til Tænderne, saa de bekæmpede ligesaa mandelig Over-Troen paa *Romer-Rettens* og det *Latinske Sprogs* Guddommelighed, som paa *Romer-Rigets* Hellighed. Ligesom de nemlig indrettede deres Stater ganske efter deres eget Hoved, gjorde de ogsaa, uden alle Skrupler, deres *eget Fransk* til Skrift-Sprog, deres *egen Historie* til en Hoved-Sag, og deres *egen Smag* til den eneste Regel for deres Poesi og Konst. Ventelig var det ogsaa dem, der først vovede at skrive *Italiensk*, men i alt Fald gav de det store Exempel, som Man i Syden og Vesten saa høit trængde til, da det var en nedarvet Fordom, at de *Romanske Sprog* var egenlig ingen Sprog, men kun Brud-Stykker og Forkvælinger af Latinen, der hverken kunde eller skulde udvikles, men om mueligt, opluges af Latinen, og i alt Fald overlades til Pøbelen.

At *Normannerne* i Henseende til *aandelig* Selvstændighed aldeles fordunkledes af *Islænderne*, det fulgde af sig selv, da *Islænderne* blev i Norden, beholdt deres Moders-Maal, og satte ikke deres Ære i at erobre Lande, men i at erhverve Kundskaber; men dette havde naturligviis atter sin Grund i en langt dybere Følelse og mere aandelig Retning i de 139 *Nordmænd*, der *bebygde Island*, end i dem der oversvømmede *Frankrig* og *Italien*. *Slægt-Registre* eller Arve-Tal hænge imidlertid saa nøie sammen med *Odels-Retten*, og *Historien* med *Slægt-Registrene*, at det kunde aldrig feile, *Normannerne* jo ogsaa, naar de kom til Bogen, vilde være *Historien* anderledes hulde end *Franker* og *Germaner*, og vi har allerede seet, hvorledes de *Normanniske Historie-Skrivere* afløse de *Frankiske Annalister*, men alle de gunstige Omstændigheder, den *Islandske Prosa* skylder sin Opblomstring, fattedes dog, og de der talde med Tunge-Baand maatte nødvendig skrive saa at sige med »paaholden Pen,« skrive først et Slags *Latin*, der kvalde Livlighed og fødte Armod. Med *Vers* er det nu vel anderledes, thi de gjør dem selv paa Moders-Maalet hos alle virkelige Rim-Smede, og at de *Islandske* Skjalde ogsaa havde Frænder blandt *Normannerne*, kan Man forud vide; men af alle Bytter vil Rim-Smeden baade finde og vise, at især Sprog-Bytte er gjort paa Bedrag, og Man seer i alt Fald, at hvad de gamle *Normanniske* Skjalde (*jugleors* *dolgœo* Gøglere) sang om *Villum Langspyd* og *Andre*, ændsede *Skriverne* ikke, men lod forgaae*). Uagtet derfor *Vilhelm Erobrer*, som lyttede til Skjalden, selv mens han spændte *Brynje* paa ved *Hastings*, sikkert ogsaa er blevet besunget paa *Fransk*, har vi dog, før *Waces* Dage (hundrede Aar efter), ikke Andet om ham end *Latin*, og *Robert Viskards* Forhold til Rim-Smedene¹ veed vi slet Intet om; thi vel have vi et langt historisk-mærkeligt *Vers* om ham af *Vilhelm Apuler* i hans Sønns Dage, men det er paa *Latin*. At imidlertid begge disse Høvdinger var saa »*Romerske*« som *Normanner* i den Tid kunde blive, det viser deres *Levnets-Løb*, og det stadfæster sig, naar vi betragte deres *Skrifte-Fædre*, som Begge var bekiendte, udmærkede Mænd. *Lanfrank* var nemlig *Vilhelms* og *Abbed Desider* i *Monte Cassino Roberts* Orakel, og disse to lærde og fine Hof-Mænd, af Hvilke Hiin døde som *Ærke-Bisp* i *Canterbury* (1089), og Denne, under Navn af *Victor* den Tredie, som *Pave* i *Rom* (1087), maa da heller ikke i *Stats-Historien* tabes af Syne. Begge var de *Lombarder*, *Lanfrank* fra *Pavia* og *Desider* (oprindelig *Daufer*) en Søn af *Fyrsten* i *Benevent*, og Begge agtedes *¹⁴⁰ de for store Prydelser i de berømte Klostre, der opelskede dem, dog saaledes, at *Monte Cassinos* Berømmelse omtrent slutter med *Desider*, og *Becs* derimod begynder med *Lanfrank*. Dette [Bæk-]Kloster var nemlig dengang nylig stiftet af en *Normannisk* Ridder, *Helvin* eller *Herluf* (*Herluin*) *Asgautsøn*, som i sit fyrretivende Aar (1034) slog sig fra Verden til Bogen, og gav Klostret, han bygde, i Nærheden af *Brienne* (ved *Rille-Floden*), Navn af den »Bæk,« der løb forbi, og skiøndt *Herluin* paa sine gamle Dage selv skal være ble ven vidunderlig stiv i *Grammatiken*, var det dog *Lanfrank* og hans endnu berømt Eftermand, baade der og i *Canterbury*, *Anshelm*, ogsaa en *Lombard*, der skaffede *Bec* det store *Lærdoms-Ry*, det længe beholdt*). Om *Lanfrank* siger hans *Lov-Talere*¹, at han bragte »*Latiniteten*« videnskabelig paa Fode igien og var en Haar-Kiøver af første Skuffe, og skiøndt, efter de Bøger at slutte, han lod afskrive, *Desider* har havt et godt Øie til *Historien***), sad han dog ogsaa i *Latinen* op over begge Øren, saa det var ikke deres, og sikkert ikke heller deres høie Velynderes, men ene den *Nordiske Naturs* og *Angel-*

Sachsernes Skyld, at især de *Franske Normanner* i det følgende Aarhundrede begyndte ogsaa i Bøgerne at foretrække levende Stammer for døde *Ciceroner* og *Virgiler*. Dog maa det derfor ikke glemmes, at begge *Lombarderne* var dygtige Mænd i deres Slags, og at ikke blot *Monte Cassino* havde *Desider*, *Hildebrands* gjæstmilde Vært i hans Udlændighed, meget at takke: for Bøgerne han lod skrive og Bygningerne, han, ved Mestere fra *Konstantinopel*, lod opføre og pryde, men at vi ogsaa maa takke ham for *Cassino-Krøniken*, som *Leo* fra *Ostia* især for hans Bedrifters Skyld skrev i hans Eftermands Dage***).

Hvorvidt for Resten Normannerne, medens de endnu kiendelig røbede deres Eiendommelighed, bragde det i folkelig Dannelse og Boglig Konst, det maatte Man leve en Tidlang i *London* og *Paris* for ret at opdage, thi der ligge endnu deres fleste Skrifter utrykte, men Krønikerne om *Karl Magnus* og *Kong Artus* fik dog europæisk Navnkundighed, en *Normannisk Krønike* paa Moders-Maalet fra det *Trettende* *-*-* 141 Aarkundrede, veed Man, er til, og siden endelig Mester *Waces* *Rim-Krønike* om *Rolv* og hans Eftermænd, til *Robert Buxe-Braags* Fangenskab, er blevet præntet, kan man dog ogsaa have en Mening om deres *Historiske Poesi**). Mester *Wace* fra *Guernsey* siger selv, han havde kiendt *Henrik Præstelærd (Beauclerk)*, og maa altsaa være født i Begyndelsen af det *Tolvte* Aarhundrede, men sit trykte Værk begyndte han dog første 1160, *Kong Henrik* Lyngstilk (Plantagenet) til *Villie*. Denne *Rim-Krønike*, over *tre* Gange saa lang som den *Danske*, er nu vist nok langt fra at indeholde *tre* Gange Saameget, enten af Historie eller Poesi, thi Broderparten er Fylde-Kalk, men den er dog munter og trøjhertig og imellemstunder vittig, altsaa ret morsom, og den har en egen Mærkværdighed, som den *Første* i sit Slags, vi endnu kiende. Den eneste Ældre vi veed af at sige, den *Brittiske* nemlig (*Brute*), som endnu sover¹, er desuden Heel-Syster til den, saa Mester *Wace* maa bære Navn af *Rim-Krønikens Fader*, en Æres-Titel, der endnu kun betyder lidt i den lærde Verden, men tør vel stige i Prisen, alt som der kommer Liv i Lærdommen, saa den ikke sætter sin Ære i at sluge de Døde men at nydes af de Levende. [**)]2

Endnu i *Waces* Dage fik *Normandiet* een *Rim-Krønike* til, som end er utrykt, og siden fik *England Tre*, *Skotland*, *Danmark* og *Sverrig*, hver sin, men, mærkeligt nok, *Norge*, der, som *Normannens* tillige er *Rim-Krønikens* Fædrene-Land, fik selv *Ingen*, uden Man vilde sammenstykke En af de *Islandske Draper* fra *Haarfager* til *Hakon den Gamle*, hvad dog Intet vilde ligne uden tilfrosne Ruder med Spor af henvishede Blomster. I *Eivind Skalda-Spilders Hakonar-Maal* seer Man imidlertid, hvilken mageløs *Rim-Krønike Norge* maatte have faaet, hvis det havde beholdt hvad der ved Udvandringen splittedes ad og tildeels kvaldes i *Normandiet* og paa *Island*, og i *Heimskringle* seer Man, hvad *Norge* fik til Erstatning [Giengjæld], thi denne mageløse *Konge-Krønike* fra *Middel-Alderen* paa Moders-Maalet lader sig, uden *Island*, slet ikke tænke.

Her staae vi da igien ved Sagas underlige Vinter-Leie paa *Island*, Man maa(e) vel sige, for at finde »Nordvest-Passagen« fra den gamle til den ny Verden, og en *Nordisk* Historie-Skriver *-*-* 142 kan umuelig forlade hvad han til Verdens Ende maa kalde sin Vugge, uden at dvæle nogle Øieblikke ved Ihukommelsen af Barne-Livet der, nu vel forsvundet som en Drøm, men efterladende sig dog et Indtryk, som de lyslevende og »stærke« Drømme, hvori hele Levnets-Løbet speiler sig!

Den *Islandske Fri-Stat*, vel kun bekiendt i Norden, men ligefuldt *Middel-Alderens* store Vidunder, fik en sørgelig Helsot, som den ene og alene maa(e) tilskrive sig selv; thi uagtet *Norges* Konger ligefra Begyndelsen naturligviis saae lidt skiævt til den, og attraaede fra *Hellig-Olavs* Dage aabenbar Over-Herredømmet, saa prøvede de dog aldrig paa at tage Øen med Staal-Handsker, men synes Alle at have ladt sig afskrække af *Trold-Finnens* Beretning, der i *Hvals-Ham* foer did for *Harald Blaatan* at udspeide Landet; thi han forsikkrede, der vrimlede saaledes af frygtelige Vætter paa alle Kanter, at selv ind ad Fjordene, end sige videre, var han ikke istand til at komme*). Vist nok prøvede især *Hakon den Gamle* alle muelige Konster, men deels naaede han dog ikke sin Hensigt, og deels har den Klogeste i sin Kreds kun Skam af at lade sig narre, og at *Islænderne* var baade de Klogeste og de Snildeste af alle Nord-Boer, trænger ei til Beviis, men stadfæstede sig dog øiensynlig, da *Snorre Sturlesen* indbildte *Hakon*, der havde udrustet en stor Flaade mod *Fri-Staten*, at det kunde aldrig nytte, men han skulde nok paa en fim Maade bringe den til Underdanighed. *Snorres* Morder, *Gissur Thorvaldsen*, førde vel Navn af den Norske Konges Jarl paa *Island*, men det var kun et Navn, og selv da Øen frivillig underkastede sig *Magnus* Lagabæter (1264), var Vilkaarene saa hæderlige, at de ikke gjorde mindste Skaar i *Friheden*, med mindre Man forvexlede den med en *Uafhængighed*, som Kongerne for længe siden, ved at lukke de Norske Havne for dem, kunde lært *Islænderne*, var kun et Munds-*Veir*. Naar derfor det *Islandske* Saga-Tempel med det samme forvandlede til en Grav-Høi [Jettestue], da var det aabenbar kun fordi den sorte Død, der forvandler alle Templer til Grave, i Aanden allerede havde indfundet sig, saa det Folke-Færd, der i Ungdommen, som vandrende *Skjalde* og *Sagamænd*, som *Skipper* og *Kiøbmænd*, som *Vikinger* og *Væringer* og *Pillegrimme*, øvede Idræt og prøvede Verden, for i Alderdommen at fornøje hinanden og berige Børnene med Kundskab og Viidsoms Skatte, * 143 dette Folke-Færd var omtrent uddød med *Snorro Sturlesen* (1241), og *Friheden*, som fryder de Levende, nytter ikke de Døde, der kun trænge til Fred.

At det ene og alene var denne Mangel paa Liv, som altid følges med Døden¹, og ingenlunde de Norske Konger, som hindrede *Islænderne* i fremdeles at benytte deres Frihed til at færdes om Land, udbrede Munterhed og indsamle Kundskab og Erfaring, det seer Man ogsaa klart paa *Skrive-Friheden*; thi den brugde de flittig: skrev baade ind og ud, baade op og ned, baade om og af, baade sønder og sammen, saa det er kun de levende Farver og Deeltagelsen i det virkelige Liv, der gjør den himmelvide Forskiel mellem Bøgerne

før og efter *Snorres Dage*. Selv han var langt mere *Samler* end *Forfatter* [Saaer], thi alle de *Sagaer*, som udgjør *Heimskringle*, var ikke blot gjort i Munden, men ført i Pennen, sagtens før han blev født*), saa, har vi noget Sagn af ham, om hvad han havde oplevet, maa det stikke i *Hakon* den *Gamles Saga* af hans Broder-Søn *Sturle*, som allerede er vandet. Endnu mindre er naturligviis de *Mythiske Old-Sagn* (*Gylfe-Legen* og *Brage-Snakken*) i den saakaldte *Snorres Edda* et Værk af ham, da det endog langt snarere er en Oversættelse af *Angel-Sachsisk*, hvortil *Islænderne* kun have føiet deres *Verse-Kunst* (*Prosodi*) med oplysende *Exempler* af *Draperne***).

Dog, sæt endog at den *Prosaiske* ligesaavel som den *Poetiske Edda*, i Grunden er en Oversættelse, saa er det jo dog *Islænder-Livet*, med dets *Vide-Lyst*, *Driftighed*, *Magt* over *Moders-Maalet* og *Greb* paa *Pennen*, vi ligesaavel maae takke for disse *Oldtids-Skatte*, hvortil der andensteds knap findes *Spor*, som for *Heimskringle*, *Knytlinga*, *Niala* og hele det mageløse *Saga-Bibliothek*, medens vi selv om de smagløse *Romaner* og *Æventyr*, der kom bagefter, og svare til *Hine*, som *Gienfærd* til det virkelige *Liv*, maae tilstaae, de er kun daarligere end *Normannernes*, fordi Disse misbrugde *Livet* til hvad *Islænderne* kun puslede med efter *Døden*.

Nu at spørge, om denne *Bog-Samling* og hele den *Islandske Dannelses*, *Digten* og *Tragten*, som den forudsætter, var alt det værd, de *kostede Island*, *kostede Norden*, *kostede* * * * 144 *Menneske-Slægten*: de aandige *Kæmpe-Kræfter* nemlig, som deri udtømtes, det er vel hidtil ikke faldet *Historie-Skriverne* ind, som enten oversaae det Hele, eller satte alt for uhyre *Priis* paa *Bøger*, til at finde, *Islænderne* kunde anvendt deres *Liv* bedre, end at opoffre det til *Boglig Kunst* og derved vinde *uddelig Ære* i den *Lærde Verden*.

Slaaer det os derimod først engang, deels at den *Ære*, de gamle *Islændere* vandt i den *lærde Verden*, var hidtil kun meget fattig, og deels at hvem der med *Fordeel* skal kunne sælge sit *Liv* for »Sort paa Hvidt«, maa have kjøbt det af en *Bisse-Kræmmer*, og endelig, at havde de gamle *Islændere* ikke sat *Kræfterne* til paa de republikanske og videnskabelige *Børne-Streger*, da vilde deres *Børn* i de sidste tre *Aarhundreder* blevet anderledes frie og skrevet anderledes gode *Historier*, og endnu været istand til baade med *Haand* og *Mund* at bevise, de havde hjemme i »*Kæmpers Fødeland*«; naar det slaaer os, da er vi nær ved at ønske hele *Saga-Bibliotheket* *Pokker* i *Vold*.

Dette *Island*, tænke vi da, hvis *Høvdinge*, fra deres meer end *Kongelige Høi-Sæde* paa *Jøklerne*, fra deres *Hlyd-Skjalf*, overskuede den vide *Verden* og oversaae den, betragtede med levende *Deeltagelse*, men munter og rolig, de store *Omskiftelser*, og tømde smilende, lig *Odin* med *Saga*, som alle *Heltes* lykkelige *Hoved-Arvinger*, *Brage-Bægeret* til deres *Minde*, dette *Island* er druknet i et *Blæk-Horn* og indsvøbt i *Klude-Papir* begravet i en *Bog-Hylde*! *Brustet* er det klare *Øie* for al menneskelig *Bedrift*, lukket er det aabne *Øre* for alle *Fugles Sprog*, forstummet er *Læben* med *Saga-Ordets* klare *Strøm*, hvorigiennem *Kæmpe-Aanden* daglig vadede, som *Thor*, til *Asa-Thinget* under *Ygdrasil*, og al denne *forgaaede Herlighed* skal de *stokblinde*, *døvstumme*, *steendøde Kalve-Skind* og *Pjalte-Bind* med »Sort paa Hvidt« erstatte!

Da imidlertid gjort *Gierning* ligesaa lidt staaer til *Ændring* i *Folkenes*, som i *Enkelt-Mandens Levnets-Løb*, er alle saadanne *Klage-Maal* unyttige, og *Bestræbelsen* for at *tilbagekalde* det *Forbigangne*, eller at *opdrage* vore *For-Fædre*, hvortil vi idelig finde os *fristede*, ei mindre *utidig* og *sværmerisk*, end de gamle *Islænderes* *Prøve* paa at *foregribe det Tilkommende*, eller komme *Frem-Tiden* i *For-Kjøbet*.

Derimod kan det være os til stor *Oplysning*, altsaa baade til *borgerlig* og *videnskabelig Nytte*, at betragte *Islænder-Livet* som den *kæmpemæssige Overilelse*, det var; thi deri 145 speiler sig aabenbar hvad alle *Nordboer* nu maae føle sig kaldede til, og, hvis der er *Kraft tilbage*, *glimrende udføre*. Kunde vi nemlig tænke os *Islands Bebyggelse* skeet i vore *Dage* af *kræftfulde Slægter*, som heller vilde nøies med en *Øe* i *ishavet*, end hindres og forstyrres i den fri *Udvikling*, men havde tillige den *Forstand*, at *Man* maa *vedblive* at staae i *Vexel-Virkning* med *Menneske-Livet* i alle sine *Retninger*, naar *Man* virkelig skal lære at *forstaae* det; da vilde det, langt fra at være en *Feiltagelse*, fortjene *Plads* mellem de største *Helte-Gierninger* til *Menneskehedens Bedste*, og *Man* vilde i alle *Lande* kappes om at *herberge* de *Islandske Træk-Fugle*, der udmærkede sig i enhver *borgerlig Stilling*, uden at *fængsles* eller *tilfredstilles* af *Nogen*, fordi *Øiet* var heftet paa *Menneske-Livet* i *Dets* forklarede *Fylde*. Nu lader sligt sig vel *neppe vente*, men det viser os dog, at *Islænder-Livet*, som virkelig i det *Tiende*, *Ellevte* og *Tolvte Aarhundrede* havde disse *Grund-Træk*, kun var en *Overilelse* i *Middel-Alderen* af samme *Slags* som den *Græske* i *Old-Tiden*, altsaa, efter *Faldet* i *Barndommen*, et ligesaa uundgaaeligt *Feil-Trin*, og det tilraaber os, dog endelig nu, da *Vidskabs-Tiden* er kommet og [*Livs*]-*Oplysning* klarlig det store *Stats-Øiemed*, ei at spørge *Romerne*, men *Islænderne* om, hvad dertil er *hensigtsmæssigt*.

Island, hvor *Oplysningen* efterstræbdes paa den eneste *rette* og *naturlige Vei*: ved ikke at betragte *1* *Gloser* og *Giætninger*, *Bøger* og *Snurrepiberier*, men hele *2* det *virkelige Liv* for den store *Opgave*; ved at dyrke *Moders-Maalet*, som den *Huus-Gud*, uden hvis *Gunst* al *videnskabelig Syssel* nødvendig *mislykkes*, ved at løse alle de *Baand* der hindre *gavnlig* *Kræfters* *Udvikling*, og ved at lade *Ordet* være *frit*, naar det kun ikke *grovelig* misbrugdes til *Undsigelse* og *Nid*; dette *Island* har nemlig ikke blot beviist, at *Vidskab* var *ubetimelig* i *Middel-Alderen*, men ogsaa at baade vort »*Lærde Væsen*« og hele vor *Betragtning* af det *Borgerlige Selskab* maa vinde en ny *Skikkelse*, om den nu ligesaavel for hver enkelt *Stat* som for hele *Verden* *nødvendige Folke-Oplysning* virkelig skal fremmes.

Dog, hvad vi ogsaa skulde lære af *Islænderne* og [hvad] her ligger os nærmest, er at skrive gode Historie-Bøger, som blive ^{**} 146 *lærerige*, ikke ved at strutte af Bemærkninger og Afhandlinger, men ved at læses med Lyst og være propfulde af hvad det er Umagen værdt baade at høre og see. Med denne Konst syndes nemlig Islænderne født, og desværre, synes den uddød med dem, men skal *Nyaars-Tidens Vidskab* blive værdt at nævnes ved Siden ad *Old-Tidens Syner* og *Middel-Alderens Konst*, da maa den ogsaa efterhaanden kunne lære os at gienkalde Hine og efterligne Denne; thi kun deraf kan det sees, vi rigtig forstaae dem, og først da er de *virkelig forklarede*. Vist nok maa dette synes os, hvem *Tydskerne* har lært at forklare alt Fortidens Stor-Værk, uden at røre det med en Finger, en overdreven Fordring, men det er dog lige vist, at om de Syner, Man aldrig har seet, taler Man som den Blinde om Farver, og at Vind er Alt hvad de gjør, som vil forklare os en Konst, de ikke har lært. Vil vi derfor blive kloge paa Menneske-Livet i det Hele, maae vi ogsaa lære at sætte os levende ind i alle dets Retninger, og i den *Islandske*, som netop var den *Videnskabelige*, opnaae det Mesterskab, de ubetimelig efterstræbde; men det følger af sig selv, at en saadan *virkelig Oplysning* ikke, som det blotte *Skin* deraf, hvormed vi har leget, kan være et Øiebliks eller een Menneske-Alders Værk, saa vi kan godt være bekiendt kun at fuske paa en Konst, det første Aar, vi staae i Lære.

Dette maa da ogsaa tjene til Undskyldning for denne og mange andre Udsvævelser fra Hoved-Sagen, som her er at *fortælle* hvad Man veed om de store Begivenheder, der aabenbar ei blot vedkomme enkelt Mand og Folk, men hele Menneske-Slægten, og Læseren bedes nu saa godt som mueligt at optage Traaden, hvor den slap, nemlig ved den *Normanniske Bedrift* i det *Ellevte* Aarhundrede, som fører os lige til *Kors-Togene*, ja, midt ind deri. Den *Normanniske* Udvandring er nemlig den sidste fra Norden, saa med dem [den] sluttes Mønstringen af de *nye Folk*, der paa den store Skue-Plads maae tildrage sig vor Opmærksomhed, og det var nu Spørgsmaalet, om de vilde ødelægge hinanden, eller træde i en levende Vexel-Virkning og udrette Noget, der viiste, de var af samme Slægt, som Old-Tidens Hoved-Folk. Svaret er imidlertid ogsaa for mange Aarhundreder siden givet, til Nord-Boernes og Middel-Alderens Fordeel; thi *Vilhelm Erobrer* og *Robert Viskard* var jo Fædre til To af det første *Kors-Togs* berømte *Helte*, og vi staae da ved en *Begivenhed*, stor til Forbauselse, beundringsværdig til Verdens Ende!

147

Kirke-Riget og Kors-Togene.

Det er, siger En af det første *Kors-Togs* ældste Historie Skrivere, Herren selv, som vexler Konger og *omskifter Tider* og han har i vore Dage opvakt hardtad hele *Christenheden* trindt om Land og opægget dens Kæmper til at udrive det trælbundne *Jerusalem* af de ækle *Tyrkers* Vold. Hvordan skulde det heller være skeet uden Guds Indskydelse, at Folk, som havde fuldt op af Alt, drog fra Solens Nedgang til dens Opgang i Strid mod *Barbarer*, forlod baade Huus og Gods, baade Kone og Børn, og taalde underveis med Glæde utallige Gienvordigheder I Hvor hørde Man vel nogensinde før om saadan en Skare af Fyrster og Hertuger, Ryttere og Fod-Folk, der rykkede i Marken baade uden *Konge* og *Keiser*, ja, om en Krigs-Hær, hvori den Ene stod ikke under den Anden, og hvor der gjaldt ingen Lov, uden Raadet, de Klogeste gav og Menig-Mand bifaldt*).

Samme Tanker finde vi hos *Vibert 1 (Guibertus)*, kun lidt yngre, men langt mere fornem, som derpaa anvender *Salomons* Ordsprog: *Græshopperne* have ingen Konge og holde dog Trop, og minder os derved om, hvad *Anna Comnen* meget alvorlig fortæller, at overalt hvor *Kors-Farerne* drog frem, havde de en Sværm af *Græs-Hopper* til deres For-Trop, som dog ingen Skade gjorde paa Sæden men kun paa Viin-Stokkene, hvoraf Tegns-Udlæggerne sluttede, løierlig nok, at der var *ingen Fare* for *Byzantinerne* men kun for *Musel-Mændene***). En anden Bemærkning er derimod *Vibert* egen, den nemlig, at hvormeget Man end har for Skik at ophøie de forbigangne Dage paa de Nærværendes Bekostning, saa er dog baade *Assyrers* og *Persers*, *Makedoners* og *Romeres* berømte *Krige* kun Børne-Leg og Raseri, naar de sammenlignes med *Kors-Toget*, thi de store Krigs-Hære hist forsamledes kun under Svøben og tjende kun rasende Herske-Syge, medens her var en *frivillig* Forening af alle *Christenhedens* Folk til et Langveis-Tog, ei for at samle Penge og indtage Lande, men for at tilbagedrive Barbarerne, frede om Christenheden og ære den hellige Kirke***).

*** 148

Som et Exempei paa, hvor underlig Man ved denne Leilighed mødtes og fælde sig forbundet, anfører han endelig, at der kom Folk, Gud veed hvorfra, ensteds i Barbariet, til en *Fransk* Havn, hvor Ingen forstod deres Sprog, saa det var kun ved at lægge deres Fingre over *Kors*, de kunde give tilkiende, hvad de reiste efter*), og det er unægtelig træffende, thi om Man end i den *Franske* Havn havde misforstaaet de Fremmedes Finger-Sprog, eller selv om det Hele kun var et løst Rygte, betegnes derved dog lige kort og godt den sikkre Kiends-Giærning, at fra *Ebro* til *Raab* og fra *Middel-Havet* til *Island* lærde Folk paa *Kors-Togene* ogsaa uden

Ord, blot ved det fælles Banner, hvorunder de frivillig stillede sig, at betragte hinanden som Brødre.

Denne høie Luft-Strøm¹, der lod sig føle under alle Himmel-Egne (*dulcis aura circumquaque spirans*), saa Folkene, uden at opgive deres Ejendommelighed, dog syndes reent at glemme den over det store Fælles-Skab, seer Man, har ogsaa slaaet *Vilhelm af Malmsbury*, skøndt den rigtig nok ikke har bragt ham til at glemme sin Spydighed, der, uden at tale om *Skotternes* Skudsmaal, er kiendelig nok, naar han siger: *Vælsk-Manden løb fra sin Ræve-Jagt, Danskeren fra sit Drikke-Lag og Normanden fra sin Klip-Fisk*. Aldrig, lægger han dog alvorlig til, saae Man vist saamange Hoveder under een Hat, saamange raa Folk bøie deres stive Nakker under et Aag, der egenlig intet Aag var, og det var endda det største Vidunder, at den utallige Skare drog fredelig giennem fremmede Lande og viiste saadan indbyrdes Kjærlighed, at Hitte-Gods blev Findederen ved at lyse op, flere Dage i Træk, for at det kunde gaae fra ham til sin rette Eier-Mand**).

Saaledes betragtede disse tre udmærkede Mænd, i Slutningen af det *Ellevte* og Begyndelsen af det *Tolvte* Aarhundrede, *Kors-Togene* og den Begeistring [Opglødning] for *Kirke-Riget*, som avlede dem, og vi kan da forud vide, hvad *Reise-Kapellanerne* hos *Raimund* og *Robert*, hos *Baldvin*, *Tankred* og *Boemund*, som alt paa Toget havde Pennen bag Øret, har tænkt derom, saa naar de ærke-protestantiske Historie-Skrivere vil finde nogen Sympathi [Medfølelse] i den Tid, som Talen er om, maae de ogsaa glemme deres Slægt og *
* 149 deres Faders Huus, og reise til *Maglegaard*, hvor Prindsesse *Anna* med et naadigt Nik forsikkrer, de har Ret, naar de kalde alle Korsfarerne enten nedrige Hyklere eller Daarekiste-Lemmer*).

Dette naadige Nik af Prindsessen i *Byzants*, der[som], havde Kors-Farerne ikke været, let kunde tabt baade Næse og Mund iblandt *Tyrkerne*, er imidlertid dog neppe Reisen værd, og den store Overeens-Stemmelse af *Protestanternes* Tanke-Gang i det *Attende* med *Byzantinernes* i det *Tolvte* Aarhundrede [er] neppe et af de Varsler for deres Frem-Tid, paa hvis Bekræftelse det er Umagen værdt at arbejde, og kunde en Historie-Skriver, der langt heller deler Kæmpernes Følelse, som øvede, end Dværgenes, som giennemheglede Bedriften, ei finde velvillige Læsere, maatte han dog langt heller skrive for de Døde end tækkes de Levende. At skrive for de Døde er imidlertid dog kun en daarlig Trøst, med mindre Man til dem ogsaa regner de »*Ufødte*«, og det maatte ret egenlig gaae til med Hexeri, om der ikke engang i *Norden* skulde findes aabne Øren for Ridder-Tidens Efter-Mæle, altsaa mangt et Øie blinke, der kan og skal aabnes ei mindre for *Middel-Alderens* end for *Old-Tidens* Stor-Værk, som er Vilkaaret for, at *Nyaars-Tiden* kan ogsaa faae Sit, som fattes endnu, og forberedes dog aabenbar ligesaalidt ved at giennemhegle, som ved at efterabe de Gamle!

Et Opraab til *Kors-Tog* i vore Dage vilde nemlig, som *Ny-Grækerne* fik at finde, klinge ligesaa latterlig, som Fortsættelsen af Penne-Feiderne med *Pavedom* og *Middel-Alder* vil synes vore Efterkommere, saa Sagen er kun, at vi lære at betragte *Kors-Togene* i *deres Tid* som et beundringsværdigt *Stor-Værk*, hvorved *Middel-Alder* og den *ny* Christenhed hævdede deres *Selv-Stændighed*, traadte i levende Vexel-Virkning med den gamle Tanke-Verden og udviklede *den Ny*, hvori vi nu leve, og hvis »Pinagtighed«, stor nok for Resten, dog ingen Sammenligning taaler med dens *altomfattende* Ypperlighed. Det er altsaa egenlig slet ikke for de *Dødes*, men for de *Levendes* Skyld: til vort eget og Efter-Slægtens Bedste, vi skal lære at lade baade Munke-Bur og Ridder-Tid, baade Kirke-Magt og Kors-Tog, vederfares *Ret*, og det *ingenlunde* den *strænge* Ret, som er hele Verdens Undergang (de *Latinske* Juristers: *fiat justitia, pereat mundus*), men * 150 *Billighed*, som er den almindelige *Menneske-Ret* i *indbyrdes* Forhold, der endnu mindre af en Tids-Alder end af Enkelt-Manden kan trædes under Fødder, uden at udæske den strænge *Giengældelses-Ret*, der tøver tit, men udebliver aldrig. Vore *Latinske* og *Tydske* Skole-Mestere har nu vel givet os det Huus-Raad, i *Dødens* Arme at foragte *Efter-Slægtens* Dom, men deels seer Man let, det, med denne Tanke-Gang, er aldeles *ufornuftigt* at spille sin Tid paa Dom over de Døde, og deels er det en stor Forraadelse for levende Folk at gjøre »Pagt med *Døden* og Forbund med *Hel*«, thi de sluttes aldrig saa forsigtig, at jo Livet derved gaaer i Løbet og Daaden ophører. Ønske vi derfor, at Nogen skal begeistres af [gløde for] *vore Yndlings-Tanker*, om fælles Bedste og Menneske-Held, til en kraftig Virksomhed, der aldrig kan finde Sted uden store Opoffrelser og Voven af Alt for Øieblikket, da maae vi hverken lære hinanden at foragte *Efter-Slægtens* Dom, eller give *Efter-Slægten* det slette Exempel at sværte og haane de hedenfarne *Ædlinger*, blot fordi det var, hvad det maatte være, *deres* og *ei vor* Tids-Alders *Yndlings-Tanker*, de glødede, kæmpede og opoffrede sig for, thi i begge Tilfælde stræbe vi at besvige vore Med-Levende for den *virksomste* Drive-Fjer til mandig og ædel Daad, som er den smilende Udsigt til et priseligt Efter-Mæle, et med *Æren* udødeligt Navn! At øve »Dyden for sin egen Skyld« er nemlig, som den *Byzantinske* og hele Verdens Historie lærer, det tommeste Munds-Veir under Solen, saa om det end i *Maanen* eller paa en af de andre Planeter skulde være en udtømmelig Kilde til »store og gode Handlinger«, nytter det dog slet ikke os, og hvad de *Christne* vist nok med Rette kalde den ægte og mageløs kraftige Bevæg-Grund til store Opoffrelser, ædel og utrættelig Virksomhed, kan en Tids-Alder, som trøster sig med Død og Forglemmelse, dog allermindst regne paa.

Alt dette er i Grunden saa klart, at Man i det *Nittende* Aarhundrede virkelig har begyndt at være billig mod Fortidens Lys, men med *Middel-Alder* og *Pavedømmet*[-dømmet], der ikke godt kan skiller ad, gaaer det aabenbar endnu sædvanlig *Protestanterne* 1, som det *indtil* *Kors-Togene* gik *Spanier*, *Franskmænd* og *Italiener*, med *Romer-Riget* og *Romer-Sproget*, saa de staae for deres² Øine, som noget *forfærdelig Stort*, de har løstrevet dem fra og kan dog * 151 i Grunden slet ikke maale sig med, men maa enten slavisk underkaste sig eller skye som en Pest og mane fra sig. Ligesom imidlertid *Kors-Togene* lærde *Syd-Boerne*, at

hvad de havde gruet for, var kun magtesløse Skygger, saaledes vil det tilsvarende *Stor-Værk*, vi endnu skyldte *Menneske-Slægten*, og *Kæmpe-Roden*, hvoraf vi randt, lære *Nord-Boerne* det Samme, men det Første, der udkræves til et nyt *Stor-Værk*, er en levende Forestilling derom og Lyst dertil, begge lige uforenelige med Miskjendelse af Fortidens Under-Værker og deres vældige Skabere [Mærkesmænd]. Mod *Barbari* og *Tyranni*, Menneske-Aandens og det Borgerlige Selskabs afsagte Fiender, gaves der i Middel-Alderen, i det Mindste syden for Elben, ingen anden Begeistring¹ end den for *Kirken* og *Christenheden*, og hvad der i en Tids-Alder er den stærkeste Drive-Fjer til ædel Daad og gavnlig Virksomhed i det Hele, maa i *Staten* og dens Historie findes og kaldes al Ære værd, hvormegen Ulæmpe end deraf i det Enkelte kan være foranlediget, og hvormange Indvendinger der end med Rette, enten i Kirken eller i Skolen og *deres* Historie, kan gøres mod Begeistringens Kilde, dens Ægthed og reent aandelige Værd. At *Nyaars-Tiden* ikke deler denne Begeistring, har den klart nok beviist, og eftergjort Begeistring [Kiærlighed] er afgjort Usselhed, men, som *Vid[en]skabs-Tid*, maa den nødvendig lade det Store og Gavnlige under alle Skikkelser vederfares Ret, før dens eiendommelige Begeistring for »Frihed og Oplysning«, der desuden slet ikke er mere lydesløs end Middel-Alderens, kan frembringe noget *Stort* og *Gavnligt*, der lader sig sammenligne med, hvad vi har al vor Frihed og Oplysning at takke, og vanære os kun selv² ved at nedsætte. Vi *kværsiddende* Nordboer, som trængde mindst til Kirke-Riget og havde derfor mest Uleilighed deraf, tog ogsaa mindst Deel i Kors-Togene og fristes derved til at vurdere dem lavt; men da Reformationen har lært os, hvor nemt Pave-Aaget lod sig afkaste, naar Man ikke behøvede det, og da netop vor ringe Deeltagelse i Kors-Togene viser, det var ingen tvungen Sag, maatte vi dog ganske have tabt den *Historiske Takt*, der saa hæderlig udmærker vore Fædre, hvis vi vilde vise netop dem af Middel-Alderens udvandrede Kæmper, som stiledede høiest og gavnede mest, til *Nastrond* og *Hel*, istedenfor til *Valhald*, hvor djærve Modstandere vel ^{*} ^{*} 152 paa en Maade idelig fortsætte Kampen, men dog kun som en *Skygge-Fægtning*, der ei bryder Venne-Lag paa Hær-Faders Bænke.

Ved en sælsom Øine-Forblindelse, selv en Efter-Vee af Middel-Alderens Tus-Mørke, har Man nemlig hidindtil for det Meste betragtet *Kirke-Riget* og *Kors-Togene* enten fra Prædike-Stolen i den *Christne Kirke*, eller fra Bord-Enden i den *Latinske Skole*, uagtet de dog kun høre meget lidt enten til *Kirkens* eller *Skolens*, men næsten udelukkende til *Statens Historie*, hvor *Kæmpe-Høien* under aaben Himmel er det rette Sted at see dem fra og viser os dem derfor i et ganske andet Lys.

Sandt nok, at *Paverne* og deres *Geistlighed*, ved at udlede deres *Kanoniske Ret* fra *Christus* og *St. Peder*, hvis Rige, som bekjendt, var ei af denne Verden, paa Timen har tabt deres Sag paa et ordenligt *Kirke-Møde*, og at saavel de der gav, som de der tog *Synds-Forladelse* i Sold for *Mand-Slæet* og Løfte paa *Paradis* i Løn for *Kors-Tog*, med al Ret kunde dømmes til at staae aabenbare Skrifte, før de optoges i Menigheden; men saasnart de protestantiske Præster gaae et Skridt videre og overantvorde dem til den verdslige Arm, til, for *Guds* Skyld, om ikke at brændes, saa dog kagstrøgne og brændemærkede at sættes i Gabe-Stokken, til alle smaae og store Tyranners Jubel, og alle djærve Kæmper, for Andet end *Penge* og *Jord*, til Forsmædelse, Skræk og Advarsel, da forivre deres Velærværdighed sig ikke blot, men anmasse [tilrane] sig den samme Magt over Samvittighederne og samme verdslige Indflydelse, som de nys fradømde deres Formænd, ja, forvexle, ligesom de, *Guds* Ret og *Guds* Sag med *deres egen*, og det uden at Man engang kan see, hvad Andre end de og deres Kirke-Patroner vinde derved.

Selv i den *Christne Kirkes christelige*, men for Resten upartiske¹, *Historie* vil da *Paven* i *Rom* faae den Æres-Erklæring, at kunde Nogen have Lov til, som Christi Stat-Holder og St. Peders Efter-Mand, at tildrømme sig en *Geistlig Magt* med *verdslig Virkning*, da maatte det langt snarere været ham, end baade Keiseren i *Byzants* og Kongen i *England*, der dog anmassede [tilranede] sig langt mere Herredømme over *Troen* og *Tankerne* end han. Uden derfor enten at fordølge eller forsvare Noget af al den Forkvakling, *Christendommen* ^{*} 153 har maattet taale, alle de slette eller dog fremmede Hensigter, den har maattet tjene, vil dens Historie vise, at *Østen* og *Vesten*, *Catholiker* og *Protestanter*, i den Henseende vel har Nok at lade hinanden høre, men Intet, som retfærdiggjør dem selv, saa ogsaa denne Skrift maa »indslutte Alle under Synd«, fra den Dag, da baade Hyrderne og Hjorden med Glæde valgde den *Hedenske Keiser* istedenfor »Aanden« til *Christi Statholder*. Ja, Kirke-Historien med Aand vil vise, at med »Aanden« forsvandt nødvendig saavel den ægte *Oplysning* som den sande *Frihed*, og at hvor Christendommen, som *Stats-Religion*, skal være en *tvungen Sag*, træder enten, som i *Byzants*, Keiser-Griller i dens Sted og blive en Lande-Plage under dens Navn, eller den forvansktes, som i *Vester-Leden*, efter de Folks Natur, der skal synes at rette sig efter den, saa det er kun et stort *Guds Under*, at Christendommen, langt fra at undergaae i dette Chaos [Virvar], reiste sig fornyet deraf og stræber med aandelige Vaaben at tilbagevinde sin oprindelige Frihed og Herlighed.

Saaledes maa den *Christne Kirke*, naar den bliver sig bevidst, ikke blot skyde *Hierarchi* [Pavedom] og *Kors-Tog*, men al muelig *Samvittigheds-Tvang* og *verdsligt* Rygstyd fra sig, og med den *Latinske Skole-Ret* er vi let færdige; thi hverken udgav jo *Paven* sig for *Ciceros* Legat, ikke heller var han forpligtet til at være det, og hverken skyldte *Korsfarerne* *Horats* og *Virgil* for at have begeistret [henrevet] dem, ikke heller har de *Latinske Classiker* givet Menneske-Aanden Noget tilforn, som skulde betales dem, saa dersom Paver og Kors-Tog virkelig bidrog til at barbarisere *Latin-Skolen* og hæve de »levende Sprog« paa de Dødes Bekostning, da vil Menneske-Aanden, der altid tager Livets Parti imod Døden, slet ikke regne dem det til Onde. At imidlertid *Romer-Skolens* Anseelse og Pavedommets *kirkehistoriske* Grund-Lag reddede *Romer-Sproget* og de berømteste *Latinske Værker* fra Undergang, og at den levende Vexel-Virkning mellem *Østen* og *Vesten*, *Kors-Togene* frembragde, baade gav de Lærdes Kundskab og Folkenes Syns-Kreds en Udvidelse, de høilig

trængde til, det vil i den *Skole-Historie*, [som] Aanden tilsiger, skaffe begge Dele, om ingen Lovtale, saa dog et Slags Aflad for deres andre Synder, som et efter Omstændighederne nødvendigt Onde.

I *Stats-Historien* endelig, hvortil de ret egenlig høre, fortjene baade *Kirke-Riget* og *Kors-Togene* hellig at prises, 154 som de store Vidundere, der fremtryllede et *borgerligt Selskab* i Tyranniets Hjem, afvendte *Barbariets* frygtelige Indbrud, og fremkaldte en Virksomhed og Dannelse, Man aldrig før saae Mage til. Kun med det *Jordiske* og *Timelige* har *Stats-Historien*, saavel som Staten, umiddelbar at skaffe, saa den kan hverken indlade sig paa *Religiøse* eller *Skolastiske* Spørgs-Maal, uden forsaavidt de har kiendelig Indflydelse paa Menneske-Livet og Virksomheden i det Hele, og den holder sig da igiennem *Middel-Alderen* til *Christenheden*, slet ikke for Kirkens Skyld i sig selv, men for den Menneskelige Virksomheds, og da især for den vældige Kamps Skyld mellem *Tyranni*, *Dorskhed* og *Barbari* paa den Ene, *Frihed*, *Virksomhed* og *Dannelse* paa den anden Side, hvoraf den ny Verden seierrig udspringer. Uden derfor at tage Hensyn paa, om Over-Troen i Østen eller i Vesten var størst og kirkelig talt farligst, foretrækker den uden al Sammenligning *Vester-Leden*, som den store Kamp-Plads, hvor Seieren vindes, og saa-længe *Geistligheden* der staaer paa *Dannelsens* og *Frihedens* Side, er den nødvendig *Kirke-Rigets* Lov-Talerske, uden Spørgs-Maal om, enten dets Stiftere og Opholdere, i Hjertet og i Grunden, var *Jøder* eller *Hedninger*, *Christne* eller *Musel-Mænd*.

Som det gaaer med *Kirke-Riget*, gaaer det naturligviis ogsaa med *Kors-Togene*, saa det rager ikke *Stats-Historien*, om de var *christelige* eller ikke, og at de var *Blod-Bad*, det hverken roser eller laster den dem for, da det er hvad de har tilfælles med *alle Krige*, som, hvor umenneskelig end deres Kilde kan være, dog have for længe siden vundet Hævd paa at høre til Menneske-Livet i denne Verden. At de derimod var meget meer end blotte *Blod-Bad*, at de var en begejstret Kraft-Yttring af *Kæmpe-Folket*, som skulde fortsætte *Ebræers*, *Phønicers* og *Grækere* Levnets-Løb, at de udsprang af en dyb Eenheds-Følelse mellem *Vester-Ledens* Folke-Færd, som ved dem sammensmeltede til en *Borgerlig Christenhed*, og at de virkelig reddede *denne* Christenhed fra *Tyrke-Pesten* hvoraf den øiensynlig truedes, og avlede i alle Retninger den mangfoldigste menneskelige Virksomhed, see, det er Grunden, hvi *Stats-Historien*, trods alt Vildt og Væmmeligt i det Enkelte, løfter *Kors-Togene* i det Hele til Skyerne som et mageløst *Stor-Værk*.

For den dybere Tænkere kan det vel maaskee være baade en vigtig og vanskelig Sag at opdage *Kilden* til *Kirke-Fyrsternes* 155 og *Kors-Farernes* Begeistring, naar det er ham klart, den var for lav til at være *christelig* og dog for *utykisk* til at være *mohamedansk*, men *Stats-Historien* bryder sig slet ikke om de dybe Tænkere, naar de ikke gjør Andet end at tænke og sætte deres Tanker paa Papiret, den holder sig udelukkende til de *Kiends-Giærninger*, som ved at virke stærk, bevise, de var selv Virkninger af en endnu større Kraft, og anmærker kun i Forbigaaende, om den samme Kraft kiendelig spores paa flere Steder og til forskellige Tider. Det hører derfor langt mere til *Skolens* end til *Statens* Historie at betegne *den Aand*, der udrettede de store Ting i *Middel-Alderen*, men da det var *Nordens Kæmpe-Aand*, vil den *Nordiske* Historie-Skriver naturligviis gribe enhver Leilighed til at bemærke det, og virkelig mene, han gjør sine Læsere en Tjeneste med, trods al Forklædning, at opdage den *Sand-Skyldige*.

Det var nemlig fra Arilds-Tid en fix Ide[e] hos *Nordens Vætte*, at naar Man førde Sværdet som en ærlig Karl, med ædel Hu og brændende Had til *Hrungen* med »Steen-Hjertet« og alle hans Frænder, da kunde Man derved bane sig Vei til en virkelig *Udødelighed* i det usynlige *Gladhjem*, og da det nu var lutter *Asa-Dyrkere*, som deelde *Romerriget* i Vesten, hvor de aabenbar *ingen Kæmpe-Aand* forefandt, maa den, de siden fulgte, nødvendig have været deres egen. Antog de nu *Christendommen*, uden at blive besjælede af *dens* Aand, da tilegnede de sig aabenbar *kun Saameget* af *Christendommen*, som de lystede, og opfattede det med den Aand, de havde, hvoraf Følgen naturligviis ikke blev et *Christeligt*, men, naar det kom høiest, et forbedret *Nordisk Levnets-Løb*. Naar nu deres Bisper og Præster læste *Bibelen*, da kiendte de naturligviis kun daarlig Forskiel paa det *Gamle* og det *Ny Testamente*, og naar de stræbde at ordne deres Præstelige Tanke-Gang, fik *Gregor* den *Store* nødvendig meget mere Indflydelse paa den, end Nogen af Apostlerne. Da nu *Gregor*, saavel som allerede *Cyprian*, ansaae »*Geistligheden*« for den »hellige, almindelige Kirke« altsaa ogsaa den *Kirke-Stat*, hvori *Geistligheden* var Sjælen, for det rette *Guds* og *Christi Rige* paa Jorden, saa behøvede denne Tanke-Gang aabenbar kun at *oplives* og *følges* strængt af *Nordens Kæmpe-Aand* for at avle baade *Kirke-Riget*, *Kors-Togene* og alt *Middel-Alderens* verdslige *Stor-Værk*. At *Nordens Kæmpe-Aand*, der selv hos *Angel-Sachserne* syndes uddød, dog immer virkede i Løn og vaagnede øiensynlig med 156 *Hildebrand* og *Kors-Togene*, er underligt nok, men dog ingenlunde uforklarligt, da vi see den lyslevende hos *Normannerne*, som aabenbar var dens nye Apostler, hvorfor ogsaa *Kors-Togene*, som Man, ei uden Føie, allerede tidlig har kaldt »den *Franske* Guds-Tjeneste«*), maae, naar Man vil tale bestemt, hedde den *Normanniske*. Vel spore vi nemlig den samme Retning hos *Frankerne* og især hos *Karl* den *Store*, hvem vi derfor ogsaa finde canoniseret som *Kirke-Rigets* Stifter og *Kors-Togenes* Skyts-Helgen, men *Frankerne* var dog langt svagere i *Aanden* end *Normannerne*, som de derfor ogsaa kaldte »*Bigotter*«, saa *Normannerne*, som var de Første, der ordenlig tog Riger til *Lehn* af *Paven* og lod det viede *Kors-Banner* vaie, tilkommer det Meste af Æren for hvad vi beundre. Sandt nok, at det *Geistlige* (*Aandelige*) Rige af *denne* Verden, saavel som den *Skiærs-Ild* og *det Paradis*, hvortil *Paven* havde Nøglerne, ikke mindre end de *Nordiske* *Hedningers* *Asgaard*, *Hel* og *Valhald*, var Kasteller i Luften; men de var dog bygt meget bedre og gjorde derfor anderledes Opsigt; thi vore gamle Skjalde lagde Grund-Volden i Luften, hvorved de kun alt for hurtigt naaede Jorden, men de præstelærde Byg-Mestere i samme Stil begyndte ved Jorden og endte kun i Luften, derfor

stod Bygningen anderledes fast og kom, skiøndt den ingenlunde naaede Himlen, dog, ligesom Babels-Taarnet, til at stikke i Sky, saa vi maae beundre den langt meer end alle *Gothiske* Kirker med himmelhøie Spir af Kalk og Steen, der kun er *Pave-Kirkens* Skygger. Eller, uden Billede: vore Fædre i Heden-Old grundede deres Betragtning af Menneske-Livet paa deres egne Hjerne-Spind om Guderne, men Paven og hans Klerke grundede deres Æventyr om Forholdet mellem Himmel og Jord, Tid og Evighed, paa den sandfærdige Historie om *Jesus Christus* og om *Christendommens* vidunderlige Virkninger i Apostlernes Dage, ja, bygde paa et aandeligt Sandheds-Ord og lagde kun en kiødelig Mening deri, som Man maatte selv have Christendommens Aand for at skielne fra den Rette, og som især *Normannerne* tydelig beviiste, Man, med Nordens Kæmpe-Aand, kunde sværme vidunderlig for.

Vil Man nu derfor sige, at *Paverne* og *alle* deres *Klerke* var nedrige Afskum, der blot af Egennytte og Herske-Syge med Flid fordreiede Sandheden og fanatiserede de arme Halv-Barbarer, * 157 da kan Man det jo dristig, eftersom *Døden* har gjort baade *Paverne* og deres *Normanniske* Vaaben-Dragere saa *dydige*, at de hverken bide eller bande og kan, da de tie, antages for at samtykke; men Helte-Gierningen er rigtig nok ikke nær saa stor, som *Deres* var, og Man gjør dem aabenbar *Uret*, thi betragtes de som *Døde*, gjør de jo hverken Godt eller Ondt, som er værdt at tale om, og betragtes de som *Levende*, bør de jo i deres Tid nyde samme Ret, som vi i Vores: altsaa have »Tankerne toldfrie«, om de end ikke, som dog de fleste *Bisper efter Karl[s]* og *Paver efter Otto* den Stores Tid, hørde selv til de *Halv-Barbarer*, Man maa indrømme, kunde let, uden at være større Rakkere end vi, misforstaae saa dybe Ting, som et Rige der vel er i, men *ikke af* denne Verden. Da vi imidlertid ikke pleie at regne det saa nøie med en Smule *Uret* mod *Andre*, selv levende Folk, naar vi har Fordeel deraf, bør det tilføies, at det ingenlunde er de *Døde* men *os selv*, der har *Skaden*, naar vi glemme de store Begivenheder i den virkelige Verden over Retter-Gangen i Skygge-Riget, saa det er ikke blot meget billigere men ogsaa meget fordeeltigere, som *Græker* og *Islændere*, at kalde Folk til Regnskab mens de lever og siden holde sig til deres brugbare Efterladenskab, end, som *Ægypter* og *Tydskere*, at lade *Liget* eller *Skyggen* giælde og undgiælde for Sjæl og Legeme.

Dog, for ikke selv at glemme Begivenhederne i den virkelige Verden over Retter-Gangen i Skygge-Riget, vil vi uden al Forbeholden indlade Sagen til Doms, med den Bemærkning, at enten *Paver* og *Præster* var gode eller onde, og enten det var *Nordens* eller *Sydens* Aand, der drev *Kors-Farerne*, saa har der i *Middel-Alderen* været et *Kirke-Rige* og et *Pavedom*, hvoraf hvad der nu kaldes saa er kun en magtesløs *Skygge* og en unyttig *Byrde*, men som i sine unge Dage ikke blot forherligedes ved *Kors-Togene*, men betragtedes af *Folkene* med dyb *Ærbødighed*, som et stort *Naade-Middel* til fælles Bedste, baade her og hisset, saa det var kun de *ryggesløse* Krigs-Folk og de *naadeløse* Herskaber, som misundte *Geistligheden* dens Magt og Indflydelse. Ikke blot *Karl* den Store, men alle de *udmærkede* Fyrster fra ham til *Vilhelm Erobrer* og *Robert Viskard*, ja, selv disse ingenlunde ydmyge Herrer, bøiede sig gierne for Paven og *Geistligheden*, og hvad der tækkes baade Høie og Lave, er i det Mindste ligesaa godt som de i det Hele.

Dette *Kirke-Rige* var naturligviis, ligesom den »almindelige 158 Kirke«, beregnet paa *hele* Christenheden, men maatte dog indskrænke sig til *Vester-Leden*, og grundfæstedes kun, hvor vi endnu see dets Ruiner: i *Italien*, *Frankrig*, *Spanien* og *Syd-Tydskland*, og skiøndt det her forbyder sig selv, Skridt for Skridt at følge et Riges Opkomst, der egenlig ligger i *Tanke-Verdenen*, er det dog begribeligt nok, hvorfor *Rom* blev dets *Hoved-Stad* og den *Romerske* *Vester-Leed* dets *Hjerte*. Da nemlig *Gother*, *Franker* og *Longobarder* havde erhvervet *Spydstage-Ret* til *Spanien*, *Gallien* og *Italien*, opkom *derved* naturligviis ikke nye *Borgerlige Selskaber*, men de ulykkelige Lande fik kun en Mængde meer eller mindre barbariske Herrer, som, naar ikke en beroligende, formildende, forædlende og ei sjelden tugtende og kysende Kraft var traadt i Virksomhed, maatte gjort det opløste Rige til en daglig *Val-Plads*, indtil *Barbarerne* havde udtømt deres *Kræfter*, og en *Enevolds-Tyran* fornyet *Keiser-Tiden*. Denne baade *Naadens* og *Sandhedens*, baade *Fredens* og *Retfærdighedens* kraftige Stemme var nu aabenbar *Christendommen*, som den fandtes hos *Bisper*, *Præster* og *Munke*, og de kan derfor aldrig skildres saa nærige og herskesyge, eller saa vankundige og overtroiske, at de jo almindelig var baade de *Skikkeligste* og de *Klogeste* i deres Tid og paa deres Sted, medens deres egen Fordeel, saavel som deres *Kald*, gjorde dem til *Mængdens* og de *Ringes*, til *Fredens*, *Billighedens* og *Naadens* naturlige *Talsmænd*. *Geistligheden* var en *Levning* af den *Christne Kirke-Stat*, som *Barbarerne*, naar de antog *Christendommen*, maatte skaane; *Bisperne* var det, som ved at tage *Stæderne* under deres *Vinger*, reddede dem fra reent at ødelægges; *Geistligheden* var det, som formaade *Krigs-Folket* til dog at holde *Fred* de tre Dage om Ugen, og tæmmede dem i det Hele saaledes, at *Tilstanden* blev taalelig, og *Munkene* arbeidede, med en beundringsværdig *Utrættelighed* og *Selv-Fornægtelse*, paa at faae Landene opdyrkede, *Handværkerne* i *Gang* og de *nødvendigste* *Kundskaber* i *Omløb*, saa *Krigs-Folket* fik at see, det var i *Grunden* deres egen Fordeel at bygge istedenfor at nedbryde, lærde at kiende bedre *Sysler* end *Svir* og *Sværme*, *Slags-Maal* og *Mand-Slæt*. Havde nu end baade *Bisper* og *Munke* alle været *Engle*, vilde der dog tit behøvedes andre *Midler* end rolig *Oplysning* og kiærlig *Overtalelse* til at bøie de haarde *Halse*, til at beskiærme i det Mindste *Geistlige Personer* og *Kirkens Eiendom* mod *Vold* og *Mord*, og i det Hele at sætte *Ryggesløshed*, *Udsuelse* og *Herske-Syge* *Skranker*, og jo svagere da *Geistligheden* 159 var i *Aanden*, des høiere trængde den, for at virke kraftig med *vaabenløse Hænder*, til et ganske *eget Sværd*, der vel, ligesom *Aandens*, udgik af *Munden*, men kunde føres uden *Aand*¹, og det er da det i *Middel-Alderen* saa berømte og frygtede, siden berygtede og afskyede »*Geistlige Sværd*« eller *Ban-Straalen*, der skulde gjøre hvem den ramde *fredløs* i *Christenheden* og, hvis han ikke fik *Afløsning*, *fordømt* i *Evigheden*.

At nu et saadant Sværd, naar det ret blev virksomt, var ligesaa udsat for *Misbrug* som det haandgribelige Sværd i Fyrste-Haand, er aabenbart, og at det *efter* Kors-Togene blev grovelig misbrugt, er ligesaa; men det *Geistlige Sværd* udmærkede sig dog fra det Verdslige ved mange gode Egenskaber, som i Millioner Tilfælde hindrede grov Misbrug og gjorde selv den Groveste langt mindre farlig. Naar nemlig det *Verdslige Sværd* stræber efter *Enevolds-Magt*, da gjør det Ondt fra Først til Sidst og ender altid, hvis det faaer Lov, som i Roms Keiser-Haand, med at afskiære selv *Haabet* om bedre Tider; men det *Geistlige Sværd* kan være ligesaa herskesygt, og maa dog, fordi det *laaner* hele sin Kraft af den *herskende Mening*, gjøre meget *Godt*, før det faaer Magt til at gjøre Ondt, og taber nødvendig igien endeel af sin Magt, hver Gang det grovelig misbruges, saa naar Hierarchiet er værst, er det dog et Onde, der, som den *Romerske Pave-Magt* fik at finde, *sikkert* faaer Ende.

Hvorledes nu det »*Geistlige Sværd*«, der i *Byzants* kun var et Brænde-Jern, hvormed Tyrannen lod dem mærke, han ønskede et Paaskud til at myrde, i *Vesten* blev en *Thors-Hammer*, der bragde mange Tyranner til at bæve, og frelste utallige Slagt-Offere fra Bødlernes Haand, kan være vanskeligt nok at forstaae, men er derfor lige glædeligt, og Grunden til dette Særsyn var det latterligt at søge i den *Vestlige Geistligheds* udmærkede *Snildhed*, thi deels udmærkede den sig *snarere*, fra det *Niende* til det *Tolvte* Aarhundrede, ved Dorskhed og Dumhed, og deels stod den bestandig i Kundskab og Indsigt dybt *under* den *Østlige Kirke-Riget* og *Pave-Dømmet* maa da nødvendig have udviklet sig af *Folkenes* Egenskaber under gunstige Omstændigheder, altsaa af *Tidens Tarv* ved *Forsynets Styrelse*, og Saameget er klart, at ^{*} 160 skulde det *Geistlige Sværd* faae almindelig Agtelse, da maatte det bruges efter almindelig antagne Regler, og skulde det vinde Magt til at maale sig med det *Verdslige Sværd*, maatte Dets Kraft finde en af dette uafhængig Middel-Punkt, det er med andre Ord: skulde *Kirke-Riget* blive anseeligt og mægtigt, maatte det baade have *faste Love* og et *frit Over-Hoved*. Udslyngedes nemlig *Ban-Straalen* efter Tusindes forskiellige og foranderlige Luner, da tabde den snart sin Kraft, og kunde Man undgaae eller afvæbne den ved at sætte den *nærmeste* Klerk Kniven paa Struben eller give ham *Øxen* paa Nakken, da var den intet Vaaben mod de smaa, end sige mod de store *Volds-Mænd*, den netop først og fremmerst, for at gavne, maatte ramme.

Det faldt derfor afsig selv, at *Biskoppen* i *Rom*, som var den *Eneste*, der kunde blive et frit og almindelig erkendt *Over-Hoved* for *Kirke-Riget*, ingen Medbeiler og hardtad heller ingen Modsigelse fandt, under sin naturlige Stræben derefter. At *Rom* saalænge havde været *Verdens Hoved-Stad*, gav nemlig i *Verdens* Øine dens Biskop en Glands, der fordunklede alle Andres, han var desuden den eneste »*Apostoliker*« (Apostel-Eftermand) i *Vester-Leden*, og da *Gregor* den *Store* blev *Benediktinernes* Skyts-Engel og *Angel-Sachsernes* Kirke-Fader, bandt han hele den kirkelige Aands-Kraft til sit Apostoliske Sæde. Da nu endelig *Rom* i det *Ottende* Aarhundrede blev en »*Fri-Stad*«, hævede *Kirke-Thronen* sig der af sig selv, thi at *Pipin* den *Lille* og *Karl* den *Store*, der knælede for den og lod sig krone, ikke selv reiste den, det giver Fornuften. De viiste derimod, ved at *understøtte* og ære den, at Fyrsterne saavel som Folkene fælde Trang til en saadan *Midler* ikke blot mellem Gud og sig, men ogsaa mellem hinanden indbyrdes, og denne Omstændighed, at *Magthaverne* i *Vester-Leden*, som kun havde *Spydstage-Ret* til deres Riger, vilde dog gierne ei blot beholde dem i Ro men lade dem gaae i Arv, den var det, som gjorde *Kirke-Riget* og *Pave-Dømmet* mueligt, da det fulgde af sig selv, at den Krone, *Kirken* gav, kunde den ogsaa tage, og skulde tage, naar den sad paa et aabenbar ugudeligt Hoved; *den* Troskabs-Eed, som *Kirken* bandt Undersaatterne til, kunde den ogsaa løse dem fra, og skulde, naar de aabenbar mishandlede. Dette, fælde hele den *Vestlige Christenhed*, var stiltiende *Pagten* mellem *Kirken* og alle *Konger* og *Fyrster* »af *Guds Naade*«, hvad vel vilde været forgiæves, dersom alle *Karl* den *Stores* 161 Eftermænd havde været ligesaa *stærke* og *enevældige*, men¹ at En af *Delene* ikke forslog til at trodse det *Geistlige Sværd*, saa Man alt i *Ludvig* den *Frommes* Tid, og siden gennem *fire* Aarhundreder.

Udvortes² havde *Kirke-Riget* nu kun een farlig Fiende, nemlig *Fordærvelsen* i *Rom*, der, da *Rom* valgde selv sin Biskop, nødvendig maatte komme paa *Thronen*, og truede, som vi veed, virkelig i det *Niende* og *Tiende* Aarhundrede *Riget* med Opløsning, før det endnu ret var sammenvoxet, saa det frelstes kun ved *Otto* den *Store*, og forvandt i Grunden aldrig *Hjerte-Stødet*; thi hvor hellig end de letfærdige *Romerske* Valg-Dukker kunde trænge til en alvorlig Formynder, for ikke at sætte sig selv, eller deres Børn og Tilbedere, paa den »*Hellige Stol*,« saa maatte dog paa den anden Side det *Apostoliske Høi-Sæde* synke i Jorden, hvis *Kongen* i *Tydskland*, med eller uden Keiser-Krone, fik Magt til at besætte det med *sine Skabninger*, ligesom den *Byzantinske* Keiser besatte *Patriarchatet* i *Konstantinopel*.

Anseer Man nu *Kirke-Riget* og *Pave-Dømmet* ikke blot for en Ulykke, men for Kilden til alle Ulykker i *Middel-Alderen*, da maa Man vist nok beklage de store Vanskeligheder, *Kongen* i *Tydskland* mødte under Forsøget paa at gjøre *Apostolikerne* til sin underdanige Tjener, og derved skaffe det »*Verdslige Sværd*« frit Spille-Rum i *Vesten* som i *Østen*; men at disse Vanskeligheder mødte og fandtes uovervindelige, beviser unægtelig, at den *Tydske Konges* Anskuelse af det »almindelige Bedste« var hverken *Tidens* eller *Forsynets*, saa der hører en egen Partiskhed for det saakaldte »*Hellige Romerske Rige*« til at ønske, at dets Monarcher, med eller mod deres Villie, skulde, med *Romer-Stadens* og *Romer-Stolens Frihed*, afskaaret det *Borgerlige* Selskabs sidste Haab paa hin Side *Rhinen* og *Alperne*. Nu derimod, da det var langt fra at lykkes, bidrog *Kampen*, *Tydskerne* førde, først egenlig med *Romer-Adelen*, og siden med *Normanner* og *Fri-Paver*, vist nok Sit til, baade³ at der kom dygtige Mænd paa *Pave-Stolen*, og at disse ei blev *enevældige*; men da hverken de *Frankiske* eller *Schwabiske* Konger og Keisere engang tænkte paa at give Verden mindste Erstatning for

det *Rettens* og *Frihedens* Bolværk, de stræbde at nedbryde, saa ligge de^{* * *} 162 paa deres Gierninger, som det Borgerlige Selskabs lykkelig overvundne Mod-Standere [Avindsmænd]. De *Nordiske Riger*, og *Nord-Tydskland* tildeels, som havde beholdt sine *Odels-Mænd* og *Arilds-Love*, trængde vist nok ikke saaledes, som de andre Lande, til »Ring-Mur og Kirke-Stævne,« eller til et Fri-Sted og en Kirke-Fyrste, saa der adskildte de meer end de forbandt og høstede meer end de saae, men saavel de *Frankiske* som *Schwabiske* Keisere beviiste, især paa *Sachserne*, at *Odels-Ret* og *Arilds-Lov* var dem hverken kiærere eller helligere end *Pave-Dom* og *Kirke-Tugt*, saa kunde de lænket *Apostolikeren* til deres Triumf-Vogn, vilde de sikkert, i Kraft af den »Keiser-Værdighed«, han havde skænket dem, for Alvor stræbt at gjøre de *Nordiske*, ligesom de *Slaviske*, Konger til *Tydske Hertuger* og disse igjen til Keiserens Slaver.

Dog, før Kors-Togene have vi kun med det *Frankiske* Keiser-Huus at gjøre, og da især med *Henrik* den *Fjerde*, hvis *Bansættelse* af *Pave Gregor* den *Syvende*, og Trods mod den hellige *Stol*, forbausede Samtiden og er endnu Gienstand for lærde Trætter; men da *Henrik*, hvad Man saa end siger til hans Forsvar, var den Lille, der tabde, og *Gregor* [var] den Store, der vandt, maae vi vende os til denne *Kirke-Rigets* kæmpemæssige Høvding, for at see, hvad han førde i sit Skjold, og høre hvad han fristede.

Denne *Gothiske Pave*, som det nu vilde være en Gru at beherskes af, men er en Fornøjelse at skrive om, som død og begravet for mange Aarhundreder siden, var en *Toskaner* af Fødsel, og ventelig en *Gother* af Herkomst [Æt], da hans Døbe-Navn, *Hildebrand* (Slag-Sværd), er ægte *Nordisk*, og han selv »Didrik af Bern« saa liig, som en *Pave* i det Ellefte Aarhundrede vel kunde være den *Gothiske Erobrer* i det Femte. Sammenligner Man deres *Breve*, da finder Man endogsaa *Hildebrands* langt mere *Gothiske* end *Thjodriks*, naturligviis fordi Paven havde selv lært at føre Pennen, og lod derfor ingen *Cassiodor* sætte hans1 Ord paa Skruer, men gjorde Alle vitterligt: jeg er født til at herske, og før jeg skal fire, før vil jeg døe. At det ogsaa, skiøndt han var kun en *Tømmermands-Søn*, maa have været sunget for hans Vugge, at han skulde blive mægtigere end mange Konger, seer Man af det gamle Sagn, at førend han endnu kunde stave, lagde han^{*} 163 sin Faders Spaaner saa godt sammen, at boglærde Folk kunde læse deri »han skal herske fra Hav til Hav«^{*}). *Hildebrand* siger selv, han var opfostret i *Rom* til den Geistlige Stand, og forlod kun Byen for at følge sin Velynder *Gregor* den *Sjette*, som *Tydskerne* nødte til at tage sin Afskeed, og derpaa var han nogle Aar Munk i *Clugny* (i *Bourgogne*), men vendte tilbage med *Leo* den *Niende* (1050), og var, først som »Pavernes Herre og Mester«, og tilsidst som »Guds Tjeneres Tjener,« giennem en heel *Menneske-Alder* *Kirke-Rigets* synlige Hoved. Efter hans Raad har det da sikkert været, baade at *Leo* rykkede i Marken mod *Normannerne*, og at, da Man saae, det var et Misgreb, *Nikolai* 1 gjorde dem til sine *Lehns-Mænd*, medens *Hildebrand* selv forsikkrer, det var ham, som, trods »onde Tunger,« bevægede *Alexander* til at sende *Vilhelm Erobrer* Kors-Fanen og paa en Maade forlehne ham med *England*^{**}). En Mand med saa gode Øine og paa saa høit et Stade i *Kirke-Riget*, som *Ærke-Degn Hildebrand*, maatte strax indsee, at *Rigets* Vel for en stor Deel beroede paa et »rigtigt Valg« af dets Over-Hoved, der ei vel kunde ventes af Roms Almue og endnu mindre af den *Tydske* Konge, og *Nikolai* den *Anden* (forhen Biskop *Gerhard* i *Florens*), som skaffede *Apostolikeren* den *Normanniske* Liv-Vagt, udgav da2 tillige (1059) den berømte *Valg-Lov*, der vel i intetsigende Udtryk forbeholder den *Tydske* Konge og *Romerske* Keiser hvad Ret de kan have, men bestemmer: at Paven skal vælges af »*Cardinalerne*«, i eller udenfor *Rom*, efter Omstændighederne, og tilønsker dem, der vil hindre eller tilintetgjøre et saadan ordenligt Valg, al timelig og evig Ulykke^{***}).

Intet under Solen er fuldkomment, og Noget af en »*Polsk Rigs-Dag*« maatte3 nødvendig altid følges med Valget til en Throne, der ikke blot var den Høieste paa Jorden, men gjaldt egenlig for »høiere end Himlene«; men herved sørgedes dog for, at »*Patrioterne*«, Faa eller Mange, indelukt eller udelukt, altid kunde træffe et Valg, som, naar de var »ægte«, tidlig eller seent vilde kiendes »gyldigt« af de Troende og sikre Grund-Forfatningen. Øieblikket var ogsaa gunstigt, thi den myndige Keiser *Henrik* den *Tredie*, som var vant til at besætte *Pave-Stolen*^{* * * * *} 164 paa fri Haand, laae under Muld, og *Tydskerne* trættedes ivrig om, hvem der havde Ret til at raade for hans umyndige Søn, titomtalt *Henrik* den *Fjerde*. Da den ny *Valg-Lov* ved *Nikolais* Død (1061) første Gang traadte i Kraft, gjorde *Tydskerne* vel nogle Ophævelser, og vilde afsat *Hildebrands* gode Ven *Alexander* den *Anden*, men deels havde han *Normannerne* i Baghaanden, deels beviiste den berømte *Damiani*, Biskop af *Ostia*, soleklart, at hvad Ret end *Keiseren*, som *Romersk* *Patricier*, kunde have, lod den sig dog umuelig overføre paa et *Barn*, der ei kunde udøve den, og endelig fik *Henrik* den *Fjerde* snart, i *Ærke-Bisp* An af *Cøln*, en ny Formynder, der havde baade Øie og Sind for *Kirke-Rigets* Tarv og kiendte *Alexanders* Valg for gyldigt*).

Efter *Alexander* var det nu *Hildebrand* blev valgt(1073), og det eenstemmig baade af *Cardinalerne* og *Almuen*, kun lidt hovedkulds, saa Man sprang reent de »tre Dage« over, da der, efter gammel Skik, skulde »fastes og bedes,« for at være vis paa »Aandens« Bistand, saa her kunde unægtelig Roms og det *Apostoliske* Sædes Skyts-Engel havt Ret til at gjøre Indsigelse; men enten var *Hildebrand* selv den Eneste, der paaankede denne Uregelmæssighed, eller i alt Fald oversaae Kong *Henrik* den og stadfæstede Valget^{**}).

Hvad nu *Hildebrand* eller *Gregor* den *Syvende*, uforglemmelig i Christenheden under begge Navne, gik frugtsommelig med, det er langt fra at være nogen Hemmelighed; thi han gjorde i den Henseende ingen Røver-Kule af sit Hjerte, men raadte alle Konger og Fyrster, selv *Vilhelm Erobrer*, til deres eget Bedste, baade her og hisset, at blive *St. Peders Lehns-Mænd*, og han gjorde Alle vitterligt, at i det Mindste skulde *Kongerne*, langt fra at sælge *Bispe-Stole* og *Abbedier* til de Høist-Bydende, opgive al *Lehns-Høihed* over dem,

da han ellers satte dem i Band og løste Undersaatterne fra deres Troskabs-Eed. Han gjorde ogsaa snart Alvor af det, ved at bansætte baade Kong *Henrik* i *Tydskland*, Kong *Philip* i *Frankrig* og selv sin »verdslige Arm« *Robert Viskard* i *Apulien*, og alle hans Samtidige forundrede sig over, hvor han turde, Kongerne fnøs over at han vovede det, og alle De, der havde kiøbt Biske-Stole og Abbedier af dem, opæggede dem naturligviis mod den utaalelige Pave, der tordnede ligesaa ^{*} 165 stærkt mod *Kiøberne*, som imod *Sælgerne*; men Ingen drog i Tvivl, at han jo havde *Retten* med sig, saa det er ganske rigtigt, hvad han i sine Breve bemærker, at vel er han en Synder, men hvad Man fryser over, er netop hans Nidkiærhed for hvad Man selv ikke nægter Navn af Sandhed og Ret. Han havde imidlertid en anden Yndlings-Tanke, som Mange ansaae for en Kiephest, nemlig aldeles at afskaffe »*Ægteskabet* hos *Geistligheden*,« og da han drev paa det med samme Strængthed, gjorde han sig, om ikke forhad, saa dog *frygtelig* for Mange, der ellers vilde været hans troe Tilhængere ^{*}), saa det er intet Under, at han fik et uroligt Sæde, men vel at han holdt Pinen ud og vandt i Grunden Seier.

I det Aar, da *Robert Viskard* gik over fra *Brindisi* til *Durazzo* (1080)², stod *Gregor* i sin høieste Glands, thi da havde han nylig, efter lang Vægning (for *Salernos* og *Amalfis* Skyld), løst *Robert* af Band og modtaget hans høitidelige Hylding; den *Franske* Konge var krøbet til Korset, og den *Tydske* havde ondt ved at forsvare sig mod en Med-Beiler til Thronen, som Paven yndede. Om det nu blot var af Overmod, han i dette Aar paa Ny bansatte Kong *Henrik*, kan findes tvivlsomt, men Andet var det ikke, der bragde ham til at spaae sin Mod-Stander den ufortøvede Undergang, der udeblev, og satte derved ikke blot ham selv, men alle hans Tilhængere, lige ned til *Baronius*, i stor Forlegenhed ^{**}), og samme Overmod sporer Man tydelig i To af hans Breve: det ene til *Vilhelm* Erobrer, og det Andet til *Ærke-Biskop Lanfrank* i *Canterbury*^{***}). I det Sidste stævner han denne sin gamle Ven, under Embeds Fortabelse, til inden fire Maaneder at møde i Rom, blot for at gjøre ham sin Opvartning, og det Første er det stolteste Brev, der, udenfor Daare-Kisten, vel er flydt fra en Menneske-Pen. Det kan, skriver den *Gothiske Pave*, neppe være Eders Velviished ubekendt (*credimus Prudentiam Vestram non latere*), at vel er den *Kongelige* Værdighed, saavel som den *Apostoliske*, en af de to Ypperste, der skal regiere Verden, men at dog har den Almægtige gjort samme Forskiel paa dem, som paa *Soel* og *Maane*: det større og det mindre Lys (*majoritatis et minoritatis*), saa den *Kongelige* skal, næst Gud, ^{*} ^{**} ^{***} 166 lade sig styre og lede af den *Apostoliske*. En saadan Pille kunde nemlig være haard nok at fordøie for en langt beskednere Konge end *Vilhelm*, om den end havde været forgyldt, men her er den splitternøgen, thi Ovenstaaende er ikke en Bemærkning i Forbigaaende, men hele Brevets Indhold. Baade *Vilhelm* og *Lanfrank* var imidlertid meget for kloge og koldsindige til, for en saadan Overilelses Skyld, at slaae sig til den ægte Paves Fiender, saa da Kongen i *Tydskland*, efterat have fældet sin Medbeiler, *Rudolf* af *Schwaben*, vilde have sin selvgiorte Pave *Clemens* erkiendt i *England*, fik hans Gesandt, som, ventelig fra *Frankrig* af, følte sig for hos *Lanfrank*, et meget koldt og spidst Svar, hvoraf Meningen var, at, uagtet Man paa *Øen* endnu ikke havde taget Parti, var det dog bedst, han blev borte, da Man hverken gad høre [hørt] *Gregor* nedrevet eller *Clemens* ophøiet^{*}).

Dog, sine *Engelske* Venner, som bestandig havde spiist ham af, om ikke med Snak, saa dog med »nogle Pund«, kunde *Gregor* i sin Kamp om Verdens-Riget aldrig gjort mindste Regning paa, saa det var den anden *Norman*, *Robert Viskard*, det gjaldt om, og at han omsider gjorde Gavn, veed vi, men saavel af *Gregors* Lyk-Ønskning til ham efter hans berømte *Seier* over Keiser *Alex*, ved *Durazzo*, som især af to Breve til deres fælles Ven, Abbed *Desider* i *Monte Cassino*, erfare vi, at han dog ikke blot prøvede *Gregors* Taalmodighed, men skal have været nær ved at indgaae et *Svogerskab* med Kong *Henrik*, der, for menneskelige Øine, maatte slyttet *Gregor* og bragt Kirke-Riget i yderste Forvirring^{**}).

Nu havde nemlig *Henrik* besluttet at drive Alt til det Yderste, rykkede mod *Rom* (1081), tog den *Leoninske* Forstad, hvor *Peders-Kirken* var, med stormende Haand, og lod der Biskop *Vi[g]bert* af *Ravenna* indvie til Pave, under Navn af *Clemens* den Tredie, medens *Gregor* maatte indslutte sig i Fæstningen *St. Angelo* og hele tre Aar vente paa Undsætning. Det maa vel synes underligt, at *Henrik* undte sin Fiende saa lang en Frist, men deels faldt hans *Tydskere* som Fluer, naar han vilde fortsætte Beleiringen om *Sommeren*, og deels bragde »*Keiser-Kronen*«, som han gjerne vilde havt af den rette Haand, ham til, saalænge der var mindste Haab, at underhandle med *Romerne*. Da *Gregor* imidlertid ikke var at overtale ^{*} 167 til meer, end i det Høieste at *hidse* *Keiser-Kronen* ned fra *St. Angelo*, og lade tage den som et Rov hvem der vilde, valgte *Henrik* dog heller at lade sig en Anden paasætte af sin egen Pave (1084), kiøbde *Rom* for de Penge, Keiser *Alex* sendte ham til Krig med *Robert Viskard*, og gjorde Anstalt til at storme *St. Angelo*, men blev forstyrret ved Rygtet om *Roberts* Ankomst, som han ikke fandt det raadeligt at oppebie^{*}).

Efter *Cassino-Krøniken* maatte *Robert* stikke Ild paa *Rom*, for at give Borgerne lidt at blæse paa, mens han rykkede for *St. Angelo* og reddede Paven, og skiøndt *Galfred*, der sagtens var bedst underrettet, berigtiger det derhen, at det var først nogle Dage efter, *Robert*, for at dæmpe en rasende Opstand, lagde det Meste af *Byen* i *Aske*^{**}), er det dog lige klart, at han udrev den hellige Fader som en Brand af Ilden.

Landflygtig, og, som Alt hvad *Normanner* fik Fingre paa, i god Forvaring, døde *Gregor* Aaret efter (1085), som det syndes, overvundet, men dog i Grunden seierrig, thi han tilbagekaldte ikke, men gientog *Bansættelsen* baade af *Henrik* og *Clemens*; Man saae Mirakler skee ved hans Grav; Man satte ham paa *Helgen-Listen* som en *Martyr* for Guds Rige, og Riget gik giennem Aarhundreder i Arv hos hans »*Geistlige*« Afkom.

Hildebrands Valg-Sprog var: forbandet være den, som holder sit *Sværd* fra *Blod*; og skiøndt han i sine Breve altid bemærker, at derved menes det »*Geistlige Sværd*«, der trænger ind til Marv og Been hos grove Syndere, saa er det dog klart, baade at de *blodige* Udtryk klang bedst i hans Øre, og at han heller end gierne saa det »*Verdslige Sværd*« fuldende hvad det Geistlige begyndte, saa havde han havt det til sin Tjeneste, vilde han ladt det drikke sine Fienders Blod, om mueligt, til Verdens Ende. Vi maae derfor, paa Menneske-Slægstens Vegne, være glade ved, at denne frygtelige Kæmpe hverken sad paa en verdslig Throne, eller kom, som han ønskede, paa et *Kors-Tog* til at staae i Spidsen for *Christenhedens* samlede Styrke; thi at han havde Mod paa det Hele: ikke mindre paa *England, Rusland* og de *Nordiske Riger*, end paa *Spanien, Frankrig* og *Tydsckland*, beviser hans Breve, og hans Retfærdighed maa have været hvor stræng den vil, saa lærer dog alle Tidens Erfaring, at hvem der, som han, begynder med ^{*}—^{*}168 at hæve sig over alle Love, ender, om de faae Magt dertil, med at træde al Ret under Fødder.

Det var strax efter sin Thron-Bestigelse (1074), at *Gregor* ved et Omgangs-Brev opfordrede hele Vester-Leden til at fare i Harnisk for Christendommen og frelse det *Byzantinske Rige* fra *Tyrkerne*, der alt stod for *Konstantinopels* Porte, og i et eget Brev udbad han sig den endnu ikke banlyste Kong *Henriks* Væрге-Maal for Moder-Kirken, medens *han selv*, i Spidsen for over 50000 Mand, agtede at undsætte *Konstantinopel, rette Grækernes Tro* og tilbede i *Jerusalem**). Siden synes Kæmpen, der ellers havde en god Hukommelse, at have glemte dette Stor-Værk over hvad der i Sammen-Ligning var Smaa-Ting, saa enten har det kun været en Flyve-Tanke, eller han har mødt en Koldsindighed, han fortvivlede om at overvinde. Begge Dele kan vel synes urimelige, da *Gregors* Tanker immer staae for os som nagelfaste (fixe Ideer), og Tiden klarlig viiste, at *Kors-Tog* var i dens Aand, men det er dog lige vist, at den *Begeistring*, der udtømmer sig i et Brev 1, er kun mat, og at selv den [det] *Stærkeste aldrig* forplantes ved *Pennen*, hvad *Gregor*, netop berømt for sin henrivende *Veltalenhed*, nødvendig selv maatte føle. Naar vi imidlertid betænke, hvad et *Kors-Tog* kunde og ventelig maatte blevet til i *Vilhelm Erobrers, Robert Viskards* og *Hildebrands* Dage, maae vi vist kalde det en stor Lykke, at *Gregor* ei var saa begejstret [indtaget] for det som en Yndlings-Tanke, eller dog at Timen var endnu ikke kommet, men skulde først slaae i *Sønnernes* Dage af disse *Halv-Guder*, der slet ingen Medlidenhed havde med Folk, som de er flest, fordi hos dem opslugdes alle andre Følelser af Lyst til Magt og Høihed. Vel var ogsaa *Sønnerne* Kæmper, som hverken fattedes Lyst eller Mod til at følge deres Fædre, men de fattedes dog Kraften til at svinge sig saa høit, og derved den vide, grændseløse Udsigt, som især gjorde *Hildebrand*, *Middel-Alderens Herakles*, saa mageløs frygtelig.

Her staae vi da ved *Kors-Togene*, eller rettere ved den *Begeistring* [Opglødning], der avlede dem, og vel maa lignedes ved »den *Græske Ild*,« hvis Tilberedelse var en Hemmelighed og hvis Brand maatte slukke sig selv; thi skiøndt vi godt veed, hvordan *Begeistringen* [*Hildebranden*] udbrød, og see paa *Virkningen*, ^{*}—^{*} 169 hvori den maa have bestaaet, saa er dens Opkomst, dens Styrke og Varighed os dog lige uforklarlige, saa vi maae blive staaende ved den Bemærkning, at der i den menneskelige *Middel-Alder* gives et vist forunderligt Brænd-Stof, som, naar det fænger, luer op med forbausende Kraft, og lader sig hardtad ikke slukke ved noget Middel, før det er fortæret Saaledes finde vi det nemlig baade i *Enkelt-Mandens* og hele *Folke-Færd*s *Levnets-Løb*, saa efter *Naturens Orden* maatte det ogsaa vise sig i *Menneske-Slægstens*.

Denne store Ild, optændt af en liden1 Gnist, udbrød, som bekiendt, i Slutningen af det *Ellevte* Aarhundrede, og den lille Gnist var i *Franskmanden Odd* fra *Auvergne*, der i *Gregor* den *Syvendes* sidste Dage, som Biskop i *Ostia*, havde været hans Høire-Haand2, og besteg kort efter hans Død (1088) *Pave-Stolen* under Navn af *Urban* den *Anden*.

Vel har nemlig den lærde Verden givet *Peter Eremit* fra *Amiens* Bestalling, som *Kors-Togenes* store *Apostel*, men det er en Værdighed, han, til Fornærmelse for »den hellige *Stol*«, kun alt for længe har baaret Skin af, da alle hans *Samtidige*, saanær som den *Byzantinske* Prindsesse, der hverken var sund i Troen eller vidste Beskeed om Vester-Leden, begynde med *Paven* og enten forbigaae *Eremiten*, eller lade ham komme drattende bag efter. For sin Storhed paa Papiert maa da *Lille-Peter*, næst Prindsesse *Anna*, som dog kun gjorde Nar ad det Hele, takke *Vilhelm Tyrrier*, som, henvend *hundrede* Aar efter, uden at benytte sine Forgiængere, skrev paa fri Haand om denne Heros, der efter hans eget Sigende, vel var en Lilleput (*pusillus*) af Vext og et Skumpel-Skud at see til (*quantum ad exteriorem hominem persona contemtibilis*), men bar dog et stort Pund i en lille Æske. Det er nemlig saa overordenlig bekvemt, naar Man vil skrive *Kors-Togenes* Historie, da at følge *Tyrieren*, som giver et samlet Udbytte, istedenfor møisommelig at plukke sammen hos de Ældre, og da den *Tyriske* Ærke-Bisp, selv født i *Øster-Leden*, er vor eneste Hjemmel for Adskilligt *derinde* 3, i *hans Dage*, kan det let oversees, at han slet ingen Stemme har om hvad der længe før hans Tid skedie i Vester-Leden. Saalænge Man ikke veed, hvad Nytte Historien i Grunden er til, men betragter den snart som en Plage og snart som et Æventyr, lønner det aabenbar ^{*}—^{*} 170 heller ikke Umagen at tage det saa nøle, og da er *Peter Eremit*, som en af de »smaa Aarsager til store Begivenheder«, desuden nødvendig alle de pragmatiske Historie-Skriveres Kiæle-Dægge, om hvem det fryder dem i Siælen at fortælle de utroeligste Ting.

Siden imidlertid *Kuku-Peter*, som Prindsessen med1 Øgenavn oftere behager at kalde ham, engang er kommet for Orde, bør det dog vides, ikke hvad *Tyrieren*, seent i det *Tolvte* Aarhundrede, snakker udenad, men hvad en langt ældre Skribent, den eneste *Vestlige*, som begynder med *Peter*, havde hørt fortælle om ham. En Præst, ved Navn *Peter*, født i *Amiens*, og som havde været *Eremit*, var ogsaa kommet til den hellige

Grav (som giennem hele det *Ellevte* Aarhundrede ganske besynderlig trak Vester-Ledens Christne til sig) og da han ordenlig gik i Rette med Patriarchen *Simeon*, hvorfor han vilde taale, at de Vantroer bespottede Helligdommen og plagede Pillegrimmene, svarede Patriarchen: fordi jeg er ikke meer end en *lille Myre*, mod dem at regne, saa det bliver vist, jo længer, jo værre, hvis ikke de andre Christne vil komme til Hjelp, gak derfor du og hils dem det fra mig! Det *Ærende* tog *Peter* sig gjerne paa, og da han saa næste Nat sov ind over Bønnen ved den hellige Grav, drømde han, at *Herren* stod for ham og sagde: *Peter!* kiære Christen-Barn, stat op og gak til Patriarchen og faae et Sende-Brev fra ham, besejlet med det hellige *Kors*, og skynd dig saa hjem til dit Fædrene-Land med Beskeed om al den Spot og Spee, vort Folk maa lide, at du kan opvække de Troendes Hjerter til at rense Helligdommen; thi giennem Fristelse og Fare skal nu Paradis oplades for de Kaldte og Udvalgte! Som sagt, saa gjort, *Peter* fik Brevet, gjorde Hjem-Reisen til *Søes*, gik i Land ved *Bari* og begav sig uforufortøvet til *Rom*, hvor han gav Apostolikerens Brevet og rygtede sit *Ærinde*. Saasnart han derfor kom hjem til *Frankrig*, begyndte han at prædike i Landskabet *Beru* (formodenlig *Brie*), og overtalte Mange, baade Læg og Lærd, baade Høi og Lav, baade Tyve og Røvere, Mordere og Meenedere, til at begive sig paa Reisen*).

Dette, seer Man let, kan være sandt, hvert Ord, uden at *Peter* derfor paa nogen Maade var *Sjælen* i Kors-Togene, og *kun derom* er Spørgsmaalet; thi at han aabnede Feldt-Toget med ^{* * *} 171 en talrig Skare af Rips-Raps, der var til Plage, hvor de kom, var til Spot i *Byzants* og blev af *Tyrkerne* i *Natolien* forvandlede til et Bjerg af Dødning-Been, derom er Alle enige*). Selv undgik *Peter* sine Stalbrøders Skiæbne, ved i Tide at liste sig bort, og fulgde [vel] siden med Fyrsterne til *Jerusalem*, men vilde dog ved *Antiochien* listet af igjen, da han altid, naar der vankede braadne Pander, holdt mest af at være *Eremit*.

Efter saaledes at være blevet *Lille-Peter* kvit, vende vi os til den store Begivenhed, der ved at *udledes* fra ham nødvendig maatte skrumpe sammen i Forestillingen til en Smaa-Ting i Grunden, der kun ved den vildeste Udsvævelse, baade i Indbildningen og i Virkeligheden, for et Øieblik vandt Skin af Stor-Værk.

Det var da *Hildebrands* Fortroelige, *Urban* den *Anden*, der, blandt Andet, ved midt i *Tydskland* selv at bandlyse Keiseren, havde viist, han var af Slægten, ham var det, som mens hans Med-Beiler til det Apostoliske Sæde spillede Mester i *Rom*, ei blot havde Mod til paa Møderne i *Piacenza* og *Clermont* (1095) at stadfæste alle sin store Forgiængers Anordninger og bandlyse baade Keiser *Henrik* og den Franske Kong *Philip*, men havde Aands-Nærværelse nok til paa begge disse Møder at behandle alt Andet som Bisag, i Sammen-Ligning med den store *Kiærligheds-Gierning*, at forlade *alle* Ting, *tage Korset op* og følge *Herren*, som vinkede til Kamp mod de Vantroer, for hans Thrones *Ære*, for den hellige Grav og det forjættede Land, der kun alt for længe, til Christenhedens Skam, nedtraadtes af Hedningerne og besmittedes med alskens Uteerlighed. Disse Møder var ogsaa af en ganske egen Art; thi det var *Folke-Forsamlinger*, hvori de Lærde tabde sig mellem de Læge, og som holdtes under aaben *Himmel*, da ingen Kirke kunde rumme dem**), og denne Pave havde den dybe Følelse, at det »*Geistlige Sværd*«, som trænger til Marv og Been, udgaaer¹ af *Munden* og stikkes kun i Skeden ved at føres i *Pennen*.

Mødet i *Clermont* fordunklede imidlertid ikke blot det i *Piacenza*, men alle Middel-Alderens, vist nok *ikke* i *Kirkens*, ^{* * *} 172 men i *Kirke-Rigets* og dermed i alle de nye *Staters* Historie, og det var intet Under, da *Clermont* ligger i *Auvergne*, Apostolikerens [og den franske Bravheds] Hjem-Stavn.

Den berømte Tale, hvormed *Urban* optændte Ild paa Jorden, kan naturligviis *ikke* findes i nogen *Bog*, thi det er *Aandens* Hemmelighed, at dens Røst vel høres i det *levende Ord*, men Ingen kan sige, hvorfra den kom eller hvorhen den gik, saa vi bare os nok for at føre den i Penne og binde den i Bøger, og da det dog kun er *Aanden* som gjør levende, slaaer Bog-Staven med Nødvendighed hver Tale ihjel, den beskriver. Enhver Tales *Kraft* maa derfor ene bedømmes af Virkningen paa dem, som høre den, og selv *Skyggen* af *Urbans* er vi uvisse om, deels fordi de der kan skrive mens det brænder omkring dem, springe sædvanlig det Bedste over, og deels fordi Opskrifterne her er saa forskiellige, at de Fleste aabenbar kun har meldt os hvad de vilde sagt om den Sag, naar de havde været i Pavens Sted. Vil vi imidlertid see en *virkelig* Beretning om hvad Ord der faldt, da skal vi naturligviis *ikke* gaae til den *Tyriske Ærke-Bisp*, der giættede sig frem, men til *Robert Munk* fra *Rheims*, som var selv tilstande og fortæller, at Paven, som rimeligt nok kan være, begyndte med at løfte sine kiære *Lands-Mænd* til Skyerne, som *Kirkens Førstefødte* og *Kiernen* af *Menneske-Slægten*, Guds Elskelige, de Udvalgte af Jorden, og gik saa over til de gruelige Tidender, Man spurgte fra Øster-Leden og det hellige Land, hvor et djævleblændt Folk, »fremmed for Gud fra Moders-Liv«, med den meest udtænkte Ondskab og Grumhed piinde *Sjælen* ud af Livet paa de Christne, og besmittede alle Helligdomme, uden at der var nogen Ende at see eller Hjelp at vente, med mindre *det Folk*, hvem Herren fremfor alle Andre forlenede baade Vaaben-Glands og Høimodighed, baade *Kraft* og *Smidighed* til at fælde hver Modstander, *Frankerne* nemlig, vilde reise sig. Hertil opmuntrede og opfordrede han dem nu, deels ved at pege paa *Karl* den *Store* (*magnitudo Karoli Magni*) og den gamle Franke-Kamp mod de Vantroer, deels ved at indskiærpe Herrens Ord: at hvem der elsker Fader og Moder, Hustru og Børn meer end ham, er ham ikke værd, og endelig ved at aabne de meest glimrende Udsigter baade her og hisset for stridbare Mænd, naar de, istedenfor at rives og slaaes om Fattigdommen i Hjemmet og derved daglig lægge Synd til Synd, stillede sig under den store Konges Banner, der kunde og vilde skiænke dem *Synd-Forladelse* 173 i *Sold* og *Landet* til Løn, som »flød med Mælk og Honning«, ja, skiænke dem baade det jordiske *Paradis*, hvor *Jerusalem* laae med den hellige Grav i Verdens Midte, og det Himmelske med *Ærens* uforvisnelige Krands.

I denne Tone, siger *Robert*, blev *Paven* ved at tale fort, indtil han paa een Gang afbrødes ved det eenstemmige Raab fra utallige Munde: det er Guds Villie, ja, det er *Guds Villie (Deus vult, Deus vult)*, og da Taleren hørde det, løftede han sine Øine til Himmelen, takkede Gud, vinkede med Haanden, til han fik Øren-Lyd, og sagde: kiære Brødre! i Dag opfyldes det paa Eder, hvad Herren siger i Evangeliet: hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, vil jeg selv være midt iblandt; thi Eenstemmigheden viser, det var ikke eder som taledede, men Guddommen, som taledede i eder, og derfor skal I ikke have noget andet Krigs-Løsen end det Guds Ord, som i Dag blev eder givet, men naar I gaae i Slag mod de Vantroer, raabe Alle med een Mund: det er Guds Villie, det er *Guds Villie!* Hvem der nu foresætter sig at være »et levende Offer« og gjøre det hellige Tog, han betegne sit Ansigt eller sit Bryst med det hellige Kors, men hvem der virkelig tiltræder Reisen, han fæste det mellem sine Skuldre, thi der staaer skrevet: hvem der ikke bærer sit Kors paa Ryggen og kommer efter mig er mig ikke værd*).

Disse *Bogstaver* kan nu vistnok ligesaa lidt, som *Tyrierens* eller *Baldriks*, eller *Vi[g]berts* eller *Vilhelms* af *Malmsbury*, give os mindste Forestilling om *Livet* og *Ilden* i *Urban*s Tale og i *Tilhørernes Sjæl*, men da baade Taleren og hans Folk var »*Franskmænd*«, falder det Hele dog høist naturligt, og peger øiensynlig paa den *hedenske* Begeistring [Opglødning] med et blændende *christeligt Skin*, som skabte Kors-Togene, og paa den ny Verdens borgerlige Løsen: *Folkets Røst*, [er] *Guds Røst!*

Det store Møde sluttede med en Synds-Bekjendelse i Alles Navn af *Cardinal Gregorius*, hvorpaa fulgde en høitidelig *Afløsning* og den *Apostoliske Velsignelse*, hvormed hver gik til Sit, og fortalte hvor store Ting de paa den uforglemmelige Dag havde baade seet og hørt; men de *Geistlige*, af hvilke over *Trehundrede* bar *Hyrde-Stave*, oplyste og opmuntrede *Urban* end ydermere næste Dag, til hver i sin Kreds at være Kors-Togenes værdige Prædikanter, og Man regner, at i den første Hede omtrent *trehundrede Tusinder* lod sig * 174 korse. Biskop *Ædmer* (*Ademar*) fra *Puy* i *Languedoc* var den første *Geistlige*, og *Grev Raimund* af *Toulouse* den første *Verdslige* Herre, som tog Korset op, og det allerede ved Mødet i *Clermont*, hvor *Urban* derfor høitidelig udnævnedes *Ædmer* til sin *Fuldmægtig* (*Legat*) paa Toget, og Mange saae i *Raimund* og ham ligesom *Moses* og *Aaron* gienfødte*)¹.

Det kunde være en stor Fornøielse, om vi havde det beskrevet, hvad enhver af *Kors-Togets* Høvdinger havde for, da han hørde Lyden af den store Basun og foer op til Kamp; men vi maae nøies med langt mindre, da der ingen *Islændere* var med i Spillet og *Normannerne* i det Høieste kun feie for deres egen Dør. En af Disse fra Midten af følgende Aarhundrede, vor ærede Kynding fra *Malmsbury*, som har skiænket *Kors-Togene* et langt Kapitel i sin *Englands-Krønike*, har imidlertid dog godt følt, hvad Man fattedes, og [har] derfor, saa godt han kunde, *forestillet* os de berømte *Ledere*, hvormed han ordenlig forsoner os med *Normannerne* i *England*, thi hvor matte og ligeegyldige for alt Størværk de boglærde *Angel-Sachser* var blevet, seer Man ret paa den Maade, *Sachse-Krøniken*, deres eneste svage Livs-Tegn, omtaler *Kors-Togene*, sigende: dette Aar, ved *Paaske-Tider*, blev der en gruelig Hurlumhei (*mycel styrung*) baade hertillands og mange andre Steder, ved det *Urban*, der kaldte sig *Pave*, skiøndt han dog slet ikke havde »det *Romerske Sæde*«, fik en urimelig Hob Folk, selv af Kvinder og Børn, paa Benene, for at slaaes med *Hedningerne*; men ved den Leilighed blev dog Kongen forligt med sin Broder *Robert* og indløste hele *Normandiet* af ham med rede Penge. Derpaa foer *Jarlen* (*Robert*) afsted og med ham *Jarlen* af *Flandern* og han af *Boulogne* og mange andre Høvdinger, som dog blev Vinteren over i *Apulien*, men af dem, der gik igiennem *Ungern*, omkom mange Tusinde jammerlig underveis, og Mange kom forsørgede og forsultede hjem i Vinter-Laget*). See, det er Alt hvad *Angel-Sachseren* fortæller os om det store Kors-Tog, saa selv *Jerusalems* Indtagelse nævner han ikke, men anmærker blot i Forbigaaende, at om Efter-Aaret 1100 kom *Jarlerne* hjem derfra. *Normannen* beder derimod den vel underrettede Læser om Forladelse, fordi han, midt [ude] i * 175 *Nord-Søen*, hvor der kun kom en svag Gienlyd af det Asiatiske Vaaben-Gny, ikke veed bedre Beskeed, men siger med Fornøielse Alt hvad han har kunnet baade høre og spørge om en Begivenhed, der i hans Øine med Rette fordunkledede alle de Lovsjungne fra Heden-Old*).

Gotfred, siger *Vilhelm*, baade i Sind og Skind beslægtet med *Karl* den *Store*, var en Søn af *Grev Eustak* i *Boulogne* (som hjalp *Vilhelm* Erobrer i Slaget ved *Hastings*), men efter sin Morbroder af samme Navn blev han af Keiser *Henrik* den *Fjerde* forlenet med *Lothringen*, og derfor var han med ved *Roms* Beleiring, hvor han hentede sig en haardnakket Feber, som han ikke blev kvit, før han lod sig tegne med Korset**).

Var det vist, at *Gotfred*, der viiste sig saa begeistret [brændende] for *Kirke-Rigets* Sag, at han ikke blot førde Hoved-Banneret i den hellige Krig, men solgde til dens Tarv Alt hvad han havde og sagde sit Fædrene-Land for bestandig Farvel, dog havde været med at beleire *Rigets Martyr* i *St. Angelo*, da vilde det være en stor psykologisk [hjertelig] Mærkværdighed; men da ingen *Samtidig* har et Ord derom, og hans *Moder* sagde, han fra *Barns-Been* havde havt Mod paa *Jerusalems-Toget****), [saa] er det sagtens kun et Rygte af samme Slags, som det inde fra *Asien*, at han skulde have været *Henriks* Mærkes-Mand i det berømte Slag med Kong *Rudolf* (1080) og selv fældet denne *St. Peders* kronede Vaaben-Drager med Banner-Stagen. Da dette tilgavns urimelige Rygte imidlertid i nogle Aarhundreder har havt det uforskyldte Held at giælde for en afgjort *historisk Sandhed*, maae vi gribe Leiligheden til at bemærke, at saavel dette som den hele romantiske Fortælling om Tve-Kampen, hvori *Gotfred*, skiøndt hans Klinge sprang, dog reddede sin Ære med Stumpen, er blot Noget som *Vilhelm Tyrier*, født og baaren i *Asien*, et *hundrede* Aar efter skrev op, uden at kunne drømme om, at vore »*Kritiske Historie-Skrivere*« vilde regne, hvad *først* han fortalte om gamle *Europæiske*

Tildragelser). Hvad der imidlertid binder Læset og sætter den hidtil anvendte historiske Kritik i et meget ufordeeltigt Lys, er at *Ordrik*, en *samtidig*

* * *
 --- 176

Skribent¹, udtrykkelig siger, at den Dronning, Kong *Henrik* behandlede saa ilde, at *Gregor* maatte bansætte ham, var Hertug *Gotfreds* egen *Syster*, hvorover han ogsaa greb til Vaaben og slog Keiseren af Marken*), saa *Gotfred* har formodenlig netop været paa *Rudolfs* Side i det Slag, Man veed, hans Folk vandt skøndt han faldt.

Raimund (sædvanlig kaldt Greven af St. Ægidii og St. Giles), siger *Vilhelm*, skulde, som yngste Søn, just ikke rose sig af Arve-Godset efter sin Fader, der fra ingen Ting havde svunget sig op til Greve af *Toulouse*, men han var saaledes om sig, at han blev Herre baade over *Provence* og *Languedoc*. Han var nu gammel og graa og havde mistet det ene Øie i en Tvekamp med Bispen i *Cahors*, men samme Bisp var nu hans bedste Ven og netop den, der overtalte ham til herefter kun at kæmpe under Korset**).

Om alt Dette er saa ganske rigtigt, kan Man vel tvivle, men det er det Mærkeligste, Nogen melder om denne Kors-Togets *Nestor*, som for Resten udmærkede sig ved at beskikke sit Huus, som en Kæmpe for Korset, der sagde denne Verden Farvel og vilde lægge sine Been i det hellige Land.

Om begge *Roberterne*, den Ene fra Normandiet og den Anden hans *Flanderske* Fætter, maa *Vilhelm* have vidst god Beskeed, men den lille Tykkert, med Kæmpe-Mod og Styrke men med meer end Dreng-Kaadhed og Letsindighed, veed vi nok, havde slaaedes med sin Fader og sine Brødre, ligetil han vendte sine Vaaben imod *Tyrken*, og om den *Flanderske Robert* har Man formodenlig [maaskee] før Kors-Toget ei vidst Andet, end at han ventelig vilde slægte sin Fader paa, den vældige Kæmpe, æret og frygtet trindtomkring, under Navn af *Robert Friser*. Denne *Gamle-Robert* (Svoger til *Vilhelm Erobrer* og Sviger-Fader baade til *Hellig-Knud* i *Danmark* og Grev *Roger* paa *Sicilien*) maae vi imidlertid ogsaa her lægge Mærke til, da Man siger, Keiser *Alex* havde skrevet ham et Brev til, hvori han paa en Maade opkaldte *Vester-Leden* til *Kors-Tog*. Vel har dette neppe været *Keiserens Mening*, men vi har dog slet ingen Grund til at tvivle om, at han jo virkelig har sendt *Gamle-Robert* et Brev, hvori han melder, at baade *Harme* over de *Vantroes* Formastelse og Grusomhed, * * * 177 som gjorde Kirkerne til Stalde og selv til *Moskeer*, og *Ærbødighed* for de mange Helgen-Been, der hvilede i *Maglegaard*, og endelig, om aldrig Andet, saa Lyst til »de skønne *Grækerinder*« burde bevæge Vestens Kæmper til at staae ham kraftig bi mod *Tyrkerne**). Hans egen Daatter har nemlig fortalt os, at da Greven af *Flandern* (omt. 1090) kom som Pillegrim tilbage fra *Jerusalem*, svor han hendes Fader Huldskab og lovede at skaffe ham *femhundrede* Ryttere**), saa disse eller andre Flere har det sagtens været, Keiseren skrev til *Robert* om og brugte alle sine Overtalelser, der gierne, ved at falde i god Jord, kan have frugtet meer end han ønskede.

Af Kors-Togets berømte Høvdinger har vi nu kun dets *Odyseus* og *Achil*, elier *Boemund* og *Tankred*, tilbage, men om dem forsmaaer vi nødvendig Gienlyden i *Malmsbury*, da disse *Italienske Normanner* er os beskrevet af samtidige Penne, der sad dem meget nærmere og var tildeels i deres Reise-Selskab.

Vi huske nok, at al den Glæde, *Boemund* omsider fik af sine Seire over *Alex*, var at Man sang Gade-Viser om ham i *Maglegaard*, mens Keiseren triumpherede, og det Værste var endda, at Lykken virkelig med det Samme vendte ham Ryggen; thi hans *Stifmoder Gæta*, hvem *Anna* beskriver som en Amazone, skildres ellers som en Hex, der havde de berømte Læger i *Salerno*, hendes Hjemstavn, i Ledtog med sig, og fik ei blot *Robert Viskard* til at gjøre *Boemund* saa godt som arveløs, men vilde forgive dem Begge***). Saameget er i alt Fald vist, at *Gætas* Søn *Roger* blev Hertug i *Apulien*, og *Boemund* maatte slaaes enstund med ham blot for at faae *Tarent*, *Otranto* og lidt andet Pillerie, saa han havde sikkert megen Lyst til at see sine Omstændigheder forbedrede, uden at være synderlig kræsen paa Midlerne, men naar Man i *Malmsbury* ymtede om, at det var vist ham der havde sat det i Pave *Urban* at overtale al Verden til Kors-Tog, for at han maaskee kunde blive Keiser i *Konstantinopel*), see, da beviser det kun, at Man i *Malmsbury* tænkte ligesom vi, at, Eet af To, var Kors-Togene dog langt snarere *Boemunds* end *Lille-Peters* Aande. Man vilde imidlertid gjøre baade *Urbans* og *Gotfreds* og alle de Andres Begeistring stor Uret ved at udlede * * * 178 den fra *Boemund*, som enten slet ikke, elier dog kun meget flygtig delte den; thi at han i *Asien* tænkte langt mere paa sig selv end paa den hellige Grav, lærer Historien, og selv hans gode Ven og Følge-Svend, *Peer Tudebod*, melder, at da *Roberterne* og de Andre kom til Italien (1096), da var det først *Boemund* begyndte at spørge, hvad det dog egenlig var, der gjorde den uhyre Opsigt i Verden?*. *Boemund* laae nemlig dengang og beleirede *Amalfi*, som havde sat sig op mod *Normannerne*, og hvad enten nu virkelig, som hans egen Skriver forsikkrer, Aanden kom over ham, da den stolte Ridder-Skare drog ham forbi med Korset paa Ryggen og »Guds Villie« i Munden, eller, som *Galfred Malterre* siger, Lysten foer i ham til ved denne gode Leilighed at høste hvad han og hans Fader havde saaet ved *Durazzo* og *Larissa*, saa korsede han pludselig ikke blot sig selv men gav sin prægtige Skarlagens-Kappe til Priis, og fik snart saamange Følge-Svende, at hans *Broder* og *Farbroder*, som han skulde hjulpet til at indtage *Amalfi*, af *Mangel* paa Folk maatte ophæve Beleiringen**). *Galfreds* Udladelser bør for Resten ikke komme *Boemund* til mindste Skade paa gode Navn og Rygte, thi en Historie-Skriver, som kalder det et stort Uheld, at *Amalfi* indtil videre beholdt sin *Frihed*, og kan slet ikke finde sig i, at Kæmperne brød op med det Raab: nu skal *ikke* mere *Christne* men kun *Hedninger* føle vort Sværd, han fraskriver sig al Stemme om hvad der begeistrer [opflammer] Helte.

Det vidste derimod *Radulf* fra *Caen* godt, som har beskrevet *Tankreds* Bedrifter og havde selv med Fornøielse fulgt hans Banner, vel ikke paa Veien til *Jerusalem* men dog siden paa den til *Edessa*; thi han siger det reent ud, at hans Helt brændte, ja stod i lys Lue, af Begiærlighed efter *Priis* og *Ære* og at han derfor, skiøndt han aldrig roste sig selv, dog tilligemed *Boemund* ofte lastede den Dorskhed, der da var over *Skriverne*, de »Kjød-Hoveder« (*ignavum pecus*), saa de største Bedrifter maatte nu savne de stolte Mindes-Mærker, som fordum bortødsledes paa opdigtede Helte***). Høistmærkeligt er det ogsaa hvad *Radulf* lægger til, at skiøndt Kampen var *Tankreds* Liv og Lyst fra Barns-Been, slægtende deri tilgavns sine *Morbrødre*: de berømte *Tankreds-Sønner* fra *Høistrup* (*Hauteville*) paa, saa faldt han dog immer, naar han^{*-*} 179 hvilde sig, I dybe Tanker over det, *Herren* havde sagt: slaaer Nogen dig under det ene Øre, saa ræk ham det Andet, og tager Nogen din Kappe, da giv ham Kjolen med, hvad den verdslige Kæmpe aabenbar gjorde tvertimod. Først da *Pave Urban* gjorde Alle vitterligt, at hvem der bekiæmpede *Hedningerne*, havde deres Synders Forladelse, da først var det hans Helte-Mod ret vaagnede og hans Kræfter fordobledes; thi da fik han Øinene op og saae, hvad Vei han skulde, istedenfor at han hidtil bestandig havde vaklet mellem Verden og Evangeliet, saa Man skulde ikke troe med hvilken Ild han greb Sværdet i *Christi* Tjeneste! Hvad nemlig »*Skriften*« siger herom, behøvede de moraliserende Historie-Skrivere slet ikke at indpræke os, thi hverken er det os ubekendt, ikke heller leve de selv desmeer efter *Skriften*, fordi det kun er Smaa-Ting? ei Stor-Værk, de sværme for; men det er for alle beslægtede Naturen en stor Fornøielse at kaste et Blik ind i de ædle Kæmpers Siæl, som virkelig sværmede for Kirke-Riget og fandt derved Samvittigheden forligt med Kæmpe-Driften, og efter Samtidens eenstemmige Dom over *Gotfred* og *Tankred*, som Efter-Slægten sikkert vil stadfæste, svang ædlere Kæmper aldrig Sværd!

Ad trende Veie drog nu den utallige Hær til *Øster-Leden*, saa *Gotfred*, med Hoved-Styrken, efter *Anna*: 10000 Ryttere og 70000 Fod-Folk, fulgte Lande-Veien gennem *Ungern*, *Grev Raimund* og *Biskop Ædmer* traadte i de gamle *Gothers* Spor langs med det *Adriatiske* Hav, og Resten gik til *Søes* fra *Brindisi*, *Bari* og *Otranto* til *Albanien*, men vi vil benytte os af det, baade før og efter Damp-Fartens Begyndelse, mageløse Befordrings-Væsen i *Aandens* Rige, og ved eet Spring komme til *Magle-Gaard*, hvor vi ogsaa har modent *Ærinde*, da vi der, langt bedre end i *Jerusalem*, baade kan overskue hele Kors-Toget og indsee dets Nødvendighed. Dog et Øieblik beder *Prindsesse Anna* os at standse underveis og see hvad hun peger paa, og skiøndt Kors-Togenes nyere Historie-Skrivere har været ugalante nok til slet ikke at ændse det, men heller travet gennem hele *Ungern*, *Bulgarien* og *Dalmatien*, hvor der ingen Verdens Ting var at see, uden Jammer og Elendighed, saa er det dog vor egen Fordeel at være anderledes artige; thi *Prindsessen* har aabenbar Ret, det er værd at se, hvad der gik for sig paa det *Adriatiske* Hav, blikstille, i klart Maane-Skin, Natten efter St. Nikolai Dag (6te Decbr.) 1096, og næste Morgen tidlig paa Kysten af *Albanien*.

180

Her laae nemlig samme Nat et uhyre stort *Sørøver-Skib*, som, uagtet det havde tohundrede Roers-Karle, kom for Vind-Stille neppe af Stedet, og Styr-Manden saae med Forskrækkelse hele den *Byzantinske* Galei-Flaade komme roende lige imod, hvad han strax meldte *Greven* [Jarlen], Gud veed hvorfra, som havde fragtet Skibet til sig og sine femtuhundrede jernklædte Kors-Drager. Denne lod da strax alle sine Folk fare i Harnisk, og, hvis end Skylden var, saa kom det ved en besynderlig Mis-Forstaaelse til en hidsig Fægtning med de *Byzantinske* Galeier, anførte af den tappre *Marian*, som var en Søn af Admiralen *Nikolaos Maurokatalon*, der laae og krydsede i Farvandet og havde længe luret paa den store *Viking-Snekke*, men Slags-Maal har Man allevegne Nok af, saa det alene lokker kun Gade-Drenge. Sagen, hvi *Prindsessen* vinker ad os, er imidlertid den: at der var en *Præst* ombord, som da *Marian* kom til at saare *Greven* selv, blev som han var rasende, gjorde lyst med sin store Kors-Bue, som *Prindsessen* kalder en »*Helved-Maskine*,« og holdt ud, mens hans Selskab af tolv Kæmper blev tre Gange afløst, uagtet ogsaa han havde mangfoldige Saar og blødte som en Tyr. Tilsidst lærde Man imidlertid dog at forstaae hinanden ret, saa *Greven* overgav sig til *Marians* Førelse, men *Præsten* havde hverken Øine eller Øren for Andet end Fienden, og da han havde skudt sine Pile op, greb han en stor Steen i begge Næver og smak i Hovedet paa *Marian*, som *Ajax* paa *Hektor* (siger *Anna* selv), saa Hjelmen knustes og *Byzantineren* daanede, men kom sig dog igien og takkede *Præsten* med tre Pile, der alle ramde. Denne, som nu heller ikke havde flere Steen, foer omkring som et fortvivlet Menneske, til han stødte paa en Sæk med *Skibs-Kavringer*, der da paa Timen regnede ned over Fienden, og gav blandt Andet *Marian* et dygtigt Øre-Figen. Hermed endtes Slaget i Morgen-Stunden, men da saa Folkene var sat i Land paa den *Albanske* Kyst, hvor *Byzantineren* vilde, gik *Præsten* længe og ledte om *Marian*, hvis Navn han ikke vidste, men hvem han dog kiendte paa et Haar, og da han endelig fandt ham, omfavnede han ham som sin bedste Ven, forærede ham en vægtig *Sølv-Kande* og sagde: ja, havde det saa vel været paa fast Land, skulde en god Hob af Jer bestemt bidt i Græsset. Med de Ord faldt han om og døde af sine mange Saar*).

* 181

Jeg haaber sikkert, Læseren vil være enig med mig om, ikke blot ædelmodig at skiænke *Prindsessen* hendes lange *Moralisering* for den døde *Præst*, skiøndt den er meget ubetimelig, men ogsaa at takke hende i Graven for det delige Træk af Halv-Barbarernes Ridderlige Kæmpe-Liv, hun alene har opbevaret os, saa det skal kun være til den heltelig stridbare *Præste-Mands* lovlige Undskyldning i *sin Tid*, vi bemærke, at vel gjorde det *Byzantinske* *Præsteskab* ikke som han, men de gjorde, hvad der var ligesaa *upræsteligt*, hardtad slet ingen Ting som er værd at nævne, end sige da *aandelige* Helte-Gierner, som kunde fordunkle hans

de Hjertelige.

Hermed staae vi nu midt i *Magle-Gaard*, hvor vi vel har mærket, *Prindsessen*, bedre end de Lærdeste i Vester-Leden, kiendte sin »*Homer*« og havde Øie for hvad der lignede hans Helte, men vi høre ogsaa af hende selv, det var kun ved et besynderligt *Lykke-Træf*; thi istedenfor at læse »de Gamle« og stræbe at tænke og føle med dem, havde Man nu i den *Byzantinske Skole* hittet paa »at *gjøre Stil*« i allehaande Sprog, hvorpaa hun selv havde maattet spille en stor Deel af sin bedste Lære-Tid, saa hun kom seent til, hvad Grammatikens Træl-Dyr aldrig naaede, *Aanden i Homer og Plato**). Vi som, hvis vi kom saavidt, ligesaavel maae takke vor gode Lykke og ingenlunde vore gode Skole-Mestere derfor, har vist nok Intet at lade *Byzantinerne* høre, men vi kan have meget godt af at speile os i dem og see paa det marvløse, visne, hensmuldrende Rige, under hvilke Stjerner »*Stile-Mageriet*« er født, og hvad Samme, med hele det steendøde, dræbende, aandsfortærende *Bog-Ormevæsen* har at betyde! Naar nemlig *Livet* ikke skal gaae i Løbet men vinde ved *Grammatiken*, da maa den, ligesom Opskiæringen (Anatomien) komme *allersidst* og kun øve sig paa »de Døde,« saa naar den vil gaae i Spidsen og ordne *Livet* i det Lærde Væsen, da er det netop, som i den *Æsopiske Fabel*, *Slangens Hale* der vil *føre an*, hvad Hovedet maa være meget svagt for, trods sine *Øine*, at tillade, og hvad, naar det skeer, naturligviis igien gaaer ud over hele Legemet!

Men i det vi saaledes give *Prindsessen* fuldelig Ret i hendes Anke over et *Skole-Væsen*, hvori *Haar-Kløveri* er *Hoved-Sagen* og *Liv-Løshed Sjælen*, maae vi dog vel vogte os for at bryde Staven over den store »*Vaisenhuus-Skole*«, Keiser *Alex* i denne Smag oprettede; thi saavel den, * 182 som hele *Alexes* Virksomhed giennem mere end en Menneske-Alder (1081-1118), og *Byzantinerne*s Bestræbelser i det *Comnenske* Aarhundrede (1081-1180), gjorde efter Omstændighederne *Menneskeheden* en stor Tjeneste, uden at *Andre* end *Tyrker* og *Barbarer* tabde derved. De gamle *Grækere*s *Aand*, som Skolen vist nok skulde og, havde Den selv havt den, sikkert ogsaa vilde stræbt at vække og nære, denne *Aand* havde nemlig, siden *Justinians* og *Prokops* Dage, giennem hele fem Aarhundreder været baade *Staten* og *Skolen* saa fremmed, og den umuelig kunde *tabes* ved de aandsfortærende *Stile-Øvelser* og ved *Lexe-Ramser*; men dette *Boglige Spøgeri* (*ludus literarius*), denne Leg af de gamle Børn paa de Unges Bekostning, kunde dog, som Tiden viiste, vedligeholde en Slags Børne-Lærdom i det gamle Sprog og en overtroisk *Ærbødighed* for de »*Classiske Værker*,« som ene gjorde Videnskabelig Gienfødsel af *Aanden* muelig. Det var nu ogsaa paa den høie Tid, thi den store *Grammatiker*, som sønderlemmede *Homer*, *Ærke-Biskop Eustathius* i *Salonik*, fra det *Tolvte* Aarhundrede, var samtidig med den berømte *Landsby-Skolemester Theodor*, som, for at forstaaes af Folket, vovede at skrive ligesaa *barbarisk*, som de snakkede*), saa naar Man, *uden Aand*, skulde blive ved at læse *Ionisk* og skrive *Attisk*, maatte Man nødvendig lære *Grammatik* og skrive *Stiil*. Medens det derfor inderlig maa glæde os, at »det *levende Sprog*,« der aldrig kan være saa barbarisk, det jo er *Folkets Livs-Aand*, gjorde sig giældende i Bøger for »*Fattig-Folk*«, hvorved det blev mueligt, hvad vi har seet og herefter skal see paa *Ny-Grækerne*, maae vi dog, for *Vester-Ledens* og vor egen Skyld, betragte »*Vaisenhuus-Skolen*« i *Maglegaard*, for *Aandens Fader-* og *Moder-Løse*, som vor *Øie-Steen*, til den lod sig flytte med Fordeel midt ind iblandt os, vist nok ei for der at foreviges, men, for at oppebie sin *rette Bane-Mand*, der ingenlunde er *Tyrke-Pesten* men *Græker-Aanden*! Hvor klart det derfor end er, ikke blot at *Prindsesse Anna* med *Rette* kalder *Skolen aandløs*, men at hun selv, der finder, at hendes *Faders* »gyldne *Middelmaadighed*« fordunkler de »*Homeriske Helte* og overgaaer *Platos Begreb***), stod ikke nær saa høit som hun indbildte sig over de »*Stilianer* og *Longobarder*«, hun ei anderledes vil nævne, ja, uagtet * 183 *Prindsessen* maa ene takke *Robert Viskard* og *Kors-Farerne* baade for at hun saa et Glimt af *Aand* og fik Noget at beskrive, der var Glimtet værd, saa var dog *Øinene* hendes egne, *Skole-Gangen* uundværlig, og *Byzants*, baade for Dens og hendes Skyld, godt værd at frelse fra *Tyrkerne*, om dertil end hørde et *Kors-Tog*.

Hvorvidt nu *Alex* og hans lærde Daatter følge, at kun et saadant Vidunder kunde frelse *Maglegaard* fra i det *Tolvte* Aarhundrede at besættes af *Seldschukiske* som den i det *Femtende* virkelig blev besat af *Osmanniske Tyrker*, det seer Man let, er en *Bisag*; men da *Anna*, der maatte vide det og har virkelig gjort den *historiske Sandhed* mange Smaa-Offere, langt fra at nævne det Gesandtskab til *Paven* om Bistand mod *Tyrkerne*, kun en *Tydske Annalist* omtaler*), udtrykkelig forsikkrer, at Keiseren blev meget forskrækket ved Rytet om *Kors-Toget***), maa han dog nok have bildt sig ind, at med endeel *Franker* i Sold, allevegne fra, og *Væring* fra *Thule*, kunde hans mageløse *Snildhed* ligesaavel blive *Tyrkerne*, som den blev *Normanner* og andre *Barbarer* kvit. Vi derimod, som hverken har nær saa høie Tanker om, hvad hans *Snildhed* formaae, eller kunde trøstes ved den Tanke, at Ulykken ikke var skeet i hans eller engang i *Comnenerne*s Dage, naar den dog var skeet meget for tidlig, vi maae drage en ganske anden Slutning, især af hvad hans egen Daatter har været saa god at fortælle os, nemlig den: at var de *Seldschukiske Tyrker* ikke blevet saa godt som tilintetgjorte ved *Kors-Togene*, vilde de i det Mindste naaet ligesaavidt som de *Osmanniske* siden, og havde *Osmannerne* kunnet *begynde* i det *Fjortende* Aarhundrede *hvor de slap* i det *Sextende*, da havde de neppe engang endt med, som Man spaaede, at vande deres Heste i *Kolding-Aa*!

For *Tyrkerne*s og *Kors-Togenes* og da især for vor egen Skyld maae vi nu kaste et Blik paa de *Musselmanske Ene-Mærker*, som vi, siden *Ommiadernes* Afgang og *Frankernes* Indgang i Historien, har overladt til den Forglemmelse, hvormed baade de og vi var bedst tjent. Kun i Forbigaaende har vi anmærket, at det allerede i det *Ottende* Aarhundrede øiensynlig begyndte at gaae *Krebs-Gang* med *Caliphaget*, da *Spanien* rev sig løs, og kun i Forbigaaende tilføie vi, det gik * 184 siden ligedan med *Nord-Afrika* og *Ægypten*, medens *Bujiderne* udbredte sig fra det *Caspiske Hav* over *Persien*, be herskede *Bagdad* og levned

kun *Caliphen* den tomme Titel, og, saalænge det behagede hans Herre (Stor-Emiren), et fedt Leve-Brød! Dette skedte i det *Tiende* Aarhundrede, om end ikke til stor Fordeel, saa dog til megen Lettelse for *Byzantinerne*, som derfor under det *Makedoniske* Huus syndes at forsvare sig tappert og fatte Haab om Fornyelsen af bedre Dage; thi ikke blot indtog de under *Nikifer* (Nikiphoros Phokas), som vi kiende af den *Sachsiske Historie, Kypern, Edessa*, og, ved natlig Overrumpling (969), Syriens Hoved-Stad *Antiochien**, men de beholdt dem ogsaa. De eneste *Muselmanske* Fiender, som endnu gjorde dem Bryderi, var *Fatimiderne*, som havde oprettet et eget *Chalifat* i *Ægypten*, indtog *Sicilien* og var imellem nær ved at beherske Havet; men nu, da *Normannerne* havde taget *Sicilien*, var det omtrent forbi med *Fatimiderne*, og de havde aldrig været Noget i Sammenligning med *Seldschukerne*, som dagedes først i Midten af det *Ellevte* Aarhundrede og rykkede blot i *een* Menneske-Alder *Konstantinopel* saa nær, at hvem der havde Vinduer til Stranden, turde knap see ud ad dem, saaledes mylrede det af *Tyrker* paa Kysten derovre**).

Allerede *Togrul*, som kom fra det yderste Mørke og indtog *Persien* og *Bagdad*, lærde nemlig *Byzantinerne* at kiende, og hans Eftermand, *Alp Arslan* (den store Løve), traadte allerede bogstavelig Keiseren paa Nakken, skiøndt det netop, efter *Byzantinernes* Sigende, ved en besynderlig Undtagelse, var en stor Helt. Denne »*Roman-Helt*«, som Man, uden at mene noget Ondt dermed, nødvendig maa kalde ham, hed *Romanos Diogenes*, og1 prøvede, i den forvirrede Tid mellem *Arsaciderne* (det *Makedoniske* Huus) og *Gomnenerne*, selv at svinge sig paa Thronen, men hans Forsøg blev kvalt i Fødselen, og han blev kun ført ind i Palladset for at høre sin Dom. Hans Skæbne laae nu i Keiserinde *Eudokias* Haand, som af sin Gemal (en *Ducas*) var udnævnt til Rigs-Forstunderske i Børnenes umyndige Aar, imod den Forskrivning ei at gifte sig, men for hendes Øine fandt den smukke, drabelige Krigs-Mand saa stor Naade, at hun ikke blot tilgav ham hans ^{*}^{*} 185 Overilelse, men besluttede, om mueligt, at dele Thronen med ham. Kvinde-List er uden Ende, siger Ordsproget, og det maatte Patriarchen (Ksiphilin) bekiende; thi ved at lade, som hun havde et godt Øie til en Frænde ad ham, fik Keiserinden ham til at løse hende fra sit Løfte og tilintetgiøre Forskrivningen, som var ham betroet, og derpaa giftede hun sig med *Romanos Diogenes*. Den Lykke var imidlertid, som Man nok kan tænke, langt fra at være ham umisundt, saa efter tre Aars Glimmer faldt han (1071) ved *Forræderi* i *Tyrkisk* Fangenskab, og da *Sultanen*, efter at have traadt ham paa Nakken, ganske uventet tog ham til Naade, sluttede en efter Omstændighederne taalelig Fred, og gav ham løs paa sit *Æres-Ord*, fandt han med Forskrækkelse *Konstantinopels* Porte lukkede, *Thronen* besat og sig selv erklæret *fredløs*. Enstund haabede han vel, ved *Tyrkens* Hjelp, at faae Opreisning, men faldt i sine Avinds-Mænds Hænder og leed, trods de helligste Løfter, en forsmædelig Død*). Heraf tog *Arslans* Søn, *Malek*, Anledning til at skikke sin Frænde, *Soliman*, ind i *Natolien*, ikke for at overfare men for at indtage og beholde det, og han fandt saagodt som ingen Modstand, thi den *Michael Dukas* (med Øge-Navnet *Parapinakion *dolgoeO** Nittengryn), der afløste *Romanos*: den samme fede Mikkell, der besvogrede sig med *Robert Viskard*, gik vel flittig i Skole hos den berømte *Michael Psellos*, men lærde ingen Ting af ham**), og da naturligviis allermindst at fordrive *Tyrker*. Da derfor *Alex* kom paa Thronen (1081), forsikkrer hans Daatter, som sagt, at der var kun en Smule Vand mellem dem [*Tyrkerne*] og *Konstantinopel*, saa kunde de sluppet over i en Hast, havde der ingen Redning været.

Saaledes stiftedes da *Sultanatet* i *Rum* (Romer-Riget), nu kun berømt ved sit Fald, men, tænkes Kors-Toget bort, sikkert nok paa at blive selv den »Høie Port«, som kunde svare til Navnet; thi i *Tyrken* havde *Mahomed* aabenbar fundet en *ny* kæmpemæssig Beiler til *sit* Paradis, og var ikke den *ny* Kæmpe-Beiler, *Christus* ogsaa havde faaet til *Sit*, betimelig traadt i Kreds med ham, maatte *Byzantineren*, der alt sank i Knæ for *Araberen*, snart, som *Romanos Diogenes*, sunket i Støvet for *Seldschuken*.

Alex, siger hans Daatter, som ved sin Thron-Bestigelse forefandt Riget i Krig baade med *Tyrker* og *Normanner*, uden ^{*}^{*}186 Hær og uden Penge, nødtes til at skiænke *Tyrkerne* baade Fred og Foræringer, paa det Vilkaar at de skulde lade *Bithynien* uanfægtet*), det er paa reent Dansk: han maatte ligefrem *afstaae* dem hele *Natolien*, saa nær som Kysten ligeoverfor Hoved-Staden og endda give dem Penge til. I Krigen med *Robert* var hans *Tyrkiske* Leie-Tropper iblandt dem, Keiseren stolede mest paa, og efter saaledes ei blot at have viist dem Veien til *Europa*, men gjort dem til sin Svagheds Øien-Vidner, maatte vi selv kunne slutte os til, hvad Art det havde med hans følgende Krigs-Erklæringer imod dem, men hans Daatter har sørget for, vi skulde vide det tilgavns, i det hun omstændelig har fortalt os, hvorlunde det, selv efter *Solimans Død*, da hans *Emirer* sloges om Byttet, ei var Keiseren mueligt med al hans Magt og List og Bestikkelser at faae *Nikæa* (Is-Nik) tilbage, som *Soliman* havde gjort til sin Hoved-Stad. Siden, da det lykkedes *Solimans* Søn, *Kilidsch Arslan*, igjen at samle Riget, gik Keiserens Tanker ikke engang nær saavidt, men det var hans højeste Ønske paa den Leed, at kunne sikkre *Nikomeden* (Is-Mid), den eneste betydelige Stad, han eiede i hele *Asien*, og naar Man hører, hvilket uoverstigeligt Bolværk han desaaarsag reiste mod *Tyrken*, maatte Man baade lee og græde; thi *Prindsessen* fortæller med megen Velbehag, hvorlunde det lykkedes ham at oprense en gammel Grøft, og, for at *Tyrken* hverken skulde springe eller vade derover, fik han ved gode Drikke-Penge mange firskaarne Bønder-Karle til hardtad at forslæbe sig paa uhyre Kampe-Stene, hvoraf han bygde det saakaldte »*Jern-Taarn*« udenfor *Byen***).

Det kalder Man at gaae forsvarsviis tilværks, og Keiseren, der vistnok ligesaalidt som hans Daatter troede paa *Begei-string* [Aands-Ild], hvad Navn den saa førde, maatte da vel blive forskrækket ved at høre Rygtet om den *ny* Verdens Rustning, end sige da ved at see Kæmper mylre under Hoved-Stadens Mure, som hver især kunde giælde for et *Jern-Taarn*, der havde Fødder at gaae paa, men han maa dog snart have

mærket, at Vester-Ledens Riddere var i Grunden et ærligt og godmodigt Slags Folk, siden han vovede at drille dem saa drøit, og troede, der var meget vundet ved at afpine dem en *Troskabs-Eed* og Løfte paa alle de *Stæder*, der før havde hørt til *Romer-Riget****).

* * * 187

Vel var nu de *Latinske Høvdinge* hverken stærke i Geographien eller i Verdens-Historien, men at inde i *Asien hele Verden* havde hørt til *Romer-Riget*, var dog en vitterlig Sag, og saa uegennyttige som *Gotfred* og *Tankred* var naturligviis ikke Ridderne i Tusind-Tal; medens *Troskabs-Eden*, som *Ridderne* baade kientde og ærede langt bedre end Keiseren, netop hos Folk, som *Gotfred* og *Tankred*, gik til Hjerte, saa det var, som Prindsessen selv anmærker, kun *Boemund*, der gjorde *Eed* som *ingen Ting*. Det gik nemlig dengang i *Byzants*, som det gaaer nu i den ligedannede Verden, at Keiseren fordrede *Eder* ved alle Leiligheder og saa *strængt* affattede som mueligt, ingenlunde fordi han ansaae sig synderlig betrygget derved, men som en *Formalitet*, der dog maaskee kunde gavne lidt, kunde aldrig skade, og forbeholdt ham i alt Fald den strængeste lovlige Ret mod Vedkommende. *Byzantinerne*, der hardtad Alle deelde Keiserens Anskuelse af *Troskabs-Eden*, fandt sig naturligviis mindre besværede af den, jo *urimeligere* stræng den lød, men *ærekjære* Riddere, som *ikke legede* med Ord end sige *med Eder*, og maatte nødvendig have Tro paa det *Navn* og *Kors*, de gik i Døden for, kan vi godt forstaae, var meget ilde skikkede til at gaae ind i denne ægte *Romerske* Anskuelse. Uden derfor at kunne oprede den af begge Partier [fra begge Sider] indviklede Sammenhæng med Kiven og Kampen mellem *Alex* og *Gotfred*, see vi dog godt, de især reiste sig af deres himmelvidt forskellige Begreber om »*Eder* og *Løfter*«, saa de faldt bort af sig selv, da Man endelig kom til Forklaring. Saasnart nemlig *Gotfred* fik at vide, at Keiseren med *Troskabs-Eden* ikke meende stort Andet, end Forsikring om ei at ville tragte ham efter Liv og Krone, fandt han naturligviis ei mindste Betænkelighed ved at gjøre den, og hvad *Løftet* om alle *Stæder*, som »*havde hørt*« til *Romer-Riget*, angik, da viser hele den følgende Historie, at det maa være blevet forklaret, *ikke* om *Alt* hvad der engang i *gamle Dage*, men »*for nylic*« havde hørt dertil, altsaa kun de *Natoliske Stæder* og *Antiochien*.

Det var *Skiær-Thorsdag* (1097) at *Gotfred* med sine Riddere brød ud af en Fælde, Keiseren, for at gjøre dem smidige, havde lokket dem i, og løb ret egenlig Panden mod Væggen, ved, uden alle Beleirings-Redskaber, at løbe Storm mod *Konstantinopel*, saa *Alex* kunde, som en klog General, sagtens *den Dag* sidde vaabenløs, rolig paa sin Throne, som en *Olympier*, medens *Pøbelen* skjalv; men naar Prindsessen 188 vil have os til at troe, det var af *Ærbødighed* for *Dimmel-Ugen* og *Nænsomhed* over *Frankerne* han ikke lod gjøre et almindeligt Udfald og sable de *Tølpere* ned for Fode, da glemmer hun, blandt meget Andet, reent, hvad hun dog med det Samme selv betroer os, at *Pøbelen*s Angest især reiste sig af, at det ogsaa netop var en »*Skiær-Thorsdag*«, da *Alex* for sexten Aar siden tog Byen med Storm og skulde nu, tænke de, drikke samme Skaal, han da *Iskiænkede**). Hun tilstaaer desuden selv, at trods al sin Overlegenhed, maatte *Alex* dog tilsidst give gode Ord, før *Gotfred* bekvemmede sig til at giæste ham og aflægge *Eden*, hvorpaa han da blev behandlet som en Søn af Huset, men dog, snarest mueligt, før *Boemund* og alle de *Andre* kom, sat over til *Asien*.

Hvad nu *Alex* havde at gjennemgaae med alle Disse, saamange, siger Prindsessen, som Sand ved Stranden og Stjerner paa Himlen, eller, for at tale *Homerisk*, »som Blomster og Blade i Vaar«, det vilde i Verdens-Historien vist nok blive meget for vidtløftigt at fortælle, saa deri give vi gierne Prindsessen Ret, at hun var nødt til for Kortheds Skyld, at springe meget over, men naar hun føier til, at *Grækerne* ogsaa havde havt *Ærgrelse* Nok af de Barbarer, at de ikke endnu bagefter skulde plages med at læse Navne, for skurrende i fine Øren til at kunne lyde fra saa pæne Læber**), see, da skriver hun aabenbar ikke godt *Græsk*, men gjør kun en daarlig *Byzantinsk Stil*; thi hun anmærker dog ellers selv, at anseer end ikke den store Digter (Homer) de *Barbariske* Navne for Pletter hvor de har hjemme, da maa *Historie-Skriveren* det endnu langt mindre***), og var hun ikke død, kunde vi endnu tjene hende med den kritiske Bemærkning, at det er ikke nær saa meget Navnene, hun næsten nødvendig maatte barbarisere, vi savne, som talende Træk af de *Høvdinge*, hun var nødt til at nævne.

Da imidlertid »*Recensjonerne*«, der altid komme *bagefter* som tyndt Øl, er aldeles spildt paa døde Folks Bøger, der ikke engang kan ærgre sig over dem, vil vi heller, *Andre* til et godt Exempel, rose Prindsessen, fordi hun, skiøndt »med Navnets Fortielse«, har opbevaret os et kosteligt Træk af en *Latinsk Ridder*, som, efterat have aflagt *Hyldings-Eden*, gjorde sig magelig paa det eneste Sæde i Salen, ved *Siden* ad Keiseren. Hertug *Gotfreds* Broder, *Baldvin*, gik nu vel snart hen og fik * * * 189 ham fra at maale Keiseren med Øinene og sige halvhøit paa sit Moders-Maal: hvilken en *Tølper*, som vil sidde der og brede sig alene, mens saamange ædle *Høvdinge* maae staae dem trætte! Skiøndt Keiseren ikke forstod et Ord deraf, kunde han dog nok see paa Munden, det havde noget at betyde, og var ikke Herre nok over sig selv til at lade, som han ingen Ting mærkede, men kaldte ad Tolken og lod det forgræske. Han tav imidlertid stille og smagde paa det, til Stadsen var forbi, men lod saa Ridderen kalde til Side og spurgte kort, ventelig for at jage lidt Skræk i den næsvise Kroat: *hvem* og *hvorfra* han var? Jeg, svarede Ridderen, jeg er en *Fuldblods-Franke*, og *hvor* jeg er *fra*, mødes tre Veie ved en gammel Kirke, berømt som et Bede-Huus for dem der gaae i *Tve-Kamp*, men jeg har selv længe forgjæves ventet der paa en Mand, som *turde maale sig med mig*! Saa grov en »*Udfordring*« i en saa høflig »*Indklædning*«, var Keiseren aabenbar slet ikke belavet paa, thi skiøndt Man nok seer, han i sit Svar vilde efterligne *Franken*, ved at indklæde sin lille *Spydighed* i en *faderlig Formaning*, gjorde han det dog saa bagvendt, at selv hans Daatter synes ikke at have seet Andet end lutter Godhed deri. *Alex* holdt nemlig gode Miner, men beed dog sikkert Tænderne lidt sammen, i det han sagde: velan! har du

hidtil ingen Modstander kunnet finde, saa vil du nu faae din Fornøielse, men vil du tage et godt Raad af en Mand, der er *forsøgt* i *Tyrke-Krigen*, da skal du *hverken* være blandt de *Forreste* eller de *Bageste*, men holde dig smukt i *Midten* hos dine kjære Stal-Brødre*). Triumpherende fortæller *Prindsessen* os vel siden, at denne »oplæste Latiner« maatte selv sande Keiserens Ord, da han i Kæmpe-Slaget ved *Dorylæum*, som en Vovehals, i Spidsen af *Boemunds* Fyking, foer ind imellem *Tyrkerne*, men maatte, da hans *fyrretive* Følge-Svende laae slagne omkring ham, og han selv var haardt saaret, vende Rygg og være glad, han slap midt ind i Hæren**); men vi, som naturligviis er paa alle *saadanne Latineres* Side, tør dog mene, han netop kun viiste liden Trang til *Keiserens Erfaring* i Tyrke-Krigen; thi hvor, som vi siden skal see, mangen stolt Kæmpe baade blegnede og flygtede, er det vist ingen Kryster, som vover sig yderligst og flygter sidst.

Hos saadan en ægte »Haand og Mund« gjør Navnet aabenbar kun lidt til Sagen, men om det ogsaa klang lidt barbarisk, vilde ^{* *} 190 dog den *Byzantinske* Prindsesse ikke blot gjort sig *Normannerne* forbundne, men handlet i de gamle *Grækere* Aand ved at nævne en Kæmpe med Priis, der vel lukkede Munden vel høit op, men holdt dog smukt Haanden for den. Det er derfor langt fra, vi kan fortænke de *Lærde* i, at de ad en Omvei har stræbt at udfinde den Drabeliges Navn, men naar de giætte paa en *Robert* fra *Paris*, som, efter *Vilhelm Tyriers* Sigende, faldt ved *Dorylæum*, da løbe de unægtelig saa aldeles med Lim-Stangen, som det vel er mueligt[*]); thi Prindsessen, den Eneste der omtaler *Fuldblods-Franken*, siger jo deels at han maa søges i *Boemunds* Selskab og deels at han *faldt* ikke men frelste sig ved Flugten, og endelig kan *Tyrieren* langt borte umuelig give nærmere Oplysning om hvem der faldt ved *Dorylæum*, end *Peer* [Peder] *Tudebod*, som var nærværende, og nævner istedenfor *Robert* fra *Paris* *Gotfred* fra *Monte Scabroso***).

Dog, alt Sligt er naturligviis ingen Ting imod hvad baade *Tyrier* og *Tudebod* er enige om, hvad Prindsessen ingenlunde glemmer at nævne og hvad de *Lærde* aldrig kan tage fejl ad: Indtagelsen nemlig af *Nikæa*, *Antiochien* og *Jerusalem*, og hvad her er Hoved-Sagen, *Tilintetgjørelsen* af *Sultanatet Rum* og *Hjerte-Stødet* for hele den *Seldschukiske* Magt. Medens Man derfor i *Kirke-Historien* vil gjøre opmærksom paa, hvorledes *Kors-Farnerne*, som ved *Sværd-Slag* indtog *Nikæa*, hvor den *Christne Stats-Kirke*, *Antiochien*, hvor *Christen-Navnet*, og *Jerusalem*, hvor *Christendommen* havde hjemme, derved kun skyggeviis betegnede hvad *Aanden* i den ny *Christenhed* skulde udrette, maae vi her holde os til, hvad de *virkelig* udrettede med den Aand og Kraft, de havde¹.

Da *Nikæas* Erobring var den største Helte-Gierning, *Alex* i sin fyrige Ungdom havde drømt om, kan Man hverken tvivle om, han jo paa det Varmeste maa have anbefalet *Kors-Farnerne* den, som Noget, hvorved rimeligviis enten hans høieste Ønske: *Nikæas* Besiddelse, eller det Næste: de frygtelige Ridderes Undergang, vilde gaae i Opfyldelse. Vel havde han, som skulde hørte Fordelen, ogsaa *lovet*, som billigt kunde være, at staae Last og Brast, men, siger Prindsessen, ved modnere Overlæg ^{* * *} 191 fandt han det dog ikke raadeligt at være en Slave af sit Løfte, da Man aldrig vidste, hvad der kunde falde saadanne grove Tølpere og vægelsindede Krabater som *Frankerne* ind, hvor de snart vilde see, de uden Sammenligning var de Stærkeste. At sidde hjemme, fandt han imidlertid, gik heller ikke an, og han valgde da den gyldne Middel-Vei at lægge sig paa Lur ovre paa den *Asiatiske* Side og passe paa *Nikæa*, som en Smed, der bruger Tænger til at tage Jernet ud af Ilden for ikke at brænde sig, men med Beleirings-Redskaber forsynede han *Latinerne* rigelig, og lod nogle Tropper støde til dem, tilligemed hans *Fortroelige*, *Butumit*, der havde den hemmelige Ordre at bruge alle Midler: Løfter, Bestikkelser og de mest overdrevne Skildringer af *Frankernes* Grusomhed, for at bevæge *Tyrkerne* i *Nikæa* til i Tide at aabne ham deres Porte*). Vel var Tyrken listig nok til at holde *Byzantineren* op med Snak, til *Killidsch Arslan* var færdig med sine Tilberedelser mellem Bjergene og styrtede ned over Beleirerne som en brølende Løve, men saasnart *Frankerne* havde vundet en dyrekjøbt, men fuldstændig Seier over Sultanen, begyndte Keiseren og *Butumit* dog hvor de slap og fandt naturligviis Besætningen, der nu ingen Undsætning mere turde vente, langt rimeligere, saa Kjøbet blev sluttet, og for at Luren-Dreieriet kunde faae et ærligt Udseende, skrev *Butumit* til sin Med-Hjælper *Tattik*, der var hos *Frankerne*, at han skulde faae dem til at storme næste Morgen, ved Soels Opgang, thi saa vilde han, under Larmen, *indenfra* plante Keiserens Fane, som om det var de *Byzantinske* Hjelpe-Tropper, der fra Søsiden (Ind-Søen *Chabangi*) først havde besteget Muren**). Det skedte, og *Frankerne* fandt sig nu udelukkede af den Stad, de selv havde indtaget, saa det var som en Naade, de fik Lov til »Ti ad Gangen« at komme ind og bese de hellige Steder; mens Keiseren, der allerede var i Dødsens Angest for, at den *Tyrkiske* Besætning, før han fik den listet ud, skulde nedsable hans *Byzantinske* Helte, ei vidste anden Maade til at sikre sig Staden, end at lokke Endeel af *Pillegrimene* til at glemme *Jerusalem* og gaae i hans Sold***).

Det er udelukkende *Prindsessens* Beretning om hendes Faders Ordholdenhed og Krigs-Brug, og medens Man herved i »*Kirke-Historien*« vil bemærke, det var ikke meer end billigt, ^{* * *} 192 at *Latinerne* lod *Byzantinerne* ligesaavel beholde *Nikæa*, som »den *Nikæniske* Troes-Bekiendelse«, aldeles for dem selv og nøiedes med »*det Apostoliske*« i *Antiochien* og *Jerusalem*, saa kan det dog i *Stats-Historien* slet ikke undre os, at *Kors-Farnerne*, skøndt langt daarligere underrettede end vi, fandt Keiserens Opførsel nederdrægtig*). Derimod maa det høilig forundre os, at Keiseren havde Fripostighed til, efter et saadant Venne-Stykke, at forlange Troskabs-Eden fornyet, og at Ridderne var taalmodige, forbluffede eller bestikkelige nok til at føie ham; men begge Dele, siger hans Daatter, var dog Tilfældet, saa den Eneste, der vægrede sig, var Bruus-Hovedet *Tankred*, der havde listet sig over til *Asien*, mens *Boemund* gjorde Eed, og erklærede nu i Keiserens Nærværelse, da Man vilde lokke og kjøbe ham til det, at om saa Keiseren vilde forære ham hele sin mageløs glimrende Telt og ligesaameget Guld til, som han havde givet *alle* de andre Riddere, vilde han dog ikke

sværge Andre end *Boemund* Huldskab. En *Palæologos* blev herved saa øm over Keiserens Ære, at han følelig fornærmede *Tankred* paa hans, men havde Keiseren ikke mærket Uraad og faaet *Boemund* til at lægge sig derimellem og holde paa *Tankred* med begge Hænder, var han ogsaa bestemt faret lige ind paa *Byzantineren* og havde splittet ham levende ad. Skammen over denne Overilelse og *Boemunds* Overtalelser virkede imidlertid meer paa denne »fribaarne Sjæl« end det røde Guld, saa ogsaa han beed omsider i det sure Æble**).

Denne *Prindsessens* Beretning gjør baade *hende* og *Tankred* saamegen Ære, at vi maae foretrække den for *Radulfs*, som hverken var Aastedet saa nær, eller fortæller saa naturlig, men dog har han neppe gjort det selv, at *Tankred*, blandt Andet, erklærede at det var egenlig *Tyrkerne*, Man gav de erobrede Stæder tilbage, naar Man gav *Byzantinerne* dem, og at Keiseren tilsidst, opbragt over hans Fritalenhed, sagde: jeg agter dig *hverken* mit *Venskab* eller mit *Fiendskab* værd, hvorpaa *Tankred* omtrent svarede: jeg synes dog, det Halve kunde være Nok***).

Christi Himmelfarts-Dag (1097) havde Kors-Farerne slaaet Leir for *Nikæa* og der arbeidet for Keiseren i syv Uger, og da de nu endelig drog videre, ad *Antiochien* til, maatte de underveis ^{*}_{*}^{*} 193 holde tre varme Slag med *Tyrkerne*, som vel kostede meget Blod, men førde ogsaa til saa afgjørende en Seier, at *Tyrke-Hæren* tilsidst, aldeles tilintetgjort, lod Koner og Børn i Stikken, opløste sig og overlod Kors-Farerne ikke blot Val-Pladsen men Landet*). Disse tre Kæmpe-Slag (ved Dorylæo, Hebraik og Agrustopolis) der fulgte rask paa hinanden, sammensmelte allerede i Krønikerne, ligesom for vore Øine, til eet *uhyre stort* ved *Gorgone*, hvori *Normannerne*, som, med *Robert* og *Boemund* i Spidsen, udgjorde For-Troppen og havde ladet Resten langt tilbage, nær var blevet tilintetgjorte, men frelstes dog, da *Gotfred* og *Raimund* kom, og hjalp saa gladelig til at anrette det umaadelige Blodbad paa *Tyrkerne*, der afpressede de Efterlevende den Bekiendelse, at der burde aldrig Nogen bære Vaaben uden *Tyrker* og *Franker***).

Nu kom da Raden til *Antiochien* ved *Orontes*, som, efter *Overrumplingen* under *Nikifer* (969), over hundrede Aar havde været i *Byzantinernes* Hænder, men var nu faldet i *Tyrkernes*, ved det *Armenieren Philaret*, der havde tjent under *Romanos Diogenes*, og efter hans ulykkelige Endeligt opkastet sig til Herre i *Antiochien*, syndes ikke, han kunde begaae sig, uden at blive *Muselman*, hvorover hans egen Søn gjorde Oprør imod ham og kaldte Sultan *Soliman* fra *Rum* til Hjelp***). *Soliman* fik imidlertid kun stakket Glæde af Erobringen, thi hans ærede Frænde, »den store Sultans« Broder, slog ham ihjel for det Samme, og nu hørde da *Antiochien* til den Seldschukiske *Hoved-Magt*.

Hvad der bevægede Kors-Farerne til, om Efteraars-Dage, uden Redskaber eller ordenlig Tilførsel af Levnets-Midler, at beleire denne *Syriens* Hoved-Stad, vidtudstrakt paa Skrænten af et Bjerg, med Floden ved sin Fod, saa godt som uangribelig, er svart at gætte; men skiøndt Endeel af Høvdingerne vilde have Beleiringen udsat til Foraaret, vandt dog Grev *Raimunds* Raad Overhaand, og da han var den *Byzantinske* Keisers egenlige Fuldmægtig i *Franke-Hæren*, har det sagtens været efter hans Indskydelse og i Fortrøstning til hans kraftige Medvirkning, *Raimund* overtalte sine Kors-Brødre til et Vove-Stykke, der blev Mængdens Undergang og kun ved et Mirakel Stor-Værkets Krone. Det var et frygteligt Vinter-Leie, thi Levnets-Midlerne i Omegnen var snart fortærede af den talrige Hær ^{*}_{*}^{*} 194 uden Orden og Krigs-Tugt, ved Jule-Tider rasede alt den skrækkeligste Hungers-Nød, ved hvert Skridt mødte Fienden, deels fra Staden og deels fra *Aleppo*, og Keiseren, der sagtens tvivlede paa, de gav ham *Antiochien*, hvis de fik den, eller mistvivlede om at kunne forsvare den, lod dem aldeles i Stikken. Vel var en Trop af hans, under *Tattik*, fulgt med til *Antiochien*, men, siger Grev *Raimunds* Capellan, jeg havde nær glemt han var med, til han løb sin Vei i Nødens Tid; thi han duede til slet ingen Ting, saa det var aabenbar ikke for hans Dyds Skyld, han havde mistet Næsen (*naribus truncus et omni virtute* 1); og naar *Prindsessen*, til hans Undskyldning, melder, at *Boemund* kiøs ham med, at *Frankerne* vilde gjøre en Ulykke paa ham, fordi de havde hørt, at *Keiseren* selv ophidsede *Tyrkerne* imod dem, da kan hun vel for saavidt være undskyldt, at *Tattik* sagtens har fortalt det Æventyr, men hun skulde dog aldrig have troet hvad en *Kryster* sagde om en Kæmpe*).

Uagtet alt Dette var Grev *Raimund* saa besynderlig samvittighedsfuld, at han paa ingen Maade vilde give sit Minde til, at *Boemund* maatte beholde *Antiochien* til evig Arv og Eie, naar han kunde skaffe Nøglerne til Byen, som han ved hemmelig Forstaaelse med en *Armenier* i et af Taarnene havde Haab om, saa det er intet Under, at *Provençaleren* paadrog sig stærk Mistanke om, at selv om han rneende det ærlig med Kors-Hæren i det Hele, var dog hans Misundelse paa *Normannen* stærkere end hans Deeltagelse i det almindelige Bedste. Da Rygtet imidlertid daglig blev mere hørøstet om, at Seldschukernes *Hoved-Styrke* var underveis fra *Tigris* og *Euphrat*, fandt *Gotfred* og de andre Høvdinger det dog alt for urimeligt, enten for *Raimunds* Stivsindighed eller af Ømhed over *Byzantineren*, længer at nægte *Boemund* det Løfte, han, lidt egennyttig, gjorde til den ufravigelige Betingelse for sin *Odyseiske* Virksomhed, og at han ikke løb med Lim-Stangen, viiste *Boemund* dem nu snart, saa en Morgen-Stund, da Grev *Raimund* kom op, saae han med største Forundring *Boemunds* Fane vaie fra Stadens Taarne. Det var, efter Krønikerens eenstemmige Beretning, den *trede Juni* (1098), denne lykkelige Hændelse indtraf, saa Beleiringen maa, trods ^{*}_{*}^{*} 195 *Prindsessens* tre Maaneder, have varet fulde Syv, og Man skiønner ikke rettere, end at den, som Ridderne ogsaa med Munden havde beredt dem paa, kunde varet syv Aar, naar Staden havde været forsynet med Levnets-Midler og fri for Forrædere; men nu lod *Armenieren Pyrrros*, efter Aftale med *Boemund*, en Reeb-Stige glide ned om Natten fra et af Taarnene, som han skulde bevogte, og skiøndt det varede enstund, før Nogen turde betræde denne farlige Æres-

Trappe, besluttede dog omsider *Folker* fra *Chartres* sig til at være første Mand og fik mellem fyrre og tresindstve Følge-Svende, som strax bemægtigede sig de nærmeste Taarne. *Boemund* selv var dog ikke deriblandt, ja, ei engang tilstæde, hvad høilig forbausede *Pyrros*, saa en *Lombard* maatte løbe ned og hente ham, men da han saa kom, gik Stigen i Stykker, og først da en *Løn-Dør* blev lukket op, tog den forsigtige Helt personlig Deel i Æventyret*). Saa lyder Beretningen af *Boemunds* gode Venner, *Peer Tudebod* og *Robert Munk*, som enten var *Øien-Vidner* eller stod dog ikke langt borte, og maae derfor, da de aabenbar slet ikke smigre Helten, udelukkende følges.

Alt syndes nu vel overstaaet, men dog var det Brede tilbage, thi Kors-Dragerne [-farerne] fandt saa godt som *ingen Levnets-Midler* i Byen; de prøvede at storme Fæstningen, den saakaldte *Kulæ*, men blev slaet tilbage med føleligt Tab, og allerede tredie Morgen opdagede Man en uhyre Støv-Sky, som Man vel i Førstningen smigrede sig med, kunde muelig være Keiser *Alex*, hvem de under Beleiringen havde manet til at opfylde sine Løfter, men lærde snart, var en utallig Hær af Musel-Mænd, der omringede Staden og skjulde Landet. Hvad Mod der endnu var tilbage sank, da Hertug *Gotfred*, der især ved, under Beleiringen, at kløve en *Tyrkisk Goliath* lige til Bælte-Stedet, var blevet Venners Afgud og Fienders Skræk, nu ved et Udfald selv nødtes til at vende Rygg, og forfulgdes saa tæt, at Mange af hans Følge omkom i Trængselen, før de slap ind. Næste Nat lod Mange i Fortvivelse, sig glide ned ad Toug fra Muren, og deriblandt navnkundige Riddere, som *Boemunds* Svoger, *Vilhelm Grantmaisnil*, og vel tager *Prindsessen* feil ved ogsaa mellem disse saakaldte »Linie-Dandsere« (*funambuli*) at nævne *Vilhelm Erobrers* Sviger-Søn, *Grev Steffen af Blois*, der eiede saamange Borge, som der var Dage i et Aar; men Uret gjør hun ham derved ikke; thi han var – 196 allerede faldet fra i Fristelsens Tid, før Staden blev taget, og foer nu afsted med hele sit Følge, hen at sætte Skræk i den *Byzantinske* Keiser, som var underveis til *Antiochien* med en stor Hær*).

Saaledes havde da Bladet vendt sig, at Levningen af Kæmpe-Hæren, hvis mindste Konst det havde været at forskrække *Byzants*, nu, indspærret i sin egen Erobring, satte sit sidste svage Haab til den feige *Byzantiner*; men at Man ventede Hjelp af *Alex* var dog ikke nær saa latterligt, som det klinger; thi ikke blot havde Kors-Hæren, ved at lamme Tyrke-Armen i *Rum*, saaledes skaffet ham Luft, at han nu spillede Mester i *Natolien*, men *Boemunds* Broder *Guido* var med mange tusinde Korsfarere traadt i hans Tjeneste, saa, havde han kun havt Mod og Villie til at vove noget for sine tapre Lehns-Mænd, var det ganske rimeligt, at den store *Tyrke-Hær* mellem to Ilde snart vilde smeltet sammen til saagodtsom ingen Ting, Det var imidlertid langt fra Keiserens Mening at vove Noget for studse Kæmper, han, jo før, jo hellere, ønskede at blive kvit, saa han laae kun paa Reisen til *Antiochien*, for, ifald de tog den, i Tide at paatale sin Ret, og da han derfor hørde, hvordan Sagerne stod, og at *Tyrkerne* fra *Tigris* med det Samme vilde gjæste ham, skyndte han sig hovedkulds hjem til *Konstantinopel* og lod *Antiochien* skiøtte sig selv**).

Under disse rædsom fortvivlede Omstændigheder, da Hungers-Nøden rasede og selv de kiækkeste Riddere ei mere turde vove sig udenfor Stads-Porten, da kom der en halvstuderet Bonde-Knøs, ved Navn *Peter Bartholomæus* fra *Provence*, til *Grev Raimund* og Biskop *Ædmer*, med den Aabenbaring fra Apostelen *Andreas*, at den »*hellige Landse*«, hvormed *Romeren* gjennemborede *Frelseren* paa Korset, laae nedgravet i en af *Antiochiens* Kirker, som han nævnede, og at den, naar de fandt den, skulde være et vist Seiers-Tegn. Biskoppen tog det for Snak, men Greven troede det, og der blev nu gravet en heel Dag, fra Morgen til Aften, hvorpaa der omsider kom en Spids frem, som Grevens *Kapellan*, der har beskrevet det Hele omstændelig, forsikkrer, han kyssede paa Stedet, og var saa med at drage op af sin dybe Dunkelhed***). En af *Præsterne* trøstede ogsaa med et Syn, som han havde havt, * * * 197 baade af Herren selv, der lovede Hjelp, naar der gjordes Bod, og af »*Jomfru Marie*«, der med idelige Knæ-Fald bad for de Betrængte, og herved kom der saaledes Ild baade i Høie og Lave, at de besluttede sig til et almindeligt Udfald (28de Juni), ja, meldte det selv Dagen forud, ved *Peter Eremit* og Ridder *Helvin*, til Tyrke-Høvdingen *Korboga*, hvem de dog kun forgjæves udæskede til at stille fra Fem til Hundrede af sine ypperste Riddere mod et lige Antal af Deres, og lade Stadens Skæbne beroe paa Kreds-Gangens Udfald*).

Kors-Dragerne havde under deres gudelige Forberedelse til Seieren, de sikkert ventede, ladt alle, hvem der vilde, forlade Staden, saa Man var i den *Tyrkiske* Leir godt underrettet om deres udvortes Elendighed, hvor de Heste, Man ei havde ædt, kunde selv af Sult knap hænge sammen og hvor et Heste-Hoved uden *Tunge* kostede en Krone, men den *indvortes* Tilstand, som Rømnings-Mændene naturligviis ikke kjendte, var desto kongeligere, efterat Herren, som de troede, havde sendt dem Seier med Landsen og det udtrykkelige Løfte, at naar de kun modig vilde binde an med den *ene Tiende-Deel* af *Tyrke-Hæren*, skulde han selv, i Spidsen for alle de *hensovne Kors-Drager*, sørge for de Ni. I denne Tro rykkede de ud i sex Hobe, først *Prinds Hugo*, den *Franske* Konges Broder, og *Grev Robert* af *Flandern*; dernæst Hertug *Gotfred*; saa Hertug *Robert* af *Normandiet*; saa Biskop *Ædmer* med den *hellige Landse*, baaret af vor Kynding, Grevens *Capellan*; saa *Tankred*, og til Slutning *Boemund*; thi af alle Høvdingerne blev kun *Grev Raimund*, som skrantede, tilbage, for at holde *Tyrkerne* paa Borgen i Skranker. Enten af Overmod eller af Forbauselse lod *Tyrkerne* alle disse Skarer frit drage ud, ledsagede, som paa en høihellig Dag, med høirøstet Lov-Sang af hele den hvidklædte Geistlighed. Paa den nærmeste Slette slog de Kreds om Biskop *Ædmer*, som i en kort Tale opmuntrede Folket, og bad dem ei forskrækkes, naar de saae Himlens Hærskarer, som ufeilbarlig vilde ile dem til Hjelp, og nu begyndte, Man veed ikke ret, om Man skal sige *Slaget* eller *Flugten*; thi derom er alle samtidige Kilder enige, at *Tyrkerne* sloges med Skræk, før Styrken ret var prøvet, og *Prindsesse Anna* fortæller det saaledes: at Greven af *Flandern*, som udbad sig den Ære at aabne Slaget, sprang af sin Hest,

kastede tre Gange bedende i Støvet for den Høieste og foer saa, kun selv fjerde, under Raabet »Gud med os« i Firspring mod Høien, hvor Tyrke-Høvdingen * 198 *Korboga* stod, som flux vendte Rygg med hele sit Følge og gav derved Løsen til den urimeligste, mest forvirrende og ødelæggende Flugt, Man vel kan tænke sig.

Slet saa pludselig, seer Man af deres Beskrivelse, der *selv var med* at vinde, har Flugten imidlertid dog ikke været; thi da *Tyrkerne* først aabnede sig for de *Christne*, var det maaskee vel deres Ønske at undgaae det første frygtelige Anløb, men aabenbar deres Haab at kunne afskiære dem fra Staden, omringe og tilintetgjøre dem. *Boemund*, som *sluttede* Troppen, var nemlig den Eneste, der blev angrebet, men indeklemtes da og saa frygtelig, at var ikke *Hugo* og *Gotfred* fløiet ham til Hjelp, havde han i et Øieblik været forloren. Selv nu truede Forvirringen med at bryde ind, da Mærkes-Manden, *Odd Belgenser*, faldt med *Banneret*, saa det holdt haardt, før *Vilhelm* Blemme med Sværdet kunde bane sig Vei giennem Fienden og reise *Banneret* igien; men i selvsamme Øieblik raabde Biskop *Ædmer*: Kæmper! see, der har vi de himmelske Hjelpere; og mens selv de *Christne* var nær ved at bæve, foer der med Eet saa vældig en Rædsel i Fienden, at de vendte *Øinene* bort, smeed Skjoldet paa Ryggen og tog til Beens. Der faldt ikke Mange af de Tyrkiske *Riddere*, thi deres Heste var anderledes raske end Kors-Dragerne, men af Fod-Folket Utallige, som deels blev nedsablede, deels druknede i Floden og deels af Indbyggerne grebes i Smut-Huller, og Byttet var saa umaadeligt, at Prindsesse *Anna*, uden at Nogen kan borge for Regningens bogstavelige Rigtighed, dog giver os en rigtig Forestilling derom, ved at sige, det varede en hel *Maaned*, inden det Alt kom til Byes *).

Der gives i Menneskeslægten, ligesom vel i enhver udmærket Enkelt-Mands, Levnets-Løb1 visse fortvivlede Øieblikke, da Intet er urimeligere end *Haabet*, saa *Dets* Gjenfødelse er allerede et stort Mirakel, ja vel i Grunden større end *Dets* Opfyldelse, og Et af disse Øieblikke var aabenbar Helte-Prøven i *Antiochien*, saa det vilde være latterligt at sige, at vel var baade Trøsten og Frelsen hardtad mageløs vidunderlig, men dog skedte der *intet Mirakel*, intet virkeligt Vid-Under, men spilledes blot et kirkeligt Narre-Spil, der tilfældigviis kom til at afgjøre Kors-Heltenes og dermed Verdens Skæbne. Det er derfor heller * 199 aldrig faldet noget rigtigt Menneske ind at ahne noget Bedrageri ved [Synet af] den himmelske Hær-Skare, Somme paa de *Christnes* Side skal have seet under Slaget, og gik det anderledes med den »*hellige Landse*«, da er det ingenlunde, fordi Man tvivler om, at begeistrede [saadanne] Folk, under saadanne Omstændigheder, maatte have »*Syner* og *Drømme*«, de ei var istand til at skielne fra Virkeligheden, men blot fordi Man »*virkelig fandt*« en *Landse* paa det betegnede Sted, som om saa lille et Lykke-Træf endnu var for stort et Middel i Forsynets Haand til paa en naturlig Maade at frembringe de mest forbausende Virkninger. Virkningen beroede nemlig paa, at Sværmerne for Alt hvad de kaldte *Herrens Efterladenskab*, skulde troe paa *Landsens Ægthed*, hvad under Spændingen faldt dem høist naturligt, men allerede kun *hundrede* Dage senere de Fleste af dem latterligt, og at de da forvexlede Spørgsmaalet herom med det ganske Forskiellige: om *Provençalerens* Ærlighed, [det] skulde dog aldrig friste os til at gjøre ligesaa; thi vel maa *Ild-Prøven*, for at bevise Noget, gennemgaaes som »i den gloende Ovn«; men selv naar Man brænder sig, har Man dog unægtelig, ved at gaae i Ilden for sin *Oprigtighed*, givet det stærkeste Pant derpaa, Man kan forlange. Og *Provençaleren* gik virkelig i Ilden (*Lang-Fredag* 1099), for, efter Tidens Tanke-Gang, *under Eet* at bevise baade sin Uskyldighed og Helligdommens Ægthed, som efterhaanden, da han bestandig havde nye *Syner* og *Aabenbaringer*, faldt Mange mistænkelig og blev især stærkt anfægtet af den vel aabenbar verdsligsindede men dog ogsaa høilærde *Arnulf*, Capellan hos Hertugen af *Normandiet*. Om *Ild-Prøvens* Udfald har vi nok kun eet *Øien-Vidnes* Beretning og det er Grev *Raimunds Capellan*, som selv bar den hellige *Landse* paa Hædersdagen ved *Antiochien*, og troede paa alle *Peters Syner*, saa vi er langt vissere paa, han har seet Sagen fra den bedste end fra den rigtigste Side; men han tilstaaer dog, at *lidt* havde *Peter* rigtignok *brændt sig* paa *Skinne-Benene*, skiøndt hvad han siden døde af, aabenbar var al den *Ærbødighed* og *Kiærlighed*, hvormed Mængden overvældede ham, da han uskadet med *Landsen* kom ud af Ilden, saa de havde dræbt ham paa Stedet, hvis ikke den tappre Ridder *Raimund Peles* var fløiet til og havde vovet sit eget Liv for at frelse hans*).

Herved maae vi da lade Sagen beroe, som vi ogsaa godt kan, da den for os er langt fra at have den Vigtighed, den tilvisse * 200 havde i Kors-Hæren, hvor *Landsen* og dens *Prophet* gav *Provençalerne* en saadan Overvægt, at *Normannerne* i Længden umuelig kunde troe paa deres Ægthed, og *dette Nag* var aabenbar den sande Kilde til den i sin Tid urimelige Vantro, baade *Peter* og *Landsen*, skiøndt de gik igiennem Ilden, saa ubillig angrebes og undertrykkes af. *Deres Ægthed* maa nemlig, naar Man vil være billig, kun *sammenlignes* med de *Propheters* og *Helligdommes*, der baade før og siden gennem *Middel-Alderen* holdtes høit i Ære, og dem overstraale de aabenbar saa himmelvidt, som det *første Kors-Tog* overstraaler alle de Følgende, end sige da alle *Smaa-Feiderne* mellem *Middel-Alderens* Fyrster, Grever og Baroner. *Peter Bartholomæus* maae derfor staae for os som *Kors-Togets Calchas*, thi det skulde vist nok Biskop *Ædmer* været, men var ikke, og *Spaamanden* kunde dog fremfor Alt i *Antiochien* umuelig undværes. Selv de Billigste af os smile jo vel lidt fornemt ad den klodsede *Prophet* og den haandgribelige *Helligdom*; men *Efter-Slægten* vil ogsaa smile fornemt, naar den skriver og læser *vor* Tids Historie, og ved *Sammenligningen* gjøre den Bemærkning, at skiøndt *vore Sværmerier* vare meget *finere* og maatte synes *Aanden* langt værdigere, var der dog aabenbar langt mindre *Liv* og *Kraft*, altsaa langt mere *Vind* og langt mindre *Aand* i dem end i *Raimunds* og *Tankreds*.

at Staden *Marra* virkelig, under det nye Løsen »*hjelp Gud*«, han havde givet Kors-Dragerne, blev indtaget; men kort efter, under Beleiringen af *Akras* (ved Tripoli), var det, han paa den snevre Sti (kun een Fod mellem to Baal) maatte giennemgaae *Skiærs-Ilden*, syv Alen lang, og blev af sine Tilbedere behandlet som »en Reliquie« det var baade fromt og fordeelagtigt at sønderrive. Men uagtet ved hans Død en stor Anstøds-Steen var borttaget mellem *Provençaler* og *Normanner*, saa var der dog Nok endda, og fremfor Alt var den Borg og de Taarne i *Antiochien*, som Grev *Raimund* vedblev at holde besat, et varigt Skillerum mellem ham og *Boemund*, der nu ganske afsondrede [fraskilte] sig*), drev *Raimunds* Folk ud af Byen, saasomt han saae Leilighed, og var slet *ikke med* at indtage *Jerusalem*.

*- 201

Denne gamle *Davids-Stad* med »*den hellige Grav*« var vel alt i et Aartusinde, siden *Jerusalems* Forstyrrelse, egenlig kun til i *Indbildningen* og *Amindelsen*, men naar Disse er »Fornuft og alle Sandser« overlegne, som de fordm naturlig var, da skiænke de ogsaa deres Skabninger en tilsvarende *Virkelighed*, det er nemt at spotte, men farligt at trodse. De *Bog-Lærde* skulde saa meget mindre lagt Vind paa den Helvedes Konst at giennemføre *Balder* med *Mistel-Teen*, som deres eget *Sværmeri*, for de »*Classiske*« Steder og Reliquier (*qvæ supersunt*), er ganske af samme Art, som *Kors-Dragerne* for de »*Hellige*«, men langt fra at kunne saa godt taale Spot, da *Penne-Feiderne* unægtelig fordunkles af *Kors-Togene*, og selv de største »*Archæologiske Værker*« kan slet ikke maale sig med »*Riget ved den hellige Grav*«, hvor ringe saa Livs-Kraften og hvor mange end Brøstene var. I *Kirke-Historien* gjør Man vel med Rette den Bemærkning, at det var først i *Konstantin den Stores* Tid, da *Troen* paa Christi aandelige Nærværelse *døde*, Man begyndte at gjøre *Pillegriims-Reiser* til den *hellige Grav*, og at saavel Disse, som Reliquie-Dyrkelsen, er saa langt fra at være *christelige*, at de meget mere i Middel-Alderen staae som *Mahomedanske* Efterligninger; men i *Stats-Historien*, saavel som i hele det *borgerlige* Liv, maae vi tage *Verden* »*som den er*«, ikke som vi troe, den burde være, og *da* er aabenbar Kiærligheden til *Palæstina*, som de *Christnes Fæderne-Land*, Længselen efter at knæle ved den *hellige Grav*, hvoraf det evige *Livs Haab* engang seierrig opstod, og den dybe *Ærbødighed* for alle *Mindes-Mærker* fra *Christenhedens* Gude-Alder og Helte-Tid, netop de herlige Grund-Træk hos den *ny* Folke-Kreds, som opløftede Sjælen over det Smaalige, aandelig bandt Hjerterne til den *Gamle* Storhed og sammenknyttede dem i Følelsen af det højere *Fællesskab*, som ikke blot avlede *Kors-Togene* men Alt hvad der ogsaa i *Nyaars-Tiden* er menneskelig Stort og Omfattende.

Biskop *Ædmer* var død i *Antiochien* kort efter Landse-Slaget, og Kors-Dragerne var da i den Henseende som Faar uden Hyrde, saa den Døde maatte gaae igien, blot for at faae dem til at reise »*Kors-Banneret*« igien, som de reent havde aflagt*), og skiøndt de umelig kunde glemme, at *Jerusalem* var Maalet, maatte der dog nye Aabenbaringer til at drive dem *- 202 fra de mange for den fælles Sag meer end unyttige Sysler, som underveis fængslede de enkelte Høvdingers Opmærksomhed. *Boemund* skildte sig, som sagt, aldeles fra Kors-Hæren, og Grev *Raimund*, udmærket for Resten saavel ved Standhaftighed som Betænksomhed, var særindet og knarvurn, saa der hørde meget til, at Begeistring [Sværmeriet] for Korset og Graven skulde seire, men den [det] seirede dog, fordi den [det] var udsprunget af en dyb og mægtig Følelse, i hvis Skiød den [det] hvilede, som Middel-Alderens Christus i Jomfru Marias.

Dog her, siger Grev *Raimunds* Capellan, uden Sammenligning vor bedste Ledsager paa disse Veie, maae vi ingenlunde glemme *Engelænderne*, som, da de hørde, det gjaldt om at hævne Skade paa dem, der havde ranet *Herrens* og *Apostlernes* Fæderne-Land, paatog sig med 30 Skibe modig den lange, besværlige Reise, norden om *Spanien* og giennem hele *Middel-Havet*; thi disse *Engelændere* gjorde ikke blot, tilligemed *Genueserne*, Gavn til Søes, ved at holde Farvandet ryddeligt og sikre Tilførselen fra *Kypern*, men da kun en halvsnees Stykker af Skibene var i god Stand, brændte de Resten, og satte Ild i Fodgiængerne ved at gjøre dem Følgeskab til *Jerusalem**). Efter hele Sammenhængen og efter gammel Vane hos »*Mærkes-Mændene*« paa Øen, har det nemlig ganske sikkert været disse »*Uafhængige*«, der, da *Ridderne* laae og nølede ved *Tripolis*, ved Natte-Tid indførte den ny og udtrykkelig forbudne Skik (*contra principum decreta et contra morem nostri exercitus* 1), at Fod-Folket paa egen Haand gik videre og nødte derved Høvdingerne med deres Ridderne til at gjøre Alvor af *Pillegriims-Reisen*. For at holde *Pindse* maatte Toget imidlertid standse lidt ved *Kæsarea*, og Somme var af den Mening, Man gjorde bedst i at gaae lige til *Ægypten*, hvis Chalif (i Krønikernes Sprog: den *Babyloniske* Sultan) havde taget *Jerusalem* fra *Tyrkerne*, da *Korboga* flygtede; men den modsatte Mening seirede dog, især ved den Bemærkning, at Man havde nu i Alt kun *femtenhundrede* Ridderne, som vilde kun lidt forslaae til at beleire *Babylon* (Kairo) og *Alexandrien***).

Nu gik det da rask over Bjergene fra *Joppe*, da Alle længdes efter Synet af »*den hellige Stad*«, og da det omsider timedes, da, siger *Robert Munk*, som var med, smeltede Steen-Hjertet *- 203 i hvert et Bryst, Alle svømmede i Taarer og tilbad i Støvet ham der sidder ved Guds høire Haand og skal igien komme at dømme Levende og Døde*), og det kan i det Mindste vi, der, skiøndt Vingerne er stækkede, dog endnu har lidt af Fugle-Arten, godt forstaae; thi selv om vi kunde flyve til den *Udsigt*, vilde Hjertet banke underlig og Øinene knap blive tørre, og havde vi gjort Reisen i Selskab med de *Hundrede-Tusinder*, som sank underveis, da vilde endnu Ingen kunne beskrive de forunderlig blandede, vemodig-glade Følelser, hvormed de faa Overblevne maatte staae ved Maalet.

Det var i Skiær-Sommer (1099), Hertugerne af *Lothringen* og *Normandiet*, Greverne af *Flandern* og *Provence*, og *Tankred*, der nok vilde følge *Boemund*, men ei naar1 han svigtede *Kors-Banneret*, leirede sig

paa »Zion og Olie-Bjerget«, og skiøndt de næste fem Uger kun maa synes os som fem Dage for dem, der havde overlevet de syv Maaneder for *Antiochien* og de endnu langt frygteligere tre Uger midt i den, saa er dog ogsaa for os den »nærværende« Tids Pinagtighed altid den største, saa det var intet Under, de havde nær tabt Taalmodigheden, da de prøvedes haardt, saavel med Hunger og Tørst, som med Mangel paa Tømmer til Krigs-Redskaber. Vel prøvede de »*Tolv Tusinde*«, hvortil den utallige Hær var indsvundet, strax, efter Eremitens Raad paa Olie-Bjerget, at løbe Storm, og Muren var alt besteget, men da tvivlede de, stoges tilbage, og havde nær opgivet det Hele, da en ordenlig Beleiring syndes umuelig, hvor der, blandt Andet, kun var een Kilde i Nærheden, hvis Vand ei engang hver Dag var drikkeligt, saa Mange vilde heller nøies med at have »seet« Jerusalem. Da imidlertid den lille Flaade naaede Havnen ved *Jaffa*, og fristede Mange til at tænke paa Hjem-Reisen, blev den til Lykke indspærret af en *Ægyptisk*, saa Mandskabet fandt det bedst at gaae i Land med hvad de kunde føre, og stødte til Kors-Hæren, som herved ikke blot fik et godt Vink om at holde ud, men ogsaa endeel raske *Tømmer-Mænd* til at bygge Taarne, der kunde maale sig med Muren. Først Man ret lagde Haand paa Værket, beredte Man sig dog, efter en alvorlig Formaning af Præsterne (i Grunden af Biskop *Ædmers* Skygge), ved i et høitideligt Optog, med flyvende Faner og klingende Spil, barfodet at gaae Staden ^{*} 204 rundt, og paa Himmelfarts-Bjerget, som Grændsen for Herrens *Efterfølgelse*, broderlig at tilgive hinanden deres Skyld og Brøde. Niende Dagen efter, havde *Ædmers* Skygge sagt til Præsten *Peter Desiderius* fra Die (i Dauphiné), som nu var Hærens ypperste Spaamand, skulde *Jerusalem* blive taget, og med den kaadeste Spot, der især ramde *Korset*, havde de Vantroer fra Muren yderlig forbitret Kæmperne, saa travlere otte Dage end de Næste har Man nok sjelden seet, og ottende Dag stod allerede baade Hertug *Gotfreds* og Grev *Raimunds* Taarne færdige ved Muren*). Stormen varede halvanden Dag, under haardnakket Modstand, saa Folk havde med Kræfterne nær tabt Modet og trukket sig tilbage, men da saa Mange en Kæmpe, Ingen kiendte, vinke med sit Skjold paa *Olie-Bjerget* og gjøre Tegn til Indbrud**), og dermed kom der en saadan Fyrighed i dem, at snart stod *Lettold* og *Viger Løve-Bane*, To af *Gotfreds* Riddere, paa Muren, hvor baade han og *Tankred* og mange Andre strax med Raabet »hjelp Gud« var hos dem. Dermed var Slaget vundet, thi Fienden prøvede nu ikke engang meer paa at sætte sig til Modværge, men lod sig slagte som Fæ paa Gader og Stræder, eller flygtede: deels til det saakaldte *Salomons-Tempel*, og deels til *Dauids-Borgen*, som først da Staden var taget, overgav sig til Grev *Raimund*. Der skal have været over 60000 Muselmænd i Staden, og af dem undkom ikke et levende Øie, undtagen de i *Dauids-Borgen*, som Grev *Raimund* tog under sin Beskyttelse; thi vel havde *Tankred* givet dem i *Salomons-Templet* sin Fane til Sikkerheds-Tegn, men til hans store Ærgrelse blev de ligefuldt nedsablede, og det var frem for Alt grueligt at see, hvordan baade Hertug *Gotfred* og *Viger Løve-Bane* den Dag brugte deres *Biørne-Kræfter****).

Saaledes blev da *Jerusalem* vundet, ryddet og rensat, og her, hvor Alt sprang over Klingen og Blodet paa sine Steder ret egenlig gik til Hestenes Bidsler, skulde nu vel, efter vore »*dydsirede* Forskrifter«, baade Skriver og Læser blive ømme om Hjertet eller dog lade, som de blev det, og skamme Ridderne ud; men vi har i alt Fald nuomstunder saa lidt *virkelig Medlidenhed* med Næsten, at vi gjør klogest i at glemme den til dem der kan have godt af den, og det er naturligviis ikke de ^{*} 205 *Muselmænd*, der faldt for *syvhundrede* Aar siden, men de *Christne* ved Siden ad os, som Man plager og piner Sjælen ud af Livet paa. Kun alt for mange Taarer har vi fældt paa »*Skue-Pladsen*« over ingen Ting, og kun alt for ivrig har vi *forskrevet Dyder* og sværtet Laster med Blæk til ingen Nytte, saa det er paa den høie Tid, vi lade Skuespillet fare, slaae en Streg over alle *Papirs-Dyderne* og vise Efter-Slægten, med Noget, den nødes til at nævne og studse ved, hvormeget bedre vi, end Middel-Alderens Riddere, har lært at øve Daad som duer og ret forbinde »Dyd og Ære«, saa vi selv i Fienden ære Mennesket og aldrig over Kampen glemme Kiærligheden. Jo bedre det imidlertid lykkes, des billigere vil vi sikkert blive mod Fortidens ædle Kæmper, i det vi lære, det er ikke nær saa let at være dydig som at moralisere, og langt vanskeligere at synes god, naar Man *virkelig* gjør sit *Bedste*, end naar Man sidder med Hænderne i Skiødet eller staaer dog blot til Tidsfordriv og prikker med en Pen! Og hvad nu i Særdeleshed »*Blod-Bad*« [for en god Sag] angaaer, da skal vi lægge vel Mærke til, at det *smukke Kiøn*, der unægtelig fælder baade de fleste og de oprigtigste Taarer over dem, holder dog sædvanlig mest af *Mesterne* for dem, naar det kun ikke er gaaet ud over deres nærmeste Slægt og Venner; thi det lærer os, at, hvad enten det er ret eller galt i Grunden, falder det *Menneske-Hjertet naturligt* gierne at kiøbe sine *Venner* Seier og Ære med *Fiendernes Blod*, i hvor store Strømme det end maa flyde, saa naar vi paa Kors-Toget klamres med Ridderne om *Tyrke-Blod*, da er vi enten *Tyrker* i Grunden, eller det er et paataget Væsen, som Ridderne vel saaer i *Byzants*, men med Rette forsmaaede. *Blods-Udgydelsen*, siger Skriften, begyndte med et *Broder-Mord*, saa den er nem at laste, og Han, paa hvem de *Christne* troer, udøste kun »sit eget Blod« med Bøn for sine Fiender, saa det er soleklart, hvad der i den Henseende er *christeligt*; men *Folke-Livet* i Verden har altid ligget og ligger bestandig i Kamp med sine *dødelige Fiender*, og *Mildhed* mod dem i den aabne Feide er, ligesom *Mildheden* mod »Røvere og Mordere« i Retter-Gangen, saa langt fra at være en Dyd, at den, som vi see i *Byzants*, meget mere er et Foster af Slaphed og Feighed og en dødelig Synd mod det »*Borgerlige Selskab*«, der kun blomstrer paa sine Fienders Grav. Hvor Man ikke bryder sig om det, og har hverken *Tro* eller *Fæderne-Land*, men kun *personlige* Begiærligheder, Man til enhver Priis vil følge saa længe og skaffe saamange »*Slaver*« 206 som muligt, der skaaner Man naturligviis gierne alt Blod, undtagen sine *personlige* Fienders, ligesom Neger-Fyrsterne spare deres Krigs-Fanger for at sælge dem til den Høistbydende; men sand menneskelig *Oplysning* vil lære os, at hvem der foretrækker evigt Slaveri for Døden er ikke Livet værd, og at Skaanselen af det *Borgerlige Selskabs* Fiender, enkelte eller flokkeviis, er endnu langt skadeligere end, hvad dog ogsaa med Flid skal undgaaes, urimelig Haardhed mod Misdædere og unødvendige Krig.

At nu den store Krig, *Christenheden* giennem hele Middel-Alderen førde med de *Mahomedanske* Fri-Byttere, selv under Skikkelse af Angreb, var i Grunden »*Nød-Værge*«, har vi seet, og at Kampen bliver ædlere, Helte-Giernerne større, og Blod-Badet menneskeligere, jo mere Krigen føres til *hele Menneskehedens* Bedste, og jo mere alle Personligheder og selv Nationaliteter tabe sig i en omfattende Begeistring for hvad alle *Borgerlige Selskaber* har *tilfælles*, det maae vi dog endelig snart lære at indsee, saa vi ikke længer finder selv den største Tapperhed for Tyranni, lav Egennytte eller tom Glimmer priselig, end sige brændemærke den *Ædleste* af *alle Krige* under Solen, som det »Store Kors-Tog« var, med de lumpneste Navne vi kan optænke.

At *Kors-Dragerne*, for deres Selv-Opoffrelser i *Tyrke-Krigen*, ventede en evig Belønning i *Himlen*, maae vi kalde et falsk Haab, udsprunget af den samme hedenske Over-Tro, som vi spore ved den hellige Landse og Guld-Billedet af *Christus*, de lod gjøre af det *Tyrkiske* Bytte; men det var i alle Henseender *deres egen* Sag og deres egen Skade, og da *Hundrede-Tusinder* ligesaa lidt da som nu lod sig drive til saa store Anstrengelser og Opoffrelser *blot* af *Ærbødighed* for Menneske-Aanden og af *Kiærlighed* til Næsten, maae vi være glade ved, de fik den Hjælp de trængte til, for at udføre det *Stor-Værk*, hvortil de følte baade Drift og Kraft. Saalidet derfor, som det i vore *Øine* vilde nedsætte Heltene ved *Thermopylæ* og *Salamis*, om de haabede for deres Daad at optages blandt Guderne, ligesom *Herakles*, saalidt maa det lignende Haab, *Kors-Dragerne* aabenbar nærede, skille dem ved det Mindste af vor Beundring, thi var end deres Haab om Udødelighed i *Himlen* for hvad der kun gavnede Jorden for dristigt, saa er dog en ærefuld Udødelighed herved, netop fordi den syndes dem forlidet, dobbelt deres velfortjente Løn. For at skille dem derved, har vel Avind stræbt at fordunkle deres store Fortjenester 207 af *Christenheden*: deels ved at sige, de tænkte ei paa al den Fordeel, deraf i Tidens Løb skulde høstes, og deels ved at pege paa det svage og kortlivede Rige, de stiftede i *Øster-Leden*; men deels er det soleklart, at da de *virkelig opoffrede Alt for Christenheden*, er det aldeles ligegyldigt, *hvordan* de tænkte sig Følgerne, og deels er det ikke Rigets Skyld i *Jerusalem*, om vi hidtil var blinde for dets uberegnelig store Vigtighed og Virksomhed.

Vi maae nemlig vel sige: at havde *Kors-Dragerne* det urimelige Haab at finde *Christus* i »den hellige Grav,« da tog de mærkelig Feil, men »*det Borgerlige Selskab*«, som ved *Jerusalems Forstyrrelse* var jordet der, det stod virkelig paa en Maade op i *Grav-Riget* og blev *Mønsteret* for Alt, hvad der *udenfor* Norden lige til de seneste Tider fortjener dette Navn, saa det er ingenlunde i Rigets Udstrækning eller Varighed, der efter Omstændighederne maatte blive ubetydelige, men i Dets *Forfatning*, der neppe andensteds kunde opstaaet og i alt Fald ingensteds virket saa almindelig velgiørende, vi skal søge at sætte Dets Vigtighed. Skulde nemlig nogen Throne blive »*Ydmyghedens* og *Retfærdighedens* Høi-Sæde« paa Jorden, maatte det vel være Kong *Davids* ved den *Hellige Grav*, og hævede der sig en bedre Stats-Forfatning i dette ny *Davids Rige*, stiftet, bemærket og besøgt af de Ypperste fra *hele Christenheden*; da stod den som et lysende Exempel, lig Staden paa *Bjerget*, der kan ikke skjules, og som en saadan *Ære-Port* for *Kors-Togets* Helte byder Historien os at betragte Riget i *Jerusalem*.

Allerede under Beleiringen, siger Grev *Raimunds* Klerk, blev der holdt Raad om et Konge-Valg, men da blev der Intet af, iblandt Andet, fordi *Geistligheden* fandt det upassende, at nogen skulde bære *Konge-Navn*, hvor Herren selv var kronet, og han maaskee [og kunde let] ophøie sig i sit Hjerte og fortørne Herren; der burde kun være en *Beskytter*, som kunde besørge Forsvars-Væsenet*). Paa anden *Dansk: Geistligheden* vilde helst være sin *egen Herre* og staae for Oppebørselen ved den hellige Grav, saa der behøvedes kun en »*Kirke-Værger*«, der aldrig kunde have for ydmygt et Navn, da Kirkens »verdslige Arm« altid fristes til at ophøie sig over det geistlige Hoved, og den Tanke-Gang er saa naturlig, at havde vi selv været med, og havt Udsigt til *Patriarchatet* i *Jerusalem* * 208 eller dog til En af *Bispe-Stolene* mellem »Dan og Bersabah,« vilde det undret os, at ikke hvert christent Menneske fandt den Ting indlysende; men havde vi været i *Gotfreds* og *Tankreds* eller Nogen af de andre raske Ridderes Sted, vilde vi naturligviis ogsaa fundet, der var en Hage ved, og følt paa vor Samvittighed, at det var ikke Alt af »Aandens« Drift, hvad *Geistligheden* sagde, især naar Talen blev om *Mit* og *Dit*. Otte Dage efter Stadens Indtagelse forsamlede Ridderne sig derfor ordenlig til Konge-Valg, og blev smækvrede, da *Geistligheden* igjen vilde føre sin Besyv og anmærkede, at det kunde maaskee være godt nok med en *Konge*, men ligesom det »Evide« maatte gaae for det »Timelige«, maatte den »*Geistlige* Statholder« (*vicarius Spiritualis*) ogsaa vælges førend den »*Verdslige*«, ellers blev Valget, reentud sagt, *ugyldigt**). Heraf seer Man, at selv de Præster, som havde reist med Heltene, havde dog endnu ikke lært, hvad Forskiellen var mellem *Karl* den *Store* og *Ludvig* den *Fromme*, eller paa Kirkens Ven og *Geistlighedens* Træl; men nu blev de dog nødt til at mærke det; thi Grev *Raimunds Capellan* vilde vist ikke ved denne mærkelige Leilighed have glemt at nævne enten sin egen Herre eller *Gotfred*, eller selv en langt mindre høibaaren Ridder som en Undtagelse fra de vrede Ansigter, hvis der havde været Nogen, Nu beklager han derimod kun, at Biskop *Ædmer*, æret af Alle som en *Moses*, var død, og han har for saavidt Ret, at havde denne Apostolikerens Fuld-Mægtig oplevet *Jerusalems* Indtagelse, da var Patriarchen gaaet Kongen i For-Kiøbet og den *Hellige Stol* maaskee flyttet til *Graven*; men nu var han, til Lykke, borte, saa Ridderne kunde følge deres eget Hjerte, der sagde dem, at forudsætter end Tiden Evigheden, saa kommer dog i Menneske-Livet *Tiden først* og maa bruges, mens Man har den, og at gav Man *Geistligheden*, der alt raadte for Sjælen, blot en Finger af Legemet, da tog de hele Haanden, og gav Man dem Haanden, da hele Kroppen. De beed da *Geistligheden* af og tilbød saa først Grev *Raimund* Thronen, men da han gjorde sig Samvittighed af at bære *Konge-Navnet*, faldt Valget paa Hertug *Gotfred*, der vel aldrig vilde bære en *Guld-Krone*, hvor Herren bar

Torne-Kronen, men lod sig ei skrække af Navnet, og han brugte sin korte Regierings-Tid saa godt, at han giennem hele Middel-Alderen pristest som et Konge-Mønster**).

* *
-- 209

Om ham fortæller *Vilhelm Tyrier*, iblandt Andet, at nogle Muselmanske Gesandter traf ham i Leiren for *Arsuf* siddende paa en Straa-Sæk, og forundrede sig høilig over at see en Konge sidde saa lavt, men fik til Svar: skal vi ligge i Jorden, kan vi sagtens sidde paa den *), og uden at kunne borge for saa ung en Skrivners hemmelige Efterretninger, kan der dog ingen Tvivl være om, at *Gotfred* med sin gode Villie satte sig *lavere*, end nogen Konge i Christenheden. Kongen i *Jerusalem* tilsvor nemlig ikke blot før Kroningen *Kirken* al dens Frihed, men ogsaa før Hyldingen *Folket* deres Rettigheder, og stod kun som en kronet Midler mellem *Ridderskab*, *Geistlighed* og *Borgerskab*, som hver havde sin egen Høieste-Ret, hævet over Konge-Bud, og havde virkelig »Stemme« i Alt hvad der angik det almindelige Bedste**). At nu *Gotfred* med Flid udkastede denne Stats-Forfatning og lod den beskrive paa løse Blade med forgyldte For-Bogstaver, det er ikke blot tvivlsomt, men, efter *Tidernes* og *Kæmpens* Vilkaar, urimeligt; thi det er *kun* os, der bruge Livet til at udkaste Planer og ansee det for store Ting, naar vi kan faae dem ført i Pennen, før vi døe, overladende det da trøstigt til Efter-Kommerne at sætte dem i Værk, uden at huske, at enten tænke de anderledes end vi og kan da ikke befatte sig med *vore* Planer, eller de *gjør som* vi. *Ridderne* derimod betænkede sig ikke længe og skrev sædvanlig slet ikke, men greb fat og slog til naar det hugede dem, som de Smukke *gjør* endnu, hvorved det vist nok let kunde skee, de forgreb og forhastede sig, baade tog og slog feil, men hvorved der dog immer skedte *Noget*, og, som Historien viser, skedte *Meget*, der er værdt at tale om. *Gotfred* har derfor sikkert indskrænket sig til at *føre Septeret* [Spiret] *ligesom Sværdet*, det bedste, han kunde, og overladt det til hvem der ikke havde Andet at bestille, at gruble over, om det ogsaa hængde ordenlig sammen, og at eftersee, hvordan det tog sig ud paa Papiret, naar det blev afdeelt i Paragrapher, hver med sit Løbe-Nummer og et stort Begyndelses-Bogstav med behørlige Kruseduller.

Et vigtigere Spørgsmaal er det vist nok, om den *Stats-Forfatning*, vi finde i *Jerusalem*, som aabenbar stillede paa at oprette og vedligeholde en vis *Lige-Vægt* mellem Kongen og *Stænderne*, var saa ypperlig, som Man, efter de mange * * 210 Lov-Taler over dens berømte Daatter i *England*, og de mange Beilere til dens Slegfred-Børn i *vore* Dage, skulde formode; men selv naar Man finder hine Lov-Taler meget overdrevne og disse Beilere meget smagløse, maa Man dog huske, deels at *Gotfred* vist var meget for beskeden til ved sit Huus-Raad at ville give hele Christenheden og hele Efter-Slægten Love, og deels, at hvad han saa end var, kan »*Torne-Kronen*«, han valgde, godt nu være meget upassende og dog i *hans Dage* have fortjent at tages til Mønster overalt, hvor Man savnede, hvad unægtelig klæder Konger allerbedst: en ganske simpel og glat »*gammeldags*« Guld-Krone. Det Sidste var nu, som vi oftere har bemærket, det store Savn saavidt som »*Romer-Riget*«, med Røver-Øxer [Bøddeløxer] for Rettens Sværd og Riis (*fascis*) for Septer, havde strakt sig, altsaa midt ind i *Tydskland*, og der kunde virkelig, til det *almindelige Bedste*, ei raades Konger bedre, end efter *Gotfreds* Exempel at gjøre Bod paa Straa-Sækken og at bringe lidt af hans *Torne-Krone* hjem med sig, som en »*Reliquie*« fra den hellige Grav til daglig Dyrkelse i Slots-Kapellet. Det var sagtens ikke rimeligt, at enten *Kapetinger*, *Hohenstauffer* eller *Plantageneter* vilde høre efter et Raad, der hørde Selv-Fornægtelse til at følge; men desrimeligere var det, at deres Lehns-Mænd, baade Geistlige og Verdslige, der baade med og uden dem besøgte de hellige Steder, vilde være saa letnemme, at de, blot efter Hukommelsen, hver i sin Hjem-Stavn, kunde paa fri Haand lave deres Konge et Side-Stykke til *Gotfreds* Krone, hvori, hvad Man end ellers kunde udsætte paa Arbeidet, *Tornene* dog var forsvarlige. Som sagt, saa gjort, og uden at spille nogen Roes paa Med-Arbejderne, der ikke gjorde det nær saameget for Æren, end sige for det almindelige Bedste, som til deres egen Fordeel, maae vi dobbelt beundre »*Forsynet*«, der paa saa naturlig en Maade vidste at faae udført, hvad der for menneskelige Øine maatte synes umueligt: at opvække det *Borgerlige Selskab* af Graven, hvor det ikke blot stank, men var aldeles opløst. Hvor der nemlig er en *Grund-Lov*, som Høvdingen ikke kan bryde, og en [fri] *offenlig Stemme*, han ikke kan trodse, uden aabenbar at stemple sig selv til Volds-Mand, der er et *Borgerligt Selskab* og [med] al den *Betryggelse*, der i *det* kan have for Misbrug af Magten, medens det beroer paa Tid og Omstændigheder, *hvordan* Grund-Loven helst skal være affattet og *hvorigiennem* den *offenlige Stemme* bedst kan trænge til Høvdingens Øren. Saa ilde, som nu *Riget i Jerusalem*, 211 naar det skulde overleve den Begeistring, der stiftede det¹, var tjent med en Forfatning, der gjorde Kongen til en kronet Tigger og bandt hans Hænder, som netop skulde gaae i Spidsen og slaaes med *Tyrken*, saa viselig var det derimod betænkt, naar Verden slet intet tabde ved Grav-Rigets Fald, men vandt usigelig ved af det med Nødvendighed at faae et sundt Begreb om det *Borgerlige Selskab*. *Riget* ved den hellige Grav var nemlig, hvad allerede Abbed *Vilgibert* kalder det, »en *Koloni*«, midt imellem *Tyrker* og *Araber*, som altsaa trængde bestandig til djærvt Forsvar, men ydede dog hverken Udflytterne eller Moder-Landet (Christenheden) nogen *haandgribelig* Fordeel, saa her maatte lutter *aandelige* Drive-Fjere sættes i Værk for at naae *Stats-Øiemedet*, som var *Betryggelse* af den hellige Grav og Sikkerhed for Pillegrimene, der fra hele Christenheden vilde knæle ved den og bade sig i *Jordan*. Det forudsaaes nu let eller mærkedes dog snart, at en *Koloni*, der har daglig Kamp og kan hvert Øieblik komme i yderste Fare, ei kan bestaae ved den Hjælp i Flæng og i Spræng, der lader sig vente af opbrusende Begeistring [Deeltagelse] i Moder-Landet, saa Man maatte paa alle Maader lokke *tappre* Folk til at opslaae deres Bopæl der, og *rige* Folk til deels at sætte sig ned i Sø-Stæderne, deels drive en ordenlig Handel derpaa; men baade *tappre* og *rige* Folk vil have deres Frihed, og *Handelen* maa, for at blomstre, nødvendig have *sin*, medens alle Tre føle Trang til en vis *ufravigelig* Orden, og saaledes opkom med Nødvendighed den ny Stats-Forfatning med sit »*Over* og *Under-*

Huus« og Kronen indeklemmt imellem Begge. Man har bemærket, at *Kors-Hæren* kunde lettet den hellige Gravs Forsvar langt anderledes, hvis Den, istedenfor at smelte hen ved *Antiochien*, var gaaet til *Ægypten* og havde bemægtiget sig dette Land, rigt paa Hjælpe-Kilder og naturlig skikket til at beherske *Syrien*, og det er ganske rigtigt, ja faldt, som vi har seet, allerede *somme* Folk ind paa Veien til *Jerusalem*; men havde *Kors-Hæren* gjort det, da havde den ikke været det, den var, og da var *Kolonien* heller ikke blevet hvad den blev; en »*Borgerlig Real-Skole* [Høiskole]«, hvormed *Christenheden* var anderledes vel tjent, end med det mest blomstrende og seilivede *Chalifat* i *Ægypten*, om saa hans Hellighed, for ret at *korsdanne* det, var selv flyttet til *Alexandrien*.

*
- 212

Efter denne Anskuelse af Sagen, som Man, ved nøiere Betragtning, vil finde, er saa langt fra at være grebet af Luften, at den meget mere er *fundet* i *Graven*, indseer Man let, at Rigets *Stiftelse* hører langt anderledes til *Verdens-Historien* end dets sygelige *Levnets-Løb* og usle *Endeligt*, saa derom tales bedst i *Forbigaaende*, og jeg formoder, det gaaer *Læseren*, ligesom det gaaer mig, og ligesom det gik de fleste *Kors-Farere* efter *Jerusalems* Indtagelse, at de gad nok vidst, hvordan det stod til i *Hjemmet* og hvad *Løn* der ventede *Heltene* for deres *Stor-Værk*.

Ridder-Kongen *Gotfred*, [der vel maa kaldes] *Middel-Alderens* sande Kong *Artus* ved det runde Bord, kan vi imidlertid dog ikke forlade, skøndt alle *Heltene* gjorde det, saa nær som *Tankred 1*, før vi veed, hvor god *Lykken* var ham, der opgav *Hjemmet* og tog sin *Deel* ved *Graven*. Snart er det sagt, thi *Seieren* over den *Ægyptiske Hær* ved *Askalon*, hvor *Roberterne* og *Raimund* endnu stod ham troelig bi, blev den sidste, han vandt i *aaben Mark*, og et mageligere *Sæde* end det paa *Straa-Sækken* fik han aldrig, men snart det rolige *Leie*, han der beredte sig til, med den korte *Gravskrift* »*Mageløs* og *Barnløs*«, som ingen *Lov-Talers Pen* men hele *Christenhedens Mund*, uden *Modsigelse* af *Dens Fiender*, *eenstemmig* gav ham.

Broderløs var *Gotfred* vel ingenlunde, thi en *Broder*, *Eustak*, havde fulgt ham, som hans *Skygge*, og den *Anden*, *Baldvin*, som blev hans *Eftermand* paa *Thronen*, var hans *Med-Beiler* paa *Val-Pladsen*, men han var det hverken paa *Straa-Sækken* eller hvorsomhelst Man *beiler sømmelig* til meer end *Magt* og *Beundring* for *Øieblikket*: til *Udødelighed* i de *Ædles Bryst*. Hans *Kapellan*, *Folker* fra *Chartres* (dog *ikke ham*, der var første *Mand* paa *Reeb-Stigen* ved *Antiochien*), har betroet os, at da han i *Edessa*, hvor han sad varmt inden *Dørre*, og svømmede i *Overflod*, mens *Heltene* baade *hungrede* og *frøs* for *Antiochien* og tørstede ved *Jerusalem*, spurgde sin *Kongelige Broders Død*, da gjorde det ham vel *lidt ondt* (*dolens aliqvantulum*) men *Arve-Parten* gjorde ham *meget glad* (*plus gaudens*)*), og det kunde være *Nok* om ham i *Verdens-Historien*, naar det ikke var en saa *besynderlig Ting*, at * - * 213 ligesom *Edessa*, med sin Kong *Augar* [Abgar], danner en *æventyrlig Episode* i den *ældste Kirke-Historie*, det under *Kors-Toget* danner en *Lignende* i *Stats-Historien*, hvorved *Hiin* paa en *Maade* *afhjemles* og *Begge* *afrundes*. Derfor maae vi dog vide, at efter *Slaget* ved *Gorgone*, da *Kors-Hæren* kunde gjøre ved *Natolien* omtrent hvad den vilde, gjorde *Tankred* og *Baldvin* en *Udflugt* til *Kilikien*, hvor de dog snart blev *Uvenner* ved *Hedning-Apostelens Føde-By*, *Tarsos*, som *Tankred* havde *vundet* med *Æren*, men *Baldvin* tog fra ham med *List* og *Vold*, og blev derved saa *foragtet* i *Hoved-Leiren*, at han med 200 *Ryttere*, der endda kun *nødig* fulgte ham, besluttede at *æventyre* sig selv paa *Euphrats Bredder*. Her tog han nogle *Borge* fra *Tyrkerne*, og da den *Byzantinske Stat-Holder*, som havde *opkastet* sig til *Despot* i *Edessa*, men havde *Tyrkerne* paa *Halsen*, hørde, der var kommet En af de *uovervindelige Franker-Høvdinge* til *Egnen*, leiede han ham *strax* til sin *Liv-Vagt* med *Løfte* paa at *arve* *Despotiet* efter ham. *Baldvin* beed paa *Krogen*, men brød sig ikke om, at *Indbyggerne* snart slog den gamle *Despot* ihjel, da »*Arve-Parten*«, som vi veed, *trøstede* ham over meer end det, og saaledes blev han da *Despot* i *Edessa**), hvor han, ved at give *Tyrkerne* i *Mosul* Noget at *bestille*, og opholde *Korboga* hele tre *Uger* paa *Reisen* til *Antiochien*, vist nok gjorde *Kors-Dragerne* langt større *Tjeneste*, end om han var blevet hos dem og havde kanskee *tilsidst ærgret* *Livet* af *Tankred*, men uden dog derfor at have *mindste Krav* paa deres *Taknemmelighed* end sige paa *Thronen* ved den *hellige Grav*, hvor han kun, efter *Jerusalems* Indtagelse, i *Følge* med den anden *Afstikker*, *Boemund*, *aflagde* et *forneemt Besøg***).

Ved at vælge denne *Herre* til *Gotfreds* *Eftermand*, og det paa en *Throne*, der ene kunde bestaae ved *Begeistring* [Høimodighed] og *Opoffrelse*, maa Man vel sige, *Lehns-Mændene* høitidelig *indviede* *Riget* til *Undergang*, men, skøndt *Tankred* stod midt iblandt dem, syndes de dog, ham selv *iberegnet*, kun at have *Valget* mellem begge de *berømte Afstikkere*, og skøndt *Tankred* naturligvis *stemmede* paa *Boemund*, saa var det dog *aabenbar* ikke *Skæbnens Villie*, at han skulde være *Konge* i *Jerusalem*.

Det var nemlig *omtrent* paa samme *Tid*, som *Gotfred* * - * 214 døde, at *Boemund* blev *fanget* af *Tyrkerne**), og skøndt han *slap* fra dem, endte han dog *længe* før *Gotfreds* *Throne* igjen blev *ledig*, og det er høist *mærkeligt*, at hans sidste *Bedrift* ret *egenlig* var en *Skygge* af den *Første*.

Hvor *tilbøielige* vi imidlertid kunde være til, baade for den *Sags Skyld* og for meget *Andet*, at *overantvorde* [overlade] *Boemunds* sidste *Dage* til *Glemsel*, vil vor *historiske Samvittighed* dog ikke tillade os det, da *Samtidens Beretninger* soleklart vise, han endnu i sin *Skygge-Tid* gjorde en *Opsigt* i *Europa*, som saare faa *Høvdinge* i deres *høieste Glands*. Da han nemlig (omtrent 1104) i *Antiochien* fandt sig *indeklemmt* mellem *Tyrker* og *Byzantiner*, satte han *Tankred* i sit *Sted*, og *smuttede* forbi den *Byzantinske Flaade*, hjem til *Europa*, for, om *mueligt*, i *Spidsen* af en *Franke-Hær* at holde et *seierrigt Indtog* i *Konstantinopel*, og

saaledes endnu ei blot faae Bod for mange Tab, men see sin Ungdoms stolte Morgen-Drøm opfyldt. Ved denne Leilighed fortæller *Prindsessen*, som har skiænket dette *Boemunds* sidste Æventyr hele to Bøger af sin *Alexiade*, at den listige *Norman*, der selv lod udsprede, han var død, gjorde Reisen til *Korfu* som et *Liig* i Kiste, med al den *Sørge-Pragt*, der hørde til at gjøre *Byzantinerne* troskyldige, men at han saa var dumdristig nok til at lande paa *Korfu*, indstille sig for Befalings-Manden der, og bede ham melde Keiser *Alex*, at han var staaet op fra de Døde for at hjem søge Romer-Riget med Ild og Sværd og ei standse, før han stod seierrig midt i *Byzants***). Denne Ligkiste-Leg, som *Prindsessen* ansaae for en splinterny Opfindelse af *Boemund*, havde han imidlertid lært af sin berømte Fader, hvem han i det Hele ikke nær saameget lignede som efterlignede, og den døde *Hane*, som *Anna* siger, han tog med i Kisten, for at selve Lig-Lugten ei skulde fattes, var det eneste *Eiendommelige*, men gav rigtignok Tingen et saa naturligt Skin, at vi maae betragte det som et Varsel om den virkelige *Hel-Fart*, *Boemund* uvitterlig beredte sig til.

Hans [Boemunds] forvovne Plan var at bevæge Vester-Leden til et *Kors-Tog* mod *Byzantinerne*, og fra han satte sin Fod paa *Italiens* Grund afmaalede han derfor Keiser *Alex* med de sorteste Farver, ikke blot som en afgjort Tyrke-Ven, men som en forstokket *Hedning*, langt værre end *Tyrken*, og til Sandemænd havde han endeel *Byzantinske* Flygtninger, *—* 215 hvoriblandt En gav sig ud for *Søn* af Eiser *Romanos* *Diogenes*, der for nogle Aar siden med væbnet Haand havde stræbt at gjøre sin Arve-Ret gjældende, men var kommet til Kort*). Man seer strax, at *Boemund* vilde drage samme Fordeel af denne *Diogenes*, som hans Fader af *Mikkelen*, han førde med sig, men da *Prindsesse Anna* forsikkrer, at allerede han, der kort før *Kors-Toget* udgav sig for *Leo*, en Søn af *Romanos*, og gav *Alex* Nok at bestille, men blev dog tilsidst fanget og mistede Øinene, var en grov *Bedrager***), saa synes *Bedrageriet* med den *Boemundske* Keiser-Søn at have været ret haandgribeligt.

Uagtet nu *Boemund*, udrustet med den hellige Fader *Pavens* Fuldmagt og varme Anbefaling, valgde *Frankrig*, hvor *Urbans Kors-Præken* havde frugtet saa godt, til Middel-Punkt for Sin, og formælede sig desaarsag med Kong *Philips* Daatter *Constance*, saa havde han dog ogsaa Mod paa *England* og vilde selv fristet Lykken der; men *Henrik* Præstelærd, der helst vilde præke selv paa Øen, bad ham meget artig ingen Uleilighed [at] gjøre sig, da han snart selv kom over til *Normandiet* og kunde der have den Fornøjelse at tale i Mag med *Antiochiens* berømte Fyrste. Han maatte altsaa indskrænke sig til *Italien* og *Frankrig*, men der gjorde han ogsaa ganske overordenlig Lykke, som Man nok kan tænke, da han, efter *Prindsessens* nøiagtige Beskrivelse ***) , maa have været storladen som en Konge, bygt som en Kæmpe, smuk som en Apol, fiin som en Hof-Mand og veltalende som Faa, saa [at] naar han traadte frem for Høi-Altret i *Chartres* og skildrede, paa den ene Side, hvad han selv havde oplevet mellem *Maglegaard* og den hellige *Grav*, og, paa den anden Side, Pragten og Rigdommen, Hedenskabet og Feigheden i *Byzants*, da maatte han nødvendig, om just ikke hvad vi [vilde] kalde »begeistre« [»opflamme«] saa dog hvad al Verden kalder »fortrylle« baade Herrer og Damer. *Ordrik* udtrykker sig derfor meget rigtig, naar han siger, at denne *Præken*, som lovede *Kors-Dragerne* Guld og grønne Skove (*urbes et oppida ditissima* 1), opflammede [ophidsede] Tilhørerne saaledes, at de greb *—*—*—* 216 Korset og gav sig paa Vel til *Jerusalem*, som Man gaer til *Gildes**).

Saaledes høstede da *Boemund* i visse Maader al den Berømmelse, *Kors-Dragerne* havde fortjent, og han gjorde for saavidt klogt i at »optage sin Løn,« før Man opdagede, han var, skjøndt ingen »*Linie-Dandser*« som hans Svoger, saa dog en »*Afstikker*;« men slige fortryllende Skue-Spil høre immer til Dagens Orden i den fine Verden, saa, har Man intet *Kors-Tog* og ingen *Boemund* at beundre, da ikke blot nøies Man, som *Prindsessen* i *Maglegaard*, med et *Krigs-Puds* og en *Alex*, men finder disse endnu »guddommeligere« end Hine**), og Verdens-Historien gjør da, ved her at ændse det, kun en Undtagelse, fordi *Boemunds Kors-Tog* mod *Byzants*, ved Siden ad *Christenhedens* mod *Tyrkerne*, staaer i alle Maader som *Trylleriet* i Kongers Gaarde ved Siden ad *Begeistring* [Opsvinget] under aaben Himmel, to himmelvidt forskellige Ting, som Man dog, fra *Boemunds* Dage til Vores, kun alt for sædvanlig, baade i og udenfor *Kors-Togenes* Historie, har forvexlet og sammenblandet.

Med en Flaade, som *Prindsessen* ligner ved en svømmende Stad og finder det høist tilgiveligt at den *Byzantinske* Admiral, der skulde hindret Land-Gangen, betimelig dreiede af for, stak *Boemund* i Søen fra *Brindisi* (1107), og fulgte sin Faders Kiølvand til *Valona* og *Durazzo*, hvad netop var det Samme, som naar en aldrende Digter faaer det fortvivlede Indfald at omskrive sit bedste Ungdoms-Arbeide, for at gjøre Slutningen mere glimrende. Keiser *Alex*, der, siden *Robert* Viskard, den frygtelige *Age-Thor*, døde, var gammel vant til at betragte sig selv som den største Mand i Verden, men *Boemund* som »sin Næste«, havde naturligviis anstrænget sig for at berede ham en Modtagelse, der lod ham føle Majestætens Overlegenhed; men hvor tilsyneladende rolig han end løste sine Saaler af og satte sig tilbords, mens alle hans Hofmænd blegnede, da Løberen fra *Durazzo*, hvem Frygten gav *Hermes-Vinger*, styrtede aandeløs ind med de Ord: *Boemund* har gjort Land-Gang, saa betroer *Prindsessen* os dog, han var ikke selv fri for lidt indvendig Rystelse, og skjøndt han omsider rykkede i Marken, kom han dog ikke længer end til *Saloniki*, hvor han svedte hele Vinteren over at afrette sine Krystere til Kæmper***). Det saae ogsaa galt nok ud for *Kyri-Alex*, thi *—*—*—* 217 *Boemund* skal have havt el Følge af over 30000 raske Karle, hvoriblandt Endeel fra »*Thule*,« som han havde opsnappet og forloklet paa deres Valfart til *Maglegaard*, og det var ikke nok dermed, at Man nær aldrig havde faaet »Vor Frues Slør« i en af Hoved-Stadens Kirker, som hver Fredag skulde fare til Himmels, til at gjøre sin *Pligt*, men ved et af de mange Bede-Steder mellem *Konstantinopel* og *Salonik*, hvor Keiseren og *Keiserinden* holdt lovlig mange Rast-Dage, fandt Man et Par *Nid-Skrifter*, og det Ene under Keiserens eget Bord, som især løb ud paa,

at Fruentimmerne (som Telemak siger til sin Moder) skulde kiønt holde sig til Rok og Teen i Fruer-Buret og lade Mændene om Sværd og Skjold. Hvor et *Nidskrift*, som veed, det er fordømt til den for Papir utaalelige Straf at »kastet paa Baalet,« vover sig saa nær til Ilden, der maa nødvendig stikke »en Sammen-Rottelse« under, tænkte baade Keiseren og hans kloge Daatter; men om der virkelig var noget Sligt i Giære, eller det, som ved slige Leiligheder de 99 af 100 Gange, kun var blind Alarm, hvormed *Romer-Retten* straffede sig selv, kan vi af den hemmelighedsfulde Oplysning og korte Proces umuelig opdage*). Det er for Resten meget rimeligt, at *Boemund*, der, som *Prindsessen* bemærker, ingenlunde savnede Forbindelser i Keiserens Leir, ogsaa har havt sine Garn ude der, medens han syndes kun at have sine Tanker ved *Durazzo*, hvor han fandt haardnakket Modstand; men tænkte han, *Alex* lod sig enten lokke eller true til at gaee ham paa Klingen, da tog han mærkelig feil; thi at møde *Boemund* i aaben Mark, det, siger *Prindsessen*, havde hendes Fader *forlovet*, vist nok ikke, fordi han jo godt turde see *Normannen* under Øine, men fordi han fandt det ikke raadeligt at vove sig saa yderlig, eller komme den listige *Krabat* fornær. Langt heller begik han hvad blandt *Smaa-Folk* kaldes en *Skurke-Streg*, og spiliede *Boemund* falske Breve i Hænderne til hans Broder og alle de Ypperste i Leiren, hvori Keiseren takkede dem for deres Forræderi og opmuntrede dem til at blive det troe, og *Prindsessen* forsikrer, *Boemund* havde nær ladet sig narre til at mistænke og bryde over tvert med alle sine gode Venner**). Hvad *Prindsessen* derimod synes at have glemt over dette Mester-Stykke, er Virkningen af de Forberedelser, hun selv fortæller, Keiseren traf til *virkelig* at bestikke og forføre *Boemunds* Broder *Hvid* (*Guido*), som før havde ^{**}218 staaet i hans Tjeneste, med andre Flere, hvad *Ordrik* forsikrer os, ganske rigtig lykkedes og bragde, tilligemed *Hunger* og *Pest*, omsider *Boemund* i saa fortvivlet en Stilling, at han maatte bede om *Fred**). Vel tilstaaer *Prindsessen*, at Keiseren, ved at bønne ham, ogsaa kun gjorde en Dyd af en Nødvendighed, men dog har aldrig nogen navnkundig Ridder fra Vester-Leden kastet sig saaledes ikke blot i Støvet men i Skarnet for den *Byzantinske Sultan*, som den stolte *Boemund*, efter det meer end alenlange »*Klemme-Brev*,« *Prindsessen* triumpherende meddeler os; thi deri bekiender ikke blot *Robert* *Viskards Søn*, En af *Kors-Togets* Høvdinger, den ene Gang efter den anden, at »*Lehns-Mand*« og »*Træl*« er hip som hap, men forpligter sig ogsaa med de dyreste Eder til al den *Trældom*, en *Krigs-Mand*, der bliver ved sit *Hand-Værk*, kan vise, ja, endog til at bestride »*Tankred*« paa Liv og Død, hvis han ikke vil falde til Føie og slippe alle de Stæder, han har taget, og det Altsammen for at beholde *Antiochien*, som Keiseren ikke kan tage fra ham, forlenes med *Aleppo*, naar han selv kan vriste det fra *Tyrken*, og oppebære *tohundrede* *Guld-Stykker* (*Byzanter*) om Aaret**).

Man seer, det var paa den høie Tid, *Boemund* døde for Alvor, hvad ogsaa skal være skeet snart efter hans Hjemkomst til *Apulien****), og vi vil forlade ham med den snurrige Oplysning, at hans *Døbe-Navn* var *Markus*, saa *Boemund* var kun et Øge-Navn, hans Fader engang overborde i Spas gav ham, efter en *Jette* af det Navn, som en *Saga-Mand* fortalte Æventyr om, formodenlig *Stal-Broderen* til *Frakke* og *Stærk-Odder*, som *Saxo* kalder *Bemon* og *Islænderne* *Beimun* *Stor-Viking*).

Keiser *Alex* ansaae nu vist nok *Boemunds* Død for langt større *Vinding* end hele hans Liv, med al den *Trældom*, hvortil det saa omhyggelig var forpligtet; men desuagtet var han nu dog ikke fornøiet, uden han fik *Antiochien* med, hvortil han, der ei kunde forsvare hvad der laae ham langt nærmere, havde en besynderlig *Lyst*, og hvorpaa han, for sin *Medvirkning* til dens Erobring og for alle sine Fortjenester af *Kors-Dragerne*, ^{**}219 gjorde et endnu besynderligere *Krav**). Saadanne urimelige *Griller*, selv hos et langt bedre kronet *Hoved*, vilde imidlertid *Verdens-Historien* aldrig ændse, naar det ikke just havde været *Tankred*, *Alex* misundte hvad han i en Række af Aar ligesaa ædelmodig som tappert havde kæmpet for. Nu maae vi derimod føie *Prindsessen* i, med saamange andre *Mærkværdigheder* i hendes Faders Dage, ogsaa at omtale det *Budskab*, han sendte til *Tankred* som sin meensvorne *Træl*, der sad og gottede sig i *Mag*, sagde *Keiseren*, med hvad der havde kostet *Byzantinernes* *Blod* og *Sveed*. Da *Tankred* nu var »bindegal og formastelig« nok til at lee høit ad denne Keiserlige *Forelæsning*, og bad *Gesandterne* hilse hjemme, at han fra *Antiochiens* *Bjerg-Slot* saae ned paa *Byzantinerne*, som en *Jette* paa en *Flok Myrer*, og blæste ad den *Græske* *Ild*; see, da blev *Keiseren* naturligviis meget *vred* og lod sine »*Vældige*« kalde, for strax at udslette et saadant *Uhyre* af *Jorden*; men da de samtlig forestillede ham, det var dog bedst, førend Man rørde ved den *Stræng*, at høre hvad *Kongen* i *Jerusalem* og de andre *Latinske* *Herrer* i *Nabolaget* meende om det, da fandt dog *Keiseren*, der var *Mening* i den *Tale*, og skikkede *Butumit* med andre Flere og med en god *Slump* *Penge* til *Palæstina*, for at prøve, hvad *Priis* *Vedkommende* satte saavel paa *Keiserens* som paa *Tankreds* *Venskab*. Som sagt, saa gjort, og da *Erfaring* lærde, at de *Allesammen* gerne vilde have *Pengene*, men *Ingen* af dem [vilde] gjøre *Gavn* mod *Tankred*, lod *Keiseren* det beroe indtil videre**), og *Prindsessen* ymter ikke engang om, at *Døden*, for *Løn* eller *Bøn*, var saa artig at fælde den trodsige *Majestæts-Forbryder*, det er kun *Folker*, som melder *Tankreds* Død (1112) umiddelbar efter den mislykkede *Beleiring* af *Tyrus*, vi af *Prindsessen* høre, *Gesandterne*, der satte *Priis* paa hans *Hoved*, personlig bivaanede***). *Antiochien* fik *Keiseren* imidlertid ikke for det, og skiøndt *Boemunds* mandlige *Afkom* uddøde med hans *Søn* og *Navner*, nedarvedes *Fyrstendømmet* dog paa *Spinde-Siden* i hans *Æt*, til den *Ægyptiske* *Sultan* (1268) tog det fra *Boemund* den *Sjette*.

Med *Tankred* maa Man imidlertid sige, de ægte *Normanniske* *Helte* uddøde, thi *Robert* *Villumsen* havde alt i flere Aar været levende død i sin Broders *Henrik* *Præste-Lærds* ^{**}220 *Taarn*, og *Tankreds* *Frænde*, den seilivede *Kong* *Roger* paa *Sicilien* (til 1154), var vel en klog og lykkelig *Herre* og en dygtig *Krigs-Mand*, men ingen *Helt*.

Vi har nu ledsaget alle Kors-Togets Høvdinge til Graven undtagen Grev *Robert* den Yngre af Flandern og den gamle Grev *Raimund*, thi Afstikkerne Grev *Steffen* af *Blois* og *Hugo* Konge-Broder udelukke sig selv af deres Tal, og tænkte siden kun forgiæves at afstryge Skammen ved et Tog til *Bagdad* (1102), der skulde fordunkle[t] det til *Jerusalem*; thi det endtes alt i *Natolien* med den skammeligste Flugt og det fuldstændigste Nederlag, Man vel kiender*).

Robert af Flandern, *Korbogas* Rædsel, hvem *Tyrkerne* skal have kaldt Søn af St. Georg, blev ved sin Hjemkomst meer end kongelig modtaget og vandt den sjeldne Roes, at være ligesaa lydig en Søn af den hellige Kirke, som vældig Kæmpe under Korsets Banner, men han fik et sørgelig Endeligt, ved, i en af den franske Konges Hverdags-Feider, at styrte med Hesten i en Snevring, hvor han blev traadt ihjel af de Flygtninger han vilde standse**). Hans kiække Søn, *Baldvin*, kom alt i sin Ungdom ulykkelig af Dage i Normandiet, som han vilde hjælpe sin Frænde, *Robert* Galnings Søn, at tage fra den Engelske Kong *Henrik*, og med ham uddøde de gamle Flamske Grevers Hoved-Linie.

Hvad endelig gamle Grev *Raimund* angaaer, da vedblev han lige til sin Død (1105) at staae i et tvetydigt Lys for sine Samtidige, som altsaa er det historisk rette, vi maae see ham i, ladende det uafgjort, om Skylden var hans egen, eller han kun blev miskiendt, fordi han hørde til en ældre Slægt end den, han paa *Kors-Toget* skulde sammenvirke med. Prindsesse *Anna*, der har barbariseret hans Titel (Greve af *Sanct Giles*) til et Navn, fortæller at i hendes Øine fordunklede denne »*Sangiles*« alle de andre Korstogs-Ledere, som Solen Stjernerne, og det var ikke meer end billigt; thi han viiste Keiseren i *Byzants* en forbausende Hengivenhed, ikke blot ved at forære ham den »*hellige Landse*«, hvormed *Alex*, urimeligt nok, søgde ret at nagle *Normannen Boemund* til sit Kors, men ved at springe, naar han fløitede, saa Spørgsmaalet er kun, om han bragde hvad han ansaae for »den gode Sag« og Christenhedens Vel eller sin egen verdslige Begiærlighed dette store Offer? Det *-* 221 Sidste maatte naturligviis Verden troe, deels fordi den kun nødig troer paa *kloge* Folks *Ædelmodighed*, og deels fordi han virkelig, især ved paa Keiserens Vegne at ledsage »*Bagdads-Farnerne*« til deres Undergang og saa lade dem i Stikken, havde Skinnen imod sig. Paa den anden Side derimod vovede *Raimund* dog, baade ved denne Leilighed og ellers, saa tit og redebon sit Liv for *Kors-Banneret*, hjalp sine ubesindige Stal-Brødre ud af saa mange og store Forlegenheder og blev sit Løfte, af al Magt at bestride de Vantroer, saa tro til Døden, at det var ubilligt at mistænke ham for Falskhed, og naar Man da tager Omstændighederne i Betragtning, lader *Alt* hvad vi veed om ham sig bedst [dog vel] forklare til hans Fordeel. En klog gammel Mand maatte nemlig enten strax indsee, eller dog snart opdage, at baade ved Indtagelsen og Forsvaret af det hellige Land var den *Byzantinske* Keisers »*Gunst* og *Gaver*« af megen Vigtighed, og det maatte nødvendig falde *Raimund* langt lettere at lempe sig efter *Alex*, der i Grunden var bange for *Kors-Dragerne*, nøiedes med Skinnen og brød sig slet ikke om paa hvad Maade, Man opfyldte hans Ønsker, end at spændes med Bruus-Hovederne, som, trodsende paa deres Kraft, sædvanlig foragtede Klogskabs Raad og kunde slet ikke taale, at Nogen vilde foretrække en anden Vei til det fælles Maal end den, der hugede dem bedst. Sine fleste Dage, efter *Jerusalems* Indtagelse, tiibragde *Raimund* for Resten med Beleiringen af *Tripolis*, som han paa ingen Maade vilde opgive, men bygde sig, da den gik i Lang-Drag, den saakaldte »*Pillegrims-Borg*« paa *Libanon*, for altid at være ved Haanden, og her døde han, efter *Abulfedas* Beretning, saagodtsom kvalt af Røg ved en Ildebrand, han vilde slukke*). Først adskillige Aar efter hans Død overgav *Tripolis* sig, men forblev saa hos hans mandlige Arvinger til *Saladin* tog *Jerusalem*, og var siden forenet med *Antiochien*, indtil *Boemund* den Sjette mistede begge Dele.

Saaledes nedsank de Vældige i Skygge-Riget, som ikke blot rystede Jorden men reddede *Christenheden*, ikke blot udgiød Strømme af Blod, men blandede dem ogsaa til et mageløs stort og herligt Fost-Broderskab mellem de nye Folke-Færd, og det var intet Under, at *Kors-Togets* Helte misundte de *Trojanske* Sangerne, der lod dem leve med sig fra Slægt til Slægt; * 222 thi Krønikerne end sige Versene paa *Kloster-Latin* var kun ea maadelig Grav-Skrift og slet intet *Efter-Mæle*. Langt om længe stræbde vel *Tasso* at forevige dem i sit »*Befriede Jerusalem*«, men det har alt længe slaaet deres historiske Kyndinger, at *Homers* Helte ligne dem langt meer end *Tassos*, og hvad der desuden aldrig kommer i Folke-Munde, men føres kun i Pennen for velvillige Læsere, er intet *Efter-Mæle*, som enten fryder Helte eller vækker blandt deres Børn de slumrende Kæmper. Selv Middel-Alderens *Rim-Krøniker* og *Helte-Bøger*, som desuden kun befatte sig lidt med de *Første* Kors-Tog, er dets Helte meget for smaalige og trange, saa først naar *Iliaden*, frit oversat paa alle vore Tunge-Maal, afløser den »*Latinske Grammatik*« i vore Skoler og forklares med *Kors-Togets* Historie, da først faaer Dets Helte et værdigt *Mindes-Mærke* og *Grækernes* Høi-Sang sin rette Betydning. At Sligt maa synes de fleste Læsere urimeligt, til det virkelig begynder at skee, maa Skriveren finde sig i, men den billige Læser vil ogsaa finde sig i, at hvem der har Syn for Folkenes Vilkaar og Tidernes Sammenhæng beiler i sin Skrift til noget Større end Øieblikkets Bifald, og naar han seer, at *Grækerne*, som forgiæves stræbde at forekomme Middel-Alderen, har spaadomsviis besunget den, han da ogsaa med Pennen stræber at indskiærpe hvad der langt fra at være en ørkesløs Betragtning er en for alle kommende Slægter frugtbar Sandhed.

Ved at sammenligne *Kors-Toget* med *Iliaden* klarer det sig nemlig ret, at *Grækerne* kom for tidlig, thi deres *Helte-Digt* fattes aabenbar, hvad det dog ærlig fortjende: en tilsvarende »*Universal-Historisk*« Begivenhed, som »den *Trojanske Krig*«, der endog neppe kan kaldes »*historisk*«, jo ingenlunde er, medens *Kors-Toget*, der er en *Universal-Historisk* Begivenhed, ikke blot fattes et tilsvarende *Helte-Digt*, men savner hele det yndige, midt i Kampen rolige Anstrøg *Græker-Aanden* gav *Alt* hvad den skabde. Vi har før bemærket, at *Byzants* ogsaa tydelig nok viser os *Skyggen* af hvad *Grækerne* skulde været i Slægtens

Middel-Alder, og Keiser Alex er saa klar en Skygge af Folke-Lederen Agamemnon, at det ved første Øiekast ordenlig forbauser, og ved nærmere Betragtning giver os Nøglen til hans Løn-Kammer; thi hele Hemmeligheden ligger aabenbar deri, at han fødte Kald til at være *Sjælen* i *Kors-Toget* mod *Tyrkerne*, men manglede aldeles Kraften, hvad han vel ei kunde dølgge for sig selv, men 223 stræbde desivrigere at skjule for Verden, hvorved han nødvendig kom i en falsk Stilling baade til sig selv og til den hele Begivenhed. Men saa slemt det nu end var for ham, ærgerligt for *Kors-Dragerne* og sørgeligt for *Grækerne*, saa kan vi dog lettelig trøste os derover, da vi see, der var, trods alle de Hindringer *Grækernes* Afmagt og *Gothernes* Vildskab lagde i Veien, dog fundet Raad til et *Kors-Tog*, der gjorde sin Virkning og fortjener vor Beundring, og naar vi samle i Forestillingen, hvad Feiltrinnet adskilde, har vi Alt hvad vi kan ønske: Daaden, Digtet og Lys over det Menneskelige, der laae til Grund for begge Dele. Netop fordi den egenlige *Daads-Tid*, som *Middel-Alderen* naturligiis er, ikke var kommet i *Grækernes* gyldne Dage, men det følsomme, for Menneske-Livet klarøiede Folk længdes og stirrede efter den, just derfor udtrykke deres Helte-Digte den dybe Ahnelse deraf i hele sin Friskhed og blive derved saa prophetiske, at det ingenlunde er blot det store *Kors-Tog*, men hele »*Ridder-Tiden*,« der speiler sig i *Iliaden*, som begynder med en Vædde-Strid mellem *Olympierne* og ender med *Ridder-Spil* og *Fugle-Skydning* ved et Grav-Øl. Ikke blot for *Mod-Sætningens* Skyld, men ogsaa til Trøst for *Nyaars-Tiden*, der i Henseende til alt *Stor-Værk* har begyndt sin *Forfatter-Bane* som *Recensent*, er det høist mærkeligt, at *Odysseen* derimod begynder med *Hurlumhei* og en næsviis, opløben Dreng, men forbereder dog strax paa *Aandens* (Laertidens) Hjemkomst og slutter med aandelig Vidskabs (*Pallas Athenes*) Triumph og en smilende Udsigt til Verdens Ende, saa naar den Bog bliver indført i Skolen, ikke til at rives i Stykker og lappe Grammatikker med, men til at lære Svendene, hvordan *Athene* besøgte *Telemak*, da vil den udentvivil synes at gjøre Under-Værker, i det den fremlokke hvad den forudsiger.

Dog, skiøndt Pennen, der vil gaae Skjalden under Øine, umelig kan nægte ham den Fornøjelse at være Pege-Pind til saadanne Bøger, eller undlade det Ønske at voxe til Stav paa saadan en Bane, maa den dog ikke derover glemme sit Kald for Øieblikket: til som formindsket Maale-Stok at følge *Alfar-Veien* under Tidens Løb, og vender derfor tilbage til sin Pligt med den Bemærkning, at efter det store *Kors-Tog* løb *Alfar-Veien* fra hele *Vester-Leden* til *Jerusalem* og næsten altid * 224 over *Konstantinopel*, men derfra deeis giennem det blodrøde *Natolien*, deels over det sortladne Hav.

Nu her at holde Bog over alle de Reisende, gaaer ingenlunde an, og selv store Flokke maae nøies med at nævnes, men netop fordi der hverken var *Keisere* eller *Konger* med paa det *Første* *Kors-Tog*, uden forsaavidt Man vil sige, at *Kyri-Alax* var dog ogsaa med, er det mærkeligt at see, hvorlunde de kronede Hoveder, for at hamle op med *Ridderne*, maatte bekvemme sig til at træde i deres Fod-Spor.

De første Konger vi nu møde paa *Kors-Veien*, er, mærkeligt nok, dem fra *Danmark* og *Norge*, ret som til *Bekræftelse* paa, at *Kors-Toget* ganske rigtig var i *Nordens Aand*, saa det kun var ved et særdeles Uheld, den savnede sine visse Bud i *Leirene* ved *Antiochien* og *Jerusalem*. Efter *Albert* af *Aix*, der var *Kors-Toget* lige saa nær, som *Herodot* var *Perser-Krigen*, bestod dette Uheld i, at den *Danske Konge-Søn*, *Prinds Sven* (udentvivil den *Ubekjendte* paa den store *Viking-Snekke*) var blevet saa forsinket i *Konstantinopel*, at han kom ikke til *Nikæa*, før *Kors-Hæren* allerede var brudt op, og blev, underveis i dens Spor, med sin *Hjertens-Kiære* og 1500 Ryttere omringet, overvældet og nedsablet af *Tyrkerne**).

Kongerne fra *Norden*, der, saa snart som mueligt, ilede til den hellige Grav, da dens Befrielse rygtedes, var *Sven Æstridsens Søn*, *Erik Eiegod*, og *Haardraades Sønnesøns-Søn Sigurd Jorsalfar*; men da *Erik*, om han end naaede *Jerusalem* (1103), dog [der] ingen Opsigt gjorde, maae vi holde os til *Sigurd*, hvem *Folker* vel ikke nævner ved *Navn*, eller tæller blandt *Konger*, men betegner dog kiendelig og omtaler priselig nok. Han siger nemlig: nu (1110) førde vor Herre et Slags Folk til *Jaffa*, som kaldes »*de Norske*«, med *tresindstyve* Skibe, anført af en meget smuk *Unger-Svend*, som var *Broder* til *Kongen*, og da *Kong Baldvin* bad dem endelig tøve lidt og hjælpe ham mod *Tyrkerne*, da svarede de strax, at *derfor* var de *netop* kommet, saa de vilde gaae, hvor det skulde være, naar han bare vilde sørge for *Kosten*. Det fandt *Baldvin* ypperligt, og tænkte først paa *Ask[a]llon*, men bestemte sig dog tilsidst for *Sidon*, og skiøndt den *Babyloniske* Sultans Flaade laae i *Havnen* ved *Tyrus* og var ellers immer paa *Spil*, blev den dog reent forbluffet, da det rygtedes om »*de Norske*,« saa den rørde sig ikke ud af *Flekken***).

* * 225

Sidons Indtagelse, som virkelig blev Følgen, er nu vel Ingen af de største Begivenheder, men dog En af de Største, der kom til at føre *Navn* efter *Konger* i den Egn, og selv den *Historie-Skriver*, der ingen *Nord-Bo* er, maa det glæde, at see *Snorro Sturlesens* Beretning om den fjerneste Begivenhed, han omtaler, saa godt stadfæstet af et *Øien-Vidne*, at *Kong Baldvins* Kapellan endog giver os det samme *Tal* paa de *Norske Skibe*, som den *Islandske Lagmand**).

Det var, saavidt bekjendt, af egen Drift, at *Nordens Konger* besøgte det hellige Land, saa *Jyderne* skal endogsaa have tilbudt *Erik Eiegod* at give *Tredie-Delen* af deres Gods til de Fattige, naar han vilde blive hjemme**); men Sligt var kun Tilfældet med *Faa* af de høie Reisende, der i det Hele kun tog liden Deel i Tidens Begeistring, naturligiis fordi den galdt et større Rige og en højere Krone end Deres: *Kirke-Riget* nemlig, der truede med at opsluge [overgro] alle *Vestens Konge-Riger*, og den *tredobbelte Krone*, der aabenbar fordunklede alle de Enkelte.

Keiser *Henrik den Fjerde* lovede vel engang at gjøre et *Kors-Tog*, men hvad han lovede i sin Nød, havde han aldrig for Skik at holde, og vi skulde da ikke have nævnet det tomme Løfte, dersom det ikke var for at erindre [minde] om, at *Hildebrands* Modstander levede endnu adskillige Aar efter *Jerusalems* Indtagelse (til 1106), hvad i det Mindste vi, der skrive Historie, finde høist urimeligt. Naar Man nemlig ret har været inde i det *Første Kors-Togs* Historie, gaaer det En tildeels, som det sikkert gik *Robert af Flandern*, da han kom hjem og maatte føre Krig med *Henrik den Fjerde*: Man kan slet ikke finde sig i, at *Skrællinger*, Man fordum kiendte, ei er døde og borte for længe siden; thi at der kun er *fem* Aar fra Mødet i *Clermont* til Kong *Gotfreds* Død, det veed *Annalisterne* vel udenad paa deres *Fingre*, men Historie-Skriveren, hvem *Kors-Toget* giver meer at bestille end et heelt Aarhundredes Bedrift, maa ordenlig samle sine Tanker, for at blive sikker paa, at Tiden var saa kort og syndes kun lang, fordi der *skedte* Saameget og *skedte* Mirakler.

Prædikanten under aaben Himmel, Pave *Urban* den Anden, var imidlertid ganske rigtig død, kun *fire* Dage efter *Jerusalems* Indtagelse, og den Kardinal *Regner* (*Rainer*), som, under ^{*}₂ ^{*}₂ 226 Navn af *Paskal* den Anden, fulgde ham paa Thronen, havde vel, efter *Hildebrands* Dom, været ham en *god Tjener*, men var derfor ogsaa en *daarlig Herre*, der hverken forstod at benytte sig af den Glands, det store *Kors-Tog* kastede paa Kirke-Riget, eller havde engang rigtig Mod til at forfægte Dets Ære. Han skulde derfor slet ikke nævnes, naar ikke hans Strid med *Keiser Henrik* den Femte i *Tydskland* havde gjort saa umaadelig Opsigt over hele *Europa*, at selv *Kyri-Alax* bevidnede ham sin inderlige Deeltagelse, og tilbød sig ædelmodig at tage *Rom* og den hellige Stol under sine Vinger*).

Det var den gamle Trætte om »*Ring* og *Staven*,« som *Henrik*, skiøndt han paa *Kirkens* Vegne havde gjort Oprør mod sin egen *Fader*, dog, saasomt han fik Magten, ikke blot oprippede, men gav en ny Vending, ved at overtale *Paven* til et meget billigt Forlig og derpaa ei blot bryde det, men *bogstavelig* tage *Hans Hellighed* ved Vinge-Benet midt i *Peters-Kirken* og kue ham til at underskrive hvad han behagede **). Dette vakde naturligviis dyb Harme i hele Vester-Leden, og selv i *Tydskland*, hvor Man ellers fandt det rimeligt nok, at *Paven* skulde fire for *Keiseren*, bidrog det, med *Henriks* andre Volds-Giærninger, til at gjøre ham Helvede hedt, saa han dog omsider maatte opgive den saakaldte »Halvhundredaars-Krig« med *Kirke-Riget*, og slutte Freden i *Worms* (1122), hvorved han gav Afkald paa »*Ring* og *Staven*,« men fik dog Lov til at have lidt *Indflydelse* paa *Bispers* og *Abbeders* Valg og, forsaavidt de skulde nyde nogen »*Kongelige Rettigheder*,« da ved »*et Septer*« at forlene dem dermed***).

Stort dybere kan vi nu vel ikke her indlade os i denne udviklede Sag, der *kun* gjælder *Tydskland*, hvis »*Keiser-Ret*« selv de *Indfødte* har havt ondt ved at forklare og end værre ved at nyde, men har Man, som Læser, ærgret sig tilgavns over selv at skulle giætte hvad det egenlig er, *Skriveren* byder os at lægge Mærke til, da beyrder Man dog heller Læseren med en unødvendig Oplysning, end Man udsætter sig for at sammenlignes med *Keiser-Retten*.

Naar nemlig *Hans Keiserlige Majestæt* i *Tydskland* haardnakket paastod *Ret* til at forlene *Bisper* og *Abbeder* med »*Ring* og *Staven*,« som fra *Arilds-Tid* var de »*Kirkelige*« ^{*}₂ ^{*}₂ 227 *Sindbilleder* paa den høieste *Geistlige* Værdighed, da var det ganske rigtig sluttet, at han maatte indbilde sig, han var »*Chri-*

sti Statholder« i *Tydskland* og kunde uddele »*Aandens Gaver*« til hvem han vilde, hvad Man ei engang, som *Paven* i *Rom*, behøvede at være hans *Med-Beiler* til »*Statholder-Skabet*« for at finde oprørende. Det, efter *Omstændighederne*, høist billige Forlig, som *Paskal* nu »ublokket« sluttede med *Henrik*, men fik saa skammelig betalt, var, at han skulde holde sine *Fingre* fra *Bisper* og *Abbeder*, men de igjen deres fra *Vaaben*, *Mynt*, *Told* og al anden *Kongelig Rettighed* og verdslig *Bestilling*. Saaledes at indskrænkes til »*Kirker* og *Klostre*« og nøies med »*Tiende* og *Offer*« og lidt »*Mensal-Gods*«, fandt imidlertid de fleste *Tydske* *Bisper* og *Abbeder* var ikke blot kiedsommeligt men uforvarsligt, baade for dem og deres *Efter-Mænd*, saa de raadte selv *Keiseren* fra at beseigle det Forlig, hvorimod *Freden* til *Worms* var dem vel tilpas, da de gerne vilde være lidt mere uafhængige af *Keiseren* og bevare et godt *Skin*, naar det kunde skee paa taalelige *Vilkaar*.

Det var *Franskmanden Guido*, en *Greve-Søn* fra *Burgund*, i Slægt med de *Store*, der, som Pave *Calixt* den Anden, hittede paa denne *Middel-Vei* (*juste-milieu*), eller rettere, fik anvendt paa *Tydskland* hvad alt længe gjaldt i *Frankrig*, og det Vigtigste ved *Freden* i *Worms* var aabenbar, at Kongen i *Tydskland* dermed *erkiendte* *Kirke-Riget* for en *uafhængig Magt*, hvis *Høvding*, *Paven* i *Rom*, da umuelig kunde være *hans* *Stat-Holder*.

Mærkværdigere end alt Dette er imidlertid den *Ligegyldighed* for *Tyrke-Krigen* og den hellige *Grav*, som synes at have været arvelig hos *Paverne* lige fra *Urban* den Anden til *Eugen* den Tredie i Midten af *Aarhundredet*; thi langt fra selv at holde *Indtog* i *Jerusalem*, hvad, efter al *Rimelighed*, maatte været enhver *nyvalgt Paves* første Omsorg, synes de aldeles at have tabt *Kirke-Rigets* *Hoved-Stad* og *Glimmer* i *Øster-Leden* (aldeles) af Sigte, til *Edessas* *Fald* og *fuldkomne Forstyrrelse* af *Tyrkerne* forfærdede baade *Paven* og *Tiden*, som et *Drømme-Syn*, saa Kong *Ludvig* den *Syvende* i *Frankrig* og *Keiser Konrad* den Anden i *Tydskland* med talrige *Hære* foer op i *Søvne* og efterabede (1147-48) »det *Store*« *Kors-Tog*.

Hvor ubændig nu især den *Tydske* *Hær* skabde sig i fremmede Lande; hvor aabenbar *Sønne-Sønnen* af *Alex*, *Tyrke-Vennen* 228 *Manuel Comnen*, gik paa *Ræve-Kløer*; hvordan begge de stolte *Hære*, den *Tydske* alene efter *Byzantinernes* *Optælling* over 90000 *Mand*, svandt i *Natolien* som *Dugg* for *Soel*, og hvilken *Stads*

de høie Herrer desuagtet gjorde i *Jerusalem*; alt Dette finder Man udførlig beskrevet baade paa *Græsk* og *Latin**), men da hele Udfaldet var en hovedløs Beleiring af *Damask*, som Man løb fra, siges det meget bedre med faa Ord, at her er *ingen Begivenhed* at fortælle, men kun uhyre Daarskab at beklage. Hvorledes *Konrad* og *Ludvig*, *Manuel* og *Kolonisterne*, *Paven* og *Togets* berømte Prophet, den *hellige Bernhard*, *deelde* Skylden, kan Enhver selv slutte sig til, thi de skiød den naturligviis paa hinanden, og den eneste vigtig(st)e Følge var da, at *Moder-Landet* saa godt som opgav *Kolonien*, og at *Jerusalem* endnu før *Rigets* første Jubel-Aar, paa ny faldt i de *Vantroes* Hænder.

For imidlertid at forstaae *Undergangs-Kampen*, maae vi kaste et Blik paa *Grav-Rigets* korte Historie, der, med alle sine store Brøst, dog, som det Eneste i sit Slags, altid maa findes mærkværdigt.

Ved *Gotfreds* Død (1100) var *Riget* ret egenlig indskrænket til *Graven*, thi baade *Antiochien* og *Edessa* laae baade for langt fra *Haanden* og var meget for selvstændige til at regne[s] paa, og *Jaffa*, *Rigets* eneste Sø-Stad med en daarlig Havn, var kun vigtig som *Færge-Sted* mellem *Graven* og de *Levedes* Land. Naar Man derhos betænker, at *Jerusalem* var saa godt som øde for *Indbyggere*, da kan Man ikke vel tænke sig et fuldkomnere *Skygge-Rige* (*Hades*) paa *Jorden*, end *Gotfreds* var, som kun befolkedes engang om *Aaret* ved *Paaske-Tider*, naar *Pillegrimmene* som *Giengangere* mylrede omkring den *hellige Grav*, for, naar *Lamperne* *Paaske-Aften* tændtes af dem selv, at see *Verdens* Lys paa ny, og derpaa, badede i *Jordans* Flod, at vende tilbage til deres forrige Liv og *Idrætter*. Da derfor i *Kong Baldvins* første Aar, *Kirke-Lamperne* om *Graven* ei til rette Tid vilde gjøre deres Pligt, blev *Rigets* Udsigter virkelig saa mørke, at vi maae finde den almindelige *Fortvivelse*, et *Øien-Vidne* skildrer, meget naturlig, og uagtet *Paaske-Morgen* dengang bragde *Fryde-Sang* for *Nattens* Graad, var det dog et meget ulykkeligt Varsel for *Rigets* Bestandighed**).

* *
-- 229

Skløndt vi nemlig i vor *gasoplyste* Tid knap kan bare os for at smile ad *Lampe-Mirakelet* i *Grav-Kirken*, saa hængde [hang] det dog aabenbar saa nøie sammen med *Pillegrims-Fartens* hele glimrende *Blændværk*, at *Rigets* Skæbne beroede derpaa*), og det Stød, *Troen* nødvendig fik hiin sørgelige *Paaske-Aften*, forvandt den vist aldrig meer, saa *Udeblivelsen* af det aarlige *Mirakel* ved den *hellige Grav* (1101) er virkelig en *Slags Stats-Begivenhed*, der ventelig har havt sin naturlige Grund i den *Uenighed* mellem *Præsterne* (de *Gamle* og de *Nye*, de *Græske* og *Latinske*), som *Folker* ved denne *Leilighed* ogsaa ganske rigtig ymter om.

Næste Aar indtraf en ny *Ulykke*, der for *Øieblikket* let kunde havt langt farligere Følger, men var dog nok *Riget* til mere *Gavn* end *Skade*. Den kongelige *Vove-Hals*, som vel er *Baldvins* rette Titel, mødte nemlig med nogle hundrede *Riddere*, mest *Levning* af »*Bagdads-Farerne*«, vi før nævnede, den *Ægyptiske* Hær ved *Askalon*, hvor den regelmæssig hvert Aar pleiede at indfinde sig, og *Baldvin*, der denne Gang havde forsmaaet at føre »det ægte« *Kors* med sig i *Marken*, maatte ikke blot med fyrretive *Riddere* flygte til *Rama*, men igjen stjæle sig derfra som en *Tyv* om *Natten*, og flere Dage vanke fredløs omkring mellem *Bjergene*, for ei at dele *Skæbne* med *Steffen* af *Blois* og hans andre *Stal-Brødre*, der sprang over *Klingen*. Dette skaffede vel *Kongen* endeel *Uleilighed* og *Efter-Tale*, men reddede »det ægte« *Kors*es *Ære*, der øiensynlig stod paa *Spil* og var dog *Rigets* *Helligdom* (*Palladium*), ligesom *Lampe-Skinnet* i *Grav-Kirken* var dets *Glands***). Tænker Man blot disse to Ting bort: *Korset*, de *Vantroes* *Skræk*, og *Himmel-Lysningen*, de *Troendes* *Paaske-Glæde*, da forholder *Grav-Rigets* Historie sig aabenbar til *Kors-Rigets*, som et *urimeligt* *Optrin* af det daglige Liv til et mageløst *Æventyr*, og hvor *urimeligt* end det *Forunderlige* kan synes os, saa er dog den *blotte* *Urimelighed* Noget, vi slet ikke forundre men ærgre og kiede os over.

Da *Lamperne* imidlertid dog næste *Paaske-Morgen* stræbte at indhente det *Forsømte* og siden tændte sig betimelig hvert Aar, og da det ægte *Kors* beskiæmmede *Kongen* og stod sin *Prøve*, hvergang han førde det i *Marken*, saa blev hans *Regiering* virkelig et *Efter-Skin* af *Kors-Togets* Dage, ligesom han * * 230 selv og *Største-Delen* af hans *Lehns-Mænd* og *Riddere* var en *Levning* af dets *Kæmper*. Mandig sloges han hardtad aarlig med *Ægypterne* ved *Askalon*, idelig smaahuggedes han med *Emirerne* i *Damask* og *Aleppo*, stundum gik han endog over *Euphrat* til *Edessas* *Forsvar*, een Gang giennemstreifede han *Ørken* ved *Sinai* og badede sig i det *Røde Hav*, og han var tilsidst paa *Vei* til at hiemsøge den *Babyloniske* *Sultan*, da han døde (1118) af en *Ret Fisk*, hans *Riddere* med deres *Landser* havde stanget til ham i *Nilen**). Naar Man seer alle disse *Vove-Stykker* giennem atten Aar (1100-18) udførte med en *Haand-Fuld* *Kæmper*, mellem *Tyrker* og *Araber* i *Tusind-Tal*, medens *Baldvin* paa samme Tid beleirer og indtager *Sidon* ved *Normændenes*, *Akre*, *Tripolis* og alle *Sø-Stæderne*, paa *Askalon* og *Tyrus* nær, ved *Genuesernes* *Hjælp*, da mødes virkelig for vore *Øine* *Ridder-Livet* som den nedgaaende og *Borger-Livet* som den opgaaende *Soel* i et underligt *Tus-Mørke*: paa een Gang den gamle *Dags* *Grav* og den *Nyes* *Vugge*, kun latterligt for *Daaren*, der indbilder sig, at *uden Dag-Brækning* vilde vi faaet meget bedre *Soel-Skin*, uden al den *Giæring* var *Vinen* bleven klarere, kort sagt: havde *Forsynet* blot spurgt ham til *Raads*, skulde *Menneske-Slægten* ypperlig sprunget hele *Middel-Alderen*, ligesom vore unge *Oldinger* har sprunget *Manddommen* over.

Ogsaa *Baldvin* døde barnløs, thi vel giftede han sig paa sine gamle Dage med *Ædle*, *Enken* baade efter *Kong Knud* den *Hellige* i *Danmark* og efter *Robert* *Viskards* *Broder*, *Hertug Roger* paa *Sicilien*, saa denne *Robert Frisers* *Daatter* blev nu anden Gang *Dronning* og det i *Jerusalem*; men deels maa hun ogsaa dengang (1118)1 været lidt til *Alders*, og deels sagde Man, det var kun for *Grunernes* *Skyld*, *Baldvin* beilede til hende**). Han forskiød hende ogsaa virkelig igjen, *Aaret* før sin *Død*, og er *Vilhelm* *Tyrier* efterretligere i

denne Sag end ellers sædvanlig, da brød han med det Samme det høitidelige Løfte paa *Jerusalems* Krone, han havde givet hendes Søn, Kong *Roger* paa *Sicilien*, og det, siger *Vilhelm*, var sikkert Grunden til, at de *Sicilianske* *-* 231 Normanner, der bedst kunde staaet Grav-Riget bi, ei lædskede det med en Drik Vand*).

Nu fik da *Baldvin* sin Navner og Frænde, hidtil Greve af *Edessa*, til Eftermand, og samme Aar stiftede *Hugo* Hedning (*de payens *dolgoeO* de paganis*) selv *Niende* den saakaldte »*Geistlige Ridder-Orden*«, der under Navn af »*Tempel-Herrernes*«, er blevet langt mere berømt og beklaget, maaskee ogsaa værre berygtet og behandlet, end den fortjende. Til Med-Beiler havde denne Orden ligefra Begyndelsen »*Johannitterne*« (siden af deres Sæde kaldt *Rhodier* og *Malthesere*), og fik siden, ved *Akres* Beleiring, en Efterligner i den »*Tydske Orden*«, der tidlig fandt sin Løn i *Preusen* og nys sin Grav i *Tydskland*; men her kan vi ei sige stort mere om disse Ridder-Ordener i det Hele og om »*Tempel-Herrerne*« især, end at den selvgjorte og paatagne Begeistring [Luehede] er ligesaa *uægte*, om end ikke slet saa tom og latterlig, i *Ridder-Standen* som i *Digter-Laget*, saa hvem der indbilder sig, at enten *Gotfred* eller *Tankred* stod op igien i dem, har enten ingen Forestilling om Kors-Kæmperne, eller vil finde sig artig bedraget. Forestiller Man sig derimod *Johannitterne*, under Navn af *Hospitals-Riddere* ligegamle med Riget, som en *Skygge* af *Gotfred*, og *Tempel-Herrerne* som *Baldvin* den *Førstes* *Gienfærd*, Hine som Grav-Rigets *Liv-Vagt*, og Disse som Dets *Leie-Tropper* i Moder-Landets Sold, da vil Man finde saavel *Johannitternes* Mathed som *Tempel-Herrernes* Lumpenhed i sin Orden, og Rigets Undergang omhyggelig forberedt, medens Man i *Europa* tænkte, hvad i vort Sprog er blevet en staaende Tale-Maade, »at den *hellige Grav* var vel forvart.«

Da *Baldvin* den *Anden*, meer sin Formands Abekat end Efterligner, besteg Thronen, havde den *Babyloniske* Sultan (i *Ægypten*) tabt sin Frygtelighed; men da Alting i Grav-Riget var efter en meget formindsket Maale-Stok, stod det endnu mere Fare for *Smaa-Djævlene* i *Syrien*, som havde den store Fordeel immer at være ved Haanden, og det var især to *Turkmanner* af Orthoks *Æt*, *Algazi* og hans Brodersøn *Balak*, der nu regierede deres Tid. *Algazi* blev især navnkundig ved en *glimrende* Seier over *Antiochierne* (1119), der, selv efter *Folkers* Beretning, knap kostede ham tyve Mand, skjøndt 7000 Christne beed i Græsset, og deriblandt *Tankreds* * 232 Sysler-Søn, *Roger*, en drabelig Kæmpe, men i alle Maader en Galfrands, der efter *Tankreds* Død var Formynder for den unge *Boemund**). *Balak* blev imidlertid endnu mere berømt ved at fange ikke blot Grev *Goslin* af *Edessa* men Kong *Baldvin* selv (1123), hvorved han dog ingen Skade gjorde Grav-Riget, thi netop mens Kongen sad i Fængsel (1124), fældte den undslupne *Goslin* *Balak*, og Rigs-Forstanderen, *Vilhelm Buris*, indtog, med *Venetianernes* kraftige Understøttelse, *Tyrus*, som hidtil havde trodset**).

Hermed slutter *Folker*, *Baldvin* den *Førstes* Capellan og Følge-Svend paa det *Store Kors-Tog*, sin Fortælling, og vel var *Tyrus* ikke bogstavelig den sidste Erobring Grav-Riget gjorde, thi *Askalon* blev taget længe derefter, men det var dog den sidste *Udvidelse*, Riget fik, før *Edessa* faldt og det Hele øiensynlig gik Krebs-Gang, som dets meget uforskyldt berømte Historiograph, den titnævnte *Tyriske* *Ærkebisp*, ei blot bevidner men beviser. Dette er nemlig Alt, hvad han gjør godt, thi om det *Store Kors-Tog* og hele Daads-Tiden er han aldeles uefterrettelig, og han holder just op, hvor vi ønskede, han skulde begyndt, saa vi kunde faaet bedre Beskeed om Dommedags-Slaget ved den *Galilæiske Sø* og *Jerusalems* Fald. Maaskee er han bedre undskyldt for hvad vi fattes end for hvad vi finde hos ham, thi de Lærde tvistes endnu om, hvor længe han levede, men han maa dog ligefuldt, istedenfor, som hidtil, at foretrækkes, saa godt som overspringes i enhver forsvarlig Kors-Togs-Historie. Uagtet derfor en *Nordisk* Historie-Skriver har ondt ved at fatte den Tanke-Gang, at *Kemalleddin* fra det *Trettende* og *Abulfeda* fra det *Fjortende* Aarhundrede, blot fordi de var *Musel-Mænd*, skulde være bedre Hjemmel i det *Ellevte* og *Tolvte* Aarhundredes Historie, end *samtidige* *Christne*, for største Delen *Øien-Vidner*; saa indrømmer han dog strax, at *Saladins* Haand-Skriver og Ledsager, *Bohadin*, er meget vigtigere end den *Tyriske* *Ærke-Bisp*; thi *Saladin* er aabenbar Kors-Kæmpernes Arving og Eftermand i *Grav-Riget*, som han forenede med *Ægypten*, den ældgamle *Under-Verden*, hvortil det naturhistorisk hørde. Ligesom da *Edessas* Fald var et For-Varsel *-* 233 om *Jerusalems*, saaledes er Paastyret i *Syrien* baade af *Al-Gazi* og *Balak*, Tuhoktkin og *Aksonkar*, *Zuenki* og *Nureddin*, kun at betragte som en Hurlum-Hei af Snap-Hanerne og For-Travet, der bebudede *Halvmaane-Fylkingen*, hvormed *Saladin* efterabede det *Store Kors-Tog*.

Læsere maa ingenlunde troe, at Skriveren med beraad Hu vovede at vælge saa krænkende et Udtryk om den *store Saladin*, for hvis Ridderlige Høihed, trods selve *Tempel-Herrernes* end sige da saadanne taabelige Sværmere, som *Gotfreds* og *Tankreds*, vi ikke blot har meget Sort paa Hvidt, men »*Nathan den Vises*« (altsaa ogsaa *Moses Mendelsohns*)¹ Høiesterets-Dom, nei, det faldt ham af Pennen i et ubevogtet Øieblik, men forsvarede sig saa haardnakket mod Stregen, der vilde skjult Skammen, at han blev nødt til at lade det staae og trøste sig med, det gaaer maaskee den betænksomme Læser ikke et Haar bedre.

Det er nemlig soleklart, at hverken *Seldschuker*, *Turkmanner* eller Nogen af alle *Tyrke-Troppene* havde mindste Ahnelse om, at de skulde gjøre Eet i det virkelige Liv, fordi de alle velsignede *Mahomed* og forgudede *Alkoranen*, førend de i *Syrien*, hvor de, snart som Venner og snart som Fiender, daglig omgikkes de *Christne*, bemærkede, at hvor nærige og splidagtige de [disse] end var, kunde dog den Korsfæstedes Navn og Hans Tjeneres Ord vidunderlig forene dem paa Kampens Dag og skaffede dem som oftest Seier. Herved gik der først efterhaanden en Smule Lys op for dem over *Troens* og *Koranens* rette Brug, og den første Efterligning finde vi ved *Antiochenernes* fuldstændige Nederlag, thi da, siger *Kemalleddin*, lod *Il-Gazi*

eller *Al-Gazi* sin veltalende Kadi, *Abufadl*, gennemride Fylkingen, med en Landse i sin høire Haand, og opflamme Hæren til Kamp for *Allah* og *Propheten*, hvad vel først vakde *Skogger-Latter* hos de raa Kompaner men persede dog tilsidst *Taarer* af deres Øine og gav *Al-Gazi* vundet *Spil**). Fra den Tid begynde de *Syriske* Muselmænd virkelig ogsaa saa smaat at gjøre fælles Sag i Prophetens Navn, men det gaar naturligviis langsomt og lykkes kun daarligt, fordi den personlige Fordeel virker langt stærkere end det fælles Hjerne-Spind, der vel giver Menig-Mand lidt høiere Sving, da det unægtelig er mere opløftende at kæmpe for *Allah* og *^{*} 234 *Propheten* end for *Balak* og *Al-Gazi*, men er kun et *Krigs-Puds* af *Disse*, der blive [blev] ved at kæmpe for sig selv og begeistres [sværmede] da kun for deres egen gode Fornuft og Forstand. I det *Attende* Aarhundrede nu, da Man almindelig slet intet Begreb havde om en ægttere og høiere *religjøs Begeistring* [gudeligt Sværmeri] end denne [dette] *Kurdiske* paa anden Haand, med Lidt bag Øret, [da] fandt man den [det] naturligviis i sin høieste Glands hos *Saladin*, der baade brugde den [det] klogt og stræbde, ligesom *Fredrik den Eneste*, at udbrede et Skin af Høimodighed og andre christelige Dyder over sin blodige og I Grunden aldeles *Tyrkiske* Bane. Vi derimod, som vel finde, at Noget er bedre end Intet, og et godt Skin allerede store Ting I *Tyrkiet*, men at Begeistringens [Sværmeriet] paa anden Haand dog altid forudsætter En [et] fra første Haand, hvormed den [det] slet ingen Sammenligning taaler, vi gjør vist *Saladin* al den Ære, han kan beholde, naar vi sige: han »*efterabede*« ret smukt *ikke* Tempel-Herrerne men Kors-Togets virkelige Helte.

For nu imidlertid at slippe vel fra denne Udskeielse og komme rigtig til *Saladin*, maae vi lægge Mærke til, at efter *Baldvin* den *Anden*, kom den gamle Grev *Folke* (*Fulco*) af Anjou (1131), som havde ægtet hans Daatter *Melisende*, og kort før havde *Mosul* i *Zenki*, Latinernes *Sangvinus*, faaet en Hersker, som blev Grav-Rigets Skræk og *Edessas* Ulykke. Denne *Zenki* havde alt under *Baldvin* udmærket sig mod de Christne paa et Islamitisk Tog til *Syrien*, vandt fast Fod der ved at bemægtige sig *Aleppo* og havde (1137) den Fornøielse at slagte Grav-Rigets Fod-Folk som Faar, da *Tempel-Herrerne* og de andre Riddere, med Kong *Folke* i Spidsen, som feige Flygtninger lod dem i Stikken*).

Hvad denne Gang frelste *Jerusalem* var deels en Hob Pillegrimmes betimelige Ankomst, og deels den *Byzantinske* Keisers uventede Besøg, som vi, især for Sjeldenhedens Skyld, et Øieblik maae dvæle ved.

Kyri-Alex, der, efter 37 Aars Regiering døde samme Aar som *Baldvin* den *Første*, havde vel idelig fornyet sine Fordringer paa *Antiochien*, men havde dog aldrig for Alvor stræbt at gjøre dem giældende. Hans Søn og Eftermand, *Johannes*, derimod, som for sin udmærkede Hæslighed fik et smukt Øgenavn (*Kalo-Joannes*), og haabede, ved Immer at *^{*}235 leve paa Feldt-Fod omsider at blive en Helt, han hjem søgte nu (1137) *Syrien*, til lige Skræk for *Christne* og *Muselmænd*, med en utallig Hær, og leirede sig ved *Antiochien*. *Boemunds* Søn og Navner havde alt for en Deel Aar siden, i sin blomstrende Ungdom, sat Livet til, og *Raimund* af *Poitou*, gift med hans Daatter *Constance*, saae ingen anden Udvei end at falde til Føie, sværge *Byzantineren* Troskabs-Eed og love ham *Antuiochien* for *Aleppo* og nogle andre Stæder, som dog først skulde fratages Musel-Mændene. Følgen heraf var et *Syrisk* Feldt-Tog næste Sommer, der i Begyndelsen indjog *Zenki* saadan en Skræk, at Historie-Skriveren *Kemaleddins Olde-Fader* maatte over Hals og Hoved fare til *Bagdad* med Bøn om hurtig og klækkelig Undsætning; men før Hjelpen kom, var dog Faren forsvundet; thi naar en By, som Tilfældet var med *Aleppo*, vovede at gjøre haardnakket Modstand, blev *Kalo-Joannes* snart saa vreed, at han gik til en Anden, og saavel Fyrst *Raimund* som Grev *Goslin* den Yngre af *Edessa* havde meget mere Lyst til at spille i Brættet, end at kiæmpe for *Byzantineren*, ja, de skal endog have spillet under Dække med *Zenki*, saa Keiseren maatte reise hjem med uforrettet Sag. Vel kom han nogle Aar efter (1142) igien, men kun til en lille Forskrækkelse for *Raimund* og *Goslin*, hvis Finter han godt havde mærket, og da *Antiochien*, skiøndt under mange Komplimenter, lukkede sine Porte for ham, truede han vel med at komme tredie Gang for ramme Alvor, men hørde aldrig Giøgen meer; thi i *Kilikien*, hvor han havde opslaaet sin Vinter-Leir, kom han paa Jagten af Van-Vare til at saare sig med en forgiftet Piil og deraf døde han*).

Mod *Byzantineren* havde Spille-Fuglene *Raimund* og *Goslin* gjort fælles Sag, men for *Zenki* lod de hver hytte sig, om han kunde, og *Goslin*, som ikke fandt det morsomt at boe i *Edessa*, lod ogsaa den skiøtte sig selv, saa det faldt *Zenki* let at overrumple og indtage en Stad, der i henved halvtredsindstyve Aar havde trodset de største Hære og mangen haardnakket Beleiring. Saasnart Rygtet om Stadens Nød kom til *Jerusalem*, gjorde vel Dronning *Melisende*, som sin Søns Formyndereske, Anstalt til Undsætning, men det var bagefter, og skiøndt Grev *Goslin* siden engang (1146) stjal sig ind i Byen, tjende det kun til at foraarsage et nyt Blodbad og Stadens *^{*} 236 fuldkomne Ødelæggelse af *Zenkis* frygtelig Søn *Nureddin**).

Denne Jobs-Post kom naturligviis snart og ad mange Veie til Moder-Landet, men den »levende Røst«, som bragde den til *Frankrig* og fandt tusindfold Gienlyd, var Biskop *Gotfreds* fra *Langres*, hvis *Jule-Præken* (1145) om *Edessa* og den *hellige* Grav gjorde saa stærkt et Indtryk paa Kong *Ludvig* den *Syvende*, der gjerne med Sværdet vilde afsone sine mange grove Synder, at han strax havde ladet sig korse, hvis ikke hans Baroner havde sat sig imod det og paastaaet, at Man først maatte høre hvad *Oraklet*, den *hellige Bernhard* fra *Clairvaux* (i Champagne), sagde. *Bernhard*, som strax blev hentet, vilde imidlertid hverken sige fra eller til, før det *Apostoliske* Sæde, som hele *Christenhedens* store Oruakel, var raadspurgt, og først da Pave *Eugen* havde udstædt en almindelig Opfordring til et nyt Kors-Tog, da traadte *Bernhard* frem paa den store Forsamling ved *Vezelai*, en lille By i *Morvan* (Nivernois), pyntede Koungen og Dronningen, Grev *Didrik* af *Flandern* og endeel andre Stor-Mænd med de stadselige Kors, Paven til den Ende havde sendt, og pegende

paa disse ophøiede Exempler, holdt han nu en fyrig Opmuntrings-Tale til Efterligning, der i *Frankrig* neppe kunde forfeile sin Virkning**). Allerede her fandt da *Bernhard* saa rivende en Afsætning paa sine Kors, at han tilsidst maatte give sin Kappe til Priis, og da han derpaa selv reiste om i Landet¹ og anpriste sine Vare, som Synds-Forladelse og Salighed »for Røver-Kiøb,« da lod al Verden sig korse. Snart fandt Man imidlertid, det var en reen Sag, at kunde *Tyrke-Blod* aftvætte alle *Synder*, da maatte *Jøde-Blod* endnu være meget bedre til det Brug, og at da *Jøderne* baade var i Nærheden og havde mange uretfærdige Penge, burde Man vænne sig til paa dem at slaae *Christus-Fiender* ihjel, og tage den timelige Fordeel deraf til et sikkert Pant paa den evige Løn. Denne Tanke-Gang blev især levende ved *Rhinen*, hvor Man alt under Forberedelsen til det »Store Kors-Tog« havde gjort det første Skridt og opflammedes nu især af Munken *Radulf* til at krone Værket, ^{***} 237 saa der Ikke levnedes Liv i nogen *Jøde*, og at Man i det Mindste i Egnen omkring *Maintz* gjorde sit Bedste, seer Man af en gammel Beretning, hvis Forfatter, som trettenaars *Jøde-Dreng*, skal selv have været midt i Ulykken*). Dette gav imidlertid Anledning til *Bernhards* Udenlands-Reise; thi da *Jøde-Forfølgelsen* streed ganske mod hans Følelse, og *Jøderne*, som Kasse-Mestere, havde mange Venner mellem de Store, maatte *Bernhard* selv reise til *Maintz* for at præke mod *Radulf*, og da den syndige Munk strax krøb i et Muse-Hul for den *hellige* Abbed, hvem Keisere og Konger bar paa Hænderne, fik den berømte Kors-Prædikant gode Stunder til at vise sine Gaver. Naar Man nu veed, at den *Franske Veltalenhed* har altid gjort Lykke i *Rhin-Egnen*, selv naar Man forstod Lidt eller Intet af Sproget, saa begriber Man let, at denne berømte Taler, hvis *Hænders Gierninger* beskrives som lutter *Mirakler*, maatte, naar de *saa* ham præke, endog røre Stene. Det er da ogsaa hvad Man siger, han gjorde, thi *Konrad* af *Schwaben*, længe saa haard som en Steen mod alle Overtalelser, maatte omsider dog briste i Graad og krybe til Korset, da *Bernhard*, under en almindelig Opmuntrings-Tale i *Speier*, *pludselig* vendte sig mod ham og tiltalde ham ikke som en Konge, men som »et Menneske-Barn,« overøst af Herren med Velgierninger, men saa utaknemmelig, at han ikke vilde gaee et Fied for Ham, der paa Korset leed Døden for os**).

Denne Underretning om Forberedelserne til et Tog, der saa aldeles mislykkedes, kan vel synes overflødig, men det er dog nok værdt at lægge Mærke til *Forskiellen* mellem *Urbans* og den *hellige Bernhards* Kors-Prædiken, da den ei er mindre end den mellem Togenes Udfald og hænger paa det Nøieste sammen dermed. Feilen, som var Løftet om »Synds-Forladelse og Salighed« for Mands-Slæt, har de vel tilfælles, men Et er dog at begeistres [opflammes] til ædel og mandig Kamp for den besmittede Helligdom og den undertrykte Christenhed, hvad Man saa end derfor venter, og noget ganske Andet at lokkes eller trues til en *Bods-Vandring*, hvoraf Man venter eens Fordeel, hvor lumpent Man end bær sig ad og hvor lidt Man end udretter. Det Sidste var aabenbar Tilfældet her, ligesom¹ med hine Flokke under *Peter* Eremit og *Vilhelm* Tømmer-Mand, ^{***} 238 saa Udfaldet var i sin Orden¹; men at der ikke [nu] kom en anden Skare efter, som lignede Heltenes, beviser enten, at Tiden ikke meer havde Helte-Sind, eller at *Bernhard* kun slet forstod den Konst at vække det. Man indseer ogsaa let, at en Mand, der, som *Bernhard*, var sværmerisk begeistret [indtaget] for *Munke-Buret* og *Løn-Gangene* der[i] til det *himmelske Jerusalem*, umuelig kunde være begeistret [indtaget] for Kæmpe-Færden under Vaaben-Gny til det *Jordiske*, skiøndt han godt kunde mene, at Tyve og Røvere, Mordere og Volds-Mænd, vilde Jægere og Svire-Gaster, og alle De, der dog ikke vilde beflitte sig paa et helligt Munke-Liv, gjorde baade Kirken, Verden og sig selv en stor Tjeneste med at afbryde deres »daglige Sysler,« og drage til det hellige Land, hvad enten saa de slog Tyrkerne, eller Tyrkerne slog dem. Hvad endelig *Miraklerne* angaaer, som *Bernhard* ved denne Leilighed skal have ruttet med, da maae vi naturligviis her lade dem staae ved sit Værd, og kun bemærke, at beviste de Andet end hans og hans Samtidiges *Mirakel-Tro*, hvorom Ingen tvivler, da var det i det Høieste kun, at hans Tanke-Gang *tildeels* fandt Medhold i Himlen, men ingenlunde, som Mange indbildte sig, at daarlige Karle skulde vinde glimrende Seire, eller at Gud ved *Mirakler* vilde raade Bod paa alle Dumheder.

Vi bemærkede forud, at en hovedløs Beleiring af *Damask* med en styg Hale (1148) var den eneste Bedrift, Keiser *Konrad* og Kong *Ludvig* prøvede paa, og derom siger *Otto* af *Freysingen*, som *selv* var med, meget kort og koldt: trods alle deres Gienvordigheder lod dog hverken den *Tydske* eller den *Franske* Konge deres Brasken fare, og hvad Fremgang og Udfald derefter *Damaskus-Reisen* fik, vil jeg opsætte og kanskee overlade Andre at fortælle*). Som sagt, saa gjort, *Otto* sprang det over, og var det ikke for en vis Ordens Skyld, vilde vi følge hans fristende Exempel; men nu vil vi dog bemærke, at *Damask*, lige indtil *Baldvin* den *Andens* sidste Dage, havde beholdt sin gamle Høvding, *Thoktkin*, der alt fægtede under *Korboga* ved *Antiochien*, men efter hans Død kom Staden i Forvirring og kastede sig, af Frygt for *Zenki*, i de *Christnes* Arme**). Naar derfor *Tydskerne* melde, at Grav-Rigets Fyrster lokkede de høie Hoveder til at beleire *Damask*, ^{***} 239 istedenfor *Askalon* eller *Aleppo*, da har Man ondt ved at troe dem, medens det derimod er høist rimeligt, hvad Alle berette, at *Somme* lod sig bestikke af *Damascenerne* og gjorde Deres til at redde Staden, som Man ovenikøbet sagde, *Konrad* og *Ludvig* ingenlunde vilde overladt dem, men havde, meget for tidlig, lovet bort til Greven af *Flandern*. De *Fremmede* har da sikkert selv valgt det navnkundige *Damask*, de gamle *Chalifers* Sæde, som en i deres Øine ligesaa glimrende som let Erobring, uden at det dog paa mindste Maade undskylder de utroe *Pullaner* (Føl), som var det Creolske Øge-Navn, Man gav de Indfødte i Grav-Riget, der tit var af blandet Herkomst og sædvanlig bedre Venner med *Tyrkerne* end med *Pillegrimmene*. Hele Bedriften, fra den pralende Ankomst til den bedrøvelige Flugt af de hellige tre Konger (*Konrad*, *Ludvig* og *Baldvin* den *Tredie*), stod imidlertid kun paa nogle faa Dage og indgiød *Tyrkerne* ligesaa dyb Ringe-Agt for *Pullanernes* fremmede Hjelpere, som de alt enstund havde baaret for dem selv*).

Ei længe efter (1154) bemægtigede *Zenkis Søn, Nureddin* fra *Aleppo*, sig ogsaa *Damask* og grundede et *Syrisk Rige*, der aabenbar truede *Jerusalem*, medens der fra *Moder-Landet* var kun liden Hjælp at vente, men vi vilde dog ingen Grund have til at nævne ham, dersom han ikke havde været *Saladins* Foster-Fader og arbejdet ham i Hænderne.

Denne Ridder af Halv-Maanen, født samme Aar, som *Kalo-Joannes* fik sit Banner reist i *Antiochien* og *Zenki* kiøs Livet af Kongen i *Jerusalem* (1137), var nemlig vist nok intet Helte-Mønster, som Christenheden skulde rødmæ ved [for], undtagen maaskee i det *Femtende* og *Attende* Aarhundrede, men han var dog, hvad Faa af de *Tyrkiske* Stor-Sultaner har været, »et Menneske,« og maatte, selv om han havde været en Djævel, blive navnkundig i *Verdens-Historien*, da det lykkedes ham at vanære Korset, og besmitte den hellige Stad, og styrte *Gotfreds* Throne. Vi har desuden, som sagt, en samtidig *Levnets-Beskrivelse* af ham, som vel er i *Arabisk Lovtale-Stil*, men hvis Forfatter, *Kadi Bohadin* fra *Mosul*, dog i *Saladins* sidste fire Aar fulgde ham som hans Skygge, og stemmer for denne Tid saa godt overens med *Richard Løve-Hjertes* Skriver, *Galfred Vinsaaf*, at Man seer, han foer ikke vitterlig med Tant.

*
- 240

Saladin (Troes-Helten) hedde egentlig *Joseph*, og hans Fader, *Job*, var en *Kurde*, der som *Fri-Bytter* (til Lands at sige) tilligemed sin Broder, *Schirku*, havde taget Tjeneste hos *Zenki*, og fandt vel siden deres Fordeel ved at gaae over til hans Fiende, men lettede saa dog igien ved lidt Utroskab hans Søn *Nureddin* Indtagelsen af *Damask* og blev hos ham meget betroede. Naar vi derfor ogsaa hos *Saladin* vel meget savne »*Ærligheden*«, da maae vi ikke blot huske, det var en arvelig Mangel, men ogsaa, at det var Noget, hverken *Nureddin* eller nogen *Islamitisk* Høvding gjorde Regning paa, hvorfor den heller ikke findes mellem de fem Hoved-Dyder, hvorved Man, efter *Mahomeds* Sigende og *Bohadins* Mening, som med alle fem Fingre kan gribe Himmels Gunst. Disse fem Sandser paa *Islamismens* aandelige Legeme er nemlig: *Vidnesbyrdet* om Guddommens Enkelthed, *Bønne-Læsning* i rette Tid, *Gavmildhed*, *Faste* i Maanedens *Ramadan*, og en *Pillegrims-Fart* til *Kaaba*, saa for rige Folk synes det ikke vanskeligt at blive en muselmansk Helgen, men dog er det mærkeligt, at *Troes-Helten*, som dog idelig færdedes mellem *Syrien* og *Ægypten*, opsatte *Pillegrims-Farten*, til det var for silde, en Brøst, som *Bohadin*, løierligt nok, vil besmykke dermed, at i det sidste Aar, Helten levede, var *Pillegrims-Farten* fuldt og fast besluttet, saa det var kun *Udførelsen*, der fattedes*). Hvad endelig *Kiækheden* angaaer, hvorom Propheten skal have sagt, at den tækkes Gud, selv i ringeste Grad, da maa Man ikke tænke, at *Saladins* Kiækhed var af samme Slags som *Gotfreds*, *Tankreds* eller *Rikard Løve-Hjertes*, thi han havde ikke mindste Lighed med en *Vove-Hals*; men han var sei ligesom *Kyri-Alax*, saa, hvor tit han end blev slaaet, kom han dog immer igien, og var da, efter vore Begreber, ikke egentlig en Helt men en *Helte-Piner*, hvad især blev klart, da han stødte sammen med Kong *Rikard*.

Det var i *Ægypten*, *Saladin* først traadte frem paa Skue-Pladsen (1163), thi vi maa vide, at den *Fatimidiske Chalif* eller *Babyloniske Sultan* var nu blevet en ligesaadan Skygge som *Abbasiden* i *Bagdad*, saa hvem der kunde blive Anfører for hans Liv-Vagt (Mameluker) var hans og *Ægyptens* Herre, og i en Strid om denne Hæders-Post tyede en af *Med-Beilerne*, ved Navn *Shaver*, til *Nureddin* i *Damask*, der ei ^{*}241 forsømde denne gode Leilighed til Indpas i *Ægypten*, men skikkede strax Tropper did under *Schirku* og *Saladin*, som vel for et Syns Skyld indsatte *Shaver* til *Chalifens* Herre, men Tilde naturligviis selv være *Over-Herrer*. Det syndes *Shaver* imidlertid slet ikke om, og blev to Gange *Kurderne* kvit ved at kalde Kongen af *Jerusalem*, den tapre *Amalrik*, til Hjælp; men da saa *Amalrik*, som havde faaet Smag paa *Ægyptens* Penge, siden kom selvbuden, for at klemme Fleer af ham, var *Shaver* taabelig nok til at kalde paa *Kurderne*, som strax var ved Haanden, drev *Amalrik* ud og stjal Livet af *Shaver*, før han fik Tid til at besinde sig*). Dette Mester-Stykke tilskriver *Bohadin* udtrykkelig *Saladin*, saa det er høist rimeligt, hvad *Vilhelm* Tyrier tilføier, at han ogsaa, da hans Farbroder var død, for ganske at have frie Hænder, skal have skyndt sig at slaae *Chalifen* ihjel**).

Paa denne, i *Christenheden* lumpne, men *derudenfor* sædvanlige Maade blev da *Saladin* Herre af *Ægypten* (1168), og hans Keiserlige *Gavmildhed* mod Fiender saavel som mod Venner, den Dyd, han især skyldte sin Lykke og sine Lov-Talere, var ligefra Begyndelsen saa berømt, at Man siger, den bevægede Kong *Amalrik*, der havde gjort fælles Sag med *Byzantinerne* imod ham, til heller at opoffre sin Ære end gjøre ham nogen Skade***).

Egentlig skulde nu vel *Saladin* betragtet sig som *Nureddins* Stat-Holder, men da det *Ægyptiske* Rige var baade meget større og lettere at forsvare end det *Damasceniske*, fandt han det naturligviis urimeligt, og til hans Lykke døde *Nureddin* just som han stod paa Springet til at lade ham føle sin Overmagt).

Samme Aar som *Nureddin* (1173) døde *Jerusalems* stridbare Konge *Amalrik*, fulgt paa Thronen af sin umyndige Søn, *Baldvin* den *Spedalske*, og da Skæbnen saa gunstig skildte ham ved begge sine *Med-Beilere*, baade til *Syrien* og *Ægypten*, forsømde *Saladin* ikke at fiske i rørte Vande, men gjorde sit Bedste til paa en passende Maade at forene de to hinanden hardtad uundværlige Lande.

Nureddins eneste Søn var baade et Barn og en Stakkel, saa ham var det ikke klogt at betroe for meget, derfor tog *Saladin*, ^{***}242 skiøndt det ufornuftige Barn græd, i al Venskabelighed *Damask* og endeel andre Stæder fra ham, og lod ham kun beholde *Aleppo*, fordi den, skiøndt flere Gange beleiret, slet ikke vilde overgive sig*).

Med *Grav-Riget*, skiøndt det ogsaa havde et Barn til Konge, var det derimod langt fra at gaa saa feiende; thi da den ny *Babyloniske Sultan* viiste sig paa den gamle Val-Plads ved *Ramla*, blev han saaledes slaaet sønder og sammen af Fyrst *Rainald* fra *Antiochien*, som Rigs-Forstander, at hans Lov-Taler siger, han forvandt det først i det berømte Slag ved *Tiberias***). Det[te] lærde *Saladin* Forsigtighed og kun ved den kunde han spille Mester; thi hvorlidet han i Magt var *Grav-Riget* overlegen, seer Man klarlig deraf, at han i henvend tyve Aar kun forgiæves stræbde at bemestre sig Fæstningen *Krak* paa den *Arabiske* Grændse, der laae ham slemt i Veien, saa han maatte trøste sig med, at Allah tog Villien i Gierningens Sted***). Derimod sloges han tappert med sine egne Troes-Forvandre og gjorde et seierrigt Tog til *Mosul*, der vel ikke lykkedes fuldstændig, men nødte dog Herrerne i *Mosul* og *Bagdad* til at fire for ham, ved hvilken Leilighed han stiftede Bekiendtskab med *Bohadin*, der siden blev hans venstre Haand og Lov-Taler).

Dette kan vel synes for meget talt om saa lidt, og det er i Grunden *ubilligt* at maale *Saladin* med den Alen, vi bruge til de *Store* i *Christenheden*; men da han engang ei blot er trukket ved Haarene midt ind imellem dem, men med mange Ophævelser foreholdt dem som et lysende Exempel, saa kan Historien ikke redde ham fra en Sammen-Ligning med sine Over-Mænd, hvorved han nødvendig maa tabe den Anseelse, han i en lavere Stilling og snevrere Kreds med Rette nød. Det skader ham imidlertid ikke, deels fordi han er død for 600 Aar siden, og deels fordi det aabenbar var hans egen Skyld; thi hvad vilde Spurv i Trane-Dands, maa Man vel her sige, og hvad vilde *Saladin* i *Jerusalem!* Man seer det nok, at i Feldt-Toget mod Kong *Amalrik* ved *Nilen*, og under sit derpaa følgende, venskabelige *Ophold* i den *Christne Leir*), fik *Saladins* Tanke-Gang lidt høiere Sving end Man ellers paa den Tid havde enten i *Kairo*, *Mosul* eller *Damask*; men * * * *
* 243 hvorfor vilde han ikke nøies med Æren af en *mageløs Babylonisk Sultan*, der ei blot forsvarede sig paa Ægyptens Throne baade mod *Christne* og *Muselmænd*, men aabnede dette rige Lands forstoppede Hjelpe-Kilder, knyttede fredelig Forbindelse med den dannede Verden, og tilbagegav *Alexandrien* en Deel af sin Glands under de første *Ptolomæer*? Dette var aabenbar den høieste virkelige Ære [som] *denne Joseph*, i sin Tid og med sin Tro, kunde naaet, men den forsmaaede han, for at løbe sig træt efter et tomt Skygge-Billede, han vidste ikke selv hvoraf, men vi see, det var af et *Mahomedansk Ridder-Skab*, der skulde fordunklet det *Christelige*, ligesom i hans Øine *Mahomeds Himmel-Reise* fordunklede *Christi Himmel-Fart*, og hvad han paa denne Vei kunde naae, naar han var allerlykkeligst, det lærer Historien; thi kun ved et ganske besynderligt *Lykke-Træf* kom han til at throne i *Jerusalem*, og kun ved et endnu langt urimeligere blev han trindt i *Christenheden* løftet til Skyerne, høit over *Gotfred* og *Tankred*, som alle Ridderes Stor-Mester, ja, som den sande Kong *Artus* ved det runde Bord. Men ligesom hans Glands i det hellige Land kun varede et Øieblik, til *Rikard Løve-Hjerte* stak ham af Sadelen, saaledes fordunklede han i *Christenheden* kun de store Kors-Dragerer, saalænge *Tusind* og *een Nat* fordunklede *Aar-Tusinders* Historie, og saasart Nattens Spøgerier med alt deres Blænd-Værk viger for Dagens Alvor med sin store Virkelighed, da synker *Saladin* ned til en *mageløs Kurdisk Snap-Hane*, der dog havde det Uheld at møde en ligesaa *mageløs Normannisk Vove-Hals*, og til en godmodig Drømmer om *Mahomeds Verdens-Rige*, der egenlig kun blev navnkundig ved at *nedrive* hvad *store* Folk havde *opbyggt*, og blev i det *Attende* Aarhundrede kun de Lærdes Afgud, fordi den *samme* fattige Navnkundighed var Maalet for deres *kritiske* Bestræbelser.

Da *Vilhelm Tyrier* (1184) sluttede sin Historie, sad hans *Discipel*, *Baldvin* den *Spedalske*, vel endnu paa Thronen, men fælde sig dog for svag til selv at staae for Styret, og havde desaarsag først udnævnt sin Svoger og formodenlige Thron-Følger, *Hvid* (*Guido*) fra *Lusignan*, Greve af *Askalon*, til Rigs-Forsiander, og siden, da det mishagede Mange, i hans Sted overdraget Grev *Raimund* af *Tripolis* Bestyrelsen. Den herved opkomne Splid havde nær udartet til en Borger-Krig, da Kongen kort efter døde, og et lille Parti, med den foragtelige 244 *Jerusalemske Patriark*, *Heraklius*, i Spidsen, stjal sig (1187) til at krone *Baldvins* ældste Syster, *Sybille* og hendes Gemal, foromtalte Grev *Hvid*.

Under disse Omstændigheder fandt *Saladin* det betimeligt at prøve sin Lykke og Udfaldet veed vi, men *Jerusalems* Tilbagefald i de Vantroes Vold ansaaes i hele *Christenheden* for saa stor en Skam og Skade og [det] var et Hjerte-Stød, der i en heel Menneske-Alder saaledes gienemrystede *Europa*, at vi i det Mindste maae være nysgierrige efter at kiende Sammenhængen dermed.

Her, som allevegne, er det imidlertid Spørgsmaalet, ikke hvad Man i Løbet af det næste Aarhundrede fandt paa at fortælle, men hvad *Samtidige*, der ikke var for langt borte, har berettet os, og vi maatte danøies med hvad *Bohadin*, som dengang endnu var i *Mosul*, havde hørt hos *Saladin*, hvis der ikke mellem de kronragede Pillegrime havde været en forvoven *Engelsk-Mand*, der, istedenfor at holde sin Næse hos sig selv, stak den saa langt frem i *Jerusalems* Beleiring, at han fik en Piil igiennem den, hvoraf Spidsen blev siddende der, saalænge han levede*). Samme Pillegrim traf nemlig til at være den i sin Tid vellærde og velbekiendte Abbed *Radolph* af *Coggeshall* (i *Essex*), som kun paa hele *Christenhedens* Vegne tog Deel i den sørgelige Begivenhed, og hans Beskrivelse deraf er da den eneste ret Troværdige, vi har, saa det kan aldrig feile, [at] den [jo] maa følges.

Radulf tager ogsaa netop fat, hvor *Vilhelm* slipper, ved Spliden nemlig, som *Saladin* benyttede sig af til at prøve Nyt med en talrig Hær af alle muselmanske Farver, men for ikke at brænde sig, skikkede han først 7000 Mand ind at plyndre *Galilæa* og vilde see hvad Modtagelse de mødte. De kom som en Tyv om Natten, men næste Morgen tidlig, da Taarn-Vægterne i *Nazareth* blev de omstreifende *Tyrker* vaer, gjorde de strax Anskrig og da baade *Tempel-Herrernes* og *Johanniternes* Stor-Mester (*Gerhard* Betfort og *Roger Moulin*) traf

til at være i Byen, kom der snart en lille Hær paa Benene af 130 Ryttere og tre, firehundrede Fod-Folk, som modig gik Fienden i Møde. Da Tyrkerne imidlertid ikke holdt Stand, forsømde de Christne at holde Trop og faldt i et Bag-Hold, som afskar Fod-Folket og nedsablede dem, hvorpaa Rytterne saae sig trindt omringede og faldt eller fangedes Allesammen, saa nær som *Tempel-Herrernes* Stor-Mester, der frelste sig ^{*}245 med Flugten. Hans Marschal derimod (*Jaqvelin* Mailly) og Johanniteren *Henrik* gjorde vel Underværker af Tapperhed, saa Ingen tilsidst turde komme dem nær, men, overvældede med Kaste-Spyd og Pile, sank dog ogsaa de ved Siden ad den fromme *Roger Moulin*, saa paa den Dag undkom slet Ingen med Æren*).

Dette var imellem *Paaske* og *Pindsdag* (1187), og da Grev *Raimund* hørte det, forligde han sig strax med Kong *Hvid* og hjalp ham at samle hele Rigets Styrke mod den truende Fare. Ved saa godt som at blotte alle Stæder for stridbare Mænd, fik de ogsaa snart Samling paa en Hær af 1200 Riddere og henved 20000 Fodfolk, foruden en Mængde *Turkopuler* (Tyrke-Unger), og slog *Leir*, som ved slige Leiligheder sædvanlig, i *Saphor-Dalen* vestenfor den *Galilæiske Sø*, hvor *Saladin* ikke vovede at angribe dem, men derimod lagde han sig for *Tiberias*, der kun var svagt besat, saa Grev *Raimunds* Frue, som var i Byen, skikkede strax Bud til den Christne *Leir*, at kom der ikke Undsætning næste Dag, var Haabet ude. Det var Thorsdagen, den anden *Juli*, om Aftenen, den Tidende kom til *Leiren*, og Krigs-Raadet, som strax blev sammenkaldt, besluttede hardtad eenstemmig at bryde op næste Morgen tidlig og undsætte *Tiberias*. Kun forgiæves besvor Grev *Raimund* Kongen og dem Alle, dog ei at gjøre den Daarlighed, sigende: vel er Byen min og Faren kan Ingen gaae nærmere til Hjerte, end mig, som ovenikøbet har min Kone derinde; men i den hede Sommer at føre Folket herfra til *Tiberias*, hvor der underveis ei engang findes *Vand*, er *Galmands Værk*; thi Man tog det gode Raad for en Ræve-Streg og brød op. Omsværmet af drillende *Tyrker* og udmattet af Hede og Tørst, fik Hæren endelig henimod Aften *Søen* i Sigte og Grev *Raimund*, som havde For-Troppen, vilde nu havt alle Kræfter opbudt for at naae *Søen* og faae *Tørsten* slukket, men Kongen slog *Leir*, og næste Morgen tidlig, da *Saladin* rykkede frem, flygtede hele det vansmægtede Fod-Folk op paa en Bjerg-Aas og var ikke at formaae til Sværd-Slag. Nu var der ingen Redning, *Tyrkerne* brød paa i Tusind-Tal fra alle Sider, slagtede Fod-Folket, afskar For-Troppen under Grev *Raimund*, som derpaa strax tog Flugten, og sammenpressede Resten saaledes, at selv Flugt var umuelig. Kongen prøvede vel derpaa, men grebes af *Takeddin* og faldt, tilligemed Korset, sin Broder og mange af de ypperste ^{*}246 Riddere, i Tyrkisk Fangenskab. Alle *Tempel-Herre* r og *Johanniter* lod Man næste Dag springe over Klingen, og Fyrst *Rainald* dræbde *Saladin* med egen Haand*).

I den første Forskrækkelse faldt baade *Akre* og *Bairuth*, ja, allerede i Begyndelsen af *September* overgav *Askalon* sig paa det Vilkaar, at Kongen og hans Broder og Tolv foruden af de ypperste Fanger skulde sættes i Frihed, hvad dog først skedte næsten et heelt Aar efter og kun paa den Maade, at Kongen afsvor Kronen og lovede at rømme Landet**).

Den tyvende *September* slog *Saladin* *Leir* for *Jerusalem*, og Lærd saavel som Læg greb til Vaaben for den hellige Stad, men da Fienden opdagede, at Muren var svagest paa den Nordre Side, flyttede han *Leiren* did og brød Gab, saa der var intet Raad uden enten at gjøre et almindeligt Udfald eller lade sig taalmodig offre ved den hellige Grav. Det Første forbød imidlertid *Saladin* ved at stille 10000 Ryttere for Portene og det Andet forhindrede de Rige, som hemmelig traadte i Underhandling med Sultanen og forraadte den hellige Stad, imod at alle de skulde have fri Udgang, som kunde betale for sig: ti Byzantier for en voxen Mand, fem for en Kvinde og een for et Barn under syv Aar. Den tredie *October* holdt *Saladin* sit Indtog, hvorpaa *Tyrkerne* strax rensede Templet paa deres Viis, rev det store *Guld-Kors* ned fra Spiret og fyldte Staden med deres Vederstyggelighed***).

Med den *Engelske Pillegrim* stemmer her den *Muselmanske Cadi* i Henseende til Kiends-Giernerne saa nøie overeens, at vi, som fra vore Dages Krigs-Skueplads er vant til noget ganske Andet, fristes til høilig at beundre, hvad dog slet ikke er Andet end Spor af den sunde Menneske-Forstand, der lærer, at Ærlighed varer længst og at Falskhed er ligesaa daarlig stædt i Krig som Hykleri paa en Val-Plads). Grav-Riget faldt altsaa hverken ved sine Forsvareres Feighed eller ved Seier-Herrernes Tapperhed, men ved et af de besynderlige Tilfælde, der soleklart vise, at Vedkommende har *Lykken*, altsaa, i det Mindste indtil videre, *Forsynet* imod sig, og den Haan, hvormed *Bohadin* stempler Grev *Raimunds* tidlige Flugt, frikiender endog ham for at have spillet under Dække med *Saladin*.

*** *
--- 247

Neppe var *Raimund* kommet hjem til *Tripolis*, før han overleedes af den Død, han ved *Tiberias*, eller efter *Bohadin*, ved Lands-Byen *Hittin* (Hutti), første Gang i sit Liv flygtede for, og det vilde da snart været aldeles ude med *Frankerne* i *Palæstina*, hvis der ikke var traadt nye Riddere i Skranken, men de kunde heller ikke let udeblive, saalænge Moder-Landet, den Vestlige Christenhed, endnu vrimlede af dem; thi var end Begeistring [Luevarmen] for det hellige Land og de Vantroes Ødelæggelse lunknet [kølnet], saa maatte dog Grav-Rigets pludselige Fald og *Saladins* Pral nødvendig bringe meget Kæmpe-Blod i Kaag, saa det gjaldt kun om, at Moder-Landet ei blev aldeles afskaaret fra Kolonien, hvad omtrent vilde været Tilfældet, hvis det havde lykkedes *Saladin* at indtage *Tyrus*, som han endnu samme Aar (1187) i *Jule-Maaneden* for Alvor prøvede paa.

Tyrus, som endnu under Kors-Togene var en stor Handels-Stad og stærk Fæstning, havde trodset *Baldvin* den Førstes seierrige Vaaben og blev i den *Andens* Tid (1124) kun ved *Venetianernes* kraftige Understøttelse

og efter *fire* Maaneders Beleiring indtaget; men under Forfippelsen efter Slaget ved *Tiberias* vilde den dog sikkert deelt Skæbne med *Akre* og *Askalon*, hvis den ikke i Mark-Grev *Conrad* fra *Montferrat* havde faaet en udmærket djærv og krigsvant Høvding. *Conrad*, som regnede sig i Slægt med den gamle *Vittekind*, nedstammede i alt Fald fra en *Sachsisk* Adels-Mand, som *Otto* den *Store*, da han vandt den *Lombardiske* Krone, forlenede med *Montferrat*, og hans Fader blev fanget ved *Tiberias*, men selv havde han lagt Veien om ad *Konstantinopel*, og der enstund kæmpet mandelig for en kvindagtig Keiser, saa han kom først paa Høiden af *Akre*, da den alt var faldet i *Saladins* Haand. Nær var det gaaet ham, som det gik adskillige Pillegrimme, der trøstlig løb ind i den fiendtlige Havn, men han fik dog til Lykke endnu tidsnok Syn paa de *Tyrkiske* Faner og dreiede af til *Tyrus*, hvor han fandt Alt i yderste Forvirring, men bragde snart Tingene i Orden, saa *Saladin* fandt Folk oppe, da han kom. Sultanen blev vel liggende for Byen en Maanedes-Tid og gjorde sit Bedste, men da Mark-Greven ikke blot slog hans Flaade, men lukkede Portene op mens han stormede, da blev *Saladin* saa ærgerlig, at han brændte sine Redskaber og ophævede Beleiringen*). Dermed opgav han imidlertid *248 ikke Haabet, thi *Bohadin* fortæller, at da han i det ny Aar reed med ham fra *Askalon* til *Akre*, ogtænkdemed Forfærdelse paa det vilde, oprørte Hav, han her første Gang i sit Liv havde for Øine, da overraskede *Saladin* ham med de Ord: jeg har endnu ikke fortalt dig, hvad jeg har isinde, naar jeg faaer *hele Sø-Kysten* undertvunget, thi saa vil jeg skrive mit Testamente, dele mine Lande og hjemsøge Øerne i Havet, til jeg enten finder min Død, eller faaer udryddet alle de *Vantrøe* til Verdens Ende*). Om det var hans ramme Alvor, og hvordan i saa Fald dette Halvmaane-Tog til Gien-Giæld for Kors-Toget vilde spændt af, kan nu vist nok Ingen vide, men det var dog godt, han ei kom i Fristelse, og dertil skal Mark-Grev *Conrad*, efter *Bohadins* Sigende, mægtig have bidraget, i det han, som var ei mindre trædsk end tapper, sendte et Maleri til *Europa* af »den hellige Grav«, nedtrampet af en Muselmansk Rytter, hvis Hest endog staldede deri**). Vissere og langt vigtigere er det imidlertid, at *Ærke-Bispen* af *Tyrus*, rimeligviis den titnævnte Historie-Skriver, *Vilhelm*, drog selv til Vester-Leden og talde *Gravens* Sag; thi han var aabenbar den levende Røst, som bevægede de tre ypperste Fyrster i Christenheden: den *Tydske Keiser* nemlig og *Kongerne* i *Frankrig* og *England*, til at tage Korset op og følge hvad dem syndes var Herrens Vink***).

Vi kan da ikke blive staaende ved Maleriet, men maae i Tankerne følge med *Ærke-Bispen*, hvis Skrift vel, ved at følges for troelig, har gjort Kors-Togenes Historie mere Skade end Gavn, men vækker dog Formodning om gode Tale-Gaver, og vi bemærke da i Forbigaaende, at Pave *Urban* den *Tredie* døde af Græmmelse over, at den hellige Stad, der blev vundet under hans Navner, *Urban* den *Anden*, gik tabt under ham. Hans Efter-Mand (Gregor den Ottende), der kun i et Par Maaneder beklædte det *Apostoliske* Sæde, udmærkede sig vel ved sine Klage-Breve over *Jerusalem*, hvorover Man græd og blegnede selv i det høie Norden, men det paafølgende Kors-Togs rette Paver var dog den ældgamle *Cælestin* og den ungdommelige, men i alle Maader udmærkede *Innocens* den *Tredie*.

Betragte vi nu de tre store Herrer, som antog sig Grav-Rigets Sag, da see vi strax, det var ikke de bedste *Kirke-Patroner*; thi *Fredrik Rødskjæg* havde næsten i hele sin Keiserlige *-*-* 249 Menneske-Alder (fra 1152) ligget i Strid med den hellige Fader, især om Arve-Godset efter hans Tydske Sønner (Bisperne), som *Fredrik* fandt, han var nærmest til; hans Jævn-Aldrende, *Henrik* Lyng-Stilk [Hvenstraa] (Plantagenet) i *England*, havde ladt den berømte *Ærke-Bisp* af *Ganterbury*, *Thomas Becket*, myrde (1170), og den unge *Phillip August* i *Frankrig* kom vel til at overgaae alle sine *Kapetingiske* Fædre i Navnkundighed men ingenlunde i Fromhed. Paa Begeistring for Korset var her altsaa neppe at tænke, og fandtes der en Gnist hos nogen af dem, maa det ene have været hos den gamle Keiser, der i sin Ungdom havde gjort Keiser *Conrads* bedrøvelige Tog med og ønskede i Alderdommen aabenbar at afstryge det Tydske Navns Skam og afsone sine mange Synder ved den hellige Grav, men maatte lægge sine Been i *Natolien*, hvor han, efter megen Besværlighed med *Græker* og *Tyrker*, druknede (1190) ved at sætte over en Flod. Af hele den stolte Hær, han med forbausende Krigs-Tugt førde til *Asien*, og hvis Rygte vakde megen Uro i *Saladins* Leir, naaede kun en sørgelig Levning Antiochien og *Akre*, men dog gav Keiseren, før han sank, den *Seldschukiske* Magt i *Koniah*, der igien begyndte at reise sig, Naade-Stød[et]*).

Med det *Fransk-Engelske* Tog, som Man allerede har ondt ved at udtale, saae det ogsaa kun maadeligt ud, thi efter, paa Korsets Vegne, at have inddrevet en svær Krigs-Styr i deres Riger, ragede Kongerne i Krig med hinanden, og skiøndt denne blev afbrudt ved *Henriks* Ydmygelse og Død (1189), og Kors-Toget paa en Maade kom istand, var Høvdingerne dog ikke nær saa misundelige paa *Saladin*, som paa hinanden. Udfaldet kunde derfor umuelig blive ærefuldt og Toget blev kun glimrende som et *Ridder-Spil*, fordi *Rikard Løve-Hjerte* var en Mester i det, som ei fandt sin Mage blandt *Tyrker* og *Kurder*, men kun, først til sin store Ærgrelse og siden til en god Nød-Hjelp, i den *Franske* Ridder *Vilhelm Barr***).

Et saadant *Ridder-Spil* med den »hellige Landse« kan vi nu vist nok hverken sætte ved Siden ad det *Store Kors-Tog* eller skrive synderlig paa *Aandens* Regning, der, langt fra at slaae Alvor hen i Spas, selv naar den skiemter har Alvor bag Øret; men enhver Ting, der i det Store drives mesterlig, bliver dog historisk mærkværdig, og Dysten mellem *Rikard* og *Saladin* *-* 250 viser netop soleklart, hvad Man endelig maa lægge vel Mærke til, at det *Christelige Ridderskab* var ægte og det *Muselmanske uægte*, fra Hoved indtil Hale. Lad nemlig *Saladin* have havt alle de *Dyder*, hans Lov-Taler, og *Rikard* alle de *Lyder*, hans Avinds-Mand tillægger ham, da var det unægtelig godt for den *Babyloniske* Sulten og slemt for den *Engelske* Konge; men det er netop den største Triumph for Christenhedens »*Løve-Mod*«, at dets Mangel ei kan erstattes af alle *Saladins* *Dyder* og dets Glands ei skjules af alle *Rikards* Feil!

Dog, det er Kiends-Giernerne, der i Historien skal tale for dem selv, og vil vi see dem, maae vi følge *Rikard* baade til og fra den store Skue-Plads for Ridder-Spillet mellem *Kurder* og *Christne*: paa Sletten mellem *Karmels-Bjergene*, hvor *Æren* langt meer end *Akre* var *Prisen*, hvorom de kæmpede saa haardnakket, at Offerne kan Ingen tælle.

Akre eller *Ptolomais* var imidlertid særdeles skikket til at bære Skylden for alle de Kræfter, der udtømtes, og alt det Blod, der flød i Strømme for dens Porte; thi vel er Dens Besiddelse blevet meget vigtigere, siden de *Phøniciske Havne* forstoppedes, men den kunde dog alt da med Rette kaldes Nøglen til det hellige Land, da den var *Dets* eneste taalelige Havn og beherskede *Dets* eneste Adel-Vei. Som en Bjerg-Fæstning, *Saladin* havde gjort sit Bedste med at istandsætte og maatte anstrænge sig til det Yderste for at beholde, var *Akre* tillige et Tvistens Æble, hvorom Man længe kunde drages og hvorved Man fandt Leilighed til at bruge alle sine Kræfter og vise alle sine Konster, saa ingen *Odysseus* kunde snildere nødt den *Kurdiske Snap-Hane* til at holde Stand og *Christenhedens Riddere* til at holde Trop, end ved, som den afsatte Kong *Hvid*, paa Lykke og Fromme at aabne Løbe-Gravene for *Akre*. Kaldte Kong *Hvid* selv det imidlertid end ikke siden, som Man har sagt, en dum Streg, saa var det hos ham dog aabenbar kun et ridderligt Indfald han fik, da han omsider kom paa fri Fod, fik lidt Hjelp, og syndes han maatte benytte den til om mueligt at faae visse Værelser, som han ude af Fængselet aldeles fattedes. Ved *Askalons* Overgivelse havde nemlig *Saladin* vel lovet med det Allerførste at sætte baade Kongen og hans Broder og Tolv af de Ypperste dernæst [ham næst] i Frihed, men han vilde dog ingenlunde forhaste sig, og slap dem nødig, før han havde hele Landet i sin Magt. Da der imidlertid ingen Udkomme var med *Tyrus*, maatte *Saladin* for Skams 251 Skyld, da snart et heelt Aar var gaaet, giøre Alvor af det og nøies med at pine den Eed af Kongen, at han var Sultanens »Mameluk og Træl«, der havde forsvoret at føre Vaaben imod ham*). *Udvexlet*, som han var for *Askalon*, gjorde Kongen sig naturligviis ei megen Samvittighed over den med Uret aftvungne Eed, men holdt sig kun rolig i *Antiochien* og *Tripolis*, saalænge han var nødt dertil.

Den første Hjelp han nu fik, var fra *Sicilien*, hvis ægte *Normanniske* Kong *Vilhelm* nu, da de Vantroer jublede, fortrød ei at have understøttet *Jerusalems* vaklende Throne og sendte sin berømte Admiral *Margarit*, sædvanlig kaldt »Sø-Kongen« eller den anden *Neptunus*, til *Tyrus* og *Tripolis* med 50 Galeier og 500 Riddere. Vel foer der Skræk i *Tripolitanerne*, da de skimtede den store Flaade, som de tog for Fiendens, men da den kom nærmere med sine vaiende Kors-Bannere og andre visse Mærker, forvandlede Angesten sig til ubeskrivelig Glæde, og det med Rette; thi »Sø-Kongen« satte ikke blot Mandskab i Land, men holdt Far-Vandet ryddeligt og beskyttede Tilførselen, saa ham maatte baade *Tripolis* og *Antiochien* takke for deres Redning**).

Kun forgiæves vilde nu Kong *Hvid* gjort *Tyrus* til sin Vaaben-Plads, thi Mark-Greven lukkede Portene for ham, og da var det, han besluttede, med Levningen af troe Tjenere, de *Sicilianske* Hjelpe-Tropper og Endeel *Pisaner* fra *Tyrus*, at prøve sin Lykke for *Akre*. Det Puds havde *Saladin* mindst ventet og laae derfor ganske rolig og beleirede en lille Borg i *Galilæa*, da der kom Bud paa Bud om Kong *Hvids* flyvende Fart fra *Tyrus* til Lands og Vands, og det Sidste til Sultanens store Forbauselse meldte, at *Frankerne* alt laae i Leir for *Akre****). Saaledes begyndte da (i August 1189) den berømte, næsten *toaarige* Beleiring, og vi har den saa udførlig beskrevet af to *Øien-Vidner*: *Engelsk-Manden Galfred* Viinprøve (Vinsauf) og *Mosul* [Musel] -*Manden Bohadin*, at vi kan faae en meget levende Forestilling derom; men deels er saadanne lange Beleiringer, der tilsidst endog Mede de muntreste Kæmper, sjelden morsomme at læse meget om, og deels tillader saavel Rummet som Haand-Bogens Natur os kun at pege paa det Mærkværdigste.

Hvor mandstærk Kong *Hvid* egenlig var, da han tog sig saa ^{***} 252 store Ting for, veed vi ikke, men at han var for svag til at omringe Byen elier hindre *Saladin*, der strax var ved Haanden, fra at forstærke og forsyne Besætningen, og dog for stærk til, at *Sultanen*, efter sit inderlige Ønske, kunde kvæle Beleiringen i Fødselen, det beviiste sig selv, og snart blev der Folk Nok paa begge Sider, stundum Fler end Man enten kunde bruge eller føde*). Da nemlig Rygtet om den *Tydske Keiser* kom *Saladin* for Øre, sendte han *Bohadin* til *Mesopotamien* og *Chaldæa*, *Mosul* og *Bagdad*, om Hjelp, og til ham strømmede da hele Østens Magt, og om den *Christne* Leir siger *Galfred* med et godt Skin, at der opfyldtes de Prophetiske Ord til *Jerusalem*: jeg vil hente dig Sæd fra *Norden* og samle til dig fra *Vesten*, jeg vil sige til *Norden*: giv hid, og til *Syden*: læg ingen Hindring i Veien**). De Allerførste der kom, var, som det med *Kirke-Folk* pleier at gaae, de der havde den længste Vei, og *Galfred* kan ikke beskrive den Trøst, det var i et fortvivlet Øieblik fra *Karmel* at opdage de 50 Snekker fra *Norden* med *tolvtusinde* Mand, deels *Danskere* og *Friser*, og deels *Engelsk-Mænd* og *Flæminger*, som aldrig saasart saae det gode Exempel, før de fulgte det, og Natten efter kom Ridder *Jakob* fra *Avesne* (i Hennegau), til hvis Roes *Galfred* ei troer at kunne sige formeget, ved at sætte ham ved Siden baade ad *Hectorm* og *Achil* og foretrække ham for *Regulus*. Blandt de Følgende, som var utallige, maae vi først lægge Mærke til Landgrev *Ludvig* af *Thyringen*, ikke fordi der er skrevet en heel Rim-Krønike om hans Helte-Gierner, thi var de kun tigange bedre end den, var de ikke værd at nævne***), men fordi han overtalte Mark-Grev *Conrad* i *Tyrus* til at gaae med, og var selv tilligemed *Jakob* fra *Avesne* En af *Høvdingerne* i Beleiringens første Aar, uden Sam menligning, det *Ridderligste*). Vel kan vi her ikke opholde os ved det saakaldte store Slag (i October 1189), som Ridderne baade vandt og tabde); men maae dog ved denne Leilighed anmærke, at hverken der eller nogensteds finde vi *Saladin* i *Spidsen*, men immer, som en forsigtig General, blandt de Bageste, saa det eneste *Sværd-Slag* af ham selv hans Lov-Taler ihukommer, næst det hvorved han stjal Livet ^{***} 253 af den *Ægyptiske* Vezir, er det, hvormed han Dagen efter Slaget ved

Hittin huggede Armen af den fangne Fyrst *Rainald*, der baade engang havde bespottet *Mahomed* og ved *Ramla* beskiæmmet *Troes-Helten**). Dernæst maae vi lægge Mærke til, at skiøndt Ridderne i ovennævnte [foromtalte] Slag, til Musel-Mændenes store Forundring, der allerede for en Sikkerheds Skyld havde plyndret deres egen Leir, slap Seiren af Hænderne og tog Hugg til Giengiæld, trak dog *Saladin* sig tilbage i Vinter-Leir, og gav dermed Ridderne frit Spille-Rum, som de, især efterat den *Tyriske* Flaade havde slaaet den *Ægyptiske*, brugde saa godt, at Fæstningen stod paa Nippet at overgive sig. Hvad der fornemmelig jog Skræk i Musel-Mændene var tre Beleirings-Taarne paa Ruller, som Bjerge at see til, og som det syndes, uforgiængelige, saa det eneste Haab var den »Græske Ild«, hvortil Chalifen i *Bagdad* havde sendt *Saladin* alt Tilbehør, undtagen Folk, der ret forstod at lave og haandtere den; men i det sidste Øieblik var der dog en *Kaabber-Smed* fra *Damask*, som tog sig Arbeidet paa, slap ind i Byen og stak Ild paa alle tre Uhyrerne, saa de til Musel-Mændenes store Fryd og Riddernes Kvide sank i Aske**). Ulykken kommer sjelden ene, og efter Nederlaget paa de døde Hjelpere fulgde et langt føleligere paa de Levende, da Fod-Folket som var kied ad Lange-Legen, paa deres egen Haand angreb *Saladin* og faldt som Fluor i Tusind-Tal, medens *Akres* Besætning benyttede Forvirringen til et kiækt Udfald, som førde den Græske Ild midt ind i Riddernes Leir***).

Dette skedte ved Sommer-Soelhverv (1190) og dermed endtes Land-Grevens Anførsel just ikke glimrende; thi nu var Alle saa modfaldne, at de Intet turde begynde paa, førend Grev *Henrik* fra *Troyes* kom, berømt og mandstærk, og han som bragde Modet med sig, fik naturligviis ogsaa Anførselen, hvorover Land-Greven blev saa stødt, at han pakkede ind og reiste, men fandt allerede paa Cypern sin Grav).

Grev *Henriks* Regierings-Tid, hvoraf Man ventede saa meget, udmærkede sig imidlertid kun ved lutter Ulykker, og havde nær endt med hele Hærens Undergang; thi at *Pisanernes* Storm mod *Flue-Taarnet* mislykkedes og at de nye Beleirings-Redskaber gik samme Vei som de Gamle, var kun Lidet; *-*-* 254 men at der udbrød et bittert Fiendskab mellem *Franskmændene* og *Tydskerne*, at Mark-Grev *Conrad* stræbde at skille Kong *Hvid* ved hans fattige Krone, og at der endelig kom *Pest* og *Hungers-Nød* i Leiren, det var en Hær af Ulykker, som det var et stort Vidunder, der dog levned Liv i Ridder-Skaren. Uden her at kunne indlade os videre paa Omfanget af *Mark-Grevens* Brøde, hvem Man i Leiren gav Skyld for Alt og bandede daglig ned i Helvede, vil vi kun erindre, at Hertug *Fredrik* af *Schwaben*, som *Mark-Greven*, for at opveie det *Franske* Parti, der var ham *imod*, fik slæbt til Leiren med Keiser-Hærens Levninger, fik selv sin Helsot for *Akre*, og derhos vil vi, til Ære for den ridderlige Taalmodighed, anmærke, at midt under den gruelige *Hungers-Nød* fik de *Pisanske Korn-Pugere*, som med Flid frembragde den, dog ikke blot Lov at leve, men Lov at beholde deres Hvede-Dynger, til de om For-Aaret af dem selv faldt i Prisen eller sank i Aske*).

Vaaren (1191) var glædelig, thi den bragde strax, med Føde-Varene, den visse Tidende, at Kongerne af *Frankrig* og *England* laae paa *Sicilien* og kunde ventes hvert Øieblik med Alt hvad Man fattedes, fra Mod til Mad, og da der ingen Ting skedte, før de kom Begge, maae vi i Tankerne gaae dem imøde og see, hvad de nølede efter saa længe.

Allerede i *September* forrige Aar (1190) var begge Kongerne kommet til *Messina*: *Philip August*, der saae paa Skillingen, aldeles ubemærket, og *Rikard*, der vilde glimre, med høieste Bram; men deels vilde Vinden ikke strax blive føielig og deels ragede *Rikard* snart i Klammeri med By-Mændene, og bemægtigede sig med væbnet Haand *Messina*, hvorved Venskabet mellem ham og *Philip*, der immer vaklede, nær var gaet reent overstyr. Da *Rikard* nu desuden paa sin *Systers* Vegne, der var Enke-Dronning efter Kong *Vilhelm*, havde en svar Afregning med hans Eftermand *Tankred*, blev det Vintcr, før Man vidste det, og det hellige Land maatte da skiøtte sig selv til Foraaret**). Hvor nær det da kunde været bagefter med Hjelpen, har vi seet, men nu kom da endelig *Philip August* til Leiren *Paaske-Løverdag*, og blev modtaget med stor Høitid, skiøndt Musel-Mændene smiilde lidt spodsk, da de hørde at han, der var udraabt for den største Konge i Christenheden, landede kun med sex Skibe***). Nu maatte *-* 255 Man da trøste sig og see at skræmme Musel-Mændene med den *Engelske Konge*, om hvem det hed i Leiren, at vel var han ikke saa stormægtig som den *Franske*, men meget baade rigere og anderledes daadfuld end han*); men ham maatte Man endnu vente paa til Pinds-Dag; thi han fik Forfald underveis.

Den store og stadselige Flaade, hvormed *Rikard* i Dimmel-Ugen løb ud fra *Messina*, blev nemlig allerede *Lang-Fredag* adsplittet i en stærk Storm, og selv blev han forslaaet først til *Kreta* og siden til *Rhodos*, hvorpaa han anløb *Kypern*, for at see, om Nogle af hans vildfarende Skibe var flydt op der, hvor Man paa *Rhodos* havde sagt ham, der var for Christne Folk ikke godt at komme. Her traf han ogsaa ganske rigtig paa Rheden ved *Limissa* (Amathusa) blandt Andet det Skib, hvorpaa hans *Syster* fra *Sicilien* og hans *Kiæreste* var, og befriede dem fra en dødelig Angest, da *Keiseren* endelig vilde have dem i Land, og de ingenlunde troede hans søde Ord, der kun stemmede daarlig med den Behandling, nogle strandede *Engelsk-Mænd* nys havde nydt**).

Denne *Kypriotiske Keiser* hedde ellers *Isak*, og nedstammede paa Moders Side fra *Comnenerne*, men havde, siger Man, blandet Blod med *Saladin*, saa Pillegrimene havde kun Ulykke af ham, og da nu *Rikard* skikkede sine visse Bud til ham for at kræve Fyldest-Giørelse, fik han kun et grovt Svar. Her traf *Isak* imidlertid for den Urette, thi *Rikard* gjorde paa Timen Land-Gang og kiørde saaledes i Ring med hans Keiserlige Majestæt, at havde vi Stunder til at opholde os derved, vilde det strax blive os ligesaa indlysende, at *Rikard* var en vældig Kæmpe, som at *Isak* var en ussel Kryster; men da det egenlig følger af sig selv, vil vi

indskrænke os til at melde, hvad Udfaldet blev. Da nemlig Keiser *Isak* havde flygtet saalænge han kunde paa sin gule Hingst, saa let som en Vind, og forgiæves i Bag-Hold skudt to giftige Pile efter *Rikard*, faldt han til Føie, afstod Riget og frabad sig kun Bolt og *Jern*, hvorpaa *Rikard* lod ham binde med *Sølv-Lænker*, tog alle hans Grunker, der var uhyre, indsatte Kong *Hvid*, som var kommet at søge Trøst hos ham, til sin Fuld-Mægtig paa Kypern, holdt Bryllup med Kongens Daatter af *Navarre*, og stak saa i Søen med sine *hundrede Snekker****).

Endnu slap han dog ikke til *Akre* uden et lille Æventyr, som *-* 256 hører saa naturlig til Beleiringens Historie, at ogsaa vi i Forbigaaende cnaae tage det med; thi paa Høiden af *Bairuth* praiede han en Tre-Master, som først gav sig ud for en *Franskmand* og saa for en *Genueser*, men var en *Saladiner*, bestemt til *Akre* med allehaande Fornødenheder, og saasnart *Rikard* mærkede det, var han ved Haanden. Der var, efter *Bohadins* Sigende, 650 dygtige Karle ombord med Mesteren for dem Alle: *Jakob* fra *Aleppo*, og *Galfred* nægter det ikke heller at de sloges fortvivlet, saa der var ikke andet Raad, end at *Rikard* maatte lade alle sine 40 Galeier løbe Snablerne, der var til det Samme, ind i Tre-Masteren og bore den i Grund. *Bohadin* paastaaer, at Mandskabet hjalp selv til, og det kan gierne være, men naar han siger, der blev kun *een* levende Mand, som *Rikard* sendte til Byes for at give ordenlig Beskeed, da maae vi desuagtet følge *Galfred*, der selv gjorde Konge-Reisen med og melder, at *Rikard* levnedes *Fem* og *Tredive*, som deels var *Emirer* og deels udlærte Tømmer-Mænd*).

Saa kom da *Rikard* endelig og endelig til *Akre* i Pindse-Ugen (1191), og det var ubeskriveligt, al den Stads, der blev gjort ad ham, der ikke blot havde Pungen og lod den staae aaben, men havde ved Kyperns Indtagelse nys opfrisket sit Helte-Ry og sikkert Tilførselen, ja, *Bohadin* tilstaaer selv, det giøs i Musel-Mændene, da de saae Ridder-Leiren ligesom staae i lys Lue hele Natten af Glædes-Ild**). Vel faldt *Rikard* snart i en svær Sygdom, men *Akres* Besætning meldte dog *Saladin*, det var blevet reent galt, siden han kom, saa nu mærkede de, det hjalp ikke at brænde »Vædere og Katte« og andet Beleirings-Tøi, naar den Græske Ild brændte uslukkelig i Fiendens Bryst. De holdt imidlertid ud en Maanedstid endnu, da *Saladin* hjalp til, saa godt han kunde, uden at vove sig for yderlig; men dermed var det ogsaa forbi, og en af de første Fredage i *Juli* overgav *Akre* sig paa de Vilkaar, at Besætningen skulde have fri Afgang, som den gik og stod, naar *Saladin* udleverede det *hellige Kors*, han tog ved *Tiberias*, løslod et vist Antal Christne Fanger og betaide 200000 Gylden, hvortil *Bohadin* endnu regner 14000 Gylden, som Besætningen havde lovet *Mark-Greven* i *Tyrus* for at frelse [redde] deres Liv***). Disse Betingelser blev imidlertid aldrig opfyldte, og derfor lod Kong *Rikard* i Tyrke-Hærens Paasyn 2700 af *Gidslerne* *-* 257 springe over Klingen, hvorover han endnu den Dag i Dag, saavidt døde Folk kan, maa høre meget ilde, skiøndt det er vanskeligt nok at sige, hvad han skulde gjort med de *Tyrker*, naar han ei kunde købe Christne for dem og han ingen Trælle brugde*).

Saaledes endtes da *Akres* Beleiring, uden at Nogen veed *Tal* paa de Liv, den kostede, men af de *tolvtusinde* Danskere og Friser, Engelsk-Mænd og Flæminger, som havde holdt ud fra Først til Sidst, siger *Galfred*, der var neppe »Hundred« tilbage**), saa dersom *Tyrkerne* ei havde tabt Andet end *Akre*, havde de unægtelig faaet Strømme af Christen-Blod for Røver-Kiøb; men de havde aabenbar tabt *Modet* med *Akre*, som *Trojanerne* med *Hektor*, og dermed var Toget betalt.

Neppe var *Akre* taget, før den *Franske* Konge fik Hjem-Vee og lod sig ikke holde, saa nu stod *Rikard* for saavidt Ene, men dog blev en stor Deel af de Franske Riddere, under *Hertugen* af *Burgund*, hos ham, og hans Hu stod nu nærmest til *Askalon*; men vi kan ikke nøies med saa lidt og vilde derfor reise hjem med *Philip August*, naar ikke *Rikard* Løve-Mod (*coeur [de] lion*) var af det Slags Folk, man har ondt ved at holde Øinene fra, fordi de, hardtad uden selv at vide det, gjør imellem i en Time, hvad Man ei seer Mage til i mange Aar.

Det lønner imidlertid dog ikke Umagen at følge *Rikard* Skridt for Skridt fra *Akre* til *Jaffa*, med *Saladin*, som *Hannibal* med *Fabius*, ved Siden; thi *Rikard* vilde aabenbar meget heller glimre end gjøre Gavn og heller beundres af *Saladin* end slaae ham, hvorfor han ogsaa, ligefra sin Ankomst til *Akre*, stod i Underhandlinger med Sultanen, og lod Ingen blive klog paa, om han virkelig havde i Sinde at indtage *Jerusalem*, som han vel to Gange forskrækkede, men aldrig angreb***). Fra *Saladin*, der aldrig vovede at gjøre ham Laurbær-Kransen stridig, vandt *Rikard* vel ogsaa *Borger-Krandsen*, da han opbygde *Askalon* igien, som *Saladin*, med *Tyrkisk* Lands-Faderlighed, for at sikkre, havde ødelagt, men det gik den forfængelige Ridder med sine Krandsse, ligesom det gaaer Damerne med deres, de binde med Lyst og bære for Løier men kaste for Alvor; thi før endnu *Rikard* forlod det hellige Land, sluttede han en Stil-Stand med *Saladin*, hvorved *Askalons* Ødelæggelse udtrykkelig bestemdes. Sligt kan let synes *-* 258 os ubetydeligt, fordi *Askalons* Tilværelse i vore Øine er det; men naar vi nu see alle de blomstrende Sø-Stæder paa *Syriens* og *Lille-Asiens* Kyst, saanær som *Smyrna*, i Bund og Grund ødelagte, ja, see Ødelæggelsen udbredt, saavidt som *Osmannerne* Hel-Hest kom, da maa det ikke glemmes, at *Osmannerne* i denne Henseende er Discipler af den berømte *Saladin*, som snildt opdagede, det var nemmere at ødelægge end at forsvare sit Land, og skiøndt *Rikard* fandt denne Tanke-Gang afskyelig, plettede han dog unægtelig sit og *Christenhedens* Skjold ved at give sit Minde til, hvad Man vel maa lade skee, naar Man ei kan forhindre det, men aldrig befordre. Længe krympede *Rikard* sig ogsaa og var nær sluppet bort med Christenhedens udødelige Ære, ei at have bragt sin Magt til at nedrive men til at opbygge; men just som han i *Akre* stod med den ene Fod i Skibet, kom der Bud fra *Jaffa*, at *Saladin* var krøbet ud af sit Muse-Hul og angreb med langt overlegen Styrke den slet befæstede By, og det var en Næsvished, *Rikard* umuelig kunde taale, saa han indskibede sig paa Timen med nogle faa Riddere og

endeel Pisanske og Genuesiske Bueskytter*). Vinden var ham imod, saa *Saladin* fik Stunder til at bryde ind i *Jaffa*, men mødte der saa fortvivlet Mod-Stand, at han omsider, meget imod sin Villie, nødtes til at gaae paa Forlig med Besætningen, som da trak sig tilbage til Borgen og skulde, hvis den ikke blev undsat til næste *Lørdag-Morgen*, have samme Kiøb paa sit Liv som *Jerusalems* Indbyggere**). Natten imellem *Fredag* og *Lørdag* ankrede imidlertid *Rikard* paa Rheden ved *Jaffa*, og skiøndt *Saladin* mærkede Uraad, saa *Bohadin* maatte ind i Byen i Mørke, banke Tyrkerne op og see til at faae Borgen rømmet før Dag, saa lykkedes det dog ikke, fordi, efter *Galfreds* meget rimelige Oplysning, de første Syv, der forlod Borgen, fik Hovederne hugget af, saasnart de havde betalt Løse-Pengene, hvad Resten naturligviis fandt, var en daarlig Handel og vilde heller sælge Livet til enhver Priis end kiøbe Døden saa dyrt. Handelen gik i alt Fald tilbage, og saasnart *Rikard* af en *Præst*, der med Livs-Fare svømmede ud til ham, fik at vide, at Borgen holdt sig endnu, raabde han strax: ja, skal vi da end døe med vore Brødre, saa gid dog den skee en Ulykke, der ikke vil frem! Dermed foer han buus paa med sin rødmaalede Snekke, sprang ud til Belte-Stedet og vadede i Land, skiøndt Strand-Bredden *—* 259 vrirlede af Tyrker, men han vidste ogsaa nok, de kiendte ham, og havde ingen Lyst til at bides med hans Sværd, og ad en Løn-Gang, som var ham bekiendt, slap han ind i Staden, lod sit Banner vaie og gjorde med Borgmændenes Hjelp i et Øieblik ryddeligt. *Saladin* laae vel i Leir tæt udenfor Byen, men saasnart *Bohadin* kom farende med den Beskeed, at »*Engelsk-Manden*« var selv med, blev han saa bange som en Hare og skyndte sig afsted med alle sine Tusinder, saa det var hans store Lykke, at *Rikards* Rytteri kun bestod af tre Heste, der knap kunde gaae, end sige løbe*). Da Tyrkerne imidlertid fik Stunder til at samle sig imellem Bjergene og hørde, at den *Engelske* Vove-Hals laae rolig i Leir udenfor *Jaffa* kun med en Haand-Fuld Folk, da besluttede de at hevne Skade, og den Arabiske *Røver-Trop*, som *Saladin* ved *Akre* havde oprettet til ved Nattetid at stjæle Allehaande, selv Patte-Børn, ud af Franke-Leiren, skulde nu gjort sit Mester-Stykke, ved at stjæle Kong *Rikard*, hvorpaa *Saladin*, som var ved Haanden med hele sit Rytteri, vilde gjort det af med Resten. Dette Skielm-Stykke mislykkedes imidlertid saa fuldkommen som man kan tænke sig; thi først spildte Røverne den kostbare Tid paa at trættes om, hvem af dem der skulde gribe *Rikard*, ligesom Musene i Fabelen trættedes om, hvem der skulde hænge Bjelden paa Katten, og dernæst fik en *Genueser* Øie paa dem i Dagingen, saa *Rikard* blev i en Hast lysvaagen, foer i Harnisk med de bare Been, og gjorde saa god Anstalt til at tage imod de Fremmede, at *Bohadin* takker sin Gud, han den Dag var blevet ved Trosset. *Rikard* havde, efter *Tyrkernes* Formodning, ikke uden i det Høieste sytten Riddere og henved tusinde Fod-Folk, og skiøndt vi hos *Galfred* see, han fik dog Samling paa lidt meer end det Dobbelt, stadfæster det sig dog, at det var kun *Femten* til Hest, der ikke alene bød hele det Tyrkiske Rytteri Spidsen, men foer tilsidst, da de blev kiiede af Lange-Legen, midt igiennem det, huggende ned til Høire og Venstre, saa der laae 700 Tyrker og dobbelt saamange Heste paa Pladsen, da Resten flygtede **). Dette var imidlertid endnu ikke *Rikards* hele Dag-Værk, thi mens han holdt og ærgrede sig over Fienden, der immer truede, men turde ikke slaae til, kom der Bud fra *Jaffa*, at der var trængt en Slump Tyrker ind i Byen, og efterat have betroet Budet, at det skulde koste hans Hals, hvis han mælede et Ord derom til nogen Anden, gjorde *—* 260 *Rikard* sig blot med et Par Riddere et Ærinde ind i Byen, slog tre Emirer og jog Resten paa Porten*).

Man seer nok, at denne Tirsdag eller Onsdag (August 1192) har været En af de mest glimrende Dage, ei blot i *Rikard* Løve-Mods Levnet, men i hele Ridderskabets Historie, saa da han efter den uhyre Anstrængelse faldt i en Sygdom, laae han unægtelig paa Ærens Seng, og da *Saladin* var philisteragtig nok til at melde ham, at nu vilde han besøge ham i *Jaffa*, svarede *Rikard* ridderligt nok, at han skulde finde ham lysvaagen, om ikke paa Benene saa dog paa Knæerne; men da han Ingen kunde faae til at blive i *Jaffa*, mens han drog til *Akre* for at have Ro til at komme sig, beed han dog i det sure Æble og overgav, for en kort Stilstand, *Askalon* til Nedbrydelse**).

Saaledes gik det til, siger *Rikards* gode Ven og Ledsager, *Galfred* Vinsaaf, saa hvem der siger andet, de lyver, og vi vil hverken trættes med ham, eller nægte, at de *Franske*, *Tempel-Herrerne* og *Johanniterne*, som lod en saadan knæsunken Kæmpe i Stikken, da han ei meer kunde staae ene, har meget mere Skam af *Saladins-Freden* end han; men det gjør Altsammen i Grunden slet ingen Forskiel; thi naar vi pege paa *Rikards* Glimre-Syge, Vankelmodighed og Letsind, da er det ingenlunde for at faae Sag med den i sin Tid hardtad mageløse Ridder, men for i denne Kong *Folkes* Sønne-Søn, paa Moders Side af *Angel-Sachsisk* og *Normannisk* Blod-Blanding, som i et klart Speil at betragte *Christenhedens Ridderskab* paa Overgangen til det *Trettende* Aarhundrede, der blev Graven baade for dets Ære og Lykke. Selv faldt *Rikard* paa Hjem-Reisen i den Østerrigske Hertug *Leopolds* Kløer, med hvem han havde lagt sig ud i det hellige Land, maatte, til Hertugens og den Tydske Keiser *Henrik* den *Sjettes* uslukkkelige Skam, kiøbe sig løs fra dem Begge i dyre Domme (1194), og sloges siden med *Philip August* om *Normandiet*, til han fik sit Bane-Saar af en Piil (1199); men var dog end i Døden ridderlig nok til at give sin Bane-Mand (*Bertrand Gerdon*) fem Pund for Skuddet, da han hørde det var kun Giengæld for Sværd-Slag, der fældte baade Skyttens Fader og begge hans Brødre***). *Saladin* var død for længe siden, Aaret efter *Freden*, saa hans sidste Daad var *Askalons* anden Ødelæggelse), *—*—* 261 og naar Man, uden at lægge de Dyder i Vægt-Skaalen, hans Lov-Talere paa fri Haand tillægge ham, kun spørger om »*Kiends-Giærninger*«, da har det ingen Nød, hans Rygte skal fordunkle *Rikards*, som, med alle sine Feil, dog aabenbar var en høimodig Helt, der lærde *Saladin* og alle hans Musel-Mænd igien at respektere *Christenheden*, og søgde vel sin egen Ære men slet ikke sin egen Fordeel. Hvem der betragtede *Jerusalem* som *Christenhedens* Æres-Punkt, maatte vel finde, han udrettede Intet, men Tiden viiste, at *Kypern*, som han med meer end *Engelsk* Gavmildhed skiænkede Kong *Hvid*, var et langt bedre Rygstyd for *Frankerne* i *Palæstina* end den *hellige Grav*, og vi, som ei kan misunde Musel-Mændene Graven, naar

vi beholde Livet, maae da regne *Rikard* det til en stor Fortjeneste, at *Kors-Togene* endnu et heelt Aarhundrede lod sig fortsætte. Sligt klinger vist nok urimeligt, naar Man betragter *Kors-Togene* i sig selv som en Plage, der kun ved enkelte Helte-Gierner fik en glimrende Side, og ved et lykkeligt Tilfælde nogle gavnlige Følger; men har Man faaet Øiet op for den store Kamp i Middel-Alderen mellem *Christenheden* og *Barbariet*, hvorunder en nydannet Verden opstaaer af den Gamles Ruiner [Grus], da seer man let, at *Kors-Togene*, som den eneste tænkelige Art af Fælles-Kamp mod *Tyrker* og *Mogoler*, og en mageløs stor *Olympisk Leeg* for alle de menneskelige Kræfter, var den største Lykke, der i *Middel-Alderen* kunde times vor Slægt Paa de faste Besiddelser, som derved vandtes, kom det saalidet an, at Man tvertimod maatte sige: jo færre, des bedre, naar kun Modet ikke tabdes, eller Leiligheden afskares; thi *Grav-Rigets* Historie viser tydelig nok, at *Vestens Kæmper* hverken forstod at behandle Øster-Lænderne uden paa Val-Pladsen, eller baadede selv ved at nedsætte sig i Øster-Leden, og hvor nødvendig end *Palæstina* maatte blive Skue-Pladsen for Ridder-Tidens mest glimrende Optrin, laane *Kors-Togene* dog ingenlunde deres Vigtighed fra Det, men Det netop sin fra dem. Havde *Saladin* derfor afstaaet *Jerusalem* for *Akre* og ladet Pilegrimene lande der ligesaa frit, som han nu lod dem tilbede ved Graven, da havde han rimeligviis derved gjort Ende paa *Kors-Togene* og dysset Vester-Leden i Søvn, til den selv fik uventet Tyrke-Besøg; men da *Jerusalem* blev i *Tyrkernes* og *Sø-Stæderne* tilligemed *Kypern* i de *Christnes* Vold, kunde Freden, som *Pullanerne* aabenbar og selv Moder-Landet hemmelig ønskede, til Lykke aldrig komme ret i Stand, og *Christenheden* 262 nødtes til, hvad det gjaldt om, at holde *Middel-Havet* ryddeligt og, saalænge mueligt, spille Mester paa *Syriens* og *Ægyptens* Kyster. hvorfra Faren nu, da begge disse Lande forenedes, øiensynlig truede.

Naar vi med disse Tanker følge *Rikard* hjem, da er vi langt fra at ærgre os over alle de Hjul, *Pave Innocens* den *Tredie* satte i Bevægelse for at frembringe ret et stort, almindeligt *Kors-Tog* for den hellige Grav, men fristes snarere til at ærgre os lidt over, at det kun lykkedes saa smaat. Det nytter imidlertid, som Man daglig kan see paa gamle Kiæreste-Folk, aldrig at gaae i Rette med Nogen om den Lunkenhed, der klæder saa stygt, hvor Alt engang var Fyr og Flamme, thi trods den bedste Villie har det dog ingen Art med de Kiær-Tegn, Man viser for Skams Skyld, og at Man nu i Vester-Leden slet ikke brød sig om at besidde den hellige Grav, naar Man kun frit kunde besøge den, blev netop soleklart, da *Kors-Prækenen* dreiede sig om »den Skam« det var, at lade de Vantroe beholde *Jerusalem*; thi paa det følgende *Tog* gjorde Man end ikke Mine til at befrie den hellige Grav. Derimod indtog Man *Konstantinopel* og *Damiette* i *Ægypten*, under den Forud-Sætning, at Resten da vilde falde af sig selv, men dog i Grunden med Lyst til at indtage Noget, der i sig selv var værdt at eie, hvordan det saa end gik med den lille vandløse, ufrugtbare Jord-Plet, paa hvis Besiddelse Prædikanterne vel, som det syndes, af gode Grunde, satte umaadelig Priis, men hvis Værdi dog var en stor Hemmelighed. De Eneste, der endnu med Prædikanterne sværmede for *Jerusalem*, var de halvvoxne *Franske* og *Tydske* Dreng, der flokkedes i Tusind-Tal med Hyrde-Stav og Taske, og haabede at *Middel-Havet* skulde aabne sig for dem, som det *Røde Hav* for Israels Børn, og *Jerusalems* Mure falde som *Jerichos**), Noget, der kun skal nævnes i Verdens-Historien til en lærerig Oplysning om, at naar de halvvoxne Dreng med Hurlumhei springe op og ruste sig til at udføre, hvad deres Olde-Fædre sværmede, men deres Fædre blev ligegyldige for, da kan Man være ligesaa rolig for Stort i den Retning, som Musel-Mændene nu kunde være for store *Kors-Tog*, hvor høit saa den hellige Fader end raabde: see, Børnene beskæmmer os! Dette være for Resten sagt uden al Fornærmelse mod *Lothar* fra *Segni* (i Kirke-Staten), en adelig Romerindes Søn, der [†] 263 i sin blomstrende Alder (kun 37 Aar gammel) under Navn af *Innocens* den *Tredie* nu (1198) besteg det Apostoliske Sæde; thi han var en dygtig Mand i sin Tid, og ei blot En af de myndigste men ogsaa af de klogeste Paver, som godt indsaee, at kom Man først af Vane med at gjøre *Kors-Tog*, da tabde Man snart al levende Forestilling om det store *Kirke-Rige*, hvis fuldmægtige Stat-Holder han var, og af hvis Soel-Skin dog, efter den hellige *Hildebrands* Ord, som *Innocens* udtrykkelig tilegnede sig, hvert Christent Konge-Rige skulde laane sin Glands. Glimrende var unægtelig denne Paves Regjering, saa glimrende, at han i Stats-Historien bør kaldes *Innocens* den *Store*, thi ved Siden ad ham blev alle *Christenhedens* Konger smaa, og selv Kongen paa *Øen*, *Rikard Løvemods* Broder *Johan*, maatte bogstavelig kaste sig i Støvet for hans Sende-Bud, medens *Keiseren* i *Konstantinopel* søgte Beskyttelse under hans Vinger. Lægge vi hertil, at *Innocens* aabenbar havde den *Romerske Keiser-Krone* i sin Haand og gav den til hvem han vilde, at han, som Formynder for *Fredrik Rødskiægs* Sønne-Søn og Navner, var saa godt som enevældig i *Italien*, og at *Pave-Thronen* i hans Dage, ved Oprettelsen af *Dominikaner* og *Fransiskaner-Ordenen*, fik en staaende Geistlig Hær, der lød ubetinget og indtog snart baade *Kirken* og *Skolen*, da kunde Man fristes til at tænke, at det store *Kirke-Rige* under ham grundfæstedes for Evigheden; men ogsaa her beviiste imidlertid Erfaringen snart, at det er ikke Guld Alt hvad der glimrer, thi netop med *Innocens* opgav *Kirke-Riget* sin Aand, og var siden kun et Liig, hvorom Paverne, som verdslige Skillings-Fyrster, sloges med Konger og Kiættere og med hverandre, til de, som *Chaliferne* i *Bagdad*, lærde at nøies med en tom Titel og et godt Leve-Brød. Selv de ypperste Afguder blive ligesom de mest fortryllende Drage-Dukker nødvendig til Spot, naar deres Tilbedere kiedes ved dem, og hvor tungt det end naturligviis faldt Christi selvgjorte Statholdere at finde sig deri, var det dog en fælles Skiæbne »mod hvilken de omsonst sig stræbde at bevæbne« undtagen med Taalmodighed; men *Verdens-Historien* vilde ligefuldt beklage deres Fald, hvis de ikke, ved at forkynde *Folke-Frihed* og *Oplysning* aaben Feide, selv havde udæsket Menneske-Aanden til en Kamp paa Liv og Død. Det gjorde imidlertid allerede *Innocens* den *Store*, ved at lade »*Kors-Tog*« prædike mod *Albigenserne* i *Languedoc* og deres Beskytter *Grev Raimund*, en Ætmand af det store *Kors-Togs* *Nestor*.

Paa *Kiætteriet* og *Fanatismen*, som *Albigenserne* beskyldtes for, kan vi her nemlig saameget mindre indlade os, som deres Lands-Herre ei var deres Anklager men Beskytter, og er det nu aldrig engang Rettens men altid Urettens Sværd, en Lands-Herre blotter mod sine Undersaatter for *Troes* og *Tankers* Skyld, da er Uretten himmelraabende, naar Høvdingen i *Aandens* Rige ei blot opfordrer det verdslige Sværd til at fuldende paa Kiætterne hvad det Geistlige har begyndt, men prædiker *Kors-Tog* mod hele Landskaber som befængte med Kiætteri; thi kun en hjerteløs Tyran slaaer ihjel paa Slump for at ramme den Skyldige, og den Trøst »at Herren kiender Sine,« som Hans Helligheds Legat (Abbed Arnold) skal have givet Kors-Dragerne, der gjorde sig Samvittighed over at storme *Beziers* (1209) *, smager unægtelig langt meer af Svovl end af Manna. Dette meer end forfløine Ord kan imidlertid gjerne være usagt, uden at det derfor ved Nedsablingen i *Languedoc* blev mindre klart, at Uskyldigheden herefter ei maatte søge sin Beskytter i Paven, men iblandt hans Fiender, og dermed var Pave-Thronen saaledes rystet i sin Grund-Vold, at de Støtter, den fik i Tigger-Munkene, baade Graa og Sorte, vel som et frygteligt *Politi* under Helligheds Maske kunde forsinke, men umuelig afværge dens Fald. Dette synes *Innocens* selv at have følt, men at sidde i Grunden afmægtig paa en glimrende Verdens-Throne er en fortvivlet Stilling, thi mens Man paa den ene Side nødes til at blotte sin Svaghed, fristes Man paa den Anden kun alt for meget til med Grusomhed at dække den, og saaledes gik det nu Paven, da det *Geistlige Sværd* vel glimrede over Kongers og Fyrsters Hoved, men tørnede af mod Riddernes Hjem og Spids-Borgernes Skjold.

Denne sørgelige Erfaring havde *Innocens* gjort og det for hele Verdens Øine, før han i Fortvivlelse udøste sin Harme paa *Albigenserne*; thi *Venetianerne*, med Frankrigs stolte Ridder-Skare i sine Garn, havde ikke blot trodset den Pavelige Ban-Straale, men havt den Triumph, al *Hans Hellighed*, for at faae Deel i Byttet, velsignede dem for det, og gjorde derved selv det »*Geistlige Sværd*« til Latter. Fra denne Side er det da især det *bagvendte* Kors-Tog, hvormed det *Trettende* Aarhundrede aabnedes, maa tildrage sig vor Opmærksomhed; thi er Bedriften end ikke stor i sig selv, saa maatte den dog gjøre stor Opsigt, som Beviis paa, at enten var det »*Geistlige Sværd*« en Død-Bider, levende Folk kunde lee ad, eller ogsaa * 265 kunde de Døde, efter Pavens egen Dom, øve større Helte-Giæringer end de Levende, og kunde altsaa lee ad dem.

Aar 1198, da *Innocens* den *Tredie* var Apostoliker I Rom, *Philip* (August) Konge i *Frankrig* og *Rikard* i *England*, da var der i den lille By *Nully*, mellem *Lagny* ved *Marne* og *Paris*, en hellig Mand ved Navn *Folke*, en stor Prædikant, ved hvem vor Herre gjorde mange Mirakler, og den samme Guds Mand kom derved saaledes for Orde, at det spurgdes til *Rom*, hvorpaa Apostolikeren strax skikkede Bud til *Frankrig* og gav *Folke* Befaling og Fuld-Magt til at være *Kors-Prædikant*. Hermed fulgde da ogsaa slig *Aflad*, som jeg nu skal fortælle, for alle dem der korsede sig og tjende vor Herre i Marken paa hin Side Havet et heelt Aar om; thi dem skulde alle deres forrige Synder, naar de vilde skrifte ærlig, være forladte, og fordi den *Aflad* hun var saa stor, blev Mangfoldige rørt i deres Hjerter og lod sig korse med gudelig Agt. Aaret efter, først i Advent, var der et *Ridder-Spil* (en Turnering) i *Champagne*, ved Slottet *Ecry*, og der lod baade Grev *Theobald* (*Thibaut*) af *Champagne* og *Brie*, knap 22 Aar gammel, og Grev *Ludvig* af *Blois* og *Chartres*, 27 Aar gammel, dem korse, og disse to Grever var i Slægt baade med Kongen i *Frankrig* og med Kongen i *England*, og det gjorde saameget des større Opsigt allevegne, som de to store Franske Baroner: *Simon* Montfort og *Rainald* (*Renaud*) Montmirail, tog Korset med det Samme. Foruden alle de mange Lehnsænd der nu lod dem korse med disse Høvdinge, fulgde ved Fastelavn Grev *Baldvin* af *Flandern*, med sin Frue, sin Broder *Henrik* og mangfoldige Riddere det samme gode Exempel.

Saaledes begynder Marsken i *Champagne*, *Gotfred Ville-Hardouin*, som selv hørde til fornævnte Ridder-Skare, sin berømte Historie om det *Byzantinske Kors-Tog*, og heraf see vi, det var langt mere den »store *Aflad*« end Udsigt til Stor-Værk, der nu lokkede Grever og Baroner med deres Riddere, og derfor gjorde det saamegen Opsigt, at de to unge Grever, især *Theobald* knap toogtyve Aar, hvis *Synde-Register* følgelig endnu kun var kort, vilde gjøre saa tidlig Bod og tjene Herren et heelt Aar for saa knap en Sold, soni den *Aflad*, de trængde [kunde trænge] til. Det var altsaa egentlig disse to Grever og deres Følge-Svende, Man kunde forudsætte nogen Begeistring [Fyrighed] hos og vente Storværk af, men før endnu Toget begyndte, henrev [bortrev] Døden Grev *Theobald*, begrædt af sine Undergivne, savnet af alle Kors-Dragerne, der frivillig 266 havde valgt ham til Anfører, og lige til det Sidste saa begeistret [indtaget] for Sagen, at han bestemte hele sin Formue til dens Fremme*). Handelen om Over-Farten til det hellige Land var netop dengang paa alle Riddernes Vegne sluttet med *Venedig*, hvis berømte *Doge* (*Hertug*), *Henrik Dandolo*, siden til stor Opbyggelse for Ridderne selv tog Korset op i *Markus-Kirken*, men, som en Blind kan see, med Skielmen bag Øret**).

Da nemlig Toget skulde gaae for sig (1202), laae vel den *Venetianske* Flaade prægtig udrustet og seilfærdig, men da en heel Deel af de *Franske* og *Flamske* Riddere, trods deres hellige Løfte, enten var blevet hjemme eller indskibede sig andensteds, og *Venetianerne* dog ikke vilde slaae en Skilling af paa de 86000 Mark Sølv, den hele Skares Overfart og Underholdning skulde koste, saa kom de ordholdne Riddere derved i største Forlegenhed, og da de havde strakt dem saa vidt de kunde, fattedes der endnu 34000 Mark. Da imidlertid *Venetianerne* havde faaet Alt hvad der var at finde, besluttede de at vise dem ædelmodige, saavidt det uden deres egen Skade lod sig gjøre, og sagde til Ridderne: velan! I kan ikke betale os reent ud og vi havde da, efter Aftale, Ret til at beholde hvad vi har faaet, som reen Gevinst, men det var Synd, og derfor vil vi opfylde alle vore Forpligtelser, naar I blot vil lægge Veien om ad *Dalmatien* og hjælpe os at tugte *Zara*, som har sat sig paa Bagbenene, og ved den Leilighed tør der vel vanke Bytte Nok til at betale hvad vi

borge jer saalænge. Det Forslag hugede nu vel slet ikke en stor Deel af Ridderne, men de der raadte, beed dog i det sure Æble og for at forsøde det og, saavidt mueligt, besmykke det Hele, var det nu, den gamle og blinde, men snilde og driftige *Dandolo* overraskede Tilskuerne ved baade selv at korse sig og prædike Kors-Tog for sine *Venetianer****).

Allerede herved tog dette Kors-Tog aabenbar en skiæv Retning, og det blev snart reen bagvendt, da Kors-Dragerne sluttede Handel med en landflygtig Prinds fra *Byzants* om ogsaa i Forbigaaende at indtage *Konstantinopel* og sætte ham paa Thronen. Vel fraraadte Pave *Innocens*, som var i god Forstaaelse baade med Kongen i *Ungern* og Tyrannen i *Byzants*, paa det Faderligste alle disse Optøier, ja, bansatte tilsidst *Venetianerne*; men disse *Kløbmænd*, der, trods Kirkens Forbud, ^{*,*,*} 267 var blevet rige ved at handle med de Vantroer, brød sig kun lidt om det, saa Toget gik ligefuldt sin Gang, *Zara* blev baade taget og plyndret og *Konstantinopel* gik det ikke bedre, men saameget værre, som den i et halvhundrede Aar maatte huse Halv-Barbarerne og være Hoved-Staden for en *Latinsk* eller rettere *Frankisk* Keiser.

De nærmere Omstændigheder ved denne Tildragelse er nu vel hverken vigtige eller ridderlige nok til her at fængsle vor Op. mærksomhed; men saa flygtig, som Man i Haand-Bøgerne pleier, tør vi dog ikke overfare en Begivenhed, der er langt vigtigere end den seer ud. Det er nemlig intet Mindre, end det *Byzantinske* Riges *Opløsning*, og at den gik for sig i Begyndelsen af det *Trettende* Aarhundrede, uden at dog enten *Tyrker* eller *Mogoler* før seent i det *Fjortende* vandt Noget derved, var uægtelig en stor Fordeel for *Christenheden*, hvorfor den maa takke det *Venetianske Kors-Tog*, der naturligviis, som et Handels-Foretagende, ikke var beregnet paa Ære men paa Vinding.

Den *Byzantinske* Prinds *Alex*, der tyede til Kors-Dragerne, var en Søn af den *Isak Angelos*, der havde stødt *Comnenerne* fra Thronen (1185), men var nu ikke blot Høisædet men Friheden og sine Øines Lys berøvet af sin egen Broder, og Handelen med Ridderne blev sluttet paa de Vilkaar, at naar *Alex* kom paa Thronen, skulde han ikke blot give sine Hjelpere Kost og Løn (200000 Mark Sølv), men i det Mindste 10000 Mand Hjelpe-Tropper til at Indtage *Ægypten*, og derhos nøde den *Græske Kirke* til at hylde *Paven* i Rom*).

Den samtidige Byzantiner *Nikitas* tilstaaer selv, at *Venetianerne*, som, siden de hjalp *Kyri-Alax* mod *Normannerne*, skulde nyde Handels-Frihed hele Riget over, havde lidt store Skaar deri under de sidste Tyranner, saa de havde Fristelse Nok til Selv-Tægt, om det end ikke, som Man har sagt, var for hans Dydskyld, *Dandolo* havde faaet sine Øine stukket ud i *Maglegaard***), og at de, ligesom Keiserne, tog haandfaste Hjelpere, hvorfra de kunde, er ikke at fortænke dem i, saa naar det ikke skulde gjælde for et *Kors-Tog*, og [naar] vi turde haabe, at *Frankerne* vilde føre dem anstændig op i den *Græske* Hoved-Stad, kunde vi med Fornøielse gjøre dem Selskab, ja, selv med Alt hvad der er at udsætte paa Bedriften, ^{*,*} 268 maae vi dog altid heller unde *Venetianer* og *Flæminger* end *Bulgarer* og *Wallacher* Riget.

Det var lige Dagen før *Santhans-Dag* (1203), den stolte Flaade kastede Anker ved Dardanellerne, og *Gotfred* Marsk kan ikke beskrive det mageløse Indtryk, Keiser-Staden, med sine kæmpehøie Mure og sine utallige Kirke-Taarne og Paladser, gjorde paa ham og hans Stal-Brødre, men det maa han ærlig bekiende, at der var ingen Ridder saa kiæk i hele Flokken, hans Hjerte jo bankede lidt uroelig ved Tanken om, hvad der hørde til at indtage saadan en *Magle-By**). Heller intet Under, lægger Marsken til, thi saalænge Verden har staaet, saae Man aldrig saa lille en Hob tage sig saa store Ting for, og skiøndt vi, der er lidt bedre hjemme i Verdens-Historien, end Marsken fra *Champagne*, just ikke tør give ham Ret heri, kan vi dog godt begribe, at baade *Franskmænd* og *Flæminger* maatte korse sig for saadan en Stad, og at Riddere, der var vant til at ligge for et lille Bjerg-Slot hele Aar, maatte være bange for at blive graa, før de vandt Bjerg-Staden ved Hellespont. Den blinde *Doge* derimod blev naturligviis ikke bange for hvad han saae, *Venetianerne* havde været i *Konstantinopel* før og Sky-Haarene blæse desuden snarest af Sø-Folk, saa ved deres Opmuntring fik Ridderne Mod til at begynde med Havne-Taarnet i *Galata*, og skiøndt *Væringerne*, som forsvarede det, var raske Karle, lykkedes det dog Kors-Dragerne ved det første Udfald, som Byzantinerne løb fra, at slaae Kæmperne tilbage og slippe ind med i Borgen, som saaledes blev taget uden Beleiring**). Derpaa sprængte *Venetianerne* den berømte *Jern-Kiæde*, hvormed *Byzantinerne* havde spærret Havnen, og som er os Nord-Boer velbekiendt fra *Harald Haardraade*, der, hvis han ikke praledede, sprang lukt over den paa sin »Hav-Hest«, den Nat, han flygtede fra Orme-Gaarden i *Konstantinopel****), og nu kunde Man da begynde at tænke paa en ordenlig Beleiring baade til Lands og Vands. Denne havde imidlertid sine store Vanskeligheder, en Storm fra Land-Siden mislykkedes, ved de *Engelske* og *Danske* Troppers (Væringernes) Tapperhed, og skiøndt endeel Taarne ved Havnen kom i *Venetianernes* Vold, havde det dog langt Udseende, indtil den ^{*,*,*} 269 selvgjorte *Kyri-Alax*, under Skin af et kraftigt Udfald, gjorde en Afstikker af sig, hvorpaa den blinde *Isak*, der strax blev taget ud af Fængselet og sat paa Thronen, naturligviis indbød Prinds *Alex* i Franke-Leiren til at dele sin Faders Pragt og Herlighed*).

Saaledes syndes da allerede i Juli Maaned den Sag afgjort; men Ridderne blev dog ved at ligge i Leir ved *Pera*, deels fordi de ikke nær kunde faae hele deres Løn i en Haande-Vending og deels fordi den vaklende Throne selv følte Trang til saadanne Støtter. Det gik ogsaa godt til en Tid og den Frankiske Hoved-Anfører, Markgrev *Bonifas* af *Montferrat*, ledsagede endog med endeel Riddere den unge Keiser paa Jagten efter sin Farbroder, der vilde bygget Rede i *Adrianopel*; men allerede mens de var borte, brød Hadet mellem Græker og Latiner eller rettere dog mellem *Byzantiner* og *Franker* ud i lys Lue, da nogle *Flamske* Kors-Drager ikke

fik Lov til at plyndre den *Moskee*, Musel-Mændene fra *Saladins Tid* havde i *Konstantinopel*, og stak desaarsag Ild paa Staden, hvorved mange Gader lagdes i Aske**). Forbittrede herover drev *Byzantinerne* de hos dem bosatte *Latinere* ud i Tusind-Tal, og da den unge *Alex* nu ogsaa tænkte, han kunde nok undvære *Frankerne* og bød dem Spot til fuld Betaling, erklærede de ham tilsidst aaben Feide***). Paa denne unge Herre, der aldrig vaagnede uden til Leg og Lystighed, var nu vel Bjarkemaalet spildt, men hans Navner, *Alexios Dukas*, hvis Hjerter vel ikke duede stort, men sad dog paa det rette Sted, smed sin keiserlige Svire-Broder i Hullet, satte sig selv paa Thronen og bød *Frankerne* Brodden). Da imidlertid hans natlige Brander-Tog mod den *Venetianske Flaade* mislykkedes, var det ikke Kors-Dragerne ukiært, at Septeret kom i en Mands Haand, de ikke skyldte Andet end Sværd-Slag; thi nu turde de haabe, ved *Konstantinopels* Indtagelse og Rigets Deling som et Bytte, at faae deres Umage godt betalt, og skiøndt den første Storm blev afslaaet, fulgde dog den Anden rask derpaa og alle de Tappre kappedes for Alvor ikke blot om Æren at være den Første paa Muren, men ogsaa om Prisen af *hundrede Mark Sølv*, som var udlovet for det Mester-Stykke). Begge Dele**** 270 vandt den Franske Ridder *Andreas Urboise*, thi vel var *Venetianeren Pedro Alberti* egenlig Første-Mand, men ham tog En af de andre Riddere for en *Græker* og fældte1, saa han maatte nøies med at æres i Graven ved en Lig-Tale af *Dandolo* selv. Ingen af Vove-Halsene kom imidlertid til at fattes Følgeskab, og da Man nu tillige med Magt sprængte Tre af Stads-Portene, kom *Frankerne* snart saa vidt, at de kunde slaae Leir inden Voldene. Det gjorde de ogsaa virkelig i den Tanke, at der endnu godt kunde behøves en heel Maaned, før deres 20000 Mand blev Mestere af den uhyre Stad med meer end 400000 Indbyggere, som kunde gjøre dem hvert Skridt stridigt; men saa haardnakkede var *Byzantinerne* langt fra at være, og Man kan ikke bare sig for at smile, naar Man hører Geheimeraad *Nikitas* fortælle, hvorlunde den tappre Keiser *Dukas*, eller, som han for sine Olympiske Øienbrynes Skyld sædvanlig kaldtes: *Murzuflos*, med alle sine tusinde Vældige flygtede for en eneste Frankisk Ridder (Peter Plantz eller Braccuel) hvem de beskrev som hardtad ni Alen lang med en Hielm som et Kirke-Taarn**).

Det var om Mandagen i Dimmel-Ugen (1204) *Frankerne* tog *Konstantinopel*, paa hvis Udplyndring og øvrige Medfart vi ei her kan indlade os, men naar *Nikitas*, der selv kun med Nød og Neppe undgik Blod-Badet, for ret at beskiæmme *Frankerne*, sammenligner deres grumme Adfærd i *Byzants* med *Saladins* Mildhed i *Jerusalem*, da maae vi dog aldrig glemme, at i det *Nittende* saavel som i det *Tolvte* Aarhundrede gjør det en mærkelig Forskiel, om en beleiret Stad overgiver sig eller tages med Storm; thi skiøndt hvad der er dyrisk og djævelsk bliver det under alle Omstændigheder, saa staaer det dog ingenlunde *altid eens* i Menneskets Magt at tæmme Furierne [Raseriet] hos sig selv, end sige hos Andre.

Kort efter *Paaske* skred *Frankerne* til et Keiser-Valg, som faldt paa Grev *Baldvin* af *Flandern* og *Hennegau*, der vel ikke nedstammede fra *Robert Friser*, men dog fra den gamle *Baldvin* med Staal-Armen, der i det *Niende* Aarhundrede bortførde en Enke-Dronning og Keiser-Daatter, hvad Man, i en Lignelse, ogsaa kunde sige om hans Ætmand, der indtog Keiser-Staden med Staal-Handsker og *latiniserede* det Byzantinske *** 271 Rige. Havde det ikke været for Ærens Skyld, maatte *Baldvin* imidlertid langt heller nøiedes med sit Grevskab; thi han fik efter Aftale kun »*Fjerde-Parten*« saavel af Konstantinopel som af den *Balkanske Halv-Øe*, der udgjorde hele det Latinske Keiserdom, medens de tre *Fjerde-Parter* deel-tes mellem *Ridderne* og *Venetianerne*, og den Smule han blev raadig over var endda langt meer end han kunde forsvare, som havde baade *Byzantinerne* og deres naturlige Fiender imod sig. Inden Aaret var omme, blev *Baldvin* fanget af Kongen i *Bulgarien* og *Vallachiet*, med hvem han sloges om *Adrianopel*, og Man maa snarere forundre sig over at de *Frankiske Riddere* dog beholdt *Konstantinopel* over *halvtredsindstyve* Aar (til 1261), end at de ikke gjorde Umueligheder, hvortil det aabenbar hørde at skabe et kraftigt Byzantinsk Rige enten af slet ingen Ting eller dog af en aldeles ubekvem Materie. Hvor lidt Vester-Ledens Folk endnu forstaae at behandle og oplive *Græker*, har det sidste Aar-Tiendes Erfaring kun alt for tydelig viist, og i det *Trettende* Aarhundrede, da de to første Forholds-Regler maatte blive at give den *Græske Kirke* en *Latinsk Patriark* og udstykke Landet mellem *Frankiske Riddere*, kan Man neppe tænke sig nogen gavnlig Indflydelse af det ny Herskab, uden for saavidt der endnu hos *Byzantinerne* ulmede en lille Gnist af den *Græske Ild* eller fandtes et lille Korn aandig Kraft, saa de, ved den uhyre Skam, der overgik, og det utaaelige Aag, der nedtrykte dem, kunde vækkes til en fortvivlet Anstrængelse. At der imidlertid fandtes noget Saadant lære vi ikke blot af *Nikitas*, den frysende Hof-Mand, men især af de *Græske Keisere* i *Nikæa* og Despoten i *Epiros*, som trodsede og tilsidst fordrev *Latinerne*, men det kan her kun berøres, ad det hører til den Døds-Kamp, der slutter *Middel-Alderen*.

Saalænge Keiseren i *Konstantinopel* var *Frankisk*, var *Patriarken* naturligviis ogsaa en *Latiner*, og for dette Blændværk, der skulde forestille den *Romerske Kirkes* afgjørende Seier over den *Græske*, opoffrede *Innocens* den Tredie ikke blot det forsvarlige Begreb om Kors-Tog, som *Christenhedens* Fælles-Kamp mod *Tyrkiet*, men ogsaa hvad Bid der endnu var i det Geistlige Sværd, saa enten maatte nu Kirke-Riget blive et blot Mahomedansk Navn paa et despotisk Verdens-Rige eller ogsaa det maatte opløses. Det Sidste, som var det mindste Onde, gik virkelig for sig giennem det *Trettende* Aarhundrede, saa netop hundrede Aar efter *Konstantinopels* Indtagelse af de 272 »bandsatte« Kors-Drager, uddøde de virkelig *regierende* Paver (1303) med *Bonifas* den *Ottende*. Med hans Eftermand, *Clemens* den *Femte*, der tog sit Sæde i *Avignon*, begynder nemlig den *Franske Pave-Række*, der kun var Redskaber i de *Franske Kongers* Haand, og kunde da umuelig være *Herrer* i hele *Christenheden*, men maatte lade hvert Riges Geistlighed see til at hytte sig selv.

Kort før *Bonifas* den *Ottendes* Thron-Bestigelse indtog den *Babyloniske Sultan Akre*, som var den sidste Levning af Grav-Riget, og vi maae da nu see til kort og godt at tage Afsked med *Kors-Togene*, der i det

Trettende Aarhundrede, naar de var bedst, kun kan betragtes som Ridder-Aandens sidste Suk.

Slet saa bagvendte som det *Venetianske*, eller *kræmmeragtige* Kors-Tog var vel ikke Parret til *Ægypten*, men allerede den skiæve Retning viser dog, der var en Hage ved dem, og deres rette Navne er det »*Hovedløse*« og det »*Sygelige*«, medens det saakaldte *Frederik den Andens* [Korstog], der falder midt imellem, ærlig fortjener Navn af de »*Modbydelige*.«

Man vil erindre, at allerede ved det Store Kors-Tog stod endeel Ridderes Hu mere til *Ægypten* end til *Jerusalem*, og siden *Saladin* havde slaaet *Syrien* og *Ægypten* sammen til eet Sultanat, var det en ganske rimelig Formodning, at det angrebes bedst i Hjertet ved Nilen, hvor dets Liggendefæ var. Ridderne fra Champagne havde derfor ogsaa fragtet Venetianerne til *Alexandrien*, og da deres Tog var gaaet avet om til *Konstantinopel*, tænkte *Innocens* for Alvor paa at faae Et istand, der gik den rette Vei til *Tyrkens* Skade og *Christenhedens* Gavn, men just som det skulde gaae for sig, døde den hellige Fader (1216), som Man troede fra *Æren*, men som det viiste sig, fra Skammen for det »*hovedløse*« Kors-Tog, De berømte Prædikanter ved denne Leilighed var i *Frankrig Jakob Vitry* (fra Champagne) og i *Tydskland Holger* (Oliver) *Skolemester* fra *Cøln*, som baade selv fulgdes med og har beskrevet Toget*), saa dersom de har glemt *Hoved-Sagen*, maae de tage Skade for Hjemgiæld. Egenlig var det vel *Kongen af Jerusalem*, der skulde ført an ved *Nilen*, hvor Man ventede at erobre et fedt Land og faae »det Hellige« for Intet; men *Kongen af Jerusalem*, der altid havde været en Skygge-Konge, * 273 var nu i allerstrængeste Forstand blevet en Konge-Skygge, der ikke engang raadte selv for Titelen, men bar den kun som sin Kones Mand. Det Samme var nu vel i Grunden allerede Tilfældet med Kong *Hvid*, men Sligt bliver værre, jo længere det varer, og saa reent et Nul havde dog Ingen af Skygge-Kongerne været, som *Johan af Brienne*, der nu sleed Fløiel for *Armod*. Han var en dygtig Ridder, men hans Fader havde gjort ham arveløs, fordi han løb ud af Klosteret, Man tidlig havde puttet ham i, og det tomme Konge-Navn var omtrent Alt hvad han fik i Medgift med *Mark-Grev Konrads* Daatter af *Tyrus*, hans, der var saa forgabet i Kong *Hvids* Krone, at han tog en Kone fra sin Mand, for at faae Krav paa den, men myrdedes af et Par *Assasiner*, just da den faldt ham i Hænderne.

Denne østlige Kong *Johan uden Land*, samtidig med den *Vestlige* (i England), var det som skulde føre an i *Ægypten*, der endnu tilligemed *Syrien* beherskedes af *Saladins* Broder *Malek Adel*, en dygtig Krigs-Mand, som havde skudt sine Broder-Sønner tilside; men neppe havde *Johan*, især ved de *Frisiske* og *Tydske* Korsdrageres overordentlige Kiækhed, erobret *Nil-Taarnet*, der spærrede Floden ved *Damiette*, og dermed kyst Livet af *Malek Adel* (1218), før han fik en farlig Med-Beiler til Høvding-Skabet i den *Spanske* Kardinal og *Pavelige* Fuld-Mægtig, *Pelagio Galvani*, som paastod, at han maatte nødvendig være Sjælen i et Tog, der gjordes paa *Kirkens* Vink og *Bekostning**). Der var ogsaa virkelig Noget i det, og havde *Pavens* Anskuelse af sin Ufeilbarhed og timelige Almagt været ægte, kunde *Anførselen* aabenbar aldrig kommet i bedre Hænder end hans Fuld-Mægtigs; men just derfor spillede han et høit Spil ved at tiltage sig den; thi var Toget løbet ulykkelig af for Kong *Johan*, da kunde *Paven* dristig have givet hans og de *Andres* grove Synder Skylden; men da nu hans egen Fuld-mægtig var den kloge Høne, kom han naturligviis selv til at bære Skylden, enten han vilde eller ikke, og deraf fulgte, at enten hængde det galt sammen med *Christi* Rige eller med hans *Romerske* Stat-Holder. Vel fik *Paven* og hans Fuld-Mægtig ganske rigtig *Æren* for *Damiettes* Indtagelse (1219), som *Kardinalen* meget hemmelighedsfuld besørgede ved *Natte-Tid*, da *Besætningen* omtrent var uddød**); men deels saae neppe *Andre* end *Præsterne* et Mirakel i denne *Natte-Vandring*, * 274 deels faldt det Mange mistænkeligt, at *Christi* Statholder satte mere Priis paa *Damiette*, end paa *Jerusalem* og hele det »*hellige Land*«, som *Sultanen* under *Beleiringen* havde budt for sin gode Handels-Stad, og endelig giøds det i hele *Christenheden*, da Man hørde, at *Apostolikerens* Høire-Haand havde ført de *Christne* over *Nilen*, som *Pharao* førde *Ægypterne* over det røde Hav. Det skedte nemlig i Sommeren 1221, at *Kardinalen*, trods Kong *Johans* Advarsel, drev *Krigs-Hæren* afsted langs *Nilen*, for i en Haande-Vending, som han lovede, at holde Indtog i *Kairo*, men kom ikke længer end til Kanalen ved *Aschmum*, hvor *Sultan Kamel* ikke blot forbød ham Over-Gangen, men tilintetgjorde hans Flaade og ængstede ham saa hardt, at han sneg sig bort i Mørke og lod sin Leir i Stikken. Ja, selv Flugten mislykkedes saa reent, at efter meget Folke-Tab, baade ved *Tyrke-Sværd* og konstig Oversvømmelse, maatte *Legaten* købe sit og *Restens* Liv for *Damiette* og selv tilligemed Kong *Johan* og alle de tre *Ridder-Orderens* *Stor-Mestre* være Gidsel i *Tyrke-Leiren**).

Efter et saa iøinefaldende Beviis paa, at *Aposlolikeren*, trods alle sine Bønner, ingen »*Engle-Legioner*« havde til sin Tjeneste, kunde Man vist nok hverken fortænke Kong *Fredrik den Anden* eller noget kronet Hoved i, at de krympede sig ved at kæmpe under hans Banner, hvor det saakaldte »*ægte Kors*« vel var tungt nok men slet ikke straalende, saa *Keiseren* kunde med Rette leet ad *Ban-Straalen*, der skulde drive ham, dersom han ikke ved sine *Lyve-Stævner* havde kraftig bidraget til det *Pavelige* Kors-Togs sørgelige Udfald. Nu derimod loe han aabenbar som en *Tyrk* og holdt ikke blot *Paven* men hele *Christenheden* for Nar, især, da han omsider paatog sig en hellig Mine, reiste *Kors-Banneret*, holdt Indtog i *Jeruysalem* og kronede sig selv, i *Kirkens* Band, ved den hellige Grav.

For en Menneske-Alder siden vilde dette Par Ord om de Protestantiske Historie-Skriveres udkaarede Yndling vel giældt for *Beviis* nok paa gruelig hierarchiske og papistiske Grund-Sætninger; men da det er en tør historisk Sandhed, vilde deraf i det Høieste følge, at *Historien* selv var gruelig hierarchisk og papistisk, i hvilket Tilfælde hendes underdanige Tjenere jo var nødt til at synes ligesaa. Nu derimod, da Man har lært, det gaaer i *Tankens* som i *Tingenes* Verden, at naar Man kan slippe * 275 godt fra det, har Man allermest

Fordeel af, mens To trættes, at tage fra dem Begge; nu maa Man vel ogsaa have lært at *protestere* baade mod »*Keiseren og Paven*,« som den eneste Maade, hvorpaa Man kan blive Begges Unlversal-Arving.

Her lade vi det da ganske staae ved sit Værd, hvem der havde meest Uret: enten *Hohenstaufere*, som vilde herske enevældig baade i *Tydskland* og *Italien*, eller *Paverne*, som syndes det Halve var meer end Nok, og holde os blot til, hvad Historien melder om Keiser *Fredriks* Forhold til *Christenheden* og *Tyrkiet*. Han havde nemlig ladt sig korse allerede i sin Pavelige Formynder, *Innocens* den Tredies Dage (1215), og havde lovet ganske vist at komme selv til *Damiette*, men da der blev Intet af, lovede han igien meget høitidelig at gjøre Alvor af det 1225 og forlovede sig, til ydermere Sikkerhed, med *Jolante*, Kongens Daatter af *Jerusalem*, men da saa Tiden kom og Bruden med, og Keiseren havde nødt sin Sviger-Fader, Kong *Johan*, til at afstaae ham sin Titel, lod han det dermed beroe og fik paa Ny to Aars Udsættelse. Da saa igien de to Aar var gaaet (1227), og Kors-Dragerne fra alle Lande havde samlet sig i *Brindisi* for at gjøre Følgeskab, da holdt Keiseren dem først op med Snak den hele Sommer, for hvis uvante Hede mange Tusinde bukkede under, og da han saa omsider lettede Anker, var det kun for at seile til *Otranto*, hvor han meldte sig syg og opgav Toget*). Vel havde *Innocens* den Tredies Broder-Søn *Ugolino*, der just nu, under Navn af *Gregor* den Niende, blev Apostoliker, været Keiserens gode Ven, men dette, hvorover hele Christenheden knurrede, fandt han dog, var for grovt og satte *Frederik* i Band; men nu satte Keiseren sig for at gjøre et Kors-Tog paa Trods (1228) og stak i Søen med tyve Galeier og i det Høieste »et Hundrede« Riddere. Hans første Helte-Gierning var at lande paa *Kypern* og opkaste sig til Formynder for dens Barne-Konge, og den Anden var at fortsætte sine alt længe drevne Underhandlinger med den *Ægyptiske* Sultan, [ind-]til Samme, for Venskabs Skyld, overlod ham det nu aldeles forstyrrede *Jerusalem*, dog med Forbeholden [Forbehold] af Tempel-Kirken som en Mahomedansk Moskee. I Selskab med en Ægyptisk Emir og under hans Vinger holdt nu Keiseren sit Indtog i *Jerusalem*, kronede sig selv, da Patriarchen Intet vilde have ^{*}276 med ham at skaffe, udstædte et latterlig pralende og modbydelig prækende Brev om sine Bedrifter til alle Fyrster i Christenheden, spillede i *Akre*, som magtesløs Despot, en bedrøvelig Rolle og reiste saa hjem (1229) med hvad kun han selv kaldte velforrettet Sag.*).

Om det nu virkelig var denne Keisers Lyst, som ikke blot *Paven* lastede, men de Arabiske Historie-Skrivere roste ham for: at drive Spot med alt *Christeligt*, det er [bliver] hans egen Sag, som det neppe lønner Umagen for os at tvistes om, men at hans saakaldte *Kors-Tog* gjorde *Christenheden* al den Skam, det kunde, og at *Grav-Riget* i den Tydske Keiser fik en Konge, der ikke blot dybt foragtede Dets ringe Levninger, men hadede og forgreb sig paa Dets fri Forfatning, det var *Menneskehedens* Sag, der vist nok kan hæve sig over alle saadanne Smaa-Ting, som de største Enkelt-Mænd dog i Grunden er, men hævner sig dog nødvendig paa sine Fiender ved at optage den Handske de kaste.

Hermed vende vi os da fra det »*modbydelige*« til det »*sygelige*« *Kors-Tog*, der klarlig viiste at Ridder-Aanden gik med [bar paa] sin Hel-Sot, men viser os den dog selv under saa uheldige Omstændigheder fra en saare elskværdig Side; thi baade Kong *Ludvig* den *Hellige*, som stod i Spidsen for det, og hans Lov-Taler, som tillige var hans tro Følge-Svend, *Johan Joinville*, er aabenbar kiække, ædle og fromme Ridders-Mænd, der kun fattes Ørne-Blikket og Bjørne-Kræfterne for at gaae i Lag med det Store *Kors-Togs* Helte.

Anledningen til *Ludvigs* Tog var ogsaa, efter alle Samtidiges Vidnesbyrd, en svær Sygdom, han faldt i, og *Joinville* fortæller os saaledes, efter Kongens egen Mund, at Man troede, han havde opgivet Aanden, saa En af Fruerne, der stod ved Sengen, vilde dækket hans Ansigt til, men saa stod der, til Lykke, en Frue ved den anden Side ad Sengen, som ingenlunde vilde tillade det, men blev ved at paastaae, der var Liv i ham endnu, og mens Fruerne trættedes, lukkede vor Herre hans Øine op og gav ham hans Mæle igien. Det første Ord, han da sagde, var at de skulde række ham *Korset*, som de ogsaa gjorde, og vel blev hans kiære Fru Moder usigelig glad, da hun hørde, han havde faaet sit Mæle igien, men da hun saae, han havde taget *Korset* op, da gjøds det [dog] i hende, som om hun saae en Dødning**).

* * 277

Disse trohjertige Ord af den vakkre Seneschal fra Champagne, der give os en rigtig Forestilling om hele den rare Bog, han med ridderlig Pen skrev paa sit *Moders-Maal*, er i dobbelt Henseende mærkelige; thi deels indskyde de os venlig Deeltagelse i et Tog, hvorefter Frugten dog iblandt Andet var en munter og livlig Bog paa et levende Sprog i det *Trettende* Aarhundrede, og deels speiler Toget sig forunderlig klart i den simple Tale om dets Anledning, saa *Ludvigs* *Kors-Tog* staaer i Historien virkelig som en uformodenlig Opvækkelse af den hensovne Ridder-Aand, uden at Middel-Alderen selv ret vidste, om den skulde fryde sig over den eller grue for den.

Det var en Skik ved det Franske Hof, siger *Mathæus Parisius*, at *Jule-Morgen* tidlig fik alle Hofmændene nye Klæder af Kongen, som de da trak første Gang paa i Mørke, og ved at lade sye *Kors* paa dem narrede *Ludvig* (1245) Mange til at følge med*); og uagtet samme *Mathæus* er en *Anekdot-Jæger*, Man kun tør troe paa det Halve, er Fortællingen dog mærkelig; thi selv om den er opdigtet [lavet], giver den os ligefuldt en klar og rigtig Forestilling om det Franske Ridderskabs Deeltagelse i *Ludvigs* *Kors-Tog*, der næsten udelukkende reiste sig af Kiærlighed til Kongens Person og Undseelse for at holde sig tilbage, hvor han gik i Spidsen.

Kun forgiæves gjorde naturligviis *Ludvig* sig al optænkelig Umage for at faae et stort *Europæisk Kors-Tog* istand, og først efter adskillige Aars Tilberedelser og efter Overvindelse af mange Hindringer fik han selv sin Krigs-Magt paa Benene (1248), og stak i Søen fra *Aigues-Mortes* (i Languedoc), den eneste Havn ved Middelhavet, der traf til at være *hans egen***). Hans [Kong *Ludvigs*] Vinter-Leie paa *Kypern* og Vaar-Landing i *Ægypten*, Mamelukkernes Forfippelse, der overlod Franke-Kongen *Damiette* uden Sværd-Slag, og endelig den Øine-Forblindelse, der bragde *Ludvig* til, som han var forhexet, at træde Skridt for Skridt i Kardinal *Pelagios* bedrøvelige Fod-Spor, til han mistede hele sin Hær og faldt selv i *Tyrkisk* Fangenskab; alt dette beskriver nu vel *Joinville*, der delde Ondt og Godt med Kongen, saa jævnt og kiønt***), at Man læser derom med Fornøielse, men store Ting seer Man strax, det er ikke, og hverken Vilderede eller Vanheld er saadanne Sjeldenheder i Verden, at dens Historie kan opholde sig ^{*-**-} 278 derved. Vi maatte da her tage Afskeed baade med Kong *Ludvig* og hans vakkre Lov-Taler, dersom Skiæbnen ikke havde været dem Begge saa god, at de beholdt Livet, blev udvexlede for *Damiette* og en Slump Penge, kom til *Akre* og havde endnu Mod paa at gjøre og lide noget for det hellige Land; men især det *Sidste* er saa smukt og i det *Trettende* Aarhundrede saa mageløst, at vi nødvendig maa pege derpaa. Stort var det naturligviis ikke, hvad *Ludvig*, selv kun en svagelig Mand af Middels-Størrelse, med et lille mismodigt Følge kunde udrette, men dog havde Sultanerne af det *Saladinske* Huus, ved saavidt mueligt at ødelægge *Sø-Stæderne*, givet veltænkende Konger en Leilighed til gode Gierninger, som *Ludvig* (1250-54) flittig benyttede. *Askalon*, for hvis Ødelæggelse vi nok huske den store *Saladin* stred saa haardnakket, at han tilsidst seirede over *Rikards* Løve-Hjerte, den havde alt (1240) faaet Opreisning af *Rikards* Broder-Søn og *Navner*, Grev *Rikard* af Cornwall, som, mærkeligt nok, synes ene at have gjort sit lille Kors-Tog for at viske Pletten af sin Far-Broders Ridder-Skjold*). *Ludvig* stræbde nu at gjøre sig fortjent af hele Christenheden ved ei blot at forbedre Befæstningerne ved *Akre* og *Jaffa*, men ved paa ny at opbygge og befæste baade *Kæsarea* og *Sidon*, som var i Bund og Grund forstyrrede, og det maa Ingen kalde unyttigt, skiøndt Stæderne snart igien nedsank i det Gruus, der end skjuler dem; thi deels forsinkedes dog ved *Ludvigs* Bestræbelser Grav-Rigets fuldkomne Undergang henvend et halvt Aarhundrede, og deels er netop de Ædles Utrættelighed til at opbygge hvad *Fienden nedriver* et guddommeligt Træk hos Menneske-Slægten, der skal æres overalt hvor det mødes. Dette kan ikke tit nok indskiærpes i vore Dage, med en Tids-Alder bag os, da det selv midt i Christenheden, ved et stort Uheld, gjaldt for den største Helte-Gierning at *nedrive*, skiøndt endog Hvem der forstyrrer en *Røver-Kule*, hører selv til den, hvis han ikke har noget *Bedre* i Arbeide, han derved stræber at sikkre, saa vi maae baade *kirkelig*, *borgerlig* og *videnskabelig* vandre »i et nyt Levnet,« dersom *Forsynet* ikke skal angre at have gjort os til sine Fortroelige og aabnet os den mest glimrende Bane som Dets forsigtige Med-Arbeidere. Istedendfor da, at det nu allevegne i Christenheden er blevet til et Ord-Sprog: Fædrene bygde op, men vi brække ned, maa det herefter, om vi skal ^{*} 279 redde vor Ære, bliver øiensynligt, at vore *Stæder* og *Skoler* virkelig fordunkle Middels-Alderens *Kirker* og *Borge*, som vi og vore nærmeste Fædre nedbrød; thi Hvem der er »i Slægt med Guddommen,« nedbryder og forstyrrer aldrig noget Stor-Værk, uden de føle baade Drift og Kraft til at skabe noget *Bedre*. Al Tapperhed til blot at ødelægge skal vi da betragte ligesom de vilde Dyrs og *Assasinernes* (Bærsærkernes) paa *Libanon* der med Fornøielse lod sig partere, naar de havde gjort den Ulykke, de kunde, og skiøndt dette Niding-Laug ikke havde Lykken med sig, gjorde det dog i Kors-Togenes Dage saa *forskrækkelig* en Opsigt, at vi i det Mindste maa vide, hvad *Joinville* fortæller om dem.

Blandt andre Gesandtskaber [Storbudskaber] til Kong *Ludvig* i *Akre* kom der nemlig ogsaa Et fra Morder-Engelen paa *Libanon*, hvem de kaldte »den Gamle paa Bjerget«, og spurgde, hvor hans Foræinger blev af, da han jo dog, ligesaavel som *Keiseren* i *Tydskland*, Kongen af *Ungarn* og Sultanen af *Babylon* maatte vide, hans Liv stod i Herrens (Morder-Herrens [Bøddelherrens]) Haand. Kongen havde maaskee ogsaa ladet sig kyse til at kiøbe sit Liv, hvis han ikke havde hørt, at »den Gamle« var bange for *Johanniter* og *Tempel-Herrer*, som Uhyrer, det ikke nyttede at hugge Hovedet af; men nu viiste han *Emiren* til dem, og Enden blev da, at »den Gamle« sendte først Kongen »Venne-Gaver« og fik saa Giengiæld, efter Ord-Sproget: Man skal gjøre et Skarn Godt for ikke at have Ondt af ham*). Anderledes tænkte imidlertid *Mogolerne*, som under *Hulaku* udryddede de Persiske *Assasiner***), og at *Tempel-Herrerne* ei længe før gjorde det Samme ved de *Syriske*, er en af denne Ordens dødelige Synder; thi hvem der *beskatter* Morder-Handteringen, beskytter den, ja, driver den egenlig paa anden Haand.

Hermed slutter da Kors-Togenes *Historie*, thi hvad Man end kaldte den Reise til *Tunis*, Kong *Ludvig* gjorde, da han gik i Barndom (1270), saa fik den dog *ingen* Historie, blandt Andet, fordi Historie-Skriveren (*Joinville*) betakkede sig for at følge med***), saa der staaer kun tilbage at melde, hvordan *Akre* og de andre *Sø-Stæder* sank i Gruset, hvor Man nu maa lede efter dem.

Det *Saladinske* Rige i *Ægypten* og *Syrien* var egenlig ^{*-**-} 280 *Mamelukisk*, altsaa kun arveligt paa »*Sværd-Siden*« i allerstrængeste Forstand, og det var ingenlunde for deres gode Families Skyld, men for det gode Hande-Lag de havde til at føre Sværdet, at Malek *Adel*, hans Søn *Kamel* og Sønne-Søn *Eiub*, i det Mindste beholdt *Ægypten*. Da derfor Sultan *Eiub* døde, strax efter Kong *Ludvigs* Ankomst til *Ægypten*, blev hans Søn *Turanschah*, hvem Bæger-Klang gik over Vaaben-Gny, ikke gammel paa Thronen, thi før endnu Kong *Ludvig* slap løs, blev Sultanen myrdet saa godt som for hans Øine af den sorte Mameluk Rokneddin *Bibar*, som siden (1260) ved nok et Sultan-Mord banede sig Vei til Thronen*).

Denne *Bibar*, Træl af Herkomst og Menneske-Slagter af Handværk, var ellers, efter de *Tyrkiske* Historie-Skrivere, en Mand af »rene Sæder«, som nøiedes med fire Koner og smagde aldrig Viin, men drak sig kun en

uskyldig Ruus i *Kumis* (af Hoppe-Mælk), og slige Ting skal Man lægge vel Mærke til, ikke for at kives med de Tyrkiske Sultaner og deres Lov-Talere, men for at lade den *Christenhed* vederfares Ret, hvis *slettteste Kæmper* er som Tyrkernes de Bedste. En Kæmpe var nemlig *Bibar*, som, før han blev Sultan, huggede drabelig ind baade i Slagene med Kong *Ludvig*, og i det store Slag med *Mogolerne* (1260) ved *Goliaths* Brønd, der indtil videre afgjorde *Syriens* Skæbne, og i de sytten Aar, han beklædte Sultanatet, fik de *Christne* at føle, han hverken døsede eller dovnede. Han beleirede nemlig ikke blot *Akre*, men indtog og ødelagde med Flid baade *Jaffa*, *Kæsarea* og (1268) de Christnes stolte Ære-Port: *Antiochien*, der nu ikke holdt sig i ti Maaneder, men kun i ti Dage**). Vel kom *Bibar* ikke videre før han blev forgivet (1277), men kort efter besteg en anden stridbar *Mameluk*, *Kalavun*, Thronen, og han blev navnkundig ved (1289) i Bund og Grund at ødelægge *Tripolis*, den berømte Bauta-Steen paa Grev *Raimunds* ligesom *Antiochien* paa *Boemunds* Grav, og denne Helte-Giæring er udførlig beskrevet af *Abulfeda*, den store Tyrkiske Historie-Skriver af *Saladins* Æt, som her var *selv tilstæde****).

Tre Aar senere havde *Akre*, *Tyrus*, *Sidon* og *Bairuth* samme Skæbne, under *Kalavuns* Søn *Aschraf*, og skiøndt derved naturligtviis er næsten kun lutter *Ynk* at see, maae vi dog standse et Øieblik ved Forstyrrelsen af *Akre*, der i et heelt *-* 281 Aarhundrede (1191-1291) var Grav-Rigets Hoved-Stad og i alle Maader det *Trettende* Aarhundredes Magle-By eller Stor-Stad, Vel har vi nok ingen Beskrivelse af denne By i sin Velmagt uden af *Tydskere*, der aldrig selv har haft nogen Hoved-Stad ved Havet og Alt hvad dermed følger, saa de kunde ikke ligne den ved Andet end »Cöln am Rhein«, men des vissere har den kun sig selv at takke for al den Pragt og Hørlighed, den skinner af i Tydske Bøger. *Akre* eller *Ptolomais* er desuden En af de faa Stæder, som aldrig kan ødelægges saa tit, den jo reiser sig igien, saa vi kan godt forstaae, at mens den var Middel-Punkten for alle Kors-Farere og Pillegrimme, og Residentens for alle tre Ridder-Orderens Stor-Mestere og næsten alle Grav-Rigets Lehns-Mænd, maa det have været en stolt Stad, hvor det gik stadseligt til fremfor noget andet Steds, selv *Konstantinopel* iberegnet, som vi maae huske var i det *Trettende* Aarhundrede, under Latinernes Aag, sin hele Glands berøvet*). Hvor fornøieligt og tillige forbausende det imidlertid maatte være især for en *Tydsker* at giennevandre saadan en Stabel-Stad, med alle sine Skibe, Kirke-Taarne og Spir, store deilige Paladser med klare Ruder og Blomster-Haver paa de flade Tag, med Mure saa brede at to Vogne kunde magelig mødes, og med Indbyggere og Giæster af alle Folk under Himmelen; saa kan Man dog ogsaa nok vide, at *Akre* var ingenlunde en Undtagelse fra Regelen: store Stæder, store Synder, og at det maatte see gruelig forvirret ud i en Hoved-Stad, der var deelt mellem mangfoldige strunke, balstyrige Herremænd og rige, storagtige Kjøbmænd. For nærværende Tid førde vel Kong *Henrik* paa *Kypern* ogsaa Titel af Grav-Riget, men vi har forhen bemærket, at allerede *Johan* af Brienne var blot en *Konge-Skygge*, og hans Efter-Mænd, snart *Sicilianske* og snart *Kypriske* Konger, var i *Akre* ligedanne Skygger, der kun gjorde Opsigt, naar de modtog [voldtog] Kronen eller sloges om den. Hvor nu Konge-Magten er en Skygge, bliver Kongens Bedrift og Deeltagelse i Rigets Skæbne naturligtviis derefter, og naar en Stad er splidagtig med sig selv, maa den jo falde, saa under disse Omstændigheder bliver *Akres* Fald meget forklarligt, hvor urimeligt det end ellers klinger, at en *Ægyptisk* Sultan uden *Flaade* skulde indtage saa stærk en Fæstning, med »al den ganske *Christenhed*« i Baghaanden. *Akre* blev * 282 nemlig denne Gang ingenlunde overrumplet [overrasket], men med ordenligt Kald og Varsel forkyndt aaben Feide af Sultan *Kalavun* (1290), og da Patriarken af *Jerusalem* havde sat Mod i Borgerne, blev der gjort de bedste Anstalter til at udholde en lang Beleiring. Folk i *Vester-Leden* var vel ingenlunde saa opsatte paa at forsvare *Akre* som for hundrede Aar siden paa at indtage den, men der samledes dog 900 Ridderne og 18000 Fod-Folk, og havde de holdt dem saa brav, som de var mange til, vilde de vist ikke kommet til at fattes Undsætning. Der var imidlertid alt for mange om Raadet til at der kunde skee noget Klogt, efter det sande Ord-Sprog »Faa om Raad, Mange om Daad«; thi foruden det *Geistlige* Hoved (Patriarken), var der ikke mindre end *Otte* verdslige *Høvdinger*, og deriblandt den *Franske* og *Engelske* *Minister*, som en Samtidig giver det Lov, at de var mageløse Helte i Munden, men store Krystere i Grunden, der ikke engang lod sig slæbe i Strid, men flygtede godvillig. Midt i *Marts* (1291) blev Staden indsluttet og stod sig godt den første Maaned, men imidlertid var *Kalavun* død, og nu kom hans Søn, Sultan *Aschraf*, med hele sin Magt og reiste 666 Blider, hvormed han fra den fjerde Mai beskiød Staden baade Dag og Nat. Da sank Modet hos de Beleirede, saa de sendte ikke blot *Koner* og *Børn* til *Kypern*, men Kong *Henrik* stjal sig en Nat samme Vei med sine 3000 Mand, og næste Morgen (16de Mai) stormede Fienden, hvor *han* skulde staaet, brød et Gab paa Muren, tyve Favne bredt, og rykkede ind. Hidtil havde de *Geistlige* *Riddere* kun brudt sig lidt om Kampen, men nu vaagnede *Johanniterne*, og deres Marsk, *Mathæus Clarimont*, tumlede den Dag sin Hest og sin Landse saa ridderlig, at Besætningen, med ham i Spidsen, drev Fienden tilbage fra Gade til Gade, og ud ad Gabet med Tab af Tusinder. Herved vandtes imidlertid kun Natte-Frist, som Besætningen vilde nyttet til at flygte, hvis der havde været meer end to Skuder i Havnen, og næste Morgen begyndte den sidste Strid, som endtes med afgjørende Seier paa Fiendens og næsten fuldstændigt Nederlag paa de Christnes Side. Vel var Gabet stoppet, saa godt som mueligt, men dog brød Fienden saavel derigennem som giennem En af Portene, han sprængte, og Kampen blev da fortvivlet, skiøndt ingenlunde uhæderlig for de Christne; thi nu kæmpede baade *Johannitere* og *Tempel-Herrer* som *Løver*, saa Fienden flere Gange maatte rømme Byen og seirede kun tilsidst ved sit alt for overlegne Antal. Denne Dag turde ingen Tyrk staae for *Mathæus* 283 *Clarimont*, men tilsidst var hans Ganger saa træt, at den ei meer vilde lystre Sporen, men blev stædig midt i en Gade, hvor da Kaste-Spyd i Snese-Tal ei var sene til at giennebore dens herlige Rytter. Den Ene af Skuderne, hvorpaa Patriarken var slæbt ombord af andre Flygtninger, blev saa overladet, at den sank i Havnen med Top og Tavl, og af Ridderne undkom kun *ti* *Tempel-Herrer* og syv *Johannitere*).

Saaledes faldt *Akre*, og de andre Byer enten flygtede Indbyggerne fra eller overgav strax, saa hermed endtes det sælsomme historiske Efter-Spil, hvorved *Jerusalem* og *Tyrus* og *Sidon*, som opstandne Dødnings, igjen kom for Orde, men kunde selv ved at drikke Millioners Blod ei holdes i Live. Alt dette Blod har nu *Protestanterne* meent, maatte komme over den *hellige Fader* og hans Børns Hoved, men da det aabenbar er Prisen, hvorfor hele den ny Verden har købt sin Dannelses, seer Man let, det vilde være meer end *Jødisk* af os, der skummer Fløden, at skyde Skylden paa dem, der især havde Skaden, og naar vore Skrivere ordenlig give »Kirken« Regning paa alle de Millioner Mennesker, der giennem to *Aarhundreder* satte Livet til paa *Kors-Togene*, da er det, som om en Bogholder gaaende i Barndom gav et stort Handels-Huus Regning paa Summen der i 20 Aar gik igiennem Dets Hænder. Vist nok er *Mennesker* ligesaa lidt at forvexle med klingende Mynt som med Regne-Penge, men vi maae dog endelig huske, at var alle hine Millioner blevet hjemme, da havde de derved kun undgaaet Daaden, ikke Døden, og da nu de »Frivillige« aldrig i nogen Krige saaledes som paa *Kors-Togene* har udgjort *Hoved-Styrken*, har vi al Ret til at betragte dem som nødvendige *Offere*, der opoffrede sig selv for *Christenheden*, men vistnok ogsaa den dyre Forpligtelse at ære og takke dem i deres Grav. Stræbe vi derfor at undgaae det *Sidste* ved at sigte *Kors-Dragernes* Bevæg-Grunde, Hensigter og Tro paa den *hellige Grav*, da ligne vi aabenbar langt meer den *Onde*, der vilde sigte *Peder* som Hvede, end den *Gode*, der bad for ham, at hans Tro ei maatte tabe sig, men luttres i *Skiærs-Ilden*.

Vi forudsætte nemlig her, at *Kors-Togene*, som en Daad i rette Tid, ei blot var et Ridder-Spil til Stads og ørkesløs Beundring, men fremfor Alt et *Stor-Værk* til uberegnelig! Gavn * 284 for alle følgende Slægter, ved Faren, de afvendte, og Synet, de udviklede, Livet, der vakdes, og Lyset, der tændtes, og Beviserne for denne Sætnings Rigtighed føre vi ikke med Pen og Blæk, men pege kun paa det *Ny Europa*, der under *Kors-Togene* gestaltede [dannede] sig med sine gienfødte *Riger* og *Tunge-Maal*, *Markeder* og *Værk-Steder*, *Raad-Stuer* og *Høi-Skoler*, kort sagt: fremtryllede igjen al den menneskelige Virksomhed med Haand og Mund, til Lands og Vands, for *Himmel* og *Jord*, som udmærkede den gamle Verden og pryder den Ny, men truede giennem mange *Aarhundreder*, i *Konstantinopel* som i *China*, med at udarte til et Abe-Væsen, hvis dyriske Lighed med det Menneskelige netop gjør det væmmeligt.

De næste *Aarhundreder* efter *Kors-Togene*: det *Fjortende* og *Femtende*, er vist nok hverken glimrende paa den store Skue-Plads, eller i sig selv fornøielige; thi det er en *Undertrykkelses* og *Oprørs-Tid*, hvorigiennem det store *Kirke-Rige* opløses og de nye *Konge-Riger* hæve [danne] sig, uden at det tegner til, at Menneske-Aanden skal faae andre Redskaber i de faldne Ridderes Sted end vindtørre Magistre [Skolemestre], eller Friheden bedre Hjem-Stavne end *Florens*, *Venedig* og *Alpe-Hytten*, eller Vester-Leden anden Vinding af *Kors-Togene* end Penge og Penges-Værd. Det er imidlertid ingenlunde *Ridder-Tidens* Skyld, at den afløses af »*Tigger-Munkenes*«, med al dens aandelige Sløvhed og verdslige Gridskhed, det er kun en ubehagelig Følge af den gamle Uorden i Menneske-Naturen, som hver opmærksom Enkelt-Mand kan spore hos sig selv og Andre, at *Middel-Alderen* slutter lavt ligesom *Iliaden*, hvad der er saameget ærgerligere, som den begynder *himmelhøit*, og vi maae da ligesaavel i vort som i vort *Folke-Færds* og i *Menneske-Slægtes* Levnets-Løb, trøste os med, at hvor der har været noget Dygtigt, er samme Dalen kun en *Overgang*, som fra den *synkende Iliade* til den *stigende Odyssee*, eller fra den forældede Følelse til den opvoxende Forstand. Vi vil da ikke være saa uforstandige at skiælde paa *Ridder-Tiden*, fordi den ikke bedre overlevede sig selv, men vi vil takke den for, at vi fik en *Vidskabs-Tid*, der vel endnu er tarvelig nok, men dog kiendelig i Tilvæxt, og allerede et *Haars-Bred* høiere end *Grækernes* nogensinde blev. Dette er saameget des fornøieligere, som vi har al Grund til at formode, at vor *Vidskab*, hvor den naaer sin Høide, vil overgaae *Grækernes* ligesaameget, som *Kors-Togene* 285 [-toget] overgik det *Trojanske*, og Hvormeget det var, see vi endda først, naar vi til Bedrifterne i *Asien* lægge dem i *Spanien*, og atter til Kampen om *Middel-Havet* føie Kampen om *Øster-Søen*, der vel ingenlunde i Udstrækning kan maale sig med Hiin, men var dog Blus af samme Ild og Løb til samme Maal. Først naar Man sammenfatter hele denne kolossalske [storladne] Kamp af *Christenheden* mod *Tyrki* og *Hedenskab*, og seer de samme Kæmpe-Kræfter og Kvinde-Længsler aabenbare sig i *Saga-Skrifter* og *Kæmpe-Vis* er, som i *Dysterne* med *Tyrker*, *Mohrer* og *Slaver*, da først faaer Man et fuldstændigt Begreb om *Ridder-Tiden* i det *Tolvte* og *Trettende* 1 *Aarhundrede*, og skiøndt baade Rum og Regel forbyde os her at gaae ind i det Enkelte, maae vi dog nødvendig lade Øiet løbe over *Spanien* og *Nørre-Leden*, og fæste det paa den mageløse Tids-Alder i det Hele.

Da *Saracenerne* er døde fra det, bliver det ene *Spaniernes* Sag at see, om de kan hitte Rede i Halv-Øens forvirrede *Middel-Alder*, og da de endnu ikke har bragt det vidt i *Historisk Vidskab*, maae vi endnu lade den Gaade uløst, hvordan det egenlig gik til, at de gamle Folk med *Kors-Banneret* oppede sig mellem Bjergene i *Norden* og samlede Kræfter til at faae Bugt med de selvbudne Giæster, som havde *Afrika* til Ryg-Styd. Den første Modstander i *Galicien*, [som] de *Arabiske* Krøniker nævne, skal imidlertid være *Anfus* eller *Alanfus* i Begyndelsen af det *Niende* *Aarhundrede**, altsaa *Alfons* den *Kydske*, om hvem de *Spanske* Krøniker blandt Andet melde, at han fik *Oviedo* ophøiet til et *Ærke-Sæde* af *Pave Leo* den *Tredie* og slog *Roland*, med hele *Karl* den *Stores* Bag-Trop, i *Giæste-Dalen* (*Hospita Vallis*), som vi kalde *Ronceval***).

I Begyndelsen af det *Tiende* *Aarhundrede* nævner *Kastilien* med Stolthed *Ferdinand Gonzales*, som sin første Greve***), og skiøndt Man forgiæves leder om hans Navn hos *Araberne*, seer Man dog ogsaa af deres Krøniker, at de allerede dengang havde ondt ved at forsvare sig ved *Duero* og *Zamora*, saavel som ved *Ebro* og *Zaragossa*); men dog *-*-* 286 var det først i det *Ellevte* *Aarhundrede* Over-Vægten klarlig blev paa de *Christnes* Side, da *Ommiadernes* *Tfarone* i *Cordova* faldt (1031) og det *Spanske* *Chalifat* aldeles opløstes,

medens *Ferdinand* den Første (Arabernes *Ferdelan*), en *Navarresisk* Prinds, forenede *Kastilien* og *Leon* (1037), indtog *Coimbra* med en heel Deel af *Portugal* og gjorde Adskillige af Nabo-Emirerne skatskyldige*). Endnu mægtigere blev hans Søn, *Alfons* den *Sjette*, som indtog *Toledo* (1085), og føiede sin Deel af *Spanien* til det store *Kirke-Rige* under *Gregor* den *Syvende*, ved at indføre den *Romerske* Alter-Bog istedenfor den *Gothiske***).

Under disse to Konger tilkæmpede *Rodrigo Vivar* sig den sjeldne Udødelighed, han under Navnet »Cid« (Herren) har siden nydt i *Spaniens* *Kæmpe-Viser*, og medens Man naturligviis i dem har ondt ved at tælle hans Bedrifter, nævne de ældste Krøniker *Valencias* Indtagelse og tapre Forsvar som hans egenlige Stor-Værk, hvad det og saameget vissere maa have været, som det kun er i Anledning af *Moravidernes-Huseren* i det Nabo-Lag, *Araberne* nævne den frygtelige *Kampador* eller *Kæmpe-Høvding****).

Disse *Moravider* var en *Afrikansk* Horde, som Emiren af *Sevilla* kaldte til Hjelp, og indrømmede *Algezira*, hvorfra de, under Stifteren af det *Marokkanske* Rige, den frygtelige *Joseph* (Juzef ben Taxfin), oversvømmede Landet og bragde, allerede i det berømte Slag ved *Zalacca* (fire Mile fra *Badajoz*) 1086, *Alfons* paa Randen af sin Undergang, men maatte dog nøies med *Syd-Spanien*), *Moraviderne* gik altsaa jævnsides med *Seldschukerne*, og vilde aabenbar gjort en Ulykke paa Christenheden fra *Vesten* ligesom Hine fra *Østen*, hvis de ikke hos »*Kampadoren*« og hans *Stal-Brødre* havde mødt en Deel af samme Begeistring¹ for *Korset* som luede hos *Gotfred* og *Tankred*. Hvormegen Deel *Kors-Dragerne* fra det øvrige *Europa* tog i denne Side-Træfning, lader sig vel ikke bestemme, men at de ingenlunde betragtede den med Ligeegyldighed, er dog vist nok, og det var naturligviis især de *Nordiske* og *Engelske*, som underveis til *Palæstina* ^{***} 287 landede i *Portugal* og hjalp til Oprettelsen af dette ny Konge-Rige. En saadan Hjelp med *Norden-Vind* var det iblandt Andet, der vristede *Lissabon* ud af de *Vantroes* Hænder, og her kan det være os det Samme, enten *Lissabons* Indtagelse var en Bisag paa *Sigurd Jorsalfars* *Kæmpe-Færd* til *Akre* og *Sidon*, eller en Undtagelse i det daadløse *Kors-Tog*, som bærer Navn efter Keiser *Konrad* af *Schwaben*. Kun vil vi gribe Leiligheden til at bemærke, at *Snorro* siger ikke, *Sigurd* indtog *Lissabon*, men blot at han vandt et Slag i Nærheden, saa *Engelskmænd*, *Flæminger* og *Tydskere* kan rolig dele Æren, som de er Venner til, skjøndt det er løierligt nok, at *Munken* fra *Lüttich*, ligesom bare for at drille dem, vil fortælle os: »den *Norske* Konge« var med, da de tog *Staden**).

I Slutningen af det *Tolvte* Aarhundrede havde de *Afrikanske* *Mohader* afløst *Moraviderne* i *Spanien*, ligesom *Kurder* afløste *Seldschukerne* i *Syrien*, og mellem dem fandt den store *Saladin* en berømt Jævn-Aldrende i *Jakob Almanzor*, som ved *Alarkos* (ei langt fra *Cuenza*) kjørde saaledes i Ring med Kongen af *Kastilien* (1195), at Denne, i Arabernes høitravende Stil, af hele sin stolte *Krigs-Hær* kun beholdt sin *Gangers* *Tøile***). Snart (1198) fik imidlertid den *Almanzor* afseiret, og *Alfons* den *Ottende* oplevede endnu ved *Tolosa* at faae Bod for *Banen* ved *Alarkos*.

Dog, hvormegget *Hast-Værk* vi end har, maae vi standse et Øieblik ved dette berømte Slag, der efter *Arabernes* egen Tilstaaelse ei blot gav *Alfons* men det *Christne* *Spanien* Bod for Bane, saa det kun er at ligne ved Slaget, som netop *Femhundrede* Aar før gav *Araberne* vundet. *Roderik Ksimenes*, som dengang nylig var blevet *Ærke-Bisp* i *Toledo* og fulgde sin Konge til Seier, slutter derfor ogsaa sin *Spanske* *Krønike* med Fortællingen om dette *Lykke-Skifte*, og er naturligviis her saa omstændelig, at vi med hans Øine kan see det Hele. Lidt fortinnede har hans Øine nu vel sagtens været, siden han ikke kunde see *Blod* paa *Val-Pladsen*, hvor der var Lig i mangetusind Tal, og savnede ikke Flere end fem og tyve *Christne*, hvor der faldt henved et Par hundredetusinde *Musel-Mænd*; men han har dog i det Hele brugt sine Øine meget bedre end ^{**} 288 de fleste *Slag-Malere*, baade paa *Papir* og *Lærred*; thi hos ham staaer *Døden* i *Skygge* og *Livet* i *Lys*. At der til dette store *Ridder-Spil* var kommet mange *Med-Beilere* fra *Frankrig*, som dog for største Delen faldt fra i *Fristelsens* Tid, og at de ypperste *Christne* *Fyrster* paa *Halv-Øen* nu dog endelig havde forenet sig mod den fælles *Fiende*, saa *Kong Peter* af *Arragon* og *Sancho* af *Navarra* kæmpede broderlig hver ved sin Side ad *Alfons* i *Kastilien*, det har »*Hyrden* fra *Tolosa*« nylig fortalt os *Danske* saa smukt, at *Historien* sin behøver at lægge til: det er sandt, og tør *Historien* end ikke inclade sig paa den aldeles ubekjendte »*Hyrdes*« *Slægt-Register*, som viste *Kors-Hæren* en bedre *Vei* ned ad *Sjerra Morena*, end *Snevringen* ved *Losos*, saa stadfæster den dog med *Fornøielse*, at det stolte *Spanien* skylder, næst *Gud*, en *Stodder* at see til, men dog en *Engel* i *Grunden*, sin vigtigste *Seier* og skjønneste *Triumph**).

Dette *Hoved-Slag* stod 1212 næved *Ubeda* i *Jaen*, og kaldes hos *Araberne* Slaget ved *Alacab*, hvad blandt *Andel* er værdt at mærke, fordi det *bekjendte* *Spanske* *Tolosa* ligger i den anden Ende af *Riget*, og *Borgen*, hvoraf *Kæmpe-Sletten* bar Navn (*Navas de Tolosa*) sagtens for længe siden er sunket i *Gruus*.

Hertil er nu kun at føie, at *Kong Peter* af *Arragon* faldt Aaret efter mod den *Pavelige* *Kors-Hær*, der angreb hans *Svoger* *Grev Raimund* af *Toulouse*, som *Albigensernes* *Beskytter*, og at hans Søn *Jakob*, skjøndt han med det Samme som *Barn* faldt i *Fiendens* *Hænder*, dog ei blot blev gammel paa *Arragoniens* *Throne* (til 1276), men tog baade *Valencia* og de *Baleारiske* *Øer* fra *Saracenerne*, og var (1269) paa *Vei* til »det *Hellige* *Land*,« da en *Storm* under *Sicilien* drev ham tilbage.

Blikket vender sig nu til *Øster-Søen*, og skjøndt det er en farlig *Sag*, at komme *Fædrenelandet* saa nær i *Forbigaaende*, maa *Historie-Skriveren* dog vove det, flittig mindes, at *Fædrene-Landet* er ham aldrig saa

nær, [at] Læseren jo er Bogen nærmest, og saaledes see til nogenlunde upaaklagelig at giennemgaae en Fristelse, der ei lader sig undgaae.

At nu *Danmark* i gamle Dage maa have havt Nøglen til *Øster-Søen*, derpaa hentyder ikke blot *Kron-Borg* og *Vagt-Skibet i Øre-Sund*, men Alt hvad vi veed om *Nordens Old-Tid*; * 289 men allerede i *Sven Tveskiægs* og *Knud den Stores Tid* seer det dog meget betænkeligt ud, saavel med de store *Norske Flaader* i dette *Far-Vand*, som med *Jomsborg* og *Julin*, der, i hvad *Sammenhæng* de end stod med *Danmark* og hinanden, dog gjorde baade *Havet* og *Danmarks Kyster* meget usikkre. Vel havde baade *Henrik Fugle-Fænger* og *Otto den Store* alt i det Tiende Aarhundrede gjort deres Bedste for baade at christne og fortydske *Slaverne* i *Nord-Tydskland*; men da hele *Syd-Randen* af *Øster-Søen* var besat med dem, naaede de *Sachsiske Keisere* ikke stort meer end at afskiære *Strand-Sidderne* fra de mange *Oplændinger* i *Syd-Ost*, medens de i *Nord-Ost* beholdt *Sammenhæng* med *Preuser* og *Kurer, Letter, Esther* og alle de andre grove *Hedninger*. Dette lærde Man snart, var en farlig Sag ei blot for de nærmeste Naboer, men for hele *Nørre-Leden*; thi vel var disse *Slaver* deelt i mange smaa indbyrdes uenige *Stammer*, som syndes ganske at mangle »*Aand*« eller den høiere *Livs-Kraft*, der skaber stærke *Samfund*, men *Tiden* viiste dog, de var snilde nok til efterhaanden at lære alt det af dannede Folk, hvormed Man kan gjøre Skade, og blandt *Andet Nødvendigheden* af, naar Man vil røve fra tappre Folk og slippe vel fra det, da, trods mange smaa *Ubehageligheder*, at slaae sig sammen saa mange [som] mueligt. Under saadanne *Omstændigheder* faaer *Christenheden* kun daarlig Tak for sine milde *Forsøg* paa at udbrede en høiere *Anskuelse*; thi for den er *Barbarerne* blinde, men benytte sig af den dermed følgende *Oplysning* til at handle snuere og slaae vissere, som Man med stor *Forskrækkelse* saae, de havde lært, da de i *Begyndelsen* af det *Ellevte Aarhundrede* næsten samtlig gav *Christendommen* *Afskeed* og optog, med deres gamle, grove *Afguder*, alle deres gamle *Uvaner**). Vel standsede den unge og drabelige *Slave-Fyrste Gotskalk* pludselig sit *Raseri* mod *Christenheden*, gav sig i *Knud den Stores Tjeneste*, ægtede en *Daatter* af ham, og blev i *England* en meget dannet Mand; men hans *Lands-Mænd* spillede sig ingenlunde i hans *Exempel*, og fik først igien en *Smule Lyst* til *Rolighed*, da *Kongen* af *Danmark* og *Norge*, *Magnus den Gode* (omt. 1043) havde slaaet dem, »som *Bønder* slaae *Korn*,« paa *Leirskov-Hede***). Selv det forslog imidlertid ingenlunde til at skaffe *Christenheden* *Fred* paa *- 290 den *Kant*, thi vel hyldede nu *Slaverne* ved *Elben* og *Traven Gotskalk*, ja, lige til *Peene* taalde de en *Snees Aar* *Christendommen* hos sig; men deels holdt *Pomerinker* og *Rygboer* dog fast ved deres gamle *Barbari*, og deels lurede de *Andre* aabenbar kun til de havde forvundet *Skrækken* fra *Leirskov-Hede*, thi ikke blot *Gotskalk* myrdede de i *Lenzen* (1066) men offrede derpaa alle de *Præster*, de kunde overkomme, til deres gamle *Ugle-Billeder*, og forbandt sig med *Pomerinkerne* under *Rygbo-Høvdingen Krukke**).

Over *Firsindstyve Aar* henrandt nu, inden der iglen blev en *Biskop* i *Oldenburg*, siger *Helmold*, og uden her at kunne nærmere indlade os paa denne *Mellem-Tid*, maae vi bemærke, at *Omstændighederne* var *Slave-Magten* særdeles gunstige; thi *Sachserne* havde i lang Tid ondt nok ved at forsvare sig selv mod de *Frankiske Keisere*, *Christenhedens* hele *Opmærksomhed* blev spændt paa *Øster-Leden*, og i *Norden* blev *Tilstanden* efter *Erik Eiegods* og *Sigurd Jorsalfars Dage*, saa forvirret, at Man i *Danmark* og *Norge*, langt fra at kunne tugte *Slaverne*, maatte grue for dem. Det var nemlig ikke dermed nok, at de spillede *Bas* i *Øster-Søen* og paa de *Danske Kyster*, men de blev omsider saa dumdristige, at de (omt. 1135) med en stor *Flaade* løb ind i *Kattegat*, overrumplede, indtog og ødelagde *Kjøbstæden Kong-Hell*, som *Sigurd Jorsalfar* havde gjort til en *Grændse-Fæstning*, og meende at have gjort uindtagelig med den *Splint* af det ægte *Kors*, han vandt i det hellige *Land***). I det daadløse *Kors-Tog* rykkede nu vel ogsaa (1147) en stor *Hær*, baade *Tydske* og *Dansk*, imod *Demmin* og *Dubin*, men kun omtrent med samme *Held*, som *Keiser Konrad* og *Kong Ludvig* mod *Damask*. Somme vil sige, at *Tydskerne* reentud solgte de *Danske* til *Slaverne* ***), men *Saxo* tilstaaer ganske ærlig, at *Danskerne*, som dengang skulde tjene to *Herrer*, var selv *Skyld* i den *Skam*, deres *Flaade* fik af *Rygboerne*, og *Helmold* gjør med et *Kul* begge *Parter* lige *kiønne*, paa det nær, at det naturligviis var *Sachserne* som tog *Penge* for deres *Part*, og *Danskerne* som betaide *Gildet*.

Ikke desmindre var dog nu alle *Slavernes* berømte *Tugte-Mestre* *-* 291 voxne, thi den *Sachsiske Hertug Henrik Løve*, *Svoger* til *Richard Løve-Hjerte* (ligesom *Keiser Otto* til *Kong Ædelsteen*), var allerede med paa det daadløse *Kors-Tog*, og det varede nu ei længe før *Danmarks Krone* kom paa den store *Valdemars Hoved* og *Hoved-Banneret* saavel som *Hyrde-Staven* i den nok saa store *Biskop Axels* (*Absalons*) *Haand*.

Hvorledes nu den *Danske Konge* og den *Sachsiske Hertug* deelde *Besværligheden*, *Æren* og *Byttet*, deels med hinanden og deels med deres tappre *Følge-Svende*, det lader sig ikke her fortælle, hvor det kun skal meldes, at hele *Venden* eller *Slavenland*, fra *Traven* til hinsides *Oderen*, nu blev undertvunget, christnet og tildeels ny befolket, saa *Christenheden* vandt i disse *Egne* om ei nogen virkelig *Tilvext*, saa dog en vigtig og varig *Fred*. Forties bør det imidlertid dog ikke, at *Tydskerne* naturligviis tog *Broder-Parten* og fortrængte efterhaanden med deres platteste *Mund-Art* det *Slaviske Maal* i disse *Egne*, men at *Danskerne*, som indtog og christnede *Rygen*, den *Slaviske Guds-Dyrkelses* og *Sømagts Hoved-Sæde*, havde den haardeste *Dyst* at bestaae, og vandt forsaavidt den meste *Ære*, som hverken *Helmolds* eller *Arnolds* *Omrids* af *Slave-Krigen* taaler mindste *Sammenligning* med *Saxo Grammatikers* [*Saxe Runemesters*] meer end *classiske Historie* om »*Valdemar den Store* og hans *Mænd*«, det velbekiendte *Navn*, hvormed *Digteren* i vore *Dage* døbde *Danmarks bedste Ridder-Skare**).

Endelig maa det i Forbigaaende mindes, at efter *Henrik Løves Fald* (1180) vandt de *Danske Konger* frie Hænder, og *Valdemar* den *Anden*, Seierssæl, udstrakke sine Erobringer over hele *Øster-Søens* Syd-Rand, lige til den *Finske* Bugt, ved hvilken Leilighed *Dannebrogs-Fanen* første Gang vaiede i *Esthland*, som et Kors-Banner, faldet ned fra Skyerne, og Alting tegnede da til, at *Danmark* skulde indtage en Plads blandt de store Magter. Det var imidlertid kun som et Veirlys i Begyndelsen af det *Trettende* Aarhundrede; thi fanget ved *List* (1223) af sin egen Lehns-Mand, Greven i *Schwerin*, overlevede *Valdemar Seier* længe sin *Triumph*, og selv *Esthland*, som enstund forblev under *Dansk Høihed*, føiedes omsider til det ny Rige, den *Tydske Ridder-Orden* stiftede i disse Egne.

Ogsaa dette Rige maa imidlertid her nøies med et flygtigt * 292 Øiekast; thi vel regner Man nu »*Preusen*« til »de store Magter«, men i *Middel-Alderen* var det kun Navnet paa et Landskab fuldt af vilde Hedninger, som Ridderne af den *Tydske Orden* i det *Trettende* Aarhundrede (1230-80) mindre christnede end udyddede*). Kun i *Forbigaaende* vil vi tilføie, at paa samme Tid reiste sig i *Slave-Landet* *Mark-Grevskabet Brandenburg* og Hertugdømmet *Pommern*, der nu, tilligemed det gamle *Preusen* og endeel *Brud-Stykker* af andre Riger, findes saa at sige sammenloddede til et Politisk Konst-Værk under Navn af det *Preusiske Monarchi*.

Vi behøvede da neppe engang at vide, at ogsaa *Polen, Böhmen* og *Ungern* i dette Tids-Rum føiedes til det store *Kirke-Rige*, for at see, hvorledes *Vestens Christenhed*, medens Den i det Fjerne beviiste sin kraftige Tilværelse, ogsaa i Hjemmet afrundede og omgjærdede sig til den ny *Folke-Kreds*, hvis Ildræt, Skæbne og Vexel-Virkning i de følgende Aarhundreder gav *Menneske-Historien* et Indhold, ei mindre mærkværdigt og lærerigt end det der findes [spores] i de gamle *Frasagn*. Det er altsaa ingenlunde vore Penne, der give *Ridder-Tiden* eller det *Ellevte, Tolvte* og *Trettende* Aarhundrede Præg af den ny *Verdens Helte-Tid*, men det er kun Manglerne ved vore Penne, der hidtil har kunnet tillade betænksomme Læsere at drage dens forbausende Storhed i Tvivl. Først nu begynde vi at fuske paa *Kirke-Rigets* Historie, som *Verdens største Vidunder*, hvis *Æventyrlighed* er noksom iøinefaldende, men hvis sande Beskaffenhed og Værdi nødvendig miskiendes, naar Man, istedenfor at tage det som det var, stirrer sig blind paa dets uhyre Afstand fra det Himmerig paa Jorden, det selv vilde ansees for. Med Rette kan Man ligne Riget ved en *Drøm* og det store *Kors-Tog* ved en *Natte-Vandring*, men skiøndt dette skal lære os at oppebie en langt dybere Indsigt i *Slægtens Natur-Historie*, end vi nu har, før vi prøve paa at sætte dem i klar Forbindelse med de forrige og følgende Dages Begivenheder, saa maae vi dog ingenlunde overse, hvad der allerede har klaret sig, at *Natte-Vandringen* var nødvendig, for at Dagen, vi nu see, kunde oprinde, og at *Drømmen* var En af dem, vore *Kæmpe-Viser* kalde »de *Stærke*«, hvori *Frem-Tiden* ikke blot foresvæver det lukte Øie, men *Fortidens Aand* gjør et levende Indtryk paa Hjertet, saa der fødes Nyt paa Jorden. *Nyaars-Tidens* Fødsel af *Middel-Alderen* er nemlig * 293 fuldt saa æventyrlig som *Tusind-Konstneren Merlins* i de *Bretske Sagn*, [men kun anderledes sikker,] saa kun af de stærke *Drømme* i den »*Almindelige*« *Kirke* lader sig *Almeen-Vidskaben* (*Universaliteten*), med Alt hvad dertil hører, udlede, hvorfor da ogsaa *Pariser-Universitetet* er, saa at sige, *Tvilling-Broder* med det *Store Kors-Tog*, og *Kors-Toget* det mageløse *Stor-Værk*, i hvis *Beskrivelse Anna Comnen* og *Abulfeda* mødes ei blot med *Vester-Ledens* *Munke* men selv med *Islands* *Lagmand*. Det er da kun videnskabeligt *Børne-Værk* at give *Pavedømmets* *Aar-Bog* for *Kirke-Rigets* Historie, og støve op i *Bog-Hylderne* efter *Kors-Togenes Følger*, og kan vi endnu ikke gjøre noget Bedre, saa kan vi dog forberede det ved at pege paa de store *Virkninger* giennem hele den følgende Tid, som borger os for ei mindre *Aarsager* i den *Foregaaende*.

Naar vi derfor slutte *Kirke-Rigets* og *Kors-Togenes* Historie med *Akres* *Indtagelse* og *Bonifas* den *Ottendes Død*, da er det ingenlunde fordi de er dermed til Ende, men kun fordi de, efterat have været det *Største* og *Bedste*, blev det *Ringeste* og *Slettteste* paa den store *Skue-Plads*, som *Menneske-Aanden* med *Flid* unddrager sin *Opmærksomhed* og værdiger kun et *Øiekast* for *Sammenhængens* *Skyld*, ved *Overgangen* til noget Bedre. Med den sidste *Plet* af det hellige Land tabe nemlig *Kors-Togene* hvert *Spør* af det høie *Sving* og dybe *Almeen-Præg*, de fra *Begyndelsen* bar, og det Samme er *Tilfældet* med *Kirke-Riget*, fra den *Dag*, en *Fransk Hof-Præst* i *Avignon* afløste *Bispen* i *Rom*, som *St. Peders* *Efter-Mand* og *Christi* *Stat-Holder* paa *Jorden*. Fra den Tid af tjener begge *Deles* Historie kun til at vise, hvor *grundfalsk* *Forestillingen* var om et *verdsligt* *Christus-Rige*, der skulde udvides og forsvares med *Staal* og *Jern*, saa hvad der i sin *sværmeriske* *Dragt* og *blomstrende Ungdom*, lig en *begeistret Digter* [lig en *Himmeldronning*], blændede og henrev netop de kraftigste og dybeste *Naturer*, blev nu, lig en *tidlig falmet*, *daarlig sminket*, *hykkelsk* og *rænkefuld* *Skiøge*, daglig mere til *Gru* og *Væmmelse* ikke blot for de *Bedre*, men for alle dem, der end følte *Kraft* og havde *mindste Sands* for *aandelige Ting*. Men hvor hurtig end denne *Forvandling* skedte, var den dog intet *Øiebliks* *Værk*, og vi har alt bemærket, at *Bladet* vender sig paa *Over-Gangen* fra det *Tolvte* til det *Trettende* Aarhundrede, da *Pave Innocens* den *Tredie* velsignede de *bandsatte* *Venetianer*, fordi de *udraabde* ham til *Pave* i *Konstantinopel*, opsminkede 294 *Slagteriet* af *Albingenserne* til et *Kors-Tog* og straffede et heelt *Folk* med *Messe-Fald* for at hevne sig paa *Fyrsten*. Fra nu af *valer* nemlig *Kors-Banneret* ikke meer til *Christenhedens* *Værn* men til dens *Skræk* og *Ødelæggelse*, fra nu af er *Christi* *Stat-Holder* ikke meer for *Folkene* en *hellig Fader* men en *frygtelig Hersker*, og medens det nu er den *grove Misbrugs* *naturlige Følge*, at det »*Geistlige Sværd*«, hvor det *Verdslige* ikke er med, bliver daglig mere til *Latter*, da gjør det *Forsynet* *Ære*, at *Kirken*, *forvandlet* fra *Bede-Huus* til *Røver-Kule*, daglig meer kommer til at savne den *verdslige* *Arm* og nedbrydes tilsidst deraf. *Istedenfor* *Ridderne* fik *Kirke-Fyrsten* i det *Trettende* Aarhundrede *Tigger-Munke*

til sin Livvagt, og skøndt de var meget bedre til *Speidere* og *Politi-Mestere* (Inquisitorer), duede de dog hverken til at føre eller døve det *verdslige Sværd*, og *Provençalerne*, som i *Neapel* skulde erstattet *Normannerne*, trængde lige saanieget til Paven som han til dem. Ved Hjælp af Disse, af de tvetydige Bunds-Forvandre i *Italiens Fri-Stæder* og af gammel Vane, listede imidlertid *Pavedømmet* sig dog igiennem til det *Fjortende Aarhundrede*, men da *Bonifas den Ottende*, en Skabning af Kongerne i *Frankrig* og *Neapel*, vilde bevise, det ingen Skygge var, beviiste han netop soleklart det Modsatte. Vel var han selv baade for vantro og verdensklog til at tænke, Man enten i *Frankrig* eller *Italien* gjorde Meer for den hellige Stol, end Man fandt sin Fordeel ved; men han troede, *Philip den Smukke* vilde været Herre nok over sig selv til at bevare det *Skin* af »*Kirkens lydige Søn*«, hvorpaa *Kapetinger*, saavel som *Merovinger* og *Karolinger*, havde sat saamegen Priis, og hvoraf de tillige havde høstet saamegen Fordeel, at de for at miskiende dets Værd maatte staae sig selv i Lyset Da der imidlertid *virkelig* er »*Aand*« til, maa Alt hvad der, i Forudsætning af det Modsatte, tilegner sig dens Navn og vil spille dens Rolle, nødvendig forregne sig, saa de der kappedes om at narre hinanden og hele Verden, narrede sig vel i Grunden begge To selv, men *Paven* som vilde gaae for *Aanden* dog især. Da han nemlig (1303) umelig kunde Andet end sætte Kong *Philip* i Band, skikkede denne Stor-Herre ham uden videre Omstændigheder sine Politi-Betjenter, *Nogaret* og *Plasian*, med en Trop haandfaste Karle paa Halsen, der i *Anagni* (midt i Kirke-Staten) ret egenlig piinde ham Sjælen ud af Livet; thi, saavidt Man veed, gik *Paven* fra Forstanden af Ærgrelse og døde 295 ynkelig*). *Philip* var desuagtet slet ikke blind for *Skinnet* af »*Kirkens lydige Søn*«, han meende kun, det lod sig redde med mindre Opoffrelse end den storagtige *Bonifas* forlangde, og det lykkedes ham virkelig (1305) ei alene at faae *Pave-Valget* i sin Haand, men i Biskop *Bertrand* (*Villani* kalder ham *Raimund*) de *Goth* af *Bourdeaux*, at finde en Kræmmer-Sjæl, der for det *største Leve-Brød* i Christenheden bød Alt hvad *Philip* enten strax eller siden vilde forlange**). *Philip* vidste imidlertid godt hvad *Løfter* havde at sige hos saadanne Folk, derfor maatte *Clemens den Femte*, som Kræmmeren kaldte sig, smukt blive i *Frankrig*, hvor han kunde holde ham Fingeren paa Øiet og i Nødsfald sætte ham Kniven paa Struben, men skøndt det var ganske klogt for Øieblikket, var det dog alt for grovt til at lykkes i Længden, saa de *Franske Hof-Paver* i *Avignon* gjaldt naturligviis blandt alle fornuftige Folk kun for dens Stat-Holdere, de aabenbar var. Vel kaldte Man nu dette Ophold (1305-75) den *Babyloniske Udlændighed*, og trøstede hinanden med, at naar *Rom* igjen fik sin Biskop, fik Kirken ogsaa sit Hoved og Christenheden sin aandelige Fader paa Ny, men havde det været meer end et Munds-Veir, vilde Man naturligviis ikke fundet sig saa taalmodig i den hovedløse Tilstand, og da nu endelig *Gregor den Ellefte* traf til at døe i *Rom* (1379), fik Staden rigtig nok en *Italiensk Biskop*, men da *Frankrig* vilde have sin egen *Pave*, fik *Christenheden* to saakaldte Hoveder og fandt da snart, de var Begge overflødige. Denne Opdagelse gjorde Man paa de store *Kirke-Stævner* (Concilier) i *Costniz* og *Basel* (1414-16 og 1431-48), under *Keiserlig* Beskyttelse, thi her viiste det sig tydelig, at *Kirke* og *Stat* var meget nemmere at adskille end at forene, og de forsamlede Fædre fandt naturligviis, at *Kirken* i *dem* havde Hoveder Nok, saa et *virkeligt Over-Hoved* var ligesaa overflødigt som utaaleligt. De fleste verdslige Fyrster fandt derimod, at naar *Paven* lod dem gjøre hvad de vilde, var det godt i ham at have en Tugte-Mester til deres Bisper og en Busse-Mand til deres Almue, og derved blev det, hvor ikke ved Reformationen det Hele vendtes om, saa *Kirken*, ligesom i det *gamle Rom*, blev en *Stats-Indretning*, med Fyrsten til Ypperste-Præst.

* *
-- 296

Heraf maae vi nødvendig slutte, at Christenhedens Stats-Begivenheder egenlig alt fra det *Trettende* og især fra det *Fjortende Aarhundredes* Begyndelse har staaet i *Modsætning* til *Kirke-Riget*, saa Man har stræbt at samle sine Kræfter om en ganske anden Middel-Punkt og at udvikle dem i en anden Retning, men de aabenbare Oprør, det *Albigensiske* i det *Trettende*, det *Lollardiske* i det *Fjortende* og det *Hussitiske* i det *Femtende Aarhundrede*, er dog alle saa ubetydelige, at de kun som For-Spil til Revolutionen i det *Sextende* faae verdenshistorisk Mærkværdighed. Løsrivelsen fra [Opløsningen af] det æventyrlige *Kirke-Rige* hører da, ligesom Oprettelsen deraf, *statshistorisk* til Middel-Alderens skjulte Ting, som kun efterhaanden i Nyaars-Tiden komme for Lyset, medens *Rigets* virkelige Tilværelse ved det *Store Kors-Tog* og gennem hele det *Tolvte Aarhundrede* er en Kiends-Gierning, der beviser sig selv. Ved dette *Aarhundredes* Slutning maae vi da gjøre ligesom *Kors-Dragerne*: lade det hellige Land skiøtte sig selv og see hvordan vi er vendt paa den hjemlige Skue-Plads, Folke-Vandringen og Folke-Blandingen skabde. Uagtet vi derfor af Nysgierrighed har giennemløbet det *Trettende Aarhundrede* i Øster-Leden, indtil Sultanen af *Babylon* tog *Akre* og nødte os til enten at følge med ham til *Tyrkiet* eller at vende Næsen hjem, saa var dog alle det *Tretten* de *Aarhundredes* saakaldte *Kors-Tog* kun Roman-Streger, og vil vi rigtig ind i Stats-Historien igjen, maae vi gaae *Krebs-Gang* tilbage til *Akre* i Slutningen af det *Tolvte Aarhundrede*. I den *Christne* Leir for *Akre* finde vi nemlig for *sidste* Gang en Samling, det store *Kirke-Rige* værdig, dels fordi Udfaldet slet ikke svarede til Folkenes Forventning, og dels fordi de der tydelig mærkede, at *Franskmænd* og *Engelskmænd*, *Tydskere* og *Italienerne* var dog egenlig hver et Folk for dem selv, som i Længden slet ikke kunde spændes, end sige da sammensmelte med hinanden. Med den Opdagelse og med den Beskeed, at selv *Richard Løve-Hjerte* enten ikke vil eller ikke kan tage *Jerusalem* og den hellige Grav fra *Saladin*, reiser nu hver hjem til Sit, og vi kan neppe være tvivlrådige om, hvem vi maae følge med, naar vi vil see Noget, der er værdi at tale om. *Tydskerne* har nemlig ikke giort Andet end Splid, *Pisanerne* kan være brave nok, men *Korn-Pugeriet* under *Kors-Banneret*, mens Hungersnøden rasede i Leiren, betager os dog Lysten til at fare med dem, og de Modigste saavel af dem som af *Fransk-Mændene* holde desuden Trop med *Richard*, 297 saa han er aabenbar Hoved-Manden og borger os for, der er mest at see, hvor han kom fra. Vel høre vi baade i Østen og Vesten meget tale om *Hohenstaufferne*, som de største Helte

for Øieblikket, men deres Spor i det hellige Land gjør os dog slet ikke gridske paa deres nærmere Bekiendskab, og den af

dem, vi underveis med *Richard* støde paa, er vi nødt til at korse os for. Paa Lykke og Fromme maae vi da lande med *Richard* ved *Sandwich* (1194) og lade Tiden vise, hvad der er paa Færde og hvordan vi slippe skikkelig fra Øen, over til Fast-Landet, hvor vi nok kan vide, Slaget skal staae.

Engelsk-Mænd og Fransk-Mænd.

Det var egentlig først en halvsnees Aar før det store Kors-Tog (1087), da *Villum Erobrer* døde, vi forlod *England*, for at følge den anden *Normanniske Erobrer Robert Viskard* til sin Grav (1184), og derpaa, ligesom deres drabelige Sønner, *Robert* og *Boemund*, gjøre Franskmændene *Gotfred* og *Raimund* Selskab til den *hellige Grav*, saa naar den er taget og tabt igjen, maatte vi i alle Tilfælde tye tilbage til *Franker* og *Normanner* og see til at finde en Traad, der førde videre. For at det imidlertid ei skulde skee alt for hovedkulds, førde Skæbnen Træ-Brødrene *Richard Løve-Hjerte* og *Philip Stærblind*, eller, som hans Lov-Taler har omdøbt ham, *Philip August*, til os ved *Akre*, hvor det daadfulde Kors-Tog, ligesom *Iliaden*, endtes med glimrende Ridder-Spil. Naar vi nu vende tilbage med dem, kan det vel ved første Øiekast synes, som vi maatte begynde med de *Franske Kongers* og *Ridderes* Bedrifter i Hjemmet, da det unægtelig var blandt dem *Kors-Toget* fødtes og fandt meest Deeltagelse, men naar vi opdage, at i *Hjemmet* har de *ingen Historie*, da forbyder det sig selv, og da slaaer det os, at før *Normannerne* kom, havde de heller ingen, saa *Normannerne* har rimeligviis taget den med dem til *England*. Gaae vi nu over *Kanalen*, da stadfæster Formodningen sig ogsaa ganske rigtig, thi -der giver *Villum af Malmsbury*, *Roger af Howden* og andre Flere os god Beskeed baade om *England* og dets Forhold til *Frankrig*, saa Fransk-Mændene maae tilskrive sig det selv, at vi baade betragte deres Forhold til *Normandiet* 298 og *England* som Hoved-Sagen og betragte det med *Engelske* og *Normanniske* Øine.

Tage vi nu vort Stade paa den mærkværdige Øe, hvor *Christendom* og *Boglig Konst* med det *Syvende Aarhundredes* Begyndelse, i *Araber-* og *Longobarder-Tiden*, ei blot fandt et *Fristed* men en frugtbar Jord-Bund, saa de nye Skud udbredte sig over *Tydskland* og *Norden*; da see vi den ved den *Normanniske Erobring* i alle Maader lænket til *Frankrig*, men dog ingenlunde let at rokke, saa stærke Drag var uundgaaelige og Udfaldet saare tvivlsomt. Dette blev den lange Trætte mellem *London* og *Paris*, som vel egentlig begyndte med Slaget ved *Hastings* (1066), men antog dog først i *Vinter-Leiet* paa *Sicilien*, i *Leiren* ved *Akre* og i *Ridder-Spillet* paa *Kysten* af det hellige Land (1190-92), sin rette Skikkelse, som en Kamp paa Liv og Død mellem to stridbare Blandings-Folk, paa begge Sider af *Gallisk*, *Tydske* og *Nordisk* Rod, men i et saare forskjelligt Forhold, som *Sprogene* vise, saa i *Frankrig* havde det *Galliske* opslugt alt Andet, men i *England* gjorde det undertrykte [det tydske og] *Nordiske* Opstand og tilkæmpede sig Over-Vægten. Kun fra denne *folkelige* Synspunkt kan vi lære at forstaae den ellers ubegribelige Haardnakkenhed, hvormed *Engelsk-Mænd* og *Fransk-Mænd* i sex Aarhundreder har bekæmpet hinanden, som det synes, blot af Lune, men aabenbar af den Følelse, at de med Grund-Lighed tog en modsat Retning, som det var dem en Slags Saligheds-Sag at gjøre seirende paa begge Sider af *Kanalen*. Vel synes det i Slutningen af *Middel-Alderen* (1200-1450) egentlig kun at være *Engelsk-Mændene*, der ei vil lade *Fransk-Mændene* have Fred, men det synes dog kun saa, naar Man glemmer, at *Fransk-Mændene* i det *Ellevte* Aarhundrede har indtaget *England*, udryddet dets gamle Adel, paatvunget del *Fransk Herskab* og, saavidt mueligt, *Fransk Tunge-Maal* og *Tanke-Gang*, hvoraf hele Kampen udvikler sig, ikke fordi *Engelsk-Mændene* vil indtage *Frankrig*, men fordi de vil afkaste og sønderbryde det *Franske Aag*, medens deres *Franske Herskab* vil forevige det ved at blive enevældigt paa begge Sider af *Kanalen*. *Engelsk-Mændene*, som *Angel-Sachsernes* Børn, bekæmpe i Hjemmet det *Franske Herskab*, fordi de hade det, men de saakaldte *Engelske* Konger og Baroner stride i *Frankrig*, fordi de elske det, og haabe ved Hjelp derfra at faae Bugt med det trodsige *Engelske Væsen*, hvorpaa det var langt lettere at knække 299 Halsen end at bøie Nakken. I den lange Strid mellem *Kapetinger* og *Plantageneter*, først om *Normandiet* og *Guienne* og siden om den *Franske Krone*, er der da slet intet andet ægte *Engelsk* end *Pengene*, den koster, og det er *Engelsk-Mændenes* Triumph, at *Kapetingerne* vinde *Spillet*, skiøndt de endda, med et *Vælsk* Konge-Huus, en *Fransk-Normannisk* Adel og *Latinsk* Videnskabelighed, har ondt nok ved at beholde deres *Moders-Maal* og forsvare deres *Frihed*.

Betænke vi nu, hvad *dette* Moders-Maal og *denne* Frihed i *Nyaars-Tiden* har været og virket, ja, er og virker endnu i denne Time, da seer vi let, at Kampen mellem *Engelsk* og *Fransk* i *Middel-Alderen* vilde være En af de største Stats-Begivenheder, om end Mærkværdigheden var aldeles ensidig, men nu opvoxde *Frankrig* ogsaa1 under Striden til en *Stor-Magt*, hvis verdenshistoriske Indflydelse er lige vis, hvordan Man end bedømmer den, og hvis Uundværlighed til *Europas Lige-Vægt* Tiden klarlig har viist, saa vi maatte være aldeles ligegyldige ved den Verden, hvori vi leve, hvis Oprindelsen til Alt hvad der ligger i Ordet »*London* og

Paris«, var os ubetydelig. Ligger nemlig end ikke, som Engelsk-Mænd og Fransk-Mænd sædvanlig mene, *hele den nyskabte Verden* deri, saa opvoxde dog virkelig *London* og *Paris* i det *Trettende Aarhundrede* til *Verdens Hoved-Stæder* og holdt aldrig op at være det, skiøndt Man med Rette i den Ene savner *Øiet* for det *Store* og i den Anden *Smagen* for det *Skiønne*. At *Paris*, uagtet sin store Mangel, ei blot af *Romanske* Folk agtes for en fuldkommen *Hoved-Stad*, men har selv for de *Gothiske* hidtil vundet Prisen fra *London*, ligger nu vel tildeels deri, at Man kun hos sig selv finder det Stygge smukt og det Smagløse nydeligt, medens Man hos Andre let tilgiver det Smaalige [naar det er smukt], men Hoved-Grunden er dog den *Aandløshed*, der altid hersker, hvor *Latinen* seirer.

Denne *Latin-Seier* i hele sin gruelige Udstrækning var det nu, *Villum Erobrer*, efter Slaget ved *Hastings*, vilde bevirket i England, ved at dele Landet mellem sine *Franske* Baroner, udelukke alle Angel-Sachser fra geistlig og verdslig Hæder og afskaffe deres Sprog baade i *Kirken*, i *Skolen* og for *Retten*, og det er frygteligt at see, hvor vidt det lykkedes, thi ikke blot syndes snart al Frihed og folkelig Dannelse * 300 forsvundet, men endnu bærer Sproget og Alt i *Kirken*, i *Skolen* og for *Retten* dybe Spor af det *Fransk-Latinske* Tyranni. Tiden viiste imidlertid, at det var ikke *Villums* Magt men de dannede *Angel-Sachsers* (Adelens og Geistlighedens) Afmagt, der fremmede den sørgelige Forvandling, som alt var begyndt, før han kom, thi da der ved *Kors-Togene* igjen kom Ild i hvad der var brændbart, reiste den *Angel-Sachsiske Almue* strax Hovedet i Veiret, og vandt sin første Triumph, da *Borgermands-Sønnen* fra *London*, *Thomas Becket* (1162) blev *Ærke-Biskop* i *Canterbury*. Vel var denne forud saagodtsom regjerende *Ypperste-Præst* under de *Normanniske* Volds-Mænd nedsunket til en underdanig Hof-Præst, og da *Henrik Lyngstilk* [Hvenstraa] (*Plantagenet*) gav *Thomas*, sin Kantsier, den høie Titel, var det netop hans Haab, at han ikke vilde misbruge den til at forsvare hvad Man kaldte *Kirkens* Friheder, men han tog mærkelig fejl, og skiøndt han derfor lod *Thomas* slaae ihjel for *Alteret* (1170), saa gjorde han dog derved kun Ondt værre, thi *Engelsk-Mændene* fik nu i ham en folkelig Martyr og Skyts-Helgen, ved hvis Grav selv Kong *Henrik* maatte lade sig hudflette. Endnu i hans *Dronning Eleonores* Dage gjorde *Layamon* [(Lægmand?)] eller hvad han egentlig hedde, *Over-Gangen* til det *Ny-Engelske Skrift-Sprog* i en stor Riim-Krønike, der vel endnu er utrykt,¹ men desuagtet lige mærkelig, og kun en Menneske-Alder senere (1208) fik *London* sin første *Lord-Major* i *Alvins* (*Ælfvins*) *Søn Henrik**), hvoraf de rimelige Følger ingenlunde udeblev.

Hvad nu Forholdet til *Frankrig* angaaer, da maae vi huske, at *Villum Erobrers* yngste Søn, *Henrik Præste-Lærd*, skildte sin fra det *Store Kors-Tog* navnkundige Broder saavel ved *Normandiet* som ved *Kronen* og *Friheden*, og da *Erobrerens* Mands-Linie uddøde med denne første *Henrik* (1135), blev snart hele det *vestlige* *Frankrig*, fra *Kanalen* til *Pyrenæerne*, forbundet med den *Engelske* Throne. *Henrik* Præstelærds Daatter-Søn og Navner, *Richard Løve-Hjertes* Fader, var nemlig en *Greve-Søn* af *Anjou* og giftede sig syv andre Grevskaber til ved at ægte *Dronning Eleonore*, som *Philip Augusts* Fader, *Kapetingen Ludvig den Syvende*, efter det daadløse *Kors-Tog* forskiød.

* * 301

Veed vi nu fremdeles, at det *sydlige* og *østlige* *Frankrig* for en stor Deel regnedes til *Keiserdommet* [-dømmet] og at *Greven* af *Flandern* viiste sig langt mere selvstændig end underdanig, da see vi strax, at *Kapetingerne* i deres første to Aarhundreder (987-1180) var egentlig kun *Nisse-Konger* i *Isle de France*, men under *Philip August* (1180-1223) vendte Bladet sig pludselig, saa *Kapetingerne* snart fik hele *Frankrig* til deres *Stam-Gods*. Selv *Richard* kunde ikke meer end netop holde *Philip* Stangen, og under hans elendige Broder, *John 1 uden Land*, bemægtigede *Philip* sig ikke blot *Normandiet* og hele Resten, paa *Guienne* nær, men greb endogsaa med gode Udsigter efter den *Engelske Krone*. Dette beviser nu vel ikke, at *Philip* var nogea stor Mand, men dog at han var »*Rigets Formerer*«, og at han var født i en lykkelig Tid, da ikke blot alle de, der talde *Fransk*, begyndte at ansee sig for eet Folk, men da *Universitetet* i *Paris*, som et nyt *Verdens Under-Værk*, alt gjorde Opsigt over hele *Vester-Leden*, saa hans *Lov-Taler*, *Mester Rigord*, forsikkrer paa *Ære*, at *Mage* til *Søgning* havde hverken *Ægypten* eller *Athenen* havt*). For at gjøre *Philips* Lykke fuldstændig, mistede *Flandern* i hans Dage sin sidste *Baldvin*, der til sin Ulykke blev *Keiser* i *Konstantinopel*, medens gamle *Grev Raimunds* *Ætmænd* i *Toulouse* fik deres Rest ved det *Albigensiske* *Kors-Tog*, og *Kapetingen* vandt den berømte *Seier* ved *Bovines* (1214) saavel over sine kryeste *Lehns-Mænd* som over *Keiseren* selv i det hellige *Romerske Rige***),

Herved blev da *Philip August* uddødelig i *Verdens-Historien*, med den *Franske Throne* og *Universitetet* i *Paris*, medens *John uden Land* (1199-1216) kun blev slemt berygtet for *Normandiets* Tab, for *Hyldings-Eden*, han svor den hellige Fader, og for *Magle-Brevet* (*Magna Charta*), han gav sine studse Baroner, men alle disse Ting er dog, som *Betingelserne* for den *Engelske Frihed*, langt fornøieligere end *Philips* og *Pariser-Universitetets* Storhed, der kun avlede det *Franske Tyranni*. De *Normanniske* Baroner i *England* maatte nemlig afskiæres fra deres *Franske* Hjem-Stavn, før de lærde at tale *Engelsk* og nærmede sig Folket, og *Ærke-Bispen* i *Canterbury* maatte have et *Ryg-Styd* i *Paven* istedenfor * * * 302 en *Svøbe* i *Kongen*, naar *Borger-Friheden* i ham skulde faae en *Tals-Mand*, den ei kunde undvære, saa *Normandiets Tab* og *Pavens Lehns-Høihed*, som de *Engelske* *Historie-Skrivere* sædvanlig ømme sig ved, var i *Grunden* langt større *Vinding* end *Magle-Brevet*, som de juble over, men maae dog selv bekiende, trængde i *tohundrede* Aar til at fornyes fem og *trediv*e Gange og skreves derpaa under *Tudor-Slægten* reent i *Glemme-Bogen**). Naar Man ogsaa i det *Brittiske Museum* betragter dette den *Engelske Friheds* saakaldte *Palladium*, og seer, det er kun et *Stykke Papir*, der ikke engang har kunnet forsvare sig selv mod alskens *Ulæmpe*, da begriber Man let, det

er *kun* vigtigt, som et *Vidnesbyrd* om, at der i det *Trettende* Aarhundrede var *levende Folk* til, som havde Friheden kiær og Kraft til at hævde den, og at deres *Æt*, hvortit den saa daanede, dog aldrig uddøde.

Det gik for Resten kortelig saaledes til, at under en Strid om *Ærkebispe-Valget* (1205) tog Pave *Innocens* den *Tredie* sig den Frihed selv at udnævne *Engelsk-Manden Steeven Langton*, en god Bekiendter ad ham og berømt ved *Pariser-Universitetet*, til den høie Værdighed, hvad Kong *John* tog meget ilde op og stampede enstund imod Brodden, men da *Paven* tilsidst erklærede ham for afsat og udnævned *Philip August* til sin verdslige Arm ved denne Leilighed, saa krøb *John* til Korset (1213) og blev, hvad han vel agtede for en stor Skam, men hvad de gamle *Angel-Sachsiske* Konger havde anseet for en *Ære*, den hellige Faders Lehns-Mand**). Hermed var nu *Paven* fornøiet, men *Steeven Langton* stillede sig i Spidsen for *Baronerne*, som forlangde »Kong *Edwards* gode Lov« istedenfor det *Franske Tyranni*, og da *Johns* *Bunds-Forvandte* havde tabt Slaget ved *Bovines*, saae han sig (1215) nødt til at love Alt hvad *Ærke-Bispen, Baronerne* og *Londons Borgerskab* forlangde, skiøndt han selv kaldte det at gaae i *Slaveriet****).

Heraf blev da *Væddeløbs-Engen* (Runnymede i Surrey) ei langt fra *Windsor*, hvor Kong *John* underskrev *Magle-Brevet*, et *Classisk Sted* i den ny Verden, og Man maa ingenlunde troe, at dette Brev var stilet paa at binde Kongens Hænder, *-* 303 som i England er en meget senere Opfindelse, thi hvad det forbyder, er kun saa grove Misbrug af Magten, som ingen skikkelig Konge vilde fristes til, og den *Frihed* i Huus og Hjem, Handel og Vandel, det lovede, var saa aabenbar til Landets Gavn, at den umuelig kunde være til Nogens Skade, som saae paa det Dette var imidlertid ikke Kong *Johns* Anskuelse, og da han ikke blot bestred *Magle-Brevet* med Pave-Buller, men *Baronerne* med Leie-Tropper, lærde de snart, hvad det nytter at have »Sort paa Hvidt« for Friheden og kaldte tilsidst i Fortvivlelse *Philip August* til Hjelp, som ogsaa med stor Fornøielse sendte dem sin Søn *Ludvig* til en Konge efter deres Hjerte. Den *Franske Thron-Følger* holdt nu virkelig Indtog i *London*, men da lagde baade Kong *John* og Pave *Innocens* dem meget beleiligt til at døe (1216), thi da saavel den ny Pave som *Henrik* Konge-Søns Formyndere var kloge nok til at bekræfte *Magle-Brevet*, blev *Ludvig* snart tilovers og maatte være glad, han slap heelskindet hjem*). Rigtignok stod Frihed en allermest Fare under den følgende Regiering, da den herskesyge Grev *Simon af Montfort*, selv en *Franskmand* og Søn af *Albigensernes* Skarp-Retter, opkastede sig til *Borger-Frihedens* og de *Indfødtes* Beskytter mod Kongens *Franske* Yndlinger, thi af saadanne Folke-Ledere blive de ægte Tyranner; men ogsaa med *Simon* legede Lykken, saa hvad han vandt ved *Lewes* (i Sussex), hvor han fangede hele Konge-Huset, var Intet imod hvad han Aaret efter (1265) tabde ved *Evesham* (i Worcestershire), hvor han faldt**), og tog naturligviis hverken *Engelsk-Mændenes* fri *Folke-Stemme* eller *Moders-Maal* med sig i Graven. Disse to gode Ting, som Gud aabenbar har sammenføiet og Mennesker aldrig maatte adskille, er det imidlertid vi fæste Øie paa, thi havde end *Baronerne* Lyst til at beherske baade Kongen og Folket, kan vi dog ei beklage, at det mislykkedes, saa det *Engelske Under-Huus* (*The House of commons*), som ligefra *Edvard Langbeens* til vore Dage har givet alt det *Folkelige Mund* og *Mæle*, staaer nødvendig for os som *Frihedens virkelige* i det *Trettende* Aarhundrede vundne *Palladium*. Dette Under-Parlament af *Smaa-Herremænd* og *Kiøbslæd-Borgere* sammenkaldtes vist nok hverken dengang eller i de første tre Aarhundreder, *-* 304 som nu, for at give Riget og tildeels *Europa* Love, thi Meningen var kun at tale med dem om Byrderne, de skulde bære, og at høre, om de havde Noget at klage, men et *lovgivende* Under-Huus (regierende Undersaatter) er ogsaa langt fra at være nogen Herlighed, det var kun, under Frihedens Kamp med herskesyge Konger og en rovgierrig Adel af fremmed Herkomst, et nødvendigt Onde.

Angel-Sachsernes Folkelige og Borgerlige *Opstandelse* gik da for sig under *Henrik* den *Tredie*, og naar Man derfor kalder hans lange Regieringstid (1216-72) daadløs, da leger Man kun med Ord, thi Alt hvad der skedte i hans Søn *Edvard* Langbeens Dage (1272-1307) er hverken i *Englands* eller i *Verdens* Historie at sammenligne med dette Vidunder, uden hvilket der, under *Latinens* og *Romer-Rettens* Aag, ingen Redning vilde været for *Nørre-Ledens* Folke-Aand og *Moders-Maal*. Det *Angelsachsiske* Konge-Navn, *Edvard* bar, er imidlertid selv et *Vidnesbyrd* om *Engeiskhedens* Seier, og kan vi end ikke beundre hans Herre-Færd, maae vi dog tilstaae, den var *folkelig*, hvorfor det ogsaa lød halvt pudseerlig men dog klagelig ved hans Grav:

Og var min Tunge end gjort af Staal,
Og Hiertet af Malm deslige,
Saa kunde dog ikke mit Tunge-Maal
Hans Fromhed tilgavns udsige*)!

Samme *Edvard*, hvem de urimelige *Engelsk-Mænd*, der dog vilde have gamle Kong *Edwards* »gode Lov«, kalde »den Første«, var nemlig med eet Ord en *Krigs-Mand*, men skiøndt han sagtens talde bedre *Fransk* end *Engelsk*, brød han sig dog, paa godt *Angel-Sachsisk*, kun lidt om *Frankrig*, og stræbde kun af *hele Øen* at danne et *Stor-Britannisk* Keiserdom for sig selv. Dette lykkedes nu vel først *trehundrede* Aar senere, men det første Skridt til hvad der falder saa vanskeligt og virker dog saa meget, som Forbindelsen mellem *England* og *Skotland*, er derfor lige mærkværdigt, og Undertvingelsen af *Wales*, der heller hverken var let eller ubetydelig, fuldendte *Edvard* saa omtrent.

Hvad nu *Kymrerne*, eller som de, morsomt nok, hedde paa *Engelsk, Vælsk-Mændene* dvs. de Fremmede, i de *ottehundrede* Aar mellem *Angel-Sachsernes* Indvandring og *Edwards* Triumph, egenlig tog dem for, Andet end at vogte Faar * 305 paa *Snowdon* og nappes med *Naboerne*, det er endnu en Hemmelighed,

hvorom *Engelsk-Mænd* og *Vælsk-Mænd* slet ikke kan enes, men de Første har dog aabenbar Ret i, at »Stort« kan det neppe have været, da det gaaer med alle store Ting paa Jorden, ligesom med Staden paa Bierget, »der kan ikke skjules!« *Haandhævelsen af Frihed og Moders-Maal* ved Siden ad saa vældige, glubske og nærgaaende Folk som Angel-Sachser og Normanner, er imidlertid ogsaa en *Kiends-Gierning*, som Man ei maa forlange, *Vælsk-Mændene* skal finde lille, og det kan nok være, de *Vælske Barder* har større Fortjeneste af *Moders-Maalets*, Opstandelse [Opvækkelse] i *England*, end der endnu lader sig bevise. *Galfred* fra *Monmouth* er vist nok ilde berygtet for sin *Brittiske Historie*, med alle dens Æventyr om Kong *Arthur* og Tusind-Konstneren *Merlin*, men den beviser ligefuldt, at der var *Barder* til før hans Tid (det *Tolvte Aarhundrede*), og saavel paa ham som paa hans Lands-Mand *Sylvester Giralde*, der har beskrevet *Wales*, seer man tydelig, at de studerede *Vælskmænd* kom Old-Tiden levende ihu, mens deres Naboer glemte den, saa de har sikkert bidraget til at vække *Engelsk-Mændene*, der i denne Henseende altid har trængt til Sporen. Naar *Kymrerne* derimod beskyldte *Edvard* for, at han lod alle deres *Barder* nedsable og gjorde dermed Ende paa Sangen, da gjør de ham sikkert Uret, thi deels vilde det være lettere at udrydde Fuglene under Himmelen end at gjøre et poetisk Folk til det Modsatte, og deels var *Barderne* uidentivl uddøde, før *Edvard* blev født. Baade skal nemlig den saakaldte »*Sorte-Bog*«, som indslutter *Kymrernes* poetiske Herlighed, klarlig være fra det *Tolvte Aarhundrede*, og tillige omtaler *Giralde* fra samme Aarhundrede den berømte *Fabel-Digter Bledherk* som allerede død og borte*), medens *Historien* lærer os, at hvor det gaaer naturligt til, kommer *Fabelen* først naar Æventyret er ude.

Fra *Henrik Lyngstilks* Tid, som huserede slemt i *Wales*, faldt Fyrsterne der sædvanlig til Føie, naar Kongerne satte dem Kniven paa Struben, men det varede aldrig længer end til Ulykken var ovre, og i den urolige Tid under *Henrik Johnsen* var især Fyrsten af *Nord-Wales*, eller som han sædvanlig kaldtes »Herren paa *Snowdon* dvs. *Sne-Hætten*« blevet vant til^{*} 306 at raade sig selv. Havde *Edvard* imidlertid været nøiet med ordenlig Lehns-Høihed, vilde det i hans Dage neppe kommet til det Yderste, thi Herren paa *Snowdon*, *Levelin*, fælde sin Afmagt, bukkede strax for sin Overmand (1277), og afstod ham ganske *Flint* og *Denbigh Shire*, men da her nu, med *Engelsk Lov* og *Dom*, førdes Krig mod alle *Vælske Sæder* og *Skikke*, blev Indbyggerne naturligviis fortvivlede, gjorde Opstand og fandt Medlidenhed hos alle deres Lands-Mænd, saa Kampen blev haardnakket (1282 og 83) og Udfaldet tvivlsomt. Engang sendte derfor *Edvard* Ærke-Bispen af *Canterbury* op til *Snowdon* for at underhandle, og lod imidlertid en Trop snige sig over fra *Anglesea* for at overrumple *Levelin*, men det kostede meget *engelsk* Blod, og først da *Levelin* ved et særdeles Lykke-Træf fik sit Bane-Saar, kom *Edvard* til at spille Mester. Da saa *Levelins* Broder *David*, ved Forræderi, faldt i Seier-Herrens Hænder, lod han ikke blot hans Hoved hugge af og sætte paa Stage ved Siden af *Levelins*, men Kroppen blev firkløvet, for at *Winchester* og *York*, *Bristol* og *Northampton* kunde hver faae sin Part, og saa reves de to Første endda om den høire Skulder, til *Winchester* endelig vandt Seier*).

Saaledes uddøde da Herrerne paa *Snowdon* med *Levelin*, *Griffins* Søn, der i *tolvte Ledd* nedstammede fra *Roderik* den Store, som eiede hele Landet, og naar Krønikerne tilføie, at saaledes blev *Kymrernes* Ære, med alle deres Helligdomme og Kong *Arthurs* Krone, *Engelsk-Mændene* til Deel, da faaer Man vel for denne Gang slaae en Streg over Æren, og bede dem nøies med Fordelen, skjøndt det er ganske rigtigt, hvad *Mathæus af Westminster* anmærker, at Man heri klarlig sporer »Guds Forsyn«, der fandt for godt, at de vilde Kræfter skulde tæmmes og den Engelske Thron-Følger være den eneste »*Prinds af Wales*«! Herom overbevises vi nemlig ei blot ved den lange Række af *Vælske Oprør*, under *Rese* og *Conan*, *Morgan* og *Madok*, i *Edwards* Dage, men især derved, at endnu et *Aarhundrede* senere behøvede Herremanden *Owen Glendour*, rasende over Rettens Fornægtelse, blot at reise Opstands-Banneret, for at se alle *Vælsk-Mænd*, selv fra *London* og *Oxford*, strømme til sig og derved sættes istand til at trodse, saa den dræbelige *Henrik* den Femte vidste tilsidst ikke bedre Raad end at lade, som han ikke vidste, *Owen* kaldtes^{*} 307 Herre paa *Snowdon**). At en anden *Vælsk* Herremand, *Owen Tudor*, vovede sin Hals ved at ægte samme *Henriks* Enke-Dronning, og blev derved *Stam-Fader* til *Englands* strængeste *Herrer* og største *Tyranner*, er ogsaa mærkværdigt, deels som et Tegn paa *Kymrernes* Anlæg og deels som et Glimt af Gjengj ældeisens Ret

Vi maae nu, ligesom *Edvard*, vende os til *Skotland*, og hvad enten han, som *Skotterne* skyldte ham for, har ødelagt Rigets gamle Historie eller ikke, maae vi dog ogsaa efterligne ham deri, ikke at bryde os om den, men kun passe paa *Vallas* og *Bruus* 1, hvis Virkelighed vi imidlertid er langt fra at finde saa ubeleilig som han. Vi, som kun med Øinene vil indtage Landet, finde det nemlig vakkert af vore Frænder op imod de *Grampianske* Bjerge, at de, ligesaavel som Angel-Sachserne, vaagnede i det *Trettende Aarhundrede* og lod sig ligesaalidt træde paa Nakken af deres sydlige Naboer, som tages ved Næsen af deres *Galiske* Formyndere, og hvad vi har imod dem er da kun, at de var værst mod dem selv, saa deres Opstandelse (ligesom *Walther Skots* 2 Muse) fødte mange smukke Romaner men kun en daarlig Historie.

Dog, uagtet vi endnu mindre kan befatte os med den *Pharaoniske* *Prindsesse Skota* i *Norden*, end med den *Classiske* Mester *Brutus* i *Syden*, og maae lade alle baade lærde og læge Trætter om *Kaledonier*, *Pikter* og *Skoter* skjøtte dem selv, saa maa vi dog bemærke, at der fra *Arilds*-Tid var og er endnu to Slags Folk i *Skotland* saavel som i *England*, saa kun de i *Syd-Ost* ligner *Angel-Sachserne*, medens de i *Nord-Vest* klarlig har Sprog og Herkomst tilfælles med *Irlænderne*. Disse *Bjerg-Skotter* havde aabenbar, i det Mindste hvad Aand og Kundskab angaaer, Overhaand lige til i det *Trettende Aarhundrede*, da deres Præste-Kaste, *Kuldeerne*, forsvinder, *Nordiske* Navne komme til Ære og det første bekjendte Vers lyder i *Lavlændernes* Sprog, thi det er Klage-Sangen over *Alexander* den *Tredie*, med hvem *Mands-Linien* uddøde af den Konge-

Slægt, der i *halvtrediehundrede Aar*, eller fra *Knud den Stores Dage*, havde regieret i *Skotland*. Ved denne Kong *Alexanders Død* (1286) var det, der blev Trætte om Thron-Følgen, som *Edvard* betjende sig af til ^{***} 308 at annamme [siaae Klo i] Riget, under det Paaskud, at de *Skotske Konger* fra Arlids-Tid havde erkjendt de *Engelske* for deres *Lehns-Herrer*, og vi behøve saameget mindre at inklade os i Trætten om denne dunkle Sags Rigtighed, som det er klart, at hverken vilde *Edvard* udfægte sin Sag for Retten, ikke heller vilde han nøies med saamegen eller saaliden Hylding, som Skotte-Kongen havde ydet sin Nabo i den Tid, Man kiender Noget til: fra den første *Duncan* til den sidste *Alexander*. Det skal imidlertid ikke nægtes, at *Alexander*, ved at reise til London og hylde *Edvard* og modtage 175 Pund for Kost og Tæring, spillede en meget underordnet Rolle, om han endogsaa udtrykkelig erklærede, at Hyldingen ei skulde giælde det *Skotske Rige*, men kun de Grevskaber i England, han gjorde Fordring paa og ventede engang at faae*). Ikke heller kan det undgaae vor Opmærksomhed, at hvis *Skotterne* ikke betragtede *Edvard* som deres Lehns-Herre, da lukkede de selv Ulven ind i Faare-Stien, ved at vælge den stridbare og herskesyge Nabo-Konge til *Voldgifts-Mand* mellem Beilerne til en Brud, han selv havde Øie paa.

Egenlig var det den saakaldte »*Norske Pige*«, der skulde arvet den *Skotske Krone*, thi efter en aaben Feide af tre, fire hundrede Aar, som sluttede med det Tog, hvorpaa *Hakon den Gamle* satte Livet til (1260), var Kong *Erik Præste-Hader* i *Norge* til godt Forligelse-Maal blevet gift med en Skotsk Prindsesse, hvis lille Daatter *Margrete* nu kaldtes til Thronen, men døde paa Overfarten (1290) og gjorde derved en Streg i *Edwards* Regning, som havde klappet et Giftermaal sammen med hende og sin ældste Søn. Da han imidlertid fik Lov til at dømme mellem de tretten Beilere, der nu meldte sig til Kronen, erklærede han sig for en *John Baliol*, men satte ham paa samme Fod som sine Engelske Jarler, fradømde ham Kronen igjen, da han mukkede, og tilkiendte sig selv det *Skotske Rige*, som et hjemfaldent Lehn**).

See, det *Sidste*, som var Hoved-Sagen, paastod *Edvard* aldrig, havde været Skik fra Arlids-Tid, men grundede det kun, som Mathæus af Westminster udtrykkelig siger, paa Spydstage-Retten (*lege belli*), hvorved han unægtelig selv tilkiendte *Skotterne* samme Ret, skjøndt han fandt det ugudeligt af dem, at de, selv efter store Nederlag, blev ved at pukke paa den***).

^{***} 309

John Ballol lod nemlig strax efter Slaget ved *Dunbar* (1296) Sagen falde og fik frie Værelser i *Tower*, men desuagtet var *Skotterne* halstarrige nok til, under Anførsel af en fattig Ridders-Mand: *Villum Vallas* (*Wallace*), ei alene at drive *Engelsk-Mændene* ud, men selv at hjem søge dem paa deres egne Ene-Mærker. Derpaa stod Slaget ved *Falkirke-Skov* i *Tweed-Dalen* (1298), hvor *Skotterne* faldt som Fluer, og *Vallas* tabde meer end Livet: hele sin Anseelse, saa man hører ikke mere til ham, før han (1305) falder i *Edwards* Hænder, værre for ham end nogen Tigers Klør, thi vilde Man sige, han blev parteret Ledd for Ledd, da var det endnu meget forlidt*). Desuagtet varede det ikke længer end til næste Aar, før der var nye Optøier, som gik saavidt al *Skotterne* endog satte *Kronen* paa Jarlen af *Carrick*, *Robert Bruus* [(Bruce)], hvis Fader havde været *Baliols* Med-Beiler, da de Begge paa Mødrene-Side nedstammede fra den *Skotske Prinds David*, der var med *Richard Løve-Hjerte* i det hellige Land. Dette var jo høist ærgerligt for en Herre, der med Sværdet saa klarlig havde beviist sin Ret, men Døden tillod ham dog ikke at føie Hovedet af *Bruus* til det af *Vallas*, og vi maatte være urimelige Engelsk-Mænd, for ei i dette Stykke at være enige med Døden. *Edwards* Søn, der ei havde Andet af Faderen[s] end *Navnet*, mødte vel siden (1314) *Robert Bruus* ved *Bannakborn*, ei langt fra *Dunbar*, med en talrig Hær, men maatte paa Flugten nøies med et meget lille Følge, og skjøndt *Engelsk-Mændene* krympede sig længe ved at opgive *Edvard* Langbeens klare Ret til den *Skotske Throne*, bragde dog *Robert Bruus* dem endnu før sin Død til (1328) at erkjende hans ligesaa klare og for Øieblikket langt strængere Ret til at beholde hvad han besad**).

See, det er i en Sum Beskrivelsen af *Skotternes* haarde men dog heldige Kamp giennem en heel Menneske-Alder for deres Selvstændighed, og det er naturligt, at de bande *Edvard* ned i Helvede og løfte saavel *Vallas* som *Bruus* til Skyerne, men det er Skade, at vi kun af *Engelsk-Mænd* har *samtidige* Efterretninger om Kampen, thi skjøndt Folk, der selv vil være fri, nødig skulde hjelpe en Tyran til at overvælde deres Naboer, tog dog i det Mindste de Engelske Krøniker hans Parti, og skamskiændte baade *Vallas* og *Bruus* saaledes, at vi i de *Skotske Lov-Taler* og *Ære-Vers* slet ikke kan adskille deres ^{**} 310 naturlige Ansigt fra Skilderierne paa fri Haand*). Hvad vi derimod veed, er at skjøndt *John Barbour* fra *Aberdeen* skrev en stor *Riim-Krønike* om *Robert Bruus*, i hans Daatter-Søn *Robert Stuarts* Tid, som ret egenlig blev *Skotternes Helte-Bog***), saa var det dog langt fra at Folke-Stemmen paa Moders-Maalet gjorde sig saaledes giældende som i *England*, og *Skotland* har i de tre følgende Aarhundreder kun en Lidelses-Historie. Forbindelsen med *England* var da vist nok ønskelig, men *Edvard* havde saa aldeles forregnet sig, at det blev ingen *Plantagenet* men tvertimod en *Stuart*, paa hvis Hoved Kronerne mødtes.

Der fulgte i *England* tre *Edvarder* efter hinanden og under den Sidste (1327-77) var det, den saakaldte *Hundredaars-Krig* (1346-1453) adbrød mellem *England* og *Frankrig* og tiltrak sig hele *Evropas* Opmærksomhed, men for at møde *Edvard* den *Tredie* og *Henrik* den *Femte* paa deres Helte-Bane, maae vi begive os til *Frankrig*, da de ingenlunde satte deres *Ære* i at være *Engelske* men i at kaldes *Franske Konger* og glimre sydenfor Kanalen.

Ludvig den *Hellige*, en Sønne-Søn af *Philip August*, og *Philip* den *Smukke*, en Sønne-Søn af ham igjen, var

Henrik den Tredies og Edvard den Førstes Samtidige, og ei mindre mærkværdige i *Verdens-Historien*, da *Frankrig* under dem, ligesom *England* under Hine, vandt sin velbehagelige Skikkelse, hvorunder det i sex Aarhundreder har spillet en af Hoved-Rollerne og omsider fordunklet alle sine Medbeilere til Mængdens Bifald paa den store Skue-Plads. Hvorledes en saadan Hoved-Magt opkom og i en Hundredaars-Kamp paa Liv og Død forsvarede sin Selvstændighed, maae vi da nødvendig tage os Stunder til at betragte, skiøndt der er ikke meget Overdrevent i Rigets nyeste Historie-Skrivers Jammer-Klage, naar han siger: *Philip* den Smukke var, efter Slægt-Registerne, den fem og fyrretyvende Franske Konge, og vi finde Forskiel Nok baade paa Evner og Tilbøieligheder, men giennem otte Aarhundreder hverken hos Kongerne eller Folket hvad *Hjertet* kan deeltage i, og vi har endnu en lang Vei at tilbagelægge, uden at skulle sige, vi dandse paa Roser***).
 * * * 311

I Midten af det Trettende Aarhundrede, denne store Vende-Punkt i Middel-Alderens Historie ligefra *Hekla* til *Ætna*, kunde det ikke falde *Ludvig* den *Hellige* (1226-70) vanskeligt at sætte Skik paa det ny Franke-Rige, og da han baade uden al Sammenligning var den Bedste mellem *Carl* den *Store* og *Henrik* den *Fjerde*, og blev i femhundrede Aar godvillig dyrket som Landets Skyts-Helgen, kan vi ikke tvivle om, at hans Stats-Konst jo baade var folkelig og var den bedste, der paa Tid og Sted lod sig med Held anvende. *Thronens Glands* og *Kirkens Lov-Tale*, med *Skin* af den strænge *Ret* og Retfærdighed, maae vi altsaa troe, har i Franskændenes Øine været det »almindelige Bedste«, thi derpaa stiledede alle Kong *Ludvigs* Foretagender og understøttedes paa det Kraftigste af de *Latinske Jurister*, som i hans Dage med glimrende Bifald satte »*Romer-Retten*« i Kraft*). Den *Franske Konge* blev imidlertid herved de gamle Romerske Keiseres udtrykte Billede, og naar Fyrster over andre end *Slaviske* eller *Romanske* Folk tog ham til Mønster, kom de derved naturligviis i Modsætning til Alt hvad der i deres Riger var fribaarent og folkeligt, og ramde da ingenlunde der det *almindelige Bedste*. Desuagtet blev det Franske Væsen i Tidens Løb ei blot efterlignet men lovsunget i alle Lande, og det med en vis Nødvendighed, fordi ligesom den sidste virkelige Greve af *Provence*, Raimund Berengar, havde fire Døttre, der alle bleve Dronninger (i *Frankrig* og *Neapel*, *England* og *Tydskland***), saaledes blev den *Provincalske Dannelse* og *Smag* ogsaa den herskende lige til Reformationen, og afløstes derpaa af den *Parisiske*, hvis Herredømme, Man veed, var ikke mindre fransk men anderledes vist og varigt end *Napoleons*.

Gjør dig elsket af dit Folk, thi jeg saae heller, der kom en *Skotte* eller en anden Udlænding, som regierede godt og folkelig, end at du skulde regiere slet og skammeligt***), det var *Ludvig* den *Helliges* Ord til sin ældste Søn, som døde før han, og skiøndt vi, ved at betragte hans *Ætmænds Færd*, fristes til at tænke, han glemde at sige det til den, der overlevede ham, saa var dog alle de Franske Historie-Skrivere giennem fem Aarhundreder saa inderlig vel fornøiede med den *Hellige Ludvigs* Børn og saa stolte af dem, at *Frankrig* i det Hele maa have fundet dem elskværdige. At nu ogsaa selv *Philip* den *Smukke* * * * 312 har haft en elskværdig Side at betragtes fra, tillader hans Kiendings-Navn os neppe at tvivle om, saa det var kun hans og i det Hele de Franske Kongers historiske Uheld, at »Skiønhed forgaaer« og at ikke blot »*Dyden*« men ogsaa *Lasten* bestaaer.

Philips Maade at vinde *Kirkens Lovtale* paa kiende vi for Resten, og hans Midler saavel til at skaffe *Thronen Glands*, som til at give selv *Tempelherre-Baalet* *Skin* af den strænge *Ret* og Retfærdighed, var naturligviis de *Franske Paver*, *Soldaternes Sværd* og *Juristernes Pen*; men hvor snildt og smukt det end *Altsammen* kan have taget sig ud paa den Tid¹, falder det dog efter femhundrede Aars Forløb baade for lavt og for smaat til at sættes blandt de store Begivenheder. Vi skulde da her neppe have nævnet *Philip* den *Smukke* (1285-1314), hvis ikke hans Daatter *Isabelle* var blevet Moder til Kong *Edvard* den *Tredie*, men deraf reiste sig *Edwards* Krav paa den Franske Throne, som hans Fætter *Philip* af *Valois*, en Broder-Søn ad *Philip* den *Smukke*, mens han var umyndig (1328) havde bemægtiget sig. At der imidlertid omsider virkelig blev en Krig om den *Franske Throne*, maae vi vel kalde tilfældigt, thi hverken synes *Edvard* egenlig at have gjort sig mindste Haab om den, ikke heller havde han mindste rimelig Udsigt til den, da saagodtsom hele *Frankrig* var ham imod og det Engelske *Under-Huus* udtrykkelig erklærede, at de paa ingen Maade vilde have Konge tilfælles med *Frankrig*. *Edvard* førde da aabenbar Krigen mest for sin egen Fornøielse, og naar vi desuagtet nævne Slagene ved *Cressy* (1346) og *Poitiers* (1356)*, da er det ogsaa mere for deres egen end for Følgernes Skyld, thi uagtet Fransk-Mændene i dem Begge leed forbausende Nederlag, og deres Konge, *Johan Phillipsen*, blev selv I det Sidste en fangen Mand, saa forandrede de dog ikke synderlig Rigernes Stilling, ei heller forlangde *Edvard* engang Kronen i Løse-Penge. Den store Opsigt, Slagene gjorde, og Deeltagelsen, de siden fandt, reiser sig da kun deraf, at i dem Begge kæmpede *Edwards* Søn og Navner, den saakaldte sorte *Prinds*, mod en for Tapperhed saa berømt og i Tal saa overlegen Hær, at hans Seier maatte forundre ham selv og skaffe enten ham eller dog hans besynderlig gode Lykke almindelig Beundring. For en stor Deel af de Lærdes maa han * * * 313 imidlertid takke *Froissart*, som var en Yndling af Huset og for sin Tid en Mester i Roman-Stil og Slag-Maleri, thi uagtet han kun var et Barn, da de sloges ved *Cressy*, og voxde først op til Pennen efter Seiren ved *Poitiers*, følger Man dog sædvanlig nøie hans Beskrivelse, fordi den er saa regelret og omstændelig, som om han selv kunde have været med og bragt Alting til at gaae efter Ønske. Efter Slagene ved *Lodi* og *Marengo*, ved *Jena* og *Waterlo*, og overalt efterat en *Napoleon* har spillet Helte-Rollen i den Franske Tragoedie paa Krigs-Skue-Pladsen, og alle de Konster, som dertil høre, er steget til det Høieste, da taber sig naturligviis daglig baade Tilliden til *Froissart* og Beundringen for den sorte *Prinds*, saa naar Man herefter nævner Seirene ved *Cressy* og *Poitiers*, vil Man især forundre sig over, at de blev saa kræmmeragtig

benyttede. Efter Slaget ved *Cressy* gav nemlig Kong *Edvard* sig til at beieire *Calais*, som han efter Indtagelsen stræbde at befolke med Engelsk-Mænd og befæste tilgavns, især for at have et Oplags-Sted til sine Kram-Vahre, og efter Seiren ved *Poitiers*, der slog hele Frankrig med Lamhed, skyndte den sorte Prinds sig tilbage til *Bourdeaux*, for at sætte Byttet og sin dyrebare Fange i Sikkerhed*).

Det var imidlertid et mærkeligt Held, *Edvard* den *Tredie* (1327-77) havde baade til at vinde Slag og fange Konger, thi ogsaa *Skotterne* leed under ham to berømte Nederlag (ved *Halidon-Hill* og *Nevils Cross*) og i del Sidste, kort efter Slaget ved *Cressy*, blev Kong *David*, en Søn af *Robert Bruus*, fanget, saa dersom Kronerne var fulgt med Kongerne, havde *Edvard* faaet alle dem han forlangde, og selv nu skaffede naturligviis disse Lykke-Træf ham glimrende Fred-Slutninger. Kong *Johan* maatte saaledes, da han blev kied ad det ellers ret morsomme Ophold i *London*, i Freden til *Bretigny* (1360) afstaae *Edvard* et godt Stykke af *Frankrig* med fuld *Eiendoms-Ret*, hvad unægtelig vilde gjort en væsenlig Forandring i Rigernes Stilling, hvis det virkelig var gaaet i Opfyldelse, men nu kom det kun til at staae paa Papiret, thi efter Slaget ved *Poitiers* havde Rigs-Forstanderen, *Carl* den *Kloge*, givet Landet til Priis for Fjenden og derved gjort hele Folket saa forbitret paa *Engelænderne*, at vilde de have Fred, maatte de staae under Vaaben eller rømme Landet**).

* * 314

Denne Klogskab, som vi just Ikke kan finde elskværdig, og det deraf udspringende *Folke-Had*, var altsaa Hoved-Følgen af Slaget ved *Poitiers*, men hvor Folket paa saa følelig en Maade bringes til Bevidsthed, pleier det ogsaa at gaae ud over deres indfødte Plage-Fogeder, saa Oprøret under Kong *Johans* Fangenskab er ganske i sin Orden og bør for sit eiendommelige Prægs Skyld ihukkommes.

Frankrig havde nemlig paa den Tid, ligesaavel som *England*, sit *Parlament*, og *Philip* den *Smukke* havde ligesaavel som *Edvard* nødt *Stæderne* til at skikke ham deres Fuldmægtiger, som han kunde handle med om Skatter og Afgifter og hvad han behagede, og paa *Klager* kunde det ved denne Leilighed umelig fattes, hvor Kongerne ikke blot beskattede hvert *Salt-Korn*, men forandrede *Mynt-Foden* hvert Øieblik, for at kunne give slette Penge ud og tage gode ind; men det Hele havde dog kun været et tragicomisk Skue-Spil, indtil det virkelige Liv i og efter Slaget ved *Poitiers* gjorde sig selv giældende*).

Kron-Prinds *Carl*, som i god Tid var flygtet fra *Poitiers*, sammenkaldte nemlig strax *Stænderne* i *Paris* foratfaae mange Penge, men han fik først mange ubehagelige Spørgsmaal, baade om hvad de Forrige var brugt til og hvad Sikkerhed han vilde stille for et bedre Brug og for Afskaffelsen af de grove, utaalelige Misbrug herefter, og Formændene for de Næsvise var Biskoppen af *Laon*, *Robert Lecock*, og Older-Manden for Kræmmerne i *Paris* *Steffen* (*Etienne*) *Marcel*. Kun forgiæves søgde *Carl* at stoppe den slemme Mund ved at opløse Forsamlingen, thi derved gjorde han kun Ondt værre, og det gik tilsidst saavidt, at den *Parisiske* Folke-Leder (1358) med 80 Hjelpere trængde ind i Paladset og slog Marskerne af *Champagne* og *Clermont* ihjel ved Prindsens Side, hvorover denne blev saa elendig, at han faldt paa Knæ for *Steffen*, tog med Taksigelse mod den halvrøde *Hue*, der dengang, ligesom i vore Dage den *heelrøde*, var Mærket paa de ægte *Parisere*, lod sig føre paa *Raad-Stuen* (*Hotel-de-Ville*) og raabde ud af Vindvet til Folket paa *Greve-Pladsen*, at de *Marsker* var nogle slemme Forrædere, saa de kun havde faaet som forskyldt. Saaledes seirede da *Pariserne* indtil videre, men at de og deres Older-Mand herefter skulde give Riget Love, stødte dog Mange og oprørte *Adelen*, ved hvis Opmuntring *Carl*, som var sluppet * 315 fra *Raad-Stuen*, snart blev saa dristig, at han ikke blot sønderrev *Steffen Marcells* Lede-Baand, men forlangde hans Hoved til Bod af sin gode Stad *Paris*, før han vilde forlige sig med den. Det Hoved faldt da ogsaa i et Opløb og endeel andre Hoveder sprang efterhaanden, og Alt kom igien i sine gamle Folder men dog lidt mere efter *Ludvig* den *Helliges* end efter *Philip* den *Smukkes* Hoved; thi Saameget havde dog *Carl* lært, at den falske *Myntning* paa offenlig Bekostning lønner sig i Tidens Længde, selv for Lands-Herren, kun slet, og at Man ved en uordenlig Udsuelse snart udtømmer sine Hjelpe-Kilder. Da *Carl* nu desuden havde langt mere Lyst til at samle Penge, end, som hans Fader og Farfader, til at gjøre Stads, blev Despotiet under ham ret taaleligt, og da han tillige fik plukket alting, saanær som *Bayonne*, *Bourdeaux* og *Calais*, fra *Engelsk-Mændene*, kaldte Man ham *Carl* den *Vise*[*]). Hvad Man end ellers har tænkt om den Franske *Salomons* Viisdom, seer det Sidste ogsaa virkelig ud som et Mester-Stykke, især naar man betragter, at *Carl*, efter *Vende-Reisen* ved *Poitiers*, aldrig mere vovede sig saa yderlig; men Sær-Synet lader sig dog forklare, uden at forudsætte noget Hexeri enten hos *Carl* selv eller hans *stjernekyndige* Raadgivere, *Edvard* den *Tredie* blev nemlig, som næsten alle Erobrere, tidlig gammel, og den sorte *Prinds* nedsank, efter Slaget ved *Poitiers*, i en Døs, hvoraf han kun en enkelt Gang ligesom vaagnede for at gjøre sig mindre frygtet end forhadet, og naar *Carl* da hverken brød sig om *Æren* eller om »de *Smaa*«, da var det en meget simpel Klogskab at sætte Borge og Stæder i Forsvars-Stand, undgaae alle Slag, og naar Engelsk-Manden paa et stort Sommer-Tog havde spildt sin Tid og tømmt sin Pung, da at benytte Øieblikket og den i det hærgede og brandskattede Land immer stigende Forbittrelse mod de Fremmede, til smaa Erobringer**). Hertil fandt ogsaa *Carl* en Krigs-Mand efter sit Hjerte i den ligesaa snu som dristige *Bertrand Vesclin* (*Guesclin*) fra *Bretagne*, som (1357-70) steg fra Røver-Kaptein til Rigets Marsk (*Connetable*) og gjorde Intet for *Ærens* Skyld, men gjorde, lige til *Carl* i sit Døds-Aar vilde anmasse sig *Bretagne*, Alt hvad hans Herre forlangde ***).

* * * 316

Dog, hvor vederkvægende end *Fransk-Mændene* fandt det, dog engang at kunne giælde for Herrer i deres eget Land, og at være nogenledes frie for den daglige Plage af Soldater og Hofmænd, der plyndrede

paa deres *egen Haand*, saa var dog selv i *Carl den Femtes* gyldne Tid (1364-80 *) Forfatningen slavisk og Regjeringen lovløs, efter den smukke Romerske Grund-Sætning, at Fyrsten *eier* baade Landet og hele Folket med Hud og Haar og har Lov til at gjøre med Sit hvad han vil, saa om han end flaaer Folket og ødelægger Landet, har han dog Ret, mens hvem der mukker, har, som en Majestæts-Forbryder, den klareste Uret. I disse Grund-Sætninger blev *Carl den Sjette*, som kun var paa tolvte Aar, da Faderen døde, med Flid opdraget, havde alt som kronet Dreng sin store Fornøjelse af at see, hvordan der trillede Hoveder i Hundrede-Viis, saasomt han vinkede, og blev snart vanvittig af Forfængelighed, Feighed og Udsvævelser, saa det var intet Under, at Frankrig under denne Konge (1380-1422) kom paa Randen af sin Undergang. Naar nemlig en Folke-Tyran gjør »Pagt med Døden og Forbund med Helvede«, da gjør han det ingenlunde, som han indbilder sig, blot i sit eget og sine gode Venners, men ligesaavel i sine indenlandske og udenlandske Fienders Navn; thi *Døden* kommer med Nødvendighed alle dem til Gode der vil undertrykke og mishandle Folket. Det vilde nu ikke blot Kongen i *Frankrig*, men ogsaa *Kongen af England* og *Hertugen af Burgund*, som ikke alene var ved Samlingen, men fandt i deres Kreds de store Hjælpe-Kilder, der kun aabne sig, hvor de menneskelige Kræfter kan i fri Luft bevæge og udvikle sig.

Hertug *Philip den Dristige* af Burgund var vel Broder til *Carl den Femte*, men skildte sig alt tidlig fra ham, ved at døie Ondt og Godt med sin Fader ved *Poitiers*, skiøndt hans ældre Brødre flygtede, og han blev en mægtig Fyrste, ved at tilgifte sig *Flandern*, som lige indtil hans Dage havde været Handelens og Borger-Frihedens ypperste Sæde, og kæmpede gjennem hele det *Fjortende* Aarhundrede for begge Dele vel med foranderligt Held men med sjelden Standhaftighed. Det var de *Franske* Konger, som ligefra *Philip den Smukke* til *Carl den Vanvittige* stræbde at sønderknuse *Flæmingerne*, for det slette Exempel, de ved deres Virksomhed, Rigdom og Selv-Raadighed gav *Franske* Borger-Mænd, og uagtet der var mange Lyder ved Friheds-Begrebet i *Brügge* og *Ghent*, * 317 tager Menneske-Aanden dog ganske anderledes Deel i Livets Kamp for sin Tarv end i Dødens for sin Ære og for Gravens Fred.

For nu at sætte os ind i denne, trods sin snævre Kreds, store Begivenhed, maae vi huske, at *Flandern*, halv tydsk og halv fransk, regnedes fra Carolingernes Dage til *Frankrig* og tog levende Deel i *Kors-Togene*, men mistede under dem sine *Baldviner*, som siden Midten af det *Niende* Aarhundrede havde regieret Landet. Da nemlig *Baldvin den Syvende*, Søn af den *Robert* Flæming, som det *Store Kors-Tog* har gjort udødelig, faldt uden Afkom (1119), blev først Prinds *Carl af Danmark*, Hellig-Knuds Søn, Grevskabets Arving, men havde samme Skæbne i *Brügge*, som hans Fader i *Odense*, og siden kom det ved tre *Margrether* stedse meer i *Franskmænds* og omsider i *Kapetingernes* Vold.

Den første *Margrethe*, fra *Elsas*, bragde nemlig (1191) *Flandern* til Greven af *Hennegau*, som vel traf til at være af en *Baldvinsk* Side-Linie, men saa forfransket, at begge hans Sønner glemde *Flandern* over *Konstantinopel*.

Den anden *Margrethe* var en Daatter af Keiser *Baldvin* den Første, og giftede sig ind i den gammelfranske Adels-Slægt *Dampierre*, som dybt foragtede det *Tydske* Borgerskab, hadede med Folke-Friheden Alt hvad der hørte til *England*, og kiendte ingen højere Lyksalighed end at glimre i *Paris*. *Margrethe* blev imidlertid gammel, og var en Dame, som vilde raade saalænge hun kunde, saa hendes Søn *Hvid* (*Guido*) kom seent (1278) til Regjeringen, og skiøndt allerede han var lidt usaattes med Stæderne, holdt han dog Venskab med Kong *Edvard Langbeen*, men blev derfor baade Land og Frihed berøvet af *Philip den Smukke*. Denne smukke Herre, som har faaet Ord for at ophjælpe Borgerskabet, havde rigtig nok styrket de *Flamske* Borgere i deres Splid med Greven, som vilde stække deres Vinger, men saasomt han ved en lumpen List fik Greven i sin Vold, og havde tildømt sig selv *Flandern* som et hjemfaldent Lehn (1300), da fik Piben en ganske anden Lyd, og *Philips* Plage-Foged, *Jakob Chatillon*, behandlede *Flæmingerne* saa ægte fransk, at Handværkerne i *Brügge*, under Anførsel af *Peer Væver* og *Hans Slagter* (*Peter König* og *Jean Bride*) gjorde formelig Opstand og det med saadant Held, at det spurgdes over hele Christenheden. Der stod nemlig (1802) ved *Courtrai* et Slag mellem Blomstret af den *Franske Adel* under Greven af *Arlois* og de *Flamske Borgere*, med En af 318 *Grev Hvids* Sønner i Spidsen, som sved hele Frankrig i Hjertet og findes bedst beskrevet af *Florentineren Johan Villani**). Hermed var Lodden kastet, ikke fordi *Philip den Smukke* jo meget bedre lod sig tale til Rette med det Onde end med det Gode, men fordi det fra nu af blev en Æres-Sag for den *Franske Adel* og en *Slags* Saligheds-Sag for Stor-Herren i *Paris* at faae dette farlige Borgerskab udryddet, ligesom paa den anden Side *Flæmingerne* Omhug for deres Frihed, saavelsom for deres Handel, maatte gjøre dem til *Engelændernes* bestandige Bunds-Forvandte. Havde nu kun de *Flanderske* Grever taget samme Parti, eller havde dog *Flæmingerne* været indbyrdes enige, da vilde *Frankrigs* Fiendskab ei havt stort at betyde, men nu var Ingen af Delene Tilfældet, saa Greverne kaldte selv de *Franske* Konger til Hjælp mod deres Undersaatter, medens *Ghent* og *Brügge*, der Begge vilde være Hoved-Staden, sjelden eller aldrig gjorde fælles Sag. Følgen var, at *Brügge*, som i *Philip den Smukkes* Tid spillede Hoved-Rollen, blev efter Nederlaget ved *Cassel* (1328) næsten tilintetgjort, og at *Ghent*, som øiebliklig fandt sin Fordeel derved, siden for at bestaae Kampen, maatte kaste sig i *Englands* Arme og undgik dog kun halvt at dele Skæbne med *Brügge***). Hvor mærkværdige Mænd derfor end Bryggeren *Jakob Artefeld* (*Arteveld*) og hans Søn *Philip* var i deres Tid, og hvormegen Ære end Kampen under den Sidste mod hele *Frankrigs* Magt (1379-84) gjør baade Kraften og Modet i *Ghent*, saa har dog hverken Friheden eller Helte-Daaden i *Belgien* nogensinde været af det *Slags*, *Andre* end *Franskmænd* og *Nederlændere* kan løfte til Skyerne.

Den tredie *Margrethe*, en Daatter af Grev *Ludvig den Tredie*, bragde nu (1384) sin Gemal, Hertug *Philip den Dristige af Burgund, Flandern* i Medgift, og skiøndt der endnu flød endeel Blod, før han kom i Besiddelse deraf, fandt dog *Flæmingerne* sig temmelig godt i den ny Regiering, der ønskede at være selvstændig og følge derfor Trang til en blomstrende Handel og Borgerskabets Yndest***). Da nu saavel *Philip den Dristige* som hans Søn *Johan Bravkarl (sans-peur)* * * * 319 tillige vilde ene være den vanvittige Franske Konges Formyndere og laae derfor bestandig i Kiv med de andre Prindser af Blodet, saa gav Hertugerne af *Burgund* sig naturligviis Skin af Borgerskabets og Folke-Frihedens Velyndere, medens deres farligste Medbeilere, Hertugerne af *Orleans*, syndes at sværme for det uindskrænkede Konge-Dømme og Adelens Fortrin. Det var saaledes ingenlunde som *Bravkarl*, men som Patron for *Universitetet* og Oldermand for *Slagter-Lauget*, Hertug *Johan* engang (1413) spillede Mester i *Paris*, hvorfor de patriotiske Slagtere heller ikke denne Gang til Friheds-Tegn bar den halvblaa og halvrøde, men den *kridhvide*, som var den Ghentske, Nat-Hue*).

Under disse Omstændigheder, da *Frankrig* alt i en heel Menneske-Alder (1380-1415) havde været et Tvistens Æble mellem Prindserne af Blodet og en Skue-Plads for al muelig Vold og Forvirring, see, da var det Kongen af *England* paany stræbde at tage *Guienne* og *Normandiet*, og om mueligt, den Franske Krone med Staal-Handsker, og et beleiligere Øieblik kunde han aldrig valgt, saa da Planen desuagtet strandede, maatte *Engelsk-Manden* vel formode det gik til med Hexeri.

Dog, førend vi gaee videre, maae vi kaste et Blik over Kanalen, for at gjøre den ny Konges Bekiendtskab, som vel var en Ætmand af *Edvard den Tredie*, men ingenlunde af den *Sorte Prinds*, hvis eneste Søn, *Richard den Anden*, kun er blevet navnkundig ved sit ulykkelige Endeligt og [ved] *Shakspears* mesterlige Skildring. Hans Fætter, *Henrik af Lancaster*, som var landsforviist, kom nemlig tilbage uden Forlov (1399), fandt mange Tilhængere, lokkede *Richard* til sig, nødte ham troløs til at nedlægge Regieringen, lod ham for en Sikkerheds Skyld tillige afsætte ved *Parlamentet* og kastede ham i Fængsel, hvor han snart (1400), Man veed ei ret hvorledes, endte sine Dage**).

Saaledes besteg da *Henrik den Fjerde* Thronen, og videre gik hans Ærgierrighed ikke, men hans Søn og Navner var anderledes udsvævende i sine Ønsker, saavel som i sine Fornøielser, og saasnart han derfor ved Faderens Død (1413) fik Raade-Rum, sagde han ikke »Falstaf« men kun Svir og Sværm Farvel * * 320 for at beruse sig i *Vaaben-Gny* og *Seier-Skrig**). Han fik ogsaa fuldtop af begge Dele, da han efter Land-Gangen i *Normandiet* og Indtagelsen af *Harfleur* (1415), med en lille Magt traadte i Vovehals-Sporet fra *Edwards Dage*; thi vel havde *Franskmændene* lige siden Slaget ved *Poitiers* omhyggelig undgaaet Sammen-Stød i aaben Mark, men deels havde *Carl den Gale* afløst *Carl den Kloge*, og deels syndes Leiligheden til at oprette de Franske *Vaabens Ære* saa indbydende, at selv de klogeste Høvdinger vist vilde grebet den, men naturligviis baaret sig meget klogere ad end de Franske Prindser, som meende at Folke-Mængde og Fremfusenhed var Seiren vis. De fik imidlertid Andet at vide ved *Azincourt* (ei langt fra *Cressy*), hvor alle de Franske Høvdinger faldt, uden at Man engang veed, hvad de Fleste gjorde, og Hæren efter et rædsomt Nederlag aldeles opløstes. For Resten var det kun i en Tid, da det Glimrende fordunkler det Grundige, at Slaget ved *Azincourt* kunde vinde og beholde sin store Navnkundighed, thi Seieren blev endnu mindre benyttet end de ved *Cressy* og *Poitiers*, undtagen til Stads i *London*, hvor alle Franske Ridderes Over-Mand naturligviis blev baaret paa Hænderne og løftet til Skyerne**), Vel rykkede *Henrik* i Marken paa Ny, men kun for at sætte Penge og Kræfter til paa Beleiringer i *Normandiet*, saa hans Franske Tog vilde staae for os som et blot Lapseri, hvis de ikke ved et nyt Niddings-Værk i det Franske Konge-Huus havde faaet Skin af en stor Erobring.

Carl den Sjettes yngste og nu eneste Søn, siden bekiendt under Navn af *Carl den Syvende*, var nemlig faldet i Hænderne paa det *Orleanske Parti*, som førde Navn efter sin dygtigste Krigs-Mand Grev *Bernhard den Syvende af Armagnac* (i Gascogne), medens Dronningen, *Isabelle af Baiern*, mishandlet af *Armagnac*, havde taget sin Tilflugt til Hertug *Johan af Burgund*. Dauphinen og hans Raadgivere lod nu, som denne Splid, der beskæmmede Konge-Huset og lammede Rigets Kraft, gik dem til Hjerte, forsonede sig høitidelig med Hertugen og myrdede ham saa under Venskabs Maske (1419), hvorpaa hans Søn, *Philip den Gode*, og Dronning *Isabelle* sluttede Fred med *Henrik den Femte* (1420), under de Vilkaar, * * 321 at han skulde ægte Kongens Daatter *Cathrine*, være Rigs-Forstander og Thron-Følger*).

Saaledes hængde det sammen med den berømte »Fred til *Troyes*«, som altsaa kun var et lille Mellem-Spil i det lange Franske Sørge-Stykke, uden virkelige Følger; thi da begge Kongerne to Aar efter (1422) døde, stod Sagerne i Grunden ligesom før, saa *nordenfor Loire* spillede *Burgunderne* og *sydenfor Armagnakerne* Mester. Selv om *Henrik den Femte* havde levet sin Alder ud, vilde da formodenlig hans Magt i Frankrig staaet og faldet med det meget usikkre *Burgundiske* Venskab, og da han nu kun efterlod sig et Svøbelse-Barn til at lege med to Kroner, var det slet intet Under, han tabde dem Begge. Det er imidlertid ret mærkeligt, at *England*, under *Henrik den Sjette* (1422-71), fik en Plage-Tid, der ganske svarer til *Frankrigs* under *Carl den Sjette*, skiøndt naturligviis som det Engelske Sørge-spil til det Franske, eller som *Shakspear* til *Racine*. Medens Kongen af Navn, *Henrik den Sjette*, var først umyndig og siden fjollet, reves og sloges nemlig Prindserne af Blodet om Rangen og Regieringen, og deri bestod Kampen mellem den »røde og hvide Rose«, elier *Lancaster* og *York*, men det Hele fik et høiere Præg, fordi de Engelske Konge-Brødre og Frænder var dygtigere Kæmpex end Hertugerne af *Anjou* og *Orleans*, *Berry* og *Burgund*, og fordi det *Engelske Borgerskab*, som bestandig kæmpede under den *Yorkske* Fane, var en ganske anderledes Magt end det *Franske*. Lægge vi endnu hertil, at *Henriks* Dronning, *Margrethe af Anjou*, forholdt sig til *Isabelle af Bayern*, som Ælve-Dronningen (*The fairy-*

queen) til en Kokke-Pige, da kan vi forstaae, hvi Forvirringen i England begejstrede Skjalden, medens Den i Frankrig maatte kiede Historie-Skriveren fordærvet, hvis den ikke endte med det berømte Hexeri.

Kong *Carl* den *Syvende*, eller, som han endnu sædvanlig kaldtes »Dauphinen«, sad nemlig, sex Aar efter sin Faders Død (1428), paa Borgen i *Chinon* (ved *Tours*) som i et Muse-Hul, lod baade Venner og Fiender gjøre hvad de vilde og gav ikke mindste Livs-Tegn fra sig, da han pludselig blev hjemsøgt af »Pigen fra *Lothringen*«, den siden saa navnkundige *Jeanne d'Arc*, tyve Aar gammel og fast i den Tro, at det var Guds Villie hun, skulde undsætte *Orleans*, som *Engelsk-Mændene* af al Magt beleirede, og føre Dauphinen til *Rheims*, som var ^{*} 322 i Fiende-Haand, for at han der kunde ordenlig salves og krones til Frankernes Konge. Det var længe siden, Man ved det Franske Hof for Alvor havde tænkt paa vor Herre, saa Man ventede allermindst saa god en Tidende fra Ham, og holdt Pigen for vanvittig, men efter et Par Maaneders Forløb fandt dog *Carls* Raadgivere, det var nok værdt at prøve, om Himlen og den lille Drømmerske kunde oprette de forfaldne Sager, og Udfaldet overgik langt deres Forventning; thi ved *Orleans* tog hun [Skjoldmøen] den ene Skandse efter den Anden, til Fienden ophævede Beleiringen, og under hendes Anførsel holdt *Carl* endnu samme Aar sit Indtog i *Rheims*. Han var imidlertid for dorsk til at drage mere Fordeel af Folkets Flamme og Fiendens Skræk, end der fulgde af sig selv, og Aaret efter faldt *Jeanne d'Arc* ved et Udfald fra *Compiègne* i *Burgundisk* Fangenskab, hvorfra hun blev udleveret til *Engelsk-Mændene* og Kiætter-Retten, der i *Rouen* (1431) lod hende brænde som en Hex*).

Dette er Fortællingen af en samtidig Krønike-Skriver, der selv saae Pigen i Kæmpe-Dragt strax efter hendes Fangenskab **), og vel har han behandlet det Hele saa skiødesløs, at han let kan have glemt det Bedste, men det er dog Alt, hvad Man med nogen Sikkerhed veed om denne Franske Ælve-Pige, der naturligviis er blevet saaledes sminket paa den ene og sværtet paa den anden Side, at vi kun forgiæves ønske at see hendes naturlige Ansigt. Kan vi for Resten tænke os, hvordan den velbekiendte Franske Ære-Kiærhed (*point d'honneur*) maatte tage sig ud i Skjoldmø-Dragt, da har vi Billedet af hende, thi det var aabenbar denne Ridderlighed med en lille Tanke af Fromhed, hvis Mands-Linie var uddød, der i Kvinde-Skikkelse lod sig Mands-Klæder skiære og frelste Riget.

Uagtet nemlig Skjold-Møens Bane var kort, blev hendes Daad dog uforglemmelig, og skiøndt *Carl* den *Syvende* helst vilde undvære hvad han ei kunde komme sovende til, saa havde han dog blandt mange dygtige Parti-Giængere en sjelden Kæmpe i »*Bastarden fra Orleans*«, som indtog baade *Normandiet* og *Guienne* (1449-51), og samme Aar som *Tyrken* tog *Konstantinopel* (1453), faldt den gamle *Talbot* Jarl af *Shrewsbury*, som gjorde det sidste [engelske] Forsøg paa at tilbagevinde Over-Magten***). Hertug *Philip* af *Burgund* ^{***} 323 havde for længe siden (1435) forligt sig med *Carl*, og Krigen endtes uden Fred-Slutning med, at *Englænderne* mistede Alt saanær som *Calais*, og Frankrig blev et stort *Sultanat*, som allerede under *Carls* Søn, *Ludvig* den *Ellevte* (1461-83), indjog alle Naboer Skræk.

Med denne værdige Efter-Følger af *Philip* August og *Philip* den Smukke har vi imidlertid her, til Lykke, ei Andet at gjøre end at anmærke det herlige thermopyliske Nederlag, hvorved *Schweitserne* bedre end ved glimrende Seire hævdede deres Frihed imod ham, saa hverken han eller Historien glemde Dagen ved *Basel*.

Vel kan disse *Schweitsere*, halvfranske og halvtydske, knap i egenlig Forstand siges at udgiøre »et Folk«, men de forbandt sig dog giennem det *Fjortende* Aarhundrede til en [et] Slags *Fri-Stat*, der aftvang Naboerne Høiagtelse og har selv i Verdens-Historien en egen Betydning, som et *Sydligt Island*, hvor den fredløse Frihed giennem Aarhundreder fandt et Tilflugts-Sted, hvor Hyrde-Fløiten stemde ligesaa godt overeens med Luren som med Jæger-Hornet, og hvor Saga vel ikke fandt saamange Dyrkere som i Norden, men dog i *Johannes Müller* en Ypperste-Præst, som igjen mellem *Alperne* opbygde det Høi-Alter, der forstum med *Polyb* sank i Gruus ved *Kyllene*.

Naar vi *nu* nævne *Schweits*, tænke vi især paa det tydske *Zürich* og det franske *Bern*, der i Nyaars-Tiden blev navnkundige, men dog var det ingenlunde mellem deres Kiøbstæd-Borgere, men mellem Hyrderne i de snevre Dale omkring *Skovby-Søen* (*Waldstätter-See*), saavel Forbundet, som Friheds-Kæmperne i Middel-Alderen udklækkedes. Ved *Rütli* er det nemlig Sagnet gaaer endnu om *Vilhelm Tell*, der, ligesom vor *Toke*, maatte skyde Æblet af sin Søns Hoved, men ramde ogsaa Plage-Fogeden *Gesler* med en Pil i Hjertet, og Historien vidner, det var *Uri*, *Schweits* og *Unterwalden*, som i Begyndelsen af det *Fjortende* Aarhundrede ved *Morgarten* (1315) heltemæssig forsvarede deres Frihed mod Hertug *Leopold* i Østerrig, og optog foruden endeel andre Stæder, i Midten af samme Aarhundrede, *Bern* og *Zürich* i deres Forbund. Da det Østerrigske Huus, der aldrig kunde glemme, at deres Stam-Fader, Keiser *Rudolf* af *Habsburg*, var mægtig i Bjerg-Egnen, greb enhver Leilighed til at prøve disse Frimænds Standhaftighed, indlagde *Dølerne* fra *Skovby-Søen* sig uddødelig Ære i Slaget ved *Sempach* (1386), og nu fordoblede Selv-Opoffrelsen 324 ved *Basel* alle Naboernes Frygt og Beundring for de mageløse Kæmper.

Der var paa denne Tid yppet en farlig Kiv mellem det lille *Schweits* og det store *Zürich*, thi da de andre Forbundne holdt med *Schweits*, kom *Züricherne* tilkort og kastede sig i Armene paa Østerrig, hvis Hertug, *Frederik* den *Tredie*, tillige var Keiser i *Tydskland*. Selv var *Fredrik* imidlertid ingen Krigs-Mand, og hans Keiserskab havde kun lidt at betyde, saa han vidste ikke bedre Raad end at bede Kongen af *Frankrig* om en Trop øvede Soldater som turde prøve Styrke med *Dølerne*, og efter den evige Krig havde Man i *Frankrig* Nok

af dem, saa *Ludvig* Dauphin havde nemt ved at bringe en Hær paa Benene, som Man skattede paa 50000 Mand, og som skulde slaae to Fluere med eet Smæk: underkue de stolte *Alpehyrder*, og adsplitte Kirke-Fædrene i *Basel*, som sad og holdt Raad om at ydmyge Paven.

Schweitzer-Hæren, nogle og tyve tusind Mand stærk, laae dengang (1444) og beleirede baade *Zürich* og *Farnsberg*, en Borg i Basler-Egnen, men istedenfor at samle sig, sendte de der laae for *Farnsberg* blot sextenhundrede Mand op til *Birs-Floden* [for] at udspeide den Franske Hær, og denne Haandfuld Kæmper gik imod Befaling over *Birs* og indlod sig i Slag med den frygtelige Over-Magt. Kampen varede i ti Timer og 8000 Soldater beed i Græsset; men alle *Schweitzerne* gjorde ligesaa, paa Ti nær, hvoraf endda kun Een var uden Saar og agtedes for æreløs *).

Lysten forgik herved aldeles *Ludvig* til at gaae *Schweitzerne* paa *Klingen*, og hans Soldater var blevet saa tamme, at de ved Hjemkomsten til *Frankrig* lod sig behandle som Huus-Dyr, saa *Carl* den *Syvende* dannede af dem en lille staaende Hær, der blev forlagt omkring i Stæderne og gjorde i Freds-Tid ypperlig Tjeneste, ved at holde baade *Fri-Bytterne* og de vaabelløse Borgere i Ave. Dette var en Indretning, der hænger nøie sammen med alle *Nyaars-Tidens* borgerlige Forhold, og har bidraget betydelig til at give de sidste tre Aarhundreders Stats-Historie sit eiendommelige Præg, hvad dog først klarer sig for os, naar vi overskue Kampen og Giæringen i *Italien*, hvor ligesaaavel den nyere *Krigs-Konst* og *Stats-Konst*, som *Romer-Retten* og den *Latinske* Videnskabelighed har hjemme.

*

325

Italien og Konstantinopel.

Italien har altid været et Land, der aad Mennesker, som Brød, det see vi ikke blot paa *Romernes* men ogsaa paa *Gothers*, *Longobarders* og *Normanners* Historie, saa der skal Man kun reise hen, naar Man er kied ad Livet og vil see Døden i al sin Kraft og Glands; derfor maatte vi opsætte Betragtningen af de Italienske *Fri-Stæder*, hvor tidlig de end reiste sig, til vi med det Samme kan sige *Middel-Alderen* Farvel. Denne Nødvendighed giver sig da ogsaa udvortes tilkiende, i det vi har nemt ved at komme fra *Frankrig* til *Italien*, med *Provençaler* saavel som med *Normanner*, men ondt ved at komme tilbage over Alperne, og det giælder nu kun om at kunne samle de *Italienske* Begivenheder under een Syns-Punkt, hvad der paa denne som paa alle *Kirke-Gaarde* vel maa falde vanskeligt, men kan dog ikke være umueligt, hvis de har haft nogen kiendelig Indflydelse paa Folke-Livet i den øvrige Verden. Naar derfor selv *Italiens* bedste Historie-Skriver, *Sismondi*, finder sig nødt til at opgive al Sammenhæng, da er det kun fordi han krymper sig ved at udstrække til det Hele hvad han dog er klarøiet nok til at see hardtad i alt det Enkelte, Mord og Mand-Slæt, nemlig, Død og Forraadnelse. Denne Krympelse er nu vel saa sædvanlig hos de Bog-Lærde allevegne, at den i *Genf* maa synes uundgaaelig, men uden derfor at laste en god Historie-Skriver, som selv har haft værst af *Vilde-Redet*, maae vi dog see, vi faae Mod til at bekiende, at *Bogstaver*, *Skilderier* og *Billed-Støtter* er ligesaaavel døde Ting, som *Penne-Fier*, *Lærred* og *Steen*, og at *Bogstaverne*, der ei engang er *Billeder* eller *Skygger*, men kun meget tvetydige Tegn, ligge allerlængst fra Livet, saa den *Videnskabelighed*, der har Pennen til Fader og Blæk-Hornet til Moder er ikke blot død, men dræbende. Først naar dette staaer levende for os, kan vi see, at den saakaldte »Videnskabernes Gienfødselse« i det *Trettende* og *Fjortende* Aarhundrede hænger nøie sammen med alle Dødens italienske Mester-Stykker, og er ret egenlig »den sorte Død« i Aandens Verden, der heller ikke mindre end dens legemlige Frænde udstrakke sine dræbende Virkninger lige op til det høie Norden.

Det *hedenske Roms* Gienfødselse, eller rettere Opvækkelse fra de Døde, det var aabenbar Drive-Hjulet i hele den *Italienske* Virksomhed, baade med Hensyn paa *Kirken*, paa *Skolen* 326 og paa det *Borgerlige Selskab*, og Følgerne blev naturligviis derefter: i *Kirken* et tomt Ceremoni-Væsen; i *Skolen* en grammatikalsk *Classiskhed* og i det *Borgerlige Selskab* Hof-Holdning, *Politi* og staaende Hære, som opslugde Alt, hvor ikke den *Tydske-Nordiske* Reformation dog i en vis Grad hævdede *Livets* og *Menneske-Aandens* umistelige Rettigheder. Dette var, hvad det *Italienske* Verdens-Aars store Prophet og første *Classiker*, *Dante*, spaaede, da han i Drømme giennemvandrede *Helvede* og *Skiærs-Ilden* med *Virgils* Gienfærd, men vi vil trøste os ved¹, at Digteren dog under bedre Ledsagelse endte i *Paradis*, thi det hentyder paa den bedre *Nyaars-Tid*, da *Menneske-Aanden* nedmaner det *Romerske* Gienfærd og beklæder selv den *Throne*, *Uvætten* anmassede [tilranede] sig. Hvad nu i Særdeleshed den *Italienske Frihed* angaaer, som er hvad der i *Stats-Historien* tildrager sig vor Opmærksomhed, da maatte den vel nødvendig udvikle *Tyranni*, fordi det *Italienske* Friheds-Begreb var aldeles *Romersk*, altsaa tyrannisk og grundfalsk, men saalænge der var *Livs-Kraft*, fandt den dog i *Fri-Stæderne* Leilighed til at yttre sig og gjorde i Alt hvad Man kan kalde *Konst* og *Handværk* forbausende

Frem-Skridt, uden hvilke den ny Folke-Verden hverken kunde forstaae den Gamle eller blive Dens Arving. Derfor samler Italiens Stats-Historie sig selv, naar vi følge Stædernes Frihed til Graven og ei fordybe os i denne, begynde med *Pisa* og slutte med *Venedig*. Kun fordi Man ikke har ændset dette: ei fæstet Øie[t] paa *Kræfternes levende Virksomhed*, og kastet Jord paa Ligene istedenfor som Bog-Orme at opgnave [opgrave] dem, kun derfor blev Italiens Stats-Historie fra det *Tolvte* til det *Femtende* Aarhundrede hidtil saa forvirret og trættende, at end ikke Skriveren og langt mindre Læseren vidste enten Begyndelse eller Ende derpaa. Kilderne er vistnok baade for mange og hidtil for slet adskildte og benyttede, til at det første Forsøg kan blive meer end Fuskeri, men det er i Grunden med Nødvendighed alle første Forsøg i Konstens og Vidskabens Rige, uden derfor at være mindre ønskelige. *Venedig* maa da nu være hvor gammel, den vil, saa er *Pisa* dog den *ældste Sømagt* i det ny *Italien* og tager anderledes Deel i dets Skæbne end *Venedig*, der seiler sin egen Sø, og lader *Italien* skiøtte sig selv, til den Time kommer med de andre *Rov-Dyrs*, og *Toskana* er desuden aabenbar Hoved-Sædet * 327 for *Aands-Kraften*, saa det maa baade først og sidst tages i Betragtning.

Ved Old-Tidens Slutning siger *Strabo* om *Pisa*, at det *engang* har været en blomstrende Handel-Stad og er endnu bekiendt af Egnens Frugtbarhed, sine skønne *Steen-Brudd* og sit gode *Skibs-Tømmer*, *fordum* berømt i Orlogs-Færd*), og naar Man læser det, faaer Man dobbelt Yndest for [Medlidenhed med] en Stad, Manigien ved *Middel-Alderens* Slutning maa give samme Skuds-Maal. Vi see nemlig heraf, at *Pisa* har været den gamle *Etruriske* Hav-Dronning, styrtet fra Thronen af *Karthago* og bragt i Trældom af *Romerne*, men dog ei dybere nedbøiet, end at den efter halvandet Aar-Tusindes Forløb kæmper som en Skjold-Mø for sin gamle Høihed og vinder i det Mindste ny Berømmelse. Noget Blænd-Værk er her vel i, da det sikkert er med splinternye Indbyggere, ventelig af *Gothisk* Blod, det ny *Pisa* hæver sig, men naar en Stad to Gange udmærker sig *eens*, er Aanden dog den samme, og skulde *Livorno* i Nyaars-Tiden vinde en ligedan Rang, vilde dens Historie ogsaa falde sammen med *Pisas*, til *Livorno* [*Liburna*] var *Pisas* Havn fra Arilds-Tid**), som de Lærde kun, fordi de ikke læste rigtig efter, har søgt i *Arnos* sandige Munding.

Hvordan nu det ny *Pisas* Opkomst var, skal vi lade være usagt, da dets Krøniker for det Meste endnu ligge utrykte og gaee neppe heller saa langt tilbage, men vi skimte den dog ligefra *Otto* den *Stores* Tid, og den stod tidlig op med Ridderne til Christenhedens Værn; thi alt i Begyndelsen af det Ellefte Aarhundrede tog den *Sardinien* fra *Saracenerne****).

Den *Pisanske* Flaade paa hundrede og tyve Skibe er da ogsaa den Første, der efter *Jerusalems* Indtagelse (1100) gjør Opsigt i de *Tyriske* Farvande, Admiralen, Biskop *Dagverd* (*Dai[m]bertus*), bliver den første *Latinske* Patriark ved den hellige Grav, og endnu beundrer Man de skiønt bemalede Bue-Gange om Kirke-Gaarden (*Campo Santo*) i *Pisa*, bedækket med Jord fra det hellige Land).

Herpaa følger nu det, desværre, kun paa Latin besungne Kors-Tog til de *Baleारiske* Øer (1114-16), som *Pisanerne* i Forbindelse med *Katalonierne* fravristede Musel-Mændene*), *-*-* 328 og nu havde *Pisa* naaet sin høieste Glands, som Den ei længe bevarede uplettet, thi i Krigen med den Normanniske Kong *Roger* overfaldt og udplyndrede *Pisanerne* paa *Sørøver-Viis* den berømte Handel-Stad *Amalfi* (1136 og 38), istedenfor, om mueligt, at hjælpe den igjen til sin [den] af samme Kong *Roger* berøvede Frihed**).

Uagtet vi nemlig ingen nærmere Beskeed kan give om *Amalfi*, skimte vi den dog alt i det *Tiende* Aarhundrede, som et Fri-Sted for Handel og Søfart og dermed for al borgerlig Virksomhed, og maae ikke have glemmt, at det store Kors-Tog frelste den fra at indtages af *Robert Viskards* Broder og Sønner, i det baade *Boemund* og alle Kierne-Tropperne greb Korset og ophævede Beleiringen, for herefter kun at slaaes med de Vantro***). Nylig havde den imidlertid maattet bukke under for Kong *Roger*, og at *Pisanerne* fra forrige Tider kunde have et Horn i Siden paa denne Medbeilerske er begribeligt nok, men det var dog lavt, under Skin af at skade Tyrannen, helt at knuse den undertrykte Fri-Stad. Det er derfor et mærkeligt Sagn, at mellem Byttet fra *Amalfi* fandtes den Haand-Skrift af »*Romer-Retten*«, der blev Kilden til al vor »*Latinske Jura*«, thi billedlig udtrykker det i alt Fald godt den historiske Sandhed, at naar *Fri-Stæder* ødelægge hinanden, da vinde de Intet vissere end *Tyranni*. Sagen er nemlig den, at hvem der ikke under Næsten sin Frihed, er i Grunden selv en Tyran, hvor nødig han end vil tyranniseres, saa, kan de herskesyge *Fri-Stæder* undgaae fremmede Tyranner, undgaae de dog aldrig dem, de selv opklække, men kan de vinde Frist, til de hjemfødte Tyranner blive voxne, da skeer der Endeel imidlertid, thi *Virksomheden* under *Kræfternes* *Frihed* forholder sig til den Ypperste i Slaveriet, som Hestens Løb under Sporen til *Æselets* Trav under Stokken.

Hvorledes nu Italiens *Fri-Stæder* fik Lov til at oppebie deres egne Tyranner, lærer det *Tolvte* og *Trettende* Aarhundredes Historie, og vi kan desværre ikke tilskrive *Pisa* det Mindste af *Æren* derfor; thi skiøndt dens Borgere synes at have hørt til de mindst herskesyge, var den dog, ikke blot som *Hohenstaufernes* Vaaben-Plads en Skræk for de andre Stæder, men som deres Bundsforvandt med sjelden Troskab et farligt Vaaben i *-*-* 329 de fremmede Tyranners Haand. Hvad der bevægede en Stad, der saa godt som *Pisa* kiendte Frihedens Fordele og skattede dem saa høit, til at spille saa uværdig en Rolle og med store Opoffrelser grave sin egen Grav, vilde derimod være aldeles ubegribeligt, naar Man ikke paa den ene Side vidste, hvordan *Italienerne* kan tyranniseres af Misundelse og Hevngierrighed, og paa den Anden saae, hvilken Forvirring der stadig herskede i de nye *Italieners* Begreber om det gamle *Rom*, hvis republikanske og keiserlige Storhed de slet ikke kunde adskille. Vil Man ret klarlig see denne Forvirring, da skal Man læse det nybakte »*Romerske Raads*« Sende-Brev til Keiser *Conrad* af *Schwaben* og samme Raads Tale til *Barbarossa* ved hans første

Besøg, hvori Raadets Ret til at beherske Keiser, Pave og hele Verden paa den latterligste Maade er forbundet med Indbydelse af hans Keiserlige Majestæt til at reise *Constantins* og *Justinians Throne* paa de syv Høie*). Med det Samme kommer Man da ogsaa midt ind i Begivenheden og seer, at det *ingenlunde* var en stolt og mægtig Pave, *Barbarossa*, i Frihedens og Oplysningens Navn, kom til Italien for at bekæmpe; men at det tvertimod var *Romernes Opstand* mod *Paven* der kaldte ham did, som det Apostoliske Sædes Beskytter imod hvad Paven kaldte Kiættereri og Ugudelighed, men Italienerne *Frihed* og *Oplysning*.

Der var nemlig opstaaet en *Italiensk Reformator*, ved Navn *Arnold* fra *Brescia*, hvis *Christendom* vi saameget bedre kan lade staae ved sit Værd, som hverken han selv eller hans samtidige Lands-Mænd lagde synderlig Vægt paa den, men hvis Torden mod alt *Præste-Herskab* og Lovtale over *Demokratiet* gjorde dybt Indtryk allevegne og bragte blandt Andet *Romerne* til at jage *Paven* paa Porten og skabe et nyt *Senat* ikke blot til Byens men til hele Verdens Dronning. Denne Kiætter lod *Barbarossa* høitidelig brænde paa St. Angelo (1155) og da vi veed, det var ingenlunde af Sværmeri for *Pavedømmet*, maa det vel have været af Ømhed over Tyranniet i alle Skikkelser, og lærde i alt Fald, tilligemed hans Keiserlige Svar til det Romerske Raad og den grusomme Ødelæggelse af det uskyldige *Tortona*, Italienerne, at de kun havde Valget mellem at trædes paa Nakken eller [at] vende Kløer mod denne baade stolte og snilde, strænge og nærige Herre**).

* *
-- 330

See vi nu Øvre- og Mellem-Italien deelt i hardtad ligesaamange borgerlige Selskaber, som der var Kiøbstæder, og see dem uenige med Kirken og for det Meste med hinanden, see især *Lombardiets* Hoved-Stæder, *Mailand* og *Pavia*, i en evig Feide, og *Pavia* saavel som Italiens største Sø-Magt *Pisa* paa *Barbarossas* Side, da synes det umuelig Andet end at *Frederik* med hele *Tydslands* Magt maatte snart være istand til at undertvinge Landet, og naar derfor, efter et heelt Aarhundredes Kamp, *Hohenstauferne* gaae til Grunde og de Tydske Konger opgive *Italiens* Erobring, er det unægtelig en stor Triumf for Menneske-Aanden og det borgerlige Selskab, der ligner Hin i *Hellas* over *Perserne*, og forbittres kun endnu meer end den ved *Italienernes* gruelige *Romerskhed*.

Vist nok var Kongerne i *Tydskland* langt fra at herske saa vidt eller saa vældig som *Kserxes* og *Hystaspis*, men ved at dele Bytte med *Sachsens* og *Baierns* tappre og mægtige Hertug, *Henrik Løve*, vandt dog *Frederik* *Barbarossa* langt større Magt end Nogen af hans Formænd siden *Otto* den *Store*, og saavel i de *Italienske Riddere*, tildeels af Tydske Herkomst, som i *Pisa* og *Pavia* havde han anderledes mægtige Bundsforvante, end *Kserxes* i *Thessaler* og *Thebaner*. Saalidet ogsaa, som de *Tydske* Hertuger, Grever og Baroner havde Lyst til at opoffre sig for den Konge, de selv kun skabde til en Freds-Mægler, saa havde de dog slet intet imod at beriges ved *Italiens* Bytte og underkue de stolte Fri-Stæder, men det smigrede dem endog at see deres Konge paa Verdens-Thronen, uden at de saae, hvad Følgen maatte blevet for dem selv.

Vel var de befæstede Stæder i hine Dage langt lettere at forsvare end at indtage, især af *Tydskere*, som endnu stod langt tilbage i Beleirings-Konsten, men i denne var netop *Pisanerne* Mestre, og længe kunde dog ingen *Land-Stad* trodse en Krigshær, der hærgede By-Marken, afskar Tilførselen og spærrede alle de Borgerlige Nærings-Veie. Derfor see vi ogsaa at *Mailand* og *Tortona*, de eneste *Lombardiske* Stæder, som vovede at trodse, maatte bukke, saasnart de alvorlig beleiredes, og det udbredte aabenbar langt mere Skræk og Modløshed end brændende Harm, at *Barbarossa* mishandlede disse Stæder med barbarisk Grusomhed. Da nemlig *Mailand*, Dronning-Staden i *Lombardiet*, efter at have underkastet sig al mulig Ydmygelse, blev sløffet [lagt i Gruus] (1162) og hele Befolkningen, saavidt den ei lagdes i Bolt og Jern, blev husvild og landflygtig, 331 da skedte der ingen almindelig Opstand, men en almindelig Underkastelse, og selv *Genueserne*, der bedst kunde trodset, kyssede Riset og stødte i Trompet for den almægtige *Romerske* Keiser*). Havde derfor *Barbarossa* kun nu holdt gode Miner med *Paven* og Sø-Stæderne og skaanet de fra Trældom afvante Borgere en lille Smule, da havde sikkert *Ankona* og *Venedig*, der endnu holdt sig fremmede, fulgt Strømmen og understøttet Verdens-Thronen; men det gik med *Hohenstauferne* som i det Hele med *Minne-Sangerne*, de hørde til, at vel gjorde de deres Bedste for at blive Følelsen kvit og klogelig tilegne sig det gyldne Skin, men Naturen gik dog over Optugtelsen, saa enten fordærvede de, som *Barbarossa*, i Hidsighed Legen, eller de satte, som *Frederik Sultan*, Kræfterne til, før de naaede Maalet. Det var desuden kun den mindst formaaende *Tydske* Stamme, nemlig *Frankerne*, der var flak og flygtig nok til allerede nu at vende Middel-Alderen Ryggen og arbeide paa et Romersk-Keiserligt Gylden-Aar, thi saavidt kom *Sachserne* og de egenlige *Schwaber* først trehundrede Aar senere, og var selv da for dybe til at nøies med saa overfladelig og for inderlige til at kunne ret tilegne sig saa ugudelig en Oplysning, som den *Italienske*.

Anledningen til det siden saa berømte *Lombardiske Forbund*, siger En af *Barbarossas* egne Skabninger og Lovtalere, *Acerbi Morena*, var nu den, at de Keiserlige Embeds-Mænd flaaede Folket og at *Barbarossa* vel, da der kom Klage derover, først syndes at blive meget rørt, men endte dog med at lee ad det Hele, hvorved Blod-Iglerne naturligviis blev endnu værre*). I deres Fortvivlelse sluttede da Borgerne i *Bergamo* og *Brescia*, *Mantua* og *Ferrara* Forbund med de fordrevne *Mailændere*, hjalp dem i en Hast til ei blot at faae Huus over Hovedet men Vold og Værn mod Tyrannen***), og med *Mailands* Opreisning (1167) vendte Bladet sig ret aabenbar, thi fra nu af sammensvor Alt sig imod *Barbarossa*, og selv *Pisanerne*, som han skammelig narrede ved at sælge *Sardinien* snart til dem og snart til deres Arve-Fiender, *Genueserne*, fornyede nu deres Venskab med hans Fiende, Keiseren i *Konstantinopel*, og lod *Tydskerne* hytte sig selv).

Toskaneren *Roland*, som under Navn af *Alexander* den *Tredie* beklædte *Pave-Stolen* og gjorde fælles *Sag* med *Normanner* og *Lombarder*, havde *Barbarossa* stræbt at fortrænge og nødt til at rømme *Italien*, men han var nu vendt tilbage til *Rom*, og samme *Aar*, som *Mailand* reiste sig af sit *Gruus*, mistede *Keiseren* under *Roms* *Beleiring* sine bedste *Hjelpere* og saagodtsom hele sin *Krigshær* af *Pest*, saa han som en *Flygtning* maatte snige sig hjem til *Tydskland**). Det satte naturligviis *Mod* i *Lombarderne*, som nu hardtad *Alle* gjorde *Eet* og bygde en ny *Stad* til *Bolværk* mod *Keiseren*, som de ret paa *Trods* kaldte op efter *Paven*, hans *Hoved-Fiende*, og de havde *Lykken* med sig; thi denne *Stad* (*Alessandria*), som det var *Barbarossa* baade en *Æres* og *Velfærds* *Sag* at forstyrre, maatte han, efterat have udtømt baade *List* og *Magt* for dens *Mure*, gaae fra med *Skamme***). *Ærke-Biskop* *Christian* af *Mainz*, hans *Høre-Haand*, havde imidlertid drukket samme *Skaal* for *Ankona*, dengang en prægtig *Fri-Stad*, under *Byzantinsk* *Beskyttelse*, som vel bragtes til det *Yderste*, da *Venetianerne*, skjøndt de hørde til det *Lombardiske* *Forbund*, leiede *Christian* deres *Flaade*, men som dog stod sig med *Ære****), og nu fattedes der da ikke mere, end at *Keiseren* ogsaa skulde rømme *Marken* for den *Frihed*, han saa længe havde beleiret. Dette skedte ved *Legnano* (1176), hvor *Mailænderne* saagodtsom alene gjorde *Sagen* klar og adspalttede *Keiser-Hæren* som *Avner* for *Vinden*, saa man i flere *Dage* slet ikke vidste hvor *Barbarossa* var støiet eller fløiet).

Efter tyve *Aars* aaben *Feide* mod *Kirkens* og det *borgerlige* *Selskabs* *Frihed*, maatte *Keiseren* nu opgive *Haabet* om med *Magt* at naae sit *Maal*, som, efter hans egen *Forklaring* var, at *Pavens* *Ban-Straale* kun skulde ramme hvem *Keiseren* pegede paa og *Borgerne* aldrig drømme om anden *Lov* end hans *Villie*. Om *Pave Alexander* virkelig ved *Mødet* i *Venedig*, hvor *Freden* sluttedes (1178), traadte ham paa *Nakken* med de *Ord* »paa *Løver* og *Hugorme* skal du gaae«, maae vi lade staae ved sit *Værd*, skjøndt den *samtidige* *Saxo* sikkert allerede havde hørt ymte om det), men *Nok* er det, at *Keiseren* krøb til *Korset* og fandt under det, som vi har seet, kun en *sørgelig* *Helsot*.

Barbarossa havde imidlertid ikke sovet de *tolv* *Aar* fra han bukkede i *Venedig* til han druknede i *Natolien*, men fulgt *Amlets* *Raad* »at oversee og gaae fuldsagt, hvor *Man* kan ei komme frem med *Magt*«, og det lykkedes ham virkelig ad en *Omvei* at berede *Italiens* *Frihed* en langt mere overhængende *Fare* end den, hvori *Samme* under ham havde svævet. Han giftede nemlig sin *Søn*, *Henrik* den *Sjette*, med den *Normanniske* *Prindsesse* *Constance*, indsat til *Arving* af *Neapel* og *Sicilien*, *Brylluppet* stod i *Mailand*, til stor *Glæde* for de nærsynede *Borgermænd*, og kunde det ret lykkedes at forbinde »det *Arabiske* *Guld* med det *Tydske* *Staal*«, da havde aabenbar baade *Kirke-Staten*, *Lombardiet* og *Toskana* været om en *Hals*; men det skulde nu ikke saa være, og den *unaturlige* *Forbindelse* tjende kun til at skille *Jern-Spiret* fra *Haanden*, der havde sjeldne *Gaver* og *glimrende* *Udsigter* til at udstrække det over hele *Vester-Leden*.

Efter det *Skuds-Maal* *Man* eenstemmig har givet *Richard* *Løve-Hjertes* *Taarn-Giemmer*, *Henrik* den *Sjette*, for oprørende *Grusomhed* og aabenbar *Falskhed*, skulde *Man* vel ikke troe, han var farlig for *Verdens* *Frihed*, efterat *Hohenstaufferne* med hans *Fader* og *Broder* havde tabt deres *hundredetusinde* *Følge-Svende* i *Asien*; men *Penge* gjør *Meget* i denne *Verden*, hvad *Haand* de saa end findes i, og da *Henrik*, som vilde gjort *Tydslands* *Krone* arvelig i sin *Æt*, alt tidlig havde to og *halvtredsindstyve* *Fyrster* i sin *Lomme**), skal *Man* aldrig sige, hvad der kunde blevet af, hvis han ikke var borttrykket i sin *Ungdom* (1197), med et spædt *Barn* til sin *Arving*, som i *Pave Innocens* den *Tredie* fik en *klog* *Formynder* med langt anderledes *Planer*.

Dette *Kirkens* *Skjøde-Barn* blev imidlertid intet *Hænge-Hoved*, men den *verdenshistorisk* *berømte* *Fri-Tænkere* *Frederik* den *Anden*, og en mere afsagt *Fiende* kunde hverken *Kirken* eller *Fri-Stæderne* lettelig faae, saa *Lykken* var kun den, at han slægtede sit *Mødrene-Folk* formeget paa, til enten ret at kunne behage *Tydskerne* eller finde sig i dem, thi derved indskrænkedes hans *Tyranniske* *Midler* til *List* og *Penge*, som hverken *Paver* eller *Fri-Stæder* fattedes, og til en *Hob* *Saracenske* *Trælle*, der vel kunde kudske *Neapolitanerne* og gjøre *Ulykker* *Nok* i *Kirke-Staten*, men dog aldrig undertvinge *Italien*. *Man* har derfor ikke blot gjort meget *Uret* i at fremstille * 334 denne *Frederik* *Roger* som en *Kæmpe* og *Martyr* for *Frihed* og *Sandhed*, men ogsaa gjort meget formeget *Væsen* af hans *Kamp*, der i *Neapel* udførtes af *Bødlerne* og derudenfor mest kun var *Penne-Feider* og *Rov-Jagter*, medens de *Neapolitanske* og *Sicilianske* *Fruer-Bure*, *Dyre-Haver*, *Fugle-Gaarde*, og Alt hvad der ellers hører til en *Sultans* *paradisiske* *Lyksalighed*, aabenbar var *Hoved-Skuepladsen* for hans *Bedrifter*.

Dette er i det *Mindste* *Forestillingen*, *Man* faaer om denne forreste *Keiser*, naar *Man* opmærksom gjennemgaaer hans *Bedrifters* *Aar-Bog* af den *samtidige* *Byskriver* (*notarius*) *Rikard* i *St Germano*, der, langt fra at ville sværte *Keiseren*, roser ham det bedste han kan, men har det *Uheld* at modsiges af alle de *Kiends-Gierninger*, han opregner*). Hvor smukt nemlig end *Frederiks* *Love* kan tage sig ud paa *Papiret*, seer *Man* dog strax, det var kun *Spydstage-Retten*, der gjaldt i hans *Arve-Lande*, thi Alt hvad *Indbyggerne* havde, lige indtil *Kirke-Kar* og *Prydelser*, tog han saa frit til, som det var hans *Eget*, *Ene-Handel* drev han med *Salt*, *Jern*, *Kobber* og selv med *Svine-Børster*, *Korn-Priserne* maatte rette sig efter ham, *Farverierne* lod han drive for sin *Regning*, sin *Mynt* fornyede han hveranden *Dag* og gjorde gangbar med *Eftertryk*, *Stædernes* *Mure* rev han ned og bygde *Trælle-Borge* af *Stenene*, *Folk* flyttede han som *Fæ* fra den ene Ende af *Riget* til den *Anden*, og af *Saracener* fra *Sicilien* skabde han en *Soldater-Koloni* i *Lucera*, som med *Fynd* og *Klem* gjendrev alle

Indvendinger.

Alt Dette, Keiserens udstrakte Handels-Forbindelser med de *Saracenske* Fyrster, hans idelige Kvaklerier med Paverne om de Kors-Tog, han bragde til at gaae overstyr, og det Modbydelige, han omsider foretog sig, og endelig vist nok Mangel paa Mod, afholdt ham i sine første tyve Regierings-Aar (1215- 35) fra at bryde løs mod Fri-Stæderne; men nu synes han paa een Gang at have opdaget, han i Nord-Italien havde saa sjelden godt et Krigs-Redskab som nogen Sultan kunde ønske sig, og nu see vi ham da rykke i Marken med den frygtelige *Ezelin di Romano*, med hvem han skal have formælet En af sine uægte Døttre.

Denne *Ezelin*, Stamherre til *Bassano* (ved *Padua*) var den Tredie af sit Døbe-Navn, men ene om sit Kiendings-Navn »den Grumme«, og ham var det, som i Slaget med *Mailænderne* * 335 ved *Corte Nuova* (1237), da alt *Saracenerne* veeg, foer ind og gjorde Beskeed, saa Borgerne maatte tilsidst endog lade deres Helligdom, *Banner-Vognen* (*Caroccio*), i Stikken, hvorover Keiseren ei blev lidet kry, men skikkede den med en pralende Indskrift til *Rom* at opstilles paa Kapitolet og forevige hans Triumf*).

Nederlaget ved *Corte Nuova* (ei langt fra *Oglio*) syndes ogsaa virkelig at være ligesaadant et Dommedags-Slag for den *Italienske* Frihed, som Det ved *Legnano*, 60 Aar tilbage, var for Tyranniet; thi Paven selv fandt det nu raadeligst at holde gode Miner, og saavel *Mailand* som *Brescia*, *Piacenza* og *Bologna*, de eneste Stæder, der endnu holdt deres Porte lukte, stod paa Nippet at overgive sig, saa de hindredes kun deri ved *Frederiks* Overmod, som slet *Intet* vilde høre om [visse] *Vilkaar*. Da tænkte Borgerne naturligviis: galere end at vælte kan det ikke gaae, og nu lærde *tre* mærkværdige *Beleiringer* Keiseren, at kunde end hans Kantslers og andre Godt-Folks Penne stukket alle Paver af Sadlen, saa gjorde de dog ei mindste Gab paa *Brescias*, *Faenzas* eller *Parmas* Mure, og allerede den Førstes tappre Forsvar (1238) gav baade *Genua* og *Venedig* Mod til at bryde med Keiseren**).

Faenzas Beleiring havde vel ikke saa glimrende et Udfald, thi efter henved otte Maaneders heltemodig Kamp maatte den overgive sig paa Naade og Unaade (1241), men hvad Indtryk det maatte gjøre, deels at saadan en Smule By kunde saalænge holde den Stormægtige varm, og deels at den Romerske Keiser, Christenhedens Skjold og Kirkens Væрге, havde saa travlt med at beleire Byer i *Kirke-Staten*, at han slet ikke fik Stunder til at ændse de frygtelige *Mogoler*, der paa samme Tid nedsablede det *Schlesiske* Lande-Værn med Hertug *Henrik* af *Liegniz* (1241) og truede med at lægge *Tydskland* til *Rusland*; det er dog uberegneligt, og det Sidste skulde i det Mindste lært de *Tydske* Historie-Skrivere ei at løfte denne »Rigets Formerer« til Skyerne***).

Det var imidlertid *Parmas* Beleiring, der gjorde Udslaget og trykde saa at sige Seiglet paa den store Ban-Bulle fra *Lyon*, hvormed Keiserens utro *Ven*, *Sinibald Fieschi*, som Pave *Innocens* den *Fjerde*, (1244) høitidelig havde fradømt ham Kronen.

* * * 336

Parma havde enstund været i Keiserens Hænder, og pleiede desuden af Nag til *Piacenza* sjelden at gjøre fælles Sag med Nabo-Stæderne, og derfor var det vel at *Frederik* opbød hele sin Magt for i en Hast at udrydde Dens lhukommelse af Jorden; men i alt Fald var dette hans Forsæt, som han kun alt for klart kundgjorde, ved, et Par Bøsse-Skud derfra, at anlægge en ny Stad, som skulde afløse *Parma* og under Navn af *Seiers-Staden* (*Vittoria*) forevige hans Stor-Værk. Andet stod imidlertid skrevet i Stjernerne, thi mens *Sultanen* en Dag i Beleiringens sjette Maaned var paa Jagt (1248), gjorde *Parmesanerne* et almindeligt Udfald, tog hans Seiers-Stad med Storm og lod den gaae op i Luer, saa han saae aldrig siden meer end Røgen af den og savnede, tilligemed sin *Krone* og sine *Ædel-Stene*, udentvivl Modet til at fortsætte Kampen*). Han overlod i det Mindste fra nu af *Æren* til sin Slegfred-Søn *Henze*, den saakaldte Konge af *Sardinien*, og da *Henze* Aaret efter faldt i *Bolognesernes* Hænder, stræbde *Frederik* kun forgiæves at redde ham fra evigt Fængsel; thi Borgerne besvarede hans Trudsler saavelsom hans Bønner med den grove Spas, at Ulven faaer ikke alle de Faar han løber efter og Man har før seet en lille Hund slaae Tand i en stor Vild-Basse**).

Snart (1250) blev nu ogsaa *Frederiks* Død den store Dagens Nyhed, og de to sidste Mærkværdigheder, Man læser om ham, var langt fra at gjøre Alting godt, thi den Ene er, at han nær havde knækket Halsen paa En af sine Blod-Igler (*justitarius*) fordi han kun havde bragt ham 700 Unzer Guld og kaldte Landet forarmet; og den Anden, at han virkelig lod *Øinene* stikke ud paa sin berømte Kantsier, *Peter Vingaard* (*de Vinea*), som havde forfattet hans Lov-Bog og alle hans Forsvars-Skrifter***). At den Sidste, som Anekdot-Jægeren *Mathæus Pariser* nok ene melder, vilde forgiøvet Keiseren, kan Man troe, om Man vil, men det var i det Mindste ikke *Dantes* Mening, der kun giver *Peter* en Plads i sit Helvede, fordi han, trods al sin Retfærdighed, dog i Fortvivlelse tog sig selv af Dage. For Resten priste *Frederik Østerledens* Herskere lykkelige, som kunde nyde Livet, uskriftede af herskesyge Præster og uforstyrrede af den pestilentialske Borger-Frihed, men vi prise naturligviis *Vester-Ledens* Folk lykkelige, fordi saadanne Sultaner * * * 337 ei kunde trives iblandt dem, og vil Man finde Kilden til det stolte Efter-Mæle, mange Penne omsonst har stræbt at give Tyrannen, da maa Man læse Lovtalerne af ham selv og hans Redskaber, eller det korte Udtog deraf, hvormed en Navnløs har indledt *Manfreds* Berømmelse og hidtil virkelig paa Papiret vedligeholdt *Frederik Rogers**).

Hvordan nu *Ezelin* den Grumme stræbde at høste for sig selv, hvad han havde saaet i Keiserens Tjeneste, men gik til Grunde [kom til kort], det falder her for smaaligt at fortælle, og vi kan ikke engang opholde os ved, hvordan *Manfred*, en Slegfred-Søn af Keiseren, som fik Skyld for at have befordret baade ham og hans ægte Søn, *Konrad*, ud af Verden, ved *Saracenernes* Hjelp i *Lucera*, kom i Besiddelse af *Neapel* og *Sicilien*, først som Vezir for sin umyndige Broder-Søn, *Konradin*, og siden som Sultan paa egen Regning, men nævnes maa dog denne »Sultan i *Nocera*«, fordi hans Trods mod den hellige Stol bragde *Provençalerne* til *Neapel*, hvor de blev *Normannernes* rette Hoved-Arvinger.

Det vilde nemlig slet ikke batte med det Kors-Tog, Paven lod præke i *Italien* mod denne unge og smukke, tappe og lystige Lykke-Ridder, saa hans Hellighed (*Fransk-Manden Urban* den Fjerde) maatte raabe om Hjelp over Alperne, men selv der var Man i *Ludvig* den Helliges Dage ei synderlig opsat paa at fægte blot for Kors og Afløsning, saa *Carl* Konge-Broder, Greven af *Provence*, forlangde *Neapels* og *Siciliens* Kroner i Tilgift, naar han for sine Synders Skyld skulde bestride *Manfred*. Saaledes blev da Kjøbet sluttet, *Carl* af *Anjou* (som han sædvanlig kaldtes) reiste Kors-Banneret, *Neapolitanerne* var det ligegyldigt, hvad deres Sultan hedde, og Rigets Skiæbne afgjordes da paa een Dag i Slaget ved *Benevent* (1266), hvor *Manfred* tilsidst i Fortvivelse styrtede sig i Fiendernes Sværd og faldt uændset. To Aar efter gjorde vel den unge *Conradin*, ved *Pisanernes* Hjelp, et dristigt Indbrud og havde Grund til at ansee Hoved-Slaget ved *Tagliacozza* (i *Abruzo*) for vundet, men han lod sig dog Seiren rive af Hænderne, faldt i Fangenskab og blev offentlig henrettet som en Oprører imod Gud og Kongen **).

Konradin var den sidste Ætmand af *Barbarossa*, saa det tog ret en bedrøvelig Ende med den *Hohenstaufiske* Herre-Stamme, *³³⁸ der over hundrede Aar (1138-1250) havde glimret paa *Tydslands* Throne og havt Udsigt til at grunde et Verdens-Rige langt større og varigere end *Carl* den Stores; men hvor lumpent end alle Ædlinger i det *Trettende* Aarhundrede saavelsom i det *Nittende* har fundet *Carls* Mord paa sin Medbeiler, saa bliver dog *Hohenstaufferen* aldrig Menneske-Aandens Helt i det *Trettende* Aarhundredes store Sørge-Spil; thi han havde aabenbar (som *Gunther* i *Niflunge-Kvadet*) kun Ridder-Gebærden, mens han stræbde at nedbryde Alt hvad der virkelig udgjorde Ridder-Tidens Ære. Middel-Alderen har overalt ingen egenlige Helte, men kun, som »Vor Frues Tid«, Heltinder, og skøndt den *Italienske* Frihed og den *Pavelige* Hellighed var Ingen af de Ædleste, saa deres Død med Rette kaldes »Syndens Sold«, saa var de dog Begge af ædel Byrd og kæmpede mod de nybagte Romerske Keisere saa djærvt paa Menneske-Aandens Side, at deres Seier er Dens Triumf [Glæde] og Deres Undergang Dens Kvide.

Provençalernes Indtog i *Neapel* taaler nu vist nok ligesaalidt at sammenlignes med *Normannernes*, som den prægtigste Lig-Begængelse med Aabningen af et mageløst Ridder-Spil, men dog er det vigtigt nok til, at vi et Øieblik maa dvæle ved det; thi *Provençalerne* var dengang *Smagens* Lov-Givere, og *Carl* af *Anjou*, som havde fulgt sin Broder til Ægypten, var en diærv, højhertet Herre, der kun betragtede Indtoget i *Neapel* som For-Spil til et anderledes Glimrende i *Konstantinopel*. *Carl* var Svoger til Kongen i *Ungern*, hvor hans Æt skulde throne, og *Provençalerne* fik *Genueserne* til Tjeneste, hardtad som *Hohenstaufferne* havde havt *Pisanerne*, saa den *Italienske* Frihed, med Alt hvad dertil hørte, kunde snart kommet af Asken i Ilden; thi giennem det *Trettende* Aarhundrede var *Genueserne* steget paa *Pisanernes* Bekostning og delde i *Konstantinopel* Herredømmet med *Palæologerne*, og hvad Man kunde vente af *Carls* Ædelmodighed, [det] lærde hans Venner omtrent ligesaa godt at kiende paa det *Tunesiske* Kors-Tog, som hans Fiender ved *Konradins* Henrettelse. *Carl* fulgte nemlig kun sin Broder, *Ludvig* den Hellige, til *Tunis* (1270) som Ravne og Krager de faldende Kæmper, thi han kom først bagefter, tog strax Penge for sin Part og holdt sig, da Guldet i en Storm gik til Bunds, skadesløs ved at plyndre de Kors-Dragerere i hans Følge, der havde det Uheld at strande paa *Sicilien**).

* 339

Det var altsaa ret tilpas, at *Carls* store Erobrings-Planer ogsaa strandede paa *Sicilien*, og Følelsen heraf har ophøiet den »*Sicilianske Aftensang*« til Rang med de store Verdens-Begivenheder, da den ellers vilde tabt sig i det forvirrede

Bulder og Brag, Man bestandig var vant til at høre, uden at ændse, fra *Kyklopernes* det gamle Værk-Sted.

Peter den Tredie i *Aragon*, Søn af Kong *Jakob* Seiersæl, havde tvertimod Pavens faderlige Advarsel besvogret sig med »Sultanen i *Nocera*«, og Man har nu en heel lang Historie om en vis *Neapolitaner*, *Johan* af *Procida*, der af sværmerisk Hengivenhed til *Frederik* den Anden og hans Slegfred-Søn, skal have begivet sig i Udlændighed til *Manfreds* Daatter, *Constance*, og hendes *Aragoniske* Gemal, begeistret [opflammet] dem for *Hohenstaufferne*, reist til *Rom* og *Konstantinopel* for at skaffe Penge og vinde Bistand, og saa endelig med al Snildhed forberedt *Sicilianernes* Opstand*), men det falder ikke saa lidt mistænkeligt, og det gjorde i alt Fald for os hverken fra eller til, da denne hemmelige Haand slet ikke sees at have havt nogen Deel i Begivenheden, som den ligger for vore Øine. Det hændte sig nemlig, som uden alle Forberedelser let kunde skee, en *Anden* Paaske-Dag (1282), da *Palermitanerne* efter gammel Skik valfartede til *Montreal*, for at høre Aften-Sang og med det Samme forlyste sig i det Grønne, at en kaad *Franskmand* fornærmede en smuk Pige, der som Brud blev ledt til Kirke, hendes nærmeste Paarørende slog ham ihjel paa Timen, og dermed begyndte et almindeligt Blodbad paa alle *Franskmænd*, der ligesaavel ved Haardhed og Udsuelse, som ved

deres Forfængelighed og Kaadhed havde gjort sig yderlig forhadte**).

Denne *Palermitanske* Retter-Gang fandt Efterligning i de andre Stæder paa Sicilien, og stækkede Vingerne paa *Carl af Anjou*, som alt havde sendt en Deel af sin Flaade over det *Adriatiske* Hav, for at aabne hvad hans gode Ven Paven (Martin den Fjerde) med ham kaldte et *Kors-Tog*, men hvad dog kun gjaldt *Byzants*, hvor *Carl* vilde sat sin Sviger-Søn, den fordrevne Latin-Keisers Arving paa Thronen. Vel syndes Uveiret ikke saa farligt, at det skulde standse ham paa saa vigtig en Reise; thi *Sicilianerne* krøb strax til Korset og bad ^{**} 340 om Naade, men det Ord synes *Carl* slet ikke at have forstaaet og bad dem forsvare sig, om de kunde*).

Messina havde nu vel forbrudt mindst, men den laae næst for Haanden og var kun slet befæstet, derfor blev den først beleiret baade til Lands og Vands, og da *Carl* ei ved gientagne Bønner var at bevæge til billigt Forlig, svor ikke blot alle Borgerne at holde ud til sidste Blods-Draabe, men de fornemste Fruer tog selv Haand i med, for at faae Muren bødt, som det hedder i Visen:

Fruer til *Messinas* Gavn
Lokkerne lod flagre,
Kalk og Steen de tog i Favn,
Tykdes dobbelt fagre**).

Carl stodele imidlertid paa, at *Hunger* er et haardt Sværd, og han havde ventelig faaet den Triumf at see de Tappre, baade Mænd og Kvinder, falde for det, hvis ikke Staden efter ti Ugers Trængsel var blevet undsat af den Aragoniske Admiral *Roger Loria*, hvem *Genueseren*, som *Carl* havde leiet, ei turde maale sig med.

Fornævnte Kong *Peter* af *Aragon* havde nemlig hele Tiden ligget under Afrika med sin Flaade og smaahuggedes med *Maurerne*, og laae han virkelig paa Lur, da spillede han sin Rolle fiint, thi han lod sig længe bede og vente, før han endelig kastede Anker ved *Trapani*, modtog Kronen i *Palermo* og sendte saa [først] Hjelpen til *Messina*, der alt underveis havde den vidunderlige Virkning at kyse *Carl* og hele hans Krigs-Hær, saa de foer tilbage over Sundet, og havde der baade den Sorg og Skam at see *Roger Loria* tage alle de tomme Galeier og brænde Skuderne***).

Saaledes blev da *Sicilien* skildt fra *Neapel*, til *Provençalerne* havde udspilt deres Rolle, thi vel varede Krigen endnu en Snees Aar, og *Peters* ældste Søn *Jakob* gav engang aldeles Afkald paa *Sicilien*, men hans Broder *Frederik*, som ikke vilde give Slip, beholdt dog Byttet ved den endelige Fred-Slutning (1302), og for at have Rygstyd nødtes nu Kongerne i *Neapel* til at holde gode Miner med *Fri-Stæderne*, opgive *Over-Magten* og arbeide paa en *Lige-Vægt*, som tjende Alle bedst. Denne Veierbod-Klogskab, som skaffede *Carls* ^{**} 341 Sønne-Søn, *Robert* (1309-43), Navn af den *Italienske* Kong *Salomon*, var nemlig nu i sin Orden, da begge de store Magter, som giennem Aarhundreder havde stridtes om det Hele: den *Romerske Keiser* og den *Romerske Pave*, var saa godt som tilintetgjorte; thi vel blev *Tydskland* lige til *Napoleons* og vore Dage ved at bære Navn af det »*Hellige Romerske Rige*«, og vel seer Man endnu Mange bøie Knæ for det »*Apostoliske Sæde*« i Rom, men lige siden *Hohenstaufernes* Undergang og *Bonifas* den *Ottendes* Død var begge Dele dog kun magtesløse Skygger af sig selv. Det var nemlig ikke blot en Snees Aar i Træk (1252-72) *Tydskerne* nærrede sig uden Konge og Verden stod uden Keiser, men alle de *Tydske* Adel-Stammer: *Franker*, *Sachser* og *Schwaber*, havde nu aabenbar enten udtømt deres Kræfter eller dog styret deres Lyst til med Staal-Handsker at tage Verdens-Kronen, og stræbde nu kun at bevare *Lige-Vægten*, saa om end senere en *Bairer* eller *Luxemburger* vilde flyve tilveirs, var det dog kiendeligt nok, at den Keiserlige Ørn, de fødte i Skjoldet, havde hverken Vinger, Neb eller Kløer. Ei bedre gik det *Paverne*, naar Man seer paa den *verdslige* Virkning af Himmel-Nøglerne og det Geistlige Sværd, hvortil vi i *Stats-Historien* maae holde os; thi *Bansættelsen* af *Frederik* den *Anden* virkede allerede kun saare svagt og den af *Philip* den *Smukke* i *Frankrig*, hvormed *Bonifas* den *Ottende* fristede Lykken, faldt aabenbar tilbage paa ham selv og knuste sit Redskab; saa de Ban-Buller mod *Konger* og *Fyrster*, enkelte *Paver*, som *Værktøi* i den Herres Hænder under hvis Vinger de sad, siden udstædte, var dem kun til Skam og Verden til Latter.

Det er ogsaa mærkeligt at see, hvordan Verden selv følte, at Bladet havde vendt sig, at Stor-Værkets Dag var forbi og Natten kommet, da Man ei kan arbeide, men maa enten hvile sig i Graven eller spøge paa Kirke-Gaarden; thi hvad enten Man betragter det store *Jubel-Aar*, *Bonifas* den *Ottende* (1300) lod udraabe, eller *Dantes* guddommelige Lyst-Spil (*Divina Commedia*), da seer Man, at Slægten, som jubede over begge Dele, i Følelse af sin dybe aandelige Afmagt gjorde Pagt med Døden og Helvede. *Jubel-Aaret*, hvormed fuld Afløsning og Brev paa Himlen skiænkedes alle dem, der knælede femten Dage i Træk ved Apostel-Gravene, var nemlig aabenbar ligesaa lidt i *Nordens* som i *Christendommens* Aand, men et Gienfærd af de gamle *Romers* Jubel-Fester (*Iudi seculares*), og naar *Dante* 342 i dette Gylden-Aar lader sig ledsage giennem *Helvede* og *Skiærs-Ilden* af *Virgils* *Gienfærd*, da er dette Sværmeri ogsaa unægtelig baade saa spøgelseagtig og saa *Romersk* som muligt. Vilde Man imidlertid ikke ændse disse Varsler for *daadløs* Fromhed og *dødfødt* Vidskab, som dog siden kun alt for virkelig har spøget i Kirke og Skole, saa nødtes Man dog til at see et *virkeligt* Gienfærd af det gamle Rom i de »*staaende Hære*«, der, ligesom i Kraft af den ubetingede Afløsning, under *Dantes* Sang opsteg fra Helvede, for trindt i Christenheden at udmatte og udmarve det *Borgerlige Selskab*.

Dog, før vi verdenshistorisk kan betragte de Italienske Stats-Begivenheder, enten fra Land-Siden, som er den *Florentinske*, eller fra Sø-Siden, som er den *Venetianske*, maae vi fremfor Alt see at stifte lidt nøiere Bekiendtskab med *Florens* og *Venedig*, de eneste betydelige Fri-Stæder i denne Egn, der nogenlunde holdt Pinen ud, til det ny Lys oprandt i *England*, *Tydskland* og *Norden*.

Hvad nu først *Florens* angaaer, dette saakaldte ny *Athenen*: Frihedens, Poesiens og alle skønne Konstere Helligdom, da udgives den af sine ældste Historie-Skrivere for et *Romersk* Anlæg fra *Julius Cæsars* Dage, sønderknust af de *Hunniske* og *Gothiske* Barbarer, og først helbredt under Keiser *Carl* den Store*), men *Strabo* nævner ikke Byen, og vi kan saameget mindre ændse hine hemmelige Efterretninger fra det *Trettende* og *Fjortende* Aarhundrede, som det aabenbar først er paa denne Tid Staden indtræder i Historien. Saalidt vi derfor end vil nægte, at *Florens* ofte minder os om de *Romerske Plebeier*, ligesom *Venedig* om *Patricierne*, saa er *Toskana* dog aabenbar det *mindst* *Romerske* Landskab i Middel-Alderens *Italien*, der sikkert skylder Blod-Blandingen mellem *Gother* og *Etrusker* sin Navnkundighed.

Det Første, *Florentinerne* for Resten veed af dem selv at sige, er, at de blev hjemme og passede paa Huset, mens *Pisanerne* gjorde deres berømte Tog til *Majorca* (1114-16), og at *Pisanerne* desaaarsag forærede dem nogle smukke *Marmor-Støtte* r af Byttet**), et mærkeligt Sagn, fordi det tydelig peger paa det oprindelige Forhold mellem Med-Beilerinderne til Dronning-Stolen. Vel ymte nu *Florentinerne* om, at *Pisanerne* dog kanske nok narrede dem med de samme Støtter, * * 343 men det er aabenbar kun en Undskyldning, Ternen hitter paa, for Studsheden mod sin gamle Frue, og *Malespini* tilstaaer selv, der havde aldrig været et ondt Ord mellem *Pisa* og *Florens* førend i Keiser *Frederik* den Andens Tid.

Grunden til den Kiv, som nu yppedes og egenlig aldrig endtes, men dæmpedes kun slet i det *Femtende* Aarhundrede ved *Pisas* Undertvingelse, har naturligviis ligget deels i den Enes Ny og den Andens Næde og deels i den naturlige Modsætning, der maatte opstaae, da *Gibellinerne* eller den gamle Adel, som vedblev at herske i *Pisa*, undertrykkes i *Florens*; men Anledningen, paastaaer *Malespini*, var en kiøn lille *Hunde-Hvalp*, som En af Cardinalerne ved *Frederik* den Andens Kroning af Glemsomhed forærede begge Stæders Gesandter. Derover, siger Man, kom nemlig Gesandterne ordenlig i Totterne paa hinanden, og da *Florentinerne*, ved at kalde endeel Byes-Børn, som var i Rom (ventelig *Gaards-Karle*), til Hjælp, løb af med Seieren, see, da blev *Pisanerne* saa forbittede, at de lagde Beslag paa alle de Vahre, *Florentinerne* havde liggende hos dem paa Told-Boden*).

Dette faaer nu staae ved sit Værd, men vist er det, at vi i Midten af det *Trettende* Aarhundrede see Fiendskabet mellem Stæderne i lys Lue og *Florens* i Livs-Fare, og dertil gav Keiseren Anledning, thi mens han laae for *Parma* [op]æggede han *Gibellinerne* i *Florens* til at fordrive deres *Guelfiske* Modstandere, og efter Flugten fra *Parma* samlede han sine sidste Laurbær ved at udhungre de ypperste *Guelfer* i *Capraia*, som han derpaa tog med sig til *Apulien* og lod drukne, paa en *Buondelmonti* nær, der ved sin mandige Skiønhed rørde hans Hjerte, saa han slap med at miste *Øinene* og sættes i Kloster**).

Denne grove Spas førde nemlig til *Giengjæld*, saa strax efter *Frederiks* Død blev *Gibellinerne* fordrevne, men de fik Hjælp fra *Pisa* og fra *Manfred* og lokkede deres Bymænd i en opstillet Fælde ved *Arbia* og *Monte Aperto* (1260), hvor de leed saa gruelig et Nederlag, at Fienden kunde gjort ved *Florens* Alt hvad han vilde. I det overordenlige Stats-Raad, der i den Anledning blev holdt, var de fleste Stemmer paa *Pisanernes* Side, som forklarede, at *Toskana* fik aldrig Fred, med mindre den urolige By, saa stolt at den lugtede, blev * * 344 aldeles sløifet [udslettet] og tilintetgjort; men da reiste sig Hoved-Manden for de uddrevne *Gibelliner*, *Farinata Uberti*, slog i en Hast to Ord-Sprog sammen og holdt saa paa staaende Fod en fyndig Tale over den Text:

Om ogsaa Asenet veed,
Hvor der gaaer en lam Geed,
Kan den for Ulven sig vare,
Har det dog ingen Fare,

thi, sagde han til Beslutning, jeg skal i alt Fald forsvare *Florens* til sidste Blods-Draabe*). Det var et Ord i rette Tid, som frelste Byen i sin Barndom, og skiøndt dette Træk af gammel Adel hverken reddede *Farinata* fra *Dantes* Helvede eller hans Slægt, efter *Manfreds* Nederlag (1266), fra evig Forviisning, saa bør det dog nok, tilligemed hans aldeles *uromerske* Binavn (*Hubert* dvs. *Hugverd*) rense ham fra den for Resten *classisk* velmeente Beskyldning at være nedstammet fra *Catilina***).

Ved *Manfreds* Undergang antog nu *Florens* sin demokratiske Skikkelse, hvorunder den i to Aarhundreder udviklede store Kræfter, spillede en *Italiensk* Hoved-Rolle og vandt *Europas* Beundring, men ved idelig at fordrive flere *Adels-Mænd*, naturligviis dens bedste Krigs-Folk, kom Staden i mange Farer, og undgik kun ved en særdeles Lykke det Uveir, der i Begyndelsen af det *Fjortende* Aarhundrede ogsaa trak op over *Toskanas* Fri-Stæder.

Paa samme Tid nemlig, som *Matteo Visconti* fra *Mailand* og *Can della Scala* fra *Verona* opkastede sig til Enevolds-Herrer i *Lombardiet* og *Treviso-Marken*, da prøvede ogsaa et Par Aands-Frænder, *Uguccio Faggivola*

og *Castruccio Castracani*, deres Lykke i *Toskana*, hjalp de Tydske Keisere til at give *Pisa* Naade-Stødet og bragde selv *Florens* i stor Forlegenhed.

Det er rigtig nok kiedsommeligt at læse om *Henrik Luxemburger* og *Ludvig Bairers Italienske Tog* (1310 og 27) uden Hoved og Hale, men da det især skal have været af deres Følge-Svende, det første Friskytter-Lag1 eller Soldater-Selskab ^{**} 345 paa Halv-Øen dannede sig, nødes vi dog til at nævne dem og bør vel ogsaa vide, hvad Løn *Pisa* fik for al sin *Tydskhed* 1.

Denne ulykkelige Stad havde i Slutningen af det *Trettende* Aarhundrede, under sin gamle Vædde-Strid med *Genua*, lidt to store Nederlag til Søs, hvoraf det Sidste ved *Livorno*, sædvanlig kaldt Slaget ved *Meloria* (1284), var saa afgjørende, at det med Rette blev til et Mundheld: Man maatte reise til *Genua* for at see *Pisa*; thi efter dette Skib-Brudd opgav den gamle Sø-Magt Havet, og maatte da nødvendig døe af Sult, ligesom Grev *Ugolino*, der fik Skyld for Nederlaget, og blev *Pisas* Fuldmægtig i *Dantes* Helvede*). Vist nok ventede Staden Bod, da *Henrik Luxemburger* kom og plantede sit Keiser-Banner hvor hans Støv endnu hviler, men Krøniken melder, at der var aldrig i *Pisa* seet Mage til Sorgen og Graaden ved Keiserens Baare, som havde kostet Byen to Millioner Gylden og ikke gjort den Gavn for en halv Skilling**). Raget i Krig for hans Skyld baade med *Florens* og Kongen af *Neapel*, leiede imidlertid *Pisa* Saamange af *Henriks Tydskere*, som var fal, og i Spidsen for dem var det *Faggivola* opkastede sig til Herre baade i *Pisa* og *Lukka*, og slog *Florentinerne* saa aldeles ved *Montecatini* (1315), at han, berømt som sin Tids bedste Hugaf, havde Udsigter til at blive Herre over hele *Toskana****). Dette forpurrede nu vel snart den snu og djærve *Lukkenser Castruccio*, som Aaret efter nødte *Faggivola* til at søge Naadsens-Brød i *Verona* hos *Can della Scala*, *Dantes* og alt det Glimrendes store Velynder, men [denne] *Castruccio*, som slog *Florentinerne* ved *Altopascio* (1325), trak Rus med *Ludvig Bairer* og bemægtigede sig baade *Pisa* og *Pistoia*, blev endnu meget frygteligere, saa *Toskanerne* maatte (1328)2 nok takke Gud for hans tidlige Død).

Samme *Castruccio*, siger den samtidige *Villani*, var en stolt og vældig Tyran, klog og listig, kiæk og forsigtig, og han havde Lykken med sig, saa han gjorde mange skønne og mærkelige ^{**} 346 Ting i sine Dage, men Man maatte skiælve og bæve for ham, thi i de femten Aar han beherskede *Lucca*, var han et stort Riis for sine Medborgere, for *Pisaner* og *Florentiner* og for hele *Toskana*. Slem var han baade til at myrde og til at pine Folk, utaknemmelig mod hvem der havde hjulpet ham i hans Nød og Trang, immer kiær ad nye Koste og saa oplæst af sin Magt og Vælde, at han i sine egne Tanker var allerede Herre over *Florens* og Konge i *Toskana*.

Saavidt *Florentineren*, som vist nok end ikke selv forlangde at kaldes upartisk [uvillig] i denne Sag, men er dog et gyldigt Vidne, fordi han sikkert ikke paadigtede Fienden hvad Storhed han fattedes, og Resten følger af sig selv hos hvem der kun kiæmper for at herske og glimre. Det skal imidlertid have ahnet *Castruccio*, at med hans Død var Hersker-Timen i denne Egn udrundet, og han spaaede sandt, thi Børnene af *Pisas*, *Luccas* og *Pistoias* Herre blev tiggefærdige og *Toskana* fik efter hans Dage ingen navnkundige Tyranner, før *Mediceerne* i *Florens* omsider nemmede den Konst at slynge Lænker og selv at svinge Øxer med *Smag*. Vist nok maa dette langt mere tilskrives Lykken end *Florentinerne*s Anstrængelser, som for det Meste kun kiæmpede med forlorne Hænder, og maatte i *Faggivolas* og *Castruccios* Dage to Gange kaste sig i Armene paa Kongen af *Neapel*, men hvor Tyranniet saa almindelig som i Italien har Lykken med sig, gjør Forsynet dog aabenbar kun en Undtagelse med dem, der forholdsviis er Friheden værd, og det viiste *Florentinerne* sig iblandt Andet derved, at de, giennem et heelt Aarhundrede, stundum med betydelige Udgifter, trindt i *Italien* stræbde at opholde Fri-Stæder og at fornedre dem, der sig selv ophøiede.

Blandt de Sidste har vi alt i Forbigaaende bemærket de to Fremragende: *Matteo Visconti* i *Mailand* og *Can della Scala* i *Verona*, og skiøndt vi ikke kan indlade os paa den indvortes Forfatning i de stygge *Stam-Huse*, det lykkedes dem at oprette, maae vi dog lægge Mærke til dem, for *Fri-Stædernes* Skyld, som de truede, og for *Soldaternes*, som de holdt i Virksomhed og skulde arves af.

Begge Patriarcherne forbandt sig (1318) med *Castruccio* og alle *Italiens Gibelliner* mod *Genua*, som dengang vel var udvortes mægtig men indvortes sønderrevet af Splid, og i dette farlige Øieblik var det Kong *Robert* i *Neapel*, der endnu klarere frelste *Genua* end *Florens*; men siden, da *Mastino Scala*, en Broder-Søn af *Can*, begyndte at udvide sig ei blot i 347 Lombardiet, men selv i *Toskana*, var det ligesaa aabenbar *Florens* og *Venedig*, der tugtede ham (1336-39), og fra nu af stod *Florens* bestandig med Vægt-Skaalen i den ene Haand og Pungen i den Anden, for at bevare en Slags Lige-Vægt, saavel mellem *Tyranniet* og *Friheden*, som mellem *Italiens* Magter i det Hele. Hvor nu Lige-Vægten med det Værste er det Bedste, Man veed, og det Høieste, Man tragter efter, der er det naturligviis kun smaat hvad Nyt Man spørger, saa Verdens-Historien faaer ikke Stort at fortælle, men forholdsviis spillede dog *Florens* virkelig en stor Rolle i den sorte Døds og den gyldne Bulles, i *Colas Rienzis* og *Tigger-Munkenes* aandløse Dage.

Den Romerske Old-Grandsker *Colas Rienzi* (Niels Larsen), som med sine Negle vilde gravet hele den *Ciceronianske* Tid skinbarlig op igjen, skulde vi her neppe have nævnet, hvis ikke de Lærde havde sat ham paa Helgen-Listen, som en Martyr for den *Classiske Frihed*, men dog hører hans Abe-Spil paa Kapitolet i Midten af det Fjortende Aarhundrede (1347) unægtelig til Tidens Skilderi, og viser iblandt Andet paa det Klareste Pavernes verdslige Afmagt. Under den saakaldte »*Babyloniske Udlændighed*« i *Avignon* gik det

nemlig hulter til bulter i Kirke-Staten, Landet vrimgledt af Smaa-Tyranner og hvad *Rom* i Grunden altid var, det var den nu ret aabenbar: en *Røver-Kule*, hvor især de to høiadelige Slægter, *Orsini* og *Colonna*, beskyttede Handteringen og sloges om Byttet. Da reiste *Colas* sig, smækfuld af Romerske Borger-Dyder og Ciceroniansk Veltalenhed, skildrede med levende Farver paa den ene Side *Røver-Kulen*, som den var nu, og paa den Anden de [Frihedens] gyldne Dage, da Keiser *Vespasianus* gav Borgerskabet Sort paa Hvidt for, at han ene skyldte deres Gunst alle sine Hæders-Navne, sin Krone og sin Vælde, og see, sagde *Colas*, denne gyldne Tid er jeg Mand for at føre tilbage. Det gad den Romerske Pøbel for Løiers Skyld ogsaa nok seet og udraabde *Colas*, under Navn af *Tribun*, til Stadens og hele Verdens Herre, hvorpaa han i en Hast uden Lov og Dom lod de meest berygtede Røvere og Sti-Mænd henrette, jøg Adelen paa Porten og meldte saa al Verden sin Thron-Bestigelse og sine Helte-Gierner, i Sende-Breve med den majestætiske Over-Skrift: *Nik[ol]as* den Strænge og Milde, Frihedens, Fredens og Retfærdighedens *Tribun*, den hellige Romerske Republiks berømmelige Frelser. Langt fra herved at vække almindelig Latter, fik han varme Lyk-Ønskninger ei blot fra sin gode 348 Ven *Petrark*, men fra det halve *Italien* og fra mange kronede Hoveder, hvoriblandt Kongen i Ungern og Dronningen i Neapel valgde ham til Voldgifts-Mand i deres Trætte, saa, kunde *Colas* blot nogenlunde skikket sig i Tøiet og i Tiden, da skal Ingen sige hvad der kunde blevet af ham. Han var imidlertid en umaadelig opblæst og blodtørstig Bog-Orm, som indstævnede baade *Keiser* og *Pave* for sin Dom-Stoel, vilde ladt Hovedet hugge af hele den Romerske Adel, fordi den gamle Steffen *Colonna* sagde en lille Spydighed om hans *guldbroderede Kappe*, og nedlagde som en Kryster Regieringen efter syv Maaneders Forløb, da Pøbelen var kied ad hans Abespil*). Vel gik han siden engang (1354) igien paa samme Skue-Plads, men kun som Pavelig Harlekin [Hofnar], og den Rolle kom han endnu værre fra, thi i et Opløb tog Pøbelen og hængde ham paa en Knag i Slagter-Boderne**), og havde Man ikke i de følgende Aarhundreder under Ferle og Riis tilbedende knælet for hver Skygge af det classisk vederstyggelige Rom, da vilde saa topmaalt og dog saa kraftløs en Nar naturligviis strax været glemt med sine utallige Brødre, men nu har »*Latinerne*« naragtig nok gjort *Colas Rienzi* uddødelig.

En anderledes dygtig og driftig Mand var *Johan Visconti*, Ærke-Bisp i *Mailand*, som paa denne Tid (1349) tillige blev Fyrste over sexten Stæder og kiøbde den Syttende af to Herrer

Bologna, hvad i det Mindste for saavidt er mærkeligt, som *Bologna*, alt siden tidlig i det *Tolvte* Aarhundrede de »*Latinske Juristers*« Moder-Skiød, dog var Den af alle Land-Stæderne uden for *Toskana*, der længst undgik og tiest afrystede Aaget. Dens første Tyran var *Taddeo Pepoli*, en Søn af *Crassus* den Anden, *Italiens største Aager-Karl*, og at Æblet ei faldt langt fra Stammen, saae *Bologneserne* med afmægtig Fnysen, da nu *Taddeos* Sønner solgde hele Republiken til *Visconti* for 200000 Gylden***). Ærke-Bispen vilde imidlertid endnu ikke nøies med de sytten Stæder, men rakde efter hele *Toskana*, og for denne store Begiærligheds Skyld er det egenlig vi, i Mangel af anden Storhed, nævne ham, hvad vi dog gjør saameget desheller, som det var Alt hvad han fik for den [Begiærlighed]. *Florens*, som fandt sig meget ilde *-*-*349 stædt, da talrige Tropper uden foregaaende Krigs-Erklæring gik over *Apenninerne* og ingen Hyre-Kaptein [Hyrehelt] (*Condottiere*) turde lade sig leie mod *Visconti*, vilde gjerne afgjort Sagen i Mindelighed og forlangde derfor af Generalen, *Visconti-Oleggio*, som Man sagde, var Ærke-Bispens egen Søn, at vide Aarsagen til den uventede Fiendtlighed, men her hjalp hverken Løn eller Bøn, thi *Oleggio* svarede, det var paa ingen Maade i *fiendtlig* Hensigt, han kom, men kun for at indføre og befæste den mageløse Retfærdighed, Fred og Enighed, som udbredte sig overalt, hvor den gode Hyrde udstrakke sin Stav til Spir, og som især det *splidagtige Florens* kunde høilig behøve. Det geraader imidlertid *Pisanerne* til Ære, at de standhaftig vægrede sig ved at gjøre fælles Sag med Tyrannen mod deres farlige Medbeilerske, og *Oleggio* kom ikke engang til at skyde en Piil ind i *Florens*, men maatte med Skamme ophæve Beleiringen for den lille Borg *Scarperia*, der heltemodig trodsede hele hans Magt i tresindstyve Dage. Derved var det nu vel ikke blevet, hvis Ærke-Bispen havde faaet gode Stunder, men i Mangel deraf sluttede han Fred for det Første, trøstede sig med, at *Genua*, under en uheldig Krig med *Venedig*, selv kastede sig i hans Arme, og døde saa ganske uformodenlig (1354) til Bedste for Lige-Vægten *). Hans Højærværdigheds Broder-Sønner, *Barnabas* og *Galeazo*, havde jo nok Villien til at træde i hans Fod-Spor, men Evnen fattedes, deels fordi der endnu mindre i Tyranni end i Kort-Spil er noget Broderskab, og deels fordi *Oleggio* løb af med *Bologna*, *Genua* rev sig løs, og saavel Mark-Greven af *Montferrat*, som Pavens Statholder, den Spanske Cardinal *Albornas*, var meget urolige Naboer**). Først i næste Slægt blev der da igjen en *Visconti*, der ordenlig kunde tænke paa at udvide sig, og det var *Johan Galeazo*, navnkundig som *Mailands første Hertug*, dertil ophøiet af Keiser *Venceslav*, og som en Skræk for hele *Italien*, men han fik ikke frie Hænder, før han blev sin slemme Farbroder, *Barnabas*, kvit (1385), saa *Florens* i en heel *Menneske-Alder* ei fra denne Side havde stort at frygte.

Et saadant Puste-Rum var ogsaa aabenbar Stor-Staden i *Toskana* nødvendigt, thi den havde endda ondt nok ved at staae *-*-*350 sig mod *Pisa*, Keiser *Carl* den Fjerde, og, hvad der endda var det allerværste, sine egne Indbyggere.

Det er nemlig Fri-Stædernes gamle Ulykke, at naar de fornemme [ædlere] Slægter enstund har gjort hinanden Indflydelsen og Rangen stridig, da faaer Bærmen af Folket ogsaa Lyst til at flyde ovenpaa, og finder gjerne de Fornemme saa forkiælede og magtesløse, at de med Lethed bemægtige sig det Herredømme, de hverken forstaae at brage eller bevare. Jo bedre Exempler imidlertid de Fornemme har givet, og jo mere gradviis Indflydelsen synker, des snarere vil der selv mellem de Ringeste findes baade Hoved og Hjerte for ordenlig Frihed, og forholdsviis har derfor baade *Florens* og *Athenen* samme Ære af

deres Pøbel, som af deres Adel og Borgerskab.

Med det store Oprør af »Knoldene» (*Ciombi*) 1378 hængde det nu kortelig saaledes sammen, at vel havde *Adelen* i et heelt Aarhundrede været *udelukt* fra Bestyrelsen, uden forsaavidt en Enkelt kunde vinde Borgerskab, men med den fuldkomne *Lighed* vilde det dog heller ikke flaske sig i *Florens*, saa endeel Handteringer gialdt for saa grove eller trælbundne, at Ingen af deres Drivere kunde komme i Vælgten. Det maatte nu vel *Barberere*, *Skræddere* og *Haarskiærere* finde sig i, men *Slagterne* var uidentviwl ogsaa udelukte fra *Æres-Posterne*, og det var i alt Fald baade *Uldkæmmere*, *Overskiærere*, *Farvere* og alle de, der havde Sliddet ved *Klæde-Virkningen*, som udgjorde En af Stadens bedste Nærings-Veie, men hvoraf da *Klæde-Kræmmerne* tog baade *Æren* og *Profiten*. Nu havde der for en Menneske-Alder siden været en lille *Tyran* i *Florens*, som vel kun blev en *Aars-Unge* (1342-43), men havde dog plantet den *treskaftede* Fane og oplyst *Slagtere*, *Værtshusmænd*, *Uldkæmmere* og de andre Smaamænd, med hvem han, meget nedladende, helst søgde Selskab, om den store *Uret* der skedte dem af de *Storagtige**), og skiøndt disse Bestræbelser for Almeen-Oplysningen og den strænge Retfærdighed ikke frelste Tyrannen, som, besynderlig nok, traf til at hedde »Hertug af *Athenen*«, fra at jages paa Porten, saa groede det dog i *Knoldene* hvad han havde saadet, og opæggede af en »*Mediceer*«, som kom for tidlig, gjorde de et frygteligt Oprør, der kun blev værre ved det, [at] Øvrigheden tilstod dem Alt hvad de forlangde. Da de imidlertid havde gjort Raad-Stuen ryddelig og udnævnt deres barbenede * 351 Mærkes-Mand, Uld-Kæmmeren *Michel Lando*, til Alt i Alt, da traf det sig saa vel, at han var baade en kiæk og rimelig Mand, som kun narrede dem, der baade hemmelig og aabenbar vilde fisket i rørte Vande. I lidt over 24 Timer dæmpede nemlig *Michel* Oprøret og bragde Sagerne i deres gamle Orden, kun med den Forskiel, at de ringeagtede Handteringer fik ogsaa en Finger i Bestyrelsen, hvad han ved sin Helte-Gierning klarlig havde viist var ikke mere end billigt*). Vel mistede de den nu snart igjen, et tusind Stykker af *Knoldene* blev jaget paa Porten og selv *Michel Lando* maatte snart gaae samme Vei, for at de Kalkunske Borgere igjen kunde brede sig i Sædet, men det var dog ligefuldt den ædle *Uldkæmmer*, der frelste Staden og forsinkede Tyranniet et Par Menneske-Aldere**).

Galeazo Visconti døde netop samme Aar som *Knoldene* gjorde Oprør i *Florens*, men hans navnkundige Søn, *Johan Galeazo*, til hvem han havde kiøbt en Fransk Prindsesse og Greve-Titel af *Carl* den *Vise* for 500000 *Gylden****), fik, som sagt, først nogle Aar senere (1385) frie Hænder, og han havde dem enstund begge fulde ved Sammen-Styrtingen af *Scala-Huset*, da det for nærige Naboer gjaldt om at gribe Øieblikket. Uden nu at kunne værdige dette *Tugt-Huus* i *Treviso-Marken*, hvortil *Ezelin* den *Grumme* lagde Grund-Stenen, synderlig Opmærksomhed, har vi dog i Forbigaaende nævnet Byg-Mesteren, *Dantes* Velynder, *Can della Scala*, som Italienerne kalde »den *Store*«, og [vi] rnaae her tilføie, at hans berømte Helte-Gierning var Indtagelsen af *Padua*, som haardnakket forsvarede sin Frihed). Efterat have fuldendt Markens Erobring (1311-29), som var hans Ønskers Maal, døde han pludselig under Seiers-Gildet), og hans Broder-Søn, *Mastino*, som gjorde sine Fingre for brede, fik saadan en [et] Rapoverdem af *Florens* og *Venedig* (1336-39), at han ikke blot tabde hvad han havde taget men ogsaa Hælvten af sit Arve-Gods: *Padua* og *Treviso*, saa han beholdt kun *Verona* og *Vicenza*). Derimod lykkedes del nu *Johan Galeazo* atlægge det Hele til *Lombardiet*, *Venedig* hjalp ham selv dertil, og *--*--*--*352*Florens*, den eneste Magt som holdt ham Stangen, kom tilsidst i den yderste Forlegenhed, da han, som Herre over *Bologna*, *Perugia*, *Siena* og *Pisa*, afskar den blomstrende Handel-Stad aldeles fra Havet*). Lykkeligviis bortrev Pesten *Johan Galeazo* fra al hans Herlighed (1402), og nu var der Nok, der vilde skifte og dele efter saa hovedriig en Mand, som kun efterlod umyndige Børn, og ved denne Leilighed var det *Florens* bemægtigede sig *Pisa*, og *Venedig* *Treviso-Marken*, som de siden i en Række af Krige maatte forsvare mod *Philip Marie*, den sidste *Visconti*, som vel i Grunden var en stor Stympet, men havde dog arvet Endeel af sin Faders Lykke og Verdens-Klogskab.

Her staae vi paa Kors-Veien, hvor vi maae tage Afsked med den Italienske *Borger-Frihed*, thi vel havde den aldrig havt andet i *Vene* dig end *Galeier* og *Pine-Bænke*, men i *Toskana* havde den aabenbar giennem hele det *Fjortende* Aarhundrede havt sin eneste Hjem-Stavn, urolig nok, men dog frugtbar paa megen Nytte og Fornøielse, Man andensteds forgiæves søger. Ved at tilhandle og voldsom bemægtige sig *Pisa*, traadte derimod *Florens* aabenbar over paa Tyranniets Side, hvoraf vi ret strax skal see Følgerne, naar vi har skiænket den gamle navnkundige Sød-Stads Undergang et Øiebliks Opmærksomhed.

Efter Dommedags-Slaget ved *Livorno* (1284) forsvandt egenlig *Pisa* af Sød-Magternes Tal, og anstrængede sig aabenbar over Evne ved endnu i Begyndelsen af det *Fjortende* Aarhundrede at ville forsvare sit gamle Hrrredømme paa *Sardinien* mod Kongerne af *Aragon***). Paa samme Tid forsvandt den indvortes Enighed, der havde udmærket *Pisa* fra alle Italiens Stæder, i det Familien *Gherardesca*, hvortil ogsaa den ulykkelige Grev *Ugolino* hørde, ved Mængdens Gunst havde hævet sig over de gamle Adels-Slægter, som, med Aarhundreders gyldige Hævd paa Bestyrelsen, umuelig kunde vige uden Kamp. I den første Halv-Deel af det *Fjortende* Aarhundrede havde *Gherardescas* Parti, *Raspanti* kaldet, Overhaand og skaffede ei blot *Pisa* en Enevolds-Herre i den selvgjorte *Doge Johan Agnello*, men udtømde Stadens Hielp-Kilder, blandt Andet for at bemægtige sig *Lucca****). Da det imidlertid traf sig saa *--* 353 vel, at *Agnello*, just som han stod paa et Stillads i *Lucca* og gjorde Stads ad Keiser *Carl* den *Fjerde*, faldt ned og brækkede Laaret (1368), see, da greb *Pisa* Leiligheden til at afkaste hans og *Raspanternes* (Snydernes) Aag og tilbagekaldte det fordrevne Parti, *Bergolini* kaldet, hvis Hoved-Mand, *Peter Gambacorta*, saa i en heel Menneske-Alder stod for Styret og vandt almindelig Høiagtelse. Omsider (1392) blev han imidlertid forraadt og myrdet af et gammelt Skarn, Cantsleren *Jakob Appiano*, som gjaldt for hans bedste Ven, men havde af *Johan Galeazo* *Visconti* faaet Løfte

paa Tyranniet i Pisa*). *Johan Galeazo* vilde jo rigtignok narret ham for det, men han blev selv narret og maatte siden (1399) kiøbe Sønnen ud med 200000 Gylden og et lille Fyrsten-Dømme, bestaaende af *Elba* og *Pjombino*. Da nu *Johan Galeazo* døde, kunde hans Slegfred-Søn, *Gabriel-Marie*, som skulde arve[t] *Pisa*, ikke hytte sig der, og solgte derfor (1406) den ulykkelige Stad til *Florentinerne*, hvorover *Pisanerne* vel blev reent fortvivlede, indkaldte en Broder-Søn ad *Gambacorta*, og værgede sig haardnakket, men bragdes dog ved Udhungring snart til det Yderste, og blev saa endda forraadt af *Hans Gambacorta*, hvem *Florentinerne* gav et Par Skilling for at gjøre Pinen kort**). Hvor opsatte *Florentinerne* var paa denne skidne Handel, har »Mægleren«, *Gino Capponi*, selv betroet os, thi efterat have fortalt, hvordan Pisas Gesandter gjorde Indsigelse mod Kiøbet og tilbød at erstatte *Florentinerne* deres udlagte Penge, lægger han til, at ved at høre paa al den »kiedsommelige« Snak, besluttede hans Bymænd just, at *Pisa* vilde de have, om saa deres sidste Trøie skulde springe***).

Saaledes indførde da ogsaa *Florentinerne* »Spydstage-Retten« i deres Lov-Bog og frakiendte sig derved selv al Anden, saa nu har vi kun alt for gode Stunder til at betragte, hvordan det *ny Rom*, efter Tidens Leilighed, opkom og udviklede sig¹ til et Tugtens Riis for alle Folkene, der ei vilde forstaae, at det er med *Friheden*, som med alt Himmelsk, der ei vil holdes for et Rov men æres og elskes hvor Det skal dvæle.
* * * * * 354

At de »staaende Hære« er en egen Stat i alle Stater, der truer det Borgerlige Selskab med en sørgelig Helsot, det har *Europa* giennem Aarhundreder saa godt lært at føle, at den Sætning alt enstund har hørt til vor Børne-Lærdom; men Man har dog hidtil taget det meget for løselig baade med deres Historie og med deres Farlighed, saa det er den høie Tid, vi lære at kiende Spiren til en Stamme, der har saa dybe Rødder, at Jorden neppe taaler, den ryddes, men kun at den kappes og podes til at bære lidt bedre Frugt.

Ligesom nemlig *Pavedømmet* [-dømmet] var en kiødelig Opfattelse af »den hellige, almindelige Kirke«, saaledes er Nyaars-Tidens Krigs-Væsen en [etslags] aandelig Opfattelse af »det Romerske Verdens-Rige«, som løber derpaa ud, at gjøre sig hele Menneske-Livet underdanig, saa alle fredelige Sysler kun blive en Trældom i *Krigens* Tjeneste, for at vedligeholde og belønne den. Saaledes syndes jo virkelig fordum hele den dannede Verden kun at være til og virke for at vedligeholde og belønne den *Romerske Krigs-Hær*, og hvor sværmerisk det nu end maa synes med Konst at ville fremtrylle noget Lignende i hele Christenheden, saa er det dog til en forbausende Grad lykkedes; thi vi veed, at i hvormange udvortes selvstændige Selskaber end vor dannede Verden er deelt, finde de sig dog Alle i den sørgelige Nødvendighed at staae paa Krigs-Fod i Freds-Tid og anvende Saameget paa Landets Forsvar, at Man tilsidst neppe veed, hvad der er at forsvare.

Imidlertid, hvor urimeligt end dette maa synes og hvor utaaaleligt det end i Længden virkelig maa findes, saa har det dog været et nødvendigt Onde, saalænge hele vor Dannelse var Latinsk og hele vor Vidskab boglig Konst, ikke blot fordi det ene Romerske [som hersker,] drager det Andet efter sig, men ogsaa fordi det kun var ved en overlegen *Krigs-Tugt* og *Krigs-Konst*, Christenheden i aandløse Dage kunde forsvare sig mod *Tyrkerne*, det *naturlige Krigs-Folk*, der i det *Femtende* Aarhundrede oversvømmede Øster-Leden og indjog hele Vester-Leden en Skræk, der først nys er forvundet. Havde nu Aanden været uddød i Christenheden, da vilde en Nødhjælp, der kun ved Konst forsinkede Barbariets Seier, været alt for kostbar, men slumrede kun Aanden og vaagner nu igien i betimelig Tid, til at vise sin Overlegenhed og fortsætte sin Virksomhed, da kiøbdes den uundværlige Frist ingenlunde for dyrt,

Angaaende nu de staaende Hæres Opkomst, da har vi alt i Forbigaaende bemærket, at Hundredaars-Krigen i *Frankrig* 355 førdes mest med Leie-Tropper, som, naar de aftakkedes, tit trak om i store Flokke og brandskattede Landet, men endnu tidligere havde Man seet et langt mere glimrende Exempel paa, hvorledes Krigs-Standen kan leve paa sin egen Haand og høste Fredens Frugter. Da nemlig *Fredrik* af *Aragon* var blevet *Sicilien* vis og aftakkede *sine Spanske* Leie-Tropper, traadte en stor Høb af dem, under Anførsel af Lykke-Ridderen *Roger Flor*, i *Byzantinsk* Tjeneste, men blev snart usaattes med Keiseren, erklærede ham aaben Feide, satte sig fast i *Gallipoli* og førde i *tretten* Aar, paa *Trakiens* og *Makedoniens* Bekostning, et regelmæssigt Røver-Liv, som kronedes (1317) med Besiddelsen af *Athenen* og *Theben**). Denne Helte-Gierning af de saakaldte *Almogavarer* og *Catalonier* gjorde især i Italien overordenlig Opsigt, og kunde ingensteds friste meer til Efterligning end i et saa veldyrket, rigt og frugtbart Land, hvor hardtad hver Stad udgjorde en egen lille Stat, og hvor Borgerne fra det *Fjortende* Aarhundredes Begyndelse helst overlod Krigen til Leie-Tropper. Det varede heller ikke længe, før Man her saae et saadant *Fribytter-Lag*, der (1339) vilde tjent sine Sporer ved at plyndre *Mailand***), og skiøndt det var en ulykkelig Prøve, hvorved det brækkede Halsen, saa afskrækkedes Soldater-Standen i sin Helte-Tid dog ei af Sligt, men det ene »*Store Compagni*« efter det Andet enten dannede sig i Italien eller indvandrede over *Alperne*, som Karavaner, der, hvor de kom, kiøbde Guld for Staal og havde kun hjemme i Leiren. Mellem disse Helte udmærkede sig især Engelsk-Manden Sir John *Hawkwood* fra *Essex*, som, efterat være bleven udlært i *Frankrig*, drev Haandværket i det Store i en heel Menneske-Alder (1360-94), med saamegen Alvor og Æresførelse, at Man i *Florens*, hvor han indslumrede paa sine Laurbær, gav ham en fyrstelig Begravelse***), men han blev dog alt før sin Død afløst af *Italieneren Alberik Barbiano*, som oprettede et Fribytter-Lag af lutter *Indfødte*, og slog dermed (1379) det saakaldte *Bretske Compagni*, der ved sin Styrke og Grusomhed havde gjort sig almindelig frygtet). Hermed begynder et nyt Tids-Rum i Krigs-Standens Udvikling, thi * * * * * 356 da det mest oplyste og dannede Folk i *Europa* fik et Fri-Corps af sine egne Børn, traadte Soldaterne nødvendig det Borgerlige

Selskab nærmere, og Leiren blev, hvad Italienerne ogsaa kaldte den, »en Skole«, ikke blot for *Krigs-Tugt* og *Krigs-Konst*, men i det Hele for den Konst at udsue et Land, uden at udtømme sine Hjelpe-Kilder, og at sætte alle Kræfter og Kundskaber i Krigs-Magtens og Krigens Tjeneste.

Allerede *Johan Galeazo* var nu saa klog at trække *Barbiano* og alle hans udmærkede Discipler [Lærlinger] til sig, og, naar han for Øieblikket ingen Krig førde, da at afskedige dem med *Vart-Penge* og med Anviisning for Resten paa sine *Medbeilere*; men han var ingenlunde klog nok til at passe Krigs-Standen ind i Stats-Forfatningen, thi det var, som sagt, hvad selv de bedste Hoveder maatte gaae Skolen igiennem for at lære*). Saalænge der desuden var saadant et Røre ligefra Alperne til Sundet ved Messina, som i Slutningen af det Fjortende og Begyndelsen af det Femtende Aarhundrede, maatte Man nødvendig have to forskellige Kameradskaber at sætte mod hinanden, saa det var til sin egen Tarv i alle Maader, at den Italienske *Krigs-Skole* deelte sig i to udvortes modsatte Partier, der gjorde hinanden Rangen stridig og kappedes om, saavidt mueligt uden at skade hinanden, at vinde glimrende Seire paa Andres Bekostning.

Saaledes opkom i Begyndelsen af det *Femtende* Aarhundrede de to berømte *Krigs-Skoler* under aaben Himmel, som førde Navn efter *Braccio* og *Sforza*, og gjorde Kæmpe-Skridt til det store Maal. *Braccio*, en Fordreven fra *Perugia*, vandt sig snart et bekvemt Borge-Leie i sin Føde-By, men han var en Vild-Basse, som intet Varigt kunde stifte, saa *Sforza Attendolo* fra *Cotignola* (en Landsby i Kirke-Staten) har efter Døden aldeles fordunklet sin ellers i aaben Mark mere glimrende *Medbeiler***). Denne *Sforza*, som alt ved *Pisas* Indtagelse stod i *Florentinernes* Tjeneste, nedsatte sig vel ingensteds, men grundede et Fyrstendømme i Leiren, som gik i Arv til hans Søn, *Frants Sforza* (1424), og denne *Skolens Første-Fødte* forstod sin Konst saa godt, at han i *Republikernes* Tjeneste blev Sviger-Søn til *Hertugen* i *Mailand*, og ved *Florentinernes* Hjelp (1450) Tyrannens Hoved-Arving***).

Hermed slutter *Krigs-Standens* Helte-Tid i *Italien*, thi ^{* * *} 357 da Hoved-Manden havde skaffet den *Borgerskab*, betragtede og behandlede han naturligviis alle Fribytterne som urolige Hoveder, der maatte springe til Ære for *Krigs-Tugten*, saa det var egentlig kun i *Tydskland*, Krigs-Standen endnu bevarede et Efter-Skin af *Glandsen* til *Vallensteins* Fald. Siden gik det naturligviis med *Soldaterne* som med *Tigger-Munkene*, der udsuede alle Folk, mens kun deres *Generaler* blev fede, men Udviklingen heraf hører ganske til *Nyaars-Tidens* Historie.

Hvad *Knolde-Oprøret* spaaede og *Pisas* Undertrykkelse fortjende, det viiste *Indsættelsen* af *Sforza* til Tyran i *Lombardiet*, nemlig at *Florens* nu ogsaa havde faaet et Herskab, som kun forbeholdt sig *Tyranniet* i *Toskana* og saae helst, at de andre italienske Landskaber havde en Forfatning, *Florentinerne* umuelig kunde misunde dem, og dette Herskab var *Frants Sforzas* *Hjertens-Ven*, *Mediceeren Cosmo*.

Naar Man nu veed, og hvem veed ikke det, hvilke *Konge-Speile* *Mediceerne* er udraabt for, og i hvilken blændende *Straale-Glands* især »Lands-Faderen« *Cosmo* snart i fire Aarhundreder har staaet, see, da maa vel Haanden skiælve ved at indskrive ham iblandt Tyrannerne; men det er dog lige vist, at Krage søger Mage, og at *Frants Sforzas* berømte *Hjertens-Ven* og Raad-Giver umuelig kan have yndet og fremmet virkelig Borger-Frihed, saa, kan hans mangfoldige Lov-Talere ikke rive ham ud af *Sforzas* Arme, da nødes de til at lade ham hvile i *Tyrannernes* Favn. Mellem dem var han imidlertid virkelig en Phønix, en lille *August*, altsaa en fyrstelig *Mæcenas*, klog nok til at læmpe sig efter Omstændighederne, menneskelig nok til at sætte sin Ære i bedre Ting end Pragt, Udsuelse og Blod-Bad, og lykkelig nok til at leve paa en Tid, da hans Bymænd vel ei kunde fare bedre end lyde hans Vink*). Efter *Knolde-Oprøret*, som *Salvestro Medici* var En af Hoved-Mændene for, havde Familien *Albizi* været næsten enevældig og var kun udenfor *Toskana* Friheden gunstig, saa hvem der blot med Varme talde de Ringes Sag, var saa godt som forloren, *Cosmo* selv havde kun ved Bestikkelse reddet sit Liv, og den strænge Republikaner *Albizi* havde ikke været mindre igaaet med *Braccio* end *Cosmo* var med *Sforza***). Det var derfor slet ikke at fortænke *Cosmo* i, at han greb Leiligheden til ^{* * *} 358 at ende sin Forviisning og afløse *Albizi* (1434), ja, selv at han fra nu af betragtede Republikken som sit Stam-Gods og sin Families Flor som det »almindelige Bedste«, var paa hans Tid i sin Orden *), men Lovtalerne over ham er ingenlunde saa paa Vores [vor Tid], og derfor skal de ophøre. At han var en hovedrig og driftig Handels-Mand, havde Smag for Læsning og de skiønne Konster, kiøbde mange Bøger og Billeder, made de endeel Bog-Orme og opmuntrede alle gode Hoveder, som ikke var ham eller hans Familie iveien, det er nemlig deels hans Fyrstelige Rolle uvedkommende, og deels hvad *Florens* ikke skulde takke ham men han takke *Florens* for; thi kun hvad han *høstede* var værdt at saae, og han skabde ikke sin Føde-Byes Berømmelse men tog den snarere med sig i Graven, hvori han nedsteg (1464) kort før sin gode Ven *Sforza*, efterladende sig kun en Søn, som sin Skygge, og *Florens* beredt til et Skygge-Rige for ham [hans Navn]**). At saavel *Dante*, *Petrark* og *Bocczaz*, som Frænderne *Villani*, tilhøre det *Fjortende* Aarhundrede, og har, selv efter *Italienernes* Dom, aldrig siden fundet deres Lige-Mænd end sige deres Mestere paa Halvøen, det skulde dog de Lærde have lært os at glemme, før de stødte i *Basun* for *Mediceernes* Dage; thi nu kan det godt være sandt, at Konsters og Videnskabers *Op-Blomstring* er Folks og Fyrsters Ære, uden at dog *Mediceerne*, der høitideligholdt deres *Af-Blomstring* i *Florens*, faae af Historien Andet end Skam til Takke derfor. Gialdt det kun *Mediceernes* Efter-Mæle, da var det i *Verdens*-Historien ei værdt at opholde sig ved, men det giælder den aldeles bagvendte Syns-Maade, som deres lærde Lov-Talere har gjort giældende, at naar Man kun heier paa Bøger og Billeder, og holder en Flok tamme Bog-Orme i sin Gaard, som Man føder af Haanden og roser, for de krybe saa kiønt, da er Man en guddommelig Lands-Fader (*pater patriæ*), om Man end af Egen-

Kiærlighed og Herske-Syge hader, undergraver og, saavidt muligt, tilintetgjør den »*Kræfternes Frihed*«, som dog er den eneste Kilde til alt virkeligt Stor-Værk, altsaa ogsaa til en Videnskabelighed og boglig Konst, som er Menneske-Livet og Lov-Talen værd. Den *Italienske* Reformation, Poesi og Videnskabelighed, kom hardtad dødfødte til Verden, og selv de bedste Læger kunde neppe holdt Liv i dem, men de der, som *Mediceerne*, i alle Maader satte Døden over Livet, Gravens Ro over Livets Røre og de døde ^{*}_{*} 359 Sprog over Moders-Maalet, ja, forraadte og snigmyrdede alt det Fri, Naturlige og Folkelige, til hvis Mærkes-Mænd de opkastede sig, de har unægtelig optaget deres Løn og maae ikke vente større Naade af Historien end at kastes i Dens Helvede, som Glemselen er.

Dette er da ogsaa det Bedste vi [her] kan gjøre ved den *Italienske Konst, Vidskab og Borgerlige Lyksalighed* fra *Mediceernes* Tid, som vi kun har lært alt for godt at kiende, og vi vil derfor vende os til *Konstantinopels* Indtagelse af *Tyrkerne*, som netop fandt Sted i *Cosmos* og *Sforzas* Dage, tre Aar efter Fribytternes Indtog i den *Lombardiske* Kaserne. At nu disse Stats-Mænd betragtede *Konstantinopels* Fald med Ligegyldighed, uagtet det spaaede deres nye Fyrste-Huse meget ilde, beviser nu vel, at med al deres Verdens-Klogskab stak de dog ikke dybt, men da de ikke kunde sat en Alen til deres Vext, om de end havde bekymret sig derfor, maatte naturligviis *Genueser* og *Venetianer* blive de eneste *Italienere*, vi kunde gaae irecte med om *Konstantinopels* og *Grækenlands* Ulykke, som de aabenbar tog sig alt for let. Der vindes imidlertid Lidt nok ved Retter-Gang med de Levende end sige med de Døde, saa naar vi forbinde det *Byzantinske* Riges Historie i sine sidste halvtredie Aarhundrede[r] med *Venedigs* og *Genuas*, da er det blot fordi Sammenhængen kræver det, saa Man kun har forvirret det Hele ved at skille dem ad.

Spørge vi nu om *Venedigs* Ophav og Tilvæxt, da hviler derover ikke blot samme naturlige Dunkelhed, som over *Pisas* og *Genuas*, men ogsaa det konstige Slør, som denne Stads Raads-Herrer var Mestere i at væve, udbrede og folde, saa at skiøndt *Venedigs* udbredte Handel og betydelige Sø-Magt gjorde langt tidligere Opsigt og bragde Staden i nær Forbindelse med *Konstantinopel*, saa begynde dog dens egne Optegnelser langt senere og er langt magrere end *Genuas* og *Pisas*. Uden nemlig engang at regne det Brev af *Cassiodor* fra den *Gothiske* Tid, hvorigiennem vi alt synes at skimte Skibe og Søfolk myldre som Fiske omkring Lagunerne, saa sætter dog *Lodbrand* i det *Tiende* Aarhundrede aabenbar *Venedig* ved Siden ad *Amalfi*, og *Anna Comnen* lærer os, at hendes Fader i det *Ellevte* leiede den *Venetianske Sø-Magt* til at møde *Normannen* og belønnede dens Tjeneste med *Handels-Frihed* i hele det *Byzantinske Rige*; men desuagtet er den ældste *Venetianske Historie* en Aarvog fra Midten 360 af det *Fjortende* Aarhundrede, og saa tørt et Navne-Register paa *Latin* af *Dogens* egen Haand, at vi ei engang der finde nær saamegen Oplysning om *Venetianernes* Kamp med *Robert Viskard*, som hos den *Byzantinske* Prindsesse. Ja, skiøndt den skrivende Doge (*Andreas Dandolo*) var af samme Slægt som den blinde Veileder paa det bagvendte Kors-Tog, er det dog langt fra, han giver saa god Beskeed derom som *Ville-Harduin*, saa vi maae tage *Venedig*, som vi finde den ved Begyndelsen af det *Trettende* Aarhundrede, da Den, ved *Konstantinopels* Indtagelse, blev navnkundig over hele *Christenheden*, var rig af sin Smug-Handel med de Vantroer og mægtig i Mørket paa *Dalmatiens* og *Kroatiens* Kyster.

Fra denne Dag af skrev *Venedigs Doge* (Hertug) sig blandt Andet »Herre over tre Ottende-Dele« af det *Byzantinske Rige* og *Henrik Dandolo* lagde selv sine Been i *Konstantinopel*, hvoraf ogsaa de tre Ottende-Dele tilhørde *Venetianerne*; men det var Synd at sige, Republiken anstrængede sig over Evne for at vedligeholde det Latinske Keiserdom i Østen, thi selv da en Haand-Fuld Græker uden Skibe ved Overrumpling havde bemestret sig Staden, gjorde den *Venetianske Flaade*, der i samme Øieblik ankom, ei mindste Forsøg paa at vinde den tilbage, men nøiedes med at beholde sit Kræmmer-Leie.

Det var, som bekiendt, *Michael Palæologos*, der havde opkastet sig til Keiser i *Is-Nik* (*Nikæa*), som (1261) reiste den *Græske Throne* paa Ny i *Konstantinopel*, og om han alt dertil havde nogen Hjælp af *Genueserne*, er vel uvist, men dog høist rimeligt*), og i alt Fald var det naturligt, at han begunstigede *Venetianernes* mægtige Medbeilere, som fra nu af grundede en *Coloni* i *Pera*, der lige til Stadens Indtagelse af *Tyrkerne* var de *Byzantinske* Keiseres bedste Støtte, men naturligviis ogsaa deres Kors og tit deres Skræk. Hele Handelen paa det sorte Hav faldt herved i *Genuesernes* Hænder, som gjorde *Kaffa* (paa Krim) til en berømt Handels-Stad, og langt mindre behøvedes der for at vække *Venetianernes* Misundelse, der allerede i *Tyrus* og *Akre* havde fundet Grund nok til at harmes over *Genuesernes* tiltagende Magt**).

Det var imidlertid dog først i Midten af det *Fjortende* Aarhundrede, at Undergangs-Krigen mellem de nye Sø-Magter udbrød, saa *Venedigs* Glands begynder netop med den Sorte ^{*}_{*} 361 Død, som i *Venetianernes* Helte-Tid udbredte en Ødelæggelse over hele Europa, Man ei, siden *Justinian* og *Gregor* den Stores Dage, havde hørt Mage til*).

Den første store Tørning, i Anledning af Handelen paa det Sorte Hav, syndes omtrent lige uheldig for begge Parter, thi i det store Sø-Slag ved *Konstantinopel* (1352), hvor *Genueseren Paganino Doria* og *Venetianeren Nicolo Pisani* gjorde deres Bedste for at ødelægge hinanden, overvandt Stormen dem Begge, og siden tabte hver af dem en Flaade, men *Genua* tabte saaledes Modet, at den satte sig under den Mailandske Tyrans (*Ærkebiskop Viscontis*) Vinger, og skulde da ei rose sig af de Smaa-Offere, *Venedig* maatte gjøre**). Vel fattede *Genueserne* snart Mod igjen, rev sig løs fra Mailand (1356), og bragde i den saakaldte *Chioza-Krig* *Venedig* til det Yderste, men kun for dermed at forlade den store Skue-Plads og

glemmes over sin lykkelige Medbeilerske, deri det *Femtende* Aarhundrede blev, i høiere Grad end siden *Carthagos* Fald Nogen havde været, Dronning paa Havet.

Genueserne, hvis Herredømme i Konstantinopel naturligviis steg i samme Forhold, som Keiserens derudenfor tilintetgjordes af Tyrkerne, havde ved et Keiser-Skifte, som ganske var deres Værk (1376), ladt sig afstaae Øen *Tenedos*, for at kunne spærre Indløbet til det Sorte Hav, men Befalings-Manden der, langt fra at lystre, overgav Øen til *Venetianerne*, og det blev Løsenet til en Krig, hvori mange Fyrster tog Deel og deriblandt Herren af *Padua*, *Fransesco Carrara*, hvem *Venetianerne* nys havde nødt til at gjøre Afbigt. Ved hans Hjelp agtede *Genueserne* aldeles at ødelægge *Venedig*, og efter en stor Seier over den fiendtlige Flaade under *Vettor Pisani*, lykkedes det dem ogsaa virkelig (1379) at indtage *Chioza*, hvorover *Venetianerne* blev saa forskrækkede at de bad om Fred, og lovede at indgaae alle Vilkaar, naar Staden kun beholdt sin Frihed, men den overmodige *Genueser Peter Doria* erklærede, der blev ingen Fred af, før han paa *St. Markus-Pladsen* havde lagt sit Bidsel i de vælige Hestes Mund, og nu fortsattes da Kampen, til *Genueserne* ikke blot mistede *Chioza*, men Kiernen af deres Sø-Magt og Lysten til at holde den vedlige^{***}). Del var de gamle Adels-Slægter, *Spinola* og *Doria*, ^{*}^{*}^{*}₃₆₂*Grimaldi* og *Fieschi*, onder hvis Vimpler *Genuas* Sø-Magt havde glimret, men disse havde alt oftere været fordrevne, indkaldtes kun et Øieblik, for, om mueligt, at knuse *Venedig*, og maatte strax derpaa rømme Pladsen for rige, storagtige Kiøbmænd, der reves saaledes om Rangen, at Staden, for at faae Ro, overgav sig til den vanvittige Konge af Frankrig (1396) og siden (1419) til den sidste *Visconti* i Mailand. Vel rev den sig løs igien, men fik kun Frihedens Uro, aldrig dens Kraft og Glands tilbage, og *Konstantinopels* Indtagelse af Tyrkerne, hvorpaa snart fulgde *Kaffas* Ødelæggelse, udslettede *Genua* af Magternes Tal*).

Venedig derimod, som maatte rømme *Tenedos* og mistede alle sine Besiddelser paa Kysten af det *Adriatiske* Hav, begyndte netop fra nu af sin glimrende Løbe-Bane, vel ikke med synderlig Kraft eller Ære, men med de store Midler, Verdens-Handelen skiænkede, med Romersk Udholdenhed og sjelden Lykke. Lykken spillede saaledes snart *Venetianerne* *Durazo*, Endeel af *Morea* og Øen *Corfu* i Hænderne, og saavel ved *Scala-Husets* Fald som ved Forvirringen efter *Johan Galeazos* Død, aabnede der sig den bedste Leilighed for dem, ei blot til gruelig at styre deres Hevn paa Huset *Carrara*, men ogsaa til at bemægtige sig *Padua* og *Verona* (1406), hvorved de grundede deres Magt paa Fast-Landet^{**}). For rede Penge fik de *Zara* og deres andre *Dalmatiske* Besiddelser igien (1409), og ved *Leie-Tropper* udvidede de i Forbund med *Florens* deres *Italienske* Landskab i Strid med den sidste *Visconti*, som *Sforza* dog hindrede dem fra ret at arve^{***}).

Medens nu Verdens største Sø-Magt satte Himmel og Jord i Bevægelse for at lægge *Brescia* til *Padua*, *Bergamo* til *Brescia*, og, om mueligt, hele *Lombardiet* til en Stump deraf, da var det, den *Ottomanniske* *Port*, der ikke viiste mindste Anlæg til at blive en Sø-Magt, stormede frem i *Europa*, kom tidlig til Portene af *Konstantinopel* og tidsnok derind, og *Venetianerne*, der saa godt som slet Intet gjorde for at hindre det, var da aabenbar slaaede med Blindhed, eller rettere: de som var blevet rige ved Smug-Handel med de Vantroer, ventede formodenlig at vinde ved *Tyrkernes* Frem-Skridt ^{*}^{*}^{*}₃₆₃ Dog, hvilket Dommedags-Slag end *Konstantinopels* Indtagelse var, og hvilken Pestilens der end med Tyrken nedsatte sig i det deilige *Grækenland*, saa kan vi dog sagtens betragte det med Rolighed, vi som slet ikke bryde os om, at *Venetianernes* store Planer strandede, da vi veed, hvilke nye Veie og Kæmpe-Skridt der var baade Vidskab og Verdens-Handel beredte, ja vi, for hvis Øine Tyrkiet hensmuldrer og *Grækenland* dukker op, vel tangklædt endnu, men dog med den bedste Leilighed til at vise, om det var Hav-Fruen med Sølv-Fod eller kun hendes Skygge, Stor-Herren over tre Aarhundreder holdt indspærret i sit fule Harem.

Ved at omtale *Konstantinopels* Indtagelse af *Latinerne* (1204), bemærkede vi, at *Grækerne* endnu en Gang samlede deres Kræfter for at afstryge den store Skam og afryste det utaaelige Aag, men naar vi see Thronen, *Theodor Lascari* reiste i *Nikæa*, daglig styrkes, mens den *Latinske* i *Konstantinopel* vakler, ja see *Michael Palæologos* seierrig holde sit Indtog i den tilbagevundne Hoved-Stad (1261), da overskatte vi let *Grækernes* Kraft og Anstrængelser, fordi de glimre ved Siden ad de *Flamske* Lykke-Riddere, der, overladte til sig selv, omringede af Fiender og forhadte af deres Undersaatter, nødvendig maatte spille en elendig Rolle. At fordrive dem var nemlig hele *Grækernes* Helte-Gierning, saa med *Konstantinopels* Indtagelse ende deres Seire, og langt fra at kunne rense *Grækenland* og *Øerne* fra de mange Smaa-Herrer, som der havde sat sig fast, kunde *Palæologerne* hverken i *Europa* eller *Asien* forsvare hvad de havde. Allerede under *Michaels* Søn *Andronikos* oversvømmede nemlig de *Osmanniske* Tyrker Lille-Asien, og da Keiseren leiede *Almogavarerne* til at fordrive dem, saae Man ikke blot disse sætte sig fast i *Gallipoli* og trodse hele Rigets Styrke, men en Klat *Tyrker*, som forbandt sig med dem, spillede siden paa egen Haand hele to Aar Mester i *Trakien*, og deres Anfører *Kalil* prøvede som et ulykkeligt Forvarsel endog Keiser-Kronen paa sit Hoved, da den ved et vundet Slag faldt ham i Hænderne. Det er da kun *Tyrkernes* Raahed, og navnlig deres Ukyndighed i *Beleirings-Konsten*, der kan forklare os det Særsyn, at *Konstantinopel* først 150 Aar senere faldt i deres Hænder, og naar *Grækerne* paa ingen Maade længer kunde forsvare sig selv, var det bedre de kom under *Tyrkernes* Aag, der dog kun plagede Kroppen, end i *Latinernes* Vold, der vilde slaae Sjælen ihjel. Sagen var da kun, at *Undergangen* forsinkedes, til *Vester-Leden* kunde ₃₆₄ modtage den *Græske* *Pebling-Skole*, der for *Frem-Tidens* Skyld maatte holdes vedlige, og til *Tyrkerne* ved *Donau* og det *Adriatiske* Hav kunde finde deres Skranker. Hvorledes disse Skranker reistes i de staaende Hære med Krigs-Tugt og Krigs-Konst og i *Venedig*, har vi seet, og maae kun tilføie, at *Krudtets* Anvendelse, som først i det *Femtende* Aarhundrede begyndte at spille sin Hoved-Rolle, staaer hermed i nøieste Forbindelse. Uagtet nemlig *Edvard* den *Tredie*, efter

Samtidig gyldige Vidnesbyrd, betjende sig af Krudtet baade i Slaget ved *Cressy* og paa de *Skotske Grændser*), saa var det dog først *Frands Sforza* i Italien og Brødrene *Bureau* i Frankrig, der ved Midten af det *Femtende* Aarhundrede tilgavns lod Kanonerne spille saa *Murene* sprang**). Denne Konst blev nu vel ingenlunde Tyrkerne forborg, da de meget mere ved *Konstantinopels* Indtagelse med forbausende Held betjende sig af den, men den stod dog for dem som en fremmed Trolddom, de hverken havde Lyst eller Hoved til selv at bemestre sig.

Uden nu her videre at inklade os med den *Ottomanniske Port*, maae vi erindre, at allerede i Midten af det *Fiortende* Aarhundrede havde *Osmannerne* sat sig fast i *Europa* og stod i Slutningen deraf, under den frygtelige *Bajazet Lynild* (Ilderim), paa Nippet at bemægtige sig *Konstantinopel*. Kun forgiæves drog en Fransk Ridder-Skare, og deriblandt *Johan Bravkarl* af Burgund, med stort Bram og endnu større Indbildninger den Tydske Keiser og Ungarske Konge, Sigismund af *Luxemburg*, til Hjælp mod *Bajazeth*; Nederlaget ved *Nicopolis* i Bulgarien (1396) blev en af Tyrkernes største Triumpher, og kun *Mogolen Tamerlan* frelste *Konstantinopel* ved (1400) at slaae og fange *Bajazet****). I den følgende Menneske-Alder hindrede Slagsmaal mellem *Bajazets*1 Arvinger Tyrkerne fra at gjøre Pinen kort, og selv den seierrige *Amurad 2* den Anden (1421-51) fandt haardnakkede Modstandere i *Albaneseren 3 Georg Castriota* eller *Scander-Beg* og *Ungaren Johan Huniad 4*, men efter den berømte Tyrke-Seier *-*-*-*-* 365 ved *Varna* (1444), og den endnu større paa *Drossel-Marken* eller *Rigomzrye*, blev det et almindeligt Sagn, at de *Christnes* Lykke-Stjerne ei kunde meer oprinde, før Heste-Halerne hængde ud over *Konstantinopels* Mure*).

Disse Fryndser vævede, som bekjendt, *Amurads Søn Mahomed den Anden*, og hans Helte-Gierning er beskrevet af flere samtidige Byzanlinere, og deriblandt af et Øien-Vidne, den sidste *Palæologs* Garderobe-Mester (Protovestiarius) og gode Ven *Georg Phranze*,1 saa endnu i Graven fortsatte Grækeren sin Historie og varslede dermed om sin Opstandelse fra de Døde. Vist nok beskrev *Phranze* Undergangen hverken som en *Herodot* eller som en *Polyb*, men som en gammel *Byzantinsk* Hof-Mand, paa hvem det mærkes mindre, at han er gaaet i Kloster end at han gaaer lidt i Barndom, men desbedre passer Pennen til Materien, thi fra det *Trettende* Aarhundredes Begyndelse var *Konstantinopel* slet ikke meer nogen Hoved-Stad i Christenheden, men kun en Hof-Stad, der opholdtes af *Venetianer* og *Genueser*, som gamle Hof-Mænd saa tit af rige Kiøbmænd, der dog gjerne see, at Døden skilier dem ved deres høibaarne men afmægtige Velyndere.

Det Første nu *Mahomed den Anden* gjorde, da han (1451) arvede Sultanatet, var at bygge en Fæstning paa den *Europæiske* Side af Strædet², der tilligemed hans Faders paa den *Asiatiske* ei blot skaffede ham en god Sund-Told af alle de Skibe, der foer paa det *Sorte Hav*, men sikkrede Samkvemmet mellem de to Verdens-Parter, som en *Italiensk* Flaade ellers let kunde forstyrret. Derpaa skreed han uførtøvet til Beleiringen af *Konstantinopel*, som tilligemed *Morea* og nogle Smaa-Byer ved det *Sorte Hav* nu udgjorde hele det *Byzantinske Rige*, og *Phranze* forsikkrer, at medens *Mahomed* omringede Staden med 250000 Mand, havde den i Alt kun *Syvtusinde* til Forsvar. Beleiringen varede ikke fuldt to Maaneder (fra anden April til 29de Mai 1453), og skiøndt især de 2000 *Venetianer*, *Genueser* og *Catalonier*, under Anførsel af Keiseren selv og *Genueseren Johan Justiniani*, skal have gjort Under-Værker af Tapperhed, var det dog ikke af dem, der enten frelse betrængte Stæder eller engang fæste sig i Hukommelsen. Den eneste Helte-Gierning paa de *Christnes* Side var *-* 366 da den, at tre *Genuesiske* og et *Byzantinsk* Skib, ladte med *Levnets-Midler*, kom for en strygende Vind fra *Chios* og *Sicilien* og trodsede hele den *Tyrkiske* Flaade, der vel talde Seil i hundrede Viis, men duede kun til at stadfæste den *Tyrkiske* Bemærkning, at vor Herre gav *Musel-Mændene* Landet men de *Christne* Søen. Om *Tyrkerne* virkelig, som *Phranze* siger, han har hørt af dem selv, ved denne Leilighed tabde 12000 Mand, maae vi lade staae ved sit Værd, da Ingen kan beregne hvad »Søen tærer«, men paa hans Ord kan vi godt troe, at Sultanen, som holdt til Hest¹ kun et Steen-Kast fra *Val-Pladsen*, havde i sin rasende Forbittrelse nær ridt ud og druknet sig, for ei at see paa *Korsets* glimrende Seier over *Halv-Maanen*. Hvad nu fremdeles *Phranze 2* fortæller om de *Tyrkiske* Galeier, som førdes over Land bagom *Genueser-Byen Galata* ind i Havnen, for ogsaa fra denne Side at angribe og beskyde Staden, er vel Noget, hverken han eller hans Efterfølgere har forklaret os; men Tingen har dog upaatvivlelig sin Rigtighed og maa forklares deels af *Genuesernes* Frygt for at bryde med *Ny-Maanen*, og deels af de store *Kanoner*, *Mahomed* plantede paa *Theodors-Høien*, saa de bestrøg det Inderste af Havnen.

Dette var den første *Tyrkiske* Helte-Gierning under Beleiringen, vi læse om, og den Anden var Stormen, som begyndte en Tirsdag ved *Hane-Gal*, og hvorved *Janitskaren Chazan*, saa høi som et Huus, var Første-Mand paa Muren, men fandt dog med mange Andre sin Død i Graven. Allerede tidlig blev *Justiniani* saaret af en Piil i det høire Been og forlod da strax, trods Keiserens indstændige Bønner, sin Post for at finde en Saar-Læge i *Galata*, hvor han dog snart fandt Døden og tabde, skiøndt dog maaskee uforskyldt, det priselige Efter-Mæle, der havde været ham vist ved at falde med *Keiseren* og *Staden*. Alt enstund før Middag var nu Begges Skæbne afgjort, *Tyrkerne* brød ind ved *St. Romani-Porten*, hvor deres uhyre Kanon havde skudt Gab paa Muren, og i tre Dage gaves Alt til Priis for de Grumme. *Phranze* og hele hans Huus var selv mellem Fangerne, som solgdes til de Høist-Bydende, og hans fjortenaars Søn, som ei vilde føie *Sultanens* skændige Lyster, maatte løskiøbe sig med Livet, men den Gamle slap dog snart fri, besøgte *Apostlernes* Grave i Rom og samledes omsider med sin Hustru i et Kloster paa *Corfu*, hvor han (1477) skrev op *-* 367 hvad han bedst kom ihu om sin Medgang og Modgang i den meer end tusindaarlge Keiser-Stad, hvis store Bede-Huus, *Sophie-Kirken*, som *Byzantinerne* kaldte *Engle-Skibet* og *Jordens Himmel* med *Ærens Throne*, blev nu forvandlet til en Røver-Kule*).

Efter nu at have hørt Øien-Vidnet, er det ingenlunde afveien at see, hvad den samtidige *Franske Krønike-Skriver Monstrelet* siger om *Konstantinopels* Indtagelse; thi vel kan Man derefter hverken rette eller øge Fortællingen, men deels lærer Man dog strax deraf, hvad efter Phranze kunde synes tvivlsomt, at *Krudtet*, hvoraf der daglig brugtes *tusind Pund*, spillede en vigtig Rolle ved Beleiringen, og deels er det nok værdt at vide, hvordan Man i *Vesten* betragtede det Tyrkiske Indtog i Keiser-Staden. Studse maa Man vel ved at see et aabenbar falsk Brev fra Sultanen til Paven indrykket som en Troes-Artikel, men dette Stymper-Værk, hvori Muselmanden truer med sine Guder »Pallas og Jupiter«, er sikkert indsmuglet i Bogen, hvor Man ellers sporer ganske ordenlig Beskeed om *Tyrken* og *Konstantinopel*, med Forslag til snart igien at skille dem ad**).

At Christenhedens Folke-Færd imidlertid slet intet Forsøg gjorde herpaa, medens den saakaldte »hvide Ridder« (Johan Huniad) og den lille *Alexander* (Skanderbeg) endnu levede og kæmpede, er et slaaende Beviis paa, at *Middel-Alderen* uddøde med dem, men kunde vi endnu tvivle, da maatte vi dog overbevises, ved at see *Paven* for ramme Alvor og dog aldeles omsonst arbeide paa saa rimeligt et Kors-Tog.

Det var *Toskaneren Thomas Sarzani*, som, under Navn af *Nikolai den Femte*, beklædte det Apostoliske Sæde, da *Konstantinopel* blev taget, og han har et stort Navn blandt de Lærde, baade som Grunderen af det *Vatikanske Bibliothek* og som en udmærket Kiender og Velynder af *Grækernes* Skrifter, men *Romernes* Balstyrighed gav ham netop da Andet at tænke paa end fjerne Kors-Tog***). Hans Landsmand derimod, *Æneas Sylvius Piccolomini*, ogsaa berømt blandt de Lærde, besteg den hellige Stol, under Navn af *Pius* den Anden, med det faste Forsæt, om mueligt, at bringe hele Vester-Leden i Harnisk mod de Vantro, og han holdt til den Ende ^{***)} 368 (1459) en stor Herre-Dag i *Mantua*, hvor Man saae mange italienske Fyrster, Sende-Bud snart fra alle Riger, og ydmyge Bønfaldere fra *Albanien* og *Illyrien*, fra *Kypern* og *Rhodos*, fra *Lesbos* og *Morea*. Det fattedes ogsaa her hverken paa *Latinske* Taler, efter Tilhørernes Dom en *Cicero* værdige, paa Taarer eller Løfter, og Man blev enig om at Hæren skulde være *Tydske*, *Solden Franske*, *Spanske* og *Italienske* Penge, og Høvdingen Hertug *Philip* af *Burgund*; men det var Altsammen kun et Skue-Spil, Man opførte til Ære for den hellige Fader og havde glemt næste Morgen. Da *Pius* mærkede det, og fik Puste-Rum efter de *Italienske* Krige, der fulgte paa Mødet i *Mantua*, besluttede han vel selv at stille sig i Spidsen for et Kors-Tog, men Ingen ændrede det, undtagen *Ungarer* og *Venetianer*, som alligevel laae i Krig med *Tyrken*, og da han desuagtet stod i Begreb med at indskibe sig paa en *Venetiansk* Flaade, døde han pludselig (1464) i *Ancona**)..

Saa udslukt var da nu Følelsen af Troens Fællesskab, saa dybt var Kirkens Aflad sunket i Prisen, saa ubetydelig en Person var Paven blevet, og saa ligegyldig var Man nu baade for Stor-Værk og Frem-Tid, at Ingen meer vilde røre sig til Christenhedens Værn, Ingen heller blot for Ridder-Ærens Skyld bryde skarpe4 Landser, saa det maa vel forundre os, at *Tyrken* ikke opfyldte sin Trudsel at stalde sine Heste i *Peters-Kirken*. Det var da ogsaa ligesaalidt hans, som Italienernes Skyld, det ikke skedte, thi endnu i *Mahomed* den Andens Dage indtog En af hans Basser *Otranto*, og Sultanens Død i det Samme (1481) var for vore Øine det Eneste, der drev Bassen5 ud og frelste *Italien* fra *Tyrke-Aaget*.

Dog, paa Navne kommer det kun Lidet an, og vi har seet, det gik i Grunden omtrent ligesaa tyrkisk til i *Rom* som i *Konstantinopel*, saa *Middel-Alderens* Historie ender slet ikke fornøielligere end *Old-Tidens*, men, som det synes, endnu bedrøveligere, da den ny Livs-Kraft, der kom med *Christendommen*, syn[t]jes udtømt, de nye Folk, der kom fra *Norden*, udtærede, og dermed al Udsigt til bedre Tider afskaaret. Uagtet nemlig *Konstantinopels* Fald, ligesaalidt som *Jerusalems* Forstyrrelse, i sig selv er nogen Ulykke for Menneske-Slægten, afbilder det dog kun alt for træffende hele Christenhedens ^{*****)} 369 Tilstand i Midten af det *Femtende* Aarhundrede. Under *Jerusalems* Forstyrrelse var der alt kommet Nyt til Jorden, langt bedre end det Gamle, en Kraft, hvis mindste Konst det var at vinke sjunkne Stæder op af Gruset og reise alle Propheter bedre Mindes-Mærker, end Grav-Stederne af deres Børn, som slog dem ihjel; men *Christendommens* Skæbne syn[t]jes at have været som *Konstantinopels*. der hævdede sig til Christenhedens Hoved-Stad, og forsvarede sig, ved *Gothers* og *Væringers* Hjelp, mod *Barbarer*, *Hedninger* og *Musel-Mænd* 1, til det *Trettende* Aarhundrede, men overvældedes saa af bandsatte *Latinere* og opslugtes omsider af *Tyrker*. Saaledes har vi nemlig seet *Christenheden*, ved Hjelp af de fra *Norden* udvandrede Folk, i det Store forsvare sig kiækt mod *Islamisme*, *Barbari* og *Hedenskab*, til det *Trettende* Aarhundrede, men da at underkues med *Latin* og *Romer-Ret*, og omsider forvandles til en heel *Hob Sultanater*, hvor Retten sidder i Spyd-Stagen og hvor Hof-Mænd og Krigs-Folk, som Pharaos svange Ax og magre Kiør, opsluge Landenes Fedme. Gaae vi til *Kirken* at søge Trøst, da finde vi ogsaa der først og fremmerst et Hof og en staaende Hær: *Pave-Hoffet* og *Tigger-Munkene*, der netop har været de andre Hoffers og Hæres Forbilleder, og for Resten findes Vantro mod alt Aandeligt, Overtro paa det Haandgribelige, og *Latin* som fortrænger alle Folkenes Moders-Maal, bandlyser hver levende Røst. Skal der altsaa være nogen Hjelp, maa den vel komme fra *Skolen*, og det er vist nok klart, at kan derfra udgaae en kraftig *Oplysning* om hvad der hindrer *Christendommen* fra at fortsætte sine velgørende Virkninger paa Jorden, da vil de Folk, der end har noget Hjerte for den, rimeligviis være hjulpne.

Sætte vi os imidlertid tilbage i den Tid, vi tale om, i Midten af det *Femtende* Aarhundrede, da aabner sig kun liden Udsigt til en saadan Oplysning, i Pagt med den *Christne Tro* og Folkenes *Moders-Maal*; thi vel har der i Aarhundredets Begyndelse lydt en mærkelig Røst for begge Dele, mod *Pave* og *Tigger-Munke*, Røsten af *Johan Huss*, som blev brændt paa Kirke-Stævnet i *Costniz* (1415), men han havde hjemme i *Bøhmen*, et

ellers i Verdens-Historien ubekendt Land, hans Moders-Maal (Slavonisk) laae langt borte fra de *Gothiske* og *Romanske*, og det Sværd, hans Tilhængere førde, drog de vel med Rette for deres Samvittigheds-Frihed, men kunde dog – 370 umuelig overbevise Nogen med om Ægtheden af deres Oplysning. Og giæste vi nu Sædet for den herskende Oplysning, som *Pariser-Høiskolen* var i stræng videnskabelig, men *Italien* baade i *poetisk* og *borgerlig*, og derved i en Alt giennemgribende Retning, da aabner det kun bedrøvelige Udsigter; thi medens Man i *Paris* sædvanlig trættes om Keiserens Skiæg og altid om Rangen i Spidsfindighed, er Tanke-Gangen i *Italien* saa aandløs *Romersk*, vantro og tyrannisk, at Skolen der kun synes skikket til at gjøre Ondt værre¹. I det *Fjortende* Aarhundrede har *Toskana* vel havt *Digtere* og *Historie-Skrivere* paa *Moders-Maalet*, som den lærde Verden endnu beundrer, og saadanne splinternye Classiske Skribenter, som *Dante*, *Petrark*, *Boccac* og Brødrene *Villani*, er tilvisse *Sær-Syn* i den sene Middel-Alder, men om deres Retning end havde været den allerfortræffeligste, vilde det dog ikke trøste os, da *Latinen* efter deres Tid selv i *Florens* fortrængte *Moders-Maalet*. Naar Man imidlertid veed, det var ingenlunde af Spydighed men af dyb Beundring *Dante* valgte *Virgil* til sin Veileder gennem Helvede og Skiærs-Ilden, og veed at *Petrark* ventede Udødelighed ingenlunde af sine italienske Smaa-Digte, men af sit *Latinske* Helte-Digt over *Romeren Scipio*, da følger det af sig selv, at de *Italienske Classikere* var saa *Latinske* og *Romerske* som mueligt, og at *Boccac* tillige var en stor Velynder af det *Græske*, gjør ingen Forskiel, da det kun var Græsken betragtet med *Romerske* Øine og forklaret af *Byzantinere*. Den *Italienske Oplysning* var da ganske den os kun alt for vel bekjendte fra *Augusti* »gyldne Dage«, at *Menneske-Livet* er² et *Skue-Spil*, hvor Slumpe-Lykke uddeler Rollerne, saa Konsten er kun den at spille med Smag især til eget Morskab; at³ *Religion* er et Foster af *Præste-Bedrag* og i oplyste Tider kun en Pøbel-Klemme, *Vidskab* er *Klogskab* paa sin egen *Fordeel*, *Poesi* og *Konst* er *Stads* for de Rige, den største *Uret* behøver blot ordenlig at gøres til *Lov* for med det Samme at blive *Ret*, og den største *Tyrann* behøver blot at smigre for Pøbelen, besolde de Lærde og beskæftige Kunstnerne, for at blive en »*Lands-Fader*«, Forgudelsen værdig. Lægger Man nu hertil, at *Latinen* ei engang i *Italien* var *Folke-Sprog*, at derfor *Over-Troen* paa »*Bøger* og *Penne*«, som langt bedre Oplysnings-Midler end Munde og levende Røster, tog daglig til, og – 371 at de *Byzantinske Dreng-Skoler* havde ynglet saaledes, at blot i *Florens* regner Man 10000 *Børn* lærde aarlig at læse; da har Man Forestillingen om den *sletteste* og *dødeste* Oplysning, der lader sig tænke, en Oplysning, der bestandig gjorde Bedragerne snuere, Tyrannerne dristigere, Lærdommen dødere og Folket dummere, forværrede, med eet Ord, Alt hvad den berørte. De lærde *Byzantinere*, som under Tyrkernes Fremgang og ved *Konstantinopels* Fald flygtede til *Italien* og *Frankrig*, bidrog vist nok til at udbrede lidt *Græsk* Sprog-Kundskab i en videre Kreds, men *Græsk* var endnu mindre end *Latin* de nye Folks Moders-Maal, og Flygtingerne fra de Dødes Rige bragde naturligviis ikke Livet med sig, de Indfødte i Tyranniets tusindaarige Hjemstavn duede kun slet til at være Rettens og Frihedens Tals-Mænd.

Saa sort saae det ud, baade paa de Christnes og paa hele Menneskehedens Side, og at Faren var ægte, det veed vi godt, som kan huske den Tid, da hin *Italienske Oplysning* var herskende hardtad over hele den nye *Christenhed*, og som drages endnu med en Lærdom, efter hvilken den *Latinske Grammatik* er al Vidskabs Kilde, den *Romerske Bogsamling* alle Dyders Moder¹, Bog-Læsning Livets Krone og Dreng-Skolen Oplysningens Palladium!

Trods alt dette var dog Faren i det *Femtende* Aarhundrede ei nær saa stor, som den syndes, fordi *Menneske-Slægten* Oplysnings-Tid og Vidskabs-Alder virkelig var kommet, og saavel *Tydskland* som *England* og *Norden* for en stor Deel beboet af *fribaarne*, kraftige Stammer, der elskede deres *Moders-Maal* for høit til at lade det ustraffet fortrænge og forhaane, og havde følt for dybt baade hvad *Gud* og *Menneske* er, til enten at forgude Tyranner eller hjertelig tilegne sig en halvdyrisk, halvdjævelsk Oplysning.

Disse to *Hoved-Grunde*, baade til Reformationen i det *Sextende* og Vidskaben i det *Nittende* Aarhundrede, har Man vel sædvanlig overseet og aldrig hidtil noksom ændset, men de er dog aabenbar Kilden til al den *Forskiel*, der i de sidste tre Aarhundreder fandtes mellem de *Romanske* og de *Gothiske* Folk, baade i *Kirken*, *Staten* og *Skolen*; thi at Alting hos Protestanterne gestaltede sig *mere aandelig*, *frit* og *levende* end hos *Papisterne*, og at vi nu endelig – 372 forkynde Dyriskheden, Døden og Trældommen under alle Skikkelser aaben Feide, det kan dog umuelig komme deraf, at vi i *Latinen* og *Vantroen*, i *Selv-Klogskab* og *Selv-Raadighed*, i *Bog-Forgudelse* og *Dreng-Lærdom*, overgik de gamle *Italienerne*, som tvertimod i alt Dette var vore Mestere og uopnaelige Mønstre.

At nu ogsaa den rette *Oplysnings-Tid* var en Tvilling-Broder til *Bogtrykker-Konsten*, hvis Opfindelse falder ved Midten af det *Femtende* Aarhundrede, det burde vel de Bog-Lærde, der slet ikke kan begribe, hvordan *Grækere* og *Romere* kunde undvære den Konst, allermindst overseet, men de var dog nødvendig blinde for denne Sandhed som for enhver, der udsprang af *Livets* umiddelbare Betragtning; thi naar Man anseer *Bøger* for Kilden til Oplysning, uden engang at tænke paa, *hvad han* havde læst som *skrev* den *første Bog*, da mener Man naturligviis, at Folk til alle Tider kunde blive lige kloge, naar de blot gik i Skole og læste flittig, især *Latin*. Ja, at Menneske-Slægten skulde blive *gammel*, før den egenlig duede til *Videnskabelighed*, maatte synes de Bog-Lærde aldeles bagvendt, der indbildte sig, Man *vidste* Alt hvad Man kunde *udenad*, men heller¹ intet Andet; thi at *Dreng* baade havde en² stærkere *Hukommelse* og lod sig lettere drive til at *lære udenad* end *Oldinger*, antog de med Rette for en afgjort Sag.

Saasart vi imidlertid har fattet, at den Lærdom der skal være Vidskab for andre end for Papegøier, maa

være *Forstand* paa de Ting den angaaer, og menneskelig Vidskab altsaa først og sidst være *Forstand* paa *Menneske-Naturen* og *Menneske-Livet* i deres3 mangfoldige Retninger, da finde vi det ligesaa naturligt, at *Slægten* som at *Enkelt-Manden* først ved *Aar* og *Erfaring* samler *Forstand*, og maa desuden, ligesom vi Alle, vinde en vis *Koldsindighed* og *Lige-Vægt*, før Den er istand til upartisk at veie Grundene for og imod sin *Børne-Lærdom*, sine *Yndlings-Tanker* og sine stærke *Tilbøieligheder* [sine *Livstykker*], hvad dog unægtelig er *Viidsoms* Betingelse. Forholdet mellem *Aarsag* og *Virkning* gjælder nemlig ei mindre i det Store end i det Smaa4, og *Menneske-Livet* maa nødvendig ligne sig selv i det *Hele* som i alt det *Enkelte*, saa vel kan et Folk i Old-Tiden have været klogere end Mange nutildags, men kun ved bedre *Anlæg* eller større ^{***}373 *Anstrængelse*, ligesom en Ung derved kan gjøre mange Gamle tilskamme, men forstaaer dog aldrig meer af *Livet*, end han

af *Erfaring* kiender, og kiender saare lidt dertil, hvis han alt som *Yngling* blev *koldsindig* og *upartisk*!

Vi finde det derfor aldeles i sin Orden, baade at *Old-Tidens* Vidskab var i alle Henseender meget for *stakket* til at slaae Bund i *Menneske-Naturen*, og var hos *Romerne*, som detkoldsindigste Folk, netop mest overfladelig, og at de Oldtids-Folk, der vilde udgrunde *Livet*, blev, som tidlig kloge *Børn*, ikke gamle derved, men nedsank, naar det gik bedst, som *Jøder* og *Græker*, i borgerlig *Død* og aandelig *Dvale*.

Endnu mindre forundrer det os, at *Vidskab* i *Middel-Alderen* slet ikke vilde trives, thi hvad der i den var *aandeligt*, var ligesom hos *Kvinden* en dyb men dunkel *Følelse*, saa da maatte *Lærdom* nødvendig blive *Udenads-Kram* og *Vidskab* tom *Spidsfindighed*, der kun tækkedes dem, som fattedes det *Bedste*.

Dette var nu ogsaa, som vi veed, den *Byzantinske* *Lærdom* og *Vidskab*, saavel som *Vester-Ledens* *Skolastik*, og hvad den *Italienske* *Oplysning* var *Andet* og *Mere*, var kun det *Dyriske* og *Lave*, der med *Romersk* *Tanke-Gang* og *Borger-Ret* laae *Italienerne* nærmest. Var nemlig *Italien* ikke blevet hærget og tildeels nybefolket af *Gother* og *Longobarder*, da vilde *Latinen* med Alt hvad dertil hører holdt sig der, omtrent som *Græsken* i *Byzants*, hvad vi tydelig kan spore hos *Paverne* og den *Italienske* *Geistlighed*, men nu forstyrredes *Skole-Gangen* og fordunkledes *Romer-Retten* en Tidlang af de stridbare, stærke, hidsige og bogskye *Tydskere* og *Nordboer*, og først da de begyndte at sammensmelte med Landets gamle *Indbyggere*, kunde den *Latinske* *Dannelse* igjen reise *Hovedet*, men fandt sig da [dog] ogsaa istand til med de friske *Kræfter*, den i de *Fremmede* havde vundet, snart at fordunkle den *Byzantinske*.

Men fordi de fra *Tydskland* og *Norden* udvandrede Folk, der lod sig *romanisere*, ogsaa tilsatte deres *Kræfter* paa at opmaane *Roms* *Gienfærd* og nøiedes med det [Gienfærdet] til *Aand* i deres ubetimelige *Tragten* efter *Vidskab*, derfor kunde det Samme ingenlunde være *Tilfældet* enten med de *Tydskere* og *Nordboer*, som blev ved *Hjem-Stavnen*, eller med dem der i *Bretland* dog bestandig kæmpede for at beholde deres *Moders-Maal*, den gode *Kong* *Edwards* *Love* og *Angel-Sachsernes* 374 *Tanke-Gang*, saa1 om de end for en *Deel* og til en *Tid* lod sig mestre af *Italienerne* og *Franskmænd* og forkue med *Latinen*, maatte *Disse*2 [Folkeligheden] dog nødvendig gjøre *Opstand* og have *Magt* til at afkaste *Aaget*

Hoved og *Hjerte* er nemlig saa langt fra oprindelig eller naturlig at staae i *Modsætning* til hinanden hos *Mennesket*, at *Hovedet* i *Grunden* altid udspringer af *Hjertet*, ligesom *Træets* og *Blomstens* *Krone* af *Roden*, saa naar de ligge i *Strid*, er det kun en slem *Uorden*, sædvanlig frembragt ved sorte *Konster*, og ligesom de hjertelige *Mødre* gjerne føde kloge *Sønner*, kan Man være sikker paa, at ethvert Folk, som lever sin *Alder* ud, faaer en *Nyaars-Tid*, der svarer til dets *Middel-Alder*, eller at3 ligesaa dyb, som *Følelsen* var, ligesaa høit vil *Forstanden* stige. Hvor derfor *Christendommen* i *Middel-Alderen* saa godt som indførde sig selv, og hvor *Folke-Livet*, som i *England*, *Tydskland* og *Norden*, med *Kraft* udbrød i *Kæmpe-Viser* og mindedes sig selv i *fortløbende* *Sagn*, der maatte nødvendig, naar *Vidskabs-Timen* slog, baade *Troen* findes rimelig og *Livet* gjøre *Paastand* paa *Forklaring*. Og hvad nu især os *Nord-Boer* angaaer, hvis *Arilds-Riger* gik ufortærede gennem *Skiærs-Ilden*, hvis *Arilds-Love* trodsede *Romer-Retten*, den hellige saavel som den søgne, og hvis *Brage-Maal* og *Old-Sagn* endelig har gjort sig gjældende i *Middel-Alderen* ei blot paa *Nordisk* men selv paa *Latin*, da maatte *Nord-Stjernen* synke i *Havet*, før vi kunde ombytte *Fædrenes* *Aand* med det *Romerske* *Gienfærd*, eller vort levende, dybe og deilige *Moders-Maal* med den to *Gange* døde, iiskolde, dræbende *Latin*. Et godt *Exempel* gav vore *Fædre* os i *Kirken*, da de lod *Latinen* gaee *Pokker* i *Vold* tilbage til *Christi* selvgjorte *Stat-Holder* i *Rom*, men istemde en *Lov-Sang* for *Herren* selv paa *Moders-Maalet*, og alle *Mærker* maatte da slaae feil, om vi ei følge *Exemplet* i *Skolen*, smide en af *Dagene* den *Latinske* *Grammatik* og *Romer-Retten* *overbord*, synge den ny *Vise* »*Kong* *Christjan* stod ved *høien* *Mast*«, tone *Flag* for *Christendommens* [Høinordens] *Aand* og seile vor egen *Sø*.

Forudsat nu, det skeer, hvad egenlig slet ikke kan glippe, at vi, med alle dem, der gennem *Middel-Alderen* beholdt deres *Moders-Maal* og havde i det *Sextende* *Aarhundrede* baade *Mod* og *Magt* til at knække det *Romerske* *Aag*, i det ^{***}375 *Nittende* aldeles afkaste det, og stræbe under *Fortsættelsen* af *Folke-Livet*, at vinde *Forstand* saavel paa det, som paa *Menneske-Livet* i alle Henseender, da er det *Mart*, at medens de gamle *Børn* legedes og de *Unge* plagedes med de døde *Sprogs* *Gloser* og *Regler*, da havde *Forsynet* et *Kæmpe-Maal* i *Sigte*, selv *Det* maatte tjene1.

Skal nemlig vi og vore *Børn* lære at kiende *Menneske-Livet* heelt, da maae vi kunne overskue *Slægtens*

Levnets-Løb og sætte os levende ind i alt det Forbigangne som vor egen Fortid, thi var *Indbildnings-Kraften Old-Tidens Konge* og var *Følelsen Middel-Alderens Dronning*, da maa den tredie Alder blive en virkelig *Nyaars-Tid*, da Aand og Hjerte leve op igien i *Forstanden*, saa den kan bevise sin Odels-Ret til Riget. Derfor maatte *Old-Tidens Hoved-Sprog* giennem Middel-Alderens bevares hos *Jøder, Græker* og *Latinske Munke*, og derfor maatte vi og vore Fædre trække under Skole-Aaget, fordi Oldtidens Ihukommelse vilde ellers i den aandløse Tid gaaet uigienkaldelig tabt, istedenfor at den nu øiensynlig opstaaer lyslevende af *Skole-Graven* og kaster den kun til, fordi den er afbrugt, og passede kun til de *Bog-Orme*, der vel i *Aandens Fraværelse* var uundværlige, men er nu aldeles overflødige. Det var vist nok en latterlig *Over-Tro*, vi havde paa de *Gamles* skriftlige Efterladenskab (Reliqvier), paa Skole-Graven, hvori det var lagt, og paa de Mirakler, der skedte med alle de aandelige Krøblinger, der lod sig pidske i Graven og pilfingrede Been-Raden, men det gik med denne Levning af Middel-Alderens *Over-Tro* ligesom med hele Oplaget, at den var bygt paa Sandheds Tro, saa det gjaldt kun om, naar Man forkastede *Æventyret*, at beholde *Historien* som laae til Grund, og ei lade den herlige Spaadom undgiælde, hvad dens usle Fortolkere havde forbrudt. Saaledes sprang *Morten Luther* ud af *Munke-Buret* med den *Tro*, der bygde det, og overvandt netop med den al den *Over-Tro*, hvoraf det var fuldt, og saaledes bryde vi ud af *Latin-Skolen* med *Vidskabs-Aanden*, som der havde hvilet sine Been, og skal netop med den overvinde alle de tomme Indbildninger, Skolen har udklækket Alle levende Folk vil i et Øieblik fatte, det er langt bedre at fornøie og forædle Ungdommen med Old-Tidens lyseste Anskuelse og ypperste Værker paa *Moders-Maalet*, end at plage og dræbe den med *Grammatik* og ^{*} 376 *døde Sprog*, der aldrig kan gavne Andre end hvem der besjæles af Aanden, gienkiender den i Gaade-Skriften, og har paa naturlig Maade vundet baade Koldsindighed og Livs-Erfaring Nok til at forstaae de Gamle, og sammenligne saavel deres Tanke-Gang som deres Tunge-Maal med sit Eget. Den *Boglige Konst*, hvorpaa Man hidtil i Tusind-Tal har fusket, vil da blive øvet af faa men virkelig *Mestere*, medens Old-Tiden, for nogle tusinde Trælle, vinder Millioner fribaarne Velyndere, og skiænker *Christenheden*, istedet for Latinske Disputatser, sine store For-Billeder til folkelig [videnskabelig] Anvendelse paa alle Menneske-Livets Forhold!